ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
MARDI
2 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԺ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·191 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.191

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 30 / Սեպտեմբեր 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի եւ Հայաստանի նախագահները Մոսկուայի մէջ Օգոստոս 29-ին ստորագրած են համատեղ հռչակագիր մը որ կը չեշտէ երկու ղեկավարներու զուգահեռ կեցուածքը կնճիռներու, արտաքին քաղաքականութեան եւ միջազգային հարցերու նկատմամբ:

Այս հռչակագրին ստորագրութենէն առաջ Լ. Տէր-Պետրոսեան կրեմլինի մէջ հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի Արտաքին նախարարին հետ: Պատասխանելով լրագրողի մը հարցումին, նախարար Ե. Պրիմակով յայտնած է թէ Լ.Հ-ի նախագահական ընտրութենէն եաք իր երկիրը թեր դիրք պիտի բռնէ Լ.Հ - Ազրբէյճան ուղղակի բանակցութիւններու նկատմամբ: Ռուս նախարարը ըսած է թէ Հ· Ալիեւ եւս նման կեցուածք արտայայտած է ԱՄՆ այցին ընթացքին, խօսելով կողմերու միջեւ ուղղակի չբախումի անհրաժեշտութեան մասին:

Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Բ. Ելցին իրենց հանդիպումէն եաք ստորագրած են բարեկամութեան, համագործակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան նոր պայմանագիրն ալ: Այս պայմանագիրը նախագահ Ելցինի տեսակէտով յեւոգայ համագործակցութեան լաւ հիմնաքար է եւ թէ երկու երկիրները լծնդիր չունին իրենց միջեւ: Ընդհակառակը, ըսած է ան, երկու պետութիւնները ունին անկեղծ, ջերմ յարաբերութիւններ եւ չօգտագործուած ներուժ կայ ու բաւական մեծ կարելիութիւններ, երկկողմանի դործակցութիւնը առաւել զարգացնելու համար:

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան պայմանագրին ստորագրութենէն եաք մասնաւոր ասուլիսին ըսած է թէ Մոսկուա իր այցին ամէնէն դլխաւոր արդիւնքն է ատիկա որ կարելի կը դարձնէ երկու երկիրներու ոչ միայն ռազմավարական համագործակցութիւնը, այլեւ «դաշնակցային յարաբերութիւններ»ու մասին կարդակ մը: Ան կարեւորադոյն կէտերէն նկատած է ռուս - հայկական համալսարանի մը հիմնումը:

Ինչ կը վերաբերի ռազմական դործակցութեան, Լ. Տէր-Պետրոսեան ըսած է. «սահմանի համատեղ պաշտպանութեան դործակցութիւնը կարող է դասական համագործակցութեան օրինակ ծառայել»:

Այս պայմանագիրը եւ ռուսեւհայկական համատեղ հռչակագիրը, վարչապետ Չերնոմիրտինի համոզումով կ'օգնեն խաղաղ եղանակով կարգաւորելու դարաբաղեան հակամարտութիւնը:

Երկու նախագահներուն կողմէ ստորագրուած է կրթութեան եւ մշակոյթի բնագաւառին մէջ դործակցելու համաձայնագիր մը: Իսկ Հայաստանի Ուժայնութեան նախարարը եւ «Գազպրոմ»ի վարչութեան նախագահը ստորագրած են «Հայռուսգազարդ» բաժնետիրական ընկերութիւն հիմնելու պայմանագիրը:

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան կրեմլինի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Մոսկուայի քաղաքապետ Ե. Լուժկովի եւ պաշտպանութեան նախարար Ի. Սերգեեւի հետ:

(«ՑԱՌԱՋ»· — Լը Մոնտ (Օգոստ· 31)

քանի մը տողով կու տար լուրը: Կը դրէ որ երկու նախագահները «բարեկամութեան, դործակցութեան եւ իրերօգնութեան դաշինք» մը ստորագրած են ուր կը չեշտուի թէ ամէն մէկը կրնայ օգտագործել միւսին զինուորական կայաններըը արտաքին յարձակման պարագային:

Թուրք մամուլն ալ անդրադարձած է պայմանագրին, յատկապէս չեշտելով երկու երկիրներու զերիշխանութեան, հողային ամբողջականութեան պահպանումին և ապահովութեան երաշխաւորումի ուղղութեամբ գործակցութեան պարագան):

***

ՄԱՀ ՖՐՈՒՆԶԷ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆԻ

Օգոստոս 30-ին, 70 տարեկանին յանկարծամահ եղած է հայասատանեան չարժանկարին ծանօթ անուններէն Ֆրունզէ Դովլաթեան: Կարեւոր ներդրումի տէր էր հայկական չարժանկարի մարզին մէջ թէ՛ որպէս դերասան, թէ՛ որպէս ռեժիսոր: Ցուզարկաւորութիւնը կազմակերպելու համար վարչապետին որոշումով ստեղծուած է կառավարական յանձնաժողով Մշակոյթի նախարար Ա. Սմբատեանի նախագահութեամբ:

***

«ՑԱՌԱՋ»· — Ցիշենք որ Ֆ. Դովլաթեան ծնած է Նոր Բայազէտ (այժմ՝ Կամօ): 1942-ին 55 աշխատած է Սունդուկեան թատրոնը որպէս դերասան, չարժանկարի ճիւղին մէջ իր դլխաւոր դերերը եղած են «Դաւիթ Բեկ», «Ինչո՞ւ է ազմկում դեալը», «Բարեւ, ես եմ», «Սարոյեան եղբայրներ», «Մենաւոր ընկուզենին» եւ այլ Ֆիլմերու մէջ:

ԼԷՅՏԻ ՏԻՒ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՀԵՏԱՊՆԴՈՒԱԾ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐԷ ԿԱՂԷՏԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ ԶՈՀ ԳՆԱԾ ԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ

Շարաթավերջին դլխաւոր եւ դրեթէ միակ լուրն էր Լէյտի Տիի եղերական մահուան լուրը, Փարիզի կառքի վթարուղիի մը մէջ:

Ենթակային հանդամանքը, ժողովրդականութիւնը, տարիքը, դեղեցկութիւնը, կեանքին առասպելական բնոյթը եւ մանաւանդ մահուան պարագաները պատճառ էին որ յուզումը ընդհանուր ըլլայ:

Շարաթէն կիրակի, Օգոստոս 30-էն 31 լուսնալիք գիշերն է որ այն Մերսէդէսը ուր տեղ գրաւած էին Տայանա եւ իր նոր բարեկամը՝ եդիպտացի Տոտի ալ-Ֆայէտ ճամբայ կ'ելլէը Ռիցէն (Փլաս Վանտոմ) ուր ղոյզը ճաչած էր եւ Ալմայի փապուղին կը մտնէր արտակարդ արագութեամբ, հաւանաբար խուսափելու համար այն հօթը լուսանկարիչներէն որոնք կը հետապնդէին: Հոն է որ, կէս դիչերը անց, կառքը կը բախէր փապուղիին մէկ սիւնին եւ կը չրխչրխուէր: Տոտի ալ-Ֆայէտ եւ վարորդը մեռած էին տեղն ու տեղը, ծանրօրէն վիրաւորուած Լէյտի Տի կը փոխադրուէր Փիթիէ - Սալփէթրիէր հիւանդանոցը ուր բոլոր չանքերը ի դերեւ կ'ելլէին եւ առաւօտեան 4-ին, Ներքին նախարարը՝ Ժ.-Փ. Շեվէնմանն որ փութացած էր հիւանդանոցը, հապճեպ մամուլի ասուլիսով մը կը ծանուցէր Տայանայի մահը եւ կը ներկայացնէր Ֆրանսայի ցաւակցութիւնները: Լէյտի Տի վիրաւորուած էր չատ ծանր կերպով եւ գոհ կ'երթար թողնելու արիւնահոսութեան մը:

Այդ պահէն եւ առանց ընդհատումի դէպքերը իրարու կը յաջորդէին, Լ. Ժոսփէն, որ Լա Ռոչէլ էր ընկերվարական ժողովին, երթուդարձ մը կ'ընէր իր յարդանքը մատուցանելու համար, նոյնը կ'ընէր տիկին Շիրաք, նաեւ անծանօթներ: Ոմանք, տխուր, կ'երթային պահ մը խոնարհելու հիւանդանոցը կամ Ալմայի փապուղիին արկածի վայրը, ծաղիկներ դնելով, ուրիշներ վատառողջ հետաքրքութեամբ մը: Ժամը 17-ին, Փարիզ կը ժամանէր իշխան Շառլ ու հիւանդանոցը կը դիմաւորէր նախագահ Շիրաքի կողմէ: Իրեն կ'ընկերանային Տայանայի երկու քոյրերը ու միւսնարար կ'ընկերանային դաշտին որ Մեծն Բրիտանիոյ արքունիքին յատուկ օդանաւով կը փոխադրուէր Անգլիա եւ օգակայանը կ'ընդունուէր նախարարապետ՝ Թոնի Պլէրի կողմէ: Երկուշաբթի օրուան ընթացքին պիտի յայտնուէին յաղարկաւորութեան թուականն ու պայմանները: Բրիտանական մամուլը ազդային յուղարկաւորութիւն կը պահանջէր, բայց իշխանուհին այլեւս մաս չի կազմեր արքայական ընտանիքին: Արդարեւ, բաժանումէն եաք իշխան Շառլէ, թագուհիին պնդումով, Տայանա ալ ընդունած էր ամուսնալուծումը որ տեղի ունեցաւ 1996 Օգոստոսին: Կը պահէր կալլէսի իշխանուհիի տիտղոսը միայն:

Իշխանուհին որ 36 տարեկան էր, մայր էր երկու տղոց, որոնցմէ երէցը՝ դահաժառանգ է: Շառլի հետ ամուսնացած էր 1981-ին եւ քանի մը տարի եաք արդէն, յայտնի էր որ զոյգը անհամաձայն է եւ իշխանին սիրային կապն ալ Գամիլլայի հետ չէր կրնար բարելաւել կացութիւնը:

***

Ցուզումը ընդհանուր է եւ խոր, որովհետեւ Տայանա չատ սիրուած կին մըն էր, Թոնի Պլէրի խօսքով՝ ժողովուրդին իշխանուհին էր: Արդարեւ, սկիզբէն իսկ կը տառապէր Անգլիոյ արքունիքին կողապարուած, չոր ու ցամաք կենցաղէն եւ բաժանումէն եաք ալ կը չարունակէր իր օժանդակութիւնը հաշմանդամներուն, աղքատներուն, հիւանդներուն, տարաբախտ մանուկներուն եւլն. եւլն.: Միշտ մօտ եղած է խոնարհներուն: 20 տարեկանին կը սկսէր առասպելական կեանք մը, ամուսնանալով դահաժառանգ իշխանի մը հետ ու 36 տարեկանին կեանքը վերջ կը դտնէր եղերական կերպով, ինչ որ մեծախներուն ըսել կու տայ՝ յուսնական, Շէքսփիրեան ողբերգութիւն ու Տայանան ալ կը դասուի Կղէոպատրայի եւ Տրովադայի Հելէնին կողքին:

***

Այս արկածին պարագաները կրկին եւ բեւեռ կը հանեն որոշ մամուլի մը վարուելակերպը, փափարածիներու (հալածող լուսանկարիչները որոնք ծնունդ առին Ֆելլինիի Տոլչէ Վիթա ֆիլմով) հետապնդումները իշխանուհիներու, դերասաններու անձնական կեանքին եւ մբտերմութեան մէջ: Այս արկածին քննութիւնը յանձնուեցաւ ոճրային ոստիկանութեան, ինչ որ նախընթաց չուներ երթեւեկի արկածի մը համար: Սեպտ· 1-ին ալ, երկուշաբթի, հօթը լուսանկարիչները (6 Ֆրանսացի, մէկ Մակեդոնացի) դեռ դիպահ էին: կառքին արադութիւնը 150-160 քմ·, հետեւանք կը նկատուի այդ փափարածիներուն հետապնդումին· դեռ կ'ըսուի թէ արկածի պահուն օդնութեան իսկ չեն փութացած, ոմանք փորձած են խոյս տալ, ուրիշներ՝ դեռ նկար քաչել, միայն մէկը ՍԱՄԻՒՆ կանչած է իր առձեռն հեռաձայնով: Եւ անշուչտ բանավէճը որ ծայր կու տայ նոր չէ: Ննդրոյ առաքեալները կը տեղափոխեն պատասխանատուութիւնները: Լուսանկարիչը կ'առարկէ որ իր թերթին ինօրէնութիւնը այդ կ'ուղէ, ուրեմն՝ ան է պատասխանատուն, այս վերջինն ալ կ'առարկէ որ չնթերցողները այդ կը փընտրեն եւ թերթ ծախելու համար պէտք է այդ կերը հրամցնէ իր ընթերցողին: Եւ Լիպերասիոն կու տայ տպաքանակները այդ թերթերուն... Վռւասի՝ 661·715, կալա՝ 319·614, Մաչ՝ 663·538, Իսի-Փարի՝ 448·925, ինչ որ դեռ չնթերցողներու թիւը չէ, որ չատ աւելի է: Արկածը, բարոյական ցնցում մըն ալ ստեղծած ըլլալով, Սեպտեմբեր 1-ին կ'ըսուէր թէ որեւէ թերթ մերժած է դնել արկածին պատկերը որ ծախու է... 6 միլիոն Ֆրանքի:

Իշխանուհի Տայանա աշխարհի ամէնէն նկարահանուած կինն է եւ որոշ լրագրողներ ալ դիտել կու տան որ դժգոհութիւն յայտնող ենթակաները (իշխանուհի, դերասան, եւլն·) իրենք չաճախ կը դիմեն մամուլին, զայն օդտադործելու համար: Բայց, մէկը միւսը չարդարացընելը անչուչտ:

Սեպտեմբեր 1-ի օրաթերթերու խմբագրականներն ալ նուիրուած էին այս հարցին եւ քիչ էին այն խմբագիրները որոնք կը դատապարտէին այդ հանրութիւնն իսկ, որ այսօր իր վրդովմունքը կը յայտնէ, բայց իրենք է «այդ ատելի ճարտարուեստին առաջին աղբիւրը»:

***

Աչխարհի բոլոր մեծերը իրենց խոր ցաւը արտայայտած են, վեր առնելով Տայանայի ազնիւ նկարագիրը: Ցիշենք՝ Գլինթընը, Ելցին, Հաւէլ, Նեթանեահու, Տիկին Թաչէր, Փավարոթթի եւլն. եւլն.:

***

Չորեքչաբթի օր, Օգոստոս 27-ին, Մոնտ հարցազրոյց մը հրատարակած էր իշխանուհի Տայանայի հետ, ուր ան չատ խիստ կ'արտայայտուէր պահպանողական Կուսակցութեան մասին եւ իր համակրութիւնը կը յայտնէր Թոնի Պլէրի հանդէպ: Անգլիական մամուլը անդութ կը դտնէր եւ կ'աւելցնէր՝ «Իմ տեղս, ոեւէ մէկը ձգած գացած կ'ըլլար, բայց չեմ կրնար, երկու զաւակներս կան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ խօսք առնելով Լա Ռոչէլի ընկերվարական ամրան համալսարանին, չէշտը դրաւ «ճախի իրատեսութեան» վրայ եւ կոչ ըրաւ համախմբուելու: Կ'ըսէ որ ընտրապայքարի խոստումները կը մնան եւ թէ Փասքուա - Տըպրէ օրէնքները խոր փոփոխութիւններ կը կրեն: Լիպերասիոն (Սեպտ· 1) յօդուած մը հրատարակած է դաղթողներու հարցին վերաբերող, ուր կ'արձագանգէ նաեւ մէթր Ժերար Զոլաքեանի

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ՍՓԻՒՌՔ ԳՆԱՑՔԸ ՏԵՂԷՆ ԿԸ ՇԱՐԺԻ՞

Հայաստանի քաղաքական զանազան դէմքերու ելոյթներէն, մամուլի հրապարակումներէն այն տպաւորութիւնը կը առացուի որ Սփիւռքի հետ յարաբերու-թիւններու նիւթը նորովի ձեռք առնելու, անոր նոր որակ տալու հարկը կը զգացուի: Բան մը որ խորհրդային կարգերու անկումին վաղորդայնին իսկ ուշադրութիւն կեդրոնացնող մարզ մը պէտք է ըլլար Հայաստանի նման երկրի մը համար: Մանաւանդ, այդ վարչակարգին տակ «մշակութային» պիտակով գործող, բայց իրականութեան մէջ բաւական անմշակ մնացած դաշտէ մը եաք:

Անկախութեան առաջին հնգամեակին Սփիւռքի հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը յուսախաբութեան յաղորդական ապրումներ պատճառեց նախ անհատներու. ապա անոնց թիւը բազմացաւ: Այսօր, անկախ՝ կուսակցական պատկանելիութենէ արտայայտուող գործօնութիւններէն, կայ մէկ յուսախաբութիւնը, բաւական լայն չերտերու մօտ: Կայ աւտր քով, անչուշտ, պապէն աւելի պատկանելու խումբն ալ որ ղգացական, ենթակայական կամ այլեւայլ պատճառներով, գիտակցօրէն կամ անդիտակցօրէն կը մերժէ իրականութիւնը տեսնել: Այս վերջինը, ինչպէս երէկ, այսօր եւս, հոանքն ի վար թիավարելով, խօսք կամ ներկայութիւն չի կրնար ունենալ վճռութեան ակնկալուած հոլովոյթի մը մէջ:

Շատ հաւանօրէն «պապէն աւելի պապան»ներու նեցուկը բաւարար չէ նկատուած Երեւանի կողմէ որ վերջին չորս-հինգ զանազան ձեւերով փոփոխութեան մը տրամադրութիւն կը մատնէ: Թէ այդ փոփոխութիւնը ո՛ր չափով կարելի է «սրբագրութեան» հոմանիշ նկատել, այսօր տակաւին դժուար է ըսել: 70 տարեան կամաւոր ու ծրագրուած սխալին վերջայ բարդուած հնգամեայ արհամարհանքը կարելի չէ մէկ օրէն միւսը մէկդի դնել, յայտնուած տրամադրութեան մը տպաւորութեան տակ: Մանաւանդ որ տրամադրութիւնը յստակ արտայայտութիւն դտնելով հանդերձ, անպայման յստակ անհանգստութիւն մը չի մատներ. ատով կը մղէ մտածելու նաեւ պարագայական աղդակներու մասին: Սփիւռքի ընդհանուր կարողականութենէն առաւելագոյն չափով օգտուելու հեռանկա՞րն է որ ծանր կը կշռէ փոփոխութեան ներկայի մօտեցումին մէջ, թէ իսկապէս նոյն աղդին պատկանող երկու ճիւղաւորումները համապարփակ ծրագրի մը — որ ընդհանուր հայութեան վաղուան կ'առընչուի — տէր ու ենթակայ զարձնելու անկեղծ փափաքը:

Երկրորդ հաւանականութեան մասին մտածելու մղող գլխաւոր աղդակը այն էր որ պետական բարձրագոյն մակարդակով մը ձեռք առնուեցաւ հարցը. ծանուցուեցաւ կազմութիւնը Սփիւռքի հետ յարաբերութեան մարմնի մը, վարչապետին դեկավարութեան տակ: Այսուհանդերձ, մինչեւ այսօր գործնական այլ քայլեր չյաջորդեցին այդ կազմութեան ու կ'երեւարաձգուի սպասման չրջանը: Այդ ընթացքին մամուլը սկսաւ պարբերաբար արձագանգ ըլլալ Սփիւռքին նկատմամբ լուրջ վերաբերում մը անհրաժեշտ նախադաղ արտայայտութիւններու: Անոնց մէջ եւս սակայն, միշտ չափազանց է տակաւին բուն նպատակակէտը: Թէեւ գործնապաշտ ու պղացականը թօթափածներ հոս ու հոն կը մերժեն երեւոյթէն դատումներու յանդիլ· անոնց համար աւելի չօշափելի տուեալ են օրինակ՝ ուղղադրութեան սըբագրութեան յապաղումը, աւտր դեմ յայտնուած ազմուկ — իրարանցումին արտադրուած սիւնակները, հանդուրժողութիւնը, քան՝ որքան ալ բարձր հասցէներէ մեկնած ըլլայ, խոստում մը նպատակէտը:

Մամուլի վերջին թիւերէն «Հայաստանի Հանրապետութեան» Օգոստոս 13-ի թիւին առաջին էջով տրուած է այս նիւթը, բաւական հրահանդիչ խորագիրով մը. «Հայաստան — Սփիւռք լուրջ աշխատանքի ժամանակն է» կը չեշտէ Վահագն Ասատրեան: Ամբագրական ծանօթութիւն մը կայ հոն, որ կ'ըսէ թէ Հայաստանի հիմնադիրներէն եղաւ Հայաստան — Սփիւռք յարաբերութիւններու ձեւաւորումը, անկախութենէն ի վեր: Անոնց մեծ մասը ներկայիս ընկերային — մշակութային բնոյթ ունի. ատոր պատճառները վերլուծելու փորձ մը կ'ընէ գրութիւնը:

Սփիւռքը կը չեշտուի նախ որպէս բազմատարը զանգուած մը որուն բուն թիւն ալ ոչ ոքի յայտնի է. Վ. Ասատրեան կ'ընէ «չորսից վեց միլիոն»ի ենթադրութիւնը: Կը կարծէ այդ բազմատարբրութեան միասնական դիծը գտած ըլլալ երբ կ'ըսէ թէ ամէն սփիւռքահայ ցանկութիւն ունի Հայաստանին օգնելու: Ապա կը յայտնէ մեղաւորութեան ստանձնում մը. եթէ Սփիւռքի Հայը չի չարժիր Հայաստանին առաւելագոյն չափով օգնելու համար, «ուրեմն, հիմնական մեղաւորը մենք ենք որ բաւարար չափով չենք աշխատում այդ ուղղութեամբ» կ'ըսէ լրագրողը:

Ցաջորդ պարբերութիւնը կը սեւեռի Հայաստանին. բաւական հում ձեւով կ'ըսուի հոն թէ «Չի կարելի Սփիւռքը դիտարկել որպէս "կթան կով"»: Այս մատնանշումը տեղին է ու նիւթին նկատմամբ անկեղծ մտահոգութեան մը տպաւորութիւնը կը զործէ, քանի որ կ'արձագանգէ Սփիւռքի չրջանակներուն մէջ օրէ օր աւելի հող չհոդ համոզումի մը: Երկրորդ նշումով մըն ալ կ'ըսուի որ դուրսի Հայը որեւէ ձեւով կարելի չէ Հայաստանին օգնելու պարտաւոր նկատել, այն պատճառաբանութեամբ որ ունի բարօր պայմաններ: Հարկաւոր կը նկատուի «ձուկ տալու տեղ, ձուկ որսալու կարթ ապահովել»ու տարբերութեան չեշտումը: Այս կէտը ուղղակի կ'առընչուի Հայաստանի մէջ ներդրումներ ընելու նիւթին որ կարեւոր տեղ ունի տնտեսական դաշտի վերաձեւաւորման մէջ: Ու նոյն այս կէտին մատնանշումով ալ կ'արտայայտուի բուն հեռանկարը: «Ընկերային — մշակութային մակարդակից լուրջ տրուի տեսական գործակցութիւն» տանիլ Հայաստան — Սփիւռք յարաբերութիւնները: Այսինքն՝ ընկերային ու մշակութայինը ոչի՛նչ, լուրջ նկատուելու չափանիշը նորին վերմութիւն «տնտեսականն»ն է: Ու հոն տեղ չեն կրնար ունենալ «ամէն առտու լուսամուտէն Մասիսը կը տեսնամ»ի նման ղղացական բաները...:

Այս համոզումով, Վ. Ասատրեան հարկաւոր կը նկատէ օրէնքի դաշտին մէջ «հիւրընկալ» քայլեր առնել, ազատական նութեան փաստը տալ, եւայլն, գրաւելու համար Սփիւռքի մարդոց դրամագլուխները: Ոչ մէկ խօսք այդ փորձառութիւնը յուսախաբութեամբ մը վերջակէտողներու վերաբերեալ:

Վերջին վլուխը որ «Քաղաքականութիւն» խորագրուած է, նիւթ կ'ընէ Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքին Սփիւռքէն խառնուելու չխառնուելու պարադան: Այդ մէկն ալ ադդակ մը կը նկատուի ներդրումներու յապաղումին:

Գրութիւնը որ բաւական ուշադրաւ է հայաստանեան նոր մօտեցումի մը արձագանգելու տեսակէտէն, միւս կողմէն ցոյց կուտայ այն մեծ միջոցը որ կը մնայ տակաւին հաստելու համար ցանկալի հանդրուանին: Հոն ուր հասկնալի անհրաժեշտը ըլլալով հանդերձ, միակ առանցք չհամարուի տնտեսականը, եթէ բուն մտահոգութիւնը միասնական ընդհանուր հեռանկարներու կը վերաբերի, ընկերային, մշակութային ու այլ մարզերով: Եւ խորհիլ որ մամուլի մակարդակն մինչեւ զործնական քայլեր, նոյնքան լայն միջոց մըն ալ կը մնայ համոզելու համար Սփիւռքը «կթան կով»է այլ բան նկատելու վախաքին անկեղծութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ՊԱՇԻ ԱՐՈՒԵՍՏ ԿԱՄ «INSTALLATION»ՆԵՐՈՒ ԴԱՐԵՎԵՐՋ

Գեղարուեստի խնդիրները չեչտելով անվերջանալի հարցադրումներից, շատ մը նկարիչ կ'ուզեն տանել կեանքի անհերքելի նախադեպեան բեռը, փոխելով հոդեկան եւ իմացական մթնոլորտը, նպատակ ունենալով դուրս գալու այդ անորոշութենից:

Առաջ եկած նոր գեղարուեստական յղացքներն ու պայմանները, ցոյց են տալիս հետեւորդի վիճակից ինքնուրոյն վիճակի անցնելու փորձերը, նոր տարածք տալով գարեվերջի արուեստին: Գրեթէ օրեցօր փոխուող մարդկային արժէքների վերադնահատումը, դժուարին եւ բարդ գերխնդրի առջեւ է դնում արուեստագէտին: Նրա ինքնութիւնը չարունակելով խարխափել, փորձում է ապատուել միտքերի եւ դաղափարների «լաբիրինթոս»ից, իր գոյութեանը որեւէ նկարագիր տալով: «Նոր»ի հաստատումը դառնալով անէծք, արուեստագէտին մշտապէս պահում է գերութեան մէջ: Այն փորձելով պահպանել իր «ես»ը, մտնում է թատերական տարածած խաղերի մէջ, դառնալով, թէ՛ դերակատար եւ թէ հանդիսատես: Նրա գործը, նմանւում է ճչմարտանման խաղի, որն անընդհատ յիշեցնում է արուեստագէտ մարդու գոյութեան պայմանը: Զգացնելով նրա խարխափումը մարքային եւ դաղափարային աղդեցութիւններից, որն աւելի է չեչտում եղածի անհեթեթութիւնը, ցոյց է տալիս «նորի մօտալուտ»ը: Այս իրարանցումը նպատակ ունի մի բան ասելու կամ համոզելու...: Իրոդութեան դժուարին ճամբան, նրա անյայտութիւնն ու անվերջութիւնը, հեղձուկի պէս մնում է արուեստագէտի կոկորդին, որն փորձում է ինչ որ ձեւով դըրաւել հանդիսատեսին: Հրամցուող «լուտեղծագործութիւն»ը ըստ պատեհ առիթի կարող է դառնալ կերպարուեստի նոյթ, որն չրջանցելով ամէն տեսակ կանոնակարգումներ, փորձում է հասկցնել այն, ինչ մատուցւում է:

Այսօր, նոյնպէս արուեստագէտը ուղում է երազը իրականութեան վերածելու ու ծնելու նոր փաթաթուած կղզիներ ու փափուկ հեռախօսներ, որոնք չմնային կեցութեան բարեչրջման մէջ համր վկայութիւններ: Սակայն, մերօրեայ գիտական «աւտոմատիզմ»ը գերկարեւորած միտքը, բերում է անաւարտ իմաստասիրութեան, որն լաւագոյն դէպքում վերածւում է նմանարկման, քան թէ նոր խօսքի: Իմաստասիրութիւնը թերեւս գերարուեստ չէ: Այսօրուայ իրականութիւնը խորհրդաւորութեան մեծ ասպարէզ ունի, որն կերտւում է անձնական ցանկութիւնների չափանիշներով ու վերածւում անբեղմնաւոր փորձի: Գեղարուեստի հոդեբանութիւնը, այսօր հիմնւում է գաղափարի եւ դիւտի վրայ, որն աւելի ու աւելի նպատակ ունի բացատրելու, խօսելու նրա մասին ինչ ցուցադրում է: «Ստեղծագործող»ը մտնելով նոր արտայայտչամիջոցների փնտռտուքի մէջ, փորձում է հասկացուել չնորհիւ իր գործի գիտականութեան եւ հնարամիտ միջոցների օգտագործման:

Communication-ի արդիական միջոցները, ձգտում են կերպարուեստային նոր spectre-ի աւելացման, այնուամենայնիւ մնալով գիտաբարական նպատակային արուեստ...:

Եւ այսպէս, այս ամրան տեղի ունեցած երկու միջազգային յայտնի ցուցահանդէսներ, վենետիկեան «Երկամեայ»ն եւ Գերմանիայի Կասսել քաղաքի մէջ հինդ տարին մէկ կազմակերպուող «Documenta X 1997»ը, ցոյց են տալիս կերպարուեստի արդի վիճակը: (Այս ցուցահանդէսներին, տարիներ առաջ, իրենց մասնակցութիւնն են բերել նաեւ Բօյսը, Քլայնը, Քրիստոն, Սէզարը...):

Երկու ցուցահանդէսների բազմազանութեան եւ կազմաւորակութեան մէջ մէկ չեչտաւորուած դիծ կար. «installation»ների գերակչիռ քանակը, որոնք դրսեւորուած էին գիտահամակարդչային, հեռատեսիլային — տեսերիպային, տեղատարածքային, մոքապիր ցուցադրական յղացքներով եւ կատարումներով...:

Դարասկզբին, «Ամէն ինչ արուեստ է» ասացին Դադայիստները: Ցատկապէս Դիւչանը որպէս էսթեթիկական նիհիլիզմ, ցուցադրեց չուռ որուած մկնիկ: Այսպիսով, հեղնելով հանդիսատեսին, որոշակի գործածութեան համար ստեղծուած առարկան դարձնելով «արուեստի գործ»: Դադաիստներից սկսած, արուեստը դառնում է ամէն ինչ, արհամարհելով նրա հոդեւոր լինելը: Նոյն ժամանակ կանդինսկին ստեղծում է վերացապաշտ կտաւներ եւ գրում է «Վերեստի մէջ հոդեւորի մասին» աշխատասիրութիւնը: Իսկ Մալեւիչը առաջ է քաշում իր «սուպրեմատիստական» գաղափարները եւ յայտարարում նկարչութեան վերջը, յանձին իր «Սեւ քառակուսու»...:

Մինչեւ այսօր կերպարուեստը եւ պիտական արուեստաբանական մասը ընթանում է այս ուղղութիւններով, կապուած արուեստագէտի գաղափարական դաւանանքից, նախասիրութիւններից, ժամանակի թելադրած խնդիրներից, հասարակութեան մէջ կատարուող արժէքների փոփոխութիւնից եւայլն...: Այսօր մեծ «աշխուժացում» ունի յատկապէս «դիւչանական թեւ»ը...: Դէպքերի արընթաց ընթացքը, հաղորդակցման արագընթաց միջոցները, համակարդչային փոխ-յարաբերութիւնները, մարդու աւելի անհատական դառնալը, վերջապէս քաղաքական — դաղափարական ուսմունքների վերջը, արուեստագէտին ձերբազատում են իր նորօրեայ հնարամիտ խաղերի մէջ: Նա դառնում է մեծահասակ քմահաճ մանուկ, որն տարուելով իր կողմից ստեղծուած խաղալիքով, ուզում է իր ուրախութեան բաժնեկցորդները դարձնել նաեւ այլոց: Մի հեղինակ ասում է. «Եթէ կայ դեղարուեստի էսթեթիկա, ինչո՞ւ պիտի չլինի ուտելու եւ ուտելիքի էսթեթիկա»: Այս ճչմարտանման դաղափարը իրադործելու համար, նա ամբողջ պատի երկարութեամբ արդիւնաբերական խողովակներ է ամրացնել տալիս եւ մի էկրանով համակարդիչ է դնում սրահի մէջտեղը: Հանդիսատեսը մտնելով մի պահ ընկրկում է, ապա մտնում է համակարդիչի էկրանին, որի վրայ ինքը, հեղինակը մի ուրիշ համակարդիչի միջոցով գրում է. «Մտեցէք խողովակի անցքին եւ ասացէք, թէ ի՞նչ կ'ուզենայիք ուտել: Մի քանի րոպէից ձեզ կը մատուցուի ձեր ուզած ուտելիքը»: Հանդիսատեսը մտնելով խողովակի անցքին եւ պատուիրում է իր ուզածը: Այդ ընթացքում ականջը դրած խողովակի միւս ծայրին, հեղինակը լսում է պատուէրը, ապա գնում է մի ուրիչ սենեակ — սրահ, ուր խոհարարները կատմուպատրաստ սպասում են հեղինակի խօսքին, որից յետոյ անցնում են պատուէրի կատարման...:

Ասում են, ժամանակի մէջ լինել կը նշանակի հասկանալ ժամանակի լեզուն եւ բան այդմ արտայայտուել: Այս կատարումը ցոյց է տալիս մեր ժամանակների իմացաբանութիւնը, այսինքն ամէն ըմբռնում սարքուած է սեփական հայեցողութեամբ: Մարդու հետ հաղորդակից լինելու այս ստեղծագործ — գիտարարի նպատակն է գիտողին իր յղացած գործի մասնակիցը դարձնելու: Որպէս հաղորդակցման միջոց, հեղինակը իրաց բաղդատում արդիւնաբերական խողովակն ու համակարդիչը: Իսկ ուտելիքի բազմաչերտ նշանակութիւնը կապում է լաւ կերակուրի բարերար աղդեցութեան, մարդու տրամադրութեան բարձրացման մէջ. (Documenta X 1997):

Օրինակ բերելով նաեւ վենետիկեան «Երկամեայ» ցուցահանդէսից մի ուրիշ ստեղծագործ — գիտարարի աշխատանք, որն իր ամբողջ հեռատեսիլային «տեխնիկական» միջոցները եւ նկարահանող խումբը ցուցադրում էր որպէս իր ստեղծագործութիւնը, ըստ էութեան հաղորդումներ պիտի սփռէր այդ ցուցահանդէսից:

Դիւչանը ապակեայ սրտակի մէջ փարիզեան օդը բերեց Պիկարիային յայտարարելով դադայի ծնունդը, որն տարիներ յետոյ պիտի դառնար մերօրեայ արուեստագիտութեան տարուելիք քաղաքականութեան հիմնաքարը: Ամէն մի արուեստի զարդացում վերջ ի վերջոյ հանում է յեղափոխական նոր փուլի: Այսօրուայ յեղափոխութիւնը հանդիսանում

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՈՒՐ ՄՆԱՑ ԻՆՏՐԱՆ

Բացառիկ տաղանդ մըն է Ինտրա, իր բուն անունով Տիլդան Զրաքեան: Կեանքի լուսարձակը՝ չատ բան կը լուծէ կամ կը լուսաւորէ գործին մէջ անոնց, որոնք պարտուղի խառնուածքները եղան, ու իրենց խօսքէն կամ բառէն անդին ապրում մը տաղնապեցան: Մեր գրականութեան համար մեծ նպաստ մը պիտի հանդիսանայ Ինտրայի կեանքին չուրջ որեւէ անխառն ու հարազատ վկայութիւն: Ուրախհետեւ, մեր անձնական համոզումով, Ինտրա մէկն է անոնցմէ, որոնք որակ են ու թաքուն հարստութիւն, որոնց գործը կը վկայէ մեզի նոր «խորհողութեան» մը մասին, – եթէ ներելի է այս բացատրութիւնը, ա՛յս պարագային: Ինտրա առհասարութեամբ մը ապրող իմացապաշտ մարդն է, որ իրեն ճակատագրուած ցաւին, յուսախարութիւններուն ու բոլոր ապրումներուն ընդմէջէն, մարմնապէս ընկճուած բայց իմացապէս խիզախ ու խրոխտ, փորձեց որոնել մարդկային հոգիին ու մտքին «ինչո՞ւ»ները, ու յաջողեցաւ եթէ ոչ ճշմարտութիւններ պատկերել, գոնէ անուշադիր թելադրական ուժով մը մեր միտքը բանալ՝ մեր ու մարդկային հոգիի ներքին իրականութիւններուն վրայ:

Քիչեր կը խուզարկեն Ինտրան: Առհասարակ կը յղկենք անոր բառին առջեւ. վճռապատ կը մնանք իր պատկերներուն դէմ, որոնք գոյն են ու երաժշտութիւն, իմաստ ու հեւք, չունչ, վարակիչ խռովք: Մեր գրականութիւնը չունի «ներաշխարհ» մը, որուն մէջ ան համադրած է իր մտքին, հոգիին թէ վրձինին բոլոր զեղեցկութիւնները, – երբեմն արգունքով, երբեմն յոյսով ու խանդավառութեամբ, բայց առ հասարակ՝ թնութեան ու խրոխտ մարդու մը հպարտ հոգիով:

Կարծանագրենք այս մտածումները, որովհետեւ թուքթակարար յեղյեղուած բազմաթիւ անուններու կողքին, Ինտրայի գործը փառք ու նոր արժանիքներ պիտի բարձրէր մեր գրականութեան վրայ: Որքան աւելի մեծ պիտի ըլլար ու գիտակցական՝ մեր հպարտութիւնը, եթէ փորձէինք մեզի փոխանցուած այդ վաստակին մէջ փնտռել ինչ որ անոնց եսերը գայթող ու հոգեղէն չէնքը սպառող կիզումն է, ինչ որ անոնց մէջ փոխակերպած է բառի, բանաստեղծութեան, վէպի ու արձակի, միշտ բան մը կորսընկնելով իր խոր իրականութենէն եւ իրաւութենէն – որովհետեւ անձէն դուրս հոսող ներքին ամէն իրականութիւն, բան մը կը կորսնցնէ իր հարթազատութենէն:

Ինտրա, չէ գտած տակաւին իր պատանդը, այնպէս, ինչպէս հարկ էր որ ընէր մեր իմացական կեանքի պատմութիւնը:

Կը սպասենք մեր Սանուց Միութիւններէն: Մասնաւորաբար Մխիթարեան ու Ներսոնական Սանուց Միութիւններէն:

Բաներ մը ընել պէտք է յաւերժացնելու համար մեր գրականութեան մտքի վաստակաւորները:

Համաձայն չէ՞ք...:

ԱՐՇԻԻ

Մարմարա»

Նոր դեղարուեստի խճանկարը, որն ան է կախարդական չրջանի, որից դուրս արուեստագէտի ճանաչողութիւնը, բազում հարցականներ ունի, իսկ, դրանից ներս մնում է պատմութիւն կամ կրկնութիւն: Նոր «երազ»ի իրականութիւն դարձնելը մեծացնում է փնտռումների լարուածութեան դաշտը, որտեղ նոր դաղափարները արտայայտում են ժառանգութեան նորօրեայ մեկնաբանումների անհեթեթութիւնը...: Բայց քանի որ ասում են. «կեանքը անհեթեթութիւնների մի չարան է», ուրեմն նա յենք այդ ամէնին որպէս անհեթեթութիւն...:

Այսօրուայ ռէալիզմը ձգտում ունի նոր «ready-made» լինելու, ապաւինելով արդիական «technologie»-ին: Այսօր նոյնպէս նկարիչը բերում է իր կողմից յայտնաբերուած մի առարկայ կամ մի իր եւ տալիս նրա բացատրութիւնը, որի դիւս – յայտնագործում»ը նմանւում է առանց թաղաւորի ճատրակի խաղի...:

ԱՐՄԷՆ ՀԱՋԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՐԱՃԵԱՆ
1911 – 1997

Լիբանանի Հայոց թեմը վերջերս դժբախտութիւնն ունեցաւ կորսնցնելու իր վաստակաւոր հոգեւորականներէն՝ Գրիգոր Ա. Քահանայ Փարաճեան, Յունիս 19-ին:

Քահանային վերջին օծումը եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուած են Յունիս 23-ին Նոր Սիսի Ս. Սարգիս Եկեղեցին:

Ողբացեալը ծնած էր 1911-ին Կիլիկիոյ Սիս քաղաքը: Քեմալի իշխանութեան օրերուն նախ կ'անցնի Ալեքսանտրէթ, ապա՝ Լիբանանի Թրիփոլի քաղաքը:

Աւազանի անունով՝ Մակարիոս, ան 1940-ին եւ 1946-ին յաջորդաբար եղած է Թրիփոլիի Մինասի եւ քաղաքի երկու կիրակնօրեայ վարժարաններու հիմնադիրը եւ որոնց տեսուչը կը մնայ մինչեւ պէյրութ փոխադրուիլը:

1970 Նոյեմբեր 7-ին քահանայ կը ձեռնադրուի ձեռամբ Լիբանանի Հայոց առաջնորդ՝ Տաճատ Արք. Ուրֆալեանի եւ կը վերահոչուի Գրիգոր Քահանայ:

Իր թոռներէն՝ Գրիգոր Վրդ. Զիֆճեան, Իշխան Սրկ. Զիֆճեան եւ Վարդան Զիֆճեան, ազնիւ դաստիարը ունեցած են երկու զրքեր ի լոյս ընծայելու, ու հանրութեան սեփականութիւնը դարձնել իր հոգեւոր ապրումներն ու կեանքին դրուագները: Այս գրքերը կը կոչուին. –

Ա. – Աստուծոյ Արքայութեան Փնտրտուքով, լոյս տեսած 1994-ին, Նոր Սիս, 64 էջ: Հեղինակ՝ Գրիգոր Ա. Քահանայ Փարաճեան:

Բ. – Դրուագներ իրական կեանքէ, Հրատարակուած 1996-ին, Նոր Սիս, 152 էջ: Այս հատորին մէջ Տէր Գրիգոր կը նկարագրէ իր կեանքի բոլոր հանդրուանները, իրական եւ ապրուած դէպքերով ու դէմքերով, ուսանելի դասերով եւ տրիներու փորձառութեան լոյսին տակ:

Բայ առաջ Պր. Վարդան Զիֆճեան արձանագործը, ազօթանուէր խումբերու բարեբարութեամբ իր Մեծ Հօր պրոնզեայ կիսանդրին պատրաստած ըլլալով, Տէր Հօր վախճանման քառասունքի պատարագէն եւ հոգեհանդստեան արարողութենէն ետք, եկեղեցւոյ բակին մէջ բացումը կատարուած է Յուլիս 27-ին:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊՏՈՒՂՆԵՐ

Ամառնային պտուղներուն մեծ մասը հարուստ է Սէ, Ա. եւ Պէ. կենսանիւթերով, հանքայիններով, օլիկո – էլեմաններով եւ ջուրով: Հետեւաբար անոնք, թէ՛ կը նպաստեն մեր առողջութեան եւ թէ կը յագեցնեն մեր ծարաւը՝ ամրան տաք օրերուն: Հակառակ այս հասարակաց յատկութիւններուն, ամառնային պտուղներէն իւրաքանչիւրը ունի իր յատկութիւնները. եկէք՝ ծանօթանանք քանի մը հատին:

○ ՍԱԼՈՐԸ

Սալորին չաքարի պարունակութիւնը կը տարբերի՝ նայած տեսակին, իսկ հոր սալորը չատ բարերար ազդեցութիւն կը դործէ «ծոյլ» աղիքներուն վրայ եւ կը կանոնաւորէ անոնց գործունէութիւնը: Սալորը թելադրելի է պնդութիւն ունեցողներուն. այսուհանդերձ պէտք է չափաւոր ուտել անկէ: Սալորը պէտք է քաղել եւ ուտել, երբ լաւ հասունցած է. խակը թէ՛ անհամ կ'ըլլայ եւ թէ չուտ կը փոխ:

○ ՍԵԽԸ

Սեխը հարուստ է քարոթինով, հետեւաբար անոր առատ սպառումը դեղեցիկ գոյն մը (նարնջադոյն – պրոնզ) կուտայ մեր մորթին:

Սեխին պարունակած իոտը, փոթասիոմը եւ ջուրը լաւ միզեցուցիչ են, իսկ բնաթելը կը կանոնաւորէ աղիքներուն գործունէութիւնը: Որպէսզի սեխը աւելի մարսողական ըլլայ, հրաժարեցէք զայն սառած կամ չատ պաղ ուտելէն:

Հակառակ իր քաղցրութեան, սեխը քիչ ջերմուժ կը պարունակէ, հետեւաբար նոյնիսկ նիհարցնող – սննդականոնի հետեւողները կրնան առանց վախի ուտել անկէ:

○ ԽԱՂՈՂԸ

Խաղողը չատ հարուստ է Պէ. խումբի կենսանիւթերով, եւ անցեալին բժիշկները զայն կը թելադրէին յօդացաւ եւ պնդութիւն ունեցողներուն: Խաղողը զօրացուցիչ եւ չատ սննդարար պտուղ մըն է, բայց չաքարախտաւորներն ու նիհարնալ փափաքողները պէտք է զգուշանան անկէ:

○ ԹՈՒԶԸ

Թուզը եւս հարուստ է Պէ. կենսանիւթով, որ կը կանոնաւորէ ջղային դրութեան գործունէութիւնը: Անոր մանիչակագոյն բիծերը կը զօրացնեն ու կը պաշտպանեն մեր երակները, իսկ անոր պարունակած կիրը կը զօրացնէ մեր ստկորները: Ինչ կը վերաբերի մանր «կուտ»երուն, անոնք կրնան ոմանց աղիքային խանդարում պատճառել:

Թուզն ալ չատ չաքար կը պարունակէ, հետեւաբար պէտք չէ չափազանցել անոր սպառումը:

Թուզը պէտք է ուտել, երբ լաւ հասած է, եւ պէտք չէ երկար պահել զայն:

○ ԾԻՐԱՆԸ

Ֆոսֆորով եւ մակնեզիումով հարուստ ծիրանը կը զօրացնէ յիշողութիւնը: Անիկա կը նպաստէ նաեւ արեան կարմիր գնդիկներու բազմացումին եւ կը դիւրացնէ վէրքերու սպիացումը: Շնորհիւ իր պարունակած երկաթին, նաեւ կը պայքարի արեան տկարութեան դէմ:

ՊԱՊԸ ԵՒ ԳԱՃԱՃԸ

Պապը ուշադրութեան առարկան է, իսալական լրատիւներու, բայց ոչ երիտասարդական համաչխարհային օրերուն, այլ քաղաքական դեկավարի մը վերջին յարձակումներուն առիթով: Այդ դեկավարը Ումպէրթօ Պոսի կը կոչուի: Իտալիոյ հիւսիսային մասը անջատելու եւ Փատանիոյ դերիչխանութիւնը հռչակելու հետամուտ դէմքն է ան: Ան կը քննադատէ «լեհ այդ պապը որ ձեռնարկած է անցողական իշխանութիւն ունենալու եւ քաղաքականութեան հետամուտ եղած է, մոռնալով հոգեւոր կեանքի եւ աւետարանոդի իր առաքելութիւնը»: Եկեղեցական նուիրապետութիւնն ալ ան նկատած է հեծեծներու զօրք մը որ կ'արշաւէ Փատանիոյ վրայ: Վատիկանի պատասխանը չէ ուշացած. «Օսերվատոռէ Ռոմանօ»յի էջերէն յայտնուած է թէ Պոսի գաճաճ մըն է որ ինքզինք հսկայ մը կը կարծէ: Այդ պատասխանը բոլորովին պայթացուցած է Պոսին որ հակադարձած է ըսելով որ պատմութիւնը ցոյց պիտի տայ թէ ո՛վ է գաճաճը եւ ո՛վ հսկան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԹԱՄՈՒՏՅ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Թ.

Նախագահն ըմբռնեց թէ այս ամբաստանեալին հետ երկարատեւ դատավարութիւն մը չատ անպատեհութիւններ առաջ պիտի բերէր. կարճ կապելու խոհեմութիւնը ունեցաւ: Օրինական անհրաժեշտ ձեւակերպութիւններէն յետոյ, դատաւորները խորհրդի սենեակը առանձնացան: Կէս ժամ ետքը վերադարձան: Նախագահը դատարանին միաձայն վճիռը ամբաստանեալին հաղորդեց: Երեք տարուան բանտարկութիւն:

Թ.

Դատավճիռը Հինգշաբթի օր մը տրուեցաւ. իրիկուան դէմ: Դատապարտեալը յանկարծակիի չէր գար՝ այս ելքին արդէն սպասելուն: Զինքը վերադարձուցին Պասպը Զաղթիկ, հոնկէ կեդրոնական բանտը փոխադրումի համար: Ցաջորդ օրը այցելուներ եկան: Իր գործը վերջացած ըլլալով, այլեւս «յարաբերութենէ կրտուած» չէր մնար: Եկողները հաստատեցին, թէ զօրաւոր բարեխօսութեանց չնորհիւ չուտով ներման պիտի արժանանար: Եւ իրաւ յաջորդ օրն իսկ, Դատական պաշտօնատունը ոստիկանութեան կը հաղորդէր «ներում չնորհուղ» կայսերական իրատէն:

Էֆէնտին, առանց ժամանակ կորսնցնելու, կառք մը նստաւ եւ ուղակի Եըլտըզ պնաց, ու սենեկապետի մը միջոցաւ «իր երախտապիտական զգացումները յոտս կայսերական գահոյից» դրաւ:

Սուլթանին պալատէն ուղղակի Օրթագեղ անցաւ: Նախորդ օրն ու նոյն առտուն չատ անճրեւած ըլլալուն՝ կառքը չէր կըրնար մինչեւ Տէրէն յառաջանալ: Էֆէնտին, ըստ սովորութեան, Թաշներաիվէնը վար իջաւ: Կանգ առաւ, աչքերը չորս կողմը ժուռ ածեց կարօտագին: Սիրտը անհուն տխրութեամբ լեցուեցաւ: Առտու մը իր՛նչ վիճակի մէջ մեկնած էր հոնկէ, եւ հիմակ ինչ վիճակի մէջ կը վերադառնար: Եւ ահա պինք նչմարելուն՝ խանութէն կամացուկ մը դուրս ելաւ Ֆէսեին, որուն միչտ խալըպի կը դրկէր Ֆէսը: Քանի մը քայլ անդիէն չաքարաչուր վաճառողն ալ եկաւ: Ամէն առտու էֆէնտին անոր խանութը կը սպասէր քարշակին, լոխում մը ուտելով եւ ջուր մը խմելով: Դիմացէն բէրտուէրն ալ՝ իր բազմամեայ սովորիչը՝ ցատքեց: Երեքն ալ չուրջը եկան: Դէմքերնուն վրայ կը նչմարուէր ուրախութիւն մը, որ սրտաբուխ էր: Բարեւեցին յարգանքով, բայց մտերմական ընտանութեամբ մը, որուն սովոր չէին: Իրենց խնդակցութիւնները ու բարեմաղթութիւնները թոթվեցին. այնքան յուզուած էին, որ չէին կրնար առատ առատ խօսիլ: Էֆէնտիին սիրտն ալ ելաւ:

Չկրցաւ չատ բան ըսել. ամէնուն հաւասարաբար հարցուց. Ընտո՞ր էք: Աստուածով ամէնքդ ալ ողջ առողջ, հանգիստ էք: «Ամէնքդ» խորհրդաւոր, ցած ձայնով մը արտասանեց: Ակնարկութիւն էր կոտորածին:

– Փառք Աստուծու, էֆէնտի, ողջ առողջ ենք, վիճակնիս յայտնի է, ըսին:

– Ողջութիւն ըլլայ, Աստուծոյ ողորմութիւնը մեծ է, պատասխանեց:

Հո՛ն, փողոցը, դասակարգերը իրարու կ'եղբայրակցէին տառապանքներուն մէջ իրենց հաւասարութեամբը: Էֆէնտին ու աղբարը միեւնոյն տանջանքներով կը խոշտանգուէին, առանց խտրանքի, իրրեւ միեւնոյն ազգին զաւակները: Վսեմաչուք Հայը այն պահուն որ կը կործանէր այն փաչաներուն ձեռքերէն, որոնց առջեւը խոնարհ երկրպագու եղած էր, իրեն յենարան ու զօրավիգ կը դանէր ժողովրդին սիրտը, որ կը ցոլար աղքատ աչքատառապներու երեսը, աչխատաւորներ՛ ոնց վրայ միչտ վերեւէն նայած էր: Օտարէն հալածուող ժողովրդի մը համար եղբայրակցութեան զգացումին ամբողջ անուչութիւնը հիմակ կը զգար: Ու կը զգար նաեւ թէ չատ խորունկ իմաստ մը ունէր, ցեղին՝ «սրտէ ի սիրտ ճամբայ կայ» քաղցրախօսիկ առածը:

Մնաք բարով ըսելով, էֆէնտին ճամբան չարունակեց տրտում ու խոհուն: Իր աչքերը ի գուր չորս կողմերը կը փնտռէին այն դէմքերը զորս պզտիկուց ի վեր տեսնելու վարժ էր: Ո՞ւր էին հայ համալները, որոնք իր անցած առեները բարեւի կը կայնէին: Անոնց հետ ալ կ'ուզէր երկու խօսք փոխանակել: Անոնք ալ կը կազմանար այդ րոպէին: Եւ տեսաւ կոչտ ու կոպիտ, ժահադէմ թուրքեր, այն բարի ու համեստ Մչեցիներուն տեղը անցած:

(Շար. 27)

(Շար. Ա. էջէն)

մէկ արտայայտութեան: Ան կ'ըսէ.– «Նպաստաւոր կարգադրութիւններ ձեռք կ'առնուին այն պատրանքով որ վարչական մեքենան պիտի յարդէ զանոնք: Արդ, փորձառութիւնը ցոյց կու տայ որ այդ սովորութիւնը չունի»:

ՍԻՏԻ ՄՈՒՍԱՑԻ (Ալժերիա) մէջ է որ Ուրբաթ վաղ առաւօտեան (Օգոստոս 29) ահաւոր ջարդ մը գործուած է եւ մեռելներու թիւն իսկ կարելի չէր եղած ճշդել, կ'ըսուէր 200–էն 300: Զարդը հոս ժամ տեւած է թղթակիցի մը համաձայն, յարձակողները մինչեւ ատամները զինուած ոֆղան զգեստաւորումով անձեր էին:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ գրօսաշրջութեան նախարարը յայտնած է թէ Քրիստոսի ծնունդին 2000–ամեակին Թուրքիա պիտի հրաւիրէն Պապը: Նախարարը ըսած է թէ գրօսաշրջութիւնը անմիջապէս կ'առընչուի արեւին, ծովուն, բնութեան, սակայն Թուրքիա տէր է նաեւ կրօնքի ու պատմութեան մշակոյթի մըն ալ զոր պէտք է արժեւորել:

*
**

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՀՐԱՆԵԱՆ
«ԵՐԵՒՈՑԹ»Ը

Ռուսաստանի քաղաքական ծանօթ մեկնաբան Անդրանիկ Միհրանեան հատորի մը մէջ ամփոփած է 1988–1995ի իր յօդուածները, հատորը կը կրէ «Ռուսաստան ինքնութեան որոնումի մէջ» խորագիրը: Արձագանգելով հատորին հրատարակութեան, «Նեզավիսիմայա Կազեթա»յի գրական յաւելուածը հեղինակը կ'որակէ «երեւոյթ մը»: Այս կոչումը Միհրանեան կը պարտի ոչ այնքան նախագահ Ելցինի խորհրդականը ըլլալու հանգամանքին, որքան քաղաքական դէմքի:

Թերթին յաւելուածը կ'աւելցնէ թէ Միհրանեանի հատորը հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի, հակառակ որոշ էջերու այսօր ժամանակավրէպ ընոյթին, քանի որ յօդուածները սերտօրէն առընչուած են 1988 – 1995 տարիներու քաղաքական անցքերուն: Հետաքրքրութեան դլխաւոր պատճառը կը նկատուի այն որ այդ ժողովածուն միեւնոյն ատեն կու տայ սխալներուն պատմութիւնը այն դէմքերուն, որոնք քաղաքական գործունէութիւն ունեցան կամ փորձեցին ունենալ: «Անոնց շարքին կը գտնուի նաեւ Ա. Միհրանեան» կը կատակէ թերթը:

*
**

ՓՈՒԹԳՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին Վալանսի Հայ Մարզականը նոր յաղթանակով մը չարունակեց թաթելաւել իր դիրքը դրաւելով այժմ 3–րդ տեղը ընդհանուր դասաւորման մէջ, 11 կէտով: Այս բաթելաւումը կը պարտի Լուհանսի վրայ տարած 2 – 1 յաղթանակին:

Դասաւորման գլուխն է Թրուա 15 կէտով, 22–րդ եւ վերջին է Թուլոն 3 կէտով:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋ

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ ղպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝

01 – 45 – 84 – 57 – 18

Թիւին:

Միշել եւ Վարդ Լըֆրանսուա, զաւակները ու թոռները,
Այրի Տիկին Սոնա Սերոբեան, զաւակն ու թոռնիկը,
Սմրատ եւ Տոմինիք Վէգիրեան եւ զաւակները,
Տիկին Արուսեակ Կոթոզեան, զաւակն ու թոռները,
Անարէ եւ Մելինէ Ֆիշէր, զաւակներն ու թոռները,
Դանիէլ Ճիւմէճեան, զաւակն ու թոռները,
Այրի Տիկին Տիրուհի Քէօլէեան,
Տիկին Արշալոյս Յովհաննէսեան, զաւակն ու թոռները,
Յակոբ եւ Աստղիկ Կղերունի,
Տիրան Կէօտէմեան
եւ բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, նանիին, քրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՎԷՋԻՐԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Ճիզմէճեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 30–ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 3, ժամը 15–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէդի հին գերեզմանատունը Rue du Mesnil:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ըստ ողբացեալին փափաքին, փոխան ծաղիկի նուէրներ ընել՝ Արմենի – Վիլաժի (6, Սիթէ Վօքսհոլ, Փարիզ 10րդ):

«ՅԱՌԱՋ» – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին եղբօր՝ Պ. Դանիէլ Ճիզմէճեանի եւ ընտանիքին:

ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ Է

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսման-ի Էօթել Սասունի մասնաճիւղի հոգեհանգիստը իր դռնկերուհիներուն յիշատակին (Սեպ. 7):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՋ–ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6–ին, առաւօտեան ժամը 10·30–ին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

IN MEMORIAM

Il y a 25 ans, le 2 septembre 1972, M. Hovsep Terzian quittait sa famille et ses amis. En souvenir, ses enfants font un don de 1000 F au journal Haratch.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿՈՒ

Գլեմաճ Լեփիտիսի *մահուան առթիւ Սիմոնն Պայրամեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷյԼ.– Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Սիմոն Աւտոյեանին, Տէր և Տիկին Նոէլ Թիֆթիքճեանին, Տէր եւ Տիկին ժաք Աւտոյեանին եւ զաւակներուն, Մխաք Աւտոյեանին, Վեմեան ընտանիքին եւ ազգականական բոլոր պարագաներուն իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝ Ատրինէ Աւտոյեանի մահուան առթիւ:

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ — PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3–էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne. Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7–էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք–ի նախապատրաստական մակարդակ 13–էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30–էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30–էն 17.00 Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ձոխ խթպոկ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՇԱԻԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան ղպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Շաբաթ, առաւօտեան ժամը 10–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալասանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

– Շաբաթ ժամը 10 – 12· հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

– Շաբաթ ժամը 14 – 16· հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

– Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18·30 – 21· հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել ղպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն.– 01 – 47 – 09 – 23 – 18

PELERINAGE ANNUEL

1954 — 1997

43ème Anniversaire

SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de
Son Excellence Mgr LAGRANGE,
Evêque de Gap,

et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN,**
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;
Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;
Saint-Antoine —Tél:04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne —
Tél. : 04 91 93 30 08;
Toulon - Abris' Club —
Tél. : 04 94 27 10 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP
Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas)
& 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.192 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.192

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
MERCREDI
3 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

ԱՐԿԱԴԻ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԱՐՑԱԽԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԱԾ ՁԱՅՆԵՐՈՒ 89,5°/ο-ՈՎ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 93,7 %

Սեպտեմբեր 2-ի առաւօտուն, երեւան գտնուող Արցախի ներկայացուցչութենէն հեռաձայնով մեր առած տեղեկութեանց համաձայն Արցախի նախագահական ընտրութիւններուն մասնակցած է ժողովուրդին 84,7%-ը եւ 89,5%-ով նախագահ ընտրուած է Արտաքին նախարար՝ Արկադի Ղուկասեան, ինչպէս կը նախատեսուէր: Քուէարկած են նաեւ Հայաստանի Ղարաբաղեան անկախութեան տարեդարձին առթիւ -Սեպտ· 2- Ստեփանակերտ ժամանած է Ղարաբաղի նախկին նախագահ, այժմ՝ Հայաստանի վարչապետ Ռոպէր Քոչարեան:

***

Արկադի Ղուկասեան ծնած է 1957-ին Ստեփանակերտ: Տեղւոյն ռուսական վարժարանէն ետք, աւարտած է Երեւանի համալսարանի բանասիրական բաժինը 1979-ին եւ նոյն թուականէն սկսած է աշխատիլ «Խորհ· Ղարաբաղ»ի ռուսական տարբերակի խմբագրութեան մէջ: 1982-ին նշանակուած է գլխաւոր խմբագիրի տեղակալ: 1992 Սեպտեմբերին քաղաքական իր առաջին պաշտօնը կ'ըլլայ Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի նախագահի արտաքին քաղաքական հարցերու խորհրդականի դիրքը, ապա Արցախի Արտաքին նախարար կը նշանակուի 1993 Յուլիս 23-ին, պաշտօն զոր ցարդ կը վարէր: Այս նշանակումէն քիչ ետք էր որ Ա· Ղուկասեան Փարիզ կու գար մասնակցելու համար Մինսկի խումբի ժողովին (Սեպտ· 22-28) եւ կ'այցելէր նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը՝ ուր իրեն հետ հարցազրոյց մը կ'ունենայինք («Յառաջ», 1993, Հոկտ· 1), որ կը վերյիշեար սոպէս.-

Հ·- Վերջին հարցում մը· Խորհ· Միութեան ֆայֆայմաք հոլովոյթին մէջ, մեի համար ամէնէն կարեւոր հանգրուանը երէն է Ղարաբաղի հարցը: Այսօր, հինգ տարուան փորձառութեամբ, ի՞նչ ընկալում ունիք այդ մասին:

Պ·- Ուզում եմ պատասխանել մի անեկդոտով, որը տարածուած է Ղարաբաղում: Ջաուչէսքոյի վերջին խօսքերն էին· «Աշխ, այդ Ղարաբաղը···»:

***

ՄԵՏԻԱՑԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

«LE FIGARO» (1er Septembre)

Ղարաբաղի ընտրութեան անդրադարձած էր Ֆիկարօ (Սեպտ· 1) որ իր կարճ լուրը կը խորագրէր·- Նակորնի Ղարաբաղը կ'ընտրէ իր «նախագահը» (չակերտելով նախագահ բառը): Լուրի բաժնին մէջ կ'ըսէր թէ երեք թեկնածուները խոստացած են ամրապնդել հողամասին վրայ զինուորական հզօրութիւնը, հոգամասի՝ բնակուած մեծամասնութեամբ քրիստոնեայ Հայերէն եւ ջանալ ընդունիլ տալ անոր անջատումը մահմետական Ազըրբէյճանէն:

«L'HUMANITE» (2 Septembre)

Սեպտեմբեր 2-ին Իւմանիթէն ալ կ'անդրադառնար ճշդելով թէ նախագահական ընտրութիւնը սկսած էր երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 1-ին: Արձանագրուած 89·302 ընտրողները պէտք է ընտրեն անկախապաշտ երեք թեկնածուներուն մէջ ապագայ «նախագահը» (հոս ալ չակերտ մը): Կը յիշէ որ աթոռը թափուր է Ղուչաբեանի Հայաստանի վարչապետ նշանակուելէն ի վեր: Համայնավար պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէ որ Ղարաբաղի Հայերը յաղթեցին ազրբէյճանական բանակին, պատերազմի մը աւարտին որ 20 հազար մեռեալ խլեց 1988-էն 1994 եւ թէ Ազրբէյճան «ապօրինի» որակած է ընտրութիւնը· Բաքու կը մերժէ լսել ինքնավարութենէ մը աւելին տալ «ԱՅՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԱՄԱՍԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅՆ ԱՏԵՆ ԵՐԲ ՍՏԱԼԻՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԵՆԹԱԿԱՑ ԴԱՐՁՈՒՑ ԱՆՈՐ ԻՐԱՒԱԿԱՐԳԸ 1923-ԻՆ»:

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE» (2 Sept.)

STEPANAKERT (*Azerbaijan*)

Ամերիկեան այս ծանօթ օրաթերթը Ստեփանակերտն Ադրբէյճան կը տեղաւորէ, ուրիշներէ աւելի փութկոտութիւն ալ ցուցաբերելով: Տուած լուրն այն է որ հայ զինուոր մը սպաննուած է աւելցնելով նախագահական ընտրութեան լարուած մթնոլորտը: Զինուորը սպաննուած է Երկուշաբթի, Ադդամի մօտ, քաղաք մը որ կը գտնուի հայ եւ ազերի զօրքերու հակակշռած սահմանին վրայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՐՄԲՇԱՄԱՐՏ

ԱՐԱՅԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵԱՆ

Այս օրերուն, կրասնոյարսկի մէջ տեղի ունեցած ազատ ոճի լմբշամարտի աշխարհի ախոյեանութեան մրցաշարքին Արտաւազդ 24-ամեայ Արայիկ Գէորգեան (60 քգ·) նուաճած է ախոյեանի տիտղոսը, գտնելով կրկնակի ախոյեան 1995-ի իր փայլուն յաղթանակէն ետք: Աւարտական մրցումին ան յաղթած է հարաւ-գորէացի իր մրցակիցին որմէ պարտուած էր Ատլանթայի ողիմպիականներուն:

Ա· Գէորգեան 1997-ին ձեռք ձգած էր նաեւ Եւրոպայի ախոյեանութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՏԱՁԱՆԱՁԻ եղերական արկածի քննութիւնը երեւան հանեց որ կառքը վարողը, որ սովորական վարորդը չէր այլ Ռից պանդոկի ապահովութեան սպասարկութեան թիւ 2-ը, 1 կրամ 75 ալքոլ ունէր արեան մէջ, այլ խօսքով գինով վիճակի մէջ էր եւ կառքն ալ կը վարէր ժամական աւելի քան 180 քմ· արագութեամբ: Այս յայտնութիւնը պատճառ է որ միայն լուսանկարիչնեբուն չվերագրուի արկածին պատճառը: Այս վարորդը ըսած կ'ըլլայ նոյնիսկ լուսանկարիչներուն՝ «երբեք չէք հասնիր ինծի»: Դիպաշ լուսանկարիչներէն ոմանք սակայն հարցաքննիչ դատաւորին պիտի յանձնուէին Սեպտեմբեր 2-ին, այն մեղադրանքով որ «չէն օժանդակած վատնի մէջ գտնուող անձերու»: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, չարունակած են նկարահանել: Գերմանական Պիլա ցայթուկը, որ չէ ազդուած որոշ մամուլի մը դէմ ծայր տուած արշաւէն, հրատարակած է երկու նկարներ արկածէն եւ տնօրէնութիւնն ալ յայտարարած է թէ չատ սուղ վճարած է: Տայտնայի յուղարկաւորութիւնը -եթէ ոչ ազգային- դոնէ արքայական չուքով պիտի կատարուի Շարաթ, Սեպտեմբեր 6-ին, Ուէսթմինսթըրի Աբբայարանը: 2000 անձնաւորութիւններ հրաւիրուած են: Գլինթըն պիտի չերթայ: Հաւանական է որ նախագահ Շիրաք երթայ: Եղիսպատական մամուլը կասկածներ կը յայտնէ արկածին մասին եւ չի վարանիր բրիտանական գաղտնի ըսպասարկութեանց վերագրելու ոճրափորձ մը, այն պատճառաբանութեամբ որ Մեծն-Բրիտանիոյ արքունիքը չէր հանդուրժեր որ իշխանուհին սիրային կապ ունենայ մահմետական եղիսպատցիի մը հետ:

ԹՈՒՐՔԻԱ ձեռնարկած է նորովի կարգաւորելու իր նեղուցներէն նաւթատար նաւերու անցքի կանոնները: Ատիկա հարկաւոր նկատուած է կովկասեան եւ մինչեւ ասիական քարիւղին Արեւմուտք փոխադրութեան նիւթին այժմէականացումով: Սեպտեմբերի ընթացքին պիտի հրապարակուին որոշուած նորութիւնները. անոնք կը նախատեսեն ապահովութեան կատարեալ պայմաններ, ինչպէս համակարգիչներու հակակշիռով ուսումբի հսկողութիւն, հրշէջ աղեցիկ ցանց, ապահովագրութեան պարտադրութիւն, եւլն·: Անգարա այս առիթով կը չեշտէ թէ որեւէ երկրի առեւտրական չահերուն արգելք ըլլալու քաղաքականութիւն մը չեն մշակեր:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ իշխանութիւնները, որոնք ցարդ չեն կրցած առաջքն առնել սարսափազդու ջարդերուն, որոշեցին իր ընակարանին մէջ արգելափակել ՖԻՍ-ի (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) պարագլուխը՝ Ապասի Մաոանին զոր ազատ արձակած էին Յուլիսին: Իշխանութիւնները անընդունելի դատած են որ ան համարձակի նամակ մը դրել ՄԱԿ-ի քարտուղարին՝ Քոֆի Անանի ուր կ'ըսէ թէ պատրաստ է կոչ մը ընելու վերջ տալու համար արիւնահեղութեան եւ հրաւէր կարդալ երկխօսութեան: Ներքին նախարարութեան համար Մաոանի խախտած է իրեն վայելած ազատութեան կանոնները: Մաոանիի նամակը հետեւանք էր ՄԱԿ-ի քարտուղարին յայտարարութիւններուն Ալժերիոյ վերջին չարդերուն մասին, բայց Ալժերիոյ կառավարութիւնը չուզեր որ ՄԱԿ-ը միջամուխ ըլլայ երկրին ներքին գործերուն: Նոր չարդեր գործուած են եւ 39 մեռեալ եւս կայ:

ԿԻՊՐՈՍԻ Եւրոպայի Միութեան հարցը օրակարգի վրայ է ու բանակցութիւններ կը տարուին այդ ուղղութեամբ: Մտնօթ է որ կղզին թրքական իշխանութիւնը կ'ընդդիմանայ որպէս կիպրոսի օրինաւոր միակ ղեկավարութիւն յունական միջազգային ճանաչումին: Այս մօտեցումին կարեւոր նեցուկ մը նկատուած է Իտալիոյ Արտաքին նախարար Լ· Տինիի յայտարարութիւնը թէ Նիկոսիա չի կրնար կիպրոսը ներկայացնել իր ամբողջականութեամբ: Այս յայտարարութիւնը նախարարը ունեցած է Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Ի· Ճէմի հետ հանդիպումէ մը ետք, ատոր աւելցուցած թէ Միութիւնը պարտի տարազ մը գտնել որուն մէջ առնել կարելի ըլլայ միւս

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԹՈՒՐՔԻԱ ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Անգարայի մէջ Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ ստորագրուած է քնական կապի կարեւոր համաձայնութիւն մը: Կը նախատեսուի Ռուսաստանէն մինչեւ Սեւ Ծով, Սամսունի նաւահանգիստը, 380 քմ· երկարութեամբ ընդծովեայ կապատր խողովակաշար մը չինել մինչեւ 2000 Թուականը: Անկէ, ուրիշ խողովակաշարով մը Անգարա պիտի հասնի ռուսական կապը: 2000 Թուականին տարեկան ութ միլիառ խորանարդ մեթր կազ պիտի փոխադրուի· այդ քանակութիւնը պիտի կրկնապատկուի 2003-ին: Ուժանիւթի յաւելեալ այս աղբիւրին շնորհիւ Թուրքիա պիտի կրնայ ներկայի քանակութենէն 20%-ի չափ աւելցնել էլեկտրականութեան իր արտադրութիւնը:

Համաձայնագիրը ստորագրած են վարչապետ Եըլմազ եւ «Գազպրոմ»ի ընդհանուր տնօրէնը:

Թուրք մամուլը որոշ խանդավառութեամբ մը կ'արձագանգէ ռուսեւհայկական այն համաձայնութեան որ Մոսկուայի մէջ կնքուած է Լ· Տէր-Պետրոսեանի այցին ընթացքին եւ որ կը նախատեսէ Հայաստանի ճամբով եւս բնական կազ փոխադրել Թուրքիոյ հարաւ – արեւելեան չրջանին: Նախատեսուած է ռուսական կազը Վրաստանէն Հայաստան հասցընել, անկէ ալ Գիւմրիէն փոխադրել Թուրքիա: Այս ծրագիրը Հայաստանի ուժանիւթի պահանջն ալ կարեւոր չափով պիտի բաւարարէ, նաեւ հոն անոր չնորհիւ արտադրուած էլեկտրականութենէն մաս մըն ալ պիտի վաճառուի Թուրքիոյ:

Այս նախաձեռնութիւնները պիտի իրականացուին, հարկաւոր կը նկատուի Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ ուժանիւթի մարզի գործակցութեան ծրագիրներու գործադրութիւնը· բան մը որ Ղարաբաղի հարցին պատճառով Թուրքիա կասեցուցած էր, ինչպէս կը գրէ «Հիւրրիյէթ» (Օգոստոս 31):

Թուրք մամուլը կը չեշտէ նաեւ այս համաձայնութիւններուն քաղաքական գործօնի արժէքը:

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՓՈՐՁԱՓԱՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Ադրբեջանի նաւթին համաքով կը բացատրուի արեւմուտքին, յատկապէս Միացեալ – Նահանգներու, Բաքուի նկատմամբ դրեթէ սիրալիր վերաբերումը: Առոր մեզի առընչուած բաժինն ալ կ'ըլլայ, բնականաբար, Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մէջ անաչառ ու անկախ դիրքաւորման հեռանկարը: Այս առաջին չըլնանակէն դուրս, հետաքրքրութիւններու մեր թիրախը կ'ըլլայ Մոսկուան: Թէ՛ Բաքու – Ուաշինկթընի կապերուն սերտացումը, թէ՛ հայկական աւանդական քաղաքական դիծը կը չեչտեն այդ թիրախին կարեւորութիւնը: Կա՞ն այլընտրանքներ որոնք թոյլ տան տարբեր կոռւանները դնել փորձելու: Ցայտնապէս ոչ: Կա՞յ նման բան փնտռելու ջանքը, կամ տրամադրութիւնը. կրկին, բացատական կը թուի պատասխանը:

Ներկայի պայմաններուն մէջ ուր Արեւմուտքի եւ Ռուսաստանի մրցակցութեան արդիւնքը պիտի որոշէ չատ բան, հետաքրքրական է ծանօթանալ այս վերջինին տրամադրութիւններուն, քաղաքական նախընտրութիւններուն, հաշիւներուն:

Այս ուղղութեամբ ուշագրաւ էջեր ունի Օգոստոս 15–ի «Ազգ»ը: Առաջին էջէն ծանուցուած թղթածրարը պատրաստուած է ՀԱՊ–ի երկիրներու Մոսկուայի հիմնարկէն կողմէ որ կը կոչուի «Սփիւռքի եւ համարկումի հիմնարկ»: Հոն պատրաստուած ծաւալուն քաղաքական վերլուծում մը կը ներկայացնէ լրագրող Վահրամ Աղաջանեան: Վերլուծումը նիւթ ունի Ղարաբաղի հարցը, անոր հետանկան զարգացումները, որպէս Ռուսաստանի ներկայ ու յետագայ քաղաքականութեան կարեւոր գրաւարկ մը:

Նախ կ'ամփոփուին Մինսկի խումբին չրջանակին մէջ լուծումի առաջարկին կէտերը որոնք կուգան անցեալ Դեկտեմբերի Լիզպոնի վեհաժողովէն: Ծանօթ այդ տուեալին կը յաջորդէ նչումը թէ այդ ուղղութեամբ ոչ ոքի լուրջ հետաքրքրութիւնը կ'ընծայէ Ադրբեջանի լայն ինքնավարութեան կարգավիճակի խոստումը. կ'ըսուի թէ անգամ մը իր ուզածը ունենալէ ետք, Բաքու ոչ մէկ հետաքրքրութիւն պիտի ցոյց տայ Ղարաբաղի կարգավիճակին եւ անոր հայութեան ապահովութեան հարցին նկատմամբ, մանաւանդ որ պիտի ունենայ այդ դանդուածին վրայ ազդելու հուժկու լծակները, մինչեւ ուժ գործադրելու պարագան:

Տեղեկագրին հեղինակները իրաւարարութիւններու որպէս հաւանական յետագայ ընթացք, կը դծեն հետեւեալ պատկերը. Բաքուի խաղաթուղթերը կը մղեն Միացեալ – Նահանգները որ նոր զիջումներ ընեն ու ճնշեն Երեւանի վրայ: Ամէն բան ուղղուած կ'ըլլայ Ղարաբաղը չրջանին մէջ ռազմաքաղաքական իրական ուժի դիրքէն հանելու: Կովկասի մէջ Ռուսաստանի կշիռին ու ազդեցութեան նուազումին համեմատութեամբ կ'աւելնայ Միացեալ – Նահանգներու ազդեցութիւնը: Իսկ եթէ Մոսկուա վերջնականապէս պաշտպանէ Միացեալ – Նահանգներու բաքուեան կեցուածքը, կրնայ կորնչցնել Հայաստանի վրայ իր ազդեցութիւնը, կրելով ատոր բոլոր հետեւանքները:

Հետաքրքրական է կարդալ որ նաւթի բարիքին չնորհիւ Հայաստանի ու Ղարաբաղի վրայ որքան ալ զօրաւոր ճնշում ըլլայ, դժուար է որ հասնի Բաքուի համար ցանկալի արդիւնքին. այսինքն՝ անխուսափելի է Ղարաբաղի իսկական ինքնուրոյն յատկանիշին պահպանումը, ինչ որ ալ ըլլան որոշումները եւ ատորադրուած փաստաթուղթերը:

Կրկնելով խաղաղ կարգաւորման ԼՂՀ–ի փափաքն ու պահանջները եւ Ադրբեջանի պաշտօնական դիրքորոշումը, տեղեկագիրը կը մանրամասնէ «Ադրբեջանի տարածքին 20%–ին Հայերու կողմէ գրաւուած» ըլլալու Բաքուի պնդումները. իրականութեան մէջ այդ պնդումը կը վերաբերի 7 չրջանի, 8,8 հազար քառակուսի քիլոմեթը ընդհանուր տարածութեամբ: Եթէ տակէ հանուին Աղդամը եւ Ֆիզուլին որոնք կիսով մասին հայկական հսկողութեան տակ են, կը մնայ 7,3 հազար քառակուսի քիլոմեթը, ինչ որ Ադրբեջանի մասին 9%–ը կը կազմէ: Ատոր աւելցնելով ԼՂԻՄ–ի բուն տարածքը, կը տացուի Ադրբեջանի տարածութեան 15%–ը:

Վերլուծումը կ'անդրադառնայ հայկական Սփիւռքին վերագրուած դերին ալ. ճիշդ է որ կայ նիւթական օժանդակութեան իրականութիւն մը – կը յիչուի Գոբիս – Լաչին ճամբուն համար կատարուած հանգանակութիւնը–, բայց լոպիական աշխատանքին վերագրուած ազդեցութիւն մը առասպելական չափերու հասցուած է:

Լիզպոնի վեհաժողովին արեւմտեան երկիրներու կեցուածքին յարելու Մոսկուայի կեցուածքը կը բացատրուի Զէյնիոյ պատերազմով անոր կրած անյաջողութեամբ եւ ռուս հանրութեան Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ անտարբերութեամբ: Այլ խօսքով, պաշտպանել հայկական տեսակէտը, մեկուսացումի եւ յաւելեալ տկարութեան բաժին մը կրնար նուիրել Ռուսաստանի, որուն քաղաքացիները արդէն վերջին տարիներուն աւելի մեծ կորուստներու եւ պարտութիւններու վարժուած են, քան՝ Կովկասի մէջ Ռուսաստանի ազդեցութեան ճգնաժամը:

Այս պարագան կարեւոր աղդակ մը կ'ըլլայ Ղարաբաղի կողմէ ռազմական գործողութիւններ անհաւանական դարձնող: Նոյնը կը նկատուի Ադրբեջանի պարագան եւս որուն զինեալ ուժերը մարտունակութեան բարձր մակարդակ մը չունին: Ասիկա, երբ զէնք ու զինամթերքի յատակ առաւելութիւն մը կայ անոր մօտ: Օ – ՅՈ – Սէ – Ը–ի ատուգումներուն արդիւնք երկու երկիրներուն զինական ուժը կը ներկայացուի. Հայաստան, օրինակ, ունի 120 հրասայլ,269 զրահակառք, 6 ռազմական օդանաւ, 8 ուղղաթիռ, եւ այլն: Նոյն տեսակի զինամթերքին թիւերը Ադրբեջանի պարագային, 270, 770, 53 եւ 37 են: Այսուհանդերձ, ադրբեջանական բանակին բարոյահոգեբանական յած մակարդակը եւ զինուորական մասնագէտներու պակասը կը ստիպեն որ բաքուն առայժմ հրաժարի կնճիռը ռազմական եղանակով հարթելու դիրքէն:

Թուական տուեալներու Բ. համեմատութիւն մըն ալ կ'առընչուի նաւթի պարտներուն. ըստուածը այն է որ այդ մասին Ադրբեջանի ներկայացուցած քանակութիւնները ճիշդ չեն: Օրինակ, «Ղարաբաղ» նաւթահանքին մասին յայտարարուած քանակութիւնը 200 միլիոն թոն է, մինչ իրականութիւնը 50 միլիոն է: Լենքորան – Տէնիզլի պաշարները 120 միլիոն թոն ներկայացուած են, երբ իրականութիւնը 20 միլիոն է, եւայլն: Այսպէս, ադրբեջանական նաւթի ընդհանուր իրական պաշարները ոչ թէ 1 միլիառ 60 միլիոն թոն են, այլ առաւելագոյն չափով 450 միլիոն թոն:

Դժուար չէ ենթադրել որ արեւմուտքի հետաքրքրութեան առարկան միայն նաւթը չէ. այդ ճամբով անոնք կը ձգտին իրականացնել քաղաքական նպատակներ: Անոնց գլխաւորն է չրջանէն Ռուսաստանի հեռացումը, անհնազանդ Իրանի ու Իրաքի մեկուսացումը, ապա Միջին – Արեւելքի նաւթի պաշարներուն հսկողութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ, եթէ Ղարաբաղի հակամարտութիւնը չարունակուի, խողովակաշարի խնդիրին լուծումը կրնայ վերածուիլ կիպրական տարբերակին, ինչ որ ձեռնտու չէ Բաքուի: Այս պայմաններուն մէջ, բնական է որ Ադրբեջան ուզէ ժամ առաջ փակել Ղարաբաղի թղթածրարը որուն գոյութիւնը կրնայ վտանգել կարեւոր ներդրումները: Տեղ տրուած է նաեւ Հ. Ա.Լիեւի հեռանալէն ետք Ադրբեջանի ներքին կացութեան սպակայուն նացման վարկածին:

Ռուսաստանի համար բարեդիպ լուծում մը պիտի չունենայ Ղարաբաղի խնդիրը, եթէ ան պատճառ ըլլայ որ Մոսկուա կորսընցնէ իր դիրքը, դաշնակիցները եւ կովկասի վրայ ազդեցութիւն գործելու կարելիութիւնը: Բայց նման պարագայի մը սխալ է մտածել որ Ռուսաստան ամենայն հանդարտութեամբ կը յօժարի մէկդի մնալու: Դէպի հարաւ անոր 200–ամեայ յառաջխաղացքը կը վերսկսի անպայման, ինչ որ ալդէն փաստ մը տուած է Զէյնիոյ պատերազմին արդիւնքներով:

Այսօր, նաւթի գրաւարկով ներկայացող մրցակցութիւնը չատ քաղաքական բան չունի Ռուսաստանին համար: Վերլուծողները անկարելի չեն նկատեր մինչեւ իսկ որ Կովկասի մէջ անոր ազդեցութեան տկարացումը, կորուստը կը մղեն ճնշուած Հայաստանն ու Ղարաբաղը նախընտրելու Արեւմուտքի միջամտութիւնը, փոխարէն նաւթամուղ, ներդրումներ եւ Թուրքիայէն ալ իրեն հանդէպ կեցուածքի որոշ երաշխիքներ ստանալով:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

«ՈԳԵԿԱՆ ԶՐՈՑՑ՝ ՎՍԵՄԱԿԱՆ ԹՂԹԻ ՄԱՍԻՆ»

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

Գրեց՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆ

ԹՈՒՂԹ՝ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԴԵԶ

Գրեմ ես բարակ թղթիկ –
Ուղարկեմ պատգամ ի լաց···

ԴՈՒՋԱԿ

Կարծես մօտենում եմ իմ ճամբորդները–ջին···

Ճամբաները վերջ չունեն, յաւիտենական են, ինչպէս ընութիւնն է յաւիտենական, մարդն է յաւիտենական: Բայց ա՛ւ՛զ մարդու ճամբան ճակատագրուած է մի տեղ հասնելու եւ թուղթն է որ իր վրայ պրոշմել է տալիս դրա վերջաւորութեան վերջակէտը:

Ինքզրում եմ սխալ չհասկացուեմ···

Ի հարկէ եւ անշուշտ նոյն պարագայում, խօսքս վերաբերում է թղթի հետ սկսածս զրոյցի վերջաւորութեան: Մի բան, որը հաւատացէ՛ք, տատանուելով եմ վճռում:

Փորձե՛նք:

Զրոյցս ինձ համար պաշտելի թղթի վերաբերմամբ, այլեւս կցկտուր ու թափառ, տեղից – տեղ տանելով, հիմա եկել ու ապաստանել է Լոս – Անճըլըսեան այս տունում, որի անկոչ հիւրն եմ քանի տարիներէ ի վեր: Հաւանական վերջ՝ թափառական կեանքիս, բայց ո՛չ դեռ թղթի հետ ունենալիք իմ մտերմական զրոյցներուն, որը Աստծուն է յայտնի թէ որքան կը տեւի···

Բարակ թղթիկ իմ սիրելի. ճերմակաթեւ ու ճերմակածոց դու ոգեղէն ընկերը իմ: Մեր ծանօթութիւնը եւ անմիջական հարազատութիւնը սկսում է այն լեզենդական աչխարհից, որտեղ մի դալկադէմ ու փխրուն վարժուհի քեզ յանձնեց ինձ ինչպէս նչխարն ու մասունքը կը տան մէկին: Դողալով տուն տարայ քեզ ու դողալով էլ վրադ դրոչմեցի հեղաձա Այբբենականի առաջին տառն ու առաջին բառը՝ Արեւ: Դրոշմեցի հոգեկան բոլոր նուիրածութեամբ եւ նկատելով թէ որքան մօտ է ու հարազատ իմը՝ Մեսրոպականերին, ուրախութիւնից աչքերս լցուեցին:

Լայ եղաւ նաեւ հայրս, երբ առաջին անգամ նրա համար հեղելով կարդացի Այբբենարանի առաջին բառերը.

Արե՛ւ, արեւ, ե՛կ եղ,
Ձեզի բարիւ վեր եկ·
Ձեզի բարը տե՛ս, տե՛ս,
Պապղում է լուսնի պէս:

Սիրտս վարարեց յուզմունքից, երբ ձեմարանում առաջին անգամ, առաջին նամակաթուղթը յանձնեց ինձ, մեծ երանելին՝ Սիմէոն Մխիկեանը: Առաջին թուղթն ու առաջին նամակը՝ որը ես պիտի գրէի, հազար ծով ու հազար աչխարհ հեռու գտնուող ծնողներիս: Ծնողներ, որոնք երեք տարիներից ի վեր, այլեւս չդիտէին կամ, թէ չկամ էս աչխարհում ... Պիտի գրէի ինձ խնամակալի դեր ստանձնած մեծ տղաներից մէկի թելադրութեամբ.– Սիրելի հայրիկ եւ մայրիկ, յուսամ լինէք ողջ եւ առողջ ինչպէս որ ես եմ, ձեր տեսնն յուժ եւ յուժ կարօտ···

Իսկ թէ ի՞նչ էր այս տարօրինակ «յուժ եւ յուժ» բառերի մեկնաբանութիւնը, դա մէկ – երկու տարի յետոյ, մեր գրաբարի ուսուցիչ՝ Մեսրովբ Սեթը պիտի բացատրէր:

Դու սրբացար ինձ համար, ո՛վ դու մեծ հրաչագործութեան ծնունդ, լուսոյ կարկաչով ողող թուղթ: Դու ջերմացրիր հոգի ու ճառագեցիր մթամած ճամբուս, նոր հորիզոններ որոնելու համար: Ոտք եղար եւ հետս քայլեցիր, լեզու եղար ու ճանապարհս ցոյց տուիր, տեղից – տեղ, երկրից – երկիր:

Ամենայն ջերմեռանդութեամբ խոստովանում եմ որ ես նկատմամբ դուզդուրանք ու փայփայանք ուղղակի հասնում է պաշտամունքի: Այդպէս լինելով եւ սա բոլորը թող իմանան, որ քեզանից ոչ մի փչուր, առանց օգտագործելու՝ չե՛մ մի կողմ դրել, չեմ փճացրել: Եղած դէպքում՝ ականջիս է հասել քո մրմունջը, քո մղկտոցը:

Դպրոցական թղթերս ու տետրակներս, մշտապէս, մինչեւ կեանքի ճանապարհ դուրս գալս, եղել են ամենաօրինակելին, ամենաանբիծը, ամենաանեղծը: Դրա համար Մխիկեանի, Ալլաւերդեանի եւ Սէն Գուպտայի յանձնարարութեամբ, ես արժանացել եմ պարզեւատրութեան, առացած միւս պարգեւների հետ միասին:

Միշտ ձեռքիս տակ ու սրտիս մօտ, դու թելադրեցիր ու ներշնչում տուիր, գուանական տաղեր դրել դպրոցում: Թեւեր ու թռիչք տուիր որ մէկ – երկու ընկերների հետ «Զանգ» ամսագիրը հրապարակ հանեմ ձեմարանում եւ դառնամ դլխաւոր խմբագիրը, Ալվանդեանի հետ.

Թուղթը շօշափելի նիւթ չի հանդիսացե՛լ ինձ համար: Նիւթ ու իրեղէն սովրական: Եղել է ճերմակ ոգի, ճերմակ դաշտ ու ճանապարհ, մտածումներիս երիվարը դէպի հեռակայ հորիզոնները ասպանդակելու, որով հպարտ եմ եւ երջանիկ:

Բարակ թղթիկ իմ. դեռ դպրոցական, դու ինձ «Զանգ»ից աւելի առաջ տարար: Մղում տուիր, որ ես իմ գրական առաջին էջերը ճանապարհ դնեմ դէպի Փարիզ, «Յառաջ» օրաթերթի հասցէին, որ ··· սիրտս դողում է ասելու – որ արժանի համարուի տպագրութեան, իր խմբագրագէտ մեծն Շաւարշ Մխսաճեանի կողմից:

Այդ ի՜նչ ցնծութիւն էր որ պարգեւեցիր ինձ, թուղթ:

Հոգեկան արբեցում եւ ջերմութիւն անանց, որ երեկուայ դեղջուկ տղան, Խուդաղ պապի ծոռը, արդէն դարձել է ··· դէ՛, ի՞նչ ասեմ ··· երեւի իր կարծիքով՝ ճանաչում գտած գրող···

Միամիտ, պարզահոգի, խանդավառ պատանին ու իր կարծիքն ու մտածումը ··· Իսկ դու, անարատ հոգի ու անարատ չնչի տէր ամենասուրբ թուղթ, նրան անչուկ ու խաղաղ յուզե՛լ տուիր, որ իր ասած «ճանաչողութեանը» հասնելու համար, դեռ երկար ճամբայ ունի գնալու: Գրիչը ձեռը առած, քայլե՛լ տուիր առաջ, մտածել ու տատապե՛լ տուիր, խրեն սուզուել տուիր իր հոգու խորքերը եւ իր պեզած մտածումները որպէս գիր ու բան, եղերք բերե՛լ տուիր զժուարին գնով ··· երկունքով···

Զեզա՛ւ. բաւարար չմնաց: Ընդերքը խառն էր, տարուբեր ու անկայուն, ջուա՛յրն ··· իր տատապանքը վերջապէս արդասաւորուեց «բեռի Զաւէն» աւանդրոյցով ու «Բահար ու Ահմադ» հէգ պատանիների թշուառութիւնը վրձինելով:

Ես ինձ չատ տեսայ օտար ափերում, ճամբաներ տեսայ, ովկեանոս անծիր, իսկ դու, Հեղինէ վարժուհու եւ հայրիկի՝ Մխիկեանի թուղթ, ման եւար ու եղերքներով եւ երեւի յոգնած, հիմա պատասխանե՛լ ես իմ այս վերջին կայանում, որ կրում է 102 թուահամարը:

Ակնարկս սխալ էր: Դու յոգնել չես: Դու յաւիտենական ես քո ստեղծարար երթով: Գուցէ ես եմ յոգնած, 80–ի եւ մի քանի տարի աւելի ծանրութիւն կշռող բեռը քաչ տալով ուսերիս վրայ: Կեանքը ամէն մարդու մի տեղ արդելակում է իր ուղեւորութեանը, բայց երբեք քոնը, որ նահանջե՛լ չգիտէ, դի դու ամենազօր ես թուղթ, ամենաճանաչը եւ ամենայոգնաբեկը:

Դու ես որ քո թեւերի վրայ առած հազարաւոր իմաստունների ու զրողների բեռը, գնում ես առաջ, անխոնջ ու անեղբեր: Ծոցդ բեռնաւոր, քայլում ես դէպի յաւերժութիւն:

Քեզ եմ պարտական այն խմացական լոյսի համար, որ ծագել տուիր իմ հոգում: Այն բերկրանքի համար, որ քեզանով տեսայ ու ճանաչեցի Հոմերոսին ու Տանթէին, Շէքսպիրին ու Նարեկացուն, Քուչակին ու Սայաթ Նովային, Թումանեանին ու Զարենցին: Ու դեռ որքա՜ն որքաններուն, որոնցով երանգաւորուում է մարդու խաւար հոգին ու հազար օրհնանք տալիս նրանց ծնած մօրն ու ազգութեանը, թէկուզ նմանները պատկանում են հանուր մարդկութեան:

Այս Քուչակը՝ ղարիբութեան ու սիրոյ

անկրկնելի տաղտապը, որի թղթերին ծանօթացայ դպրոցում ու այլեւս մնացի անբաժան նրանից: Որը թէ մխիթարեց, թէ լացել տուեց իմ պարապանդ օտարութեան մէջ. – Ժամ ժամ զիս դարիպուքիւս ես յիշեմ եւ ճատիմ ու լամ...

Ու դեռ որքա՜ն, որքան մոմուռ երգեր զարիպութեան վիճակուած մարդու համար.

երթաս ի զարիպ աշխարհ,
ի յօտար երկիր ի հեռու,
գիշեր ու ցերեկ կուլամ,
Չի դադրիր աչերիս ի լալու...

Թուղթ անարա՜տ ու անրիծ, դու պատճառ իմաստութեան, կախարդական խօսքերի, քեզանով է չափում մարդը անդղմատեան բարձունքները հեռաւոր աստղաբոյլերի ու համաստեղութիւններից: Քեզանով է երջանկանում վարդապետը, քեզանով է երջանկանում վարդապետի կոյսը, իր սիրականից աստցած թթիթ կոյսը, իր սիրականից աստցած նամակով, ինչպէս արքայադուստր Աննան, երբ սրտի դողով կարդալ սկսեց Յակիմ Նօքար Սայեթ Նովայի սիրերգը. –

ես էն դարդից վո՞ւց դիմանամ,
Մագամ սիրտս ունիմ բարած.
Արտասուիս արուն շինեցիր,
Խելս գլխէս ունիմ տարած...

Օ՛ դու թուղթ վսեմապոյն, ակնազբիւրն ու աննինջ զօրանոցը մեր բազմադարեան դպրութեան: Դու օթեւան իմաստութեան: Որքա՜ն բաներ սերտեցի քո վրայից եւ երեւի դեռ սերտելու եմ, դու ձիւնափայլ ու նուիրական թուղթ: Եւ հաւատա, որ մաքրութիւնդ անեղծ պահելու համար, երբեք անլուայ մատներով չչօչափեցի քեզ: Երբե՛ք:

Այդպէս՝ որովհետեւ մաքրութիւնը՝ հայելացումն է անաղարտ հոգու: Հնուց են ասել՝ cleanliness is next to Godliness:

Որովհետեւ՝ մաքրութիւնը Աստուածահաճոյ սկզբունք է եւ երեւոյթ քաղաքակրթական:

Որովհետեւ՝ մաքրութիւնը ժխտումն է բոլոր անմաքուր եւ ապիրատ արարքների, թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս:

Որովհետեւ՝ մաքրութիւնը բնազանցական հասկացողութեամբ՝ Աստուածուքիւն է, որով հէնց բնազանցական հասկացողութեամբ ինձ զգում եմ ուխտաւորի վիճակում:

Ուխտաւոր՝ որ ամէն բանից առաջ, պիտի ունենայ հոգեկան մաքրութիւն:

Ուխտաւոր՝ դէպի թուղթ ու գիրը, դէպի ամէն բառ ու խօսք՝ որ բխում է հոգուց, եւ գալիս է թղթի վրայ, որպէս զրահանութիւն:

Հաւատոյ Հանգանակը՝ որով խթանել եւ առաջնորդել է թուղթը, որպէս աղբիւր ստեղծագործութեան, բոլոր գրողներին եւ իմաստուններին, բոլոր դարերում:

Թուղթը՝ որը հաւատարմօրէն առնում է մեր մտածումները, եւ ճամբայ դուրս գալիս դէպի անեզր ափեր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՄԻՇՏ ԱԻԵԼԻ ԱՐԱԳ ՄԻՇՏ ԱԻԵԼԻ ՀԵՌՈՒ

Աթլէթիզմի եղանակն է Եւրոպայի մէջ: Վազել, քալել, ցատքել, նետել: Ցուլիսէն ի վեր, միջազգային մրցահանդէսները կը յաջորդեն իրարու: Բարձր կարգի մրցանիշեր կը հաստատուին, համաշխարհային նոր ռըքորներ. մանաւանդ երկար հեռաւորութիւններու վրայ: Ափրիկեցիները կը փայլին այդ մարզին մէջ, մինչ ժամանակին սքանտինաւցի երիտասարդները էին որ կը չահէին առաջնութիւնը երկար վազքերու մէջ:

Հինները կը յիշեն անուններ՝ Ռիթոլա, Քոլէմանէն, Նիւրմի, Ֆինլանտացիները, պաշտամունքի առարկայ իրենց հայրենիքին մէջ: Անոնց ձեռք բերած արդիւնքները կը նախատուին ներկայիս հասարակ, երկրորդական, մատչելի չափերու: Քէնիացի մարզիկ մը, եթովպիացի մը, առանց չատ յոգնելու կը գերազանցեն զանոնք:

Քէնիացի մարզիկներն են որ ամէնէն աւելի փայլեցան վերջին չարաթներու ընթացքին եւրոպական մարզահանդէսներուն մէջ: Տանիէլ Քոմէն, Փօլ Թէրգատ, Վիլսըն Քիփքէթէր, Պոյթ Քիփքէթէր, հաստատելով աշխարհի նոր մրցանիշներ, մտան աթլէթիզմի պատմութեան մէջ: Եթովպիա, նմանապէս, ներկայ է փարձր մակարդակի վրայ, չնորհիւ Ժէպլէհոյ Լափչէի եւ ուրիշ մէկ քանիներու՝ որոնք վերազանց են, երբ վազքին հեռաւորութիւնը անցնի երեք հազար մեթրէն անդին:

*
**

Ափրիկեցի այս մարզիկներուն համար, վազքը կը նպաստէ ընկերային վիճակին բարձրացման: Վազելը դարձած է արհեստ: Կը վարձատրուին թէ՛ իրենց մասնակցութեան համար, թէ՛ իրենց ձեռք բերած արդիւնքներուն համեմատ: Երբեմն, համաձայն իրենց համբաւին, կը ստանան կարեւոր դումարներ: Մէկ անգամէն՝ աւելի քան դործաւորի մը տարեկան աշխատավարձը:

Իրաւ է որ բնատուր ձիրքը չի բաւեր յաջողելու համար. պէտք է աշխատիլ, ուրիշ խօսքով մարզուիլ: Ձիւղ է այդ թէ՛ Ափրիկեցիներուն եւ թէ՛ ուրիշներու համար: Պէտք է կազմակերպուած ըլլալ եւ՝ լուրջ:

Այդ դասակարգի մարզիկ մը ունի իր մարզիչը, իր թժիշկը, իր մարձիչը (մասնաւոր) ու պայմանաւորած է դործակատարի մը հետ՝ որ կը կարդադրէ արտաքին յարաբերութիւնները՝ մրցահանդէսներու կազմակերպիչներուն եւ առաւել՝ սփռոսարներու հետ: Անկազմակերպ մարզիկ մը չի կրնար երկար մնալ բարձր մակարդակի վրայ:

*
**

Մրցահանդէսներուն ամէնէն կարեւորը տեղի ունեցաւ Աթէնքի մէջ, Օգոստոսի սկիզբը. տեւեց տասը օր: Որոշուեցան աշխարհի ախոյեանները: 45 ոսկի մրցանակները բաշխուեցան: Մէտալներ եւ դրամական վարձատրութիւններ ալ:

Անդամ մը եւս Մ'Բացեալ – Նահանգները եւ Գերմանացիները առաջնակարգ տեղեր դրաւեցին. Ամերիկացիները՝ չնորհիւ իրենց արագավազ սեւամորթներուն մանաւանդ:

Ցիշատակելի դէպք մը՝ ուկրանացի Սերկէյ Պուպկա վեցերորդ անդամ ըլլալով, անընդմէջ, հռչակուեցաւ աշխարհի ախոյեան ձողով բարձր ցատքելու մէջ: Ցատքեց 6·01 մեթր: Աշխարհի մրցանիշն ալ իրն է՝ 6·14:

*
**

Հայաստան չերեւիր մրցանակիրներու ցանկին վրայ: Անակնկալ մը չէ այդ: Ըլլայ խորհրդային շրջանին մէջ, ըլլայ անկէ յետոյ, աթլէթիզմը եղած է ու կը մնայ տկար մարզաճեւ մը Հայաստանի մէջ:

Երկու Հայեր մասնակցեցան Աթէնքի մարզահանդէսին. երկու ցատքողներ. վեթերան մը, Ռոպէր Էմմիեան՝ մէկ քայլ եւ աւելի երիտասարդ մը՝ Արմէն Մարտիրոսեան՝ երեք քայլ:

Էմմիեան չէ կրցած անցնիլ զտողական հանդրուանէն անդին. ցատքած է 7,65 մեթր: Ներկայիս աշխարհի ախոյեանն է դուպացի մը, Փէթրոզօ, 24 տարեկան: Աթէնքի մէջ ցատքեց 8·42 մեթր: Աշխարհի մրցանիշը կը պատկանի ամերիկացի Փաուլի՝ 8,95:

Իսկ Եւրոպայի մրցանիշին տէրն է միշտ Ռոպէր Էմմիեան: Ցատքած էր 8·86 մեթր: Այդ պատահած էր, տասը տարիներ առաջ, Մադկաճորի բարձունքին վրայ, Հայաստան: Նոյն տարին, Հռոմի մէջ՝ հայ մարզիկը, նորէն աշխարհի ախոյենութեան ի հաշիւ, չհաած էր արծաթ մրցանակ. առաջինն էր ամերիկացի՝ Գարլ Լեւիս: Հայը ցատքած էր 8,53, Ամերիկացին՝ 8,67. Լեւիս այս տարի կը քաչուի մարզական դործօն ասպարէզին:

Էմմիեան ծնած է 1965 Փետրուար 16–ին Գիւմրի: 32 տարեկան արդէն: Ամէնուն տրուած չէ ցատքել կանոնաւորաբար 7,50 մեթրէն անդին, ինչ որ կ'ընէ ներկայիս հայ մարզիկը այսուհանդերձ հնոռս է համաչխարհային բարձր մակարդակէն եւ կարելի է հարց տալ թէ հաճոյք կը զտնէ՞ չարունակելով մրցակցիլ:

Գանի մը տարի է, Ռոպէր Էմմիեան անդամ է Իսի – լէ – Մուլինոյի աթլէթիզմի Ֆրանսական ակումբին՝ որուն ի հաչիւ մասնակցած է նաեւ Ֆրանսայի ախոյեանութիւններուն:

*
**

Հայաստան միակը չէ անյաջող աթլէթիզմի մէջ: Ակնարկ մը Աթէնքի մրցանակիրներու ցանկին վրայ ու կը նկատենք բացակայութիւնը կարեւոր պետութիւններու, ինչպէս Իրան, Թուրքիա, Հընդկաստան, Զինաստան, Արժանթին: Բնականաբար կովկասեան հանրապետութիւններուն ալ հետքը չկայ:

Ռուսաստան, վարժ խորհրդային չրջանին ոսկի մետալներ հաւաքելու, Աթէնքի մէջ չահեցաւ հատ մը միայն ան ալ չնորհիւ աղջկան մը, Կալքինայի, առաջին երկար ցատքելու մէջ:

Ֆրանսա ալ չահեցաւ մէկ առաջնութիւն միայն. Տիականա յաղթակաղ 400 մեթր արգելարչաւի մէջ: Փէրէք, բացակայ էր, վիրաւոր:

Աւելի քան երբեք դժուար է փայլիլ աթլէթիզմի մէջ՝ ուր մրցակցութիւնը խիստ է եւ արդիւնքները, ներկայիս, կը հասնին չատ բարձր մակարդակներու:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԱՄՈՒՏՅ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Գ.Գ.

*
**

Կիրակի առաւտ կանուխ արթնցաւ: Աբեւ արեգակ օր մը կը ծագէր: Պատուհանը բացաւ ու լիաթոք չնչեց օդին քաղցրութիւնը: Հոն անուշը կերաւ, սուրճը խմեց, եւ նստած մնաց: Խանտարկուածին օրերուն ամբողջ խոնջութիւնը հիմակ այդ հանդստեան պահուն կը զգար: Երկար ատեն հոն մնաց, միչտ մտածկոտ, մերթ ընդ մերթ «վա՛խ, վա՛խ» մը հառաչելով: Ինչե՛ր չէր ըրած, որպէսզի հայ ազգը Օսմանցիներուն հաւատարիմ ու անձնուէր մնայ: Ներսէս Պատրիարքին, ինչպէս նաեւ Տէրտէրը, ամէնուն քննամոցած էր, ամէնուն դէմ կռուած էր հակաթրքական ձգտումներուն համար:

Եւ ի վարձատրութիւն իր այս ծառայութեանցը, տաճիկը զինքը կործանած էր: «Վա՛խ, վա՛խ, վա՛խ»: Ու հազնուելու համար տեղէն ելլելով, ինքնիրենը բարձրաձայն ըսաւ. «Եթէ արդարն հաղիւ կեցած, մեզաւո՞րն ուր երեւեցայ»: Եթէ իրեն՝ որ հաւատարիմներուն հաւատարիմն էր, այսպէս կ'ընէին, հապա ուրիշներո՞ւն ինչեր չէին ըներ: Եւ հիմակ ա՛լ աղէկ կ'ըմբռնէր Ներսէս Պատրիարքին, յեղափոխականներուն «անխոհեմութեան» պատճառը: Մորթելու համար դանակը վզին դրուած մարդէն, իր չարժումներուն մէջ զգուշաւոր խոհեմութիւն կըրնա՞ր պահանջուիլ:

Հազուեցաւ. եկեղեցիին ատենն էր. եւս գնաց: Ժորհրդարանին աչք մը նետելով, չիտակ խնդրակատար անցաւ, ուրկէ մտած ատենը ոտքերը թեթեւ մը դողդողալ սկսան: Ժամկոչը ուրախութեամբ ընդառաջ եկաւ: Ան ալ իր բարեւ մտերմօրէն առաւ: Լիֆէնտին մեծկակ գոհունակութիւն մը զգաց, այն հինաւուրց Վանցին տեսնալուն: Հայաստանցի պանդուխտներէն ան կը մնար միայն: Եկեղեցին անրռնաբառելի էր. հո՛ն ոչ ոք կրնար Թուրք մը Աստուծոյ սպասաւոր դնել:

Պահարանը՝ իր աթոռը տեղն էր. հոն գնաց:

«Հաւատամք»ին աւետարանը կը կարդային: Գլուխը բացաւ, երկիւղածութեամբ ունկնդրեց: Մտախոհ եւ զգածեալ կը հետեւէր արարողութեանց: Ցանկարծ ցնցուեցաւ: Սպասաւորող քահանան «եւ չնորհ յառաջիկայ ժողովրդեանս» կ'աղաղակէր բարձրաձայն, Ո՞ւր մնաց «աղաւթիւն եղբարց մերոց պերելոց»ը, որուն կարօտը կը քաչէր: Ցիշեց ու պլուխը վայրահակեց: Վեց տարի էր որ Օրթագեղի ժամը կը լիտուէր հայ ժողովուրդը կազդուրող հաւատարձած «աղաւթիւնը»: Օր մը ինքն ալ պերելոց եղած էր, ու ժողովուրդը իրեն համար ալ վախցած էր ձայնը երկինք բարձրացնել, առ Աստուած աղերսել: Սրտաբեկ մնաց: «Կեցո»ին յառաջացաւ դասը, պատարագուորին ժամուցը պատրաստած: Ու լսեց «Որ օրհնես»ը, ինչպէս ինքը սրբագրած էր: Վեց տարի է որ բերանները ալ վարժուած էին ամէն Թագաւորներու համար հաւատարապէս աղօթել, սուլթանն ալ քրիստոնեայ Թագաւորներուն հետ խառնել: Ստորակէտ մը բաւական եղած է քրիստոնէութեան ոդին փոխելու: Ու չլսուեցաւ «զինուորեալ մանկանց»ն ալ: Նորէն Լիֆէնտին դաւիթն դուրս ելաւ, բայց այս անդամ ինքն իր անձին դէմ դարացած:

Իր յանցանքին մեծութիւնը կ'ըմբռնէր: Հայ ժողովուրդը ինքզինքը իր տաճարին մէջ ամփոփած իր այրած սիրտը դարերէ ի վեր կը մխիթարէ՝ մահմետականութեան դէմ Քրիստոսին դիմելով, եւ անոր վրայ յուսադիր՝ ապագայի մը ակնկալութեամբ: Ինքը՝ խոհեմ ու զգուշաւոր մարդ, ժողովուրդն այդ հաւատքէն՝ որ զօրութիւն մըն է, զրկել ուզած էր: Միեւնոյն ժամանակ չէր ուզած որ ժողովրդին ձեռքը նիւթական ուժ մըն ալ դրուի, վասնզի միչտ խոհեմ եւ զգուշաւոր մարդն էր ինք: Եւ ինչ կ'ընէր ինքը, երբ տաճիկ մահմետականը իր գլուխն ալ ճզմեց: Իր խոհեմութիւնը, զգուշաւորութիւնը փրկե՞ց զինքը: Այս մտածութիւնները միտք խորհրդարանը, ուր վեց տարի յետոյ, իր աչքերուն առջեւ կը վերանորոգուէին Տէր Ցուսիկին հետ պայքարմանը տեսարանները: Գեղացի Տէրտէրն անշուշտ իր տառապանքներուն մէջ կը զօրանար այն զգացումէն, թէ իրը Քրիստոսի եւ Ազգին գինուորը կը կռուէր: Քաջ մըն էր, եթէ մեռնէր, բայց կը մեռնէր ալ:

Ժորհրդարանը քիչ մը նստաւ, սուրճը խմեց, հարցումներ ըրաւ ու մեկնեցաւ:

Կէս օրէն առաջ աչքի լուսի սկսան գալ չատ ընտանիքներէ միայն երեք – չորս հոգի, որոնց մէջ էր Օգսենտիոս Էֆէնտին: Էֆէնտին զանոնք ճաչի վրայ դրաւ: Սեղանէն առաջ օղիի նստան: Գլուխները երբ քիչ մը տաքցան, Օգսենտիոս Էֆէնտին կրակոտ խօսքեր արտասանեց: Էֆէնտիին յայտարարեց՝ թէ իր մարտիրոսութեամբը ա՛լ այսուհետեւ ժողովրդին պաչտելին էր:

«Աչք ամենեցուն ի քեզ յուսան», ըսաւ:

Կամաց կամաց լեզուները բացուեցան, եւ հիւրերը փափաքեցան գինամալ, թէ ինքը ինչ ըրած էր որ զինքը ձերբակալեր, բանտարկեր ու դատապարտեր էին:

– Մեծ ի՞նչը փնտռենք, հարցուց խրնդալով ոսկեզարեան գրաբարին ներկայացուցիչը:

– Մենք «Հ» փնտռեցէք, Օգսենտիո՛ս Էֆէնտի, պատասխանեց տանտէրը:

(Շար. 28)

ՈՉ ԵՒՍ Է
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՄՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ, ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ

ՖՐՈՒՆԶԷ ԴՈՎԼԱԹԵԱՆ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը կը դուժ Հայաստանի Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնական վարչութեան առենապետ, Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովրդական արուեստագէտ, պետական մրցանակներու դափնեկիր Ֆրունզէ Դովլաթեանի մահը, որ 71 տարեկան հասակին յանկարծակի պատահեցաւ Օգոստոս 31-ի առաւօտեան, Երեւանի մէջ։

Ֆրունզէ Դովլաթեանի քաղաքացիական հոգեհանգիստը տեղի ունեցաւ Արամ Խաչատրեան Մեծ Համերգասրահին մէջ, Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2-ին, եւ յուղարկաւորութիւնն ու թաղման արարողութիւնը՝ Երեւանի Քաղաքային Պանթէոնին մէջ։

Սուգի մէջ է այսօր Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը, սուգի մէջ է մեր բովանդակ անդամակցութիւնը եւ սուգի մէջ կը մնայ Սփիւռքը ամբողջ որ ճանչցաւ ու սիրեց մեծ արուեստագէտը։

ԹՄՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ
ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՑԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 31, 1997
Պոսթոն

(Շար. Ա. էջէն)

ման ալ։ Ա՛յս մօտեցումը Ցունաստանի կողմէ բողոքի հակազդեցութիւններու պատճառ եղած է։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արտաքին նախարարը Ի. Ճէմ Եւրոպայի Հրջապտոյտի մը ձեռնարկած է, իր երկրին հանդէպ զրական տրամադրութիւններ ստեղծելու նպատակով, յատկապէս հնչ կը վերաբերի Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան նիւթին։ Այսուհանդերձ, ան կը կրկնէ թէ իրենք խնդրարկուներ չեն ու չեն պատրաստ անդամ ընդունուելու համար։ Ի. Ճէմ դժունակութեամբ անդրադարձած է Իտալիոյ Թրքամէտ կեցուածքին, ըսելով որ առով ժխտական քուէներէն հատ մը պակսած է։ Թուրք նախարարը Թուրքիոյ դէմ ամէնէն անտեղեակ դիրքերու տէր կը նկատէ Գերմանիան եւ Լիւքսանպուրգը։ Ծրագրած է Փարիզի մէջ Ֆրանսական իշխանութիւններու հետ հանդիպումէն առաջ Թուրքիոյ Եւրոպայի դեսպաններուն եւ ՕԹԱՆ-ի ներկայացուցիչներուն հետ ժողով մը գումարել, որուն համար յետագայ մարտավարութիւնը։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ իշխանութիւնները մարդկային իրաւանց 350 մարտիկներէն կազմուած «խաղաղութեան պատուիրակութեան» անցքը չեն թոյլատրած դէպի Տիյարպէքիր ուր անոնք կ'ուզէին մեծ ցոյց մը կատարել ի նպաստ քրտական հարցին խաղաղ լուծումին։ պատուիրակութեան մէջ կը գտնուէին եւրոպացի բազմաթիւ երեսփոխաններ, քրտական դատին համակիր անձնաւորութիւններ։ Տեղւոյն վրայ, Տիյարպէքիրի մէջ 470 հոգի ալ ձերբակալ են, որեւէ ցոյցի փորձ անկարելի դարձնելու համար։ Փոխ-վարչապետ Պ. Իճեվիթ ըսած է թէ եւրոպացիներու այդ նախաձեռնութիւնը ուղղակի պըրոպոլութիւն է եւ թէ անոնք տեսնելով որ իշխանութիւններու ձեռք առած միջոցներով չրջանի անջատողական ուժերը հիմնովին պիտի մաքրագործուին, «խաղաղութեան գնացք»ով մը ծրագրած են մօտահոգութեան մթնոլորտի մը ստեղծութիւնը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՇԷՆ-ՓՐԱՆՍԱ–

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

1997 – 1998

Միօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30-ին։

– Հայերէն լեզու,
– Պահլաւօրէայի ճիւնուքեան պատրաստութիւն,
– երգ,
– Պար,
– Թատրոն։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14-էն 18։

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Ատրիճէ Աւտոյեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Սէն ժէրմէն Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ՝ Ռ. Վէմեան 300 ֆրանք, Ինճէեան ընտանիք, Տիգրան Հրաչեան, Դաւիթ Պանտիկեան, Անդրանիկ Փամպուքեան, Ժան Գասպարեան, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն, Լեւոն Զօլաքեան 200-ական ֆրանք։

Վաղպուրականի Հայրենակցական Միութեան՝ Սիմոն Աւտոյեան, Մկրտիչեան ընտանիք 500-ական Ֆր., Ժապ Աւտոյեան, Նոէլ Թիֆթիքճեան 250-ական Ֆր., Ֆերտինան Կրասեան, Ալեքսանդր Պապայեան 200-ական Ֆր., Վարդան Տէր-Կարապետեան, Տիկին Ունանեան 100-ական Ֆրանք։

Սէն-ժէրմէն կապոյտ Խաչին՝ Սիմոն Աւտոյեան 500 Ֆր., Ժապ Աւտոյեան, Նոէլ Թիֆթիքճեան 250-ական Ֆր., Միսաք Աւտոյեան 100 Ֆր.։

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան՝ Սիմոն Աւտոյեան 500 Ֆր., Սէն-ժէրմէն կապոյտ Խաչ 300 Ֆր., Ժապ Աւտոյեան, Նոէլ Թիֆթիքճեան 250-ական Ֆր., Միսաք Աւտոյեան, Լեւոն Զօլաքեան, Շաուլ Տէր-Գէորգեան, Ռոլան Վարդանեան, Վահրամ Ճարայեան, Կարօ Միլտոնեան, Անդրէ Տավիսեան, Ջաւէն Կապրիէլեան, Ալպէռ Պօղոսեան 200-ական Ֆր., Շալճեան ընտանիք, Մարի Պէրպէրեան, Կարօ Ծովսէփեան 100-ական Ֆր.։

«Յառաջ»ին՝ Սիմոն Աւտոյեան 500 Ֆր., Ժապ Աւտոյեան, Նոէլ Թիֆթիքճեան 250-ական Ֆր., Միսաք Աւտոյեան 200 Ֆր., Շալճեան ընտանիք, Կարօ Ծովսէփեան 100-ական Ֆր.։

Համազգայինի Դպրոցին՝ (սառնալ Սէն-ժէրմէի եկեղեցիէն) Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 300 Ֆր.։

Հայաստան – Ղարաբաղ Ֆոնտին՝ Միսաք Աւտոյեան 500 Ֆր.։

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք--Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուպար Դաւիթեան, զաւակները Միհրան-Ռոլան եւ Դաւիթ-Իվ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 7-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Պահրի)

յիշատակին, մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԻԹԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ
PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3-էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք։	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք։	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք-ի Նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան։	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի Նախապատրաստութիւն։	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում։	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին։	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ փորձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր միօրեայ դպրոցին համար։

Հեռաձայնել երեկոները՝
01 – 45 – 84 – 57 – 18
Թիւին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ

Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13-ին սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 24-ին։

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան հայ մանուկները։ Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Մօտակայական Լեզու։

Չորեքշաբթի օրերը 8·30-էն 12·30-ի միջեւ։ Օթոքարը կ'անցնի Մլըոն-Ֆորէի, Վլամարի եւ Իսիի զանազան փողոցներէն, աշակերտները հաւաքելու։ Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01. 46. 44. 28. 52։

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները։

***

ՇԱԻԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

– Չորեքշաբթի ժամը 10 – 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար։

– Չորեքշաբթի ժամը 14 – 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար։

– Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18·30 – 21. հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար։

Ցաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին։

Հեռաձայն.– 01 – 47 – 09 – 23 – 18

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6-ին, առաւօտեան ժամը 10·30-ին։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

***

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա-Լամպ – Արժանթէօյլ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 20·45-ին
Centre Administratif d'Asnières

ՓՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԾԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձոխ խաթալոկ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4
JEUDI
4 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·193 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.193

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԱՆԺԱՄԱՆՑԵԼԻ ԿՈՉԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը անկախութեան 6-րդ տարեդարձին նախօրեակին մասնակցութեամբ մեծ համեմատութեամբ ու քուէներու բացարձակ կեդրոնացումով —89,5%— ընտրեց իր Բ. նախագահը: Լրագրականէն 1992-ին քաղաքական ասպարէզ անցած դէմք է Արկադի Ղուկասեան որ 1993 Յուլիս 23-էն ի վեր կը վարէր արտաքին նախարարի պաշտօնը: Այսօր երէն կը յանձնուի կրկնակի ժողովրդին յաջորդութիւն մը: Պէտք է ըլլաւորէ կռուա-ինճոր պետութիւն մը եւ այդ դիրքին վրայ փոխարինէ Ռ. Քոչարեանի նման նախորդ մը: Այս երկու կէտերուն կապուորութիւնը կը չեչուի յատկապէս այս օրերուն երբ Ադրբեջանի չէնթարկուելու զարարաղեան կամքին ու վարքին դէմ ցցուած է զրեթէ ամբողջ միջազգային հանրութիւնը, քարիւղի ամենաշահոր ապզակին հիմնուած ռազմավարութեամբ մը: Բոլորը անխտիր, -եթէ նոյնիսկ կան նրբերանցներու տարբերակումներ-, կը ջանան Ստեփանակերտի ընդունիլ տալ անճնատուութեան «քնտրանք»ը որ կը ներկայացուի «փոխադարձ զիջում»ի անհեթեթ չափով:

Գրեթէ միշտ այս մեկնակէտով կապուած օրակարգերով բանակցութիւնները ԼՂՀ-ն ներկայացնողը եղաւ մինչեւ այսօր Ա. Ղուկասեան: Ասկէ եաք պիտի ըլլայ այդ սեղաններուն վրայ հետապնդելի քաղաքականութիւնը գլխաւոր ոչոչն ալ: Ու բնական է որ իր գրեթէ տասդ ընտրութեան ցոյց տրուածէն չատ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն մը պիտի հետեւի անոր նախագահի դործունէութեան:

Ա. Ղուկասեան անկախ՝ անցնիջող Արցախի, հարկաւոր ճապկումներու կարող գիւանագէտի քայլերէն, յայտարարութիւններէն, ունի սթափ ու համարձակ հանրային գործիչի յատկանիշն ալ. ան կու գայ լրագրողի իր անցեալէն: Անցեալ որ կ'արձնչուի 1989-ի վերջին եւ 1990-ի առաջին օրերուն անցքերուն:

Այդ չրջանը մէկ կողմէ քաղաքական յաջորդական որոչումներ, միւս կողմէ՝ ադրբեջանական վայրադութիւններ կը մկկեղէ: Ամէնքն ալ նոյն ուղղութեամբ. հակահայ:

Ղարաբաղը կրկին բաքուի ենթարկելու 1988 Նոյեմբերի Մոսկուայի որոչումին որպէս հակազդեցութիւն, Դեկտեմբերին Արցախ — Հայաստան միացեալ հայկական Հանրապետութեան հռչակումը պատասխան կը դնէ Բաքուի հայկական եկեղեցիին յարձակումով, յետոյ 1990 Յունուարին տեղի Հայութեան կոտորածով: Մինչ Բաքուէն 4000 հայ զոհ եկան Երեւան կը հասնին, ադրբեջանական ուժեր յարձակման կ'անցնին Երասխաւան ուր մղուած կռիւնեն առաջին զոհերէն կ'ըլլար Մ. Գորդիսեան:

Սորհրդային երբ, այլ տակաւին կանդուն կարգերու տակ տեղ գտած այս զարգացումները, իրենց սումգայիթեան նախաբանով, պոռթկումի ազազակ մը կը փրցնէին երիտասարդ լրագրողէ մը, ուղղուած՝ Մոսկուայի մարդոց: Այդ երիտասարդը կր կոչուէր Արկադի Ղուկասեան: Շրջանի «Սորհրդային Ղարաբաղ» թերթին մէջ (1990 Յունուար 18) որուն ուսերէն տարբերակին խմբագրութեան մաս կր կազմէր ան, հրատարակութեան առաջ «Բացէք վերջապէս ձեր աչքերը» խորագրուած պոռթկումը: Ուշ լրագրողներն ու իշխանաւորները թրախ առած այդ էջով ան կը մերկացնէր ադրբեջանական վայրադութիւնները: Կը պախարակէր զանոնք լուութեան մատնելով պարագայական տողեր արձանագրելու մոսկովեան սովորամոլութիւնը եւ միշտ հակահայ տրամադրութիւնները: «Որտե՞ղ է ձեր խիղճը, բարձրագոյն իշխանութիւնները» հարց կու տար հրապարակաւ, ձաղկելով անոնց ծիծաղելի կողմնակալութիւնը. «Սպանութիւններ են, բռնութիւն, ողջակիզում Բաքուում, իսկ արտակարգ դրութիւն մտցուում է... Լեռնային Ղարաբաղում»: Ապա կ'ապդարդէր. «Սա պատ է: Բայց ան եւս կը փլի, ինչպէս փլուեց Պերլինի պատը:

...Բացէ՛ք, վերջապէս, ձեր աչքերը...»:

Այդ չրջանին զինք քաղաքական բանտարկեալի վերածած այդ նոյն կոչը, այսօր եւ հանդարտ վաղն ալ, պէտք է կրկնէ նախագահ Ա. Ղուկասեան. պէտք է կրկնէ ո՛չ այլեւս պարզապէս խորհրդային վերին իշխանաւորներու, այլ մի-ջազգային ամէնէն բարձր հեղինակութեան տէր պետութիւններու երբեակին, ապա տանեակին, բոլորի՛ն:

Զայն հնչեցնելու նորընտիր նախագահին զօրութենէն, կերպէն ու վճռակամութենէն կախում ունի զարաբաղեան հարցին իսկապէս արդար կարգաւորումը: Վերջնական այդ հանդրուանին սպասումին մէկ կարեւոր առաջին երաշխիք մըն է Ղարաբաղցիներու. ջախջախիչ մեծամասնութեան քուէներուն կեդրոնացումը ի նպաստ Ա. Ղուկասեանի: Ղարաբաղցիին որ քաղաքական իր ընտրանքներուն մէջ չսխալեցաւ մինչեւ այսօր ու որեւէ փորձութեան ենթաւ պէտք չունի:

Ա. Թ.

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Սեպտեմբեր 1ին, ձայներու 89,5%-ով Արցախ Նախագահ ընտրուած է Արտաքին նախարարը՝ Ա. Ղուկասեան: Միւս երկու թեկնածուները՝ Ա. Թովմասեան եւ Բ. Աւուշանեան ստացած են 5,3% եւ 5,35% ձայներ:

Ընտրութեան ներկայ 40 օտար դէտերը հաստատած են թէ ամէն ինչ կանոնաւոր կերպով կատարուած է, որեւէ խախտում չէ պատահած: Մասնակցութիւնը 84,5% էր, 5% աւելի բազդատմամբ նախորդ ընտրութեան: Երեքշաբթի, Սեպտ. 2, ժամը 13-ին, նորընտիր նախագահը կու տար մամուլի իր առաջին ասուլիսը: Նոյն օրը կը կատարուէր Արցախի անկախութեան 6-րդ տարեդարձը որուն կը մասնակցէր նախկին նախագահ, Հայոց Պատրիարք՝ Ռ. Քոչարեան: Նախ տեղի կ'ունենար այդ մը զոհերու յուշարձանին, ապա, ժողովրդական ուրախութիւն, երգով, պարով, երաժշտութեամբ, համերգներով: Ռոպէր Քոչարեան երեւան կը վերադառնար Սեպտ. 3-ին:

*
**

Այս ընտրութեան լուրը կու տար Լը Մոնտ (Սեպտ. 3), չակերտելով անչուշտ նախագահ բառը եւ յիշեցնելով թէ Բաքու ապօրինի հռչակած է այդ ընտրութիւնը: Նոյն թուականը կրող Իմա-նիթէն չատ աւելի անընդունելի ձեւով կու տայ լուրը: Նախ որպէս խորագիր կը դնէ՝ ԱԴՐԲԵՋԱՆ, ապա կը գրէ. — «Արկադի Ղուկասեան "Արտաքին նախարար"ն է Ն. Ղպլաբաղի, "նախագահ" ընտրուեցաւ ադրբեջանական անկախապաշտ հռդամասին չախչախիչ մեծամասնութեամբ, յայտարարեց ընտրական տեղական յանձնախումբը»:

Նոյն թուականի ֆայնանշիըլ Թայմզը կ'անդրադառնայ նաեւ Ա. Ղուկասեանի յայտարարութեան: Ան կ'ըսէ.—«կը զգաեիֆ թէ պէտք է ամբապնդենք մեր զինուորական ուժը: Որքան ատեն որ զօրաւոր բանակ մը կ'ունենանք, կը կասկածիմ որ Ադրբեջան փորձէ մեր դէմ ուժ գործադել»:

Ընտրութեան լուրը տուած է նաեւ Ուոլ Սթրիթ Ձըրնըլը իր առաջին էջին վրայ, առանց չակերտելու նախագահ բառը:

ԼՈՒՍԱՆՑԿԻ ՎՐԱՑ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՒ ՄԸ ՄԱՀԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Վատառողջ մթնոլորտ մը կը տիրէ Օգոստոս 31-էն ի վեր, այսինքն իշխանուհի Տայանայի եղերական մահէն:

Ինդրոյ առարկայ են Թելլինիով ծնունդ առած եւ փափարածծի մկրտուած մանուկը այն լուսանկարիչները, որոնք որեւէ միջոցի առջեւ կանգ չեն առներ նկարահանելու համար իշխանուհիներու, դերասանուհիներու մտերմութիւնները: Մեղադրելի՞ են: Մեղքը կը թողուն փրէս-փիփըլի հրատարակիչներուն վրայ որոնց պէտք է հայթայթեն զգայացունց նկարներ լաւ դումարներ ստանալու համար:

Մեղադրելի՞ են հրատարակիչները: Անոնք ալ մեղքը կը թողուն ընթերցողի դասակարգի մը վրայ որ ծարաւն ունի այդ իշխանուհիներու, դերասան — դերասանուհիներու անձնական կեանքի յետին մանրամասնութիւններուն, մտերիմ նկարներուն, ինչ որ վճռական դեր կը կատարէ տպաքանակին վրայ:

Մեղադրելի՞ է ընթերցողը, որ եթէ ա՛յդ կը փնտռէ, գլխաւոր պատճառն այն է որ մշտական ձեւով այդ կը հրամցուի իրեն եւ ի վերջոյ կը վարժուի: Երբ ճաշկերոյթները խթմբուած են նման նկարագրութիւններով, զգայացունց նկարներով, բաւական կեղծաւոր ընթացք է մեզաւորներ փնտռել եւ միշտ միւսը յանցաւոր նկատել:

Մամուլի դերն է հանրային կարծիք կազմել եւ այդ ուղղութեամբ աշխատիլ: Բայց, ընկերութեան մը մէջ ուր այլեւս միայն ու միայն դրամը կ'իշխէ, կը տիրապետէ եւ ամէն ինչ կր տնօրինէ, աւելորդ է խօսիլ արհեստներու նուազագոյն բարոյագիտութեան մասին: Ի վերջոյ պաղտնիք չէ որ «Մաչ» կամ «Վուասի» Ալժերիոյ հարիւրաւոր մեռեալներով կամ Պաղեստինցիներու թշուառութեան նկարագրութիւններով չէ որ թերթ պիտի ծախեն այլ Տայանայի մէկ համբոյրին կամ Գարոլինի նոր սիրահարին նկարներով:

Ուրեմն, ի՞նչ է այս փարիսեցիներու բանակին լսածը քանի մը օր է: Երբ, ամէն ինչ եղած է բոլորին կողմէ ապականելու համար մթնոլորտը, արժեզրկելու համար իրական արժէքները, յանուն արտայայտութեան ազատութեան դաւեհկացընելով միջավայրը, ի՞նչ կ'ակնկալուի եւ որմէ՞: Ո՞ւր են անմեղները: Կա՞ն:

Երիտասարդ, սիրուն, պարիկներու առասպելներու հերոսուհիի կեանք ունեցած կին մը զոհ գնաց ճիշդ ա՛յս ընկերութեան, ոչ թէ միայն փափարածծիներու: Եւ ի՞նչ կ'ընեն այսօր այն բոլոր բարոյախօսները որոնք «տարօ՛» բացագանչեցին առջի օր: Էջեր, էջեր կը լեցնեն փրէս-փիփըլը գաւապարտող թերթերը, օրեր ի վեր օրաթերթեր 10-էն 12 էջ կը «նուիրեն» տարաբախտ իշխանուհիին, բայց, արդեօք աւելի պարկեշտ չէ՞ Պիլտ Ցայթունկը որ ճակատագրաց կը յայտարարէ թէ այո՛, սուղ վճարած ու դնած է արկածին երկու նկարները զոր կը հրատարակէ, մինչ իր ամօթխած պաշտօնակիցները կը սպասեն որ... թազումը անցնի: Եւ յետոյ, այդ իշխանուհիներն ու դերասանուհիներն ալ որոնք հալածուած զոհերու դիմակ առած են այսօր, իրենք երբեք չե՞ն փնտռած այդ լրագրողները, չե՞ն ծախած նաեւ իրենց նկարները եւ ոմանք որքան անանուն պիտի մնային առանց այդ մամուլին զոր կը դատապարտեն:

Ամէն բանի մէջ, չափազանցութիւնը անիմաստ է, ինչպէս միթէ վերածել տարաբախտ կին մը որ ողբերգական վախճան մր ունեցաւ, կամ բարոյականի քարոզներ կարդալ ապաբարոյ ընկերութեան մը մէջ:

Ա. Մ.

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՅՍՕՐ

Քննադատութիւնը սայթաքուն եւ բազմակողմանի մարզ մըն է:

Ժամանակի ընթացքին, բազմաթիւ եղած են քննադատները ճակատագրական սոսկալի սխալներ գործած ըլլալնուն համար: Ցաճախ անոնք որակուած են մակաբոյծներ, պատեհապաշտներ, արհամարհելիներ, անմշակներ, եւայլն: Սակայն, նոյն ատեն, չուկայական, ծառուցողական ու ինքնահաստատման նպատակներու եւ պահանջներու բերումով, քննադատը վճռուած անճնասիրութիւն մը եղած է եւ է, որուն հովանաւորութիւնը կրնայ ճանաչման եւ վաճառքի դռները բանալ կամ անոր նկատելիօրէն նպաստել:

Քննադատութիւնը որպէս մասնագէտ ընտրելը միայն կոչումի հարց չի թուիր: Ինչ կը վերաբերի, դէթ զեղարուեստի մարդին, հաստատուած է թէ քննադատներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իմաստասիրութեան, հոգեբանութեան եւ արուեստի ստեղծագործող ճիւղերուն մէջ յաջողութիւն չգտած անհատներէ կուգայ, հետեւաբար, ձախողութիւնը փարատելու ձեւ մը կը գտնայ: Անցեալ դարուն, Թէոֆիլ Գոթիէ, քննադատը բնորոշած էր որպէս «ներքինի մը՝ արուեստի բուրաստանին մէջ» որ, իր ամլութեամբ, չշափելիօրէն չի վայելեր բուրաստանին բարիքները այլ՝ միայն անոր ականատեսն ու վկայողը կ'ըլլայ: Մինչ, Ժ.Լ. դարուն, անգլիացի Սամուէլ Ճոնսըն, «արեւմտեան չափանիշ»ի ամէնէն ազդեցիկ քննադատներէն մին, քննադատին դերը արդարացնելով, կը գրէ. «Նախընտրելի է յարձակումի ենթարկուիլ քան թէ անուշմարս անցնիլ: Որովհետեւ վատագոյն բանը որ գրողի մը կարելի է ընել՝ անոր մասին չխօսիլն է»: Ասիկա կը զուգահեռի այն կարծիքին թէ, բացասական քննադատութիւնն իսկ անուղղակիօրէն քննադատուած կողմին ծանուցումը կը կատարէ: Ճանաչելի ակնոցով, ուրիշներ, երբ քննադատը գրողի մը վրայ կը յարձակի, անոր բարիք մըն է որ կ'ընէ, ինչ որ ինքնին գրական քայլ մը պէտք է նկատել քանի գրողը, այս ձեւով, ուշադրութեան կ'արժանանայ...: Եթէ յարձակելուն նպատակը տուեալ երկ մը կամ հեղինակ մը զգեանել է (այլապէս ինչո՞ւ յարձակումը), ինչո՞ւ զգեանելու աւելի ազդու միջոցի մը չի դիմուիր, զրողին մասին երբեք չանդրադառնալով, ինչպէս ճանաչն կ'ըսէ: Որովհետեւ, ըստ ներկայացուած առիթին, քննադատը, մարդկային էութեան վերաբերող պատճառներու բերմամբ, դժուար է որ չյարձակի:

Ոչ ոք զերծ է քննադատելէ եւ քննադատուելէ, քանի որ քննադատելը մարդկային բնութեան մաս կը կազմէ, որ մարդու խառնուածքին յարձակունակ (անուշ կամ չկոուած, հակակշիռի տակ առնուած) կողմը կը յայտնէ, նաեւ իր սահիմնէ, կճելու եւ տրորելու իր փափաքը: Յարձակելով, ան ինքզինք դրսեւորելու կը ձգտի եւ կամ՝ միւսը չէզոքացնելու, իր առաւելութիւնը, իշխանութիւնը եւ հեղինակութիւնը հաստատելու կամ զանոնք ցոյց տալու համար: Վերապրումի պահանջքին մէկ երեսակն է խորքին մէջ, զոյութիւնենական հարց մը, ներքին տագնապի մը արտայայտութիւնը:

Բայց, քննադատութիւնը նաեւ արժեւորելու ձեւ մըն է, ճիշդ դատելու, հաստկընալու, քննադատողին կողմէ իր իմացական կարողութիւնները դրսեւորելու եւ դանոնք ցոյց տալու արարք մը որ, իր կարգին, ինքնասիրական գործարկում մըն է, ինքնին խոր կերպով կապուած զոյութենական հարցին: Նոյն ատեն, ան գնահատելու եւ համակրանք ցուցաբերելու, իր ապրումները, տպաւորութիւնները, հաճոյքը եւ գոհունակութիւնը փաժնելու ուստի՝ հաղորդուելու միջոց մըն է: Եւ քանի որ կողմերու հարց է, ան կամ բախումի, ճակատումի եւ հակադրումի կը վերածուի քննադատողին եւ դիմացի կողմին հետ (արուեստագէտ, երկ) կամ մեղսակցութեան եւ կամ՝ չէզոք կողմնորոշման, քննադատին կողմէ: Լաւագոյն քննադատութիւնը այն մէկն է որ, յոսի կիրքերէ զերծ, կը մնայ պայծառ, անաչառ եւ խորաթափանց, որուն ընթերցումը իմացական եւ զգացական նոյնքան հաճոյք եւ գոհունակութիւն կը պատճառէ, որքան արուեստի լաւ գործ մը:

***

Ներկայ շրջանին, չափանիշներու յարաբերականացումով, անոնց կամայական եւ անիշխանական շրջումով կամ մերժումով, արժէքը զարձած է առաձգական բան մը, անդիմակալին:

Մշակոյթի պատմութեան մէջ, ի՞նչպէս կը կազմուի համոզումը թէ արուեստի որոշ գործ մը (գիրք, նկար, երաժշտական յօրինում) արժանի է մեր ուշադրութեան: Այս հարցումը, մեր օրերու ոեւէ այլ քննադատէ մը աւելի, ինքնիրեն ուղած է Սըը Ֆրենք Քերմոտ, անգլեւսաքսան աշխարհին մէջ ականաւոր անձնաւորութիւն մը իր իւրայատկութեամբ եւ վարկով, որ տարիներէ ի վեր կը զասաւանդէ Գէմպրիճի Քինկ'զ Գոլէճի եւ Եուսթընի համալսարանին մէջ (Թէքսասի նահանգ): Քերմոտ, իր բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններուն մէջ, խորացած է ոչ միայն արուեստի գործին էութեան եւ գրաւած տեղին գծով այլ նաեւ՝ վիճահարոյց մեկնաբանութեան խնդրով: Այլ խօսքով, քննարկման ենթարկած է քննադատութեան խմաստն իսկ:

Քերմոտ կ'ըսէ. «Հնում եւ չոր բնաւդատութիւնը ձեւ մըն է՝ որուն հանդէպ շատեր, ինծի նման, յոգնութիւն կը զգան եւ աւելոր կասկածով կը նային աւելի»: Լրագրողուհի Էլիզապէթ Բազլ, որ հարցազրոյց մը կատարած էր Քերմոտի հետ, կ'աւելցնէ թէ ոչ միայն յողնութիւն: Քննադատութիւնը այլեւս թիւրախ մը զարձած է եւ իր զերին էութիւնն իսկ տատանումի մէջ է: Այսպէս, կը բաւէ որ զրող մը հեռատեսիլէն երեւայ, որպէսզի իրեն ուղղուած որեւէ քննադատութիւն անզօր զառնայ. իսկ պէսք – սելլըրներու ցանկը ալ աւելի ազդու է գիրքի մը վաճառքը հունաւորելու՝ քան որեւէ հեղինակաւոր արժեւորում: Ուրեմն, այս ընթերցողը, ինչպէս ամէն ոք, ինքզինք կը զգայ ազատ՝ ընտրելու կամ մերժելու ինչ որ կ'ուզէ, ինչպէս կ'ուզէ, ինչ պատճառներով որ կ'ուզէ, ինչ ալ ըսուի կամ գրուի:

Ներկայ շրջանին, քննադատութեան ամէնէն մեծ դժուարութիւնը կը կայանայ հետեւեալին մէջ. ինչպէս ըսինք, ներկայ շրջանին չափանիշները ամլացած են, ինչ որ ալ ըսուի կամ գրուի, ինչ որ ալ ընդունուի կամ մերժուի, ինչ որ ալ գովաբանուի կամ քննադատուի, ոչ ոք կրնայ ըսել թէ ան ճիշդ է կամ սխալ

զուարճալի դէպքի առթիւ, մտքումս խռնուեցին մի չարք նման ինքնաստիպ երեւոյթի արտայայտութիւններ, որոնք ժպիտ ու ծիծաղ են առաջացնում թաքցընելով ինչ որ մի ցաւ՝ մեր Մեծամասնին կպչող «պըզիւֆ»ները (verrue)...

Երբ տեղական լեզուն վերիվայրում ,խեղդում է մայրենին, «օտարերկրացի» ժանգոտ փօլները, չաու փնականօրէն, գնացք կամ թաքսի չեն նստում այլ՝ «կը վերցնեն», կամ էլ ասում՝ «եկուր քեզ սուրճ մը վճարեմ»...:

*
**

Անցեալ չաբաթ, Մարսէյլի զարմիկս հետաքրքրով ինձ հարց է տալիս՝

– Քեռի, ի՞նչպէս ես, գործերդ լաւ կը քալե՞ն:

– Ո՛չ սիրելիս, գործերս չեն քալում, պռակած վիճակում են:

Վերջերս էլ Ֆրանսական ասպգուածքի գոհ»ը եղաւ մեր գործատեղու պաշտօնեաներից մէկը՝ դիւմբեցի Վահանը, որ անձնական ինչ ինչ պատճառներով անցեալ տարի որոշել էր Ֆրանսա հաստատուել եւ Աբարատը դիտել Փարիզից... Ու մի քանի օր առաջ մօտս կը գայ, խոժոռած դէմքով, խնդրելով մի տեսակցութիւն.

– Ի՞նչ է պատահել Վահան, ասա՛:

– Պարոն, իմացէք որ ժապի հետ այլեւս չեմ ուզում գործել եւ որեւէ կապ ունենալ:

– Ինչո՞ւ:

– Նա չատ կոպիտ խօսքով ինձ վիրաւորեց: Եթէ ես ձեզ յարգած չլինէի, նրան չատ փիս կը թխէի:

– Զարմանալի բան ես ասում, ժապ 25 տարի է որ մեզ մօտ է գործում: Շատ մեղմ, զուսպ բնաւորութիւն ունի: Ի՞նչ է արել, բացատրի՛ր, իմանամ:

– Չեմ ասի, զզուելի մէկն է, չեմ ուզում այլեւս նրա երես տեսնել:

Շատ պնդելուց յետոյ ,վերջապէս պարզուեց որ Վահանը, հիւանդութեան պատճառով երկու չաբաթ բացակայ է եղել: Երբ վերադառնում է, մեր Ժապը անմեղօրէն եւ Ֆրանսական չատ սովորական դպրճուածքով, ասած կը լինի. «Վա՛յ, եկո՞ր, ո՞ւր էիր, կարծեցի որ մեռած ես...»:

Ի՞նչ անհեթեթ նախատինք...:

Երբ Գիւմրին եւ Փարիզը տարբեր աշխարհի վրայ են, պարզ է որ կարելի է այլ բառերով էլ «բարի գալուստ» յայտնել:

*
**

Անցեալ գարնան, Փարիզում բնակել է Ասատիկ Տէր–Մարգարեան, վաստակաւոր դաստիարակ՝ Հարազատ որդին (1846–1874): Նա եղել է Ֆրանսացի վիճականներէն եւ հրատարակիչների մտերիմ ու նաեւ նշանաւոր թերթերի աշխատակից ու փրանսական պետութեան բարձր պաշտօնեայ: Յետապայում դառել է հոդուածական Ակադեմիայի անդամ:

Փարիզաբնակ Տիգրան Չէթունին, ինքն էլ վանում ծնուած հանրածանօթ մտաւորական, ժամանակին պնահատելով Ասատիկ Տէր–Մարգարեանի բացառիկ յաջողութիւնը, գրել է որ «Ասատիկը "բացառիկ խենթ տաղանդն" է եղել, որ վանեցին Պոլիս ու Փարիզ գրկուած է երկրագործական բարձրագոյն ուսում ստանալու համար եւայլ...»:

«Խենթ տաղանդ» բնականաբար փրանսական սովորական ասացուածք է: Բայց մեր թանկագին հայրենակից Երուանդ Տէր–Մկրտիչեան, որ հատանաբար բախտ չի ունեցել Մոլիէռի լեզուին տիրապետել, «խենթ տաղանդ» որակումը սեպել է վիրաւորական եւ «Գանձեր Վասպուրականի» հատորում (էջ 382) մեղադրում է Տ. Չէթունեան՝ «...զրպղի մը կը վայելէ՞ այս ասպիճանի հակասութեան մէջ իյնալ: Նմանապէս խենթ մը, ի՞նչպէս Ֆրանսական ակնառու պաշտօնեայ կրնայ ըլլայ, այդ ալ կ'ուզեմ հարցնել Չէթունեին»:

Տէր–Մկրտիչեանից զատ ապա ի՞նչ ասել այն հայ մտաւորականներին որոնք մեզ «զուարճացնում» են անհեթեթ թարգմանութիւններով: Նշենք զրանցից մէկը որ անցեալում լոյս է տեսել պոլսահայ «Ժամանակ» թերթում, չատ հաւանաբար մի թարգմանութիւն Ֆրանսերէնն զրուելիցից: Ուրեմն Գլեմանսոյի մահուան առթիւ, յօդուածում նկարագրուած կը լինի այդ հռչակաւոր Ֆրանսացու դիակի պեսեղումը դագաղի մէջ: Այսինքն՝ la mise en bière որ թարգմանուել է՝ «...գարեջուրի մէջ դրուելէ եառ»: Չի նշուել գարեջուրի մարքան...:

Վերջերս էլ, թչուառ մէկը, ցանկացել է Պարոյր Սեւակով «զրպղուել» եւ նրա նշանաւոր «Մարդը ափին մէջ» զրքի խորագիրը մկրտել է՝ L'homme sur la rive: Դէ՛, արի դու պոէտ, մի գժուի...

*
**

Մի ուրիշ «ջրալի» դէպք էլ պատահել է ժամանակին մեծ–մօրս: Պատերազմը նոր էր վերջացել, բայց Մարսէյլում դեռ չարունակւում էր ուտելիքների պակասութիւնը: «Սև չուկան» միչտ իր ուժին մէջն էր...: Մի օր էլ Լոնկ ած Գափիսին փողոցում, մի երկար հերթ է լինում: Մեծ–մայրս, արագ քայլերով, մօտիկանում է խանութի մուտքին, ստուգելու համար թէ ի՞նչ ապրանք կը զարգանան մակերեսային յարաբերութիւնները: Սրճարանին սպասեակը, քրոջաստն ծախողը անմիջապէս ակնարկութիւն կ'ընեն յաճախորդի մը միօրեայ բացակայութեան: Այսուհանդերձ, Բրիտանացին ոչ մէկուն, ոչ ալ միւսին անունը կը հարցնէ: Գիտէ թէ ատիկա մտերմութեան ուրիչ մակարդակ պահանջող բան մըն է:

Արձակուրդի չեմին Անգլիացին կը հարցնէ թէ ո՛ւր կ'երթայ արձակուրդի իր յաճախած ծաղարանին տիրուհին: «Ամէն տարուան պէս, Գոթ ա'Ապիւր» կը պատասխանէ այս վերջինը: «Ի՛նչ բախտաւորութիւն» կը դոչէ Անգլիացին խանդավառ. բայց իր խօսակիցը նոյն կարծիքը չունի. «այդ չրջանը արձակուրդին չեմ սիրեր, չատ օտարական կ'ըլլայ» կը բացատրէ տիկինը, մտնովելով յայտնապէս որ իր զրոյցը օտարականի մը հետ է: «Բայց երբ անոնք կուգան ձեր խանութը, չե՞ն նեղեր ձեզ» կը հարցնէ Բրիտանացին: «Չէ, ատիկա տարբեր. հոս գործի տեղ է, կ'աչխատինք. բայց չեմ կրնար արձակուրդս իրենց հետ անցընել» կ'ըլլայ պատասխանը: Իսկ Բրիտանացի երիտասարդը կ'եզրակացնէ որ այդ Ֆրանսուհին ապահովաբար «անկողին ու նախաճաչ» պիտի չտայ յաջորդ Ցունիսին Փարիզ այցելող Փութպոլի սիրահար երիտասարդի մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ «ԱՆԿՈՂԻՆ ԵՒ ՆԱԽԱՃԱՇ»Ը

Բրիտանական մամուլը, հակառակ Լ. Ժոսփէն – Թ. Պլէր սիրալիր ու քիչ մըն ալ լրատփիւռային հանդիպումին, կը չարունակէ քաչքչել Ֆրանսական ընկերութեան, կամ Ֆրանսացիներու քընդատելի նկատած կողմերը: Այս անգամ, անոնք հիւրընկալութեան մարզին մէջ թերի կը նկատուին: Կը թերլադրուի որ ըլլան աւելի այլասէր ու հիւրամիտ, յատկապէս երբ կը մօտենայ Փութպոլի 1998–ի աչխարհի բաժակին չրջանը:

Ֆրանսա որ յաւելեալ 300 հազար զբօսաչրջիկ կ'ենթադրուի որ ունենայ այդ օրերուն, հաւանօրէն նեղութիւն քաչէ կացարան տրամադրելու բոլոր եկուորներուն: Քանինե՞ր պիտի յօժարին «անկողին եւ նախաճաչ» տարազով ընորոչ եւ Բրիտանացիներուն յատուկ հիւրասիրութիւն ցուցաբերելու, իրենց տան մէկ տեղ տալու Փութպոլի այլազգի սիրահարներու:

Ֆրանսա հաստատուած Բրիտանացիի մը «Ինտիփիճընթ»ի մէջ գրի առած տպաւորութիւնները, բնաւ քաջալերական չեն այս առումով. ան կ'ըսէ թէ վեց ամիսէ ի վեր Ֆրանսա բնակելով հանդերձ, բնաւ չէ պատահած որ հրաւիրուի տեղացիի մը տունը: Ֆրանսացիներու յատկանչական մէկ հակասութիւնը կը նկատէ ծայր աստիճան ընկերական լալով հանդերձ, մտերմութեան տրամադրութեան պակասը: Դժուար է, կ'ըսէ, մնայուն բարեկամութիւն հաստատել Ֆրանսացիի մը հետ: Ճիշդ է որ չուտ կը զարգանան մակերեսային յարաբերութիւնները: Սրճարանին սպասեակը, քրոջաստն ծախողը անմիջապէս ակնարկութիւն կ'ընեն յաճախորդի մը միօրեայ բացակայութեան: Այսուհանդերձ, Բրիտանացին ոչ մէկուն, ոչ ալ միւսին անունը կը հարցնէ: Գիտէ թէ ատիկա մտերմութեան ուրիչ մակարդակ պահանջող բան մըն է:

Արձակուրդի չեմին Անգլիացին կը հարցնէ թէ ո՛ւր կ'երթայ արձակուրդի իր յաճախած ծաղարանին տիրուհին: «Ամէն տարուան պէս, Գոթ ա'Ապիւր» կը պատասխանէ այս վերջինը: «Ի՛նչ բախտաւորութիւն» կը դոչէ Անգլիացին խանդավառ. բայց իր խօսակիցը նոյն կարծիքը չունի. «այդ չրջանը արձակուրդին չեմ սիրեր, չատ օտարական կ'ըլլայ» կը բացատրէ տիկինը, մտնովելով յայտնապէս որ իր զրոյցը օտարականի մը հետ է: «Բայց երբ անոնք կուգան ձեր խանութը, չե՞ն նեղեր ձեզ» կը հարցնէ Բրիտանացին: «Չէ, ատիկա տարբեր. հոս գործի տեղ է, կ'աչխատինք. բայց չեմ կրնար արձակուրդս իրենց հետ անցընել» կ'ըլլայ պատասխանը: Իսկ Բրիտանացի երիտասարդը կ'եզրակացնէ որ այդ Ֆրանսուհին ապահովաբար «անկողին ու նախաճաչ» պիտի չտայ յաջորդ Ցունիսին Փարիզ այցելող Փութպոլի սիրահար երիտասարդի մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՏԱՆԱ

ՅԱՒ ՄԸ

(Հինգ խազեր՝ Պախուրցը, Հեղճակը, Երնջակը, Հրոսիցը, Ախացելը)

Հեղինակ՝ ԱՐՄԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պոլիս, 1997

ԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԹԱՄՈՒՏՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԳ.

Այս խորհրդաւոր հարցուպատասխանին բացատրութեան մը պէտք ունի:

Հայրապետ էֆէնտին կարդացեր էր Ֆրանսերէնէ թարգմանուած բոլոր վէպերը:

Մասնաւորապէս միտքը պահած էր Ֆրանսացի ոստիկանապետի մը այն համոզումը, թէ ամէն ծանր դէպքի մէջ փընտռելու է կինը: «Փնտռեցէ՛ք կինը»: Երբ Հայերը ձերբակալելու, բանտարկելու թուականը բացուեցաւ, ո՛ր Հայն ալ բլուրները ու գնտանը նետուէր, եւ ի՛նչ բանի պատճառ որ ըլլար, էֆէնտին ուրիշ բան չէր ըսեր, բայց եթէ՝ «փնտռեցէք մեծ ց»: Մեծ ց ըսելով կը հասկնար յեղափոխութիւնը, բառ մը զոր ամբողջուելամբ բերանը առնելու չէր համարձակեր: Ամէն չարչէթի պատճառ մեծ ց էր: Հիմակ Օգսենտիոս էֆէնտին քարը տեղը կը դնէր: Իրեն բանտարկութեանը համ՞ր ալ մեծ ց մը փնտռելու էր: էֆէնտին ճիշդ պատասխանը տուաւ «փնտռեցէք մեծ Հ» ըսելով: «Մեծ Հ»՝ Հայն էր. փնտռեցէք Հայը փնտռեցէք, հայութիւնը ամէն ձերբակալման մէջ: էֆէնտիին դիտողութիւնը հիւրերուն չատ հաճելի անցաւ, ճիշդ կացութիւնը կը պատկերացընէր: Ամէն հայ կը բռնուէր, կը բանտարկուէր, կը սպանուէր, վասնզի Հայ էր: «Փնտռեցէք մեծ Հ»ն, ա՛լ անկէ եաքն ալ կարգախօս մը եղաւ:

Ու էֆէնտին իր կարգին ինքն ալ քարը տեղը դնել ուզելով ,խօսքը հայկաբան էֆէնտիին ուղղեց ու ըսաւ.

– Օգսենտիոս էֆէնտի, Սողոմոն իմաստունը սխալեր է: Ա՛յլ գարք, նո՛յն գարք: կը հասկնա՞ս եա:

Ակնարկութիւն էր, վեց տարի առաջ Տէր Յուսիկին վրայ յարձակմանը միջոցին, Օգսենտիոսի այն պատգամ խօսքերուն թէ «ա՛յլ գարք, ա՛յլ բարք», զոր ո՛չ ըսողը գիտէր թէ որմէն էր եւ ո՛չ լսող:

– Ա՛յլ գարք, նո՛յն բարք, կը հասկընա՞ս, Օգսենտիոս էֆէնտի, կը կրկնէր ամանէրը: Եւ հասկցուց, թէ գարերը փոխուած էին, բայց բարքերը՝ ո՛չ: Տաճիկները մնացած էին այնպէս տաճիկ, ինչպէս քանի մը գար առաջ:

Ոտքի ելան սեղանատուն երթալու համար: էֆէնտին կարծես հարցնելու բան մը ունէր ու կը վարանէր: Վերջապէս, հայկաբանին դառնալով ըսաւ.

– Խօսքը խօսք կը բանայ: Ձաներմ, Օգսենտիոս էֆէնտի, առենօք հոս գարիպ Տէրտէր մը եկաւ, տաք գլուխ մէկը, բohափ անունով դեղէ մըն էր, իր անունն ալ չի գար...:

– Հա՛, սա տոմուզդեղցի Տէր Յուսիկը, պատասխանեց Օգսենտիոս էֆէնտին:

– Ճի՛շդ ան: Աս խեղճ մարդը եաքէն էնկիւրի բռնուեր եւ բանտարկուեր է եղեր:

– Այո՛, չատ բան քաչեց: Աքեա աքսորուեցաւ:

– Եաքէ՞ն:

– Եաքէն, 1895–ի ներեալներուն մէջ չմտաւ:

– Խե՛ղճ մարդ: Դեռ Աքեա՞ է:

– Ոչ: Տեղապահ սրբազանը իր պաշտօնավարութեան առաջին օրերը անոր եւ ուրիշներուն համար բարեխօսեց: Ազատուեցան:

– Աղէ՛կ, աղէ՛կ: Հիմակ ո՞ւր է, երկի՞րն է:

– Ո՛չ. հոս կը սպասէ երկիր երթալու համար: Գարակէօմրիւկի ժամը խրկուած է: Անգամ մը գացի տեսնուեցայ հետը:

Խօսելով սեղանատուն գացեր էին. էֆէնտին աւելի գուարթ կ'երեւար: Ուրախ ճաշ մը ըրաւ, կատակաբանելով: Օգսենտիոս էֆէնտիի տուած լուրը իրեն չատ հաճելի եղած էր:

ԺԳ.

Ա՛լ իրիկուն եղած էր: Տէր Յուսիկ հանդստանալու պատրաստութիւններ տեսնել սկսաւ: Պանդուխտ Տէրտէրոջ խուցին մէջ, որ ժամուն բակին վրայ կը նայէր, իբր կարասիք մեծկակ միմետր մը կար, երկայն բարձով մը, ու փայտէ ճերմակ սեղան մը եւ երկու պարզ աթոռ:

Ամէն օրուան սովորութեանը համեմատ, զարիպն իր անկողինը՝ որ անկիւնը մը դէզ կը մնար՝ բացաւ, երկնցուց, թօթվեց, չակեց: Ցետոյ պզտիկ մանղալին մէջ քանի մը ածուխ ալ աւելցուց, եւ կրակին վրայ զետեղեց պատուկը, որ սոխով լուրիա կը պարունակէր, օրը պահք ըլլալուն: Սեղանին վրայ կարգադրեց պնակը, դգալը, պատառաքաղը, հացը, ջրի սրուակը եւ դաւաթը: Քարիւղի լամպան ալ մաքրեց պատրաստեց, լուցկիին տուփն ալ քովը դրաւ, աթոռը պատուհանին առջեւ քաչելով, ժամպիրքը առաւ՝ իրիկուան աղօթքները կարդալու: Քիչ մը եաքը խուցին դուռը բացուեցաւ: Ժամկոչն էր, որ եա դառնալով գնաց սանդուխին գլուխը սպասողի մը ըսաւ.

–Հրամմեցէք, հոս է:

Տէրտէրը աթոռէն ելաւ: Դրսէն մէկը կուգար. քանի մը քայլ անոր ընդառաջեց: Եկողը ներս մտաւ, դուռը գոցեց. քահանան, վախնալով, եա եա գնաց, պատին կոթնեցաւ: Այցելուն իր առջեւն էր փէսը գանած, եւ ծռած՝ ձեռքը կը քաչէր համբուրելու:

– Ես քեզի մեղա՛յ, Տէ՛ր Հայր, ես քեզ մեղայ մբմնջելով:

– Ամէնքս Աստուծոյ մեղայ, օրհնած, ամէնքս Աստուծոյ մեղայ, աղաղակեց Տէրտէրը այլայլած ձայնով: Ու յանկարծածին յուզմամբ այցելուին ճակատը քաչեց պագաւ:

Երկուքն ալ թաչկինակնին հանեցին, աչքերնին սրբեցին, ու րոպէ մը իրարու դէմ կեցան մեծ խռնչութենէ մը թեթեւցած սրտով: Տէրտէրը աթոռին մէկը բերաւ Հայրապետ էֆէնտիին հրամցուց, միւս աթոռն ալ ինքը առաւ. Ու դէմ առ դէմ նստան:

– Ի նայինք ընտո՞ր էք, հարցուց էֆէնտին խանդաղատանքով:

– Փա՛ռք Աստուծոյ, ողջ առողջ ենք, ինչ ըլլալնիս յայտնի է: Ազգին վիճակին համեմատ ալ բախտակից ենք:

– Գիտեմ, Տէր Հայր, գիտեմ, ազգին համար չատ բան քաչեցինք: Աստուած վարձահատոյց ըլլայ: Զարչարանքը, նեղութիւնը ամէնուս համար ալ է: Աստուծով ամէն բան կը չտկուի:

(Շար. 29)

(Շար. Ա. էջէն)

կայքին իրաւանց պաշտպանութեան անդամները 20 երկիրներէ եկած Ուրֆայի չրջանը կը գտնուէին եւ մղուելէ եօթ Տիյարպէքիրէն, ուր Սեպտ. 1–ին ուղած էին «Ապաղութեան Համաչխարհային Օր»ը տօնել: Հանրակառքերը դէպի Անգարա ուղղուած են, բայց հոնկէ ալ եւս քշուած են եւ բողոքի նստացոյց մը ըրած են նախքան Պոլիս երթալը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ նաւատորմիղները միացեալ ռազմափորձերը խիստ կերպով կը մտահոգեն արաբական երկիրները: Այս ռազմափորձերը որոնց կը միանան Միացեալ–Նահանգները տեղի պիտի ունենան Նոյեմբեր 15–էն 25 արեւելեան Միջերկրական, Իսրայէլի բացը:

«ԱՆԴԱՐԱՑԻ եւրոպական կոչումը» ոգեկոչած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Հիւբէր Վեարին, ընդունելով Թուրքիոյ իր պաշտօնակիցը որ Ֆրանսախօս է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՉԻՉԵՆԻԱ չեն յաջողած համաձայնութեան դեռին մը գըտնել ազգրեկնական քարիւղի անցքի պայմաններուն չուրջ: Պաշտօնապէս տասնամսեայ պատճառը դրամական է, այսինքն այն դումարներուն չուրջ զոր Մոսկուա պէտք է վճարէ չէչէն անկախապաշտներուն օգտագործելու համար Չէչենիոյ 153 քիլոմեթրերը (Բաքուէն Նովորոսիսկ): Անկախապաշտներու նախագահը՝ Մասխադով կ'ամբաստանէ Ռուսաստանի որոշ ուժեր, անոնք որոնք չեն մաքսած պարտութիւնը, որ կր խափանեն բանակցութիւնները:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՏԱՃԱՆԱՑԻ արկածին հետեւանքով ձերբակալուած լուսանկարիչներէն վեցը քննութեան տակ առնուեցան, բայց ազատ ձգուեցան երաշխաւորագինի (100 հազար Ֆր.) փոխարէն: Անոնք կը մեղադրուին որ օգնութիւն չեն բերած վտանգի տակ գտնուող անձերու եւ ակամայ մարդասպանութեան պատճառ եղած են: Ազատ ձգուած ըլլալով հանդերձ չեն կրնար իրենց արհեստը կատարել:

ՓԱՐԻԶի քաղաքապետին կինը՝ Կաթվիէտ Թիպէրի անուանարկութեան դատ բացած է էլիզապէթ Կիկիուի դէմ որ–երբ դեռ Արդարադատութեան նախարար էր–հեռատեսիլի կայանի 7/7 յայտագրէն ըսած էր թէ անոր պատրաստած տեղեկագիրը պարապ բան է (պիտոն բառը գործածած էր): Տիկին Կիկու քննութեան տակ առնուած է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՃԷՆ–ՓՐԱՆՍԷ–

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդեռու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· վաճառքի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SATENIG» de Vaulx-en-Velin

organise

UN GRAND BAL ANNUEL

Samedi 13 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin

au Centre Culturel Charlie Chaplin
Place de la Nation, Vaulx-en-Velin

avec la partiicpation du grand chanteur populaire
VAROUJ VARTANIAN
accompagné de MANUEL VARTANIAN
et l'Orchestre «ANI»

Entrée : 100 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
Tél. : 04. 78. 77. 63. 93
04. 78. 80. 27. 43
04. 78. 82. 06. 86.

Section AGNOUNI d'Asnières

REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 13 Septembre
FORUM DES ASSOCIATIONS
(présence que le samedi)
rue de la Concorde à Asnières.

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
1997 – 1998

Մխրճեայ վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30–ին.

– Հայերէն լեզու,
– Պահլաւօրէայի ճիւնուքեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
– Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14–էն 18:

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ–ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6–ին, առաւօտեան ժամը 10·30–ին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

***

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉի Անիէռ – Պուա–Գոլոմպ – Արժանթէօյլ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկափաղ 50-ամեայ հատորածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԻԹԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ
PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3–էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne. Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7–էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք–ի նախապատրաստական մակարդակ 13–էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30–էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30–էն 17.00 Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՕ

Իսիլ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգեբարձութիւնն ու Կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Մխիթարեան Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13–ին սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 24–ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4–էն 14 տարեկան հայ մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Ժողովրդական Լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8·30–էն 12·30–ի միջեւ: Օթոքարը կ'անցնի Մշտոնեցի, Գրամարի եւ Իսիլ գլխաւոր դպրոցներէն, աշակերտները հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01·46·44·28·52:

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները:

***

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով·

– Չորեքշաբթի ժամը 10 – 12· հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

– Չորեքշաբթի ժամը 14 – 16· հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

– Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18·30 – 21· հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն·– 01 – 47 – 09 – 23 – 18

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ կապոյտ խաչի Փարիզի մասնաճիւղը երկլեզու եւ վարձառու հայերէն լեզուի դասատուներ կը փնտռէ 12 – 14 տարիքի պատանիներու, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, իր մխրեայ դպրոցին համար:

Հեռաձայնել երեկոները՝
01 – 45 – 84 – 57 – 18
թիւին:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
VENDREDI
5 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·194 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.194

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 2/4)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՀԵՏ

Պաշտօնական արդիւնքներու հրապարակումէն ետք, ԼՂՀ–ի ընտրուած նախագահը Ա· Ղուկասեան կարեւոր իրազարձութիւն նկատած է նախագահական ընտրութիւնը, քանի որ Արցախի օրինական իշխանութեան տէր ժողովուրդը կրնայ զանազան առեւանգներու մէջ իր կամքը արտայայտել: Ան ուրախութիւն յայտնած է յատկապէս մասնակցութեան բարձր համեմատութեան որ կը նշանակէ թէ «ժողովուրդը անտարբեր չէ իր ճակատագրի հանդէպ ու գիտէ իր պատակներն ու դրանց հասնելու ուղիները»:

Ա· Ղուկասեան ներկայի խաղաղութիւնը արդիւնք կը նկատէ կողմերու ռազմական հաւասարակշռութեան որուն խախտումը պատերազմին վերսկսելուն պատճառ կ'ըլլայ: Ան կրկնած է թէ Ս–ղբրբէջանի ուղղահայեաց ենթակայութիւն մը անկարելի է, թէ իրենց չփոմները միայն հորիզոնական կրնան ըլլալ:

*
**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ԼՂՀ–Ի ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 6–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

Սեպտ· 2–ին, ԼՂՀ–ի անկախութեան 6–րդ տարեդարձին օրը ժողովուրդին ուղղուած ուղերձով մը հանդէս եկած է վարչապետ Լ· Պետրոսեան: Ան ԼՂՀ–ի կազմաւորման հռչակագիրը սկզբնակէտ նկատած է «Արցախահայութեան ազգային ազատագրական պայքարի ճոր, անհամեմատ վճռական փուլ»ին: Անդրադառնալով նախորդ օրուան ընտրութեան, վարչապետը զայն համարած է Հանրապետութեան կեանքին մէջ չատ կարեւոր իրագարձութիւն, նշելով որ համաժողովրդական քուէարկութեամբ ընտրուած նախագահի մը ներկայութիւնը կը կատարէ քաղաքական դրաւականի անփոխարինելի դեր եւ միջազգային շրջանակին մէջ կրկին կ'ընդգծէ ԼՂՀ–ի վճռատակի անկախութիւնն ու անոր իշխանութիւններուն օրինականութիւնը: Հանրապետութեան հարցերը, Լ· Պետրոսեանի համոզումով, պէտք է լուծում գտնեն իշխանութիւն – ժողովուրդ սերտ զուգակցութեամբ, Արցախ – Հայաստան – Սփիւռք միացեալ ջանքերով:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿՈՂՋՈՒՆԷ ԼՂՀ–Ի ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նախագահի մամուլի քարտուղարի պաշտօնակատար Լ· Զուրաբեանի յայտարարութեամբ՝ Հայաստան կ'ողջունէ ԼՂՀ ժողովուրդին կամքը որ արտայայտուեցաւ Սեպտ· 1–ի ազատ եւ արդար ընտրութեամբ: Հայաստան կը նկատէ որ նախագահական ժողովրդավար ընտրութիւնը արդիւնքն է ընտրուած իշխանութիւն ունենալու ժողովուրդներու իրաւունքին: Նաեւ լիովին կը համապատասխանէ Մինսկի հիմնադիրը ժողովին հաստատուած սկզբունքին որով հարկաւոր կը նկատուի որ կարգաւորման բանակցութիւնները տանին Հայաստանի, Ադրբեջանի կառավարութիւններու ու Լեռնային Ղարաբաղի ընտրեալ ներկայացուցիչները:

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԲԱՔՈՒ Դ�ժԳՈՀ ԼՂՀ–Ի ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ

Ադրբեջանի արտաքին քաղաքականութեան հարցերու խորհրդական Վաֆա Գիւլիւզադէ «Թուրան» գործակալութեան յայտնած է թէ Լեռնային Ղարաբաղի նախագահական ընտրութիւնը ցոյց կու տայ որ Հայերը խնդրին լուծ մօտեցում չունին: Ան աւելցուցած է որ հայկական կողմը Մինսկի խումբին առաջարկները ընդունելէ ուրիշ ելք չունի եւ թէ Բաքու – Ստեփանակերտ ուղղակի բանակցութիւններ անկարելի են:

Արտաքին նախարար Հ· Հասանով ալ Բաքուի ռուս դեսպանին ուշադրութիւնը հրաւիրած է Լ· Տէր–Պետրոսեանի Մոսկուայի այն յայտարարութեան վրայ, ըստ որուն ռուսեւհայ նոր պայմանագիրը կողմերէն մէկուն դէմ չարձակումի մը պարագային, փոխադարձ ռազմական օգնութիւն կը նախատեսէ: Ադրբեջանի Արտաքին նախարարը նշած է որ Հայաստանի նախագահին այդ յայտարարութիւնը լինք կը նկատէ իր երկրին ուղղուած բացայայտ մարտահրաւէր:

*
**

Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան մամուլի բաժնի տնօրէն Գ· Տարասով Սեպտեմբեր 2–ի մամուլի ասուլիսը յատկացուցած է Լ· Տէր–Պետրոսեանի Մոսկուա այցելութեան: Ներկայացնելով Ղարաբաղեան կարգաւորման մը հարցումին պատասխանելով Տարասով ըսած է թէ իր նախարարութիւնը Ղարաբաղի ընտրութիւնը «դրդռիչ» կը նկատէ, քանի որ չէ լուծուած Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը:

*
**

Լ Ղ Հ

ԴԷՏԵՐՈՒ Ա.ԲԾԵԽՈՐՈՒՄՆԵՐԷՆ

ԼՂՀ–ի նախագահական ընտրութեան 40 դէտերուն մաս կը կազմէր Ալֆորվիլի քաղաքապետ Ռընէ Ռուէք: Ան ընտրութենէն առաջ արդէն ըսած է· «Մենք Ղարաբաղը կը ճանչնանք որպէս Հանրապետութիւն եւ ընտրութիւնները՝ օրինական: Անցեալ տարուան ընտրութիւնները դիտելէ ետք ես համոզումով յայտարարեցի որ անոնք արդար էին եւ Ղարաբաղը միջազգային ասպարէզին մէջ տեղ ունենալու իրաւունքը ճուաճած է: Ամբողջ պատասխանատուութեամբ յայտարարեցի ու կրկին կը յայտարարեմ· ով որ կը փափաքի տեսնել թէ ինչպէս կ'ընթանան ձշմարիտ, արդար ընտրութիւնները, թող գայ Ղարաբաղ»:

Իսկ ռուս դէտերու խումբէն Հայաստանի նախկին դեսպան Վ· Մուսպիչին յայտնած է· «Ղարաբաղի ժողովուրդը իմքնորոշման իրաւունք ունի· ես կը կարծեմ որ միայն ատոր ճանաչումէն ետք կարելի է ղարաբաղեան թնճուկին լուծումին յանգիլ: Պէտք է կիրարկուին իրաւական բոլոր չափանիշները: Իմքնորոշումը Աստուծոյ պարգեւն է եւ պէտք է յարգուի»: Մօսլով սահմանները անձեռնմխելի նկատող սկզբունքին մասին ալ, նախկին ռուս դեսպանը աւելցուցած է· «Խորհ· Միութեան մէջ իմքնավար Հանրապետութիւններ կային որոնք միութենական Հանրապետութիւններու մաս կը կազմէին սեփական տարածքներով· իսկ երբ իմքնավար հանրապետութիւն մը դուրս կու գայ միութենականէն· ատիկա կ'ընէ իր տարածքով ու չի խախտեր վերջինին սահմանները: Ղարաբաղը ալ ոչ մէկ հանրապետութեան սահման խախտած է ան՛որ կազմէն ելլելով»: Մուսպիչին ըսած է որ Մինսկի խումբին վերջին առաջարկները ինք ճիշդ չի նկատեր, բայց միայն դոհ է որ հոն տեսականօրէն փորձ կ'ըլլայ Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքը յարգելու, ինչ որ «դրական կէս բայլ մըն է»:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 850–ԱՄԵԱԿԻՆ

Մոսկուայի քաղաքապետին հրաւէրին պատասխանելով, նշելու համար Ռուսաստանի մայրաքաղաքին 850–ամեակը, Երեւանի քաղաքապետ Վ· Սիրադեղեան դլխաւորութեամբ հայաստանեան պատուիրակութիւն մը Սեպտ· 3–ին հոն հասած է: Անոնք տարած են չատ իրօրինակ նուէր մը՝ Երեւանի կենդանաբանական պարտէզի առիւծին երեք ամսական մէկ կորիւնը:

*
**

ՀԵՂՈՒԿ ՎԱՒԵԼԱՆԻՒԹԸ ՍՂԱՏ

Վերջին չարթուան ընթացքին հեղուկ վաւելանիւթին գինը 3000–էն հասած է 4500 դրամի: Կայ տեսակէտ մը որ գիներու չուրջ 15% յաւելումով կը բացատրէ երեւոյթը· այլ կարծիքի մը համաձայն, հեղուկ վաւելանիւթի չուկան չատ մենաշնորհեալ է ու գիներու տատանումը կրնայ կապ ունենալ ենթակայական որոշումներու հետ:

*
**

9 ՄԵՌԵԱԼ՝ ՀԱՆՐԱԿԱՌՈՒՑԻ ՀՐԴԵՀԻՆ

Օգոստոս 31, ժամը 13–ին Արարատի մարզի Արեւշատ–Գառնի ճամբուն վրայ լանջազարդ դիւղին մօտերը հրդեհ մը

(Շար·ը Դ· էջ)

Հ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԱՀԸ

Երէկ, 2 Սեպտեմբեր 1997–ին, ուշ դիշերին, Հայաստանէն անուղղակի ճամբաներով հասած լուրեր կը դուժէին անակնկալ մահը ամէնքէս սիրուած ու դնահատուած մեր չատ սիրելի հոգեկից եղբօր՝ Հ· Կոմիտաս Վրդ· Մանուկեանի, Մխիթարեան Ուխտէն, ժողովրդապետ ու հովիւ Փանիկի հայ կաթողիկէ համայնքին:

Մեզի կը հաղորդուէր որ մեծարգոյ հայրը լինքնինքը անհանդիստ զգալով, անմիջապէս կը փոխադրուէր Աչոցքի «Քարիթաս» ընկերակցութեան նորաչէն հիւանդանոցը, ուր սակայն անօգուտ կ'անցնէին ամէն անմիջական բժշկական խնամքներ եւ միջոցառումներ· հանճարեղ քիչ վերջ խաղաղ տրամադրութեամբ կ'հաւանդէր հոգին, սուգի մատնելով իր հարազատները, Մխիթարեան Միաբանութեան բոլոր անդամները եւ մեծ թիւով գինքը մօտէն ճանչցող բարեկամներ ու դործակիցներ, բոլորին սրտերը լեցնելով արցունքով ու թախիծով…:

Հ· Կոմիտաս Վրդ· ծնած էր Կ· Պոլիս 18 Օգոստոս 1921–ին: 1930–ի աշնանամուտին՝ տակաւին փոքր պատանի կ'անցնի Վենետիկ իրրեւ Մխիթարեան Միաբանութեան Ընծայարանի աշակերտ, ուր մինչնակարգի եւ երկրորդականի ուսումները աւարտելէ ետք, կը մեկնի Հռոմ Գրիգորեան Համալսարանի մէջ չարունակելու իր փիլիսոփայական եւ աստուածաբանական ուսումները:

Այս համալսարանական ուսումներու ընթացքին արդէն կ'ունենայ սրտի եւ թոքախտի ծանր հարցեր, որոնց հետեւանքով կը կորսնցնէ թոքերէն մէկը:

Սակայն հաւատարապէս կ'աւարտէ իր համալսարանական ուսումները եւ 8 Դեկտեմբեր 1947–ին կ'օծուի կուսակրօն քահանայ, անդամ Մխիթարեան Միաբանութեան:

Կարճ ժամանակ մը վանական միջավայրին մէջ անցընելէ ետք, կը դրկուի Լիբանան, Պիքֆայա, իրրեւ պատասխանատու հոն նոր բացուած ընծայարանին, միաժամանակ վարելով մատակարարի պաշտօն· ապա՝ Միաբանութեան Վարչական մարմինը բարձր գնահատելով իր կրթական յատկութիւնները աշակերտներու հետ ունեցած իր ընտիր ձիրքերը, յարմար կը նկատեն գինքը սահմանել նախ Մուրատ–Ռափայէլեանի ապա՝ Մամուէլ–Մուրատեանի ուսումնասիրական պատասխանատու պաշտօնին, ուր կը մնայ երկար տարիներ, մինչեւ որ ստանձնէր Մխիթարեան Տարանի տնօրէնի կարեւոր պաշտօնը:

Իրագէտ իր բացառիկ խանդավառութեամբ եւ նուիրուածութեամբ կը յաջողէ զգալի չափով զարգացնել այս դարաւոր տպարանը, եւ լոյս ընծայել բազմաթիւ հատորներ հայ դրականութենէն, պատմութենէն եւ մշակոյթէն…: Անձամբ պատրաստեց պատանիներու սահմանուած «Իմ Նախնիքներուս Պատմութիւնը», թարգմանուած եւ հրատարակուած եօթը լեզուներով: Նմանապէս չատ յաջող է մեր պատմութիւնը ներկայացնող յուշամատեաներու չարքը որ ամէն Հայ այցելու սիրով կը խլէ ու կը տանի հետը իրրեւ յիչատակ մը Ս· Ղազարի Մայրավանքէն…:

Ծողնած՝ տպարանային հետ ի հետ դործունէութենէն, նախանձամոլութիւնը ուրիշ ծրագիրներ եւ առաքելական ասպարէզներ կը նախատեսէ իրեն համար, դործունէութեան նոր ասպարէզներ…:

Որոշ չրջան մը մնալէ ետք Հալէպի մեր Վարժարանէն ներս, Միաբանութեանս Վարչութիւնը ընդառաջելով Վազդէն Ա· Կաթողիկոսի հրաւէրին՝ առանձնելու Հայ Կաթողիկէ համայնքին առաքելական եւ հովուական դործունէութիւնը, 1990–ին, Հ· Կոմիտաս Վրդ· առաջինը կ'ըլլայ երթալու եւ անխոնջ նուիրումով ստանձնելու Արթիկի չրջանին Փանիկ դիւղի հովուական պատասխանատուութիւնը:

Քիչ ժամանակի մէջ, եռանդուն եւ խանդավառ աշխատանքով, չէնցուց դիւղը ու եկեղեցին, վերարծարծեց հաւատքը ու բարեպաչտութիւնը մեր ժողովուրդին, գաւառ հարկ եղած անտեսական եւ չինարարական միջոցները վերանորոգելու եկեղեցի, քահանայատուն, հիւրանոց եւ հիւանդանոց եւ ամբողջական չրջապատ… ձամբորդելով, հանդիպելով ծանօթ եւ անծանօթ բարեկամ–բարերարներու, իր ընկերական չատ զուարճախօս ու սրամիտ նկարագրով, յաջողեցաւ ստեղծել համակրանք, չահիլ վստահութիւն, անկարելին դարձնել իրականութիւն…:

Վստահ ենք որ այս 2 Սեպտեմբերի իր անակնկալ մահը մեծ յուզում ստեղծեց եւ սուգի մատնեց իրեն հարազատ դարձած դիւղի եւ ժողովուրդին բոլորին սրտերը եւ որուն յիչատակը երկար տարիներ պիտի մնայ անջնջելի եւ կարօտով պիտի յիչեն ու խօսին իր այնքան հմայկրելի, սրամիտ, զուարճախօս վարմունքի մասին:

«Ցաւիտենական հանդիստ քու բարի ու անմոռանալի հոգիին համար, սիրելի եղբայր Կոմիտաս· Դու միչտ մեզի են ու կը մնաս մեզի»:

Վ· Ֆ·

Վենետիկ, 3 Սեպտեմբեր

ԵՐԲ ՍՓԻՒՌՔՆ Է ԱՊԱԳԱՆ

ԽԱՉԻԿ ԹՒՕԼԻՒԼԵԱՆ

– 1 –

Գայթակղութեան մը փնտռտուքը չէ որ զիս կը մղէ խորապրի հատատուումին:

Նման հատատուում կրնայ գայթակղեցուցիչ թուիլ 1988–ի Ղարաբաղեան չարժումէն եւ 1991–ի անկախութենէն ետք, երբ Սփիւռքը հայ զոյգ պետական կառոյցներու եւ բանակներու գոյութիւնով կը հրճուի եւ անոնց կը կապէ արեւմտահայ Սփիւռքի հոգերու մեղմացումի (միամիտ) յոյսը:

Նաեւ, նման հատատուում կրնայ գայթակղեցուցիչ թուիլ, տրուած ըլլալով որ Եղեռնէն ու 1918–20–ի առաջին Հանրապետութենէն ի վեր Հայութեան, ի մի–ջի այլոց իր ղեկավար ընտրանիներու մէկ կարեւոր հատուածը հայ պետականութեան երազով անանեցաւ եւ խուսափողական, նոյնիսկ մերժողական կեցուածք ցուցաբերեց եղեռնատեղծ ըՍփիւռքի իրականութեան հանդէպ: Կը յօրինուէին եւ կը կրկնուէին լոզունգներ, սին եւ անհիմն վարկածներ: Մարդիկ՝ որոնք ծնած էին իբրեւ Սփիւռք կազմակերպուած Պոլսոյ, Թիֆլիսի, Սպահանի կամ Ռոստով–Նոր Նախիջեւանի մէջ, կը հաստատէին թէ, – «Սփիւռքը նպատակ չէ, ինքնանպատակ չի կրնար ըլլալ, ժամանակաւոր է, անցողակի է, արտերկիր է, արտաքսման է, թեմերու, համայնքներու, գաղութներու հաւաքածոյ մըն է», ամէն ինչ է, բացի վաւերական, յարատեւող, թէեւ յարափոփոխ այն անդրազգային իրականութենէն՝ որ ըՍփիւռքն է:

Հիմա որ կայ անկախ (թէեւ բազում կենսական պէտքերու զոհացումին համար դեռ ուրիշներէ կախեալ) պետութիւն մը, թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Սփիւռքի մէջ կը դառնուին ղեկավար տարրեր՝ որոնք համակերպած են Սփիւռքին ներկայ եւ ապագայ գոյութեան, նոյնիսկ կը թուին ողջունել զայն: Այդ ողջոյնը, սակայն, Սփիւռքի իսկական էութենէն եւ իրավիճակէն կը չարունակէ խորշիլ: Ի զօրու է կարճատես ազգային «հաչիւ» մը, որ Սփիւռքը բնորոշելու, անոր ըլլոյթ եւ կոչում վերագրելու չհասկընդիր ձիր աշխատանքին կը փութայ եւ տեւաբար կը դերագասէ հայրենիքը՝ որ կը կառուցուի միատարր եւ հոգակալ հայ պետութիւն մը: Այդ հայրենիքը կը ներկայացուի իբրեւ Սփիւռքի հակապատկերն ու նախընտրելի այլընտրանքը: Ըստ այս հասկացողութեան՝ կեդրոնացած եւ կեդրոնաձիգ հայրենիքը կարեւոր է, կեդրոնախոյս եւ ցիրուցան Սփիւռքը՝ անկարեւոր, բացի այն պարագայէն, երբ ան կը գործէ իբրեւ հայրենիքին օգնական, իբր անոր անօրինած պէտքերուն մատակարար:

Անշուշտ բնական է եւ տարկ է հրճուիլ՝ հայրենիքի ճշդրտօրէն բնութագրուած նուաճումներով: Սակայն այդ առաջին քայլ մըն է միայն, որ անբաւարար է առանց երկրորդին, որ է՝ հայրենիքի իսկական նուաճումներուն եւ վաւերական առաքինութիւններուն մէջ Սփիւռքի ըստորակայութեան փաստը չփնտռել: Սփիւռքը հայրենիքին հակապատկերը չէ, ոչ ալ անոր տարբերակը: Այդ սխալ, բեւեռացնող բնութագրումը զայն ընդունողները կը մղէ վերակայութեան եւ ըստորակայութեան փնտռտուքին: Ընդհանրապէս հայրենիքն է որ կը գովաբանուի, թէեւ կան մարզեր՝ որոնց մէջ Սփիւռքի վերակայութիւնը երբեմն կը հաստատուի (օրինակ՝ «Սփիւռքի արեւմտահայերէնը որքա՜ն աւելի մաքուր հայերէն է»):

Այս գրութիւնը բեւեռացնող վարկածներէ ազատին անդին անցնելու փորձ մըն է, որ կը մերժէ թաւարարուիլ նախնական բեւեռացումին պարզ չրջապարձումով: Այսինքն, Սփիւռքը վերագասելու փորձ մը չէ, թէեւ «Երբ Սփիւռքն է ապագան» խորագիրը կարելի է իբր այդ մեկնաբանել: Այս գրութեան նպատակն է պեղել նորաստեղծ եւ համաչխարհային իրականութիւն մը եւ մատնելակերպ մը, որ տարբեր ձեւով կը վերլուծէ ազգային, միջազգային եւ սփիւռքեան երեւոյթները, եւ որ կը մերժէ հայրենիքն ու Սփիւռքը իբրեւ իրարու հակապատկերը արժեւորելի, անոնցմէ մէկը կամ միւսը գերադասելով:

Մեր մօտ գրեթէ բնազդի վերածուած, բեւեռացնող արժեւորումի հրամայականն է որ պէտք է մերժուի, քանզի ոչ համաչխարհային իրականութեան կը համընկնի այլեւս, ոչ ալ Հայութեան ապագայ չահերուն, 21–րդ դարու սեմին:

– 2 –

Նախ կ'արժէ վերաքաղի մը ենթարկել ազգին եւ ազգապետութեան (état-nation, անգլերէնով nation-state) բիւրեղացած պատկերները՝ որոնք կազմաւորուեցան 1648–էն մինչեւ 1789, արեւմտեան Եւրոպայի մէջ (այսինքն՝ 1618 – 1648–ի եւրեսուն տարիներու պատերազմի վերջը նշող Վեսթֆալիի դաշնագրէն մինչեւ Ֆրանսական Յեղափոխութիւն): 1789–էն մինչեւ 1968 ազգապետական եւ անոր զուգորդուած միջ–ազգային գրոյթը տիրապետեց աշխարհին: Կարելի եւ արդար է առարկել որ այդ գրոյթին տիրապետող դերակատարներէն չատեր –Օսմանեան, Աւստրեա–Հունգարական եւ Ռուսա–խորհրդային Պետութիւնները– ազգապետութիւններ չէին, այլ՝ բազմազգ կայսրութիւններ: Սակայն ուշ կամ կանուխ անոնք տարրալուծուեցան եւ անոնց բազադրիչ միաւորները ուզեցին ապարէզ իրենք իրենց ազգապետութիւններ, օրինակ՝ իբր Թուրքիա կամ Հունգարիա կամ Հայաստան: Մինչեւ 1968, ամէն լուրջ վերլուծող կը հաստատէր որ ազգապետութիւնները համաչխարհային համակարգի միակ կարեւոր դերակատարներն էին՝ գինուորական, տնտեսական, քաղաքական, վարչական, մշակութային եւ գրեթէ բոլոր կարեւոր մարզերու մէջ (ի բաց առեալ գիտութենէն եւ կրօնքէն՝ որոնց սահմանները չեն համապատասխանած կամ համընկած ազգային տարածքներու սահմաններուն):

Մօտ 30 տարի առաջ, 1968–ին, տնտեսական մարզին մէջ, ապա 1973–էն սկսած՝ նաեւ քաղաքական մարզին մէջ, ազգային եւ ազգապետական համակարգի կողքին սկսաւ կարեւորութիւն ստանալ անդրազգային (transnational) երեւոյթը (որուն մասնագէտներէն է Գալիֆորնիաբնակ Ռամմիկ Շերինեան, Թըղթակից՝ «Ասպարէզ»ի), ապա նաեւ globalisation–ի երեւոյթը: Այս երկրորդին ֆրանսերէն համանիշը mondialisation–ն է: Բառին անգլերէն տառացի թարգմանութիւնը «երկրագնդացում» է, ֆրանսերէն՝ «աշխարհացում»: Ես հանդիպած եմ նաեւ անգլերէն արտառոց «planetization» «մոլորակացում» բառին: Թերեւս «համաշխարհայնացում» կամ նոյնիսկ «համայնացում» բառերը աւելի լաւ կը համապատասխանեն իմաստին, սակայն ես պիտի գործածեմ աւելի կարճ «երկրագնդացում»ը, որ կը նչէ համայն երկրագունդը պարփակող երեւոյթները:

Ի՞նչ էին ուրեմն, ազգապետական համակարգի յատկութիւնները, ի՞նչպէս կը փոխուին անոնք 1968–էն ի վեր եւ ի՞նչ հետեւանք ունին այդ փոփոխութիւնները հայ պետութեան եւ հայ սփիւռք կառոյցներուն համար: Հարցումին պատասխանելու ամէն փորձ կը պայմանաւորուի այն իրականութեամբ, որ Հայաստանի երկրորդ անկախ Հանրապետութիւնը ուշ, չա՞տ ուշ հասաւ ազգապետական թատրոնի բեմին, հասաւ միայն ազգապետական համակարգի տիրապետութեան վերջին արարին, մինչ հայ սփիւռքը սփիւռքացումի առաջին, երէց երրորդութեան կը պատկանի (Հըրեաներուն եւ Յոյներուն հետ), ու թատրաբեմին հասած է 1045–էն, Բագրատունեաց անկումէն ի վեր, եւ արտազաղթի բազմաթիւ ալիքներով «վերանորոգուած»:

Ըստ դասական հասկացողութեան, ազգապետութիւնը ազգի մը եւ իր հոգին միջեւ գոնուող կապին երաչխաւորումն է, որ կը ստեղծէ իր բանակը եւ կը պահպանէ անձեռնմխելի սահմաններ: Հոգը մարմինն է, ազգը՝ հոգին, իսկ երկրաքը երրորդ զօղուած՝ ազգապետութիւնը կը կազմեն, որ իր կարգին վարչակազմով օժտուած այն հատաքական ենթական է, որ ուրիշ ազգապետութիւններու հետ կը կազմէ միջազգային դրօյթը: Իր պաշտելի հոգին վրայ, ըստ ազգապետութեան, պէտք է խօսուի մէկ լեզու, սահմանուի մէկ մշակոյթ: Բարբառները, գաւառական սովորոյթները եւ տեղական մշակոյթները գաւառապարտուած են կամ անհետանալու կամ լուսանցքի վրայ մնալու, երկրորդականի՝ իբր չահ «ազգային» նկատուող լեզուին ու մշակոյթին: Տնտեսական մարզին մէջ հանդէս կու գայ ազգային տնտեսութեան գաղափարը, որ չի նոյնացուիր պետական պիւտճէի գաղափարին, այլ՝ ազգապետութեան սահմաններէն ներս կիրարկուող երկրագործական, ճարտարարուեստական եւ սպառողական համակարգի, ապա նաեւ արտածումներու, ներածումներու եւ ներդրումներու գումարին հետ: Ազգապետութիւնը կը ստեղծէ ամենակալ վարչակազմ մը որ կը հսկէ անտեսական, օրինական եւ լեզուամշակութային մարզերուն, իր սահմաններէն ներս: Յաճախ կը մրցի ուրիշ պետութիւններու հետ եւ այդ մրցակցութեան լրնթացքին կը բնորոշէ չահեր՝ զոր կը կոչէ «ազգային», թէեւ անոնց աւելի ճշգրիտ բնութագրումը պիտի ըլլար «գաղափարական», որովհետեւ ազգի մը վերնախաւը չաճախ իր հատուածական չահերը կը հետապնդէ պետութեան միջոցաւ (որուն կը տիրապետէ), եւ կը չամաձայնի քօղարկել այդ չահերու իսկական բնոյթը, զանոնք որակելով ոչ–վերնախաւային, ոչ–պետական, այլ՝ «ազգային»: Իտէալ պարագաներու՝ ազգի մը, իր ղեկավար վերնախաւին եւ իր պետութեան չահերը կը նոյնանան, սակայն նման նոյնացում բացառութիւն է, – սովորականը՝ այդ երեք չահերու ծիրերուն միջեւ գոնուող փոքր ու մեծ խրամատները պարունակող տարածութիւն է:

Եւ վերջապէս, ազգապետութիւնը կը դերագասէ իր անտեսութեան եւ մշակոյթի զուտ ազգային բնոյթը: Այսինքն՝ կը մտահոգուի երբ ոչ–հպատակը մեծաքանակ հող կը գնէ, կամ՝ երկրի ճարտարարուեստին ռազմավարական կարեւորութիւն ունեցող հատուածին բաժնետոմարները կը սկսի գնել, կամ՝ երբ ուրիշ տեսակի թափանցումներ տեղի կ'ունենան, օրինակ՝ երբ ձայնատփուռի, հեռատեսիլի եւ հեռաձայնի մշակութային–հաղորդակցական համակարգը օտարազգիներու ձեռքը կ'անցնի, եւ իր իսկ հպատակները ուրիշ երկրի մը արտադրած ազգային մշակոյթով կը սնանին: Գանատայի պարագային օրինակ, միչտ մեծ է այս մտահոգութիւնը, քանզի ամերիկեան հեռատեսիլի եւ չարժանկարի արտադրութիւնները –տարբեր, «ոչ–գանատական» ազգային ոգիով եւ աշխարհհմացութենէ զերծ– կը նուաճեն իբր մատաղ սերունդի աշխարհհմացութիւնը կերտող ազգակ: Աւելցնենք որ Գանատայի մաս կազմող Քէպէքի մէջ, ուր բաւական զօրաւոր է ըրջանին չատուկ ֆրանսախօս ազգայնականութիւնը, չրջանային վարչութիւնը կրկնակ մտահոգութիւն մը ունի, – Քէպէքեան «ազգային» ոգիին իբր սպառնալիք կը տեսնէ ոչ միայն դրացի Ամերիկան, այլեւ «դրացի» անգլախօս Գանատան:

Ամփոփում, – 1648–էն 1968, չորս հարիւր քանի տարուան ընթացքին, զարգացաւ եւ ի վերջոյ աշխարհի պետական բազմապիսի կառոյցներուն տիրապետեց «ազգապետութիւն» կոչուող տարբերակը: Ի՞նչ է ազգապետութեան իտէալը, կաղապարը, որուն կը ձգտէին ոչ–«կատարեալ» ազգապետութիւնները: Մէկ ազգ, մէկ սուրբ հող, սահմանները անձեռնմխելի, որոնց պոյութիւնը կ'երաչխաւորէ ազատ, անկախ պետութիւն մը, օժտուած օրինական վարչակազմով, բանակով, եւ որ կը սատարէ միաճոյլ լեզուի, մշակոյթի, տնտեսութեան կեդրոնաձիգ համակարգի մը ստեղծումին: Եւ վերջապէս՝ միաճոյլ, «արեւակից» բարնակչութեան մը կազմաւորումին:

Այս ազգային եւ ազգապետական համակարգին համար, Սփիւռքը տկարութիւն մըն է, պարտութեան մը, ձախողութեան մը, կամ կորուստի մը, նոյնիսկ դասալքումի մը արդիւնքն է: Այն պետութիւնը՝ որուն հայրենի հողը «լքած» է դէպի Սփիւռք մեկնողը, փաստօրէն չէ կրցած պահել, պահպանել, զոհացնել իր իսկ հպատակները: Իսկ այն հիւրընկալ պետութիւնը՝ որուն հողին վրայ եկած է հաստատուելու դադթականը եւ Սփիւռք կազմակերպել կը փորձէ, իր անդամներու կատարեալ ձուլումին արգելք հանդիսանալու յոյսով, յաճախ մտահոգ է, որովհետեւ պահին նախընտրէը (եթէ ոչ՝ պարտադրէը) այդ փոքրամասնութեան ձուլումը: Սփիւռքը քածազ պետութիւնը իր իսկ Սփիւռքը կը դիտէ իբր «խորթ», – վերջապէս, ան կը թուի տանակորսել ազգապետութեան կաղապարի իտէալները: Այդ Սփիւռքը ուրիշի սուրբ համարած հողին վրայ կ'ապրի, ուրիշի բանակին մէջ կը ծառայէ, ուրիշի օրէնքներուն կը հնազանդի, ուրիշի լեզուն կը խօսի սովորաբար, ուրիշին մշակոյթը որդեգրելով՝ օտարական ինքնութիւնը եւ աշխարհհմացութիւնը որդեգրած կ'ըլլայ, եւ վերջապէս ուրիշի տնտեսութեան կը ծառայէ, – ըլլայ իբր չոր հացի համար աշխատող պանդուխտ, ըլլայ իբր հանճարեղ եւ ստեղծագործ հայ կամ հրեայ վաճառական: Սփիւռքը այն վտանգաւոր հակասութիւնն է, որ ըստ ազգապետութեան սահմանած իտէալ չափանիշներուն՝ օտար, «հիւրընկալ» պետութեան մը կը պատկանի:

Բայց նաեւ չի պատկանիր: Սփիւռքը այն հաւաքականութիւնն է որ հիմնականօրէն բազմակենցաղ է, կրկնավայր եւ անդրտեղային–, կապուած մէկէ աւելի աշխարհագրական վայրի, միանգամայն տեղացի եւ ոչ–տեղացի (այս իրավիճակը արդի մարզաբանութիւնը կը բնորոշէ թրանսնլոճիկ բառով), ազգային է եւ... անդրազգային: Այս տողերուն հեղինակը կը կը խմբագրէ գիտական պարբերաթերթ մը, որուն արտօնատէրն է Զօրան Հիմնարկը եւ որուն անգլերէն անունն է Diaspora: a journal of transnational studies, «Սփիւռք· անդրազգային ուսումնասիրութիւններու պարբերաթերթ»: Սփիւռք բառը հոն կը նչէ անոր ատանդական հաստատուածքը եւ երեւոյթը: Այդ բառով կ'ընդգրկուին այն պատմական հաւաքականութիւնները, որոնք գոյացած են անցեալ երկու հազարամեակներու ընթացքին (Հրէական սփիւռք, Ց. Ք. 70–140 տարիներուն, Հայկական՝ 1045–1915, եւլն.): Անդրազգային բառը կ'ընդգրկէ նոր երեւոյթներ: Այս երեւոյթներն են խորապրի նչած «ապագան», որոնց գոյութիւնը կը հրաւիրէ (գրութեան այս հատուածին մէջ նկարագրուած) ազգապետութիւններուն՝ կատարել զիջումներ, փոփոխութիւններ, եւ ամէնէն զժուարը, հիմնականօրէն փոխել եւ երբեմն մէկ կողմ դնել «ազգ, սփիւռք, պետութիւն եւ էթնիքական փոքրամասնութիւն» բառերեւոյթներուն մասին իրենց հասկացողութիւնը, բեւեռացնող նախապատչարումները, օրէնքներն ու գործելակերպը: Հայկական ազգային, ազգապետական հռետորութեամբ սնանած, անոնց տեսիլքով համայնած Հայութեան համար (որ կը ներառնէ այս տողերը ստորագրողը), ապա նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ ընթերցողներու ստուար մեծամասնութիւնը) դժուար, չատ դժուար ինքնափոխակերպում մը պիտի ըլլայ յարմարիլ անդրազգային երկրագնդացումի նոր ու դաժան իրականութիւններուն: Այդ յարմարումը կ'ենթադրէ ոչ միայն Սփիւռքի տեւականացումը՝ իբր ինքնանպատակ հաւաքական կառոյց, այլ՝ հայրենիքի «սփիւռքացումը», այսինքն՝ անոր բնակչութեան եւ պետական ղեկավար ընտրանիին կողմէ անդրազգային մտածելակերպի եւ գործընթացի որդեգրում: Հայրենիքներու տիրապետող ազգապետութիւնները պիտի ստիպուին հասկնալ կատարեալ անկախութեան դիմ գործող արգելքները՝ որոնք նոյնիսկ մեծ պետութիւններու կը վերածեն, որոչ մարզերու մէջ, օտարին հետ ստիպողական ընթերակցող, նոյնիսկ օտարին կախեալ միաւորներու: Սփիւռքները չեն մուտ են կախեալ վիճակի մէջ պործելու: Ապա նաեւ ազգապետութիւնները պիտի ստիպուին սորվիլ ապրիլ ոչ–միաճոյլ, երկութիւն պարտադրող իրավիճակներու մէջ: Պիտի ստիպուին յարգել մարդկային եւ քաղաքական իրաւունքները փոքրամասնութիւններուն, որոնք խորթ են կամ գոնէ խորթ կը թուին իրենց: Պիտի ստիպուին ապրիլ իրականութեան մը մէջ, ուր բեւեռացումը անկարելի է, «մենք» եւ «անոնք» չկան, այլ կայ վիճակ մը՝ ուր անոնք մեր մէջ ալ են, մենք՝ անոնց, – խառնածին եւ խառնակառոյց իրավիճակ՝ որուն միւս կոչումը «ըՍփիւռք» է: Կը մնայ մանրամասնել այս վիճակը՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի (պատրաստ չեմ ըսելու՝ իր Սփիւռքի) պարագային, պարզելով թէ այս ընդհանուր սահմանումները ի՞նչ իմաստ եւ կիրարկում կ'ունենան մեր ածուին մէջ, ներկայիս եւ մօտակայ ապագային:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵՐ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ «ՊՐԶԻԿՔ»ՆԵՐԸ...

(Ե. եւ վերջին մաս)

Չեմ կարող մոռացութեան տալ այն երկրպագի դէպքը, երբ արեւմտահայերէնի եւ արեւելահայերէնի տարբերը հընչողութիւններըը եւ տարբեր ասացուածքներ իրար են հանդիպում:

Մի տարի, բաւականի վաղուց, Փետրուար ամսին, անսովոր ցուրտ եղաւ: Մեր պահեստանոցում այլեւս չոր թուղթ չէր մնացել ու այդ ապրանքի խիստ պահանջ կար: Ի միջի այլոց, ասեմ որ, չի՛ վաճառականների եւ ածխավաճառների աղօթքը նոյնն է՝ երկուքն էլ կապօտ են ցուրտին... Ուրեմն այդ պահանջի նկատմամբ, ուղարկեցի մեր պոլսահայ պաշօնեան կեդրոնական չուկան՝ Լէ Հալ որ փորձի ճարել որոշ մի քանակութիւն: Երեկոյեան վերադարձին գալիս է գրասենեակս եւ յայտնում որ այսինչ վաճառականի մօտ կայ 425 սրնտուկ.

– Լա՛, այդ պարագայում, վաղ առաւօտ չատ կանուխ եղիր նրա մօտ, գիները խեղդիր եւ իսկոյն ապրանք քաշելու թուղթը բեր.

Այնպէս մտածեցի, սառած աչքերով, պաշօնեան լո՞ւռ ինձ է նայում:

– Ի՞նչ է, չհասկացար ասածս:

Կմկմալով, մարած ձայնով, պատասխանում է.

– Շնորհակալ եմ, բարի պատրոն, չհասկացայ, ինչո՞ւ կ'ուզէք որ կիները խեղդեմ:

Չեմ յիշում թէ ինչ չահ թողեց այդ թուղթ գնումը, բայց միշտ մտքումս վառ կը մնայ այդ օրուայ փոթորկալից «ժդղալ»ութիւնը...

Նման մի դէպք էլ պատահեց մի օր Երեւանում: Սունդուկեան թատրոնի մօտերը, նշմարում եմ մի հաւաքում եւ ականջիս հասնում են կծու խօսքեր: Մօտենում եմ ամբոխին: Կռիւն էլ հետաքրքրական է դիտել Հայաստանում եւ սուղել թէ բայ թողած նախատինքները հայերէ՞ն, ռուսերէն կամ... թրքերէն են դայլայլո՞ւմ: Մէկ էլ ի՞նչ տեսնեմ՝ բազմութիւնը հրմշտկելով դուրս է գալիս հանրածանօթ, փարիզաբնակ մեր նկարիչ Փափազը: Զայրացած աչքերով, կաշուից դուրս եկած վիճակում, գոռում է՝ «վա՛յ քըփնկ, վա՛յ»: Փորձում եմ նրա բորբոքումին սրտակից լինել՝ «ի՞նչ է պատահել Փափազ, հանդարտիր»:

Պարզուեց որ Փափազ հանդիպել է ու ծանօթացել տեղացի մի հայրենակիցի հետ: Միասին ղրուցել են, սովորական հարցումներ տուել, կատակել: Վերջումն էլ տեղացին, անմեղօրէն, հարց է տուել՝ «օտարերկրացի» Փափազին՝ «հայրդ կենդանի՞ է»: Այդ հարցումին վրայ մեր նկարիչը կ'այլայլուի՝ «ի՞նչ ըսիր, կենդանի՞, դուն ես կենդանի, վա՛յ քըփնեք, վա՛յ»:

Վա՛յ Փափազ, վա՛յ...

Մի ղուցէ երկմիտանի լինելու չնորհիւ է որ ալեհեր, բայց միշտ ջահել ու անփոխանակելի, մեր արեան լեզուն, բազմադարեան իր բարձրունքից չի տապալուել, չի կորչել: Ու երբեմն էլ, ահա, մեզ տուիթ է տալիս ժպտելու:

***

Ֆրանսայից զատ, այլ երկիրների լեզուներ նաեւ «զարդարել» են մեր մայրենին: Իտալահայը վարդի բուրմունքը «կը լսէ»... Այնպէս որ հարբուխ էլ լինի, նա կարող է վայելել վարդի առաքինութիւնը... Իսկ Միացեալ-Նահանգների Հայերը զրամ չեն վատնում այլ «կը չինեն»: Իտալացիներից զատ, Ամերիկահայերն էլ ուրեմն չինարարի համբաւ ունեն... Լաւ է որ տոլար չեն «արտադրում», թէ ոչ զրամի կեղծարարներ պիտի լինէին...:

Եթէ մեր լեզուի նկատմամբ բազմաթիւ են «օտարերկրացիներ»ից սայքոմանները, այնուամենայնիւ մեզ մըրցակից են Հայաստանի մեր հայրենակիցները: Ո՞վ չգիտէ թէ որքա՜ն հրապուրիչ, կախարդիչ դեր է ունեցել Պուշկինի միջնադարեան ծագումով ռուսերէնը, որ յետագայում յաջողել է նախչեվանի, գործարել Հայոց հնադարեան լեզուն:

Վերջերս երեւանցի յարգելի մի անձնաւորութիւն, Փարիզում գտնուած օրերին, հեռաձայնում է փարիզաբնակ տիկին Վարդուհուն: Զարդացած, շնորհալի տարիքով, պոլսահայ մի տիկին:

– Բարեւ ձեզ տիկին Վարդուհի, ձեզ անհանգստացնողը Միշա Վարդանօֆն է: Երեւի յիշում էք, ո՞նց էք:

– Աղէկ, շնորհակալ եմ, բարի պատրոն:

– Ի՞նչպէս է ձեր առողջութիւնը:

– Է՛հ, սանկ-նանկ, կ'երթանք կոր:

– Շատ բարի. կ'ուզէի տիկին Վարդուհի, զալ ձեզ հետ կիսուել. կարելի՞ է:

– Ի՞նչպէս, ի՞նչ ըսիք պարոն:

Այս հարցումը արժանացաւ մի պահ լռութեան, որի ընթացքում մի դուցէ թեթեւ դարնանային մի զեփիւռ չոյեց տիկին Վարդուհու միտքը... Այդ լռութեան մէջ կրակի տարուան աղէտը կարդացեր էք:

– Կարդացեր եմ, Տէր Հայր:

– Էն առաջ մեր քաջ նախարարները այրեցին, որպէսզի անուէր անաւրէնական ժողովուրդը դիւրութեամբ կոտորեն: Միշա միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւած են:

Այս միջոցին Տէր Ցուսիկ տեղէն ելաւ, սուրճ պատրաստելու. էֆէնտին թող չէր տար որ նեղութիւն քաշէ: Բայց դուռը բացուեցաւ. ժամկոչը երկու սուրճ կը բերէր: Տէր Ցուսիկ ներողութիւն խընդրեց, որ սիկար մը չի կրնար հրամցնել, վասն զի ինքը ծխող չէր: էֆէնտին հատ մը գրպանէն հանեց, ու սուրճը խմելով, խօսակցութիւնը չարունակեց:

– Ի նայինք, Տէր Հայր, ե՞րբ կը մեկնինք, հարցուց:

– Շատկը, էֆէնտի, որոշ բան մը չեմ դիտեր: Մօտերս նոր պատրիարք պիտի ընտրուի, կ'ըսեն: Կը յուսամ որ սրբազանը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ: Բացակայութիւնս չատ տարի տեւեց. ժողովուրդը կը սպասէ: Ընելիք չատ բան կայ:

– Ի՞նչպէս, իմացա՞ք բան մը. ձեր դէղն ալ դէպք պատահե՞ր է, չատ դըժբախտութիւններ տեղի ունեցե՞ր են:

–Ատ մասին, փառք Նախախնամութեան էֆէնտիս, լսեցի որ մեր դեղը անփորձ մնացեր է:

– Ի՛նչ կ'ըսէք, ատ ի՛նչ հրաշք է:

– էֆէնտիս, միեւնակ պարզ հրաշք մը չէ:

– Հապա՞:

– Մեր տղաքը ժամանակին խելք ըրած են ու քանի մը հրացան առեր պահեր են, քիչ մըն ալ զինամարժութիւն սորվելով: Թիւնից Վարդանօֆ կարծես զղաց որ իր յայտնած ցանկութիւնը կարօտում է ճշդումի:

– Այսինքն տիկին Վարդուհի, ուզում եմ պարզապէս զալ ձեզ հետ մի վոքր ղրուցել:

Հայաստանում երբ ուզում են ուրիշի հետ հեռախօսով ղրուցել, նախ, բնականաբար, թիւերը պիտի... «հաւաքեն»: Իսկ համալսարանի դասախօս – վերոֆէսէօրը ուսանողներին հրաւիրում է «իրանց տեղերը ղրաղեցնել»:

Ահա ուրեմն, Հայաստանցին մեզ տուիթ կը տայ, որ աւելացնենք հոմանիշների մեր պաշարը:

Հեռախօսի համարներից զատ, ուրիշ մի պարապմունք էլ կարելի է... «հաւաքել»:

Այն տարին Սֆէնքսի զօրութեամբ, դեռ կանդուն էր Սովետական Կայսրութիւնը: Հայաստանի ճամբան անցնում էր Մոսկուայից: Շերեմետեւով օդակայանից մեզ տեղափոխում էին հեռաւոր մի ուրիշ օդակայան: Ինչ-ինչ պատճառներով պատահում էր որ մի լրիւ ղիշեր անցկացնենք այդ օդակայանի անհիւրընկալ չոր տախտակից նստարանների վրայ: Այդ տարին ուրեմն կծկուած վիճակից մեզ ազատեց մոսկովեան լուսաբացը. ու ճմռթկուած վիճակում տեղաւորուեցինք Ռուսաց արագիլի թեւերի տակ: Մի ժամ անցաւ եւ մեր ինքնաթիռը զետնին կպած սպասում է: Կողքիս հարեւանի համբերութիւնը այլեւս սպառեց, եւ ղունդները բաւականի կրծելուց յետոյ, դիմեց ծխախոտին: Հապա վառել էր, հրթիռի արագութեամբ վրայ հասաւ երիտասարդ hoթէսը:

– Ընկե՛ր, չի կարելի ծխել, մարեցէք խնդրեմ ձեր փափիրոզը: Սպասեցէք որ բարձրութիւն հաւաքենք, նոր կարող էք ծխել:

Հայախօս «հօթէս»ը հեռացաւ, ինքնաթիռն էլ սկսեց չարժուել ու թռչել: Տաս – տասնըհինգ րոպէից երբ նորից մօտիցս անցաւ, հարց տուի.

– Ներողութիւն օրիորդ, այդ ձեր ասած բարձրութիւնը ի՞նչով էք հաւաքում, բահո՞վ թէ «վեդրո»յով (դոյլ):

Փոխան դասական ժպիտի, իր հայաշող սեւ աչքերով նա ինձ չանթահարեց ու «պատասխանեց»:

Նկատի առնելով որ հայերէնս մնում է «համեստ», ֆրանսերէնն լեզուի ազնիւ ու անխուսափելի ճնշումի ներքեւ, ըզգում եմ որ չաճախ նախադասութիւններս կազում են(1): Բայց պիտի չուզէի որ թղթին յանձնուած այս գծագրութիւնս սխալ հասկացուեն եւ մի տեսակ տեղի տայ անհաճոյ մեկնաբանութիւններ: Ուստի այս կասկածը հեռացնելու միտումով, յարմար նկատեցի որ Ցովհաննէս Քաջազնունին լինի մտածումներս թարգմանը:

«Ռուսի լեզուն թշնամի չէ իմ հայրենին, ոչ էլ վտանգ կամ սպառնալիք:

«Վտանգ ու սպառնալիք դառնում է այն դէպքում, միայն, երբ ես չգիտեմ նրանից օգտուելու ձեւը ու չափը, կամ երբ Ռուսը չարձակողականի է դիմում եւ, օգտուելով կոմունակի ուժերից ու հանգամանքներից, արգելքներ է դնում իմ լեզուի զարգացման ու արհեստականօրէն պատուաստում է ինձ իր ռուսերէնը:

«Հարկաւ, այդ դէպքում վտանգ կայ եւ ինձ չի մնում ուրիշ բան, քան տէ՛ր կանգնել իմ ժառանգական սեփականութեան, դիմել ինքնապաշտպանութեան ամէն հնարին միջոցի ու թոյլ չտալ, որ թալանեն ինձ» («Ճեւ մահու», էջ 148):

***

Պիտի ընդունել նաեւ որ Ֆրանսայի անուանի զրողներն էլ երբեմն նպաստել են իրանց զաղափարներով մեր ինքնութեան պահպանման(2): Քանի որ, իրականում, աւելի անուել – զօրացել ենք ֆրանսական կենսունակութեամբ, չենք կարող անտեսել Պոմառչէն՝ «Կը փութամ ծաղրել ամէն ինչ, որ սոխպուած չլինեմ լալ»:

Այլ խօսքով եթէ լացը չի զարմանում մեր թերութիւնները եւ մանաւանդ մեր ազգային նախանձախնդրութեան պակասը, հարկ է ուրեմն վերջ դնենք մեր մայրենի լեզուի «պըզիւք»ների այս չարանին, ճաշակելով յուզիչ եւ զուարճալի մի հանդիպում, իբր ախորժահամ մի աղանդեր (տեսէք):

Տարիներ առաջ Անդրանիկ Ծառուկեան դնում է Պաղեստին եւ Հայֆայում տեսակցում է Հալէպի որբանոցի իր տարաբախտ ընկերներից մէկին հետ, որ 40 տարիներից ի վեր, բնակում ու պործում էր այդ արաբախօս քաղաքում: Եղեռնից ազատուած երկու ընկերները համբուրւում են, յուզւում, կատակում, վերյիշելով անցեալի զառն ու անոյշ օրերը: Մի քանի ժամ տեւող այս ուրախագնացութեան համ տուող յետադարձից յետոյ, հրաժեշտի պահին, պայմանաւորւում են վերստ նորից հանդիպել: Հայֆայաբնակ ընկերը Ա. Ծառուկեանի ձեռքը սեղմելով ասում է.

– Ուրեմն Անդրանիկ, վաղը միասին կ'ըլլանք, իրիկուայ 8–ին վրայէդ կ'անցնեմ:

Ծառուկեան մի պահ լուռ դիտում է ընկերոջ ու ժպիտը չուրթին պատասխանում՝

– Վրայէ՞ս կ'ուզես անցնիլ, աղէկ, ըստ կըզբունքով դէմ չեմ. սակայն ճաշակիդ կը մեղքնամ...:

«Վրայիդ ենք անցել», տակից ենք անցել... ի՞նչ փոյթ: Գոնէ մի պուտ «ծըծդանք»: Քանի մեզ վրայ դեռ չի փլէ կեանքի դիչերը...:

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

ՍԵՐԺ ՓԱԼՈՑԵԱՆԻ ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Թուլոնի պետական երաժշտանոցի տնօրէնութեան պաշտօնը յանձնուած է հայ երաժշտագէտ Սերժ Փալոյեանի:

Սերժ Փալոյեան ծնած է Վիէն 1950–ին, ուսումը ստացած Լիոն եւ տեղւոյն պետական երաժշտանոցը աւարտած է, վկայուելով դաշնակի եւ ստեպտիղի մասնագիտութեամբ: 1980–ին նշանակուած է Լա Սիոթայի երաժշտանոցի տնօրէնութեան, ապա քաղաքական զանազան պատճառներով պաշտօնէն հեռացուած 1990–ին: Յաջողած ըլլալով Թուլոնի պետական երաժշտանոցի տնօրէնութեան պաշտօնի թեկնածուներու համար կատարուած մրցումին, այս Սեպտեմբերէն սկսեալ կը ստանձնէ իր նոր պաշտօնը: Իսկ իբր երգահան՝ Փալոյեան այժմ սկսած է յօրինել երաժշտութիւն մը փող եւ սրինգի համար, եւ քրիստոնէութեան 1700–ամեակին նուիրուած երգախաղ մը, ներկայացնող Գրիգոր Լուսաւորչի կեանքը եւ քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստանէն ներս, որ չարադրուած է Ֆրանսերէնով Տիկին Սիուլաճեանի կողմէ:

ԱՆԻ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԹԱՄՈՒՏՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԺԴ.

էֆէնտին «ամէնուս համար է»ին վրայ թեթեւ մը չէչտեց: Անդրադարձաւ որ քահանան կը զգուշանար իրեն բանտարկանը ո՛րեւէ ակնարկութիւն ընելէ: Անշուշտ չէր ուզեր զինքը պզտիկ ձգել իր անցեալ ամբարտաւանութեանը համար: Բայց ինքը, վիրաւոր էֆէնտին, սփոփանքի կարօտ էր, ուստի խօսքը ինքը բացաւ:

– Այնպէս է, Տէր Հայր, այնպէս է. ամէնքս ալ ազգին թախտակից ենք: Մեր դլխուն ալ չատ բան եկաւ:

– Լսեցի, էֆէնտիս, լսեցի, պատասխանեց Տէրտէրը անկեղծ վշտակցութեամբ: Ի՞նչ ընենք, ամէնքս ալ Հայ ենք: Մեր պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ այս անօրէն մահմետականները միշտ մեր մեծերուն գլուխը կ'ուզեն ուտել: Անշուշտ Ցուլիկներուն մէջ կրակի տարուան աղէտը կարդացեր էք:

– Կարդացեր եմ, Տէր Հայր:

– Էն առաջ մեր քաջ նախարարները այրեցին, որպէսզի անուէր անաւրէնական ժողովուրդը դիւրութեամբ կոտորեն: Միշա միեւնոյն քաղաքականութեան հետեւած են:

Այս միջոցին Տէր Ցուսիկ տեղէն ելաւ, սուրճ պատրաստելու. էֆէնտին թող չէր տար որ նեղութիւն քաշէ: Բայց դուռը բացուեցաւ. ժամկոչը երկու սուրճ կը բերէր: Տէր Ցուսիկ ներողութիւն խընդրեց, որ սիկար մը չի կրնար հրամցնել, վասն զի ինքը ծխող չէր: էֆէնտին հատ մը գրպանէն հանեց, ու սուրճը խմելով, խօսակցութիւնը չարունակեց:

– Ի նայինք, Տէր Հայր, ե՞րբ կը մեկնինք, հարցուց:

– Շատկը, էֆէնտի, որոշ բան մը չեմ դիտեր: Մօտերս նոր Պատրիարք պիտի ընտրուի, կ'ըսեն: Կը յուսամ որ սրբազանը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ: Բացակայութիւնս չատ տարի տեւեց. ժողովուրդը կը սպասէ: Ընելիք չատ բան կայ:

– Ի՞նչպէս, իմացա՞ք բան մը. ձեր դեղն ալ դէպք պատահե՞ր է, չատ դըժբախտութիւններ տեղի ունեցե՞ր են:

–Ատ մասին, փառք Նախախնամութեան էֆէնտիս, լսեցի որ մեր դեղը անփորձ մնացեր է:

– Ի՛նչ կ'ըսէք, ատ ի՛նչ հրաշք է:

– էֆէնտիս, միեւնակ պարզ հրաշք մը չէ:

– Հապա՞:

– Մեր տղաքը ժամանակին խելք ըրած են ու քանի մը հրացան առեր պահեր են, քիչ մըն ալ զինամարժութիւն սորվելով: Ցուժանը դրսէն մեր դեղին վրայ յարձակում ըրած ատենը, տղաքն ալ անոնց վրայ եւ թշուառականները լեզուապատառ կը վախչէին: Երիտասարդները անոնց հետեւէն կը վազեն եւ ուրիշ հայ դեղերու ալ օգնութեան հասնելով՝ զանոնք ալ փրկեր են: Ա՛խ, էֆէնտիս, եթէ ամէն քաղաք ու դիւղ ալ ասանկ նախատեսութիւն ունեցած ըլլար, բանիկ մը չէր պատահեր:

Այս տեղեկութիւնը լսելուն՝ էֆէնտին պահ մը մտախոհ լուռ մնաց: Կը հասկըներ թէ «ժողովուրդի խոհեմութիւնը» զէնք ունենալու եւ զինավարժութեան մէջ կը կայանայ: Հետաքրքրութիւնը արթընցաւ. եւ Տէր Ցուսիկէն քանի մը տեղեկութիւններ ուզեց. կը զարմանար թէ անձանօթ դեղի մը մարդիկ ինչպէս եղեր է որ կրցած են հեռաւոր ապագան նախատեսել:

Քահանան համառօտակի մը պատմեց տարիներէ ի վեր տեսնուած պատրաստութիւններըը, բայց առանց ինքզինքը մէջ խառնելու, ամէն ինչ երիտասարդներուն կազմած ընկերութեան վերագրելով:

– Հէյ, հէյ, ըսաւ էֆէնտին: Մենք ալ հա՞յ ենք եղեր, մենք ալ բա՞ն դիտենք եղեր. իբր թէ ազգին մէջ ալ կարեւոր դեր մը ունէինք: Ժողովուրդը ինքն իր գլխուն, մենէ աւելի աղէկ դիտէը թէ խոհեմութիւնը ինչ ընել կը պահանջէ:

(Շար. 30)

(1) VOLTAIRE — Mon verre est petit, mais je bois dans mon verre.

(2) DUBELLAY — Plus me plaît le séjour qu'ont bâti mes aïeux que des palais romains aux fronts audacieux.

(Շար. Ա. էջէն)

ծալած է հանրակառքի մը մէջ, 20 լիթր պէնզինի տարայի մը բռնկման պատճառով, որու հետեւանքով տեղն ու տեղը մեռած են 8 ճամբորդներ եւ 14 ուրիշներ ալ զանազան աստիճանի այրուածքներ ստացած: Կատարուած հետաքննութենէն պարզուած է որ վարորդը չէ յարգած ապահովութեան կանոնները:

Վիրաւորներուն մէջ կային նաեւ չորս երախաներ, որոնցմէ մէկը մահացած է հիւանդանոցը:

***

ՓԱՌԱՏՕՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՄՐՑԱՆԱԿԸ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՏԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՏԵՍԻ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

Կոստրոմայի (Ռուսաստան) մէջ, 0–դոստոս 11–26 տեղի ունեցած երիտասարդական թատրոններու «Աբծաթէխ Նաւակ» միջազգային փառատօնին Երեւանի պատանի հանդիսատեսի թատրոնը արժանացած է գլխաւոր մրցանակին՝ «Արծաթէխ Նաւակ»ին: Թատերախումբը ներկայացուցած է Վարդգէս Պետրոսեանի «Դեղատուն Անի» գործին հիման վրայ Յակոբ Ղազանչեանի բեմադրած «Նմանիներ պատանեկութեան կայաններէն» թատերգութիւնը: Բացի այդ, Հայաստանի երիտասարդ դերասանները չահած են երկու այլ մրցանակներ եւս՝ «Լաւագոյն կանացի կերպար»ի (Քրիստինէ Յակոբեան) եւ «Կերպարային դեր»ի (Ապահէն Ալեքսանեան) ճիւղերուն մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՏԱՑՑԱՆԱ կը չարունակէ անսպառ նիւթ հայթայթել մամուլին եւ անոր ամէնէն լրջախոհ ներկայացուցիչներուն ինչպէս Լը Մոնտ (որ փբէս-փիփըլի համբաւ չի վայելեր) որ Սեպտ. 4–ին իսկ էջեր կը լեցնէր յօդուած մըն ալ հրատարակելով Ճոնի Հալիտէյ: Լոնտոնի մէջ ալ մամուլ եւ ժողովուրդ կ'այպանեն արքունիքը որ յուզում չի ցուցաբերեր: Շաբաթ առաւօտեան թափօրին ուղեկիցն ալ աւելի երկարեցաւ (3 քմ.) թոյլ տալու համար որ սպասուած մէկէն երեք միլիոնի բարմութիւնը կարենայ հետեւիլ: Կ'ըսուի թէ թաղման այս ամբարոզութիւնը պիտի գերազանցէ Վիքթորիա թագուհիին եւ Զբչիլի յուղարկաւորութիւնները: Եւ որովհետեւ չափի որեւէ պզացում չէ մնացած, Տայանա արքէն «Սրբուհի Տայանա» եղած է, կատարեալ, սիպար կինը որու հանդէպ պաշտամունք մը ծնունդ առած է Անգլիոյ մէջ: Ամէն օր, աւելի քան 100 հազար հոգի կը տաղանդեն իշխանուհիին բնակարանին առջեւէն եւ ծաղիկներ կը դիղեն: Սէնթ Ճէյմսի մօտ ալ, ուր է նեկայիս Տայանայի մարմինը, խուռներամ բազմութիւն մը կայ, սառրապրելու համար յաւակցութեան տոմարները: Հարկ է մինչեւ եօթը ժամ պոչ բռնել նպատակին հասնելու համար: Հիացողներու բանակ մը կայ որ նոյնիսկ Մեմորիալ մը կը փափաքի ապագային համար Լոնտոնի կեդրոնը, որպէս ուխտավայր...

ԳՐԻՍԹԻԱՆ ՊԼԱՆ կը սպառնայ հրաժարիլ Էդ–Ֆրանսի նախագահ–ռեօրէնի իր պաշտօնէն եթէ կառավարութիւնը, հետեւելով Փոխադրութեանց նախարարին (համաձնաւար ժ.–Գ. կէսօ), հրաժարի օդանաւային ընկերութեան սեփականաշնորհումէն: Կառավարութիւնը կը մեզադրէ նախագահը որ իր սպառնալիքով կ'ուզէ ճնշում բանեցնել: Գ. Պլան երկար բացատրած է Լ. Ժոսփէնի եւ ժ.–Գ. Կէսոյի անհրաժեշտութիւնը որ կայ, ընկերութեան համար, կարենալ իր իսկ դրամը գործածել առանց պետութեան դիմելու: Ընկերվարական պարագլուխը՝ Ֆր. Հոլանտ զօրավիգ է Կէսոյի եւ կը յայտարարէ թէ անոր դիրքը ճիշդ է՝ ոչ սեփականաշնորհում ոչ ալ սթաթիւքօս: Ցոյս կայ որ մինչեւ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պարոն Սիմոն Աւտոյեան եւ զաւակները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն Վասպուրականի Հայր. Միւթթեան, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Վարչութեան, Սէն–Ժէրոմի եկեղեցւոյ Թաղականութեան, Պ. Կարօ Յովսէփեանին, եւ բոլոր անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ, ծաղկոպսակներով, փոխանակ ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններով, նամակներով, հեռաձայնով, հեռագրով, մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԱՏՐԻՆԷ ԱՒՏՈՑԵԱՆԻ

(ծնեալ Վէմեան)

մահուան առթիւ:

Սեպտ. 12 (վարչական ժողովի թուականը) ելք մը դանուի:

ՄՈՍԿՈՒԱ. բացառիկ չուքով կը տօնամբէ իր 850–ամեակը Սեպտ. 5–էն 7: Բացումը կը կատարուի Ուրբաթ ժամը 13–ին, Կրեմլինի ծոցը Գաթետրալներու հրապարակը, բեմադիր՝ Անդրէյ Կոնչալովսկի պատմական ներկայացում մը պատրաստած է՝ «Մեր նախկին մայրաքաղաքը» անուանուած: Ներկայ կ'ըլլան Ելցին եւ 6000 հիւրեր: Թատերական տոնդանգ մը տեղի պիտի ունենայ ամբողջ օրը Մոսկուայի փողոցներէն եւ մեծ նշանագահանդէս մը կարմիր հրապարակին վրայ, մկրտուած «Մլաւ աչխարհը կ'ողջունէ Մոսկուան»: Մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ քաղաքապետը՝ Եուրի Լուժիկով որ հաւանական յաջորդ մըն ալ կը նկատուի Ելցինի: Ան, հինգ տարուան ընթացքին, հիմնովին փոփոխութեան ենթարկած է Մոսկուան:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Պատրիարքը՝ Ալեքսիս Բ. յայտարարած է Սեպտ. 2–ին, Կազան (Թաթարստան) որ կաթողիկէ եկեղեցիէն դատապարտում մը կ'ակնկալէ «մարդորսութեան» որպէս նախապայման Յովհ.–Պօղոս Բ.ի հետ հանդիպումի մը: Յունիսին ժամադրութիւն մը իրենց միջեւ տեղի չէր ունեցած որովհետեւ անկարելի եղած էր համաձայնութեան գալ դատապարտելու համար յոյն կաթողիկէներու մարդորսութիւնը, մանաւանդ Ուկրանիա:

ՓՈՒԹԳՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չարքին Վալանսի Հայ Մարզականը 0 – 2 պարտուեցաւ Մարթիկէն այս վերջնոյն գաշտին վրայ:

Այս պարտութիւնը պատճառ եղաւ որ դասաւորման մէջ նահանջէ եւ 3–րդ դիրքէն իջնէ 6–րդի, 11 կէտով: Գլուխն է միշտ Թուլուա 16 կէտով եւ վերջին է Թուլոն 4 կէտով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուպար Դաւիթեան, զաւակները Միհրան–Թորան եւ Դաւիթ–Իվ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կլըակի, Սեպտեմբեր 7–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Պահրի)

յիշատակին, մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, Տօն է Սուրբ Ատառածածնի Ծննդեանն ՅԱՆՁԱՅԷ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Հ.Ը.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

1997 – 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30–ին.

– Հայերէն լեզու,
– Պաֆալօրէյայի ֆիւնութեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
– Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14–էն 18:

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉ–ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6–ին, առաւօտեան ժամը 10·30–ին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

***

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա–Կոլոմպ – Արժանթէօյլ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

SAMUEL MOORAT
COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ
PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

- Մանկապարտէզ 3 դասարան 3–էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:
- Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne. Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
- Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7–էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:
- Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
- Նախատեսուած է պաք.–ի նախապատրաստական մակարդակ 13–էն 15 տարեկան:
- Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
- Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:
- Initiation à l'informatique.
- Ուրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:
- Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
- Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30–էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30–էն 17.00 Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:
- L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒՎԻՆՕ

Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13–ին սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 24–ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4–էն 14 տարեկան հայ մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական Լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8·30–էն 12·30–ի միջեւ: Օթոքարը կ'անցնի Մըսռոն–Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն, աշակերտները հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01·46·44·28·52:

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները:

***

ՇԱԻԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով.

– Չորեքշաբթի ժամը 10 – 12. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն փոքր տարիքի աշակերտներու համար:

– Չորեքշաբթի ժամը 14 – 16. հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

– Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18·30 – 21. հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն.– 01 – 47 – 09 – 23 – 18

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
SAMEDI
6 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՏԱՐԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀՅՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·195 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.195

ԵՐԵՒԱԿ ՈՃԲԱՓՈՐՁ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

7 ՄԵՌԵԱԼ, ՄՕՏ 200 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԲԱՀՈՒՄՆԵՐ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 4-ին, Երուսաղէմի հեռուոն թաղամասի մը մէջ, անճնասպանական երբեակ ռճբաւիորճ մը գործուած է, որու հետեւանքով 7 մեռեալ կայ — երեքը՝ ահարեկիչներն իսկ — եւ մօտ 200 վիրաւոր, ոմանք չատ ծանր վիճակի մէջ: Անմիջապէս ետք եղած է համաս ծայրայեղ չարժումի դիմեալ ճիւղ՝ էզդէհին ալ — կասամ: Համաս կը սպառնայ նաեւ նոր ռճբաւիորճներ կատարել եթէ Իսրայէլ Սեպտ. 14-էն առաջ ազատ չարճակէ բանտարկած իր բոլոր դիւանագէտները:

Իսրայէլի կառավարութիւնը անմիջապէս վերահաստատեց ինքնաւար հողամասերու ամբողջական չրջափակումը, որ մասամբ մեղմացուցած էր: Նեթանիահու պատասխանատու կը նկատէ Ա-րաֆաթը, որու մէկ բանիերն ալ կ'ա-տարկէ որ չեն յարգուած Օսլոյի համաձայնագրերին տրամադրութիւնները:

Նոյն իրիկունը բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Հարաւ-Լիբանան Հեզպոլլահի եւ իսրայէլեան ուժերու միջեւ: Իսրայէլացի 11 զինուոր սպաննուած է, չորս ուրիչներ ալ վիրաւորուած են: Իսրայէլի ամէնէն ծանր կորուստներն են 1982-ի գրաւումէն ի վեր:

*
**

Նեթանիահու պատրաստ կը թուի թաղելու Օսլոյի համաձայնագիրը: «Պաղեստինցիներուն հողամասեր տուինք, ինչ, փոխարէնն չանձն առած էին ահաբեկչութեան դէմ պայքարիլ: Սկիզբէն ի վեր՝ ճախողութիւն է»: Իսրայէլի վարչապետին համաձիտ չեն աչխատաւորական կուսակցութեան անդամներ եւ անոր կը վերագրեն մեծ պատասխանատուութիւն մը ներկայ կացութեան մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ԺՈՍՓԷՆ երկու ժամ տեւողութեամբ էր — Ֆրանսի նախագահ՝ Ժրիսթիան Պլանի հետ Սեպտ. 4-ին որու ատարին յայտնեց թէ էր — Ֆրանսի տեփականաչնորհումը օրակարգի նիւթ չէ: Ժոսփէն կ'ուզէ որ Դր. Պլան իր պաչտօնին պլուխը մնայ: Ընդդիմութենէն զատ, ձախի եւ նոյնիսկ ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխներ կողմնակից են Դր. Պլանի, այսինքն տեփականաչնորհման անհրաժեչտութեան: Ասոնց կարգին Մ. Ռոքար յայտարարեց թէ տեփականաչնորհումը պարտադիր է Պրիւքսէլի ծանճախումբին համար:

ԷԼԻԶԱՊԷԹ ԹԱԳՈՒՀԻՆ որոչեց ճայլհեատեսիլէն ելոյթ մը ունենալ Սեպտ. 6-ին, ինչ որ անննախընթաց է: Բրիտանիոյ արքաները երբեք ուղղակի չեն խօսիր ժողովուրդին, բայց կը թուի որ ամբողջ արքունիքը չչմած է պատչահածէն եւ ապրուած մամուլի քննադատութիւններէն: Թերթերը ծանրացան արքունիքին պակ վերաբերումին վրայ, գրեցին թէ սիրտ չունի եւլն. եւլն.: Թագուհին այլ դիմումներ ալ ըրաւ, Ընքինհէմի պալատին իր դրօչակը փոխարինեց ազգ. դրօչակով որ կէս պարզուեցաւ որպէս սուգի նչան: Կուարտիրն իսկ գրած էր թէ եթէ Ուինսըրները դաս մը չքաղեն, Շաբաթ օր իրենց ապագան է զոր պիտի թաղեն: Արքայական ընտանիքը նաեւ եկեղեցական կարճ արարողութիւն մը կատարել մըտաւ Սեպտ. 4-ին, Սկովտիոյ իրենց ամառանոցին մերձաւոր մատուռին մէջ, որու ներկայ եղան էլիզապէթ, իչխան Ֆիլիփ, իչխան Շառլ եւ երկու զաւակները: Լոնտոնի մէջ պանդոկի մէկ սենեակ իսկ կարելի չէ գտնել, ծաղիկի ալ տագնապ վախ կայ: Ոչ ոք, մանաւանդ ոչ՝ արքունիքը կը խորհէին թէ Տայանա այքան սէր եւ ժողովրդականութիւն կը վայելէ: Բայց, խորքին մէջ, կը թուի որ ժողովուրդը առաւելապար կ'ուզէ իր ցաւումը արտայայտել ժամանակավրէպ մխալեատութեան մը դէմ: Տայանայի եղբայրը լուր առած է բրիտանական մամուլի վեց թապլոյիտներուն. որ իրենց ներկայութիւնը անթազմալի է քրոջը յուղարկաւորութեան: Վախ կայ նաեւ որ իչխան Շառլ սուլոցներու թիրախ ըլլայ արարողութեան առեն. ժողովուրդին վրիժխնդիր ղղացումներուն առաջին զոհն է: Եթէ լայ՝ կեղծաւոր պիտի նկատուի, եթէ պաղ մնայ, անզղայ մը պիտի նըկատուի:

«Ի՞ՆՉ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՄԵՐԻԿԱՆ» խոբաղրուած յօդուած մը սոսկալրած է Ժերար Շալեան Մոնտի Սեպտ. 5-ի թիւին մէջ ուր կը վերլուծէ աչխարհաքաղաքական ընդհանուր կացութիւնը, հասատատելու համար թէ Միացեալ-Նահանգներու իրաւարարի դերը խնդրոյ առարկայ չէ պակիք երեսուն տարիներուն համար: Ասյօրուան աչխարհաքաղաքականութիւնը, կը գրէ Շալեան, հիմնովին տարբեր է: Միացեալ-Նահանգները այլեւս աչխարհի առանցքն են: Կը նկատուի Կիեւ-Թիֆլիս-Բաքու-Տաչկենտ առանցք մը որու զօրավիղ է Ուաչինկթըն եւ որ կը հակադրուի ռուսական ներկայութեան: Շալեան կ'անդրադառնայ Ամերիկայի դէմ ոչ միայն Եւրոպա, Ափրիկէ, Մերձաւոր-Արեւելք:

ՀԱԻԱՆԱՅԻ (Գուպա) երեք չքեղ պանդոկներու մէջ ռճբաւիորճներ գործուած են Սեպտ. 4-ին: Իտալացի գրօսաչրջիկ մը մեռած է եւ բաւական վնասներ կան: Այս արարքները կը միտին տարհամոզել ըզբօսաչրջիկները որպէսզի Գուպա չերթան: Երկրին միակ եկամուտն է: Ամերիկա դատապարտեց արարքները:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻՆ առթիւ կրթական նախարարը՝ Գլօր Ալեկր նկատողութիւն մը ըրած է որ սուր բանավէճի դուռ բացած է: Նախարարը քննադատած է ուսումնական դասուն յաճախակի բացակայութիւնները:

ՏԱՑԱՆԱՑԻ ԱՐԿԱԾԻՆ ներկայ եղած երեք լուսանկարիչներ, որոնք փախուստ տուած էին եւ կը փնտռուէին, ինքնաբերաբար ոստիկանութեան ներկայացան Սեպտ. 4-ին եւ դիպահ կը մնան: Սքոթլանտ Եարտէն ալ երկու ոստիկան եկած է: Քննութիւնը ամէն օր նորութիւններ կը յայտնաբերէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սահմանադրական Ատեանը 30 օրուան պայմանաժամ տուաւ խմբական Ռեֆահ կուսակցութեան որպէսզի իր պաչտպանութիւնը ներկայացնէ: Բեկանիչ Ատեանը, զինուորականներու դիմումին ընդառաջելով, դատի դիմած էր որպէսզի էրպաքանի կուսակցութիւնը արգիլուի, այն պնդումով որ օճախ մըն է հակաչխարհական գործունէութիւններու:

Ալժիրի բարձունքներուն վրայ նոր ռճբաւիորճ մը գործուած է. երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւորներ կան: Նախորդ օրն ալ 22 հոգի մորթուած էր Մեակա, մինչ ՄԱԿ-ը ճնչում կը բանեցնէ Զերուալի վրայ որ լուծում մը գտնէ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԷՆ ԱՐԱՐԱՏ ՈՒ ԲՈՐԲՈՍԻ ՀՈՏ

Գերմաներէնի ուղղագրութիւնը բարեփոխելու հարցը լուրջ հակամարտութիւն ստեղծած է երկրին ճահճացներուն միջեւ: Կան փոփոխութիւնները կիրարկողներ եւ մերժողներ: Եւ ըսել որ այդ փոփոխութիւնն ալ կը վերաբերի հնաբոյր ընկատուած տառի մը գործածութիւնը սահմանափակելու եւ մեծ մասով օտարամուտ բառերու գրելաձեւին:

Վէճերը այնճան աղմուկի պատճառ եղած են որ խնդիրը հասած է վարչապետին· ան որոշած է վերամուտին արտակարգ ժողովի մը օրակարգի նիւթ դնել զայն ու ճնճարկութեան դնել, Մշակոյթի, կրթութեան նախարարներուն եւ շրջանային պատասխանատուներու մասնակցութեամբ: Մինչ այդ, ժողովրդային բողոքի բազմաթիւ դիմումներ կը հասնին դատական ատեաններու· անոնցմէ կը պահանջուի արգիլել փոփոխութիւնը, կամ անոր կիրարկումը: Այս պարագան արձագանգ գտած է միջազգային մամուլին մէջ ալ:

Զարմանիք կը պատճառէ որեւէ փոփոխութիւն մերժելու զանգուածներու կեցուածքը: Լեզուն ազգային արժէք նկատող նախանձախնդրութիւնը եւ տեղի չը-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 4/5)

ԼՂՀ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ԱՐԹԻՒՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ
ԻՐ ՀՐԱՃԱՐԱԿԱՆԸ ՏՈՒԱԾ

Սեպտեմբեր 4-ին տեղի ունեցած է ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Ժողովի նախագահ Արթիւր Թովմասեանի: Օրակարգի միակ նիւթը եղած է իր հրաժարականին հարցը:

Հակառակ մինչեւ ԼՂՀ նորընտիր նախագահին երդման արարողութիւնը այս հարցի քննարկումը յետաձգելու մասին եղած առաջարկներուն, Արթիւր Թովմասեան պնդած է զոհացում տալ իր դիմումին, որ հիմնաւորած է Սեպտ. 1-ի նախագահական ընտրութեան եւ յատկապէս Մարտունիի չրջանի իր հայրենի ձարտար գիւղի թիւ 24 ընտրատարածքին մէջ արձանագրած անյաղողութիւններով:

Կատարուած է քուէարկութիւն եւ 23 թեր, մէկ դէմ ու երկու ձեռնպահ ձայնով ընդունուած է Ա. Թովմասեանի հրաժարականը:

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱՑԻՆ ՄԻՋԱԴԷՊ

Հայեւադրբէջանական սահմանի հիւսիսարեւելեան հատուածին վրայ արձանագրուած է նոր միջադէպ մը: Սեպտ. 3, ժամը 21·25-էն մինչեւ 22 ապրելոյնական զինեալ ուժերը մեծ տրամապիճի զնդացիրներով զնդակոծած են Իջեւանի կիրանց բնակավայրի պաչտպանական դիրքերը· զոհ չկայ:

Հայկ· բանակին պատասխան կրակոցէն ետք հակառակորդը հարկադրուած է դադրեցնել կրակը: Սեպտ. 3-էն 4-ի գիչերը հանդարտ անցած է:

*
**

ԼԵՒՈՆ ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ
ԳԱՆԱՏԱՑԻ ԴԵՍՊԱՆ

Լ· Տէր-Պետրոսեանի Սեպտ. 3-ին լոյս տորադրած հրամանագրերով, Լեւոն Բարխուդարեան ազատ արձակուած է նախագահի խորհրդականի իր պաչտօնէն եւ նչանակուած է Գանատայի մօտ Հայաստանի լիազօր դեսպան: Լ· Բարխուդարեան նախքան նախագահի խորհրդականի պաչտօնը վարելը, Հայաստանի ելմտական նախարարն էր:

*
**

ԳԻՒՄՐԵՑԻ
ՇՈՒԿԱՑԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ
ՆՍՏԱՑՈՑԸ

Կառավարութեան վերջերս տուած այն որոչումը թէ չուկաներու մէջ վաճառականները իրենց օգտագործած իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրին համար 40 դրամ պէտք է վճարեն, մեծ դայլայթ յառաջացուցած է այս վերջիններուն մօտ: Այս նոր կարգադրութեամբ չուկաներու վաճառատեղիներու վարձքերը կրկնապատկուած, նոյնիսկ եռապատկուած են հասնելով 600-700 դրամի:

Այս հարցին կապակցութեամբ Գիւմրիի քաղաքապետ Միքայէլ Վարդանեան ընդունած է պիրնիք եւ կարդ մը պարզաբանումներ կատարած է. ըսուած է նաեւ որ ստեղծուած յատուկ յանձնաժողովը քննարկումի նիւթ պիտի դարձնէ սահմանուած վարձքերու չափերը: Սակայն վաճառականները այլեւս յղնած՝ բողոքներէ եւ դիմերումներէ, Սեպ· 3-ին

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԲ ՍՓԻՒՌՔՆ Է ԱՊԱԳԱՆ

ԽԱՉԻԿ ԹԻՕԼԻՕԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

– 3 –

Անդրպղպջայնացումի եւ երկրագնդացումի հիմնական ազդակներն են այն փոփոխութիւնները, որոնք տեղի ունեցան
(ա) հաղորդակցական միջոցներու,
(բ) անտեսութեան եւ
(գ) բնակչութեան գաղթերու մարզերուն մէջ:

Այսօրուան համեմատած՝ հաղորդակցութիւնը աւելի դանդաղ էր անցեալին, ամէնուրեք, բայց կը կատարուէր աղգապետութեան սահմաններուն մէջ, կամ՝ ազգապետական կառոյցներու միջև: Ճամբորդութիւնը կը կատարուէր ազգային ճամբաներու վրայ (ռուք նասիոնալ), կամ ազգային երկաթուղիներով: Հեռագիրը, հեռաձայն, փոսթառաքում՝ պետական եւ դանդաղաշարժ կառոյցներ էին, – մէկ երկրէ միւսը երթալը՝ վիզա եւ փասփոր կը պահանջէր, իսկ մէկ ազգային հեռաձայնային ղրոյթէ միւսը կանչելը՝ բարդ հարց էր: Այսօր՝ ճամբորդութեան միջոցները աւելի արագ են եւ մատչելի –օդանաւը եւ անձնական կառքը նախընտրուած են յաճախ, եւ այդ միջոցները այլեւս պետութիւններու մենաշնորհը չեն: Ամերիկայի մէջ (որ երկրագնդացումի բազմաթիւ երեւոյթներու մանրատիպարն ու մեկնակէտն է), երբեք դոյութիւն չէ ունեցած ազգային օդուղի, երկաթուղի –էր Ֆրանս չէ եղած– ոչ ալ հեռախօսային պետական ցանց: Այսօր նոյնիսկ փոսթառաքման մարզին մէջ պետականը (որուն խորհրդանիշն է ազգային ղրոշմաթուղթը) տեղի կու տայ կամ սոսկուած է մրցիլ սեփական առաքման կառոյցներու հետ, որոնք կարեւոր ծրարներու եւ փաստաթուղթերու փոխադրումի չահաւէտ գործը սկսած են խլել պետական փոսթէն:

Աւելին, համակարգիչներու եւ հեռաձայնային թելերու այն ցանց–կառոյցը որ երբեմն «էնթէրնէթ» կը կոչուի՝ հիմնովին ազգային է, երկրագունդը ելեկտրական ուղեղի մը վերածող հիւսկէն մըն է: Ամսթերտամ նստած լակոտներ ոչ միայն հոլանտական պետութեան համակարգիչներու հետ կը հաղորդակցին, այլեւ Ուաշինկթընի փենթակոնեան ապահովութեան ցանցերուն կը թափանցեն: Անոնց համար ազգային կամ ազգապետական հաղորդակցութեան ցանցը անխմաստ է, –կայ միայն սիպէռսփայս կոչուածը, «կիպերնաւարածք», եթէ կ'ուզէք–, եւ ընդդէմ այդ «տարածք» մըն է, որ ոչ հողի, ոչ սահմանի եւ ոչ ալ պետութեան սկզբունքներուն կը հնազանդի: Սփիւռքներուն համար խանգարիչ չէ այս երեւոյթը, թէեւ պետութիւններուն համար՝ է՛: Իմ զրասենեակս նստած՝ Հայաստանի եւ Աւստրալիոյ մէջ ապրող Հայերու հետ աշխոյժ հաղորդակցութիւն ունիմ ես, սակայն ոչ, ըսենք, Հալէպահայ բարեկամի հետ, քանզի հոն պետական կառոյցը ամէն բանէ վեր կը պերազատուի եւ կը հսկէ նման հաղորդակցութիւններու, կղզիացնելով ինքզինք եւ իր քաղաքացիները տեղեկութիւններու եւ ֆինանսական փոխանցումներու այն յարաչարժ չրջագայութենէն՝ որ արդիականութեան աւիշն է այսօր:

Այլ խօսքով՝ ներկայի եւ ապագայի երեւոյթը այն է, – թարմ հաւաքական միտքը եւ տնտեսութիւնը կապուած են, նոյնիսկ պայմանագրուած են ոչ–պետական, ոչ–ազգային հաղորդակցական ցանցերով, որոնք ազգապետութեան հակապետցութիւնը կը ակարացնեն, սակայն կը սատարեն սեփական եւ անդրազգային կառոյցներու աշխուժացման: Սփիւռքը նման անդրազգային հաւաքականութիւն մըն է: Անշուշտ խելացի չարժող պետութիւն մը կրնայ իր ազդեցութիւնը եւ տեսակէտները տարածել այս նոր դրոյթով, ապա՝ սեփական եւ անդրազգային (օրինակ՝ ՀՅԴ–ական) սփիւռքեան կազմակերպութիւններ կրնան հակազդել: Այսօր, երբ համակարգիչս «կը բանամ», կը տեսնեմ հոն իրարու հետ մրցող «Արմէնփրէս»ի եւ ՀՅԴ–ի լրատու ցանցերու լուրերը, կողք–կողքի: Անցեալին, մեր (եւ ուրիշ) Սփիւռքներու մամուլը հատուածական էր ընդհանրապէս, մէկ կուսակցութեան կամ կառոյցի (ՀԲԸՄ, Հայ Կաթողիկէ համայնք) կամ անձի (Սիմոն Սիմոնեանի, օրինակ) դիտանկիւնէն կը ներկայացնէր աշխարհը, – «Յառաջ» չատ հազուադէպ եւ մասնակի բացառութիւն մըն էր:

Այսօր, «էնթէրնէթ»ային համակարգչային նոր ղրոյթին մէջ, կը յամառի դիմանալ միականի, կարճատես, դիտումնաւոր լրագրութիւնը, սակայն արդիւնքը տարբեր է: Անցեալին, ըսենք Պէյրութի մէջ, ընթերցողներու զանգուածը իր համոզումներու համապատասխանող թերթ կը կարդար, –«Ազդակ»(ՀՅԴ),«Զարթօնք» (ՌԱԿ), «Աբարատ» (Հնչակեան) երեք դլխաւորներն էին – եւ այդ մամուլին մէջ կը գտնէր իր նեղ համոզումները հատատող լուրեր եւ մեկնաբանութիւններ միայն: Էնթէրնէթ–ի վրայ քով–քովի, ա կընթարթ մը իրարմէ հեռու կը գտնուին նմանօրինակ կողմնակալ լուրեր, բայց կ'ընդգծեմ՝ քով–քովի: Եւ Էնթէրնէթը ոչ միայն կ'արտօնէ, այլ նաեւ կը քաջալերէ հակաճառութիւնը, –լուրերու եւ կարծիքներու կրկէս ու քերմէս մըն է միաժամանակ: Շարլաթաններ, լուրջ մարդիկ, Հայութեան ապուշները, հատիկները, լաւատեղեակները ուս–ուսի կը կարդան իրարու հակասող լուրեր, եւ կը սոխալուին դուրս գալ պատեանէրէն: Կրնան չհամոզուիլ իրենց հակառակորդին կողմէ, սակայն կը պիտակեցին թէ ի՞նչ է անոր տեսակէտը: Աւիկա սփիւռքեան իւրովիճակ է, քանզի Սփիւռքի մէջ ապրելը կը նշանակէ ստիպուած դիտակցիլ ուրիշի ներկայութեան, չփոխել անոր հետ, հասկնալ ժամանակակից աշխարհի իսկական բարդութիւնը, հոն գտնուող կարծիքներու եւ չահերու անվերջանալի խաչաձեւումը:

Հայաստանի պղտպետութիւնը լաւ կը դիտակցի այս երեւոյթի կարեւորութեան: Կատարած է զիջումներ, օրինակ, ազգապետական խորհուրդը մարմնացնող փոսթը կ'անտեսէ, հեռաձայնային ընկերութիւնը կը սեփականացնէ, եւ կը յանձնուի անդրազգային երկրագնդացումի հոսանքին, քանզի համոզուած է որ (ա) ինք իր միջոցներով չի կրնար արդիականացնել երկրին այս ցանցերը, եւ նման ձախողութեան գայն պիտի դատապարտէր կղզիացման, (բ) այդ անդրազգային սեփականացումը պիտի հարստացընէ արդէն ունեցուր վերնախաւին մէկ մասը, եւ (գ) ելեկտրոնական ու համակարգչային դրոյթին մասնագէտներու ներկայութիւնը Հայաստանի կրնայ արտօնել չատ բան չահիլ եւ քիչ բան կորսընցնել՝ նոր դրոյթին մէջ:

Ինչ որ կը պատահի երկրագնդային հաղորդակցական կազմին, կը փոխակերպէ –աւելի ճիշդ, չատ մը տեղեր արդէն իսկ փոխակերպած է– տնտեսական համակարգը: Ցիսուն տարի առաջ ձոյլ ոսկին դեռ դրամ էր, սակայն թեթեւ եւ դիւրաւ «փոխադրուող» կամ «փոխանցուող» թղթադրամն ու չէքը կը տիրապետէին տնտեսական դրոյթին, եւ, զոմոնանք, թղթադրամը՝ դրոշմաթուղթին նման, ազգապետութեան խորհրդանիշն էր, եւ անոր անկումէն եաք՝ անարժէք: Այսօր, աշխարհի տնտեսութեան մեծ մասը կը բանի ոչ ոսկիի, ոչ թղթադրամի՝ այլ ելեկտրոնական փոխանցումներու չնորհիւ: Ամէն օր մէկ «թրիլիոն» (հազար միլիառ = մէկ միլիոն միլիոն) տոլարի փոխանցում տեղի կ'ունենայ՝ ոչ ձեռքէ ձեռք, այլ՝ ելեկտրոնական մեքենայէ մեքենայ, առանց ազգապետական հակակշռի, Փարիզէն Հոնկ–Քոնկ գրեթէ նոյնքան արագ, որքան՝ Փարիզէն Մարսէյլ: Այսօր պետական պիւտճէ եւ ազգապետական հողին ու սահմաններուն կապուած տնտեսութիւնը տակար են, սեփական եւ անդրազգային դրամագլուխն ու դրամատիրութիւնը՝ զօրաւոր: Ոչ միայն Հայաստանը, այլեւ Աղբրէյնն ալ, Ֆրանսան ալ, ստիպուած են գտնէ գործակցիլ անդրազգային դրամագլուխին հետ, յաճախ՝ չատ բան զիջիլ անոր: Կախեալ են անկէ, ոչ՝ անկախ: Եւրոպայի մէջ, գերպետական այն կառոյցը որ կը կոչուէր Եւրոպական Շուկայ, կը յաչէ մեզի թէ զուտ ազգապետական տնտեսութիւնը արքայն տարբեր ձեւերով կը–նայ տեղի տալ ոչ–ազգապետական դրոյթին: (Փակագիծի մէջ կ'արժէ ընդգծել որ այդ «չուկան» միայն տնտեսական բնոյթ եւ նպատակ չունէր:

Կը փորձէր սատարել տնտեսական բարօրութեան, բայց նաեւ Ֆրանսայի համար մանաւանդ՝ Գերմանիոյ պարտադրած սակայն ապագային հզօրանալու տահմանուած չարժակին հակազդելու ծրագրի մըն ալ էր: Չկայ տնտեսականի եւ քաղաքականի կատարեալ անջատում):

Բնակչութիւններու յարաչարժութիւնը անդրպղպջայնացումի եւ երկրագնդացումի երրորդ ազդակն է: Ամէն անձ կամ «առանձնաշնորհեալ» է, կամ «զատապարտուած» է պետութեան մը քաղաքացի ըլլալու, անոր հպատակ ըլլալու, անոր հողին վրայ ապրելու եւ գործելու համար: Եթէ չէ, յատուկ արտօնաթուղթերու պէտք ունի, որոշ մարզերու մէջ կաշկանդուած է: Այս է ազգապետական դրոյթի ամէնէն հիմնական սիւնը: Բայց եւ այնպէս անհատատալի թափ ստացած է գաղթը, սփիւռքացման հիմնական ապրակը, երկքաղաքացիութիւնը: Մարդիկ կը գաղթեն, նախ՝ որոշ պետութիւններու ծանր թաթէն խուսափելու համար, օրինակ՝ Խոմէյնիական Իրանէն: Ապա՝ պատերազմէն խուսափելու համար, – 11–րդ դարու Սելճուքներու ասպատակութիւնները էն ապաստան փնտռող Հայեր հիմնեցին Ղրիմեան սփիւռքը (եւ Կիլիկիա–կանը, որ նոր պետութիւն ստեղծեց: Սին–կափուր եւ Կիլիկիա այն երկու պետութիւններն են՝ որոնք գաղթականներու ձեռակերտն են): Այսօր, Հայաստանէն՝ Հայեր, Թուրքիայէն Քիւրտեր, նոյնը կ'ընեն,կը փախին պատերազմէն: Սակայն գաղթականութեան սատարող ամենամեծ ազդակը՝ անդրազգային տնտեսական – հաղորդակցական նոր համակարգն է: Մեքսիքայի եւ Անատոլուի երիտասարդութեան գիւղերու բնակիչները քաջածանօթ են Լոս–Անճըլըսի եւ Միւնիխի տնտեսական կարելիութիւններուն: Երեւանի բնակիչները Գալիֆորնիոյ գործածուած ինքնաչարժի չուկային մասին աւելի լաւ տեղեակ են, քան՝ բազմաթիւ քնիկ Գալիֆորնիացիները: Զգալագացած ազգապետութիւններու պատերազմէն (Ալժերիա), բռնապետութենէն (Թուրքիա) եւ տակար տնտեսութենէն փախող – արտագաղթողները, ապա՝ պարզ ապահովութեան (Ռուանտա), այժմ յարաչարժ աշխարհ մը կը կազմեն, որուն թափանցումին դէմ միայն փոքրաթիւ պետութիւններ կատարեալ հակակշիռ ունին, իսկ յարատեւ գաղթողներուն, գաղթաչարժողներուն թիւը հարիւր միլիոններ կը հաչուէ (ոչ ոք ճշդրիտ վիճակագրութիւն ունի):

Հաղորդակցական – տնտեսական – արտագաղթային սիւներու վրայ հիմնուած նոր անդրազգային դրոյթը եւ անոնց ետեւ չարժակներէն մղուած երկրագնդացումը ունի հսկայ հետեւանքներ՝ լեզուական, մչակութային, ռազմական եւ քաղաքական մարզերուն մէջ, որոնց պեղումը տարբեր յօդուածի նիւթ է, չըսելու համար՝ տարբեր ուսումնասիրութեան: Այսօր, Հայաստանի նորահերտ ազգապետութիւնը ստիպուած է ծրագրել եւ դործել այս նոր դրոյթին մէջ: Սփիւռքը՝ նոյնպէս: Հայաստանը բազմաթիւ մարզերու մէջ կախեալ է կամ կը զգայ ինքզինքը կախեալ (ոչ անկախ) այս դրոյթէն, իսկ տնտեսական մարզին մէջ, կախեալէն անդին է, պատանդ է, – երկիրը կ'ապրի, չնորհիւ այն մի քանի հարիւր միլիոն տոլարին, զոր ուրիշ պետութիւններ, պանդուխտ աչխատաւորներ եւ հայ Սփիւռքը կ'ուղարկեն Հայաստան: Եթէ 1988–էն ի վեր Հայկական իրականութեան ամէնէն մեծ փոփոխութիւնը մէկ ու կէս պետութիւններու բաժանումն է (Արցախը՝ կէս–պետութիւն է), ապա այդ փոփոխութեան ամէնէն աչքառու հետեւանքներէն մէկը այն է որ 304·000 Հայ սոխլուած եղան Ադրբէյճանէն, Արխազիայէն եւ կեդրոնական Ասիայէն Հայաստան գաղթել, իսկ 750·000 Հայ՝ Հայաստանէն դուրս ելլել: Եղեռնէն ի վեր այսքան մեծ գաղթ չէ պատահած. մէկ միլիոնէն աւելի Հայերու տեղաչարժ, եւ այդ գաղթը նոր սփիւռքներ կը կազմաւորէ այսօր, նոր հայրենիքներու կողքին: Այդ յոգնակի բառերը, անոնց ենթադրած երկակենցաղ, նոյնիսկ բազմակենցաղ ապրելակերպերը նոյնքան հրատապ «ազգային» հարցեր պիտի ըլլան ապագային, որքան՝ «զուտ» ազգապետական հարցերը: Աւելին, Հայաստանի տակար ազգապետութիւնը, որ կը կոչուի Եւրոպական Շուկայ, կը յաչէ մեզի թէ զուտ ազգապետական տնտեսութիւնը արքայն տարբեր ձեւերով կը–նայ տեղի տալ ոչ–ազգապետական դրոյթին: (Փակագիծի մէջ կ'արժէ ընդգծել որ այդ «չուկան» միայն տնտեսական բնոյթ եւ նպատակ չունէր:

Կը փորձէր սատարել տնտեսական բարօրութեան, բայց նաեւ Ֆրանսայի համար մանաւանդ՝ Գերմանիոյ պարտադրած սակայն ապագային հզօրանալու տահմանուած չարժակին հակազդելու ծրագրի մըն ալ էր: Չկայ տնտեսականի եւ քաղաքականի կատարեալ անջատում):

Բնակչութիւններու յարաչարժութիւնը անդրպղպջայնացումի եւ երկրագնդացումի երրորդ ազդակն է: Ամէն անձ կամ «առանձնաշնորհեալ» է, կամ «զատապարտուած» է պետութեան մը քաղաքացի ըլլալու, անոր հպատակ ըլլալու, անոր հողին վրայ ապրելու եւ գործելու համար: Եթէ չէ, յատուկ արտօնաթուղթերու պէտք ունի, որոշ մարզերու մէջ կաշկանդուած է: Այս է ազգապետական դրոյթի ամէնէն հիմնական սիւնը: Բայց եւ այնպէս անհատատալի թափ ստացած է գաղթը, սփիւռքացման հիմնական ապրակը, երկքաղաքացիութիւնը: Մարդիկ կը գաղթեն, նախ՝ որոշ պետութիւններու ծանր թաթէն խուսափելու համար, օրինակ՝ Խոմէյնիական Իրանէն: Ապա՝ պատերազմէն խուսափելու համար, – 11–րդ դարու Սելճուքներու ասպատակութիւնները էն ապաստան փնտռող Հայեր հիմնեցին Ղրիմեան սփիւռքը (եւ Կիլիկիականը, որ նոր պետութիւն ստեղծեց: Սին–կափուր եւ Կիլիկիա այն երկու պետութիւններն են՝ որոնք գաղթականներու ձեռակերտն են): Այսօր, Հայաստանէն՝ Հայեր, Թուրքիայէն Քիւրտեր, նոյնը կ'ընեն,կը փախին պատերազմէն: Սակայն գաղթականութեան սատարող ամենամեծ ազդակը՝ անդրազգային տնտեսական – հաղորդակցական նոր համակարգն է: Մեքսիքայի եւ Անատոլուի գիւղերու բնակիչները քաջածանօթ են Լոս–Անճըլըսի եւ Միւնիխի տնտեսական կարելիութիւններուն: Երեւանի բնակիչները Գալիֆորնիոյ գործածուած ինքնաչարժի չուկային մասին աւելի լաւ տեղեակ են, քան՝ բազմաթիւ քնիկ Գալիֆորնիացիները: Զգալագացած ազգապետութիւններու պատերազմէն (Ալժերիա), բռնապետութենէն (Թուրքիա) եւ տակար տնտեսութենէն փախող – արտագաղթողները, ապա՝ պարզ ապահովութեան (Ռուանտա), այժմ յարաչարժ աշխարհ մը կը կազմեն, որուն թափանցումին դէմ միայն փոքրաթիւ պետութիւններ կատարեալ հակակշիռ ունին, իսկ յարատեւ գաղթողներուն, գաղթաչարժողներուն թիւը հարիւր միլիոններ կը հաչուէ (ոչ ոք ճշդրիտ վիճակագրութիւն ունի):

Հաղորդակցական – տնտեսական – արտագաղթային սիւներու վրայ հիմնուած նոր անդրազգային դրոյթը եւ անոնց ետեւ չարժակներէն մղուած երկրագնդացումը ունի հսկայ հետեւանքներ՝ լեզուական, մչակութային, ռազմական եւ քաղաքական մարզերուն մէջ, որոնց պեղումը տարբեր յօդուածի նիւթ է, չըսելու համար՝ տարբեր ուսումնասիրութեան: Այսօր, Հայաստանի նորահերտ ազգապետութիւնը ստիպուած է ծրագրել եւ դործել այս նոր դրոյթին մէջ: Սփիւռքը՝ նոյնպէս: Հայաստանը բազմաթիւ մարզերու մէջ կախեալ է կամ կը զգայ ինքզինքը կախեալ (ոչ անկախ) այս դրոյթէն, իսկ տնտեսական մարզին մէջ, կախեալէն անդին է, պատանդ է, – երկիրը կ'ապրի, չնորհիւ այն մի քանի հարիւր միլիոն տոլարին, զոր ուրիշ պետութիւններ, պանդուխտ աչխատաւորներ եւ հայ Սփիւռքը կ'ուղարկեն Հայաստան: Եթէ 1988–էն ի վեր Հայկական իրականութեան ամէնէն մեծ փոփոխութիւնը մէկ ու կէս պետութիւններու բաժանումն է (Արցախը՝ կէս–պետութիւն է), ապա այդ փոփոխութեան ամէնէն աչքառու հետեւանքներէն մէկը այն է որ 304·000 Հայ սոխլուած եղան Ադրբէյճանէն, Արխազիայէն եւ կեդրոնական Ասիայէն Հայաստան դաղթել, իսկ 750·000 Հայ՝ Հայաստանէն դուրս ելլել: Եղեռնէն ի վեր այսքան մեծ գաղթ չէ պատահած. մէկ միլիոնէն աւելի Հայերու տեղաչարժ, եւ այդ գաղթը նոր սփիւռքներ կը կազմաւորէ այսօր, նոր հայրենիքներու կողքին: Այդ յոգնակի բառերը, անոնց ենթադրած երկակենցաղ, նոյնիսկ բազմակենցաղ ապրելակերպերը նոյնքան հրատապ «ազգային» հարցեր պիտի ըլլան ապագային, որքան՝ «զուտ» ազգապետական հարցերը: Աւելին, Հայաստանի տակար ազգապետութիւնը, որ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԻՆ

ԶՕՐԱՒՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑ ՄԸ ԱՐԱՐԱՏԻ ՀԱՄԱՐ

ՔՈՓԷՆՀԱԿ

Եւրոպական զանազան մրցաշարքերը օրակարգի վրայ են, կը վերսկսին քանի մը օրչն: Ֆրանսա լայն մասնակցութիւն մը ունի այս տարի: Իր ակումբներէն տասը որակուած են: Այդքան ճոխ ներկայութիւն մը չէր ունեցած մինչեւ հիմա:

Ֆրանսայի ակումբային ֆութպոլը ուր մեծ է օտար խաղացողներու դերը, լուրջ յառաջդիմութեան մէջ է: Ատոր վերջին ապացոյցը Փարի–Սէն–Ժերմէնի անակնկալ յաղթանակը եղաւ, քանի մը օր առաջ, Ռումանիոյ բանակային ակումբին վրայ· անակնկալ՝ մանաւանդ կոլերու առատութեամբ՝ 5 – 0:

Շնորհիւ այս յաջողութեան, մայրաքաղքի ակումբը երկրին ախոյեան Մոնաքոյի աջակից, կը մտնէ Եւրոպայի Թիւ 1 բաժակախաղերուն մէջ: Մրցումները կը սկսին Սեպտեմբեր 17–ին:

Փարիզեան խումբին մրցակիցներէն մէկը Պէշիկթաչի ակումբն է, ան ալ դեր–ախոյեան:

Առաջին մրցումը Պոլիս Հոկտ. 1–ին, դարձ՝ Դեկտ. 10–ին:

Փարի–Սէն–Ժերմէնի խմբակին մէջ են նաեւ կէօթպորկ (Շուէտ) եւ Գերմանիոյ հռչակաւոր ակումբը՝ Պայէրն Միւնիխ: Կէօթպորկ Փարիզ կու գայ Սեպտ. 17–ին:

Իսկ Մոնաքօ պիտի մրցակցի Լիէրսի (Պելժիա), Փորթոյէ (Փորթուկալ) եւ Լեւերքուսէնի (Գերմանիա) հետ:

Այս մրցաշարքին համար՝ որ կը կոչուի Եւրոպայի լիկ, որակուած են 24 ակումբներ· ասոնք բաշխուած են, զտոզական չրջանին, վեց քառեակներու մէջ: Առաջին դասուղները եւ երկրորդներէն երկու լաւագոյնները պիտի չարունակեն պայքարը:

Կը նախատեսուին զժուար բախումներ բոլոր մրցակիցներուն համար եւ՝ յաղումնալից երեկոներ անոնց համակիրներուն: Նոյնը կարելի է ըսել Եւրոպայի միւս երկու մրցաչարքներուն մասին՝ ուր կան, նմանապէս, համբաւաւոր ակումբներ, զօրաւոր կազմերով:

*
**

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է որ Հայաստան ունէր երեք խումբեր եւրոպական մրցաչարքներուն զտոզական հանդրուանին: Ձիչենք վերջնական արդիւնքները.–

Փիւնիկ, ախոյեան, դէմ յանդիման զօրաւոր հակառակորդի մը՝ Պուտաֆէշտի ՄԹՔ–ին, չկրցաւ յաղթահարել այս առաջին խոչընդոտը. կրկնակի պարտութիւն: 0 – 2 Երեւանի մէջ, դարձին՝ 4 – 2:

ԻԽ.Է.Ֆ.Ա.–ի բաժակին ի հաչիւ, «ընդհանրապէս հմուտ արտաքին քաղաքականութիւն վարեց 1991 – 96 տարիներուն, այսօր կը դտնուի լուրջ զժուարութիւններու առջեւ, մասամբ որովհետեւ միջազգային (կարդալ՝ միջազգապետական) դրոյթը չատ լաւ հասկցած է, սակայն անդրազգայինը՝ ոչ: Իր Սփիւռքի՝ ոչ:

Ց. Գ. – Ազգապետական համակարգի տկարացումը անժխտելի երեւոյթ է, եւ ես իրը այդ նկարագրած եմ զայն: կ'արժէ ընդգծել որ այդ համեմատական անկումը՝ ի դէմ անդրազգայինին, ունի նոյնքա՛ն բացառական, որքան դրական հետեւանքներ:

Այս տողերը ատորագրողը սփիւռքեան եւ անդրազգային հարցերու «մասնագէտ» մը ըլլալով հանդերձ, խառն զգացումներով կը կատարէ իր ուսումնասիրութիւնները: Կենսականը այն է, որ հայկական ազգապետութիւնը դիտակցի թէ ե՛րբ պէտք է տեղի տալ անզղջ իրականութեանց, գործակցիլ անոնց հետ, եւ ե՛րբ պէտք է ոգի ի բուն դիմադրել: Մտատոգութիւնս այն է որ Հայաստանն ալ, Սփիւռքն ալ, սխալ կը գտանեն յանձնումի եւ դիմադրութեան առիթները:

րեան» ակումբը, ունեցաւ նոյնպէս երկու անյաջող ելոյթներ, Դնեպրի դէմ. Ուկրանիոյ մէջ՝ 6–1, Երեւանի մէջ՝ 0–2:

Իսկ հայրենի երրորդ մանակիցը՝ բաժակիը Արարատը կը մնայ մրցակցութեան մէջ: Պարտուեցաւ Պաթումի մէջ տեղւոյն Դինամոյին՝ 4–2, բայց վրացական ակումբը չէր յարգած, կ'երեւի, կանոնադրութիւնը. Ի.Է.Ֆ.Ա. ջնջեց արդիւնքը եւ յաղթանակը տուաւ հայկական խումբին 3–0–ով:

Արարատ, Երեւանի մէջ, յաջողեցաւ պահել կոլերու տարբերութիւնը ի նպաստ իրեն, պարտուելով միայն 0–2–ով: Արդիւնքներ որոնք կը հաստատեն հայրենի խումբերուն տակարութիւնը հանդէպ վրացական Ֆութպոլին: Քանի մը ամիսներ առաջ, յիշենք, Հայաստանի ազգային խումբը, բոլեկամական հանդիպումի մը ընթացքին, պարտուած էր մեծ տարբերութեամբ Վրաստանի ներկայացուցչական կազմէն, Թիֆլիսի մէջ:

*
**

Արարատ պիտի չարունակէ ուրեմն պայքարը: Սեպտեմբեր 18–ին կը մրցի Քիեւնհակի մէջ, Դանիոյ բաժակակիրին հետ: Անկասկած դժուար մրցում մը երեւանցի մարզիկներուն համար: Սփիւռքահայ մարզասէրներու ներկայութիւնը, այդ իրիկունը, Քիեւնհակ, օգտակար կրնայ ըլլալ Արարատի: Դարձի մրցում՝ Հոկտեմբեր 2–ին:

Հայ խաղացողները խճողուած յայտարի մը ունին Սեպտեմբերին, Հոկտեմբերին: Ազգային ախոյեանութեան կողքին, կան միջազգային հանդիպումներ:

Ազգային խումբը պիտի չարունակէ իր մրցումները ի հաշիւ աշխարհի բաժակին զոտղական շրջանին: Սեպտեմբեր 6–ին Ալպանացիները հիւրընկալելէ յետոյ, խումբը կը մեկնի Գերմանիա, ուր Եւրոպայի ախոյեանները պատրաստ են անցուցած երկրորդ դաս մը տալու, Սեպտ. 10–ին, իրենց այցելուներուն, որքան ալ քաջարի ըլլան այս վերջինները: Յիշենք երեք մրցման արդիւնքը՝ 1–5: Հոկտեմբեր 11–ին Հայաստան կը հիւրընկալէ Ուկրանիոյ խումբը: Ի հաշիւ աշխարհի ախոյեանութեան, այդ Հայերուն վերջին ելոյթը պիտի ըլլայ: Յաեսութիւն մինչեւ Եւրոպայի ախոյեանութիւնը՝ ուրուն մրցումները պիտի սկսին 1999–ին:

*
**

Նորութիւն մը չսպասենք ըլլար, եթէ ի տես մեր ակումբներուն ձեռք բերած արդիւնքներուն, գրենք թէ հայրենի Ֆութպոլը չունի տակաւին այն մակարդակը զոր Արարատ ունէր, խորհրդային շրջանին, երբ երկու անպամներ չահեցաւ միութենական բաժակը եւ պայքարեցաւ յետոյ Եւրոպայի մէջ, հռչակաւոր ակումբներու դէմ: Պայէրն, Ուէսթհամ եւ ուրիշներ:

Անշուշտ ազգային խումբին –հաւաքականին– ունեցած արդիւնքներէն ոմանք քաջալերական են, բայց այդքան մի՛ այն... պէտք կայ տակաւի՛ն քանի մը տարիներու լուրջ աշխատանքի՝ տեղ գրաւելու համար եւրոպական երկիրներու լաւերուն ցանկին վրայ: Սակայն Հայաստանի ախոյեանութեան մրցումներուն մէջ չէ որ մեր լաւագոյն խաղացողները պիտի կրնան յառաջդիմել:

Անհրաժեշտ են աւելի բարձր մակարդակի հանդիպումներ: Կովկասեան շրջանի գլխաւոր ակումբներուն մասնակցութեամբ միջազգային մրցաշարք մը կրնայ օգտակար ըլլալ: Դժբախտաբար քաղաքական կացութիւնը արգելք է ներկայիս այդպիսի կազմակերպութեան մը համար:

*
**

Կը նկատենք որ վրացական Ֆութպոլն ալ այնքան փայլուն չէ ներկայիս. միայն Թիֆլիսի Դինամոն մտած է Ի.Է.Ֆ.Ա.ի մրցաշարքին մէջ: Դինամօ Վրաստանի ախոյեանն է: Իսկ Ազրբէյճան ունի ոչ մէկ ներկայացուցիչ Եւրոպայի մրցաշրջանին մէջ:

Ախոյեանը՝ Բաքուի Նեֆթչին, պարտուած է երկու անգամ Լեհաստանի Վիտեա ակումբէն՝ 0–2, 8–0:

Ազերի ուրիշ խումբ մը որ դաշտ կ'ելլէ Ղարաբաղ–Ազդամ անուան տակ, յաղթուած է չեխ ակումբէ մը՝ 0–3 եւ 5–0 ի հաշիւ Ի.Է.Ֆ.Ա.–ի բաժակին:

Ապագային, երբ Սեւծովեանները մտնէ միջազգային Ֆութպոլին մէջ, շատ հանգամանք է որ ա՛ն աւելի լաւ պաշտպանէ Ղարաբաղի պատիւն ու համբաւը...:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԷԻՐԱՆԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐԷՆ

Էիրանանի մէջ պատերազմը աւարտած է. չէնքեր կը կառուցուին, ճամբաները կը բացուին. ամէնուն հայեացքը դարձած է վաղուան: Սակայն կայ անհանդիստ գանգուած մը որ մտաւորականներուն է: Ամէնէն ծանօթ բանաստեղծը Ա. Պէյտաուն կ'ըսէ թէ ապագային, կրօնական եւ բարոյական արժէքները ջնջուած են: Մտաւորականները չփոթած վիճակ մը ունին: Մշակութային տեսանկիւնէն, պատերազմը անապատ մը ձգեց իր ետին, արժէքներու կորուկ քայքայումով:

Այսօր Էիրանացի մտաւորականը կը կրէ նաեւ ընկերութեան ժխտականներուն ծանրութիւնը: Ոչ վիճարկումի ասպարէզ, ոչ ալ տեղ մնացած է. արդէն վիճարկումներ կատարող մտաւորականներն ալ հազուադէպ են: Պէյտաուն գանոնք կ'ամբաստանէ ամօթալի տկարութիւններ, անտարբերութիւններ ցոյց տալու մեղքով: Անոնց մեծ մասը իննկարկուն են իշխանութեան, երբեմն նոյնիսկ առանց ատոր պահանջը ներկայացուած ըլլալու:

Ուրիշ մտաւորականի մը համաձայն, որ համալսարանի դասախօս է, անապատէն աւելի խառնիճաղանճի մը պատկերը կը պարզէ Էիրանի մշակութային համայնապատկերը: Ոչ մէկ յստակ գաղափարական կայ. նախկինը լքուած է ու տեղը ոչինչ դրուած:

Առանց քով կան լաւատեսներ ալ. Էլհաս Խուրի անոնցմէ մէկն է երբ կը խօսի յատկապէս վերջին երկու տարուան մասին: Զինք կը խանդավառէ տեսնել որ մտաւորականները քաղաքական ասպարէզ կ'իջնեն, քաղաքական դասուն լրութիւնը փոխարինելու համար: Անոնք էին որ 1994 Դեկտեմբերին կաշառակերութեան դէմ «55–երու մանիֆեստ»ը ստորագրեցին, ինչ որ մեծ աղմուկի պատճառ եղաւ: Նաեւ նման չատ մը նախաձեռնութիւններու առաջին օրինակ հանդիսացաւ:

Այսուհանդերձ, այս օրինակները զբաղար է ընդհանրացնել երբ տիրող հարցադրումէ խուսափելու, չմտածելու համայնքն է ընկերութեան մօտ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՔԱՂՈՒԹԷ ՔԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ «Մարմարա» թերթի խմբագրատան մէջ, Օգոստոս 22–ին «կլոր սեղան» մը տեղի ունեցած է հայաստանցի դրականագէտ Սուրէն Դանիէլեանի ներկայութեան առթիւ եւ որու մասնակցած են Զահրատ, Մրահունի, Վարդ Շիրակահեր, Մկրտիչ Մարկոսեան, Էլմոն Հանչէր եւ թերթին խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան: Առաջին խօսքը տրուած է Ռ. Հատտէճեանի որ բացատրութիւններ տուած է իր «Ցուշատետր»ի էջերուն մասին: Ապա, յաջորդաբար խօսք առած են Վարդան Կոմիկեան, Վարդ Շիրակահեր, Զարեհ Խրախունի, Մկրտիչ Մարկոսեան, Էլմոն Հանչէր: Հանդիպումը վակեղէ առաջ, Սուրէն Դանիէլեան որ իսթանպուլահայ գրականութեան մասնագէտ մը կը նկատուի, յիշեցուցած է որ Հոկտեմբերին կը լրանայ Ռ. Հատտէճեանի «Մարմարա»յի խմբագրապետի պաշտօնը վարելու երեսունամեակը, զոր նկատելով բացառիկ հանդրուան մը հայ մամուլի պատմութեան մէջ: Ռ. Հատտէճեանի չնորհակալութեան խօսքով փակուած է հաւաքոյթը:

*
**

ԳԱՆԱՏԱՑԷՆ երիտասարդ չութախահար (18) Ստեփան Ադման Ա. մրցանակը չահած է երկրին երաժշտութեան ազգային փառատօնին որ տեղի ունեցած է Օգոստոս 18–24: Ան նուագած է Պրուխի չութախի մէկ քոնչէրթոն եւ Իգայէի թիւ 6 սոնաթը: Երիտասարդ արուեստագէտը տէր է նաեւ այլ մրցանակներու: Յաջող ուսերթալներով հանդէս եկած է Մոնրէալի, Ֆիլատելֆիայի եւ Նիւ–Եորքի մէջ:

*
**

ՊՈՍԹՐՆ այցելած է, Օգոստոս 2–էն 4, Զօրի Բալայեան հրաւէրով ՌԱԿ–ի տեղւոյն Մովիկեան ակումբի վարչութեան: Յաջորդաբար այցելած է տեղւոյն հայկական հաստատութիւնները եւ թերթերու (Միրըր–Սփէքթէյթըր, Հայրենիք) խմբագրատունները: Օգոստոս 4–ին հանդիպում մը տեղի ունեցած է Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հանդիսասրահը, որու ընթացքին Զ. Բալայեան խօսած է Արցախի մասին եւ հաւաքոյթի ասպարէն պատասխանած հարցումներուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ ԱՑՆԹԱՊԻ ՀԱՑՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Վերոյիշեալ խորագրով հատոր մը լոյս ընծայած են Յարութիւն Սիմոնեան եւ տոքթ. Վաչէ Ղազարեան որ ստանձնած է անոր խմբագրումն ու ներածութեան հեղինակութիւնը:

Խորագրէն իսկ կը պարզուի հատորին պատճառն ու նպատակը: Արդարեւ, այս դիրքը, այսինքն՝ այս «Յաւելուածը» կը միտի ամբողջացնել եւ մանաւանդ սրբագրել Երուանդ Պապայեանի խմբագրած Աչնթապի պատմութեան Գ. հատորը:

Ներածութեան մէջ արդէն, տոքթ. Վաչէ Ղազարեան խօսքը կու տայ հատորը աշխատասիրող՝ Յարութիւն Սիմոնեանի որ կը պատմէ իր յուսախաբութիւնը այդ գիրքին ընթերցումով, ի տես թերացումներու ու մանաւանդ կարգ մը Աչնթապցիներու, ինչպէս՝ Փիլոմէն Ժիրադոյի չյիչատակուելուն, հակառակ անոր որ ան չատ կարեւոր գործունէութիւն ունեցած է:

Ուրեմն, 143 էջերու մէջ, Յարութիւն Սիմոնեան այդ թերիները ուղած է սրբագրել ի մի բերելով բազմաթիւ վկայութիւններ: Նախ, կը հրատարակէ Ե. Պապայեանի ուղղած իր նամակներուն պատճէնները ուր անոր նկատողութեան յանձնած է թէ գործուած սխալները, մոռացութիւնները անհրաժեշտ կը դարձընեն 4–րդ հատորի մը հրատարակութիւնը:

Ապա կան «Աչնթապական յուշի ծուէններ» Սիմոն Սիմոնեանի գրիչով արտատպուած «Նոր Աչնթապ»էն (1982) եւ «մոռցուածներ»ու բաժին մը իրենց անձին ու գործին մասին հակիրճ տեղեկութիւններով: Կը յիշուի Փրանսահայ բերթար՝ Գէորգ Պաղըրճեան որ 1980 Նոյեմբեր 8–ին տեղադրած է «Նոր Աչնթապ» վերանուանելու հրամանագիրը եւ այլ մանրամասնութիւններ: Այլ խօսքով հատոր մը որ կը սրբագրէ եւ կ'ամբողջացնէ Աչնթապցիներու, ինչպէս՝ Փիլոմէն Ժիրադոյի չյիչատակութիւնն, հակառակ անոր որ ան չատ կարեւոր գործունէութիւն ունեցած է:

Ուրեմն, 143 էջերու մէջ, Յարութիւն Սիմոնեան այդ թերիները ուղած է սրբագրել ի մի բերելով բազմաթիւ վկայութիւններ: Նախ, կը հրատարակէ Ե. Պապայեանի ուղղած իր նամակներուն պատճէնները ուր անոր նկատողութեան յանձնած է թէ գործուած սխալները, մոռացութիւնները անհրաժեշտ կը դարձընեն 4–րդ հատորի մը հրատարակութիւնը:

Ապա կան «Աչնթապական յուշի ծուէններ» Սիմոն Սիմոնեանի գրիչով արտատպուած «Նոր Աչնթապ»էն (1982) եւ «մոռցուածներ»ու բաժին մը իրենց անձին ու գործին մասին հակիրճ տեղեկութիւններով: Կը յիշուի Փրանսահայ բերթար՝ Գէորգ Պաղըրճեան որ 1980 Նոյեմբեր 8–ին տեղադրած է «Նոր Աչնթապ» կառուցուելիք յուշարձանին առաջին քարը եւ անոր թափած չանքերը 1970–ին որպէսզի կարելի ըլլայ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդէն ձեռք ձգել Մասիսի չրջանի Թազադիւղը «Նոր Աչնթապ» վերանուանելու հրամանագիրը եւ այլ մանրամասնութիւններ: Այլ խօսքով հատոր մը որ կը սրբագրէ եւ կ'ամբողջացնէ Աչնթապի մասին հրատարակուածները ինչպէս կը հաստատեն զայն լոյս ընծայողները:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՉԵՆ ՀԻՆՆԱՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԹԱՄՈՒՑ

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԹԴ.

Ազդեցիկ այդ հայը իրեն պատահած դէպքէն ի վեր, չզային գրգռման մէջ էր: Իր դառնացած սիրտը բանալու եւ խոստովանելու անդիմադրելի պէտք մը կը զգար: Հոգին տանջող ցաւը դուրս թափելու: Տէր Յուսիկ ըմբռնելով չախչախուած մեծատունին հոգեբանական վիճակը, չուզեց զանիկա ջլատել: Ընդհակառակն, ջանաց զօրացնել այդ հոգին, կազդուրել, վհատումէ փրկել: Հայրապետ էֆէնտին ուժ մըն էր, զոր չէզոքացման վտանգէն հարկ էր փրկել: Ապագային պիտի կրնար իրենց օգտակար ըլլալ: Տէրտէրը իր նախկին հակառակորդը իր խուցը, այսինքն՝ իր ոգը տեսնելէ ի վեր այս մտածումները ունեցած էր եւ ըստ այնմ կը խօսէր: Ասոր անոր յուսահատական վերջին յայտարարութիւններուն պատասխանեց.

– Էֆէնտի, այդպէս մի՛ ըսէք: Այն բոլոր Հայերը որ իրենց ազգը կը սիրեն ու անոր օգուտը կը փափաքին, անոնք ամէնքն ալ միեւնոյն կերպով չեն կրնար մտածել: Ո՞վ կրնայ ապագան ճիշդ նախատեսել: Ու յետոյ, հիմակ ազգերնիս անանկ վիճակի մէջ է որ տեղ մը օգտակար սեպուած գործը, ուրիշ տեղի համար կրնայ վնասակար ըլլալ: Ու ինչ որ քաղքի կործանման պատճառը կը դառնայ ուրիշ քաղքի մըն ալ փրկութիւնը կ'ըլլայ: Իրաւ է որ մեր գեղը ո՛ր եւ է աղէտ չպատահեցաւ, չնորհիւ ժողովրդին զէնքերուն, բայց լսեցինք որ հոս Օրթաղեղ ալ բան մը չէ պատահած:

– Չէ՛, փառք Աստուծու, հոս ալ մէկուն քիթը չարունեցաւ, պատասխանեց Օրթաղեղի խնամակալը զգածեալ համեստութեամբ:

– Բայց Օրթաղեղ ալ դէնք չգործածեցիք, չարունակեց Տէրտէրը: Այդ թաղն ալ հրամանքներնուդ զգուշաւոր հեռատեսութեամբը փրկուեցաւ: Կը տեսնենք, թէ տեղ մը քաղաքապետական վարմունքը կրնայ օգտակար ըլլալ, ուրիշ տեղ մըն ալ զէնքի վարմունքը: Ամէն միջավայրի Հայերը իրենք իրենց կացութեան համեմատ հոգալու են ինքզինքին:

Հայրապետ էֆէնտին որքան աւելի մտիկ ընէր Տէր Յուսիկը՝ այնքան աւելի կը սիրէր զանիկա: Կը հասկնար թէ Հայաստանցին ոչ միայն զօրաւոր նկարագրի տէր խելացի մէկն էր, այլ եւ չա՛տ փափկանկատ: Անոր խօսքերը թեթեւացուցին սրտին վրայ ծանրացած բեռը: «Ա՛խ, կը մտածէը ինքնիրեն, եթէ ասանկ չատ Տէրտէր ունենայինք, ազգը ա՛լ ինչ կ'ուզէր»: Ու նոյն րոպէին, Տէրտէրոջ խօսքերուն տպաւորութեանը ներքեւ որոշեց ազգին՝ Տէր Յուսիկին պէս քահանաներ պատրաստելու համար ամէն չանք ընել: Այս որոշումը նոր հոգի տուաւ իրեն, մէկէնիմիկ զինքը նոր մարդ ըրաւ: Իր կեանքը մեծ նպատակ մը ունէր: Անցեալը անցած էր. նայելու էր ապագային: Իր խորհուրդները րոպէաբար ցոլացեր էին՝ Տէրտէրին խօսքերուն իր մտքին տուած զարկերէն:

Մուքը կը կոխէր: Հիւրը ոտքի ելաւ մեկնելու:

Տէր Հայր, ըսաւ, թերեւս երկար տաճն ա՛լ չտեսնուինք: Աստուած բարի ճամբորդութիւն տայ: Երկիրդ եթէ բանի պէտք ունենաս՝ պատրիարքարանի միջոցաւ ինծի հաղորդէ, պէտք եղածը ընեմ:

– Աստուած պահապ չընէ, էֆէնտի:

Ու էֆէնտին յառաջացաւ դէպի Տէրտէրը, եւ անոր ձեռքը համբուրելու համար քաշած ատենը, իր դրպանէն պզտիկ քսակ մը հանեց մէջը լեցուն ոսկի, եւ քահանային ձեռքը դնել ուզեց: Անիկա ետ ետ գնաց:

– Կ'աղաչեմ, էֆէնտի, նեղութիւն մի՛ կրէք: Ես բանի մը պէտք չունիմ: Ուրիշ աւելի նեղութիւն ունեցողներ կան:

– Չէ, Տէր Հայր, չէ՛. ա՛ռ. ասկէ քեզի համար չէ:

Ու ծանր, խորհրդաւոր ձայնով մը ցածկեկ, աւելցուց.

– Ժողովուրդիդ համար վառօդ, հրացան գնէ: Խոհեմութիւնը դէնքին մէջն է: «Որ ա՛չ սուր առչէ, սրով անկըի»:

Տէրտէրը նուէրն ընդունեց եւ էֆէնտիին երեսը նայելով, ժպտուն.

– Աս կարմիր ժամուց է, ըսաւ:

Ու երկուքին աչքերն իրարու հանդիպեցան: Անոնց մէջ կը վառէր հայ ազգասիրն ու հայ հարուստին հազար տարուան աւելութիւնը մահմետական թշնամիին դէմ:

(Շար. 31 եւ վերջ)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հ. Կոմիտաս Վ. Մանուկեանի թաղմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Կարապիս Զըրբաշեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

Գիւմրիի Թատերական հրապարակին վըրայ քանի մը ժամ տեւող նատացոյց մը կատարած են, մասնակցութեամբ չուրջ 100 հոգիի:

***

ՊԱՏԱՆԻ ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Հունգարիոյ Թաթապանիա քաղաքին մէջ այս օրերուն տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան Եւրոպայի պատանիներու ախոյենութեան Հայաստանի հաւաքականը խմբովին պրաւած է 2-րդ տեղը:

***

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՈՒՐՔ

Արցախեան պատերազմին զոհերէն է Համլէթ Մինասեան որ զործօն դեր կատարելէ ետք էրքէչ, Բուզլուխ, Մանաչիլ, Ազատ, Կամօ, Թողան, Սարիսու դիւղերուն պաշտպանական կռիւներուն ընթացքին, ինկած էր Թողանի մէջ:

Հարժիս դիւղին դպրոցը 1992-ին կոչուած էր անոր անունով: Սեպտեմբեր 1-ին, վերամուտի օրը, նոյն դպրոցին բակին մէջ բացումը կատարուած է անոր յուշարձանին, Գորիսէն, Երեւանէն, կապանէն հիւրերու, անոր մտերիմներուն ներկայութեան:

Սեպտեմբեր 3-ին ալ, Ստեփանակերտի իր անունը կրող թատրոնին դիմաց զետեղուած է Վահրամ Փափազեանի կիսանդրին: Ան գործն է երկու քանդակագործներու. Տիգրան Արզումանեանի ու Համլէթ Մատինեանի:

Տէր եւ Տիկին Վարդան Փափազեան, զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան – Փափազ, զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժազ Թորանեան, զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Հանրի Փափազեան, զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արա Թորանեան, զաւակները,

Պարոն Քրիսթոֆ Թորանեան,

Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Փափազեան, զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Մուրատ Փափազեան, զաւակը,

Քարին, Անուշ, Մարալ, Սթեֆանի եւ Իզապէլ Փափազեան,

Տիկին Սիլվարիի Փափազեան,

Պարոն Գէորգ Պապիկեան

կը սգան իրենց մօր, կեսրոջ, զոքանչին, քրոջ, մեծ-մօր եւ հարազատին՝

ԱՐՓԻՆԷ ՊԱՊԻԿԵԱՆ-ՓԱՓԱԶԵԱՆ-Ի

(ծնեալ 1908-ին, Մանիսա)

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, 8 Սեպտեմբեր 1997, ժամը 15-ին, Մ. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ապա, հանգուցեալին մարմինը կ'ամփոփուի Պանեէօ – Գոմիւնալ գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

Ներկայս ընդունիլ որպէս մահագդ:

Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել եւ նուիրատուութիւն կատարել Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչին:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Փափազեաց եւ Թորանեաց ընտանիքներուն:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի Ծննդեանն յԱննայէ:

Փարիզի Մ. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉ-ի Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 6-ին, առաւօտեան ժամը 10·30-ին: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

***

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա-Ֆոլամպ – Արժանթէօյլ մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 20·45-ին

Centre Administratif d'Asnières

Sous le haut patronage de Son Excellence

VAHAN PAPAZIAN

Ambassadeur de la Républiqe d'Arménie en France

Avec les parrainages de

Mstislav ROSTROPOVITCH — *Charles AZNAVOUR*

DIMANCHE 21 SEPTEMBRE

A 17 HEURES

CONCERT

à l'occasion de la
FETE NATIONALE D'ARMENIE

Salle Cortot
78, rue Cardinet — Paris 17e (M° Malesherbes)

Avec le concours des **Jeunes Talents Arméniens des Conservatoires Supérieurs de Paris et de Londres**

Vahan MARDIROSSIAN	PIANO
David HAROUTUNIAN	VIOLON
Alexandre TCHAOUCHIAN	VIOLONCELLE

Au programme :
Oeuvres de *Schubert, Khatchatrian, Brahms, Haroutunian, Chostakovitch.*

Renseignements et réservations :
AMBASSADE D'ARMENIE — Service Culturel
9, rue Viète — 75017 PARIS — TEL. : 01 42 12 98 00.
Participation aux frais : 100 F. (50 F. étudiants et cartes)
Disponibles à l'Ambassade, puis, Salle Cortot le jour du concert à partir de 16h.

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (229) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Անդիմադրելի կապոյտը	ՇԱՀԱՐԱՋ
Միջերկրական	Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ
Փորձ հասուննութեան	Հ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ
Guerane de Lampron	*Cl. MUTAFIAN*

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչէ Իսիի մասնաճիւղին մէօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 19-էն 22·30, Իսիի հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար:

***

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. — 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՀԷՆ-ՓՐԱՆՍԱ–

VOYAGES CULTURELS

LES ARTS CHRETIENS EN ARMENIE

Du 9 au 16 Octobre 1997

PRO ARTE

agence de voyages culturels d'**Archéologia**
vous propose un périple exceptionnel de 8 jours en **Arménie**
sur le thème des splendeurs de l'architecture et de l'art religieux
en Arménie sous la conduite du co-auteur des **«Arts Arméniens»**
aux Editions Mazenod, président de l'A.E.C.M.H.A.,
Monsieur **Patrick DONABEDIAN.**

- *Visite du Matenadaran*
- *Dsaghkadzor, Lac Sevan, Noradouz,*
- *Etchmiadzine, Achtarak,*
- *Dilidjan, Odzoun, Sanahine, Akhpat,*
- *Ochakan, Thalin, Khor Virap.*

Prix de 11.400 F. par personne en chambre double (Hôtel Armenia)

Pour tous renseignements complémentaires écrivez ou téléphonez à :
PRO ARTE — 8, Place de la Concorde, 75008 PARIS
Tél. : 01. 40. 06. 03. 57 / Fax : 01. 42. 66. 53. 37.

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԻՒԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ — PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3-էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:	• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne. Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.
• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7-էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:	• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.
• Նախատեսուած է պաք-ի նախապատրաստական մակարդակ 13-էն 15 տարեկան:	• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.
• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:	• Initiation à l'informatique.
• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:	• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.
• Դպրոցը բաց է Չորեքշաբթի՝ 9.30-էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30-էն 17.00 Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:	• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
DIMANCHE
7 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 229

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·196 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.196

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Եկեր եմ ծով՝ կապոյտով, եւ կապոյտ ծով է անհուն,
Նաւահանգիստ, պերճ խաղաք, ամառ, եւ գիւղ է խաղաղ·
Առաւօտուն՝ ճիչ, լայտաձիք ծիծառներու, աճապաղ,
Եւ տեսիլ է հայրենի՝ հոս, լուսացման այս պահուն:

Ափ է օտար, անծանօթ, ծանօթ՝ սակայն, ծանօթ ծով,
Միջերկրական, Արեւելք՝ Արեւմուտքին մէջ, երկիր…
Եւ մանկութեան աշխարհիս նըման ժայռեր են կարմիր,
Այդ աշխարհիս ջուրերուն նըման ծովն է իր կոծով:

Նման փայլող բլուրներ եւ ճոճիները, լուսաթաց՝
Նարնջագոյն ու կարմիր … Յարութիւն է անցեալի,
Մինչ ուղեւոր մեծութիւն ծովն է, հրզօր, կը փայլի
Իր յուշերով դարաւոր, կ'առաջանայ լայնաթաց:

Հոս՝ հեռացածն է ներկայ եւ գալիքն է միասին,
Հին, նոր խինդեր միասին: Այստեղ տեսածս է նըման
Մանկութեան մէջ տեսածիս, մաքուր, խաղաղ, անսահման,
Եւ նըման է ապագայ աշխարհի մեր երազին:

Ձամբուս վրայ թափառման՝ երկիր այս ծովն է եւ հուն,
Եւ ուղեւոր մարդկութեան, եւ հայերու գերբնային
Ձայն է, եւ մերթ՝ հայերուս ձայնն է … Տարուած կը նայիմ,
Տարուած եւ լի, լայնաթաց՝ լուսաթացի այս պահուն:

***

Բայց լոութեան մէջ, ահա, վրդովիչ կոծն է ծովին,
Ձայնն է կտրած ծովերուս: Օ՛ ի՛նչ ժըլատ ճակտի գիր·
Մեծութիւններ մարդկային ցանկալ, սակայն տարագիր
Շրջիլ, ոչ մէկ մեծութեան կրնալ կապուիլ սրտովին:

Քաղցրութիւններ հեռացած կը յիշեմ, զիս կը յուզեն,
Եւ հեռացած կը զգամ զիս: Ջուրեր կանչէ, գերբնային
Ձեռքերու պէս կուտան լոյս: Խորէն ժայռեր կը նային:
Վերացման պահ է, բայց զուրկ եւ կուշտ կը զգամ զիս լոյսէն:

Եւ հեռանալ կ'ուզեմ դեռ, թէեւ տեսիլ է վըսեմ,
Ու կըրակներ են հորէն, մինչ ծնունդ է խաւարին
Խորէն, հուրէր՝ հըրաշէկ մետաղներու … կը վառին
Անցեալ յոյսեր: Իրիշտ ծովին առջեւ՝ լոյսին կը սպասեմ…

Եւ ալիքներ են կրկին՝ այս սպասման մէջ լըռին…

ԺԱՅԹՔ

Բայց լուսաթացը կուգայ, կը քանայ զիս լայնաթաց:
Եւ վեհութիւն այս ծովն է, լոյս, հաւատքի պահ է, մինչ
Վայրը, անյագ թռչուններ կ'արձակեն ճիչ ու կոինչ՝
Որ վայրագ են, քայց յուզիչ, կոռնկի կանչ, խաղցի լաց:

Կը խլեմ մեծ կարօտով: Ձեմ գիտեր՝ ինչ կը սպասեմ:
Բայց, լուսածագ է վառեալ, փառաւորեալ, յաղթական:
Մինչ ալիքներն են լոյսին զոհ արիւնող ցուլեր, կաճ
Ցորդող, թռչող ասկիներ: կարմիր այս ծովն է վըսեմ:

Վսեմութիւն մարդկային՝ որ ցաւերով կուգայ վեր,
Իմացական մեծութիւն, դժբախտութեամբ, հըրավառ

ԱՆԴԻՄԱԴՐԵԼԻ ԿԱՊՈՒՅՏԸ

Ո՞վ կրնայ անտարբեր մնալ Միջերկրականի խայտացող կապոյտին, անոր կախարդական լոյսերուն, ալիքներուն կանչին եւ տաճած ջերմութեան հանդէպ: Անելի քան դար մըն է որ, քանի մը հարիւր մղոններու վրայ երկարող անոր հիւսիսային եզերքին յատկապէս մէկ հատուածը, Քոթ ա'Ազիւր կոչուած, իբրեն, առասպելական ծովուն տուած է համայք մը, որ իր բարձրագոյն արտայայտութիւնը գտած է զայն գովերգող արուեստագէտներու եւ գրողներու ստեղծագործութիւններուն մէջ:

Յաւիտենական ջերմ լոյս մըն է կարծէք Ֆրանսացիներու կոչած «Միտի»ին, այսինքն՝ հարաւ այդ տարածութեան մէջ սիրողը: Ամրան լոյս մը, որուն հետ նոյնացած կը թուին ըլլալ ծովը, անոր չըքնաղ գովերգող մարդոց տեսիլները, ապրումները: Եւ միայն ամառ կրնար յարմարագոյն ժամանակաշրջանը ընտրել եւ վերարծարծելու համար, այդ տարածքին կարգ մը քաղաքներուն մէջ կազմակերպելով յուշահանդէսներ, բնութիւն — մարդ այս եզակի յարաբերութեան այլազան երեսակները ներկայացնող: Այսպէս, ամիսներու երկայնքին, տեղի կ'ունենայ ձեռնարկներու չարք մը (*), որ կը յաջորդէ Թորինօ ներկայացուած նկարչական համապարփակ յուշահանդէսին, դարու մը ընթացքին իրագործուած երկերով, Միջերկրականի նըւիրուած կամ անկէ ներշնչուած:

Անցեալ դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ հարաւը, Փրովանսը, հեղհեղուկ ակընայայ կարեւորութիւն կը սառնան սեղծագործողներու աչքին: Սակայն, տպաւորապաշտութեան երեւան գալով եւ Փրկիլ — Լիոն — Մարսէյլ երկաթուղիին զարգացումով ան, նոր յայտնաբերուած աշխարհի մը նման, կը գառնայ տիրական նիւթ մը ոչ միայն հարաւի արուեստագէտներուն մօտ այլ նաեւ՝ հիւսիսէն եւ այլ երկիրներէ եկողներու: Այս անկիւնադարձը թերեւս պէտք է վերագրել հարաւ, էքս — ան — Փրովանս ծնած Փօլ Սէզանի որ, տպաւորապաշտ նկարչութիւնը որդեգրելէ ետք, այս գծով հարաւը ներկայացնող առաջին պատառները կ'իրագործէ, Էսթաքը եւ Մարսէյլի ծոցը պատկերող: Անոնք պատառներ են, կապոյտով տիրապետուած, որոնց մէջ ծովը երբեմն ընդարձակ տարածութիւն մը կը գրաւէ, մինչ տեսարանը, իր քանդակային կուռութեամբ, անժամանակ էութիւն մը ըլլալու զգայնութիւնը կը տածէ: Նոյն, 1880-ական թուականներուն, Գլօտ Մոնէ եւս կը հմայուի Միջերկրականով ու, իր կայքերուն վրձնահարուածով ու դուրնագեղութեամբ, պատառներուն կը յանձնէ տեսարաններուն իր վրայ բանեցուցած անմիջական տպաւորութիւնները (զուգադիպութեամբ մը, այս ամառ «Մոնէ եւ Միջերկրականը» խորագիրով ցուցահանդէս մը տեղի կ'ունենայ Ֆորթ Նորթ, Թէքսըս — Միացեալ — Նահանգներ, — որ կը համախմբէ 65 պատառներ, որոնք առաջին անգամ ըլլալով հանրութեան կը ներկայացուին, որպէս այդ համրողջութիւն): Կայ Օկիւսթ Ռընուարի պարագան եւս, որուն հրաւէրով է որ Մոնէ ծանօթացած էր Միջերկրականեան ծովափին:

Սակայն, 1890-ական թուականներու սկիզբներուն, Փօլ Սինիաքի կայք հաստատելն է Սէն — Թրոփէ, ծովեզերեայ գիւղը, որ ընդհանրական «արշաւ»ի մը դուռը կը բանայ դէպի հարաւի ջերմ ու թովիչ ծովափը: Սինիաք կէտադաշտ պատառներու հիանալի չարք մը կ'իրագործէ, տեղւոյն եւ ջրջակայքի տեսարանները ներկայացնող: Անոնց մէջ, գոյները եւ լոյսերու ճոխացումը կը հետեւին ոճական ուրոյն ձեւակերպումի մը, որ կը կոչուի Նէօ-Իմբրեսիոնիզմ: Ան կը ներկայանայ իբրեւ ճիգ մը՝ Իմբրեսիոնիզմի ոճական ձեռքբերումները ամրապնդելու, անոնց տալով աւելի ներդաշնակ, աւելի կանոնաւոր ձեւ մը, ինչպէս նաեւ՝ գոյներու աւելի ճշգրիտ ընտրութիւն մը:

Գրեց՝

ՇԱՒԱՐՇԱՉ

Ողբերգութեամբ բարձրացող գեղեցկութիւն է, մինչ վար
Կիյնան թեւեր, կը բացուին անվերջ՝ հրզօր, նոր թեւեր:

Անհունին մէջ արձակուած պողպատներու պէս ջուրեր,
Հուրեր՝ ներման կրյակին, հրթիռներուն. հոյակապ
Բարձրացում է դէպի վեր: Ատտուածային զօրութեամբ
Փայլող լոյսեր անդունդէն շրնորհի պէս կուգան վեր:

Նարընջագոյն, լայնաթաց այս լոյսերուն մէջ՝ կարմիր,
Այս հուրերուն մէջ, առտուն, անվերջ այրեալ ոգին մեր,
Այրեալ, սակայն միշտ յարեալ եւ բարձրացեալ ,լուսաթեր,
Փիւնիկին պէս մշտածին՝ մոխիրներուն մէջէն իր:

Անկեալ սակայն միշտ կանգուն եւ բարձրացած, եւ խորհուրդ՝
Մարդկայնութեան տառապող, մարդկայինի կերտումին,
Մեզի մտի խորացում տըւող մեծ լոյս՝ այս ոգին՝
Հայութիւնն այս, ջերմութիւն՝ առաւօտեան մէջ այս ցուրտ:

Զիս լուսաթացն է բացած լայն, կապոյտ ծով է անհուն.
Արեւ, ու կեանք, անսահման ափեր, բերկրանք, եւ երբ ես
Կը դիտեմ այս վերացմամբ՝ Միջերկրականն այս, խորէս
Կը ժայթքի ճիչ մը խինդի՝ աղօթքներու այս պահուն:

GUERANE DE LAMPRON,

la dernière grande reine d'Arménie

(XIIIe s.)

par

CLAUDE MUTAFIAN

Les divers royaumes arméniens, fondés à partir du IXe siècle à la faveur de la décadence du califat arabe, ne résistèrent pas à l'étau constitué, au XIe siècle, par l'expansionnisme byzantin à l'ouest et les invasions turques à l'est. C'est alors qu'aux confins orientaux de l'empire byzantin, dans l'angle nord-est de la Méditerrannée, la Cilicie, avec sa forte population arménienne due à la fois à une colonisation progressive et à une immigration récente, offrit naturellement un cadre à une renaissance étatique arménienne. De nouvelles dynasties s'affirmèrent. Les Hétoumides, à tradition byzantophile, étaient intallés dans de puissantes forteresses, comme Lampron et Baberon, proches du seul col traversant le Taurus, les Pyles ciliciennes ou Portes de Cilicie. Mais le XIe siècle était le temps des Croisades, dont l'aire géographique jouxtait la Cilicie. La dynastie des Roupéndes, installée plus à l'est dans le Taurus, sut habilement profiter de ce nouveau facteur pour fonder un royaume : en janvier 1198, le prince roupénide Léon devenait roi sous l'égide du Saint Empire romain germanique. La réconciliation avec les Hétoumides résulta d'un mariage. Léon Ier mourut en 1219 sans héritier mâle, sa fille mineure Zabel, petite-fille du roi de Chypre Amaury Ier de Lusignan, lui succèda sous la régence d'un conseil dont l'homme fort était Constantin de Baberon, d'une branche cadette des Hétoumides. Celui-ci imposa le mariage de Zabel avec son fils, qui devint en 1226 le roi Hethoum Ier.

A cette époque le royaume arménien de Cilicie avait une forme de dépendance vis-àvis de son puissant voisin septentrional, le sultanat turc seldjoukide de Roum. Ce dernier fut écrasé en 1243 par les Mongols, nouveaux venus sur la scène. Habilement, le roi Hethoum Ier décida de jouer l'alliance mongole. Mais la branche aînée des Héthoumides, celle de Lampron, resta fidèle à la suzeraineté seldjoukide. Le baron Constantin de Lampron participa même aux invasions turques en Cilicie, ce qui lui valut une exécution pour haute trahison en 1250, ainsi qu'à son fils le «sébaste prince des princes» Hethoum de Lampron(1). Devant le danger consécutif à la prise de pouvoir des Mamlouks en Egypte à cette époque, une réconciliation entre les deux branches était indispensable. Aussi le roi donna-t-il son fils, le prince héritier Léon, en mariage à une fille du prince Hethoum de Lampron exécuté. Cette fille avait un nom grec, Kyr Anna, c'est-à-dire «Dame Anna», conformément à la tradition hellénophile de la famille. Dans les sources arméniennes, ce nom s'écrit Guérane. Un prénom assez rare, dont on n'a dans l'histoire arménienne qu'un seul autre exemple, la sœur de Hethoum de Lampron, donc tante de notre Guérane. Le mariage fut célébré en 1262. Pour commémorer l'événement, un évangéliaire fut commandé au plus célèbre miniaturiste arménien, Thoros Roslin, qui travaillait auprès du patriarche suprême, à Hromgla sur l'Euphrate. Roslin peignit entre autres scènes un portrait du futur couple royal(2). C'est l'une des très rares représentations de souverains arméniens que l'on possède. Dans sa chronique, le roi Hethoum II, fils aîné et héritier, confirme le caractère «politique» du mariage : en 1262, «Léon fils du roi d'Arménie se maria; c'est alors que Lampron s'unit à la royauté d'Arménie»(3). Plusieurs colophons postérieurs(4), parlant en termes chaleureux du prince exécuté, suggèrent même une réhabilitation posthume.

Qui était la mère de Guérane ? Elle est longtemps restée ignorée, et en se basant sur la consonnance latine des noms des frères et sœurs de Guérane on a supposé que cette mère était une princesse franque(5). En fait, son nom est donné dans le colophon d'un Livre de prières copié en 1285. On y lit «ma mère Tephano, ma sœur la reine d'Arménie Guérane»(6). On retrouve ce nom dans un Recueil manuscrit copié en 1274 et conservé à la Bibliothèque nationale de France, sous le N° 42. Il contient plusieurs textes théologiques, notamment du grand savant et historien Vardan, et plusieurs colophons(7) où figurent deux noms, la reine Cuérane et une Thevano qualifiée de «mère», de «la dame des dames, religieuse» ou de «la religieuse Thevano». Ce Recueil de 1274 a été commandé par Theophano, mère de la reine Guérane, entrée dans les ordres très probablement à la suite de l'exécution de son époux Hethoum de Lampron. Cette commande confirme la tradition de savants et de lettrés attachée à la famille héthoumide et sa pratique du mécénat.

Guérane elle-même n'allait pas être en reste dans ce domaine. On possède un très bel évangéliaire(8), copié pour la reine en 1283 dans le couvent cilicien de Sguevra, et comportant plusieurs enluminures. Surtout, il y a le fameux «Evangile de la reine Guérane»(9), l'un des plus somptueux manuscrits arméniens, copié et enluminé en 1272 : une commande de la reine qui suffirait pour assurer son passage à la postérité. Le nom du peintre ne nous est pas parvenu, mais il n'a rien à envier à Thoros Roslin. Le f° 380 représente le roi, la reine et leurs enfants agenouillés sous la Deesis, c'est peut-être la miniature arménienne la plus célèbre au monde(10). C'est de plus le premier portrait qu'on ait d'une reine arménienne (à part les portraits de Zabel figurant sur les monnaies de Hethoum Ier).

D'après cette miniature, Guérane avait à l'époque cinq enfants en vie. Le colophon du manuscrit nous parle du décès de la fille aînée, Zabel. Selon divers colophons, chroniques et récits d'historiens, on peut retrouver les noms des trois fils et des deux filles ici représentés : le prince héritier Hethoum né en 1265 (futur roi Hethoum II), Constantin puis Fimi peu après, Sibylle en 1269, Thoros en 1271. Ce n'était là qu'un début. Les diverses sources se font l'écho d'une impressionnante suite d'enfants : entre 1262 et 1283, Guérane eut plus d'une quinzaine d'enfants dont une dizaine de fils et trois paires de jumeaux. Bien entendu, beaucoup n'ont pas dû vivre longtemps, mais il est étonnant de voir le propre secrétaire du roi, Vahram, ne parler que de trois fils à la mort de Léon alors que Jean Dardel, chapelain du dernier roi Léon V, arrière-petit-fils de Léon II, écrit vers 1380 que le roi «mourut sans héritier»(11) ! En réalité, cinq fils de Léon II et Guérane —Hethoum II, Sempad, Thoros, Constantin Ier, Ochine—— et trois petit-fils —Léon III fils de Thoros, Léon IV fils d'Ochine, Guyde Lusignan fils de Zabel— allaient se succéder sur le trône de Sis de 1289 (mort de Léon II) à 1344. Ce qui fait de Guérane la mère de cinq rois et la grand-mère de trois. Il faut ajouter à la liste sa fille Rita qui épousa Michel IX Paléologue et devint ainsi impératrice de Byzance, et son arrière-petit-fils Léon de Lusignan, dernier roi d'Arménie (1374-75).

L'aîné de ses fils, le prince héritier Hethoum II, fut un personnage complexe, un célibataire endurci incapable de choisir entre ses penchants pour le trône et pour le couvent. Il semble avoir été fasciné par sa mère Guérane. Cêest du moins ce qu'on peut déduire de quelques commentaires de la main-même de Hethoum II. On lit ainsi dans la chronique qu'il composa lui-même : «En 1285, le 29 août, ma remarquable mère la reine d'Arménie Guérane rejoignit le Christ; elle avait une âme exceptionnelle et un beauté resplendissante»(12). Dans les dernières années du XIIIe siècle, sur le colophon d'un Psautier, il va jusqu'à évoquer le «beau corps» de sa mère(13). Ce sont des termes assez peu usuels dans un manuscrit religieux, d'autant plus que cette mère était pratiquement enceinte en permanence! La mort de la reine en 1285 est confirmée par d'autres sources, qui précisent qu'à ce moment le roi était absent : il était allé en Iran auprès du souverain mongol Arghoun pour chercher du secours devant la menace de plus en plus pressante des Mamlouks d'Egypte. L'année précédente (1284), un dominicain allemand, Burchard de Mont Sion, avait séjourné à la cour de Sis et nous en a laissé une description pleine de détails(14). «Un jour j'ai assisté à la messe en présence du catholicos, du roi et de la reine». Plus loin : «La reine d'Arménie avait plus de quarante ennuques lorsque j'étais à ses côtés. Aucun homme n'est admis auprès d'elle sans permis spécial du roi, qui désigne lui-même l'ennuque qui accompagnera le visiteur».

En résumé, les renseignements très fragmentaires sur Guérane nous montrent une princesse de grande culture, descendante de la branche aînée des Héthoumides. Son père et son grand-père ont été exécutés pour trahison et sa mère entra alors dans les ordres. Dans un but de réconciliation, le roi Hethoum Ier la maria en 1262 à son fils aîné, héritier de la couronne, cousin de Guérane au quatrième degré. Celui-ci fut fait prisonnier par les Mamlouks en 1266, emmené captif au Caire puis libéré au bout de presque deux ans. Il devint en 1269 roi Léon II. Bien que «politique», le mariage semble avoir été un succès. Le couple royal eut une nombreuse progéniture. Au vu de ses constantes mentions dans les colophons, on peut supposer que la reine eut également un rôle politique, mais on n'en a pas de trace explicite. Par contre, son rôle de protectrice des arts et des lettres est amplement attesté, en particulier par le célèbre évangéliaire de 1272 qui porte son nom. Ses deux portraits (1262 et 1272), ainsi que les témoignages contemporains, en particulier de son fils aîné, mettent en relief sa beauté. Elle mourut en 1285, quatre ans avant son époux.

●

---

(1) V. Hakobian, *Chroniques mineures* (en arménien), t. I., Erevan, 1951, p. 81.

A. Matevossian, *Colophons du XIIIe siècle* (en arménien), Erevan, 1984, numéros 352, 440, 573, pp. 440, 538, 705.

(2) Patriarcat arménien de Jérusalem. Ms. 2660, f° 288.

C. Mutafian, *La Cilicie au carrefour des empires*, Paris, 1988, t. II, fig. 166, p. 280.

(3) Hakopian, *op. cit.*, p. 82.

(4) Matevossian, *op. cit.*, numéros 330, 352, pp. 416, 440.

(5) W. H. Rüdt-Collenberg, *The Rupenides, Hethumides and Lusignans*, Paris, 1963, p. 61, n° 74 bis.

(6) Bibliothèque des manuscrits anciens d'Erevan (Matenadaran), Ms. 6332, f° 291v

Matevossian, *op. cit.*, n° 613, p. 767.

(7) F°s 29v, 38v, 54, 132, 236v.

(8) Matenadaran, Ms. 6764
Matevossian, *op. cit.*, n° 440, p. 538.

(9) Patr. arm. Jérusalem, Ms. 2563
Matevossian, *op. cit.*, n° 330, p. 415.

(10) C. Mutafian, *Le royaume arménien de Cilicie*, Paris, 1993, p. 9.

(11) *Recueil des historiens des croisades, Documents arméniens*, t. I., Paris, 1869, p. 531, t. II, Paris, 1905, p. 16.

(12) Hakopian, *op. cit.*, t. I., p. 85.

(13) Psautier de Hethoum II, Bodleian Library, Oxford, f° 56
Matevossian, *op. cit.*, n° 573, p. 705
Hakopian, *op. cit.*, t. II., p. 511.

(14) C. Mutafian, *Le royaume arménien de Cilicie*, Paris, 1993, pp. 66-67.

Ը կ'ողողեն ամէն ինչ, թրթռացումով մը՝ որ յատուկ է խճանկարներու, ներքնական, վերացած տեսիլքի մը վերածելով տեսարանները: Սինիաքի հրաւէրով, Մոնէի նման հիւսիս ծնած Անրի Մաթիս, իր կարգին կ'ենթարկէ հարաւի ափը, որուն լոյսն ու ջերմութիւնը մաղնիսի նման ղէպի իրեն կը բերեն այլ արուեստագէտներ եւս, 20–րդ դարու արուեստին առաջին պարագլուխները հանդիսացող: Ասպէս, Մաթիս, Անտրէ Տըրէն, Թաուլ Տիւֆի, Ժորժ Պրաք, Փապլօ Փիքասօ, Փիէռ Պոնար եւ ուրիշներ, հարաւի հմայքէն տարուած, կը յղանան երկեր, որոնք մաս կը կազմեն իրենց ստեղծագործութեան լաւագոյն երկնումներու շարքին:

Ասոնց գործերով, հարաւի ծովափը եւ բնութիւնը գոյն եւ լոյս կը ժայթքեն, աստիճանաչափով մը որ նախապէս երբեք տեղի չէր ունեցած: Կեանքն է, որ իր ամենավառ խայտանքով մեզի կը ներկայացուի, ուր ոչինչ կայ անոր խաղաղութիւնն ու հրճուանքը խանգարող: Այլ աշխարհ մըն է կարծէք, որ կ'անտեսէ միւսը, ողբերգականը, ժամանակաշրջանի մը ընթացքին՝ երբ երկու մեծ պատերազմներ Եւրոպան կը ցնցեն: Այս ձեւով, դիւթիչ աշխարհ մը, ովասիսի մը նման, կարելիութիւնը կ'ընձեռէ պահ մը հանդչելու, տարուելու գոյներու եւ տեսարաններու կախարդանքէն, կեանքի եւ բնութեան կատարելութիւնը ապրելու, յաւերժական հանդիսաի մը ժամանակատար զգայութիւնը ընծայող:

Վերացականութեան տարածումով եւ, թէ այնմ, ներկայացուցչական նկարչութեան տեղատուութեամբ, կը թուի թէ վերջ կը դնէ հարաւի ծովափը պատկերելու պահանջքը: Երկրորդ Մեծ Պատերազմէն ետք եւ աւելի ուշ, կարգ մը առաջնակարգ վերացապաշտներ հոն կը հաստատուին, կամ այնտեղ կ'անցընեն տարուան մէկ մասը: Բայց չըջանը, նոյնիսկ եթէ իր լոյսով եւ տեսիլային թրթիռներով դիրքերը կը հետաքրքրէ, սակայն կը դադրի ինքնին զատորոշ երկնելի նիւթ դառնալէ, մինչ նոր չինութիւնները եւ ճարտարարուեստը հետզհետէ կը սրբեն անոր մտերմիկ եւ զեղուն բանաստեղծականութիւնը: Այսպէս, բնութեան անաղարտութիւնը կ'աղաւաղի ու գոյնի լեզուները յաճախ կը փոխարինուին կրակի լեզուներով, որոնք տարուէ տարի կը հրկիզեն ու ամայի կը դարձնեն զեղատեսիլ այն տեսարանները, որոնք կարծէք իրենց վերջին փառքը յարատեւօրէն կ'ապրին պերճանք պատկերող պատուանդանուն վրայ:

ՇԱՀԱՄԱՋ

(*) Ասոնք կը կրեն «Գոք տ'Ազիւրն ու արդիականութիւնը» համընդհանուր խորագիրը, 1918 – 1958 ժամանակաշրջանը ընդգրկող: Ցուցադրուած են հարիւրաւոր պատուանդաններ եւ բաղդակներ, հազարաւոր իրեր, ինչպէս եւ լուսանկարներ, որոնք ի մի բերուած են ֆրանսական, ամերիկեան, գուիցերական եւ գերմանական հաւաքական կամ անհատական հաւաքածոներէ: Շրջանի 12 բաղաքներէն 26 թանգարաններ յատկացուած են այս եղելութեան, որ կ'ընդգրկէ նաեւ ճարտարապետութիւնը, կենցաղը, զգեստի եւ անուշահոտութեան մարզերը:

ՓՈՐՁ ՀԱՍՈՒՆՈՒԹԵԱՆ

Արուեստագէտին ձգտումն է յաղթահարել իր ժամանակին տագնապները եւ փորձել կեանքի հակասական տարրերը համադրել: Իշխան Ձինպաշեանի առաջին վէպը՝ Արխիւ Հասնումի այն վայրն է ուր հակասական ուժերու պայքարը տեղի կ'ունենայ, փորձը՝ սփիւռքահայ կեանքի կենսական տագնապը դիմագրաւելու: Հասկնալու համար, թէ ըսփիւռքահայ գրողը ի՞նչ կը գրէ ինքն իր մասին, կարեւոր է ըմբռնել այս տագնապին բնոյթը: Այդ ձեւով, ո՛չ միայն հասկցած կ'ըլլանք գերակատարներուն հոգեվիճակը, այլեւ որոշ ընդհանրացումով՝ սփիւռքահայութեան հոգեվիճակը, ուր կէ վէպը սերած է: Բայց ըմբռնելու համար թէ ի՞նչ է այս թաքուն տագնապը որ իւր կու գայ Արխիւ Հասնումի ներքին ծալքերէն, պէտք է նախ եւ առաջ փորձենք հասկնալ Ձինպաշեանի դործը սփիւռքահայ գրականութեան ծիրէն ներս: Ի վերջոյ Ձինպաշեան նորագոյն ժառանգորդներէն է սփիւռքահայ գրողներու առաջին սերունդին. ժառանգորդը նաեւ իրենց տագնապներուն:

Սփիւռքահայ առաջին սերունդին գրողները ծնած էին Պոլիս եւ Անատոլու: Ցանական թուականներու սկիզբը գաղթեցին Ֆրանսա, ուր սկսան իրենց գրականութիւնը մշակել, օտարութեան մէջ: Այս «Փարիզի տղաք»ը՝ Նիկողոս Սարաֆեան, Շաւարշ Նարդունի, Վազգէն Շուշանեան, 1930–ին սկսան հրատարակել Մեծիճ հանդէսը, որուն շուրջ խմբուած՝ կը փորձէին իրենք զիրենք իբր նոր սերունդ մը ներկայացնել, տարբեր նախկինէն՝ գրողներու տարեց սերունդէն: Արդէն հանդէսին առաջին թիւին մէջ երեւան կու գայ նորերուն դժգոհութիւնը, ուղղուած՝ գրողներու տարեց սերունդին: Ըստ Փարիզի տղոց, տարեց սերունդի անդամները, ինչպէս՝ Սիմոն Վրացեան, Զապէլ Եսայեան, Կոստան Զարեան եւ մանաւանդ Յակոբ Օշական, ոչ միայն չէին կրցած նախատեսել Ազէտը, այլ նաեւ ձախողած էին փոխանցել գարաւոր հայրական օրէնքը, այդ նահապետական օրէնքը, որ կորիզը կազմած էր հայ ազգի էութեան եւ հաւաքական ուժին:

Մեծիճի առաջին թիւին մէջ, Սարաֆեան կը գրէ՝ «Կոտրուած ճիառով չմնալու համար միշտ, անհրաժեշտ եղան մանուաւոր ինամքներ, որոնք մեր օրէնքները պիտի գառնան»(1): Հոս, Սարաֆեան կը խօսի կոտրուածութեան մը մասին, որ պէտք է ինամուի, նորոգուի եւ վերակերտուի, որպէսզի կրկին ունենանք մեր օրէնքները:

Ուրեմն կային օրէնքներ որ այսօր ոչ ևս են: Օրէնքներ որ պէտք է վերակերտուին, որպէսզի կրկին ունենանք մեր հաւաքականութիւնը: Նոյն դժգոհութեան ուրիշ տարբերակ մը կը կարդանք Շահան Շահնուրի մօտ: Ան իր Նահանջը Առանց Երգի վէպին մէջ, որ լոյս կը տեսնէր Փարիզ, 1929–ին, կը գրէր հայրական օրէնքի չգոյութեան մասին – «Ներքինիներ են մեր բոլոր պապերը, անոնք ոչինչ կրցեր են քանդակել մխիթարի վրայ... միսով: Մեր մէջ մեծ պակաս մը կայ զոր պէտք է լեցնել դիմնային ...մեր նախնիքներուն իրարու յաջորդող անվերջանալի սերունդները չեն կրցեր մեզ փոխանցել, չեն կրցեր մեզ այն մեծ սէրը տալ: Ծոռոտախօսութիւններ կը ցնդին բոլորն ալ, ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը կապտ է – մանաւանդ մեր պարագային – անցեալի մը, մեծութեան, օրինականութեան»(2):

Շահնուր կ'այպանէ հոս նախկին սերունդները իրր ամլութեան մատնուածներ, որոնք չէին կրցած կտակել այդ դարաւոր հայրական օրէնքը: Փոխանցումը տեղ մը անջատուած էր: Բայց այս կոտրուտը նոր չէր, եւ Մեծիճի սերունդը առաջինը չէր, որ կը գիտակցէր հայրական օրէնքի չգոյութեան: Ցակոբ Օշական, ըլլալով տարեց գրողներու սերունդէն, նաեւ կը խօսի նոյն պակասին մասին: 1914–ին, Ազէտէն տարի մը առաջ, Մեհմեան հանդէսին մէջ ան կը գրէ – «Պարտուած, հինցած, իր կեդրոնէն, իր երկիրէն, իր կրօնքէն վռնտուած, թափառիկ, աննպատակ արշաւի մը դէմ-դէմ, նաթարչութեան մէջ նիւթացած, անուն չունեցող խլրտուն դանդուած մը կայ մեր առջին»(3): Այս խօսքերը բացայայտ կ'ընեն հայրական օրէնքի չգոյութիւնը, օրէնք մը որ արդէն Ազէտէն առաջ իր հայրը որովհետեւ վարը տեղ չէար, որովհետեւ անցեալի էջերուն մէջ չէր փնտռելի ոչինչ կար որ ուժ հայթայթէր մարտնութեան խիթին: ...Հայր ու տղայ զուսպ ու կրթեալ կը խօսէին... միշտ զգոյշ, որովհետեւ առանձնութեան մէջ կը սարսռային իրարու աչքերէն սէր կարդալու վտանգէն» (էջ 23–24): Շատ ուժեղ խօսքեր են, որ աւելորդ բացատրութեան չեն կարօտիր որպէսզի հասու ըլլանք սփիւռքահայ սերունդներու մէջեւ եղած սարսափին, սիրոյ պակասին, պարապին:

դ) Որբութեան Զգացումը

Զորրորդ սերունդի գերակատարները, առանց հայրականութեան, բնականաբար իրենք զիրենք որբ կը զգային: Արխիւ Հասնումի մէջ կը գտնենք լման գլուխ մը որ կը կոչուի «Այլ որբեր»: Որբութեան զգացումը կը գրսեւորուի Կիրակի գիշերեան տրամադրութեան մէջ (Sunday night blues) – «Պղնդի՛ որ Կիրակի գիշերները չրջապատուած ըլլաս քեզի հաւատացող մարդոցմով...: Որովհետեւ իւրաքանչիւր Կիրակի գիշեր վերայգեալ մըն է մեր էական սարսափները...: Եւ որովհետեւ որբեր ենք ամէնքս, վերջին հաշուով: Եւ որովհետեւ ուրիշ ոչինչ կայ բացի ուրիշ որբերէ, որոնց հետ ու որոնց ընդմէջէն, հակառակ որոնց ու որոնց դաւակցութեամբը, մենք մեր քէֆը տեղը պիտի սեպէինք՝ սարսափին դէմ յանդիման» (էջ 127):

Ո՛չ միայն այս հատուածին մէջն է որ կը պարզուին որբութեան զգացումները, այլ ամբողջ վէպին տարածքին: Պատմողը, անկողնին մէջ նստած, կ'երեւակայէ սիրաբանիլ Անահիտին հետ, որ քովը քնացած է: Անահիտ իր բազմաթիւ սիրուհիներէն գլխաւորն է: Ու անոր ակնարկելով, ան կ'ըսէ – «եւ ես կարօտնալով գինք, չօշափելիի առանցքին ճի՛շդ մէջտեղը զգալով որբի մը պէս» (էջ 38): Նոյնիսկ իր մտերիմ ընկերուհիին՝ Անահիտին ներկայութեան, անոր տաք չունչին տակ, կայ որբութեան զգացումը, հետը չկարենալ զուգորդուիլը, կապուիլը, յարելը: Վէպի տարածքին, միշտ ու միշտ, կը կրկնուի այս միեւնոյն զգացումը, ըլլայ ան իր սիրուհիներուն ներկայութեան կամ ինքն իր խոհերուն մէջ: Որբութեան զգացում մը՝ որմէ նոյնիսկ կարելի չէ ձերբազատիլ կին կամ վայր փոխելով:

ե) Ամլութիւն

Սփիւռքահայ սերունդներուն մօտ, առաջին օրէն իսկ, կը կարդանք ամլութեան գաղափարին մասին: Երբ Շահնուր Նահանջը Առանց Երգին մէջ «ներքինիներ» կը կոչէ մեր բոլոր պապերը, ամլութեան գաղափարն է որ կ'ուզէ մեզի փոխանցել: Այս նոյն ամլութեան հետքերն ու հետեւանքները կը պարզուին Արխիւ Հասնումիին մէջ:

Որպէսզի պատանին կարենար հասունանալ ու դառնար տղամարդ, հօր օրինակները պէտք ունէր: Բայց ինչպէս տեսանք, հայրականութեան չիջումով, փոխանցման ընդհատում մը տեղի կ'ունենայ: Առանց հօր օրինակներու, աճող երախան հոգեպէս երբեք չի կրնար պատանեկութենէն դէպի չափահասութեան անցքը կատարել: Պատանիին սեռականութիւնը երբեք իր բնականոն աճը չի բոլորեր, չամբողջանար: Սփիւռքահայ հայրերը, չկարենալով իրենց գաւակներուն առնականութեան եւ այրութեան օրինակները ըլլալ, սէր փոխանցելու տեղ, անուղղակի կերպով, իրենց ամլութիւնը կը փոխանցեն: Իրր հետեւանք, սփիւռքահայ պատանին իր սեռականութեամբ կը մնայ թերաճ, անկարող՝ կատարումի հասնելու: Կրկին վերադառնանք Արխիւ Հասնումիին եւ մատնանշենք օրինակներով այր դերակատարներուն թերաճ սեռականութիւնը: Իրենց սեռային յարաբերութիւնները երբեք սեռային եւ հզօր կատարումի չեն հասնիր: Առանց սեռային կատարումի կամ կատարելագործութեան, ծննդագործութիւն եւ բեղնաւորում տեղի չունենար: Սիրաբանում, առանց բեղնաւորման, կը դառնայ փորձառական, եւ վնաստուքի, փոխումի արարք: Առանց բեղնաւորման, որոշապէս կ'ունենանք ամլութիւն:

Վէպին երկու հիմնական դերակատարներուն ունեցած սեռային յարաբերութիւնները երբեք կատարումի եւ կլանումի չեն հասնիր: Ձորճ, «որոշ չրջանակներու մօտ ճանչցուած որպէս երկար Ձորճ, իր հասակին չնորհիւ (բայց իրականու-

Գրեց՝
ՀՐԱԿ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ման անջատումը, այլ նաեւ անոնց կերպարանափոխումը: Առանց հայրականութեան, նաեւ կը դադրի օրինակներու փոխանցումը: Ու նոր սերունդը կը մընայ առանց հայրական օրինակներու:

Մեծիճի սերունդին համար, հողի եւ հայրականութեան կորուստը անմիջական էր· իսկ Ձինպաշեանի եւ չորրորդ սերունդին մօտ, կորուստի միջոցութիւնը միայն կայ: Անոնք ականատես չէին եղած պատճառական կորուստին: Միայն լսած էին, եւ առայժմ կ'ապրէին անոր հետեւանքները: Մեր առաջին մէջբերած հատուածը չարունակելով, պատմիչը կը պարզուի – «... եւ ճակատում չկար որովհետեւ օր մը, ամէնէն խմատուն նահապետներու խորհուրդը հրապարակ հաներ ու ad nauseum ծախեր էր այն համոզումը թէ մեր դիտացած ձեւը, մեր սիստեմը, կարճ ասած լաւագոյնն էր որ կար, եւ թէ ան որ փորձէր որեւէ կերպ ազատագրել զայն մեզանչած պիտի ըլլար քաղաքավարութեան ու հասարակաց ողջախոհութեան, դեռ չհաշուած՝ Քառասուն Կոյսերուն, Քաջն Մեծպլլօ Վարդանին ու անոնց քսաներորդ դարու յայտնութեանց դէմ»(էջ 87): Հոս Քաջն Վարդանին չնորհուած ածականէն արդէն կը յստականայ արհամարհքը հին օրինակներուն հանդէպ: Ասոնք արդէն սփիւռքի մէջ այլեւս կարող չեն իրենց դերը կատարելու:

Հոս կը պարզուի թէ ինչպէս հայրականութեան չիջումին հետ տեղի ունեցած է պատճենական առասպելներուն եւ բարոյական արժէքներուն արժեզրկումը: Քաջն Վարդանը, Քառասուն Կոյսերը եւ իրենց կրօնական ու հայրենասիրական հերոսութիւնները ծիծաղի նիւթ կը դառնան, եւ իրենց անզօրութիւնը, ամլութիւնը, ի յայտ կը բերեն: Հատուածին խորագիրը՝ «Քաջն Վարդան, դուռը հոն է» կը յստակացնէ ազգային հերոսին տեղը՝ ազգային հաւաքականութեան մէջ: Քաջն Վարդանը այլեւս մեր մէջ տեղ չունի. իր տեղը դուռին միւս կողմն է, աքսորն է: Հողին կորուստին հետ, նաեւ կը կորսուին հողէն սերած հերոսները:

գ) Օտարութեան Զգացումը
Հայր եւ Որդիի Միջեւ

Իրր հետեւանք փոխանցման անջատումին, հայրական օրինակներու պակասին, օտարութեան զգացումը կը զարգանայ հօր եւ որդիի միջեւ ու կը հասնի իր ամբողջութեան՝ Ձինպաշեանի սերունդով: Վէպին երկու հիմնական դերակատարները եւ իրենց հայրերը բացարձակ օտարականներ են: Պատմողն ու իր մտերիմ գործընկերը՝ Երկար Ձորճ, ոչ մէկ մտային կամ հոգեկան յարաբերութիւն ունին իրենց հայրերուն հետ:

Եւ ահա, քանի մը տողով կը պարզուի Երկար Ձորճին եւ իր հօր միջեւ եղած յարաբերութեան պատկերը – «Երկար Ձորճ իր հօր մէջ կը տեսնէր այդ դիւթեցնող ակնախիտիպ զեռօն որ ըստ երեւոյթին յատկանիշն էր հիմա վաթսունի չուրջ երեսացող արեւմտահայ տղամարդոց: Այս սերունդը չէ՞ր որ... երբեք չդիտցաւ ինչպէս ջերմութիւն մուծել իր սիրոյ չռայլքին մէջ: Մեր հայրերը... պատանդ բռնեցին մեզ եղեռնի յետգրութեան մէջ եւ հիմա օտարականներ են մեզի, եւ մենք իրենց» (էջ 23–24): Կարծէք նոյն բառերը կը գործածուին գոռ Շահնուր Նահանջը Առանց Երգին մէջ գործածած էր երբ ան կը քննադատէր իր պապերը, իր հօր սերունդը, ուր անոնք «չէն կրցեր մեզ այն մեծ սէրը տալ»: Կը տեսնենք նոյն տագնապին թելը, փոխանցման անջատումը, որբութեան զգացումը, որ սկսած էր սփիւռքահայ առաջին սերունդով եւ այժմ կը գրսեւորուէր չորրորդ սերունդով: Անջատումով ոչ մէկ բան կը փոխանցուի, ոչ իսկ սէր: Եւ հոս է որ տարեց սերունդին ամլութիւնը, ներքինի ըլլալը երեւան կու գայ:

Ձինպաշեան կը չարունակէ, մեղի տալով Երկար Ձորճին եւ իր հօր միջեւ եղած օտարութիւնը եւ սիրոյ պակասը: Անոնց տունը երկյարկանի էր, եւ Ձինպաշեան վարպետօրէն կը նկարագրէ տան վեր – վար ըլլալը, փոխանցելու համար Ձորճին եւ հօր միջեւ եղած օտարութիւնը – «Ձորճ վերէն կը դիտէր

Imprimé sur les Presses du Journal «ՀԱՅԱՏՇ» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

● Ըհան մէջ իր ոճէն վերցնէն բերու-
մով...»(էջ 19), չասելէ նախ որ ան
մի պիտի ունենայ ընտրելագոյն
խոհ, բայց գրաւոր ինտեղեալ
բերդ մեր մտքերը, իր յուշեր
տպագրելու ետք։ Ընդհանրապէս
ինքնակենսագրութիւնը կը
պահանջէ ինքնաքննութիւն։ Ան
կը ներկայացնէ անձը իր ամբող-
ջութեան մէջ, իր ուժեղ եւ տկար
կողմերով։ Ինքնաքննութիւնը
կը նշանակէ նաեւ ինքնաքննա-
դատութիւն։ Ինչպէ՞ս կրնայ
հեղինակը ներկայացնել իր
անձը, եթէ ան չքննադատէ
զայն։ Ինքնաքննադատ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9
MARDI
9 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաւկայ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·197 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.197

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱՅՐ ԹԵՐԵԶԱՅԻ ՄԱՀԸ

Մայր Թերեզայի մահը, Սեպտեմբեր 5–ին, սրտի տագնապի մը հետեւանքով, ակնարկը չզնգեց: Արդէն, մեռած օրն ալ սխալ ընտրած էր: Յաջորդ օրը իշխանուհիի մը թաղումն էր, մեքենաները զօրակոչի ենթարկուած էին եւ պարզ է որ 87–ամեայ այս տարօրինակ կնոջ մահը չուքի մէջ պիտի մնար:

Ագնէս Պոժաքիու ծնած էր 1910–ին Սկիւպ, այդ շրջանին ալպանական քաղաք մը, պիւզացի ընտանիքի մը ծոցը: Իրանտա է, ասկայն, որ 18 տարեկանէն կը նուիրուէր կրօնական կեանքի մը եւ յաջորդ տարին իսկ, 1929–ին որպէս նորընծայ կը մտնէր Հնդկաստանի մայրապետանոցը: 1946–էն կ'որոշէր հեռանալ վանքի հանդիստ կեանքէն ու զբաղիլ քաւառներով, աղքատներով, հիւանդներով, հաշմանդամներով, ժանտախտառներով եւ ապրիլ անոնց հետ: Քսրս տարի ետք, կը հիմնէր «Թթուութեան միսիոնարներու Միաբանութիւնը» եւ վերջնապէս կը հաստատուէր Կալկաթա: Այդ օրուընէ պիտի կրէր սպիտակ եւ կապոյտ սարին որով ծանօթ էր ամբողջ աշխարհի մէջ: Անունն ալ կը փոխէր եւ ի յուշ Լիզիէօյի սրբուհի Թերեզին, կը դառնար Մայր Թերեզա: Իր միաբանութիւնը, այսօր, 4000 անդամ — անդամուհիներէ կը բաղկանայ, 36 տարբեր ազգերու պատկանող, հարիւրաւոր վանաստաններու մէջ:

1979–ին արժանացած էր խաղաղութեան Նոպէլ մրցանակին: Կամաւոր վիժումի դէմ իր դիրքը պատճառ եղած էր որոշ վերապահութիւններու:

Մայր Թերեզայի ազգային յուզարկաւորութիւնը պիտի կատարուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13–ին: Հնդկաստան ազգային սուգ հռչակած է, Ալպանիա եւս ազգային եռօրեայ սուգ յայտարարած է: Մինչեւ Շաբաթ, մարմինը կը ցուցադրուի Կալկաթայի Ս. Թոմա եկեղեցին ուր առաջին օրը արդէն 35 հազար հոգի, կաթողիկէ, հնդիկ թէ մահմետական իրենց յարգանքը մատուցանած են:

Պապը ոգեկոչեց իր յիշատակը պատարագով մը Գասթէլկանտոլֆոյի իր ամառանոցը: Աչխարհի մեծերն ալ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնած են Հընդկաստանի, ինչպէս Ելցին, Քոհլ, Ռեկըն եւլն. եւլն.:

Շատեր դառնութեամբ կը հաստատեն թէ Մայր Թերեզայի մահը պիտի չունենայ Տայանայի մեռելութիւնը: Բազմաթիւ Հնդիկներ չեն հասկնար արդեն Տայանայի յուզարկաւորութեան ատրողութիւնը եւ կը զարմանան որ նոյնիսկ սուրբը կոչուած ըլլայ, մինչ Թեթեզա 70 տարի աղքատութեան մէջ ապրած է խնամելով բորոտները, փողոցներէն մեռելներ ժողվելով, յոյս ներշնչելով քաւառներով: Հնդիկ լրագրող մը ավելի դառնութեամբ կ'արտայայտուի.— Արեւմտեան մեքենաները Տայանան ջոկեցին, զայն սպաննեցին եւ յաջողեցան նոյնիսկ օգտուիլ մահէն, համաչխարհային մեծ պատարագի մը վերածելով: Աղքատ երկիր մըն ենք, երբեք պիտի չկարենանք մեր "սրբուհիին" յուզարկաւորութեան Լէյտի Տայանայի յուզարկաւորութեան տարողութիւնը տալ»:

ԻՇԽԱՆՈՒՀիի ՏԱՅԱՆԱՅի ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զափաղանցութիւնները չարունակուեցան եւ Շաբաթ օր, Սեպտ· 6–ին, Լէյտի Տի արքայավախել յուղարկաւորութեան մը արժանացաւ որ անկասկած, իր նախընթացը չունի: 1900 հոգի հաւաքուած էին Ուէսթմինսթըրի մայր տաճարը, երկու միլիոնի հասած էր փողոցները բազմութիւնը եւ երկուուկէս միլիառ անձեր կը հետեւէին արարողութեան հեռատեսիլէն: Շաբաթ առաւօտ, Փարիզի մէջ իսկ վաճառատուները պարապ էին այդ ժամուն...: Նախորդ օրն ալ աննախընթաց դէպք մը պատահած էր: Թագուհին սեւ հագուած եւ հանդիսաւոր կերպով իր նախկին հարսին յիշատակը կ'ոգեկոչէր հեռատեսիլէն ելոյթով մը եւ կը ծանրանար Տայանայի բացառիկ անձնաւորութեան վրայ, կ'ըսէր թէ միշտ հիացած է ու յարգած անոր մտահոգութիւնները ուրիշներուն համար, պնդհատած անոր նուիրումը իր զաւակներուն հանդէպ եւլն. եւլն.:

Կը թուի որ այս ամբողջը հետեւանք է այն իրողութեան որ Տայանա իր կեանքէն աւելի իր մահով խանդարեց բրիտանական արքունիքը, ցնցեց կոչկոռ կապած միապետութիւն մը եւ ի վերջոյ ժողովրդական մեծածաւալ համակրանքն ալ մեռած իշխանուհիին հանդէպ, նաեւ եւ թերեւս աւելի, ցոյց մըն էր թագաւորութեան դէմ:

Սեպտեմբեր 6–ի առաւօտուն, արարողութեան ներկայ էր նաեւ 97–ամեայ մայր թագուհին: Եւ հոս ալ, արարողակարգը խախտելով, թոյլ տուեցաւ որ էլթոն ձոն երգէ իր մէկ հին երգը որու նոր բառեր տուած էր: Երգը, ժամանակին, նուիրուած էր Մարլին Մոնրոյի եւ նոր բառերով կ'ոգեկոչէր իշխանուհին:

Արարողութեան ընթացքին, Տայանայի երկու քոյրերը ընթերցումներ կ'ընէին, վարչապետ Թոնի Պլէր գլուխ մը կը կարդար Ս· Պօղոսի նամակէն Կորընթացիներուն, բայց, ամէնէն յատկանշականն եւ բուռն ելոյթը կ'ունենար Տայանայի եղբայրը՝ Շառլ Սփէնսըր, որ ոգեկոչելէ զատ իր քրոջ դիմագիծը, նկարագիրը, ծանրօրէն կը յարձակէր փափարաձիներուն վրայ ու նաեւ ազգաբարեմութիւն մը կու տար արքայական ընտանիքին, չէչտելով թէ մօտէն պիտի հետեւի Տայանայի երկու զաւակներուն դաստիարակութեան որպէսզի անոնք կրթուին ինչպէս ինք պիտի ուզէր:

Արարողութեան աւարտին, դագաղը կը փոխադրուէր Սփէնսըր ընտանիքին կալուածը, 100 քմ· հեռու, եւ կը թաղուէր կալուածին լիճին մէկ փոքրիկ կղզիին մէջ:

Յուղարկաւորութենէն եառք ալ, յուղարկական արտայայտութիւնները չեն դադրած թէ Սփէնսըրներու տան մօտ, թէ Լոնտոն՝ Տայանայի Քենզինկթընի ապարանքին առջեւ:

— Նուիրատուութիւններ ալ կը տեղան «Տայանա Հիմնարկ»ին եւ պիտի բաժնուին իշխանուհիին հովանաւորած 500 բարեսիրական միութիւններուն:

— Բրիտանական մամուլը,Սեպտ· 8–ին, յայտարարած է թէ նոր ընթացք մը պիտի բռնէ եւ հանդիստ թողու Տայանայի երկու զաւակները:

— Անգլիոյ միապետութիւնը խորապէս ցնցուած է ուժ օրերու այս անցուդարձերէն եւ արդէն իսկ վազուան հաւանական թագաւորը կը նկատուի Ուիլիըմ իշխանը, ոչ թէ իր հայրը որ ժողովուրդին համակրանքը չի վայելեր: Կը կարծուի նաեւ որ այս դէպքերը պատճառ են որ միապետութիւնը խոր բարեփոխումներու ձեռնարկէ:

— Շատեր, մանաւանդ ընկերաբաններ, կ'ուսումնասիրեն պատահածին ծաւալը, բացատրութիւններ գտնելու համար: Սերժ Ժիւլի (Լիպերասիոն) իր խմբագրականը՝ Փիս Էնտ Լով (Ազգաղութիւն եւ սէր) կ'եզրափակէ ըսելով·— «Փիս Էնտ Լով, բարոյական, ընկերային եւ տնտեսական սոսկումին դիմաց Լէյտի Տի, իր ձեւով, մարդկային դիմագիծով աշխարհականացումի մը երազը կը մարմնաւորէր»:

ՓՈՒԹՊՈԼ
ՖՐԱՆՍԱ — 98

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱԼՊԱՆԻԱ 3-0

Համաշխարհային բաժակի պատան մրցումներուն չարքին, Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 6–ին, Հայաստան 3 — 0 յաղթեց Ալպանիոյ եւ բարելաւեց իր դիրքը 9–րդ խումբին մէջ, 5–րդէն 4–րդ տեղը բարձրանալով:

Հայաստանի հաւաքականին կոլերը նշանակած են Յարութիւն Վարդանեան (60–րդ վայրկեան), Էրիք Աւտոուրեան (82–րդ) եւ Գառնիկ Աւալեան՝ փէնալթիով (87–րդ):

Գլուխն է Ուկրանիա 17 կէտով, իրեն կը յաջորդեն Գերմանիա (16), Փորթուկալ (16), Հայաստան (8), Հիւսիսային Իրլանտա (7), հուսկ՝ Ալպանիա (1):

***

ՖՐԱՆՍԱՅի ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ
Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանս իր դաշտին վրայ 1–1 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց Սէն Թիթիէնի հետ եւ այժմ 7–րդ չարքի վրայ է դասաւորման մէջ 12 կէտով: Գլուխը անցաւ Լօրիան 18 կէտով, 22–րդ եւ վերջին կը մնայ Թուլոն 5 կէտով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆի ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

ՄԱՄԼՈՑ
ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 4–ին, Ֆրանսայում Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Վահան Փափազեանը հանդիպեց Ֆրանսայի Արտաքին Գործերի նախարար Հիւպէր Վէմրինին:

Զրոյցը հիմնականում վերաբերում էր Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեանը, ինչպէս նաեւ հայ — ֆրանսական յարաբերութիւնների յետագայ զարգացմանը:

Առաջին կէտի վերաբերեալ Հայաստանի դեսպանը մասնաւորապէս կարեւորեց Ֆրանսայի մասնակցութիւնը՝ Լեռնային Ղարաբաղին առընչուող խաղաղ գործընթացին: Այս առումով, նա իր գոհունակութիւնը յայտնեց այն աջակցութեան կապակցութեամբ, որ Ֆրանսան բերում է հակամարտութեան «քայլ առ քայլ» կարգաւորման սկզբունքին:

Վահան Փափազեանը նաեւ ընդգծեց, որ անհրաժեշտ է չարունակել ջանքերը՝ հասնելու համար հակամարտութեան այնպիսի մի լուծման, որը հաշուի կ'առնի Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան բոլոր օրինական իրաւունքները եւ կ'ապահովի, մասնաւորապէս, նրա իրական անվտանգութիւնը:

Ֆրանսայի Արտաքին Գործերի նախարարը, իր հերթին, վերահաստատեց նոր կառավարութեան պատրաստակամութիւնը՝ չարունակել նպաստել Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման գործընթացին: Պարոն Վէմրինը ընդգծեց, որ Ֆրանսայի կառավարութեան համոզմունքը մնում է նոյնը· կարգաւորումը պիտի ձեռք բերուի բանակցութիւնների ճանապարհով:

Ինչ վերաբերում է երկկողմ յարաբերութիւնների զարգացմանը, դեսպանը առանձնայատուկ կերպով չեշտեց Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ տնտեսական կապերի բարդաւաճման կարեւորութիւնը: Նա յոյս յայտնեց, որ Ֆրանսայի կառավարութիւնը առարկայօրէն կը քաջալերի այն Ֆրանսական ձեռնարկութիւններին, որոնք ներդրուած են Հայաստանի հետ համագործակցութեան ծրագրերի մէջ:

Այս կապակցութեամբ պարոն Վէմրինը նշեց, որ ինքն ամէն կերպ կ'աջակցի հայ-ֆրանսական համագործակցութեան յետագայ զարգացմանը:

Հանդիպման ընթացքում համաձայնեցին որոշ հարցեր կապուած ՀՀ նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի՝ Փարիզ կատարելիք եռօրեայ աշխատանքային այցի հետ, որը տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի Մորմրդի Սթրազպուրկեան դատարանաժողովից յետոյ:

Հանդիպմանը ներկայ էին Ֆրանսայի ԱԳՆ–ի Եւրոպայի դեպարտամենտի տնօրէն պարոն Տ· Շասար եւ Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանութեան լիազօր նախարար պարոն Գ· Տէր–Ստեփանեանը:

Փարիզ, 4 Սեպտեմբերի

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՊՈՒԹՈՒ, Զայիրի նախկին մենատէրը որ 32 տարի իշխեց երկրին վրայ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Իթ.

Վերջին օրերս են այս չքնաղ երկրին մէջ եւ արդէն կը նախատեսեմ գալիք ժամերուն որակական վերիվայրումները –եթ Հայաստան մօտ տասը օրուան կեցուածքի մը, ուր կեանքիս տեսակարար ծանրութիւնը կը փոխուի, մարդկային կապերը կը բազմապատկուին, նեղքին պրկումէ, զգացական ջերմաչափը կ'իյնայ, միտքը աւելի արագ կ'աշխատի, ինքնահաւատութիւնը եթ իր տեղը կու գայ: Ցետոյ՝ պէյրութ, յիշատակներու, աւանդական բարեկամութիւններու հեղեղը եւ օտարութեան զգացումին ժխտունէլը, հոգեկան մաերմի ապահովութեան վերադարձումը եւ սիրուելիքի բազմամշակոյթ, փորձուած ինքնութեան վերերեւումը: Գանի մը օր Ամման՝ քրոջս կողմը առնելու յոյսով: Եւ հոնկէ, Յունիս 22–ին (1996) Լոյս Քազաքը ուր մօտ չարաթ մը հինէն մաերմի ու փորձուած ընկերոջս Արշակին հետ: Գիտեմ, որ իր նկարիչի աշխատանոցը պիտի տրամադրէ ինծի, իրրեւ բնակարան եւ խարիսխ՝ արշաւելու աշխարհի մշակութային մայրաքաղաքի վայելքներու օրկաններուն մէջ: Հոս զգացական ջերմաչափը կը կիզի պիտի ոսոտում մը չնէ, եւ Սիրուելիի սրտին մէջ կանդնած ըլլալու զգայնութիւնը պիտի ապրիմ: Տոմսակս կը գրէ թէ Յունիս 28–ին եթ Սիտնի պիտի ըլլամ: Զարաբաղէն Աւստրալիա՝ իմնչ անկում ոգեկան «թանգիճն»ին ու մարդկային հաղորդակցութեան եւ մաերմութեան որակին մէջ...

Անանկ որ աճապարանք մը մտած է ապրելու եւ զգայարանքները օգտագործելու թափին մէջ: Համալսարանի «ռեկտոր» կամ մեր ըմբռնումով՝ նախագահին հետ վերջին տեսակցութիւնս մը կ'ունենամ: Տոքթ. Լեւոն Եպիսկոպոսեանը իր սովորական տինամիք եւ բարեացակամ ոճով կ'ընդունի զիս: Պէտք է ըսեմ թէ ամէն կարելին ըրած է զիս բացնելու իմ գործս համալսարանին մէջ, սակայն նիւթական կարելիութիւնները չատ սահմանափակ են: Խառնուածքով ջերմ, դիւրահաղորդ և ընկերական մարդ է, եւ գիտական բարձր ուսումի տէր ու ղնահատուած «ժէնէթիք»ի իր կալուածին մէջ եւրոպացի մասնագէտներու կողմէ: Քանի մը օր առաջ իրմէ ուղած էի ցանկը այն ամէնէն կարեւոր առարկաները, որոնց անմիջական պէտքը ունի համալսարանը:

– Եթէ հինգ հազար տոլարի սահմանին մէջ մնաք, կը ջանամ Սիփուքի իմ քանի մը ունեւոր բարեկամներուն օգնութեան դիմել:

– Այո, այո:

Հիմա սուրճ ու քոնեակէն եաք, կը բանամ նիւթը: Կը հանէ երկու էջնոց ցանկ մը ու կը դնէ առջիս:

– Պր. Եպիսկոպոսեան, ասիկա մօտ կէս միլիոնի գումար մըն է:

– Ասկէ աւելի սեղմ ցանկ չեմ կրնար տալ: Նայեցէք ինչ դուրս կու գայ:

Ահա ուրեմն համալսարանի հրատապ կարիքներուն հակիրճ ցանկը: Կու տամ մեր ուղղագրութեամբ:

Արցախի պետական համալսարանի
ուսումնական եւ սոցիալ–տնտեսական
բազայի ստեղծման համար
նախատեսուող միջոցներ

Ա. Տնտեսական բազայի ստեղծման համար, ամերիկեան տոլարով՝

1.– Թիւ 1 Ուսումնական մասնաշէնքի վերանորոգում, այդ թուում տանիքի 70% լրիւ փոխարինում նորով (թիթեղով), հրապարակի վերանորոգում եւ ասֆալթապատում – 35·000·

2.– Ներքին հեռախօսակապի վերականգնում – 3·000·

3.– Տրանսպորտային միջոցների կապիտալ վերանորոգում, «Ռաֆ» մարկայի աւտոպուսի ձեռքբերում – 12·000·

4.– Լաբարանների, ամպիոնների համար գոյքի ձեռքբերում – 5·000·

5. Թիւ 1 Հանրակացարանի վերականգնում եւ վերանորոգում – 2·000·

6.– Թիւ 2 Հանրակացարանի փափուկ տանիքը փոխել թիթեղեայ տանիքով, վերանորոգել, վերակառուցել կոմունալ յարմարութիւններով 10 սենեակ, հրաւիրուած դասախօսների համար – 10·000·

7.– Թիւ 2 Ուսումնական մասնաշէնքի կապիտալ վերանորոգում – 10·000·

Բ. Լապորատուարների տիպային կահաւորման, ուսումնական լապորատոր կոմպլեքսների ձեռքբերման կամ ստեղծման համար՝

1.– Ֆիզիքայի ուսումնական լապորատորիաներ – 25·000·

2.– Քիմիայի ուսումնական լապորատորիաներ – 25·000·

3.– Կենսաբանութեան եւ բժշկագիտութեան ուսումնական լապորատորիաներ – 25·000·

4.– Ճարտարագիտական մասնագիտութիւնների ուսումնական լապորատորիաներ – 5·000:

Գ. Գիտական (պրոպլէմային) լապորատորներ – 20·000·

1.– Պինդ մարմնի ֆիզիքա – 20·000·

2.– Կիսահաղորդչական տեխնոլոգիա– կան տեղամաս – 20·000·

3.– Սէյսմիկ ուսումնասիրութիւնների եւ պրոգնոզի լապորատորիա – 20·000·

4.– Էկոլոգիական լապորատորիա – 10·000·

5.– Գիւղային փորձնական լապորատորիա – 3·000:

6.– Իոնոսֆէրային ռատիոմոնիթորում – 15·000:

Դ. Կոմպիւտերային կապի տեղամաս եւ ներքին ցանց – 15·000:

Ե. Գիտական գրադարանի կառուցուածքային վերանայում եւ վերատեղակայում, յագեցում կազմակերպչական–պարբերականների դուրս գրում – 15·000:

Զ. Հայագիտական կենտրոնի յագեցում, արշաւախմբերի ֆինանսաւորում եւ կազմակերպում – 20·000:

Է. Հրատարակչական տեղամասի դարձում, համալսարանական ասպիրանտուրայի, դիտութեան եւ արուեստի կապերի բաժիններուն, ինչպէս նաեւ ինֆորմացիոն ծառայութեան ստեղծում – 20·000:

Ընդհանուր գումար՝ 415·000:

Այս անակնկալ գումարին դիմաց անօգուտ է վիճաբանութեան սկսիլը: Հարցումն իսկ աւելորդ է: Պ. Եպիսկոպոսեան ո՛չ պայման, ո՛չ ալ ժամկէտ կը դնէ:

– Եթէ կրնաք այս գումարը ճարել՝ կը փրկուի կացութիւնը:

– Կը փորձեմ...

Կը մտածեմ թէ միակ միջոցը այս դուռը դռնելու դիմել է Համազգային Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան, ի Պէյրութ: Փորձառութեամբ դիտեմ թէ դասարանները դրասեղան եւ աթոռ կը պակսին, կաւիճը յաճախ անպատնէլի է, ուսուցչարանները լոյս չունին, ամբողջ չէնքը նորոգութեան կը կարօտի եւսյլն: Մատենադարանը մանուանդ, ուր ուսանողներուն համար ընթերցասրահ եւ աշխատասրահ կը պակսին, դիրքերու պահարանները անբաւարար են, նոր դիրք դնելու պիտճէն չկայ ու եղած դիրքերն ալ կամ չատ հին են եւ կամ ռուսերէն: «Ի՞նչ վիթխարի ճիգ ու կամք պէտք է որ հասնին 21–րդ դարու աշխարհին», կը մտածեմ:

– Կ'ըլլայ, կ'ըլլայ Պր. Վահէ, – կ'ըսէ անօրէնը իր ուրախ, լաւատես թռնուոյ, – ամէն ինչ կ'ըլլայ մէկայն ժամանակ պիտի առնէ, դուք այս ժողովուրդը չէք ճանչնար:

Քանի՛ անգամներ լսեր եմ այս խօսքը: Ամիսէ աւելի է այդ ժողովուրդին մէջն ու հետը կ'ապրիմ բայց դեռ ինչքա՜ն սորվելիք ունիմ, սկսելով իր բառբառէն: Ամէնէն դժուար հարցը այն է, որ որեւէ բան հասկնալէ առաջ անհրաժեշտ է, որ կիսուն տարիէ ի վեր մէջս արմատացած, պէթոն–արմէ եղած եւ մարդկային կապերուս մեծ մասը անօրինող եւ «աշխարհի վրայ Օտար ըլլալու» սա զգայնութիւնը փոխուի իր հակառակին, եւ ես անճիզ, բնական ապրումը ունենամ պատկանելու վայրի մը, հաւաքականութեան մը, բնաշխարհի մը, կեանքի ոճի մը: Հասկնալ Զարաբաղցին, կամ նոյնիսկ Հայաստանցին՝ չի՞ նշանակեր դադրիլ Սփիւռքահայ ըլլալէ: Իմ ըմբռնումով, որեւէ ինքնութիւն, եւ յատկապէս սփիւռքահայ ինքնութիւն՝ ամէն բանէ առաջ մտքի վիճակ է, առաւել երեւակայութիւն, առաւել յիշատակներ եւ մշակոյթ: Իրապէս, իմ դլխէն վեր բան է Զարաբաղցին ճանչնալը:

1997 Յուլիս 21, Փիլլարա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍՆԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՊԷՍ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Մշակութային կեանքը յիշեցնում է իրլանտացի թատերագիր Սամուէլ Պէքէթի «Օհ, դեղեցիկ օրեր» թատերգութեան հերոսները, որոնցմէ խլուել է երկատարգութիւնը, դեղեցկութիւնը, անցեալն ու ապագան: Մնացել են մէայն նրանց սփռական ձայները, ինչպէս նաեւ լեզուն, որն արտաբերում է «բառեր, ընդամէնը մէայն բառեր»: Դրանք եւս իրենց չեն պատկանում, դրանք ինչ–որ ուրիշ մէկի բառեր են:

Հարազատ մշակոյթից ու ինքնութիւնից օտարուած հայ ինտէլէկտուալ անոպի խօսքերը եւս իրենը չեն. յագեցուած են ընդգծուած լնտրանքային բացառիկութեամբ ու ամբարտաւանութեամբ. թերասելու, ակնարկներով խօսելու, հեղնախառը ոճով: Առհասարակ ժառանգն առլեցուն է գերպատճառաբանուած սլենգային երեւոյթներով (նոր բառերով): Այն խօսում է ոչ այնքան նոր իրողութիւնները նշանակելու համար անհրաժեշտ բառերի պակասի որքան սեփական վարկը բարձրացնելու ներքին մղումների մասին: Լեզուառաձգ նախապատուութիւնը որոշում է վարկային յատկնութիւններով: Քիչ չեն դէպքերը, երբ առանց որեւէ դեղագիտական օգտապաշտական կամ ճանաչողական անհրաժեշտութեան արտաբերում են օտար տերմիններ կամ անուններ: Զոր օրինակ, տեղին թէ անտեղի պճնամոլ մտաւորականները սիրում են յիշատակել լայն հասարակայնութեանը ծանօթ անուններ, Մարթէն Պորխէս, Սթեֆան Մալլարմէ, Մարսէլ Փրուսթ, Ռուտոլֆ Շեթայները, Թոմըս Էլիըթ եւլն.: Դրանց սեմպտոլիք խորհրդակցուելու ձգտումը ստեղծում է սեփական անանունութիւնը յաղթահարելու քաղցր պատրանք, ինչպէս նաեւ ինտելեկտուալ այրի համարում ձեռք բերելու տպաւորութիւն: Յաճախ այդ ձգտումը յանգեցնում է անհեթեթութիւնների: Օրերից մի օր դիմեցի ոմն ինտելեկտուալի՝ «Ծանօ՞թ էք անգլիացի պոէտ Ճոն Էսլիին» հարցով, որին հետեւեալ պատասխանը տուեց՝ «Ինչպէ՞ս չէ. դիտեմ, սակայն, որքան ինձ յայտնի է, նրա պոէզիան անցած էտապ է եւրոպական առանգարդիզմի համար»: Իրականում երբեւէ նման պոէտ չի եղել: Անտարակոյս, հոգեպճնամոլ մտաւորականի յատկնութիւնների կենտրոնը այստեղ ու այս երկրում չէ, այլ ինչ–որ եւրոպական քաղաքում՝ Պօալէռեան Փարիզում, Շեթայ–Նըրեան Տորնաթոում կամ Մոպասթեան Սալցպուրկում: Հայրենիքը, նրա հոգեւոր տարածքը (պոէզիան, արուեստը, դրականութիւնը, երաժշտութիւնը եւ այլն) ընկալւում է որպէս «ծայրամաս, դաւառ», որը մտաւորականին դատապարտել է մշակութային անյայտութեան ու մոռացութեան: Զնայած քաղաքականութիւնը համարում է «կեղտոտ գործարքների ոլորտ», սակայն գործադրում է անհերեւակայելի հնարամտութիւն ու ճարպկանութիւն, որպէսզի նոյն քաղաքական հովանաւորների օգնութեամբ յայտնուի Արեւմուտքում՝ որեւէ Փոնտի Թոշակառու–ստաժորի կամ Հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուչի կարգավիճակով:

Արեւմտամէտ պճնամոլի կեցուածքը, դիմախաղն ու ժեստերը նմանւում են խոկական թատերական ծէսի, որն ունի իր «անթուրաժը», միջավայր եւ սուրճի, ոգելից խմիչքի բարեմասնութիւնների կամ անուանի արուեստագէտների մտերմիկ կեանքի մանրամասների շուրջը ծաւալուող բանավէճերը, որոնք յաճախ ուղեկցում են կենսագրական «յայտնագործութիւններով»: Այս կենսատճը չատ բան կարող է ասել նրա կրողի տուայտանքների ու յատկնութիւնների, սոցիալական ուշադրութեան եւ խրախուսանքի արժանանալու անհատական ճիգերի ու քօղարկուած մտադրութիւնների մասին: Այդ մասին են հաւաստում նաեւ արտաքին տեսքի յայտանիչները՝ խոնամուած մօրուսը (լճացման տարիներից մնացած), կաշուէ բաճկոնը (տարուայ բոլոր եղանակների համար), սեւ ակնոցը, դիմագծերի եւ ձեռքերի նրբամշակ տեսքը, ծխամորճը եւ այլագան արտահամանեան մանրագործարանքները: Այս ամէնը կոչուած է չեշտելու ինտելեկտուալ պճնամոլի (փիժոնի) հոգեւոր ինքնատիպութիւնը, պատկանելիութիւնը «ոգու ազնուականութեան» դասին:

Առհասարակ, մեզանում լուսաւորական խաւը ենթակայ է երկու ծայրայեղութեան՝ ձգտում է կորուել իր մշակութի ազգաչէն ակունքներից, խախուտն արուեստական արժէքների, հիմնականում դրանց ցածրարժէք արտանետուածքների ապրեցութեանը կամ էլ ոչ քննադատաբար իւրացնել ազգային ազնուական արժէքները, հնահաւաքչական խենթութեամբ կառչելով անցեալի առասպելական սիմպոլներից: Երկու դէպքում էլ նրան իրապէս սպառնում է հոգեւոր ամլութիւնը: Աւելի ու աւելի չատ վկայութիւններ կան, որ օտար կամ ազնուական արժէքներին նոյնանալու, ձուլուելու մարմաջը փոխարինում է ըստեղծագործական անզօրութիւնն ու ներդիտի ծայր պակասը: Թւում է, որ աւելի ու աւելի չատախ «մեծ յաղթութեան հասնելու» յատկանիշ է դառնում ոչ այնքան հոգեւոր արժէքների խորը իւրացումը, որքան դրանց սոցիալական ցուցադրումը: Հոգեւոր արժէքներն աւելի ու աւելի են վերպարանափոխւում ու դառնում ապրանքների առասպելական պատկեր, այսպէս կոչուած, իմաժ: Դրանք բաւարարում են մարդկային անփութութեան անյագուրդ կարիքները, ունեն աւելի չատ սոցիալ–վարկային բնոյթ, քան թէ զուտ հոգեւոր՝ այդ բառի բարձրագոյն իմաստով: Նկատում ենք, որ «հոգեւոր արժէք» բառն աւելի ու աւելի չատ է կապւում վարկի, փրեսթիժի սիմպոլների հետ, այսինքն՝ փաստորէն հոգեւոր արժէքի հոգեբանական բնոյթագրութեան հետ: Զոր օրինակ, ազգային ես–ը ընդգծելու, դրանով սեփական հասարակական վարկը բարձրացնելու ներքին ձգտումը կեանքի է կոչել սիմպոլիկ մրցակցութեան նոր ձեւեր: Մասնաւորապէս, 80–ական թթ. սկսել է փոխակերպուել սոցիալական ծագման սիմպոլի նշանակութիւնը: Սեփական ինքնակենսագրութիւնը «ազնուատոհմիկ» աւանդոյթներով արհեստականօրէն հարստացնելու, ազնուացեղ լինանիքի յետնորդ հռչակուելու մոլուցքը դարձել է չատ չատերի կեանքի միակ ռացիոնալ նպատակը: Մեր մեծանուն դերդուղներից, երաժիշտներից ոմանք ձգտում են ամէն կերպ վերահրատարակել իրենց ցեղային հնութեան առասպելը՝ ապատւինելով յօրինուած տոհմաբանութեանը: Դրանով ձգտում են նախ եւ առաջ գատուել ուրիշներից, մեր նման «չարքաշին մահկանացուներից»: Հէնց այս կենսափիլիսոփայութեամբ ուրուագծում է սոցիալական անափառութեան այն կաւճաշրջանը, որի ներսում «ազնուացեղ ընտրանին» է իսկ նրանից դուրս՝ «արմատազուրկ ամբիկների բազմութիւնը»: Չեն նկատում, թէ ինչպէս այս ամէնը ոչ թէ վերացնում է ազգային մըչակոյթը, նրա լաւագոյն կրողներին, այլ դրանց չուրջը ստեղծում զատատպատական մրցակցութեան անառողջ մթնոլորտ:

Ես դա անուանում եմ մշակութային հիւանդութիւն: Ստեղծագործական նեւրոժն ու տաղանդը վատնած, կորցրած դրողը, նկարիչը, երաժիշտը՝ պապենական անցեալի առասպելականացման չնորհիւ, փորձում է յաղթահարել իր բոյս–հոգեւոր անկումը, պարզ ատած, ասելիքի բացակայութիւնը: Ահա թէ ինչպէս ոմանք սեփական կենսագրութիւնը վերածում են մի փառահեղ կեղծիքի: Սակայն ինչ կատարւում է մըչակոյթի երեւելիների հետ, կատարւում է, որոշ վերապահումներով, ողջ հայ մշակոյթի հետ: Այն ատիճանաբար վերածւում է իրարամերժ ու հակատական արժէքների մի փառահեղ կեղտահորի: Մշակութային նոր հերակլէս է պէտք, որպէսզի մաքրի հայ մշակոյթի ապեան ախոռները:

ՄԱՆՈՒԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

«Ազգ», Օգոստոս 6

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱ՞Ծ ԹԷ ՈՉ

Յուլիս 1–ին կիրարկութեան դրուեցաւ զէնք ունենալու և կրելու մասին ռուսական օրէնքը: Անով թոյլ կը տրուի որ ամէն քաղաքացի ինքնապաշտպանութեան դիմէ ի հարկին զէնքով: Հոկտեմբեր 1–էն կարելի պիտի ըլլայ զէնք պահելու եւ կրելու արտօնութիւն խնդրել, ապա երթալ ու զէնք գնել: Զէնքերը բաժնուած են բազմաթիւ դասակարգերու. ինքնապաշտպանութիւն, մարզական, որսի, կորզ զէնքեր, ինչպէս կոզակներու ազգային տարազը կը պարապեցնէ, եւլն.:

Ինքնապաշտպանութեան դասակարգին պատկանող զէնքերու համար կը պահանջուի որ ինքնաչխատ չըլլան, առաւելագոյն 10 փամփուշտ կարենան պարունակել: Այս պայմանները լրացնող զէնք մը կրելու արտօնութիւն ունենալու համար պէտք է առնուազն 18 տարեկան ըլլալ. ապա հարկաւոր արտօնագիրը կը տրուի, եթէ հոգեկան բժշկական տեղեկագիր մը ներկայացնէ թէ տեսողութիւնը լաւ է, փիզիքապէս հաւասարակշռուած է եւ թմրամոլ չէ: Եթէ հոգեկան զէնք գործածել չի դիտեր, պատհովութեան կանոններու քննութիւն մը կ'անցընէ:

Այսուհանդերձ, այս բոլորին կիրարկութիւնը այնքան ալ պարզ չէ. օրէնքը եռամսեայ պատրաստութիւն մը կը նախատեսէ այն պաշտօնատարներուն համար որոնք պիտի տան զէնք կրելու արտօնագիրները: Օրէնքը կ'ըսէ նաեւ թէ զէնքի գործածութիւնը բացարձակապէս նախատեսուած է միմիայն ինքնապաշտպանութեան նպատակով: Այդպէս կոչուած պարագաներն ալ յստակ սահմանում ունին: Այդպէս կը նկատուի պարագան մէկու մը որ դաշոյնով զինուած մէկուն վրայ կրակ կը բանայ. սակայն պէտք է կրակէլէ առաջ զողին ազդարարութիւն մը ուղղէ. կրնայ բացառութիւն նկատուիլ կացութիւն մը երբ ազդարարութիւնը ուղղելու ժամանակը ուղղակի են–թակային կեանքը վտանգի կ'ենթարկէ: Ասկէ զատ, կնոջ մը, անչափահասի մը, կամ անկարի մը կրակել արդիլուած է այնքան առեն որ այս խումբերուն պատկանողներ իրենք կրակոզ զէնքով մը, կամ խումբով յարձակումի չեն անցած: Այս կէտերը գժուար հարթելի հարցեր ստեղծելու ամէն բնոյթ ունին դատարանին առջեւ: Այնպէս որ զէնք կրելու թեկնածուներուն երբեմն կէս կատակով կը յանձնարարուի արտօնութիւնը առնել, զէնքը գնել ու տան մէկ անկիւնը պահել զայն, հաւանական յետագայ նեղսրտութիւններէ խուսափելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ վախճանած է Թաղէոս Ա. Քհնյ. Տէր–ղորմեաճեան: Նախքան հիւանդանալը, ան պաշտօնավարած էր Թօփխանէի եկեղեցին որպէս հոգեւոր հովիւ: Օծման կարգը տեղի ունեցած է Օգոստոս 28–ին, Գումգափուի Ամենայնիս Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

***

ԳՆԱԼԸԻ (Պոլիս) կազդուրման կայանի փակման հանդէսը տեղի ունեցած է Օգոստոս 23–ին, Ճանըպազեան խաղավայրին մէջ: Հանդիսութեան նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Բացման խօսքը արտասանած է տնօրէնուհին՝ Հերմինէ Զընար, ապա զորձադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը հանդիսավարութեամբ Թինա Թէմիկեանի: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արք.:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Օգոստոս 25–ին Դիրքի Օր մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հայաստանցի զրականագէտ՝ Սուրէն Դանիէլեանի հեղինակած՝ «Ռոպէր Հատտէեան, ներաշխարհի զեղարուեստական քննութիւն» հատորին: Բացուիլը կատարած է Զարեհ Խրախունի որ ներկայացուցած է Ս. Դանիէլեանը յիշելով անոր կենսագրական դիծերը և աշխատասիրութիւնները: Ապա, բեմ հրաւիրուած է Ս. Դանիէլեան որ խօսած է Թանպուլահայ զրականութեան մասին զոր տարբեր կը գտնէ սփիւռքահայ զրականութենէն եւ ծանրացած Ռ. Հատտէճեանի զրականութեան վրայ, քանի որ օրուան նիւթն էր: Արտասանութիւններ եղած են Հատտէճեանի զործերէն Սիլվա Կոմիկեանի կողմէ, հուսկ խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան: Փակման խօսքն ալ արտասանած է Շահան Արք.:

ՊՈԼՍՈՑ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Ճատրակի Միութեան պատուակալ նախագահ Փիրայր Օհանեան յայտնած է թէ չարք մը սէմինարներու եւ մրցումներու համար Պոլիս հրաւիրուած է Կարի Գասպարով: Աշխարհի ախոյեանը Հոկտեմբեր 12–ին կը հանդի Պոլիս ուր Զըրաղան պանդոկին մէջ պիտի մրցի 30 երիտասարդներու հետ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՕԾՈՒՄ
ԿԻՍԼՈՎՈՂՍԿԻ Ս. ՎԱՐԴԱՆ
ՏԱՃԱՐԻՆ

Գարեգին Ա. Օգոստոս 29–ին օծումը կատարած է Կիսլովոդսկի Ս. Վարդան Մամիկոնեան տաճարին որ տեղւոյն «Կռունկ» հայկ. միութեան հանգանակութեամբ կառուցուած է: Սուրբ Պօղոս Առաքեալի հինգերորդ եկեղեցին է ան: Օծման արարողութեան մասնակցած են Սուրբ Պօղոս Առաքեալի մեդրոպոլիտը եւ քաղաքապետ Վիկտոր Բեկեսովը:

***

ՄԱՐԵՇԱԼ ԲԱԳՐԱՄԵԱՆԻ
100–ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻ
ԲԱՑՈՒՄ

Լ. Տէր–Պետրոսեան եւ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ի. Սերդեւ Մոսկուայի մէջ Օգոստոս 30–ին բացումը կատարած են մարեշալ Յ. Բաղրամեանի ծննդեան 100–ամեակին նուիրուած յուշահանդէսին, ուր ներկայացուած են շուրջ 150 յուշանմոյշներ, փաստաթուղթեր: Հայաստանի նախագահը ուրախութիւն յայտնելով բացումին մասնակցելու առիթով, յիշած է որ ան ծնած է Ղարաբաղ ու զարձած է երկու ժողովուրդներուն ազգային հերոսը: Իսկ Ի. Սերդեւ ծանրացած է զօրավարին ռազմական հանճարին վրայ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Օգոստոս 9 – 11 Լայփցիկի մէջ տեղի ունեցած է նորաձեւութեան համաշխարհային տօնավաճառը որուն Հայաստան մասնակցած է զանազան ձեռնարկութիւններու արտադրութեամբ: Անոնք ներկայացուցած են մօտ 70 նմոյշ: Յաջողութիւն զտած է մասնաւորապէս «Ատէքս» ձեռնարկութիւնը որ զործակցութեան բազմաթիւ առաջարկներ ստացած է:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԸՆԹԵՐՑԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ժ.–Ժ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ
ՆՈՐ ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 9–էն Հոկտեմբեր 12 փարիզի Էսայան թատրոնին մէջ(*) կը սկսին ներկայացումները Ժան–Ժապ Վարուժանի նոր թատերգութեան՝ Լա Գագոնա, որու դերը ստանձնած է Նատէն Սերվան: Պատմութիւնն է կնոջ մը որ կառքի արկածին յաջորդած մահաքունին մէջ ձգած է իր յիշատակներն ու յիշողութիւնը եւ կը ջանայ վերագտնել իր կեանքին ասպարէզը եւ յանկարծ կը պոռթկայ՝ «ո՞վ եմ»:

(*) 6, rue Pierre au Lard (angle 24, rue du Renard), Paris 4ème.

ՆԱԽԿԻՆ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄԸ ԱՆՑԱՑՏԱՑԱԾ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

«Ակօս»ի Օգոստոս 29–ի թիւով կը տեղեկացուի որ նախկին պոլսահայ Տիգրան Պաղա չուրջ երկու ամիսէ ի վեր անհետ կորսուած է: Գարակէօզեան եւ Դպրեվանքի նախկին սան Տ. Պաղա 51 տարեկան է, ներկայիս կ'ապրի Գերմանիա: Ան առեւտուրի նպատակով զացած է Հայաստան, հետը տանելով 100 հազար մարքի դումար մը: Տեղւոյն վրայ իր զործակիցն էր Էմիլ Աճէատեան որուն հետ ծրագրած էին մարմարի առեւտուր ընել: Ընտանիքը դիմումներ կատարած է Հայաստանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի մօտ, սակայն չօչափելի արդիւնք չէ ստացած: Անոնք մտահոգ են Տ. Պաղայի կեանքին մասին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇՈՂԱՐՁԱԿ
չորս հատորով
Դ. հատոր

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

«Ալիք» Տպարան, Թեհրան, 1997

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

Այն կիրակի, առաւօտն Մարզար էֆէնտի դիշերանոցով ոտքերը բոպիկ, բազմոցին վրայ երկնցած, թերթ կը կարդար, ամեն տեն ճախ ձեռքով իր կակղոր փորը շփելով: Այս զործողութիւնը սոսկալի որեւէ անհանդստութեան նշանը չէր, ինչպէս թերեւս պիտի ենթադրէ բարեմիտ ընթերցողը, այլ Մարզար էֆէնտիին մէկ սիրական ունակութիւնը, ամէն անգամ որ դիշերանոց կը կրէր:

Այդ չիուանը զգուանք մըն էր իր փորին նայուած, խանդազատանքի ցոյց մը, ինչպէս հայր մը պիտի ընէր իր տղուն դլուխը շոյելով:

Ներքին լուրերու զգլխիչ հեչտութիւնները մէջ թաղուած էր Մարզար էֆէնտի երբ յանկարծ դուռը բացուեցաւ եւ երիտասարդ կին մը ներս մտաւ ջղադրդռած կերպարանքով մը:

Մարդը գլուխը դարձուց եւ զարմացած կան չեշտով մը հարցուց նորեկին.

– Ի՞նչ, ժամը ասանկ կանո՞ւխ վերջացաւ:

– Դեռ նոր պատարագ մտան, պատասխանեց կինը չոր կերպով:

Եւ թեթեւօրէն դոզահար ձեռքով մը զլխարկը հանեց ու սեղանին վրայ դրաւ:

– Ինչո՞ւ չկեցար պատարագին, եռաձայն պիտի երգուէր...

– Եռաձայնն ալ տեղը կենայ, քառաձայնն ալ, դոչեց կինը, բերանս բանալ մի՛ տար:

Մարզար էֆէնտի ըմբռնեց կացութեան լրջութիւնը, լրագիրը մէկ կողմ դրաւ, բազմոցին վրայ նստաւ, սիկառէթ մը վառեց եւ ըսաւ.

– Ի՞նչ կայ նորէն...

– Բան մըն ալ չկայ:

– Բարկացած կ'երեւաս կոր:

– Դուն իմ տեղս եղիր տէ՝ մի բարկանար նայիմ:

– Ձանըմ սա եղածը պատմէ նայինք:

– Մէյ մըն ալ աս ժամը ոտք չպիտի դնեմ... աղօթք ընելու տեղ մեղքի մէջ կ'իյնամ կոր:

Մարզար էֆէնտի չպատասխանեց. հասկցաւ որ կինը ինքնաբերաբար խօսիլ պիտի սկսէր եւ աւելորդ էր նորանոր հարցումներով անոր զրգռութիւնը աւելցընել:

Արդարեւ երիտասարդուհին չարունակեց.

– Աժեմին չաժեմին կնկանը պատիւներ ընեն, տեղ բանան, տեղ ցուցնեն, ժամկոչը աթոռ վազցնէ՝ ասդին ես ժամերով ոտքի վրայ մնամ... բայց անոնք յանցանք չունին, յանցանքը քուկդ է, քեզի պէս էրիկներն է... հոս նստէ անտարբեր լրագիր կարդայ, անդին կնիկդ խաղք ըլլայ ժամուն մէջը...

– Դեռ չեմ հասկնար կոր թէ եղածը ի՞նչ է:

– Ժամ զացի որ ասեղ ձգելիք տեղ չըլլայ... հրելով հրմշտկելով, արիւն քրտինք մտնելով, առաջ անցայ... բոլոր նստարանները բռնուած՝ տեղ չէ մնացեր, ինչ որ է, դասին եռեւը ոտքի վրայ կեցայ:

– Վերնատունը թող ելլէիր:

– Ձամաշրճի եղիսաբէթը չեմ, ոչ ալ խոփած պառաւ քի վերնատունը երթամ... գիս բարկացնելո՞ւ համար կ'ըսես կոր այդ խօսքը:

– Չէ ճանըմ, բան մըն էր ըսի, դուն խօսքդ չարունակէ:

– Աչս հանեցի, «Հայր մեր» մը ըսի, կեցեր ժամերդութիւնը մտիկ կ'ընեմ կոր, մէյ մըն ալ պահարանին մէջէն տէրտէր մը դուրս եկաւ, տեղ փացին, ճամբայ բացին... տէրտէրին եռեւէն ժամկոչը ձեռքը աթոռ մը բռնած, ժամկոչին եռեւէն ալ ո՞վ ըլլայ կը հասնիս...

– Ո՞վ, հարցուց Մարզար էֆէնտի, առանց չահագրգռութեան:

– Տիկին Շաղիկը... մէյէր բոլոր այս իրարանցումը իրեն համար է եղեր: Ես ալ մէկ կողմ քաշուեցայ, կարծեցի որ առջեւէս պիտի անցնին, կորսուին երթան... մէյ մըն ալ կ'ուզե՞ս քի ժամկոչը աթոռը բերէ իմ կեցած տեղս տնկէ: Շաղիկ օլաճաին ալ զայ անոր վրայ տատորոզուի, բարկութենէս արունս զլուխս ցատքեց, աչքերս խամաչմիչ եղան, բոլոր մարմինովս զողալ սկսայ... տէրտէրին մօրուքէն բռնել փետռելս եկաւ... ա՛լ չկրցայ կենալ, ինքզինքս ժամէն դուրս նետեցի... բակը ժամկոչը դէմս ելաւ, աղաւոր մը լուացի...

– Ձանըմ, տիկին Շաղիկն ալ թաղականի կնիկ է, հարկաւ քիչ մը աւելի պատիւ կ'ընեն անոր, ասիկա բնական բան մըն է, այդչափ իրարանցումի պէտք չկայ...

– Թաղականի կնիկ է եղե՛ր... անոր էրկանը պէս քանի մը հատ զրազիր կը բանեցնես կոր քուկդ... Թող այսչափ վէրչէն չթռչի: Բայց նորէն կ'ըսեմ, նորէն կ'ըսեմ, յանցանքը, քուկդ է... ո՛չ տէրտէրը յանցանք ունի, ո՛չ ժամկոչը, ո՛չ ալ Շաղիկը:

– Անուչիկս, ես հոս նստած տեղս մա՞ս կը հատուըտամ որ հասկնամ ժամուն մէջ անցած զարճածը:

(Շար. 1)

(Շար· Ա· էջէն)

անողոք կերպով եւ պետական դանձը չըփոխհատուցով իր անձնական դանձին հետ, մեռաւ Թուպաթ, 66 տարեկանին, վրոտթաթի խլիրդէ: Իշխանութենէն հեռացուած էր Մայիսէն ի վեր եւ միայն Մարոքն էր որ իրեն ապաստան տուած էր: Արեւմուտքը, մանաւանդ Ֆրանսան, ոռնք զօրավիգ էին իրեն, այսօր երես դարձուցած են: Հսկայ հարստութիւն դիզած է, պալատներ եւ ապարանքներ ունի աշխարհի ամէն կողմը: Պիտի թաղուի Մարոք, թէեւ կ'ըսուի թէ իրեն յաջորդողը՝ Գապիլա դէմ չէ որ Զայիր թաղուի:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, սարսափ կը տիրէ այլեւս, ամէն օր ջարդերը, մարդ մորթելը, խեղդելը, կացինահարելը ընթացիկ դարձած են Ալժէի մէջ իսկ եւ չափաւորներէն կարելի չէր ճշդիւր թիւ մը տալ մեռեալներուն: Սեպտեմբեր 5–էն 6 դիւերը 87 հոգի մորթուած, վխատուած են Պէնի Մէսուս, 60 ուրիշներ ալ անդամահատուած: Նոր ջարդ մըն ալ զոհըւած է կիրակի եւ 37 մեռեալներ աւելցած են:

ԳՐԻՍԹԻԱՆ ՊԼԱՆ հրաժարեցաւ էր–Ֆրանսի տնօրէն–նախագահի իր պաշտօնէն ինչպէս կը սպասուէր, իրրեւ հետեւանք կառավարութեան որոշումին սեփականաշնորհման դէմ: Ընդդիմութիւնը բուռն կերպով կը բողոքէ: Արդարեւ, Պրիւտէլի յանձնախումբը համամիտ եղած էր որ Ֆրանսական Պետութիւնը ընկերութեան պարտքին մէկ կարեւոր մասը ջնջէ պայմանաւ որ սեփականաշնորհում կատարուի, ինչ որ պարագան է աշխարհի օդանաւային գրեթէ բոլոր ընկերութիւններուն, կարենալ ապահովելու համար անհրաժեշտ մրցակցութիւնը:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Ցուլիս 30–ի մահափորձին մասին անգլիական թերթ մը գրած է թէ ահաբեկիչները Թուրքիայէն մեկնած են Իրանի եւ Սուրիոյ գաղտնի գործակալութիւններուն կարեւոր օժանդակութեամբ: Պնդումը մեծ արձագանգ գըտած է Իսրայէլի մէջ: Ահաբեկիչները կ'ըսուի թէ մարդուած են Լիբանանի մէջ, ապա Թուրքիա անցած ու թրքական անցագիրներով մեկնած Երուսաղէմ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ (Սեպտ· 7) համաձայն, Ֆրանսայի իշխանութեան դէմքեր որոնց հետ հանդիպում ունեցած էր Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը իր երկրին Եւրոպայի Միութեան անդամակցութեան շուրջ, զօրակցութիւն խոստացած են: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան բարձրաստիճան պատասխանատու մը ըսած է թէ իրենք կը ջանան որ Թուրքիոյ արուի լիիրաւ անդամի հեռանկար մը, սակայն գլխաւորաբար Գերմանիա ու այլ երկիրներ դէմ են նոր–ման մօտեցումի մը: Այս առումով Անդարա մեծ յոյսեր կապած է վարչապետ Երմպուի Գերմանիա այցին որ տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 30–ին:

ԱԹԼԻՆԻ ընտրուեցաւ 2004–ի ոլիմպիական խաղերուն համար, ինչ որ յաղթանակը կը նկատուի թենիսածութեան յոյն կոմիտէին նախագահուհի՝ Ձիաննա Անհելօփուլոսի: Միւս թենիսածուները էին, Հռոմ, Լը Գաի, Սթոքհոլմ եւ Պուէնոս–Այրէս:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI d'Asnières

REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 13 Septembre

FORUM DES ASSOCIATIONS
(présence que le samedi)
rue de la Concorde à Asnières.

Samedi 27 Septembre

COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre

VOYAGE A LISBONNE.

Paylagh GHIRAGOSSIAN

s'est éteint le 7 août 1997, entouré de sa famille.

Ancien combattant et prisonnier de guerre, ses obsèques ont eu lieu le 11 août à Saint Hilaire la Palud.

Une cérémonie de souvenir aura lieu en l'Eglise apostolique arménienne de Paris, en célébration des quarante jours de sa disparition.

Ses proches sont invités à lui rendre hommage autour de sa femme Nevart et ses filles Michèle et Myriam. La messe sera annoncée dans ces colonnes.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ· – Պ· Վահէ Զիլինկիրեան 1·400 Ֆր·:

***

ՓԱՐԻԶ· – Պ· Դանիէլ Թիւֆէնքճեան 600 Ֆր·:

***

ՓԱՐԻԶ· – Օր· Աստղիկ Քէօսէեան 200 Ֆր·:

– ԽԱՉՎԵՐԱՑ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Աղօթք:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է Խաչի· Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ, «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս· ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Տօն է Խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15· Մեռելոց:

Ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ԱԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14–ին, Վերացման Սրբոյ Խաչի· Խաչվերաց:

Հանդիսաւոր պատարագ կը կատարուի Ս· Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին:

Ճաշարան պատարագի, մեծահանդէս Անգաստան Խաչի՝ զարդարուած ուհանով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ
(Փարիզէն)

Նկատի ունենալ որ այդ օրը Հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

UGAB - MARSEILLE

VOYAGE EN ARMENIE

du 9 au 16 Octobre

Inauguration officielle de la 5ème Table de l'UGAB

PROGRAMME DU VOYAGE

— **Jeudi 9 Octobre :** Décollage de Marseille pour Paris. Accueil à l'arrivée et transfert à l'aéroport Charles de Gaulle 1. Enregistrement; 18h35 Envol pour Erevan. Arrivée à Erevan, accueil et transfert à l'hôtel.
— **Vendredi 10 Octobre :** Matinée **libre.**
— **Samedi 11 Octobre : INAUGURATION DE LA 5EME TABLE DE L'UGAB.** Déjeûner. Après-midi: les actions de l'UGAB en Arménie (visite de l'Université Américaine, Hôpital et sa section de la chirurgie réparatrice, Pioneer Balad...); Dîner à l'hôtel; Soirée: Opéra.
— **Du 12 au 16 Octobre :** Diverses excursions.

PRIX

ARMENIA 1****	Départ de Paris	Départ de Marseille
Prix/personne en chambre double	6200 F.	7200 F.
Prix/personne en chambre individuelle	6900 F.	7900 F.
ARMENIA 2***		
Prix/personne en chambre double	5500 F.	6500 F.
Prix/personne en chambre individuelle	5900 F.	6900 F.

Le prix comprend : Le tranfert aérien Marseille/Paris/Erevan et retour — L'hébergement à l'hôtel Armenia 1 ou 2, selon votre choix, en chambre double avec salle de bains et W-C privés — Les petits déjeuners à l'hôtel— Les dîners à l'hôtel — Les transferts Aéroport/Hôtel/Aéroport à Erevan — Les excursions guidées — Les repas pendant les excursions de la journée.
Le prix ne comprend pas : Les frais de visa (300 F.) — Les assurances assistance médicale et rapatriement — Les boissons alcoolisées pendant les repas.

—— **Ce programme n'est pas définitif et peut être modifié** ——

Les demandes sont très nombreuses. Pour nous permettre d'organiser au mieux votre voyage et d'assurer les vols Marseille/Paris Charles de Gaulle aller-retour, nous vous prions de vous inscrire en versant la somme de 1000 F par participant.

Réservations : UGAB-Paris — 01 45 20 03 18;
UGAB-Marseille — 04 91 22 10 45.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՕ

Իսիլ Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Մխոբեան Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13–էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 24–ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4–էն 14 տարեկան հայ մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական Լեզու:

Շաբաթ օրերը 8·30–էն 12·30–ի միջեւ: Օթոքարը կ'անցնի Մշտոն–Լա–Ֆորէյի, Գլամարի եւ Իսիլ գլխաւոր փողոցներէն, աշակերտները հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01· 46 44· 28· 52:

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները:

***

ՇԱՒԻԼԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑ

Շաւիլի Եկեղեցւոյ հովանաւորութիւնը վայելող երկօրեայ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դպրոցի վերամուտի թուականն է, Սեպտեմբեր 10, Շաբաթ, առաւօտեան ժամը 10–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահին մէջ, հետեւեալ յայտագրով ու ժամանակացոյցով·

– Շաբաթ ժամը 10 – 12· հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն վեցը տարիքի աշակերտներու համար:

– Շաբաթ ժամը 14 – 16· հայերէն լեզու եւ կրօնագիտութիւն պատանի տարիքի աշակերտներու համար:

– Ուրբաթ երեկոյ ժամը 18·30 – 21· հայերէն լեզու չափահաս տարիքի աշակերտներու համար:

Ցաւելեալ մանրամասնութեանց համար դիմել դպրոցի ուսուցչին՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեանին:

Հեռաձայն·– 01 – 47 – 09 – 23 – 18

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկաբարեան եւ Խաչերեան ընտանիքները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պ· Սիմոն Աւտոյեանին եւ իր հարազատներուն տիկին Ատրինէ Աւտոյեանի մահուան առթիւ եւ այս սուգ առիթով փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն Մարսէյլի Համազգային Դպրոցին 500 Ֆր·,, «Յառաջ»ի օրաթերթին 300 Ֆր·:

LA RENTRÉE 97/98
10 SEPTEMBRE 1997

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

PROGRAMME PÉDAGOGIQUE

• Մանկապարտէզ 3 դասարան 3–էն 6 տարեկան հայերէն լեզու, պար, երգ, խամաճիկ, ձեռային աշխատանք:

• Maternelle 3 niveaux : Initiation à la langue arménienne Enfants de 3 à 6 ans : Marionnettes, travaux manuels, danse, chant.

• Նախակրթարան 4 դասարան՝ 7–էն 12 տարեկան հայերէն լեզու, թատրոն, երգ, պար, ձեռային աշխատանք:

• Primaire-collège 4 niveaux : langue et civilisation arménienne Enfants de 7 à 12 ans : Théâtre, danse, chorale.

• Նախատեսուած է պաք–ի նախապատրաստական մակարդակ 13–էն 15 տարեկան:

• Niveau pré-bac : prévu pour les élèves de 13 à 15 ans.

• Համակարգիչի նախապատրաստութիւն:

• Initiation à l'informatique.

• Իւրաքանչիւր դասարան՝ ֆրանսախօս եւ հայախօս խումբերու ենթաբաժանում:

• Répartition des élèves par groupes arménophones et francophones.

• Դպրոցը բաց է Ուրբաթ՝ 9.30–էն 16.00 Շաբաթ՝ 9.30–էն 17.00 Նաեւ՝ դպրոցական արձակուրդներու ընթացքին:

• L'école est ouverte Mercredi de 9h30 à 16h00 Samedi de 9h30 à 16h00 y compris les vacances scolaires.

26, RUE TROYON - 92310 SÈVRES
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS
COLLÈGE - TEL 01 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 01 47 50 29 04

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
MERCREDI
10 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաւան առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·198 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.198

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ

Մարմարա Սեպտեմբեր 3–ի իր թիւով հետեւեալ արձագանգները կու տայ թուրք մամուլէն Ա· Ղուկասեանի ընտրութեան առթիւ:

***

«Բատիքալ» թերթը, նշելով որ Ղարաբաղի մէջ նախագահ ընտրուած է Ա· Ղուկասեան, կը յայտնէ թէ այս ամբողջ կարծրութեան կողմնակից քաղաքագէտ մըն է: Թերթը կը յիշեցնէ, թէ Ղուկասեան Ղարաբաղի ժողովուրդին նախընտրեց քուէներով նախագահ ընտրուեցաւ: Ղարաբաղի ժողովուրդը ամենարարձր համեմատութեամբ մասնակցեցաւ քուէարկութեան, ինչ որ, ըստ քաղաքական դիտորդներու, պիտի տակաբացնէ Ադրբեջանցիներու պնդումները Լեռնային Ղարաբաղի ճակատագրին մասին: Արկադի Ղուկասեան անբաւարար գտած է Մինսկի խումբին վերջին առաջարկները եւ պնդած է որ անոնք միայն Ադրբեջանի համար չհաւէտ են: Քաղաքական դիտորդները կը յիշեցնեն թէ Արկադի Ղուկասեան չատ փայլուն յաղթանակ մը տարաւ վայելելով նաեւ Դաշնակցականներու զօրակցութիւնը: Դաշնակցութիւնը, որուն գործունէութիւնը ներկայիս Հայաստանի մէջ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կողմէ առկախուած է, չատ ուժեղ է Ղարաբաղի մէջ եւ այս պարագան կրնայ անհանդստութիւններ առեղծել Հայաստանի ու Ղարաբաղի միջեւ, կը գրէ թերթը, լուրերու աղբիւր ցոյց տալով երեւանը:

«Ենի Եիւզըլ» թերթը Սեպտ· 3–ին կը պնդէ, թէ Լեռնային Ղարաբաղը պիտի դիմուի Ադրբեջանի դէմ: Թերթը տալով նախագահական ընտրութեան մանրամասնութիւնները, դիտել կու տայ, թէ ընտրութիւնները պախարակուած էին թէ՛ Ռուսաստանի, թէ Ադրբեջանի եւ թէ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի կողմէ: Ադրբեջան յայտարարեց, թէ իրը խօսակից պիտի չընդունի Ղարաբաղի հաքերու նոր ղեկավարը:

Թերթը կը նշէ, որ Ղուկասեան, ընտրուելէ ետք իր առաջին յայտարարութեամբ ըսաւ, որ Ադրբեջանի հաւանական յարձակումին դէմ պիտի զօրացնէ Ղարաբաղի բանակը: «Պարտաւոր ենք բարձրացնել մեր զինուորական ուժը, որքան առեն որ ուժեղ ենք, չեմ կարծեր որ Ադրբեջան մեզի դէմ ուժ գործածէ», ըսաւ Ղուկասեան: Ան յայտնեց, թէ Ղարաբաղը Ադրբեջանին չի պատկանիր եւ Ղարաբաղ երբեք պիտի չընդունի Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը:

«Զաման» թերթի թղթակիցն ալ բացուէն կը հաղորդէ, թէ Ղարաբաղի «ղեղծ» նախագահը բաքուն ամբաստանել ընտրուելէ անմիջապէս վերջ: Արկադի Ղուկասեան յայտնեց, թէ Բաքու պատրաստ չէ Ղարաբաղի հարցի լուծման խաղաղ բանակցութիւններուն: Ընդգծելով, թէ Ղարաբաղ խաղաղ բանակցութիւններու կողմնակից է, Ղուկասեան ըսաւ, որ Ղարաբաղի անկախութիւնը պիտի ծանօթացնեն ամբողջ աշխարհի:

Թղթակիցը կը նշէ, որ Ղարաբաղի ընտրութիւններու ընթացքին բախում պահեցաւ Հայաստան–Ադրբեջան սահմանին վրայ եւ ազերի զինուորները երեք հայ զինուորները սպաննեցին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՐՏՕ – ՍԱՐԼՈ. դիծին վրայ, Փոր Սէն–Ժուա օդակայանի եւ նաւթատար բեռնակառքի մը բախումը երկաթուղային արգելափողին վայրը չատ ծանր հետեւանքներ ունեցաւ Սեպտեմբեր 8–ին: Կառախումբին առաջին մասը անմիջապէս կրակ առաւ եւ առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 14 մեռեալ կար, 40 վիրաւոր որոնց 4–ը չատ ծանր վիճակի մէջ: Արկածը պատահած էր որովհետեւ նաւթատար բեռնակառքը բախած էր անցքի ինքնաչխատ արգելափողին եւ կառախումբը հրդեհած: Ֆրանսայի մէջ դեռ 17·800 երկաթուղային նման անցքեր կան, որոնց մեծ մասը, ինչպէս Փոր Սէնթ–Ժուայի անցքը, չատ վտանգաւոր կը նկատուին: Բոլորն ալ պէտք է վերնան, կ'ըսուի, բայց, տարին հազիւ 500 հատ կարելի է այլ ձեւով (կամուրջ կամ՝ ընդլայտակեայ ճամբայ) փոխարինել: Արկածին վայրը փութացած էին Փոխադրութեանց նախարարը՝ Ժ·–Գ· Կէսո եւ երկաթուղիի ԷՍ–ՆՆ–ՍՆ–ԷՖ տնօրէնը: Ականատեսները կը վկայեն որ կրակ առած կառախումբին տեսարանը ահաւոր էր:

ՖՐԱՆՍԹԵԼԵՖՈՄ–ին մէկ երրորդը պիտի սեփականաշնորհուի Հոկտեմբերին: Պետութիւնը պիտի պահէ բաժնեթուղթերու 63%–ը եւ մնացեալը հրապարակ հանէ: 20%–ը պիտի տրամադրուի անհատներու, 3,5–էն 4,5%–ը Թելեֆոմի աշխատաւորներուն եւ 7,5%–ն ալ գերմանական ընկերութեան՝ Տօյչ Թելեֆոմի:

ԻՒ–ՏԷ–ԷՖ–ի նախագահ՝ Ֆրանսուա Լէոթար հրաժարեցաւ Ֆրէժիւսի քաղաքապետի իր պաշտօնէն ամբողջովին նուիրուելու համար 1998ի չրջանային ընտրութիւններուն, ըստ իր յայտարարութեան: Կ'ըսուի թէեւ որ քաղաքին վարչական վերջին իրագործութիւնները դեր ունեցած են այս որոշումին մէջ: Յանօթի է որ Յուլիս 16–էն ի վեր Ֆրէժիւս բաւական ցնցուած է վարչական կեղծ կնիքներու պատմութիւնով մը: Իր պաշտօնէն հեռանալէն առաջ Վառ, նահանգապետը՝ Ժան–Շառլ Մարքոնի բողոք ներկայացուցեր է «Պետութեան կնիքի գեղծարարութեան եւ գործածութեան» համար:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ խիստ կերպով կը քննադատէ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը իր դանդաղ գործելակերպին համար Տայանայի արկածին առընչութեամբ: Միւս կողմէ, կառքին չորրորդ անձը, Տայանայի անգլիացի թիկնապահը որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր, սկսած է խօսիլ եւ ըսած կ'ըլլայ իր ընտանիքին անդամներուն թէ պատասխանատուութեան լայն բաժին մը ունի պատահածին մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին նախարարութիւնը ոչ հանրային դէպք որակեց Մոպութուի մահը, որու մասին կանկաթէր բառն իսկ կը գործածուի: Իր հարստութիւնը 7 միլիառ ֆրանք կը գնահատուի, Ֆրանսայի մէջ մէկ չարկաբաժին ունի Ավընիւ Ֆոշ (Փարիզ) եւ չորս ապարանք Գոթ ա'Ազիւր, տասը կալուած ունի Պելժիա (հինգ դղեակ, չորս չարկաբաժին, մէկ ապարանք), մէկ կալուած Զուիցերիա, հատ մըն ալ Փորթուկալ: Այսօր, մեծ նատէր, բռնակալ, աւազակ, կողոպտող որակումներով կը յիշուի, մինչ դեռ երկիր, Մոպութու կը վայելէր Պելժիոյ, Ամերիկայի եւ մանաւանդ Ֆրանսայի (Ժիսքարէն Միթերան) հովանաւորութիւն ու բարեկամութիւնը, որովհետեւ զայն կը նկատէին պատնէշ մը համայնավարութեան դէմ: Այս պետութիւններուն նիւթական լայն օժանդակութիւնն ալ վայելած է:

ՀԱՑԻՒԻ բաղը 500 ճամբորդ փոխադրող նաւ մը ընկղմած է Սեպտեմբեր 8ին: Կ'ըսուի թէ 60 հոգի միայն փրկուած են:

ԳԱԹՐԻՆ ՄԵԿՐԷ, Վիթրոլի քաղաքապետուհին (Ազգ· Ճակատ) երեք տարի յետաձգումով բանտարկութեան եւ 50 հազար Ֆր· տուգանքի դատապարտուեցաւ Էքս – ան – Փրովանսի դատարանին կողմէ այն ցեղապաշտ յայտարարութիւններուն համար զոր ըրած էր Պէրլիսկոնիի Յայտնութիւն, Փետր· 23–ին: Ան ըսած էր թէ տարբերութիւններ կան ցեղերու միջեւ, թէ Ֆրանսա զաղթողները Ֆրանսա են միայն դրամին համար եւլն·: Դատի դիմած էին ՄՌԱՓ, ՍՕՍ–Րասիզմ եւ մարդկային իրաւանց Լիկան, նաեւ 589 անհատներ: Կը պահանջուէր նաեւ որ Գաթրին Մեկրէ կորսնցնէ ընտրուելու իրաւունքը, բայց դատարանը ընթացք չտուաւ այդ կէտին: Գաթրին Մեկրէ վերաքննութեան դիմեց:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ 850–ամեակը տօնուած է երեք օրերու երկայնքին երեք միլիոն հանդիսատեսներով: Գեղարուեստական բաժինը ապահոված էին մասնաւորաբար Մոնսեռատ Գապալլէ, Լուչիանօ Փավարոթի, Տավիտ Օուիդրֆիլտ, Ժան–Միշէլ Ժառ: Տօնակատարութիւնը 300 միլիոն Ֆրանք արժած է:

ԹՈՒՐՔԻԱ – ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ վէճը որուն նիւթն են Կիպրոսի համար Աթէնքի Ռուսաստանէն գնած հրթիռները, նորանոր սակարկութիւններու պատճառ կ'ըլլայ երկու մայրաքաղաքներուն միջեւ: ԱՄՆ նեցուկ կը կանգնին Անգարայի, ճնշում բանեցնելով Աթէնքի եւ Կիպրոսի վրայ: Իսկ Աթէնք կը պնդէ չհրաժարիլ զանոնք Կիպրոս տեղադրելու նպատակէն, այնքան առեն որ կղզին ամբողջովին ապազինուած չէ: Յունաստանի վարչապետը ըսած է նաեւ որ պատերազմի պատճառ պիտի նկատեն Կիպրոսի իրավիճակը փոփոխելու միտող թրքական որեւէ քայլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 8/9)

ՀՐԴԵՀ

Սեպտեմբեր 6, Շաբաթ կէսօրին Ստեփանակերտի փողոցին հեղուկ վառելանիւթի վաճառքի կայանէն հրդեհ ծագած է: Ըստ ականատեսներու հաղորդումներուն, հրդեհը այլեւս գրեթէ սովորական դարձած է Երեւանցիներու համար: Հրշէջները անմիջապէս մարած են հրդեհը, սակայն մտահոգութիւնը տեւական է:

***

Վ· ՏԷՐ–ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ
ՆԱՒԻ ՊՐԱԶԻԼԻ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեանի հրամանագրով Արժանթինի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Վահան Տէր–Ղեւոնդեան նաեւ Պրազիլի դեսպան նշանակուած է: Պուէնոս–Այրէս մեկնելէ առաջ Վ· Տէր–Ղեւոնդեան Հայաստանի Փարիզի դործակալ էր:

***

ՍԱՀՄԱՆԱՑԻՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐ

Հայեւադրբեջանական սահմանին հիւսիս–արեւելեան հատուածին վրայ Սեպտ·

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱՑԻՆ ԱՆՑՔԸ ԿՈՒՈՒԱԽՆՋՈՐ ԱՆԳԱՐԱՑԻ ԵՒ ԲԱՔՈՒԻ ՄԻՋԵՒ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Ի· Ճէմի ու Պետական նախարար Ա· Ատէճանի Բաքու այցելութեան նախօրեակին երկու մայրաքաղաքները բաւական լարուած յարաբերութեան մը պատկերը պարզած են: Լարումին պատճառը Հայաստան – Թուրքիա սահմանային անցքը բանալու Անգարայի տրամադրութիւնն է զոր նախագահ Ալիեւ կը վերագրէ Մինսկի Խումբի միջնորդներուն:

Երկու Թուրք նախարարներուն Բաքու այցելութեան նախօրեակին այդ կացութենէն իրենց բացայայտ դժգոհութիւնը արտայայտելու համար Ադրբեջանի Արտաքին նախարարը Հասանով Թուրք լրագրողներու խումբի մը յայտնած է թէ եթէ Անգարա բանայ Հայաստանի սահմանային անցքը, իրենք որպէս փոխադարձութիւն կը հրաժարին այն խոզովակաշարէն որ Բաքուէն քաղուիզը Թրքական ձէյհան նաւահանգիստը պիտի հասցնէր: Հասանով աւելցուցած է որ իրենք որոշ անհանդստութիւն կը զգան Թուրք դործի մարդոց Հայաստան կատարած այցերէն եւ տեսնելով որ Կարսէն մինչեւ Հայաստանի սահման տանող ճամբան արդէն կզրապատուած է:

Այս հաղիւ թէ քօղարկուած սպառնալիքը որով Բաքու իր մեծագոյն խաղաթուղթը դործածելով կը ջանայ արգելք ըլլալ Հայաստան – Թուրքիա որոշ մերձեցումի մը, գլխաւոր նկատը կազմած է երկու Թուրք նախարարներուն հանդիպումներուն ալ, ձէմ եւ Արտաքին նախարարութեան Թրքական Հանրապետութիւններու բաժնին պատասխանատու նախարարը Անտիճան չատ ձգտուած ժամերը ապրած են Բաքուի մէջ: Անոնք իրենց ամբողջ կորովը գործադրած են համոզելու համար Ադրբեջանցիները որ համակերպին սահմանային անցքին բացումին. իսկ նախագահ Ալիեւ յայտնած է թէ «անցքին բացումին առընչութեամբ ոչ մէկ զիջում կրնան ընել», սակարկութեան սեղանին վրայ դնելով Բաքու – ձէյհան քարիւղատարը:

Թուրք մամուլը (Սեպտ· 8–9) կը տեղեկացնէ թէ Ի· Ճէմ այցին ընթացքին երբեք չէ ունեցած «սահմանային անցքը պիտի չբանաւ» արտայայտութիւնը, ինչ որ ուշադրութիւն գրաւած է:

Ան տեսակցած է ադրբեջանցի իր պաշտօնակիցին հետ ալ ուանոր հետ եւս ունեցած նոյն վէճը, քննադատութիւններու թիրախ եղած: Հ· Հասանով Ի· Ճէմի դիտել տուած է նաեւ թէ Ռուսաստանի Հայաստանի ծախած մէկ միլիոն տոլար արժէքով զինամթերքը ոչ մէկու իր երկրին, այլ նաեւ Թուրքիոյ առընչուած վտանգ մը կը հանդիսանայ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀՈԳԵՐԷՆ

Վրաստանի Հայութիւնը խորհրդային 70-ամեակին պարտադրանքներուն, ճըն-չումներուն ու ափիւռքեան իրավիճակի մը ենթադրելի կամ ծանօթ խնդիրներուն հետ ունեցած է եւ ունի Հայաստանին սահմանակից երկրի մը քնակիչ ըլլալուն «անպատեհութիւն»ն ալ: Կացութիւն մը որ հայրենիքին մօտիկ ապրելու առա-ւելութեան քով, եւ թերեւս անկէ աւե-լի, ժխտականներու պատճառ է այդ մե-ծաթիւ զանգուածին համար:

Տեղական ու նաեւ հայաստանեան մա-մուլի վերջին շրջանի պարբերական հը-րապարակումներէն յայտնի դարձան նա-խաքեան հարց մը չհարկելու ախոր-ժակներ: Առոր մէջ ինչ որ առաւել մը-սահոգիչն է, կը վերաբերի այդ ախոր-ժակներու տարբեր աչերուն: Անոնց կարդին անակնկալ պիտի չըլլար Թիֆ-լիսը նշմարել· անոր կեցուածքը կրնար բացատրուիլ նախագահական խոհե-մութեամբ, մանաւանդ արխազական, չէ-չէնական, Օսէթներու հակամարտու-թիւններէն ետք: Բայց, ի հարկին նա-խաքեան հարցի մը նկրտումի տրամա-դրութիւնը առընչուեցաւ նաեւ Բաքուի, Անգարայի, եւայլն:

Քաղաքական տարբեր հաշիւներու գը-բաւարկ նկատուելու այս անհանդիստ վի-ճակը բոլորովին կը չեզոտուի երբ անոր վրայ կը բարդուի ոչ թէ հեռանկարային, այլ ապրուած լարումը: Ատիկա կը վե-րաբերի հայկական ներկային, մշակու-թային, կրօնական, կրթական անոր դր-ծունէութեան եւ հարստութիւններուն ուղղուած քայլերու:

Օգոստոս 21-ի «Մոլորակ»ը հակիրճ հարցազրոյցով մը կրկրին բացած է թըղ-թածրարը, այս անգամ քաղաքականին տեղ նիւթ ընելով մշակութային, կրօ-նական յուշարձաններու խնդիրը: Ռու-զան Մինասեանի զրուցակիցն է Օֆելիա Գրիգորեան որ Վրաստանի հայկական մը-չակութային բարեսիրական Միութեան առընթեր «կանչ» կազմակերպութեան նախագահն է: Առաջին պատասխանով իսկ չի զօղարկեր հայկական ազգային արժէքներու պահպանումին «բարդ» վի-ճակը: Կ'ըսէ թէ վերջին 8-9 տարուան ըն-թացքին մօտ 10 հայկական եկեղեցի վեր-անուանուած, «վերանորոգուած» է որ-պէս վրացական: Ատիկա սկսած է Գամ-սախուրդիայի օրով: Կիսաւեր է Ս. Նա-րաշէնը որուն պատերը կ'ըսէ թէ զար-դարուած են Ն. Յովնաթանի որմնանը-կարներով: Իրենց խնդրանքով Ախա-րատեան թեմի առաջնորդ Գարեգին Ե-պիսկ. հոն այցելած է յանձնախումբով մը (Կաթողիկոսական ընտրութեան նախօր-եակին)· արդիւնքը եղած է այն որ եկե-ղեցին փակ մնացած է եւ վրան երկու կղպանք կայ· մէկը վրացական, միւսը հայկական: Անոր կը հետեւի Սուրամիի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին վե-անուանումը: Տարօրինակը վիրահայ թե-մի առաջնորդ Գէորգ Աբգ. Սերայդար-եանի հակազդեցութիւնը, կամ աւելի ճիշդ՝ հակազդեցութեան բացակայու-թիւնն է կատարուածին հանդէպ. ան, ինչպէս կ'ըսէ Օ. Գրիգորեան, «բացար-ձակապէս չի էլ անհանգստանում»:

Օգոստոս 21-ի «Մոլորակ»էն ետք, յա-ջորդ օրուան «Հայոց Աշխարհ»ն ալ տեղ տուած է նոյն նիւթին, պատկերազարդ անկիւնով մը: Հոն, Յովհաննէսի Ս. Աստ-ուածածինի վանքէն զատ որուն տեղ նոր առաջնորդանիստ վրաց եկեղեցի կը շին-ուի հակառակ բողոքներու, կը խօսուի Նարիղալա բերդին մէջի հայկական գե-րեզմանատան աւերումին ու անոր աւե-րակ եկեղեցիին հիմերուն վրայ բարձ-րացած Վրաց նոր տաճարին մասին: Այս չարքին մէջ կան տակաւին Հաւլաբարի (Թիֆլիսի հայկական թաղը) Ս. Գէորգ եկեղեցիին քանդումը (1995 Յունուա-րին)· այդ վայրին վրայ ալ անց-եալ Յուլիս 3-ին օծուած են Վրաց նոր եկեղեցիի մը հիմերը: Այդ թաղա-մասին մէջ հայկական ուժի եկեղեցի կար, կ'ըսուի: Երեքը՝ Մեսեխի Ս. Վար-դանը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը եւ Յով-հաննէս Ս. Աստուածածինը 1930-40-ական թուականներուն քանդած են: Շամքոր-գինիներու Ս. Աստուածածինը (կամ Կար-միր Աւետարան) 1989 Ապրիլին պայթե-ցուցած էին, իսկ Ս. Կարապետը նո-րոգուած ու վերածուած էր Վրաց տա-ճարի: Այսօր հոն մնացած է միայն Ե-րեւանցիներու Ս. Մինասը եւ Էջմիա-ծինցիներու Ս. Գէորգը:

Թիֆլիսի իշխանութեան մօտ հայ պա-զուքին ձայնը լսելի դարձնելու գործին մէջ կարեւոր աջակցութիւն ցոյց տուած է Խորհրդարանի նախկին նախագահ Վախթանգ Գոգուաձէն: Անոր չնորհիւ յատակօրէն կը հասկցուի որ Թիֆլիսի 150 հազար Հայերը չեն հրաժարիր իրենց պատմականութիւններէն, բայց նաեւ կ'ուզեն պահպանել իրենց ազգային դի-մագիծը որ իր արտայայտութիւնը կը գտնէ նաեւ եկեղեցիով, կոթողներով:

Օ. Գրիգորեան կը պատմէ որ երբ Գամ-սախուրդիայի ժամանակ «Վրաստանը միայն Վրացիներուն» կամ «Բոլոր հիւ-րերը Թող մեկնին»ի նման կոչեր հնչել սկսան, ինք Խորհրդարանի ներկայա-ցուցիչ Շեննգելիային հետ հանդիպումին ըսած է. «մենք համաձայն ենք Թիֆլի-սէն մեկնելու: Բայց տուէ՛ք, մեր շալակը դրէք Ս. Գէորգը, Խոջիվանքը, Նորա-շէնը, 104 դպրոցները, ինչ մըն ալ Քու-ռէն ջուր տուէք եւ կ'երթանք»:

Յետոյ խօսելով նշանաւոր Խոջիվանքին մասին կը պատմէ թէ պատմական այդ վայրը արդէն 1930-ին աւերուած, փակ-ուած է: Բերիայի օրով հոն թաղուած քանի մը ծանօթ հայ մտաւորականներու գերեզմանները քանդուած են, ամիններ-ը տեղահանուած. մնացած չիմաքա-րերուն վրայ ալ հող լեցուած է եւ վայ-րը վերածուած «Բարեկամութիւն» մկըր-տուած զբօսայարտէզի: Իսկ վերջերս այդ պարտէզին մէջ մեծ փոս մը փոր-ուած է, բահերով, քլունգներով ոսկոր-ները չպրտուած են աղբանոց: «Կանչ»ի նախագահուհին կ'ըսէ թէ դիմած են մինչեւ նախագահին գրասենեակը· բողո-քագիր մը յղուած է Արտաքին գործերու նախարարութեան: Այդ քայլերով երե-ւան եկած է որ ներկայիս չատ մը մտա-տրականներ տեղեակ ալ չեն որ այդ պարտէզը անցեալին գերեզմանատուն ե-ղած է· իսկ հոն այսօր եկեղեցի մը կը կառուցուի:

Նոյն ազբիւրին համաձայն, Թիֆլիսի մէջ եօթը հայկական դպրոց կայ: Դա-սագիրքերը Հայաստանէն կու գան: Դըր-գելու համար հայ ծնողները որ իրենց զաւակները ոչ թէ ռուսական, այլ հայ-կական վարժարան ղրկեն, կը ջանան հա-մոզել որ ռուսական վարժարաններու մէջ ստիպուած են դասագիրք դնել, իսկ հայ-կականին պարագային, ոչ: Կայ նաեւ փոխադրութեան հարց մը, քանի որ հայ-կական վարժարաններու աշակերտութիւ-նը քաղաքին ծայրամասերէն կու գայ: Խորհրդարանի ներկայի նախագահը խոս-տացած է անվճար կարգադրել փոխադ-րութիւնը, բայց արդիւնք չէ ստացուած:

Ոչ միայն Թիֆլիսի հայկական դպրոց-ներուն յատուկ այս խնդիրներուն համար Օ. Գրիգորեան դիմաւոր յանցանքը կը վերագրէ հայ մտաւորականութեան. նախ, անոնց զաւակները այսօր եւս ռու-սական դպրոց կը յաճախեն. յետոյ, այդ նոյն մտաւորականները կ'առաջարկեն որ հայկական վարժարաններու աշակերտ-ներն ալ առաջին դասարանէն վրացերէն սորվին, չորրորդէն ալ սկսին միւս դա-սերն ալ վրացերէն ընել:

Որքան արդար է մատնանշումը որպէս քննադատութիւն թէ հայ մտաւորական-ներու զաւակները ռուսական կրթութիւն կը ստանան, նոյնքան տարօրինակ է նոյն զուգահեռին վրայ տեսնել առաջին դա-սարանէն մայրենիին հետ վրացերէն սոր-վեցնելու առաջարկը: Ճիշդ է որ վիրա-հայ գաղութի մարդիկը, յատկապէս Հա-յաստանի սահմանակից շրջաններու մէջ ուր մարդ Հայաստանի մէկ շրջանին մէջ դանուելու տպաւորութիւնը կը կրէ պար-զապէս, կ'ապրին Թիֆլիսէն ամբողջական անջատումի մը պայմաններուն մէջ· ո՛չ տուներու մէջ, ոչ փողոցը, ոչ խանութ-ներու մէջ վրացերէն լսել կարելի է: Բայց երկրի մը քաղաքային ըլլալ ու հարկ ե-ղած ճեւով չսիրապետել անոր լեզուին, ուչ կամ կանուխ լուսանցքին վրայ մնա-լու չի՞ դատապարտեր անհատը: Այս մը-տածումները յայտնապէս տեղ չունին վիրահայ գաղութին մեծամասնութեան մօտ, որ Օ. Գրիգորեան ազգ. մտածողու-թեան հետ կապի պակասով կը բացատրէ նոր սերունդին մայրենիին հետ վրացերէն սորվեցնելու անոնց առաջարկները: Հոս եւս, ինչպէս Սփիւռքի բոլոր շրջան-ներուն մէջ, հարցը հայերէնին ու տեղա-կան լեզուն առողջ բարեխառնութեան մը ծինցնելու Ս. Գէորգը:

ՆՈՐԱԳՈՑՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐԸ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼ

Աշխարհի տարածքին տարեկան մէկ միլիոն երկրաշարժներ կ'արձանագրուին: Անոնցմէ մօտաւորապէս քառասուներկուքը կ'անցնի 3,5 առիւծան Ռիխ-թերը: Մինչ մարդիկ երկրաշարժներուն մեծամասնութիւնը չեն զգար, նկատի ա-ռած, որ անոնք չափազանց տկար չար-ժեր կ'ըլլան, տարուան ընթացքին ան-պայման տեղի կ'ունենան քանի մը չար-ժեր, որոնք կը սպանեն ու կը քաղեն:

Ներկայիս գիտնականներ հետզհետէ աւելի լաւ ձեւով կը հասկնան այն պայ-մանները, որոնք երկրաշարժները կը յա-ռաջացնեն, միաժամանակ սակայն անոնք կը խոստովանին, որ անկարելի է չար-ժերուն վայրն ու պահը նախատեսել:

1960-ական թուականներուն երկրա-չարժներու ուսումնասիրութիւնը նոր ժամանակաշրջան մը թեւակոխած էր: Գիտնականները պատ էին, որ երկրա-գունդին մակերեսային խաւը բաղկացած է չուրջ 12 կարծր մասերէ՝ չարժական սահմաններով: Այս մասերը իրարու տակ դալով, իրարու մօտենալով կամ իրար-մէ հեռանալով՝ մեծ ճնշում կը բանե-ցընեն ծայրամասերու ժայռերուն վրայ: Այս ճնշումն է, որ երբեմն երկրաչարժ կը յառաջացնէ:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՁԱՓՈՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՄԱՀԱՄԵՐՁ

Երկրագունդի կազմութեան մասին այս յայտնաբերումը ինքնաստահ դարձու-ցած էր կարգ մը գիտնականներ, թէ կա-րելի կրնայ ըլլալ երկրաշարժ մը վայ-րը եւ մանաւանդ ժամանակը նախատես-ել: Սակայն գիտնականներուն նախա-տեսութիւնները ու յոյսերը իւ դերեւ ե-լած են:

Այդ օրերուն ընթացք առած երկրա-չարժներու նախատեսութեան ծրագիրնե-րուն մեծ համեմատութիւնը ձախողու-թիւն նկատուած ու փակուած է այսօր:

Ձախոնական ծրագիրը, որուն տարե-կան 17 միլիառ եէն (145 միլիոն տոլար) պիւտճէ մը յատկացուած է, նկատի ա-ռած, որ մայրաքաղաք Թոքիոն խաւա-յին երեք մասերու միացման «խաչմե-րուկ»ին վրայ կը գտնուի, ամէնէն ըն-թացքի մէջ է:

Սակայն կը թուի, թէ այդ ծրագիրը եւս երկար կեանք պիտի չունենայ: Ար-դարեւ, Կրթական նախարարութեան յա-տուկ մէկ խորհուրդին կողմէ վերջերս որդեգրուած տեղեկագիր մը կը խոստո-վանի, թէ ճափոն երկրաբնագէտները այլ մասնագէտներէ աւելի տեղեկութիւն չեն կրցած ապահովել, եւ թէ անոնց ծրագի-րը նաեւ ժամանակի կորուստ է:

Ճափոնի կառավարութեան կողմէ երկ-րաչարժները նախատեսելու ճիգերը սկը-սած են 1965-ին: Այդ օրերէն ի վեր Կրը-թական նախարարութեան յատուկ խոր-հուրդը հնգամեայ նախատեսութեան վեց ծրագիրներ ամբողջացուցած է: Ներ-կայիս անիկա եօթներորդ ծրագիրին վրայ կ'աշխատի: Անիկա անցնող 30 տարինե-րուն 160 միլիառ եէն ծախսած է:

Խորհուրդը տեղեկագիրին մէջ ինք-նաքննադատութիւն կը կատարէ յատկա-պէս իր միամիտ լաւատեսութեան հա-մար: Անիկա կառավարութեան կ'առա-ջարկէ նախատեսութեան ծրագիրին յատկացուելիք դումարը դործածել ա-ւելի ապահով չէնքերու, ծրագիրներու մշակման եւ աւելի լաւ պատասխուե-լու՝ ազէտի մը պարագային անհրաժեշտ քայլերուն դիմելու համար:

1995-ին Քոպէի մէջ տեղի ունեցած ազէտալի երկրաչարժէն եւք ճափոնցիք հետզհետէ աւելի կը համոզուին, թէ կա-րելի չէ չարժերը նախատեսել: Արդարեւ, Քոպէի երկրաչարժը երկար տեւեկ ի վեր անշարժ ճեղքի մը վրայ ծնունդ առած էր անակնկալի բերելով չարժագէտնե-րը: Իսկ Թոքիոյի ոստիկանական կ'ենթադ-րուի, թէ նուազ քան 30 տարիէն 8,4 ա-տիճան Ռիխթերը ուժգնութեամբ չարժ մը պիտի հարուածէ զայն, այնպէս՝ ինչ-պէս պատահած էր 1923-ին, երբ Թոքիո-յի եւ Եոքոհամայի մէկ մասը քանդուած էր:

Գիտնականները չատ խիտ ձեւով երկ-րաչարժներ «զգացող» կազմածներ տե-ղադած են Թոքիոյի շրջանին մէջ եւ երեք հազար մեթր խորութեամբ երեք հորեր չատուկ սարքերով լեցուցած են: Անոնք կը յուսան, որ եթէ յիշեալ կազմածնե-րուն մէկոդով ի չայտ գայ, թէ երկրաչարժ մը մօտալուտ է, կարելի պիտի ըլլայ միջոցառումներու դիմել, ինչպէս՝ երկ-արակաւ հոսանք եւ կազ կտրել, փո-խադրամիջոցները դադրեցնել եւայլն:

ՇԱՐԺԵՐԸ՝ ՃԵՂՔԵՐՈՒ ԵՐԿԱՅՆՔԻՆ

Մինչ գիտնականներ համոզուած են, որ դրեթէ անկարելի պիտի ըլլայ նախա-տեսել երկրաչարժներուն տեղի ունե-նալիք ճշդիւտ թուականն ու վայրը, ա-նոնք չատ լաւ գիտեն, թէ ինչո՛ւ չարժեր կ'արձանագրուին:

Երկրագունդին ներքին ջերմութիւնը, որ արդիւնք է անոր բնական չորսաւարակու-թեան, արտաքին խաւին տակ գտնուող խաւին հաստատուն եւ հալած վիճակով ժայռերուն մէջ մեծ հոսանքներ կը յա-ռաջացնէ: Շուրջ 12 մասերէ բաղկացած արտաքին խաւը չիշեալ հոսանքներուն պատճառով դանդաղ չարժումներու կ'ենթարկուի:

Խաւային մասերուն իրարու միացման գօտիներուն մէջ այդ զանգուածները ի-րարու կը բախին, մէկը միւսին տակ կը սահի, իրարմէ կը հեռանան կամ կը մօ-տենան: Այս չարժումները, որոնց արա-գութիւնը տարեկան 1-էն 18 մ.մ-ի կրնայ հասնիլ, հսկայ ճնշումներ կը ստեղծեն մակերեսային խաւին մէջ, որ ի վերջոյ «կը կոտրի» դարերու կամ հազարամ-եակներու ընթացքին կուտակուած այդ ճնշումները արձակելով. այս ձեւով է, որ երկրաչարժ տեղի կ'ունենայ:

Մակերեսային կարծր խաւին «կոտրո-ւածքը» միշտ կ'արձանագրուի չատա-պէս դիւրաբեկ գօտիի մը երկայնքին, այսինքն՝ ճեղքի մը վրայ: Երկրաչարժ-ներուն մեծամասնութիւնը տեղի կ'ունե-նայ հսկայ զանգուածներուն սահմաննե-րուն վրայ, ուր տեղափոխութիւնները ա-մէնէն արագ ձեւով կ'ընթանան եւ ձըն-չումները առաւելագոյն ուժգնութեամբ կ'արձակուին:

Սակայն ինքնին զանգուածներուն մէջ գտնուող ճեղքեր նաեւ բազմաթիւ չար-ժերու պատճառ կը դառնան:

Մակերեսային խաւին ճեղքերու դի-րաբեկ գօտիներուն վրայ կը գտնուին ա-ւելի եւս տկար վայրեր, ուր ծնունդ կ'առ-նէ կոտրուածքը, որ կը տարածուի ճեղ-քին ամբողջ երկայնքին: Ճեղքին երկու կողմերուն բարդ չարժումները տարբեր հերթականութեամբ խաւային ցնցում-ներ կը յառաջացնեն: Երկրաչարժային ներ կը յառաջացնեն: Երկրաչարժային այս հոսանքներն են, որոնք մակերես հասնելով քանդումներու պատճառ կը դառնան:

Միւս կողմէ, սակայն, այս հոսանքնե-րը գիտնականներուն կարեւոր տեղեկու-թիւններ կը հայթայթեն երկրաչարժին ճեղքիտ վայրին, ճեղքին իւրայատկու-թիւններուն եւ երկրագունդին ներքին կազմուածքին մասին:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՈՑԱՃԵԱՆ

(Օգտագործուած աղբիւրներ՝ «Սիանս է Ավըներ», «Տի Իֆոնոմիստ», Սիանս է վի»):

մէջ պահելու կը վերաբերի, ինչ որ «բը-նական» երեւոյթ է եւ ինչ որ կը հե-տեւի Օ. Գրիգորեանի պատասխաննե-րէն:

Վերջին կէտ մըն ալ որ ազգայինէն, մշակութայինէն եւ թուականին ու տըն-տեսականին կ'առընչուի, արտահոսքի պարագան է: Թիֆլիսի մէջ վտխանակ 250 հազարի, 150 հազար Հայ կ'ապրի կ'ըսուի: Մեկնումներու գլխաւոր ուղ-ղութիւնն ալ Ռուսաստանն է, քանի որ «ամէն տարի դպրոցներից 10-20 աշա-կերտ է գնում Ռուսաստան» կ'ըսէ «Մո-լորակ»ի զրուցակիցը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ԳՈՂՑՈՒԱԾ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀՐԷԱԿԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐ ՄԸ

Օգոստոսի վերջին օրերուն երկու կիներու պարագան անհատառլի լրագրութիւն մը լոյսին բերած է, հետաքրքրութիւնը շարժելով մինչազգային հանրութեան: Այդ երկու կիները մայր ու աղջիկ մըն են որոնք մօտ կէս դարու բաժանումէ մը ետք վերադառած են ընտանիքի մը մօտ: Անոնց ու անոնց նման բազմաթիւ ուրիշներու պատմութիւնը արձագանգած է «Ինթէրնէյշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի էջերուն մէջ:

Այսօր յիսուն տարեկանի չուրջ, ծագումով հրեայ եմէնցի անհատներ որոնք դաստիարակուած ու ապրած են որպէս իսրայէլացի հրեայ, որդեգրումի թղթածրարի մը բացումին պատճառ եղած են, իրենց իսկական ծագումն ու ծնողքը փնտռելու ջանքով:

Յայտնուած է որ ինչպէս Յիլա Լեւին, բոլոր միւսներն ալ, 50 տարի առաջ Իսրայէլ գաղթող եմէնցի հրեայ ընտանիքներու զաւակները են, որոնք որպէս որդեգիր տրուած են իսրայէլցի անզաւակ հրեայ զոյգերու, տեղւոյն իշխանութիւններուն նախաձեռնութեամբ: Հարիւրաւոր, թերեւս հազարաւոր այդ մանուկներուն ծնողքներուն ըսուած է թէ մահացած են անոնք, կամ անյայտացած: Ապա մանուկները որդեգիր տրուած են:

Հարցը առաջին անգամ յարուցուած է երբ եմէնցի հրեաներու սերունդը սկսած է հարց տալ թէ ինչ է պատճառը իրենց ու իրենց քոյր–եղբայրներուն անհետացման: Երկար տարեն ջանք թափուած է հարցը քօղարկելու, բայց Յ. Լեւինի պարագան որ հաստատուած է արեան մանրակրկիտ քննութիւններու արդիւնքով ալ, անդօր ձգած է բոլոր ջանքերը:

Որդեգրումի այս երեւոյթին յարմար պայմաններ ստեղծած է եմէնէն գաղթողներու ապրած ապաստանարաններուն կազմութիւնը. հոն ապրող առողջական պայմանները, լեզուներու տարբերութեան հետեւանք հաղորդակցութեան դժուարութիւնները: Յատկապէս գաղթականայանները առողջական չատ նախնական պայմանները պատճառ էին մանուկներու մեծ թիւով մահերու:

Այսօր խնդիրը քննելու յանձնախումբ մը կազմուած է որուն տուեալներով 4500–ի կը հասնի իրենց ծնողներէն խլուած երախաներուն թիւը որոնք որդեգրուած են: Անոնց տրուած ծնողներուն մէջ մեծ եղած է նացիական ճամբարներէն վերապրող զոյգերուն թիւը: Լրագրող մը որ զբաղած է այս հարցով, կ'ըսէ որ խնդրոյ առարկայ երախաները բացէ ի բաց անջատուած են իրենց ծնողներէն ու տարուած՝ մանկամսուր կամ հիւանդանոց մը, անկէ տրուելու համար իրենց նոր ընտանիքներուն:

Իրենց զաւակներուն անյայտացումը չուրջ կէս դար տառապեցուցած է գաղթական այդ ծնողները: Թղթածրարին բացումին պատճառ դարձած տիկինը որ այսօր Գալիֆորնիա կ'ապրի, ըսած է թէ որդեգրուած է վեց տարեկանին ու 1970–էն ի վեր կը փնտռէր իր իսկական ծնողները: Աւելի քան կէս դար տեւած անոր փնտռտուքը երբ վերջ գտած է, ան գոհունակութեամբ յայտնած է որ պատերազմ մը չհաճած ըլլալու տպաւորութիւնը կ'ունենայ: Պատերազմ որ տեւած է ամբողջ կեանք մը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԻԵԼԻ ԵՐԿԱՐ ԿԵԱՆՔԻ ՊԵՐՁԱՆՔԸ...

ՄԻՆՉ ԱՇԽԱՐՀԸ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԾԵՐԱՆԱՅ, ՄԱՐԴԻԿ ԿԸ ՄՏԱԾԵՆ ՏԱՐԵՑՆԵՐՈՒՆ ԿԵԱՆՔԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Աշխարհի հարուստ երկիրներուն մէջ, երբ մէկը հանդստեան կը կոչուի 65 տարեկանին, կ'ակնկալէ, որ ապրի 15 կամ 20 տարի եւս: Հարիւր տարի առաջ ան այդ տարիքին արդէն մահացած կ'ըլլար: 20րդ դարու աւարտը իր հետը բերած է չատերու համար գերազոյն նուէրը՝ ծերանալու պերճանքը: Սակայն, ինչպէս որեւէ պերճանք, ծերութիւնը սուղ կ'արժէ: Պետութիւններ արդէն կը տրտնջան ծերերուն յատկացուցած իրենց ծախքերուն մասին: Անոնք նաեւ կը գիտակցին, թէ ապագան չատ աւելի ահաւոր պիտի ըլլայ: Յառաջիկայ 30 կամ 40 տարիներուն ընթացքին աւելի երկար կեանքը եւ նուազ ծնունդները պիտի փոխեն քնակչութեան պատկերը, ինչ որ բազմաթիւ երկիրեր պիտի մղէ վերատեսութեան եւ թարկելու տարեց մարդոց հոգածութեան եւ ապահովութեան համար կատարած իրենց վճարումները:

Տնտեսական Գործակցութեան եւ Բարգաւաճումի Կազմակերպութեան անդամ երկիրներուն մէջ 1990–ին բնակչութեան 18 առ հարիւրը 60 տարեկանէն վեր էր: 2030 թուականին համեմատութիւնը պիտի բարձրանայ 30 առ հարիւրի: 80 տարեկանէն վեր մարդոց համեմատութիւնը, որ 3 առ հարիւր է, պիտի կրկնապատկուի: Անոնց մեծամասնութիւնը պիտի դառնայ սպառող եւ ոչ թէ արտադրող: Պետութիւններու չնորհած թոշակին չնորհիւ, բարգաւաճ երկիրներու մէջ ծերութիւնը աղքատութիւն չի նշանակեր: Տարեց մարդիկ պիտի ակնկալեն, որ ապրին բաւարար թոշակով: Անոնք պէտք պիտի ունենան բժշկական խնամքի եւ հոգածութեան: Սակայն մինչ անոնց թիւը արագօրէն պիտի բարձրանայ, այդ թոշակը հայթայթող երիտասարդ աշխատողներուն թիւը զրեթէ նոյնը պիտի մնայ: Հետեւաբար իւրաքանչիւր աշխատաւոր չատ աւելի ծանր պարտականութիւն մը պիտի ունենայ:

Մինչեւ խոր ծերութիւն գոյատեւումը միայն հարուստ երկիրներու վերապահուած չէ: Բարգաւաճող երկիրներու բնակչութիւնը, որ այժմ չատ աւելի երիտասարդ է, քան բարգաւաճ երկիրներունը, սկսած է արագօրէն ծերանալ: Լատին Ամերիկայի եւ Ասիոյ մեծ մասին մէջ 60 տարեկանէն վեր մարդոց թիւը պիտի կրկնապատկուի մինչեւ 2030 թուականը եւ պիտի կազմէ բնակչութեան 14 առ հարիւրը: Չինաստանի մէջ համեմատութիւնը պիտի բարձրանայ նուազ քան 10 առ հարիւրով, տարեց բնակչութեան համեմատութիւնը հասցնելով 22 առ հարիւրի (անչուշտ ասոր մէջ դեր ունի նաեւ բնակչութեան եւ ծնունդներու ահի հակակշռումը. Չինաստանի մէջ իւրաքանչիւր ընտանիք իրաւունք ունի միայն մէկ զաւակ ունենալու): Միայն Աֆրիկէն է, որ երիտասարդ պիտի մնայ մինչեւ յառաջիկայ դարու կէսը:

Մինչեւ 2000 թուականը բարգաւաճող երկիրներու տարեց բնակչութիւնը պիտի հասնի 400 միլիոնի, ինչ որ բարգաւաճ երկիրներու բազդատմամբ՝ կրկնապատիկն է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺ

Տարեց բնակչութիւնը մեծ մասամբ կը բաղկանայ քաղաքական պետնի վրայ եւ ճնշում բանեցնող ուժ չէ բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Սակայն անոր բազմացումը մօտիկ ապագային կրնայ փոխել պատկերը: Մինչեւ 2030 թուականը ոեւէ քաղաքագէտ պիտի չհամարձակի անտեսել երեք քուէարկողէն մէկը, որ տարեց պիտի ըլլայ, մանաւանդ որ տարեց մարդիկ ընդհանրապէս երիտասարդներէն աւելի մեծ թիւերով կը ներկայանան քուէարկելու:

Եւրոպական Միութեան տարածքին կատարուած վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ, թէ հանդստեան կոչուած մարդոց աւելի քան երեք չորրորդը աւելին կը սպասէ պետութենէն: Անոնց 22 առ հարիւրը կը փափաքի մաս առնել կուսակցութեան մը, տարեցներու պահանջները հետապնդելու համար: Տարեցներու գլխաւոր հարցերն են՝ հանդստեան թոշակները, առողջապահական խնամքը, երկար ժամանակի վրայ հոգածութիւնը, իսկ տակաւին աշխատող փափաքողներուն համար գործի կարելիութիւնները:

ԿԵԱՆՔԻ ԶԱՒԹԱՓԻՆ ՎՐԱՑ, ԴԷՊԻ ՎԵՐ ՄԱԳՑԵԼՈՎ

Մինչ աշխարհի տարածքին մարդիկ աւելի երկար կ'ապրին, կը յուսացուի, որ անոնք առողջական լաւ վիճակի մէջ ըլլան մինչեւ խոր ծերութիւն: Կախարդական 100 տարին բոլորելը այլեւս հազուադէպ երեւոյթ չէ: 1990–ի մարդահամարին համաձայն, Միացեալ–Նահանգներու մէջ կ'ապրէր 100 տարեկանէն վեր 38 հազար հոգի, իսկ 80–էն վեր՝ 374 հազար:

Սակայն մարդ որքան ալ հաւասարակշռուած կենցաղով ապրի եւ բժշկական լաւ խնամք ստանայ, անոր մարմինը չի դադրիր հիւծելէ: Զանազան հիւանդութիւններ ի վերջոյ անկարող կը դարձնեն զայն հոգալու իր առօրեայ կարիքները, ինչպէս՝ ուտել, լուացուիլ, հագուիլ, եւայլն: Աւանդաբար անոր հոգածութիւնը կը ստանձնէ ընտանիքը: Մինչ ընտանիքներու թիւը կը փոքրանայ եւ տեղափոխութիւնն ու ամուսնալուծումը աւելի յաճախակի կը դառնան, իսկ տունէն դուրս աշխատող կիները կը բազմապատկուին, այս աւանդութիւնը աղբիւրէն կ'անհետանայ, մանաւանդ՝ Արեւմուտքի մէջ: Ընտանեկան հոգածութեան բացակայութեան, լաւագոյն ընտրանքը կը թուի ըլլալ վերջերս զարգացած խնամատութիւնը, որ կը միտի տարեցներուն ծերութիւնը ապահովել իրենց ապրած տան մէջ օգնութիւն մատուցելով:

«Ս. Փ.»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ

ԴՊԻՑ

ԴԱՒՐ ԺՊԻՏՆԵՐ

– Վարպետ Ջան, ժամացոյցս փճացել է: Զգիտես ինչու սլաքները հակառակ ուղղութեամբ են պտտում:

– Ընկեր Ջան, ձեր ժամացոյցը ճիշդ է աշխատում: Մեր ժամանակներն են սխալ:

*
**

– Բալիկ Ջան, երբ ես քո տարիքին էի, չգիտէի, թէ ի՞նչ է ժամացոյցը, մեր գիւղի ժամացոյցները, աքլորներն էին:

– Հայրիկ Ջան, ժամացոյցի միս եմ ուզում:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

– Պարապ խօսք... իմ ըսածս չատ ապրիլ կը հասկնաս, բայց գործիդ չի դար... դուն այսօր ուզես նէ՝ թաղական չի՛ս կրնար ըլլալ, եղողները ո՞վ են որ, բապուճդ չարժող մարդիկ... թաղին մէջ ամէնէն հարուստ մենք ըլլանք, անկէ ետքն ալ ասանկ խաղք ընեն մեզի... Ջաւակին, Ծնունդին փարա ժողվելու կարգը գայ նէ, ամէնէն առաջ մեր տանը դուռը ձեռք կ'առնեն... մե՛ղք որ դիրքդ պահել, ինքզինքդ յարդել տալ չես գիտեր ու ասանկ ամէնուն առջեւ խաղք կ'ըլլանք:

– Ամմա դուն ալ գործը կը մեծցնես: – Պզտի՞կ բան էր եղածը, գեանէ գետին անցայ... ես, Սասանեան Մարգար էֆէնտիին կնիկը, ասանկ Շաղիկի մը պէս փոսթալի մը համար նախատինք կըրեմ ժամուն մէջ, ամէնուն առջեւ, ան չլթիկին պիտի հասկցնեմ իմ ո՛վ ըլլալը...:

– Ձանըմ ան խեղճ կնիկը ի՞նչ յանցանք ունի...

– Հիմա ալ դուն ելիր Շաղիկը պաշտպանէ, թո՛ղ ամէն բան թամամ ըլլայ... անոր ինչ ըլլալը գիտե՞ս աճապա... բերանս բանալ մի՛ տար:

– Պաշտպանելու մտքով չըսի, պատասխանեց Մարգար էֆէնտի որ կ'ուզէր խնդիրը անոյշ տեղը կապել, միայն թէ յանցաւորը ժամկոչն էր որ բերեր աթոռը քու կեցած տեղդ դրեր է:

– Ժամկոչներուն քով անգամ յարգ ու պատիւնիս չմնաց:

– Տգէտ, անկիրթ մարդիկներ են, անոնցմէ տարբեր բան չի սպասուիր:

– Քու տեղդ ուրիչ երիկ մը ըլլար նէ՝ գիտէր ընելիքը... բայց դուն մարդ չես, հա կնիկդ, հա պէսպէսիդին, քեզի համար ամէնքը մէկ է:

– Ի՞նչ կ'ուզես որ ընեմ...

– Հիչ բան մը չես կրնար նէ՝ ժամկո՞չն ալ չես կրնար ճամբել տալ:

– Ասանկ պզտիկ յանցանքի համար մարդը կը ճամբուի՞...:

– Պզտիկ յանցա՞նք... հապա ի՞նչ ընելու էր, աթոռը գլուխս իջեցնելու էր որ, մեծ յանցանք գործած ըլլար... քեզի հետ արդէն խօսիլը, քեզմէ օգնութիւն սպասելը պարա՛պ բան է... էօֆ, այնքան յուզուեցայ որ գլուխս ցաւ մը տաւ...:

Եւ տիկինը սեղանին վրայէն բարկութեամբ գլխարկը առաւ եւ դուրս ելաւ սենեակէն:

Մարգար էֆէնտի կրկին երկնցաւ բազմոցին վրայ եւ սկսաւ թերթը կարդալ, մինչ, տեղ տեղ, ձախ ձեռքով իր փորը կը շփէր:

Քառասուն հինգ տարեկան, գերուկ, թաւ պեխերով մարդ մըն էր Մարգար էֆէնտի: Նախնական ուսումնք մը առնելէ ետքը, տասնըհինգ տարեկան հասակին նետուած էր գործի ասպարէզը, հօրմէն ժառանգած փոքրիկ դրամագլուխով մը:

Մարգար էֆէնտի կերպասեղէնի հաստեստ խանութ մը բացած էր եւ յաջողած էր հետզհետէ գործը ընդարձակել, վստահութիւն ներշնչել եւ վարկ ունենալ, այնպէս որ քսան տարուան մէջ առջնակարգ վաճառական մը եղած էր հրապարակին վրայ, երբ դեռ տարիքը հազիւ 36–ի հասած էր:

Այն տեն խորհեցաւ ամուսնանալ, մանաւանդ որ ամէն կողմէն փայլուն առաջարկութիւններ կ'ըլլան իրեն:

– Աղէկ ընտանիքէ ըլլայ, գեղեցիկ ըլլայ, թո՛ղ օժիտ չունենայ:

Այս էր Մարգար էֆէնտիի սկզբունքը եւ այս սկզբունքին համեմատ ամուսնացաւ միջակ կարողութեան տէր խանութպանի մը աղջկան հետ, որ արդարեւ գեղեցիկ էր ու հազիւ 21–22 տարեկան:

Երջանիկ միութիւն մը եղաւ այս, մանաւանդ ամուսնութեան առաջին տարիները:

Վաճառականը գոհ էր մանկամարդ գեղանի կին մը ունենալուն եւ աղջիկն ալ գոհ էր հարուստ վաճառական ամուսին մը ունենալուն:

Մանչ մը եւ աղջիկ մը ծնած էին այդ միութենէն: Մեր պատմութիւնը սկսած տեն մանչը ինը տարեկան էր եւ աղջիկը եօթը տարեկան:

Տիկին Սաթեն, այս էր Մարգար էֆէնտիի կնոջ անունը, թաղային վարժարանէ մը չըջանաւարտ, միջակ խմացակցութիւն մը ունէր: Գորովալից մայր ու չնորհքով տանտիկին էր եւ իր այս երկու յատկութիւններն ալ լաւ կիրթ էին իր ամուսնոյն համար, որ գրական ոգիի տէր, չատ բարակը չէր նայեր: Միայն թէ Սաթեն փառամոլ մըն էր, ու իր այս փառամոլութիւնը հետզհետէ կ'աճէր քանի իր ամուսնոյն հարստութիւնը կ'աւելնար:

Զմոռնամ ըսելու որ տիկին Սաթենի փառամոլութիւնը Հայուն կնկան տափակ եւ հասարակ փառամոլութիւն էր, պոհարեղէններով զարդարուիլ, սուղ լաթեր հագնիլ, մեծ տուն նստիլ, սալոնի մէջ առաջին տեղը գրաւել, եւայլն:

(Շար. 2)

Տիկին Աննա Թորոսեան, կինը եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժան Թորոսեան, ծնողքը,
Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի Թորոսեան եւ զաւակները,
Պարոն Գրիգոր Թորոսեան եւ Օննիկ Թորոսեան,
Տիկին Լիւսիկ Իմիրզեան,
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Իմիրզեան,
Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Իմիրզեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Հրայր Սարգիսեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Զուարթ Սարգիսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սահակեան եւ զաւակները
Տէր եւ Տիկին Ժաք Գուլումճեան,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Սարգիսեան եւ զաւակը,
Սարգիսեան ընտանիքները
ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաները եւ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝

կի-ի

յանկարծական մահը՝ 31 տարեկանին։
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 12, ժամը 15–ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին՝
295, rue André Philip, Lyon

*
**

«Սեւան» ճամբորդութեան գրասենեակին համայն անձնակազմը խոր ցաւով կը ծանուցանէ իրենց պաշտօնակից եւ բարեկամ՝

կի ԹՈՐՈՍԵԱՆ–ի

յանկարծական մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6–ին, 31 տարեկանին։

«ՅԱՌԱՋ»։ – Մեր ցաւակցութիւնները վարուժան Սարգիսեանին եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն։

(Շար։ Ա։ էջէն)

7–ին աղբեջանական կողմէն կրակ բացուած է Իջեւանի Սեւքար բնակավայրին պաշտպանական դիրքերուն վրայ։ Զոհեր կամ վիրաւորներ չկան. հայկական զօրաժիններու փոխադարձ գործողութիւններով կրակը դադրած է։

*
**

ՀԵՐՀԵՐԻ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ԳՈՐԾԵԼ ՍԿՍԱԾ

Սեպտեմբեր 7–ին հինգ տարուան ընդմիջումէն ետք կրկին Վայոց ձոր մուտք գործած է բնական կազը ու բացումը կատարուած է Հերհերի Ջրելեկտրակայանին։ Այս առիթով հոն գացած է վարչապետ Ն։ Քոչարեան։

Հերհերի Ջրամբարը որուն վրայ կառուցուած է ելեկտրակայանը, 26 միլիոն խոր։ մեթր տարողութիւն ունի եւ 115 հեկտար մակերես։ Կայանը տէր է 1,2 մեկավաթ հզօրութեան, կ'արտադրէ 3,5–5 միլիոն քիլովաթ ժամ ելեկտրաէներգիա։ Հայաստանի այսօր սեփականաշնորհուած 7 ջրելեկտրակայաններէն երեքը՝ Արենին, Ջերմուկը եւ Ազատիկ նոյն ջրլանին մէջ են։

Վարչապետը հոն գտնուելու առիթը օգտագործելով այցելած է եղէգնաձորի գինուորական մասերէն մէկը։

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄԱԽԻՒՆԸ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ԹԵԼԱԴՐԷ

Ադրբեջանական «Մուխալիֆաթ» (ընդդիմութիւն) թերթը Սեպտեմբեր 6–ին անդրադառնալով Ղարաբաղի նորընտիր նախագահ Ա. Ղուկասեանի առաջադրութիւններուն, կը գրէ թէ Լ.Ղ.Հ–ի եւ Ադրբեջանի միջեւ ուղղակի բանակցութիւններ կարելի կ'ըլլան այն առեն մի այն երբ Ղարաբաղի Հայերը ճանչնան Ադրբեջանի Սահմանադրութիւնը, օրէնքները եւ տարածքի ամբողջականութիւնը ու պատրաստ ըլլան բոլոր խնդիրները լուծելու Ադրբեջանի հիմնական օրէնքներու շրջանակին մէջ, ինչպէս յայտնած է Ժողովրդական Ճակատ կուսակցութեան փոխ–նախագահը Ա. Քէրիմով։ Ա.յս վերջինը կ'ըսէ թէ այս հարցին չուրջ անհրաժեշտ է բանակցութեան սկսիլ Ղարաբաղի Հայութեան հետ, եթէ նոյնիսկ Բաքու չի ճանչնար Լ.Ղ.Հ ղեկավարութիւնը։

*
**

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ ՖՐՈՒՆԶԷ ԳՈՎԼԱԹԵԱՆԻՆ

Սեպտեմբեր 2–ին տեղի ունեցաւ թաղումը հայկական չարժանկարի ծանօթ դէմք Ֆ. Գովլաթեանին։ «Ս. Յաչատրեան» համերգասրահին մէջ գետեղուած անոր դագաղը շրջապատած էին մտաւորականներ, արուեստագէտներ։ Յիշատակի խօսք արտասանեցին երգիչ Ռ. Մաթեւոսեան, բեմադիր Հովիկ Հախվէրդեան, Մշակոյթի նախարար Ա. Սըմբատեան, Հայաստանի չարժանկարի արուեստագէտներու Միութեան նախագահ Ս. Խաչայէլեան։ Սիրուած ու յարգուած արուեստագէտին հրաժեշտ տալու եկած էին նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան, փոխ–նախագահները, Երեւանի քաղաքապետը, երեսփոխաններ, նախարարներ։

Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց Արարատեան Թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեան։ Ապա սուգի հաւաք մը տեղի ունեցաւ քաղաքին Պանթէոնին մէջ ուր դրականութեան, արուեստի գործիչներ զամբանականներ արտասանեցին եւ ուր հողին յանձնուեցաւ Ֆ. Գովլաթեան։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հ. Կոմիտաս Վ. Մաթուկեանի թարմ յիշատակին «Ցառաջ»ին կը նուիրեն Մարսէյլէն. –

Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Վէնոան Փարմաքսըզեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 500–ական Ֆր., Օրիորդ Սոնիա Յովսէփեան 300 Ֆր., Սեդա Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 200–ական Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI d'Asnières

REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 13 Septembre
FORUM DES ASSOCIATIONS
(présence que le samedi)
rue de la Concorde à Asnières.

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

*
**

Section «SATENIG» de Vaulx-en-Velin
organise
UN GRAND BAL ANNUEL
Samedi 13 Septembre à partir de 20 h
Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin
au Centre Culturel Charlie Chaplin
Place de la Nation, Vaulx-en-Velin
avec la partiicpation du grand chanteur populaire
VAROUJ VARTANIAN
accompagné de MANUEL VARTANIAN
et l'Orchestre «ANI»
Entrée : 100 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
Tél. : 04. 78. 77. 63. 93
04. 78. 80. 27. 43
04. 78. 82. 06. 86.

EXPOSITION

TREES AND DRAGON TALES
ARBRES ET CONTES DE DRAGON
Ծառեր
եւ վիշապի հէքեաթներ
Levon Der Bedrossian
Monotypes, Collages et Techniques mixtes

Du 1er Septembre
au 3 Octobre
WICE ArtSpace
20, Boulevard du Montparnasse,
75015 PARIS
Métro: Duroc ou Falguière

Du lundi au vendredi 9h - 17h
Tél. : 01 45 66 75 50.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Հեռատեսիլի նորոգութեան առընչուող գործ կը փնտռէ։

Յովհաննէս՝
Հեռ. – 01· 60· 63· 62· 82։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԻՍԻ–ԼԻ–ՄՈՒԼԻՆՕ

Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները կը կատարուին յառաջիկայ Սեպտեմբեր 13–էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի օր, Սեպտեմբեր 24–ին։

Կրնան արձանագրուիլ 4–էն 14 տարեկան հայ մանուկները։ Կը դասաւանդուին Հայոց Լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Մասակցական Լեզու։

Զորեքշաբթի օրերը 8·30–էն 12·30–ի միջեւ։ Օթոքարը կ'անցնի Մըտոն–լա–Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն, աշակերտները հաւաքելու։ Արձանագրութեան եւ առաւել տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան՝ 01· 46· 44· 28· 52։

Արձանագրեցէ՛ք ձեր զաւակներն ու թոռները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël
–ՇԸՆ–ՓՐԱՆՍԱ–

– ԽԱՉՎԵՐԱՑ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՉ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Խաչվերաց, Տօն է վերացման Սրբոյ Խաչին։

Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին։

կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Աղօթք։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է Խաչի· Յիշատակ Մեռելոց։

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս· ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Տօն է խաչվերացի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15· Մեռելոց։

Ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ։

ՎԱԼԱՆՍ – Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14–ին, Վերացման Սրբոյ Խաչի· Խաչվերաց։

Հանդիսաւոր պատարագ կը կատարուի Ս· Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին։

Յաւարտ պատարագի, մեծահանդէս Անդաստան Խաչի՝ զարգարուած ռեհանով։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԻՒՍԱՅ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ
(Փարիզէն)

Նկատի ունենալով որ այդ օրը Հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

GRANDE FETE CHAMPETRE

de l'Association Sainte Croix
des Arméniens Catholiques

animée par l'**Orchestre SPITAK**

qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme Keghian
4, rue du Dr Rampont à Villiers-le-Bel

le Dimanche 14 Septembre

Programme : Grande Messe à 11 heures;
Repas;
Musique par l'Orchestre SPITAK;
Jeux pour les enfants et tombola;
Tirage de la tombola.

Participation aux frais : Adultes : 120 F. / Enfants : 80 F.

Réservation : Tél.: **01 44 59 23 50** (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel).

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11
JEUDI
11 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաճնա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՅԿԱԶ Տարի — Թիւ 19·199 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.199

Օրուան հարցեր

Արկածին հետքերով

Մամուլի աննախընթաց հետաքրքրութիւն մը կը շարունակէ էջեր նուիրել իշխանուհի Տայանայի մահուան պարագաներուն ու չհադրդռել ընթերցողները ամբողջ դանդաւածները: Ամէնէն սանձարձակ ենթադրութիւնները կը հրապարակուին ու պնդումները կը ներկայացուին: Անոնք կը վերաբերին արկածին դրդիչ ուղղակի եւ անոր ընկերոջ Տոութիին ընտանեկան պարագաներուն, անոնց առասպելական հարստութեան, իր անցեալին, սիրային արկածախնդրութիւններուն, եւլն.:

42-ամեայ, եգիպտացի այդ անձին համբաւը կու գայ ամէն բանէ աւելի անոր հօր անչափելի հարստութենէն. մայրը քոյրն է միջազգային հրապարակին ծանօթ դիմանաւաճառ Քաշոճիին: «Ֆէյըրի» կառքերու, ծովու գրօսապտոյտներու այդ մեծ սիրահարը նախ ուշադրութիւն դրաւած է որպէս չարժանկարի արտադրիչ, երբ 1981-ին իր «Կրակին այլերը» չհած է Օսքարը: Ամէնէն ծանօթ գեղեցկուհիներու մտերմութիւնը, անոնց հետ արկածախնդրութիւններ ու ապրելակերպը, միլիառատիրոջ մը զաւկին ծաղրանկարին վերածած են դինք: Գրուի թէ չուրջ երկու տասնեակ դատավարութիւններ առընչուած են իր անունին: Մէկ միլիոն ֆրանքի անվճար հաշուեցոյցեր դիզած է, եւլն.:

Հակառակ մեծ հարստութեան եւ համբաւին, եգիպտացի այս ընտանիքը երբէք լոնտոնեան ընտրանիէն չէ ընդունուած: Եւ հակառակ երկու դիմումներուն, իրենց բրիտանական քաղաքացութիւնը չէր տրուած: Ատիկա ճակատումի հրաւէր էր Տոտիին հօրը համար որ տէր էր Փարիզի Ռից պանդոկին, Լոնտոնի Հարոց Հանրախանութներուն որոնց 1996-ի չահը եղած էր 350 միլիոն ֆրանք:

Բրիտանացիներուն համար այդ ընտանիքին դործառնութիւնները բաւական կասկածելի կոդմեր ունէին: Երբ հայրը ալ-Ֆայէտ եւ եղբայրները 1984-ին Լոնտոն հասան դնելու համար Հարոցը, ինքնին ներկայացուցին որպէս չառափները եգիպտացի հին ընտանիքի մը որ հարստութիւն դիզած էր բամպակի, ապա ծովային փոխադրութեան դործով: Երբեմն պրպտումները ցոյց տուին որ անոնց հայրը Ալէքսանդրիոյ մէկ արուարձանին մէջ Ուինտսըրի դուքսին նախկին ապարանքը, ժ. Շերլաք որ այդ չրջանին փարիզի քաղաքապետն էր, Մոհամէտ ալ-Ֆայէտը պատուեց պատուոյ լեդէոնի չքանչանով:

Նոյնը չեղաւ Ֆրանսայի պարագան: Գնելէ եաք Ռիցը եւ Պուլոնեի անտառին մէջ Ուինտսըրի դուքսին նախկին ապարանքը, ժ. Շերլաք որ այդ չրջանին փարիզի քաղաքապետն էր, Մոհամէտ ալ-Ֆայէտը պատուեց պատուոյ լեդէոնի չքանչանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 9/10)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ԵՐԴՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 8-ին Ազգային ժողովի յատուկ նիստին, վարչապետ Լ· Պետրոսեանի, փոխ-վարչապետ Ժ· Պոդոսեանի, Պաշտպանութեան նախարար Ս· Բադսեանի, երեսփոխաններու, նախարարներու եւ դեկավարներու, Հայաստանէն հիւրերու ներկայութեան կեդր· ընտրական յանձնախումբի նախագահ Մ· Օհանջանեան դահլիճին ծափերուն մէջ Ա· Ղուկասեանի յանձնած է նախագահի վկայականը: Ապա նորընտիր նախագահը ձեռքը դնելով Ժէ· դարու Աստուածաշունչի մը վրայ կատարած է հանդիսաւոր երդումը:

*
**

ԼԷՈՆԱՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԼՂՀ-Ի ՎԱՐՉԱՊԵՏ

Նորընտիր նախագահ Ա· Ղուկասեան Սեպտեմբեր 9-ին իր առաջին հրամանագրով վարչապետ նշանակած է Լ· Պետրոսեանը: Ապիկա 1994-էն ի վեր անոր երրորդ նշանակումն է նոյն պաշտօնին:

*
**

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊՕՐԻՆԻ ԿԸ ՆԿԱՏԷ

Ուկրանիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարած է որ ԼՂՀ-ի Սեպտեմբեր 1-ի ընտրութիւնը չի կրնար օրինական համարուիլ, քանի որ ինքնակոչ Հանրապետութեան մէջ տեղի ունեցած է: Նախարարութիւնը ատիկա համաչխարհային հանրութեան մարտահրաւէր մը կը նկատէ, կրկնելով սահմաններու անփոփոխելի ըլլալու հանդամանքը:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԲԱՔՈՒԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Սեպտեմբեր 9-ին Ներքին եւ Ապահովութեան փոխ-Նախարար Հայկ Ցարութիւնեանի դլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Թիֆլիսէն Բաքու մեկնած է ՀԱՊ-ի երկիրներու Ներքին Գործերու Նախարարներու խորհրդակցութեան մասնակցելու: Օրակարգի նիւթ էին այդ երկիրներուն հոսիկանական կառոյցներու եւ ծառայութիւններու դործակցութեան հարցերը:

*
**

ԼՈՌԻ Ա· ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Լոռիի առաջին դասարաններուն աշակերտութեան թիւը անցեալ տարուընէ հազար աւելի է: Ատիկա արդիւնք է երկրաչարժէն եաք ծնունդներու համեմատութեան բարձրացման որ յատկանիշ սկսած էր 1990-էն: Մտադիր կը նկատուի յաւելեալ Ա· դասարաններ բանալու պահանջը:

*
**

ՎԻԿՏՈՐ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ջաւախքի Հեչոխա գիւղին մէջ Սեպտեմբեր 7-ին նշուած է Վիկտոր Յովսէփեանի յիչատակը: Շուրջ չորս հազար հոգի մասնակցած են հանդէսին ուր ներկայ եղած են գրողներ, Հայաստանէն ներկայացուցիչներ: Բանաստեղծ Վ· Յովսէփեանի (1947 — 1996) յիչատակը յարգուած է վայրկեան մը լռութեամբ: Ապա ելոյթներ արտասանուած են անոր անձին ու գործին նուիրուած:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կառավարութիւնը Սեպտեմբեր 4-ին վաւերացուցած է քաղաքապետարանին կանոնադրութիւնը: Ան կ'ունենայ 11 վարչութիւն եւ 7 բաժին:

Օրուան դէպքերը

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻՍԸ (Ալժերիոյ Փրկութեան Իսլամական Ճակատը) Պոնի մէջ գեկոյց մը հրապարակած է ուր կը զգուշացուի իշխանութիւնը որ կը չտապարտէ քաղաքական արդար լուծում մը: Կոչ կ'ընէ ժողովուրդին որ ինքնապաչտպանութեան դիմէ ոճրագործներու դէմ: Կը նկատէ որ իշխանութիւնը երեսի վրայ կը ձդէ ժողովուրդը այդ ոճրագործ խմբակիներուն դէմ որոնք կը մորթեն պինեալ ուժերու աչքին առջեւ, որոնք այլեւս չեն ստանձներ բնակիչները պաչտպանելու իրենց պարտականութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԶԷՋԷՒԻԱ համաձայնութեան չանդած են քարիւղի փոխադրութեան չուրջ կասպից ծովէն Նովորոսիսկ: Ըստ այս համաձայնագրին, Զէչէնիայէն անցնող նաւթուղին պիտի նորոգուի եւ Զէչնիա, մինչեւ տարւոյն վերջը 854 հազար տոլար պիտի ստանայ:

ԻՐԱՆ-ՑԻ (Իրլանտայի Հանրապետական Բանակ) քաղաքական ճիւղը՝ Սին Ֆէյն պաչտօնապէս կը մասնակցի խաղաղութեան բանակցութիւններուն եւ այդ առընչութեամբ յանձն առած է բիրտ ուժի արարքները դադրեցնել: Ղեկավարը՝ Ճերի Ատամս ստորագրած է բանակցութեանց նախագահին առաջադրած վեց պակրունքները, որոնք կը նախատեսեն նաեւ քաղաքազօրքերու պինաթափութիւնը, ժողովրդավար դործելակերպի ընթացքը եւլն.: Բանակցութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 15-ին:

ԳԱՐԱԾԻԶԻ կողմնակիցները ծանր եւ նուաստացուցիչ պարտութիւն մը կրեցին Սեպտեմբեր 9-ին, երբ ղլուխները կախ կը դիտէին պինաթափ եղած իրենց պահակազօրքը՝ չրչապատուած բրիտանացի պինուորներով: Պոսնիոյ Սերպերու կուսակցութեան քաղաքական սպայակոյտը ստիպուած եղած է ընդունիլ ՕԹԱՆ-ի զօրքերու պաչտպանութիւնը եւ դրուած պայմանները: Գարածիչի կողմնակիցները ապաստանած էին Պոսնա պանդոկը եւ կը ստիպուէին դուրս ելլել: Սերպ իչխանութեան ներքին պայքարը այս ձեւով նոր բնոյթ կ'առնէր: Պիլժանա Փլաւսիչ, սերպ անջատողա-

(Շար·ը Դ· էջ)

տեմբեր 7-ին նշուած է Վիկտոր Յովսէփեանի յիչատակը: Շուրջ չորս հազար հոգի մասնակցած են հանդէսին ուր ներկայ եղած են գրողներ, Հայաստանէն ներկայացուցիչներ: Բանաստեղծ Վ· Յովսէփեանի (1947 — 1996) յիչատակը յարգուած է վայրկեան մը լռութեամբ: Ապա ելոյթներ արտասանուած են անոր անձին ու գործին նուիրուած:

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կառավարութիւնը Սեպտեմբեր 4-ին վաւերացուցած է քաղաքապետարանին կանոնադրութիւնը: Ան կ'ունենայ 11 վարչութիւն եւ 7 բաժին:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ-ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Ի· Ճէմ եւ Պետական նախարար Ա· Անտիճան ուարտած են Բաքու կատարած իրենց այցը որուն ընթացքին հակառակ մէկէ աւելի փչուտ հարցերու դոյութեան, ստորագրուած է երկու երկիրներու դործակցութեան նոր համաձայնագիրը:

Համաձայնագրին գլխաւոր նիւթը կը վերաբերի աղբրեջանական քարիւղին փոխադրութեան ճամբուն, Թուրքիոյ բաժինին ու այդ ազդակին քաղաքական բոնոյթին: Նախադահ Ալիեւ երկու թուրք նախարարներուն յայտնած է որ իր խնամուրութիւնը նախ Բաքու — Ճէյհան նաւթատարն է, ապա նաեւ միջինասիական նաւթին Թուրքիոյ տարածքէն փոխադրութիւնը: Որոչուած է աղբրեջանական նաւթահանքերու պեղումին ու արտադրութեան աչխատանքին մէջ մեծցնել թրքական քարիւղի ընկերութեան բաժինը:

Սեպտեմբեր 9-ի «ԵՀՆի Եիւզըլը» եւ «Սապահ» թերթերը այս մասին իրենց յրատարութեան մէջ տեղ տուած են հայկական ազդակին ալ որ զդալի կերպով լարած էր Անդարա — Բաքու յարաբերութիւնները: Թուրք նախարարներուն Բաքուի չփումներուն ընթացքին յաճախակի կերպով նիւթը առընչուած է հայկական ազդակին: Երբ ադրբեջանցի պատասխանատուները յայտնած են թէ անհանդիսա են Թուրքիա — Հայաստան սահմանային անցքը բանալու Անդարայի տրամադրութենէն, թուրք նախարարները պատասխանած են թէ Թուրքիոյ կեցուածքին մէջ տարբերութիւն չկայ եւ թէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումը կապուած է Մինսկի խումբին դործունէութեան: Այսուհանդերձ, Հ· Ալիեւ չեչտելով որ իր երկրին կարեւորագոյն հարցը հողային ամբողջականութիւնն է ու այս ուղղութեամբ միչտ զգացած են Թուրքիոյ զօրակցութիւնը, յոյս յայտնած է որ Անդարա առաւել թափ կու տայ իր դործունէութեան:

Ալիեւ ուզած է որ համաձայնագրին մէջ Հայաստան — Ռուսաստան պինուրական պայմանագիրը խստօրէն ու բացայայտ կերպով քննադատուի: Թուրք նախարարները կողմնակից չըլլալով ատոր, յայտնած են թէ Թուրքիա արդէն ամբողջական նեցուկ կը հանդիսանայ Ադրբեջանի ու աւելորդ է խիստ արտայայտութիւններու դործածութիւնը: Ատիկա պատճառ եղած է որ փոխադարձաբար, Բաքու ալ չկամութիւն յայտնէ Թուրքիայէն անցնելիք խողովակաչարին մասին համաձայնագրին մէջ յատակ սահմանումներու տեղ տալու Անդարայի փափաքին:

Հանդիպումներու աւարտին լրագրողներու բաչխուած հինդ էջնոց հաղորդադրութեան մը մէջ ըսուած է. «Թուրքիա նկատի պիտի ունենայ Ադրբեջանի ապահովութեան ուղղուած ամէն տպատնալիք ու գրաւման պարագայ: Նման բռնադնալիքներու եւ գրաւումներու դէմ դնելու համար հարկաւոր զօրակցութիւնն ու օժանդակութիւնը պիտի միացրնէ Ադրբեջանի ջանքերուն»: Իսկ ինչ կը վերաբերի Բաքու-Ճէյհան նաւթատարին, այդ մասին ալ ըսուած է. «կողմերը հաստատեցին այդ նաւթատարը իրականացնելու իրենց փափաքը»:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 25–ԱՄԵԱԿԻՆ
– 1972 ՍԵՊՏ. 12 –

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱԲԱՆԸ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ապրէ՛, տառապէ՛ բայց ժպտէ՛»...

Ահա կեանքի նշանաբանը մարդու մը, որ եղաւ հաւատարիմ նուիրեալը իր մշակած դրականութեան, որուն ծառայեց աւելի քան կէս դար:

«Ապրէ՛, տառապէ՛, բայց ժպտէ՛»· ա՛յս եղաւ դրագէտին բովանդակ կեանքի ընթացքը առաջնորդող փիլիսոփայութիւնը, որուն արդասիքը հանդիսացան իր երգիծական բազմաթիւ ստեղծագործութիւնները, որոնք ո՛չ միայն հարստացուցին հայ դրականութեան գանձարանը, այլեւ անոնցմէ չատեր դարձան դրական գոհարները մեր երգիծական դրականութեան:

Ու տառապանքի մէջ ժպտող հայ դրագէտը՝ Նշան Պէշիկթաշլեան, աւելի քան չորս տարիներու դրական գործունէութեան ընթացքին՝ ժպտեցաւ դառնօրէն: Դիտեց իր չուրջը՝ իր բնակած երկիրներուն եւ քաղաքներուն մէջ, դինք չրջապատող ազգային եւ օտար կեանքի երեւոյթները, մասնաւորաբար իր ուշադրութեան առարկան դարձուց հայ կեանքի բնագաւառը, որուն մէջ ներառուած էին ազգային աւանդութիւնները ու սըրբութիւնները, վարքն ու բարքը, ընկերային, բարոյական, կրօնական, կրթամշակութային կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող բազմաթիւ եւ բազմազոյն իրադարձութիւնները: Երգիծաբանին յատուկ համառութեամբ երեւան հանեց չիշեալ մարդերուն մէջ առկայ թերութիւնները ու պակասութիւնները, բարոյական անկումները ու ընկերային սրբութիւնները խաթարող տարրերը եւ «ժպիտ»ով ներկայացուց զանոնք չընթերցող հասարակութեան, միաժամանակ չեփորելով մարդկային ազնիւ զգացումներ:

Նշան Պէշիկթաշլեանի կեանքը տառապանք եղաւ իր ընդհանուր չրջապատին մէջ, սակայն տառապանքին ահաւորութիւնը ապրեցաւ ինք իր մէջ, թոյլ չըտուաւ որ օտարը բաժնէ իր տառապանքը:

«Տրտմութիւնը պահեցէ՛ք ձեր խորունկը եւ վրան զարդարեցէք ժպիտներով···», կ՚ըսէ Պէշիկթաշլեան ու կը չարունակէ.

«Տխուրներ, տխմարութիւն պէտք չէ· – ժպտեցէ՛ք...

Գոնէ տխրօրէն ժպտեցէք:

Տխուր մարդուն հոգին կախուած է կախաղանէն· ժպտուն մարդուն հոգին անկախ է:

Ունայնութի՞ւնը պիտի առարկուի...

Այս անհունին մէջ, հաւատացէ՛ք, իմ ալ հոգիս, շատոնց ընկղմած է· բայց պաշտելու է լոյսը, զի լոյսն է բարութիւն, եւ զի բարութիւնը ճշմարտութիւն է եւ խանգի գեղեցկութիւն է ամէն ճշմարտութիւն: Լոյսը գերիվեր է խաւ ունայնութիւնը եւ ժպտիլը լուսարձակումն է մարդ արարածին»:

Արդարեւ, Պէշիկթաշլեան պաչտեց լոյսը եւ ի՛նքն ալ դարձաւ հայ դրականութեան «Ճուարթարար լոյսերէն մէկը»: «ՄԵՐ ԴՐԱՒՏԷՆ» հատորի լուսամուտէն նայեցաւ հայ կեանքին մէջ չնչող ամէն կարգի անհատներուն եւ կազմակերպութիւններուն, եւ երգիծական ու գեղարուեստական հարուստ լեզուով ու պատկերներով դրսեւորեց նկարագիրներն ու տիպարները, որոնք ո՛չ միայն իրենց ժամանակաշրջանին մէջ կը յօլայնէին հայ կեանքի իրական պատկերը, այլեւ մինչեւ այսօր եւ նոյնիսկ վաղը՝ մեր ազգային կեանքի բովանդակութիւնը կազմող իրողութիւնները պիտի ըլլան: Մի՛չտ այժմէական են դրագէտին նկարագրած կերպարները եւ մի՛չտ չնչող ու կենդանի վկաներ՝ մեր ազգային կեանքին տասըրկղին մէջ:

Նշան Պէշիկթաշլեան՝ «ՄԵՐ ԴՐԱՒՏԷՆ» հատորին մէջ, քաջութեամբ կ՚արտայայտուի հայ կեանքի կուսակցական, յարանուանական, ազգային, հոգեւոր, կանացի եւ այլ մարզերուն առընչուող երեւոյթներուն մասին: Ճաճախ խարտնում կայ իր արտայայտութեանց մէջ, սակայն անոնց կը հետեւի նաեւ ողջմտութիւնն ու զուրգուրանքը· որքան ծաղր ու հեղնանքի՝ նո՛յնքան եւ բարութեան ու յարգանքի արտայայտութեանց կը հանդիպինք իր տողերուն մէջ: Ճաճախ ալ սեւ ու ճերմակ գիծերով հաճելի ներդաշնակութիւն մը կ՚արտայայտէ իր նկարած պատկերները:

Կուսակցութիւններու յատկացուած բաժինը կ՚աւարտէ հետեւեալ պարբերութեամբ·

«Ոմանք կ՚ըսեն·– Հայ կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող կուսակցութիւնները պատասխանատուները կուսակցութիւններն են:

Կեանքը կռիւ է, հայ կեանքն ալ:

Առանց այդ կռիւներուն հայութեան շունչը եւ կեանքին ստուե՛րը կը մնար մեր մէջ: Կուսակցականները թող շարունակեն ապրիլ ու պայթիլ, սակայն թող չափը պահեն որպէսզի··· չէզոքներուն մունը չխանգարուի: Առանց մեր կուսակցականներուն մեր կեանքը կ՚ըլլար Մեռեալ Լիճ, հիմա, անոնց շնորհիւ, մեր կեանքը եղած է Սեւ Ծով, երկու նեղ նեղուցներով»:

Քահանաներուն նուիրուած բաժնին մէջ կը կարդանք·

«Ոմանք հարցուցած են·

– Ինչո՞ւ կրօնաւորները սեւ կը հագնին···

– «Գամուփլաժ»ի համար: Երկրորդ՝ իւրաքանչիւր մեղք սեւ բիծ մըն է· սեւ կը հագնին՝ իրենց սեւացած, իրենց մեղաւոր ըլլալը յայտնելու համար: Եւ կամ սեմին աղտոտութիւնը ծածկելու համար: Եւ կամ, սեւ կո հագնին որովհետեւ սգաւոր են: Մարդը մեռած է իրենց մէջ»:

Եւ այսպէս երկար է չարքը երփնեղանդ պատկերներու, որոնց մէջ երգիծաբանը քաջութեամբ կ՚արտայայտէ իր մտածումները հայ կեանքի այլազան երեսներուն եւ երեւոյթներուն մասին: Պատկերներուն եւ անոնց հետեւող խորհրդածութիւններուն մէջ արտայայտուած են յաճախ դառն ճշմարտութիւններ, եւ այդ ճշմարտութիւնները երգիծաբան Պէշիկթաշլեանի վրձինով բերուած են դրականութեան պատառին վրայ՝ ծաղր ու հեգնանքի ու մտրակումին առընթեր, ողջմտութեան, յարգանքի ու առաքինի զգացումներու համադրութեամբ:

Հայ մշակութային արժէքներու պահպանման հարցին նկատմամբ բացառիկ թծախնդրութիւն ունէր Պէշիկթաշլեան, հետեւաբար, ա՛յդ մարդին մէջ առուելը ճգող եւ իրենց կիսատ-պռատ ունակութիւններով արուեստի դեղեցկութիւնը խաթարող տարրերու հանդէպ խարանիչ է իր գրիչը: Չէր հանդուրժեր ճախողածներու յաւակնութիւններուն:

Ահա օրինակ մը.

«Մեր մէջ, ըստ դասական սովորութեան, փառաւոր ապրիլ ուզողները՝ բրժիշկ կամ փաստաբան կ՚ըլլան: Բժիշկ կամ փաստաբան չկրցող եղողները՝ նպաստաւոր կ՚ըլլան: Նպաստաւոր չկրցող եղողները՝ խահանայ կ՚ըլլան: Իսկ ի ծնէ ծոյլերը, քնաւ չեն յուսահատուիր, մեծ մասամբ դերասան կ՚ըլլան»:

Երգիծանքի գիծը այնքան զօրաւոր է իր մէջ, որ երբեմն նոյնիսկ մէկ նախադասութեամբ կրնայ տալ պատկերը ամբողջ դաղութահայ կեանքի մը· ինչպէս՝

«Եթէ կ՚ուզէք, մէկ անգամէն, փարիզահայ ազգային կեանքը հասկնալ, գացէ՛ք տեսէք··· Փիհասոյի նկարները»:

Երգիծաբանի ակնոցով երբ դիտենք մեր առօրեայ մարդերը փոխուած խառնիճիկներու, որոնք կը վագեն, ձեւեր կ՚ընեն, կ՚ելլեն, կը նստին, կը կռուին, կը հայհոյեն, կը դաւեն, անվերջ կը վազեն ու կը չարժին միչտ մեքենականօրէն, իսկոյն մեր ծիծաղը կը չարժեն, սակայն եթէ կայ ծիծաղելի մէկը, մարդն իսկ է իր բովանդակ լրջութեամբը:

Ի՞նչ է, արդարեւ, երգիծաբանին նպատակը: Դիմենք իրեն՝ Պէշիկթաշլեանին, որ հետեւեալ ձեւով կը բնորոշէ երգիծաբանի ձգտումը.

«Տեսնել, որ մարդը հոգեպէս առողջ ըլլայ, այսինքն՝ ազնիւ, այսինքն՝ կատարելագործուող··· ի՞նչ են տակաւին երգիծաբանին ուզածները· – Մարդը չըվախնայ մարդ ըլլալէ: Մարդը սիրուիլ ուզելէ առաջ, սորվի սիրել: Երջանիկ ըլլալէ աւելի, սորվի երջանիկ ընել: Առնելէ աւելի, սորվի տալ: Մարդը ունենայ սրբութիւն, աճապարանք ուղղութիւն, հանդէպ իր կրօնին, իր ազգին, իր գաղափարականին, հանդէպ ինքզինքին»:

Այս իմաստով Յակոբ Պարոնեան Սմբակում Ազալի եւ Երուանդ Օտեան Ընկեր Փանջունիի տիպարները սքանչելիօրէն ներկայացուցին հանրութեան: Անոնց ներկայացումներուն մէջ վիրաւորական արտայայտութիւններու չենք հանդիպիր, այլ երգիծական պատկերներով ներկայացուած ճշմարտութիւններ են անոնք· սակայն պէտք չէ ուրանալ, որ այդ տիպարները, Ամբակում Ազան եւ Ընկեր Փանջունին, իրենք իրենց ծաղրելի են, իրենց նիստուկացին, խօսուածքին, մտածելակերպին մէջ: Մինչեւ այսօր ալ չունի՞նք մենք, մեր առօրեայ կեանքին մէջ, բազմաթիւ Ամբակում Ազաններ եւ Ընկեր Փանջունիներ:

Եւ ահա, նոր օրերու մեր երգիծաբանը՝ Նշան Պէշիկթաշլեան, նոր ընկեր մը կ՚աւելցնէ յիշեալ զոյգերուն քով՝ «ԸՆԿԵՐ ՇԱՀՆԱԶԱՐ»ը, որով կը կազմուի հայ երգիծական դրականութեան երրորդութիւնը:

Եթէ Ընկեր Շահնազարը ապրած մէկին իսկ չըլլայ, բան մը չի կորսնցներ այդ դրուածքը իր արժէքին, որովհետեւ հայ իրականութիւնը հազարաւոր ընկեր Շահնազարները ունի իր ծոցին մէջ:

Երգիծաբան Նշան Պէշիկթաշլեանի միտքը չափազանց հարուստ է դիւտերով, անսպառելի հանքի մը նման: Զուլալ աղբիւրի պէս խինդ ու ծիծաղ, աւիւն ու կեանք կը հոսին իր տողերուն ընդմէջէն: Իր ձայնը բնական է, հարազատ, իսկատիպ: Ու երբ կը պատմէ՝ տո՛ւրն է ինքզինքին, թելը չի կորսնցներ, եւ չայլանդակեր դէմքը իր հերոսին: Ծանօթ դէմքերով եւ ժողովրդական տիպերով կազմած իր «ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»ու հաւաքածոյին մէջ կը հանդիպինք այնպիսի նուրբ եւ թաւչային դոյներու, որոնք իրենց ամբողջական համադրումին մէջ դեղափայլ ծիածանի մը տպաւորութիւնը կը թողուն ընթերցողին վրայ· Թէեւ յաճախ կը նշմարուին այդ նկարներուն մէջ սպրդած որոշ դառն եւ կծու գոյներ ու դծեր, որոնք կը վկայեն հեղինակի ունեցած անձնական կիրքի մասին, եւ որոնք երգիծական պատառի ընդհանուր ներդաշնակութեան մէջ դիտողի ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն իրենց վրայ, սակայն անոնք չեն նսեմացներ այդ նկարներու դեղարուեստական արժէքը:

Մէջբերենք օրինակներ:

Արշակ Զօպանեանի ծնունդը կը նկարագրուի հետեւեալ տողերով.

«Երբ ծնած է Արշակ Զօպանեան, իր դայեակը սարսափէն գետին ինկած մարած է: Ծնածը գլուխ մըն էր· անմարմին մի գլուխ: Հայրը ու մայրը վերցնելով այդ գլուխը խանթարը գարկած են ու կշռա՛ծ: կապար, 3500 տիրէմ: Բժիշկ մը վրայ հասնելով կը յայտարարէ·

– Վախու քան չկայ: Ընդհակառակն ուրախացէ՛ք, քանգի ծնաւ նոր արքայ, ի Պէշիքթաշ քաղաքի: Ծնաւ գլուխ մը մեր անգլուխ ազգին համար: Անուշիկ մայրիկը կ՚առարկէ·

– Տոքթոր, էֆէնտիս, ատ ամէնը աղէկ ամմա՝ ասանկ անմարմին իմտո՞ր պիտ որ ապրի իմ միւնուեար զաւակս···

– Կնիկ, ըսի քեզի որ ազգը անգլուխ է ու զաւակդ ալ գլուխ է: Բոնէ զաւակդ ու ազգին վիզը անցուր»:

Վահան Թէքէեանի արտաքինին անդրադառնալով, Պէշիկթաշլեան կը գրէ՝

«Վահան Թէքէեան բարձրահասակ, ու ծանրալուրջ արտաքինով անձնաւորութիւն մըն է:

Կը նմանի՝

Թովմաս առաքեալին, երբ երուսաղէմ կը գտնուի,

Ս· Յակոբ Մծբնայ հայրապետին, երբ էջմիածին կը գտնուի,

Մելիտոսի եպիսկոպոսին, երբ Պոլիս կը գտնուի:

Մարուէիի եգեսաւորին, երբ իր ննջասենեակը կը գտնուի:

Կը նմանի տակաւին՝

Մահավճիռ արձակող դատաւորի, երբ եգիպտոս կը գտնուի եւ մահավճիռ ըստացած թիապարտի, երբ փարիզ կը գտնուի»:

Ճաշող նկար մըն է Շաւարչ Նարդունին ներկայացնող ծաղրանկարը, ուր դրագէտին ծնունդը այսպէս է նկարագրուած.

«Ճամի Տեառն 1898, Փետրուարի տասներեքին, Տէրնտասի իրիկունով, Արմաշու մէջ պատահած է երկրաշարժ մեծ: Երկրաշարժին յաջորդած է հրդեհ ու հոլ սաստիկ, իսկ հրդեհին՝ համանաբակներ մահաբեր»:

Այս բոլորին կը յաջորդէ Շաւարչ Նարդունի:

Անիկա երկու գլուխով էր: Տեսակ մը Սիամի երկուորեակ: Մէկ գլուխին անունը դրին Շաւարչ Նարդունի, իսկ միւսինը Ասքանազ Այվազեան: Մէկ գլուխը կը հետաքրքրուէր ողջերու առողջութիւնով, միւս գլուխը կը զբաղէր որքերու հիւանդութիւնով»:

Եւ այսպէս, երկար է չարքը բազմապիսի եւ բազմազոյն նկարներու, որոնց մէջ երեւան կու գան երգիծաբան Պէշիկթաշլեանի ունեցած բացառիկ ընդունակութիւնները ու համառութիւնը՝ դէմքերն ու դէպքերը խինդ ու ծիծաղի գծերով ներկայացնելու մէջ եւ իր ներկայացումներուն մէջ խիստ եւ մեղմ, դառն ու քաղցր, խարանիչ եւ դուրգուրալից վերաբերումներու միաժամանակ գործածութեան ներդաշնակութեամբ:

Այս բոլորէն եառ՝ որոշենք տեղը Նշան Պէշիկթաշլեանի, հայ դրականութեան մէջ: Բայց նախքան դիրքորոշումը, անհրաժեա է դիմել իր գրիչին, որով կը ներկայացնէ երգիծաբանին դերն ու ճակատագիրը:

«Լուրջ երգիծաբաններ, – կը գրէ անոնց երգիծաճիհին մէջ սեւը առատ է, աշխարհի ամէնէն տխուր մարդիկն են, ընդհանրապէս: Իրենց մէջ խտացած այդ տրտմութիւնն է, որ հակազդեցութեան մը հրաշքով, կը վերածուի կիրքի, ուժակաւնութեան եւ հեգնանքի: Երգիծաբանը այն տրտում մարդն է, որը հերոսաբար կը ժպտի ու կը ժպտեցնէ, յոռետեսութիւնը չնարակելով լաւատեսութեան փայլերով: Ան չի սիրեր խաւարը, մութ գործերը եւ բուերը: Հակառակ ամէն բանի, կը ժպտի ու կը ժպտեցնէ, եւ ասիկա պզտիկ առաքինութիւն մը չէ: Երգիծաբանը մարդ մըն է, որ տառապիլ գիտէ, առանց ցուցադրելու իր տառապանքը: Ըսենք նաեւ որ ան հակակերպող մը չէ, այլ ընդվզող մը»:

Ուրիչ տեղ մը կ՚աւելցնէ· «Լսուած է·– «Մարդարէն իր քաղաքին մէջ պատիւ չունի»: Իսկ երգիծաբանը, մանաւանդ համարձակախօսը, բնականաբար միչտ ապրած իր քաղաքին մէջ, ուր կը ղըտնուին ծաղրանկարեաները եւ անոնց ծաղկակիր պաչտպանները, կ՚ատեն, կը քննադատեն ու ուրանալով կ՚ուրանան»:

Նշան Պէշիկթաշլեանի արտայայտած այս միտքերը որքա՛ն կը պատչաճին իրեն իսկ, որպէս լուրջ երգիծաբան: Եւ պէտք է չհետեւ, որ ան իր ստեղծած տիպարներուն, կենդանագրած դէմքերուն, եւ ընդհանրապէս մեր ազգային կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ իր տեսած թերութիւններուն եւ պակասութիւններուն մասին իր մտածածը քաջութեամբ ըսելուն պատճառով յաճախ ենթարկուած է քննադատութեան, նոյնիսկ՝ ատելութեան: Եւ պէտք չէ զարմանալ այս երեւոյթին համար, որովհետեւ, դժբախտաբար, մեր ազգային թերութիւններէն մէկն է ատելկա: Մեքն մի՛չտ ալ չենք հանդուրժած մեր անձերուն դէմ ուղղուած քննադատութիւններուն եւ մի՛չտ մեր «ես»ը չուած է դովասանքներու եւ չողոքորթութիւններու պարագային: Եւ Նշան Պէշիկթաշլեան՝ որպէս լուրջ երգիծաբան, չէր կրնար անմասն մնալ դժգոհանքներէն եւ քննադատութիւններէն, որոնց ենթարկուած էին նաեւ իր նախորդ դրչակից երկու եղբայրները՝ Պարոնեան եւ Օտեան:

Սակայն, այս տխուր իրողութեան կողքին կայ նաեւ լուսեղէն ճշմարտութիւն մը: Աւելկա իր երգիծական վաստակն է, որ պիտի ապրի եւ իր արժանի ու մնայուն տեղը պիտի ունենայ հայ դրականութեան մէջ, արժանանալով հայ երգիծական դրականութեան երեք մեծերէն մէկն ըլլալու դափնեպսակին:

Նշան Պէշիկթաշլեան ապրեցաւ իր ժողովուրդին վիչտովը, լացաւ անոր արցունքովը ու ժպտեցաւ անոր ուրախութեամբը: Տուաւ իր ժողովուրդին այն ինչ որ ունէր եւ մինչեւ իր կեանքին վերջին օրերը ապրեցաւ ստեղծագործելու երկունքին տառապանքը:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ 850 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Սեպտեմբերի առաջին չաբաթավերջին Լուսաւոր ոսնեց իր հիմնադրութեան 850-ամեակը: Այդ տարեդարձը չատ չատերու յիշեցուց 1947-ին Ստալինեան օրով նչուած 800-ամեակը:

Շարժանկարի արուեստագէտ Վ. Պէրման վերյիշողներէն մէկն է. կը յիշէ 800-ամեակի ոսնակատարութեան նախօրեակին Մոսկուացիներու 3·665·859 ոսորդրութիւններով չնորհաւորական նամակը, ուղղուած՝ ընկերը Ստալինին: Սեպտեմբեր 7-ի առաւօտեան ան ու զինակից մը կը դիմէր ժողովուրդին, չեչութիւով որ ամբողջ երկիրը սիրով եւ յարգանքով կը ոսնէր օրը:

Երկրին ամէն կողմէն նուէրներ կը հասնէին մայրաքաղաք. հանքագործներ «պլանէն դուրս» հանուած բեռ մը ածուխ ղրկած էին, երկաթուղիի վոխադրակազմերը կառուցողները՝ նոր ելեկտրաքարշ մը, իսկ անհամար կոլխոզ եւ սովխոզներ՝ ամէն տեսակ բերք: Գիւղացիներ, երգիչներ, նուագածուներ կ'երգէին, կը պարէին. նովզնոր հանրակառքեր, հանրաչարժեր սպասարկութեան կը դրուէին (բանելու համար մինչեւ այսօր) եւ կը զեեղուէր Մոսկուայի հիմնադիր Ց. Տօլկորուքիի յուշարձանին հիմնաքարը: Փողոցներն ու հրապարակները վերածուած էին մարզական ցոյցերու բեմերու, պարահեծիններու. 250 նուագախումբ ելոյթ կ'ունենային քաղաքին մէջ: Իսկ դիւերը համախմբումին կեդրոնական վայրը զարձած էր Կարմիր հրապարակը որուն վերեւ հրախաղութիւնը կը լուսաւորէր ամբողջ քաղաքը ու յատկապէս Ստալինի հսկայական նկարը որ կ'իշխէր ամէնուն վրայ:

Այսօր 50 տարի ետք ռուս ժողովուրդը որ անկէ ի վեր չատ ու չատ բաներ տեղեկացած է 1940-ական թուականներու խժդժութիւններուն մասին, բոլորովին տարբեր պայմաններով, տարբեր մթնոլորտի մը մէջ կը ոսնէ իր մայրաքաղաքին 850-ամեակը: Ան ըլլալէ ետք ցարերու եւրոպաչունչ քաղաքը, կրնայ ետք Լենինի յեղափոխական երազներուն հետքը ու տանելէ ետք ոսալինեան ընչքին ծանր քանդումները որոնք քաղքենիութեան յետին հետքերն իսկ ընկելու մղուած էին, կը վերաճեւաւորուի. պիտի ըլլայ «բնականոն, քաղաքակրթ մայրաքաղաք» մը, ինչպէս փափաքն է քաղաքապետ Լուժկովի որ վճռական է համայնավարութեան այս միջնարդարեղը վերածելու աշխարհի ամէնէն դեղեցիկ ոսոտաններէն մէկուն:

1994-էն ի վեր նորոգելու, մաքրելու, վերաչինելու մեծ թափով աշխատանք մը կը տարուի ամէն թաղի մէջ: Բանուորներու խումբեր կ'աշխատին գիշերներն ալ, փորելու, կառուցելու համար: Ու երեան կու գան ոսալինեան հալածանքներու զոհերու ոսկրակոյտեր, հնադիտական վայրեր որոնք կրկին կը ծածկուին, արգելք չըլլալու համար աշխատանքի ժամանակացոյցին:

Մեծ է քաղաքապետին փառասիրութիւնը. մաքրուած, նորոգուած է չէնքերու 40%-ը. վերաչինուած են ցարական չրջանի հոյակապ ապարանքները: Մոսկովեան նոր ոճը յետարդիական է. խառնուրդ մըն է ասանդական գրքերու եւ ծխագոյն ապակիի, 250 աղբիւրներ ու ասանեակներով արձաններ գիւերուան մը ընթացքին գեռնէն բուսածի տպաւորութիւն կը գործեն:

Այս ամբողջը չեն կրնար մոռնալ որ երկրին մէջ ամիսներէ ի վեր չեն վճարուիր աշխատավարձերը եւ քաղաքապետարանը 34,5 միլիոն տոլար կը ծախսէ քաղաքին յարդարանքին: Ծախքերու մնացեալ մասը —150 միլիոն տոլար— ոսոնձնած են ռուս եւ օտար հովանաւորներ:

Քաղաքէն դուրս կը հանուին բոլոր աղքատներն ու անոսունիները. քաղաքապետութիւնը հալածանքի մըն ալ ձեռնարկած է «Սեւ» երուն դէմ որոնք կովկասցի եւ Միջին Ասիոյ ապոսոսանեալներ են:

Սխալ է կարծել որ Մոսկուացիները անխիղճ զոհ են կատարուածէն: Կայ զանգուած մը որ չարժման անցած է, վերցնել տալու համար Մեծն-Պետրոսի մէկ արձանը որուն հեղինակն է Լուժկովի ճարտարապետը Ցերեթելլի: Գրագէտ Ռուզկոն կ'ըսէ թէ օտար քաղաք մը ապրելու տպաւորութիւնը կ'ունենայ. Մոսկուա կորանցուցած է իր ոդին: Ան հին մայրաքաղաքին կարօտը ունի. անոր որ ոչ եւրոպական ոսոտանի մը, ոչ ալ մայրաքաղաքի մը կը նմանէր. թեթեւակի դաւառական նկարագիր մը ունէր, այնքան հետաքրքրական: Նեզավիսիմայա կագեդրայի ճարտարապետութեան էջին պատասխանատուն ասելի խիստ է. կը պախարակէ Լուժկովի անճաշակութիւնը, փառամոլութիւնն ու կողմնակալ որոշումները: Կը ցաւի պատմական չէնքերու քանդումին որոնք մարդարիտներն էին ռուսական մշակոյթին:

Ազգային ժառանգութեան պահպանութեան Ընկերութեան նախագահը Կորոլեւ նոյնքան յուսահատ չէ. «Նոյնիսկ Ստալինի չյաջողեցաւ հիմնովին վերջ տալ քաղաքին պատմական իւրայատուկ դէմքին: Մոսկուան պիտի չարունակէ տարբեր քաղաք մը ըլլալ» կ'ըսէ ան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

— • —

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլենտէյլի Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունիս 20-ին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, ի պատիւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Նաւասարդեան 22-րդ մարզախաղերու յանձնախումբերուն, իբրեւ գնահատանք անոնց տարած աշխատանքներուն: Բարի գալուստի խօսք արտասանած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Շրջ. վարչութեան առենապետ Մհեր Դաւթեան: Ապա առած են յանձնախումբերու ներկայացուցիչները եւ ներկայացուցած իրենց աշխատանքները: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կեդր. վարչութեան անդամ Գօզօ Պալեան:

*
**

ՁԱՇ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 10-ին, եպիսկոպոսական իր անդրանիկ պատարագը մատուցած է Թեմին առաջնորդը՝ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ սրահին մէջ ճաշ մը տրուած է ի պատիւ Առաջնորդին: Բացման խօսք արտասանած է Վազգէն Քհնյ. Ամմաճեան: Շնորհաւորանքի խօսքով հանդէս եկած են յանուն Ազգ. Վարչութեան Սարգիս Կիւլինեան, յանուն հոգաբարձութեան տոքթ. Նաւասարդ Գազազեան եւ Սմբատ Ազբ. Լաւիճեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք խօսք առած է Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան:

*
**

ՈՒՐՖԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լոս-Անճելըսի Էլիժըն փարքին մէջ, Օգոստոս 10-ին, տեղի ունեցած է Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան դաշտահանդէսը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Ամբողջ օրը ընկերային հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծուած է երգ ու երաժըշտութեամբ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍՈՒՐԻԱՀԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀՈՂՎԱԾՔ

ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»)· –

Օգոստոս 14-ին, Հալէպի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ կայացած թաղմանական արարողութեան մը ատրոտին, սգակիրներու, հայրենակիցներու, երբեմնի պաշտօնակիցներու եւ նախկին աշակերտներու ներկայութեան հոգին յանձնուեցաւ վաստակաւոր կրթականն մշակ, տնօրէն եւ հալէպահայ երէց սերունդի վերջին ուսուցիչներէն մին եւս՝ Արմէն Տէր-Պետրոսեան:

Բնիկ Այնթապցի, ծնած 1914-ին, հանգուցեալը զաւակն էր երաժշտութեան հանրածանօթ ուսուցիչ եւ դպրապետ Պետրոս Տէր-Պետրոսեանի (Պետրոս Ոճա): Դեռ խանճարուրի երախայ, Ա. Աչխարհամարտի օրերուն ընտանիքին հետ տարագրուած էր մինչեւ Հարաւային Սուրիա: Զինադադարին, կիլիկեցիներու մեծամասնութեան նման ինք ալ վերադարձած էր իր ծննդավայրը եւ յաճախած վերակազմաւորուող Վարդանեան վարժարանին ծաղկոցի բաժինը: Այնթապի ինքնապաշտպանութեան ապարտին (1921), քաղաքի հայ բնակչութեան հետ վերջնապէս կայք հաստատած էր Հալէպ եւ աշակերտած՝ նորաբաց Կրթասիրաց վարժարանին, ուրկէ չըրջանաւարտ կ'ըլլար 1929-ին:

Ի սկզբանէ ուսումնատենչ, եղած էր Անթիլիասի նորահաստատ Դպրեվանքին (1930) առաջին սաներէն, աւարտելով զայն 1935-ին, Արմաշական սերունդէն՝ Շահէ Աբգ. Գասպարեանի վերատեսչութեան օրով, Սիմոն Սիմոնեանի, Սիմոն Փայասլեանի (յետագային՝ Զարեհ Ա. Կաթողիկոս) եւ տասնեակ մը ուղոց հետ մէկտեղ: Նոյն այդ տարիներուն, միաժամանակ հետեւած էր Պէյրութի պետական երաժշտանոցի ձայնագրութեան, ձայնավարժութեան եւ դաշնաւորումի դասերուն:

Վերադառնալով Սուրիա, աւելի քան 40 տարի ինքզինք կը նուիրէր կրթական ասպարէզին, կարճ չրջան մը պաշտօնավարելով նախ Ազէզի մէջ (Հիւսիսային Սուրիա), ապա Հալէպի Կրթասիրաց եւ Հայկազեան վարժարաններէն ներս՝ 1936-էն սկսեալ, պարբերական ընդմիջումներով: Իր անունը կապուած կը մնայ սակայն, բացարձակօրէն, Կրթասիրաց վարժարանին, որուն տնօրէնութեան կը կոչուէր 1957-1974, ամբողջ 17 տարի, յաջորդելով բարեյիշատակ մէկ այլ վաստակեալի մը՝ Գրիգոր Պօղարեանին: Ուսուցչական կարճատեւ չրջան մը բոլորած էր նաեւ Պէյրութի մէկ, ուր առիթ չէր վախցուցած հետեւելու Սէն-Ժոզէֆ համալսարանի հայագիտական քառամեայ դասընթացքներուն, 1952-56:

Վերջնականապէս հանգստեան կը կոչուէր 1982-ին, չարունակելով սակայն միշտ մօտիկ մնալ Հայ Դպրոցին եւ մշակութային մեր հեւքին՝ ընդհանրապէս:

*
**

Անճնապէս, բախտաւոր կը զգանք մեզ՝ աշակերտած ըլլալով իրեն՝ Հալէպի Ազգ. Հայկազեան վարժարանը, ուր հայերէն լեզու եւ կրօնք դասաւանդեց 1977-1981, նախակրթարանի բարձրագոյն կարգերուն: Այն բացառիկ ուսուցիչներէն էր, կոչումով մանկավարժ, որոնք պատկառանք կ'ազդեն միշտ, կը յաջողին ոգի փոխանցել, ու ինչ որ ամէնէն էականն է՝ ունին դաղտնիքը՝ յանկուցիչ դարձնելու դասաւանդուող նիւթը, այս պարագային՝ մեր ոսկեղինիկը: Դեռ չենք խօսիր այբուբենի 38 տառերը զեղեցկագրոյն ձեւով օգտագործելու իր ամէնօրեայ վարժութիւններուն մասին, որոնք անօրինակ ճաշակ մը կը ներարկէին զպրոցական մեր տետրակներուն, ի հիմանէ բարեփոխելով աշակերտութեան զրելաձեւը: Այս առընչութեամբ, պատրաստած ու հրատարակութեան տուած էր արդէն հայկական վարժարաններուն յատուկ «զեղագիտութեան» տետրակներ:

Արմէն Տէր-Պետրոսեանի մահով, սխալ պիտի ըլլայ ըսել՝ անկրկնելի սերունդի մը վերջին ներկայացուցիչն է որ կը յանձնուի հողին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՒՈՑԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

Մարզար էֆէնտի նիւթական վիճակը կը ներէր իր կնոջ այդ փառամոլութեան զոհացում տալու եւ ասոր համար իրենց ամուսնութիւնը երջանիկ եղած էր: Էրիկ կնկան կռիւներ չէին ունեցած մինչեն, կամ պատահածները չատ աննչան բաներ էին, մանաւանդ որ Մարզար էֆէնտի հաչտարար ու խաղաղասէր տրամադրութիւններով մարդ մըն էր:

Թիչ մը առաջուան միջադէպը անսովոր բան մը չէր: Մարզար էֆէնտի յաճախ տեսած էր կինը այդ չղպզիպ վիճակին մէջ եւ միչտ նմանօրինակ աչքերով:

Այդ անգամ որ Սաթեն եկեղեցի երթալ անպատճառ բարկանալու առիթ մը կը ստեղծէր, միչտ արժանապատուութիւնը վիրաւորուած զգալու պատրուակ մը կը զտնէր:

Մարզար էֆէնտի իր թերթը նոր աւարտած էր, երբ կինը վերադարձաւ չրջագիտը փոխելէ ետքը:

— Ե՛լ, հագուէ՛, զոչեց ամուսնոյն, կիրակի օրով առանկ չկեցուիր, կարելի է հիւր մը կու գայ...

Յետոյ մէկէն՝ իր սեւեռուն դաղափարին դառնալով պոռաց.

— Աս մարդուն հախէն գալու է, կը հասկնա՞ս կոր՝ առանկ չի կրնար տեւել:

— Ո՞ր մարդուն, հարցուց Մարզար էֆէնտի միամտօրէն:

— Ժամկոչին...

— Դեռ չմոռցա՞ր, իմ մտքէս ելեր էր: Այդչափ կարեւորութիւն տալու չէ:

— Անանկ է... խաղք եղողը դուն չես ա... կարեւորութիւն տալու չէ... բայց երբ որ ես խաղք ըլլամ՝ ինծի հետ դուն ալ խաղք կ'ըլլաս, քանի որ քու անունդ կը կրեմ:

— Երթամ հագուիմ, ըսաւ Մարզար էֆէնտի սենեակէն դուրս ելլելով:

Ժօպքը կարճ կապելու ասկէ լաւագոյն միջոցը չէր գտած:

Կէսօրուան մօտ այր ու կին իրենց տան վերնայաւիթը նստած էին: Տիկինը զբաղած կը թուէր իր հանդարտութիւնը, եւ Մարզար էֆէնտի առտուան անախորժ միջադէպը բոլորովին մոռացութեան մատնելու համար, իրիկուան դէմ կատարելիք պտոյտի մը ծրագիրը կը պարզէր:

— Բարի լոյս, տիկին Սաթեն, բարի՛ լոյս Մարզար էֆէնտի:

— Աստծու բարին, հրամմեցէ՛ք:

— Ուշ չէ՞... կերակուրին առնը կը մօտենայ կոր:

— Դեռ կերակուրի չա՛տ ժամանակ կայ: Եկէք սանկ քիչ մը նստեցէ՛ք, մեր այս թերացան չատ ղով է:

Տօսախեան Միհրանիկ էֆէնտի ու իր կինը՝ Տիկին Նուարդն էին, որոնք եւ կեղեցիէն կը վերադառնային:

Առանց կրկնել տալու հրաւէրը, իսկոյն վեր ելան ու տեղաւորուեցան եղէդնեայ թիկնաթոռներուն վրայ:

— Իրա՛ւ, ի՞նչ աղուոր զով է եղեր այս տեղ, ըսաւ Նուարդ զուարթօրէն:

Մինչեւ ցերեկ հիանալի է, պատասխանեց Սաթեն, յետոյ դժբախտաբար աբեւ կու գայ... բայց այս կողմերը ի՞նչ բան ունէիք, մեզի՞ կու գայիք կոր...

— Չէ՛, միայն թէ Միհրանիկ էֆէնտիին ըսի որ հոսկէ անցնինք քու մասիդ տեղեկութիւն առնելու համար, չիտակը մոտտանչութեան մէջ մնացի... պատարագը նոր մտած էինք, յանկարծ թողուցիր հեռացար եկեղեցիէն, զոյնդ ալ մէկէն ի մէկ աւրուեցաւ... արդեօք հիւանդ եղաւ մտածեցի... ինչ որ է, կ'երեւայ որ բան մը չէ:

— Շատ դէշ կերպով չիզերս թունդ ելան, պատասխանեց Սաթեն, դուն քիչ մը եռեւս նստած էիր, հարկաւ տեսար եղածը:

— Շիտակը բաներ մը զարճաւ ամա, աղէկ մը չհասկցայ:

— Տիկին Շաղիկին զալ տէ՝ աթոռը իմ կեցած տեղս դնել տալու նստիլը չտեսա՞ր:

(Շար. 3)

ԿԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

յուշարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 12, ժամը 14·30–ին Լիոնի Ս· Յակոբ Եկեղեցին՝
295, rue André Philip, Lyon

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Թագուհի Գալուստեանի մահուան առթիւ կապոյտ Խաչէ Պօմոնի «Նայիրի» մանուճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Լիւսի եւ Ալիս Գալուստեանի եւ իրենց հարազատներուն:

Ս· ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Խաչվերաց: Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,
Խաչվերացի Թափօր, Անդաստան՝
երեկոյեան ժամը 5–ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՇԷՆ ՔՐԱՆՍԱ–

(Շար· Ա· էջէն)

կան նախազահուհին որ Ամերիկացիներու «մարդը» կը նկատուի, ծանր ամբաստանութիւններու թիրախ է եւ ծայրայեղ ազգայնական Սերպերը (Գարաձիչ) կ'ընդդիմանան Կիրակի օրուան թափօրական ընտրութիւններուն ու այդ ուղղութեամբ աշխատանք կը տանին: Բնակիչները կը խորհին որ այս ամբողջը կը միտի դառնալ եւ ձերբակալել կա Հէի միջազգային Ատեանին դատապարտած պատերազմի ոճրագործները ու ոմանք կը սպառնան՝ «եթէ փորձեն ոեւէ մէկը ձերբակալել, արդելք կը հանդիսանանք, եթէ փորձեն ձերբակալել Գարաձիչը, ՍՖՈՐ–ի (ՄԱԿ–ի ուժերը) ոչ մէկ պինուր ողջ դուրս կ'ելլէ հոսկէ»:

ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ ՏԱՅԱՆԱՑԻ կառքին վրայէն արեան նոր քննութիւն մը աւելի ծանրակշիռ դարձուց անոր պարագան: Պրդարեւ, յայտնաբերուեցաւ որ 1,75 կրամ ալքոլէն զատ, հանգարտեցուցիչ (Փրոզաք) դեղի հետքեր ալ կային եւ ծանօթ է որ ալքոլի եւ այդ դեղերու խառնուրդը ծանր հետեւանքներ ունի: Միւս կողմէ, Անգլիոյ մէջ կը պարզուի որ չատ բուռն բանավէճեր ծագած են Էլիզապէթ Թագուհիին եւ իշխան Շառլի միջեւ Տայանայի յուղարկաւորութեան կապակցութեամբ: Թագուհին ուզած է որ յուղարկաւորութիւնը զուտ մտերիմ բնոյթ ունենայ, չէ ուզած որ անոր մարմինը իր մէկ պալատին մէջ հանգչի, Կիրակի առաւօտեան սկովտական մատրան պատարագին, որու ներկայ էր, չէ ուզած որ Տայանայի անունը յիշատակուի եւ ի վերջոյ Շառլ, յուսահատ, թոնի պլէրի օգնութեան դիմած է մայրը համոզելու համար: Պահ մը, այնքան ջղայրգռուեր է որ կոպիտ բացագանչութիւններով վռնտեր է Թագուհիին անձնական քարտուղարը: Հետաքրքրական Զինել Ֆորի այս նոր յայտնութիւնները շատ վարկաբեկած են Թագուհին որու ժամ առաջ հրաժարումը կը պահանջէ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը ըստ հարցախոյզի մը: Տայանայի հանդէպ ջերմեռանդ համակրական ընդհանուր արտայայտութիւններուն մէջ, մէկ խորթ ձայն մը եղած է: Բրիտանացի դրող՝ Մարթին Էմիս պայ կ'որակէ· – «Հասարակ մարդկութեան հայելին» ու կ'աւելցնէ· – «առանց տաղանդի, Տայանա աշխարհի ամէնէն հանրածանօթ կինը դարձաւ· Մատոնա կ'երգէ, կրէյս Քելլի դերասանուհի էր, Տայանա կը զոհանար հնչելով»:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Հ· Կոմիտաս Վ· Մաքուկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Մխիթարեան Միաբանութեան եւ անոր յիշատակին 500 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

– ԽԱՉՎԵՐԱՑ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Փարիզի Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին:
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4–ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է Խաչի· Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ, «վասն հանգուցելոց»:

Ս· ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Տօն է Խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15. Մեռելոց:

Ժամը 11–ին Հոգեհանգիստ:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14–ին, Վերացման Սրբոյ Խաչի· Խաչվերաց:

Հանդիսաւոր պատարագ կը կատարուի Ս· Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագի, մեծահանդէս Անդաստան Խաչի՝ զարդարուած ուխտաւորով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹԱՇՃԵԱՆ
(Փարիզէն)

Նկատի ունենալ որ այդ օրը Հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

CROIX BLEUE — *VIENNE*
Ecole : Maison de la Culture —
9, rue du Cirque

RENTREE SCOLAIRE :

Mercredi 17 Septembre
MERCREDI : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 6ème).

RENTREE SCOLAIRE :

Samedi 20 Septembre
Samedi : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème);
— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC;
— Pour les 3ème et les 2d.

Goûter offert (possibilité de transport si nécessaire).

Attention : Pas de transport la semaine de la rentrée.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգարարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դասիթեան միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան գրասենեակը՝
12, rue de la Cécile — VALENCE
Երկուշաբթի, Սեպտ· 17–ի առաւօտեան, ժամը 9–էն սկսեալ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive la M.C.A. fait sa

RENTRÉE

le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants (niveau primaire et collège*) et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 — Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation - Cours - Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano - Violon - Guitare
Solfège - Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation - Cours

* *Nouvelles activités.*

Reprise des émissions sur AYP FM 99.5 le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section AGNOUNI d'Asnières
REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 13 Septembre

FORUM DES ASSOCIATIONS
(présence que le samedi)
rue de la Concorde à Asnières.

Samedi 27 Septembre

COCKTAIL — CEREMONIE DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre

VOYAGE A LISBONNE.

*
**

Section «SATENIG» de Vaulx-en-Velin
organise

UN GRAND BAL ANNUEL

Samedi 13 Septembre à partir de 20 h

Sous la présidence d'honneur de
M. MAURICE CHARRIER
Maire de Vaulx-en-Velin

au Centre Culturel Charlie Chaplin
Place de la Nation, Vaulx-en-Velin

avec la partiicpation du grand chanteur populaire
VAROUJ VARTANIAN
accompagné de MANUEL VARTANIAN
et l'Orchestre «ANI»

Entrée : 100 F. Parking surveillé
Pour tous renseignements :
Tél. : 04. 78. 77. 63. 93
04. 78. 80. 27. 43
04. 78. 82. 06. 86.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Sous le haut patronage de Son Excellence
VAHAN PAPAZIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

Avec les parrainages de
Mstislav ROSTROPOVITCH *Charles AZNAVOUR*

DIMANCHE 21 SEPTEMBRE
A 17 HEURES

CONCERT

à l'occasion de la
FETE NATIONALE D'ARMENIE

Salle Cortot
78, rue Cardinet — Paris 17e (M° Malesherbes)

Avec le concours des **Jeunes Talents Arméniens des**
Conservatoires Supérieurs de Paris et de Londres

Vahan MARDIROSSIAN	PIANO
David HAROUTUNIAN	VIOLON
Alexandre TCHAOUCHIAN	VIOLONCELLE

Au programme :
Oeuvres de *Schubert, Khatchatrian, Brahms, Haroutunian, Chostakovitch.*

Renseignements et réservations :
AMBASSADE D'ARMENIE — Service Culturel
9, rue Viète — 75017 PARIS — TEL. : 01 42 12 98 00.
Participation aux frais : 100 F. (50 F. étudiants et cartes)
Disponibles à l'Ambassade, puis, Salle Cortot le jour du concert à partir de 16h.

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12
VENDREDI
12 SEPTEMBRE
1997
LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·200 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.200

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ԺՈՍՓԷՆ խօսք առնելով ընկերվարական խորհրդարանական օրերուն (Մոնփելիէ) նոր բառով մը որակեց իր քաղաքականութիւնը՝ հաւասարակշռութիւն: Յայտնեց նաեւ թէ օրինագիծ մը պիտի առաջարկէ զալ տարուան սկիզբը պաշտօններու կուսակումին դէմ: Այսպէս երեսփոխան մը պիտի չկարենայ նաեւ իր շրջանին մէջ գործադիր պաշտօն տանիլ (քաղաքապետ, շրջանի խորհուրդի նախագահ եւլն.):

ՄԻՒՅԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը՝ Մաթրլէն Օլպրայթ առաջին պաշտօնական այցելութիւնը կը կատարէ Մերճաւոր Արեւելք: Երուսաղէմի մէջ «սկոնակ» մը կը նկատուի եւ իր խօսակիցները լրատուներ եւ թելադրանքներ կ'ընեն: Նախագահը, որ գործադիր իշխանութիւն չունի, Նեթանիահուի եւ Արաֆաթի հետ վարուելու համար, ըսած է իրեն՝ «մէկուն գլուխը միւսին զարկէք»: Ինք բացարձակ պատերազմ մը կը պահանջէ Համասի դէմ եւ ապահովութեան գործակցութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ Իսրայէլացիներուն եւ Պաղեստինցիներուն միջեւ, բայց կ'ըսէ ան պէտք է լուրջ եւ արդիւնաւոր ըլլայ: Հրաւէր կարդացած է Նեթանիահուի որ յարգէ համաձայնագրերը եւ թելադրած որ միակողմանի միջոցներ ձեռք չառնէ որոնք կրնան վնասել յետագայ բանակցութեանց: Յաջորդ օրը, Սեպտ· 11–ին, Արաֆաթի հետ պիտի տեսնուէր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետ Մ· Եըլմազի Ղազախստան այցին նախագահ Նազարպայեւի հետ հանդիպումներուն կարեւոր նիւթերէն եղած է միջինասիական քարիւղին փոխադրութիւնը: Ղազախ նախագահը ամէն ապահովութիւն տուած է որ իրենց նախընտրութիւնն է այդ քարիւղը կասպից ծովու յատակէն անցնելիք խողովակաշարով մը Թրքական ծովեզրեան նաւահանգիստը հասցնել: Նպատրաստ ըսած է նաեւ թէ այդ մասին ինք տեսակցութիւններ ունեցած է Ելցինի ու Վերնոմիրդինի հետ որոնք հաւանութիւն յայտնած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը «արեւմտեան ուսումնասիրութեանց խմբակ»ին լուծումը պահանջած է: Այս խմբակը կը զրկէ բանակին մէջ եւ պաշտօն ունի հակելու ծայրայեղ մահմետական շարժումներու վրայ: Երկմազ չուզեր չատ խիստ միջոցներու դիմել ընկերային խռովութիւններ չստեղծելու համար:

ՋԷՋԷԼԻՈՅ մէջ քաոս կը տիրէ եւ իր ընտրութենէն ետք՝ Մասխադով չի յաջողիր կացութիւնը բարելաւել եւ օրէ օր ոճրագործութիւնը, առեւանգումները եւ ահաբեկչութիւնը ծաւալ կ'առնեն: Անցեալ շաբթու երկու մահապարտներ զնդակահարուած են Գրոզնիի կեդրոնն իսկ, նոյնը պիտի ըլլար Սեպտեմբեր 10–ին, բայց Մոսկուայէ հանած ռմբուկը պատճառ եղած է որ Ջէջէնիոյ խալամական բարձրագոյն Ատեանը ջնջէ մահավճիռին գործադրութիւնը:

ԼԵՒԻԴ հարցազրոյցի մը մէջ հեռատեսիլի ամերիկեան ՍԻ–ՊԻ–ՍԻ կայանին յայտարարած է որ Ռուսաստան «չուրջ 100 հիւլէական զլխանոց կորնչուցած է, ամէն մէկը մէկ ճամպրուկի մեծութեամբ»: Ըստ իրեն ապնք «կը պաշտպանի» Ռուսաստանի եւ խորհրդային նախկին Հանրապետութիւններուն մէջ: Ասոնցմէ անհետացած մը եւս, Չերնոմիրդինի հերքած է այս ամբաստանութիւնները, զանոնք «բացարձակ անհեթեթութիւն» որակելով:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ծանր տագնապի մէջ է, ոճիր, անճնաշանութիւն, դասալքում իրարու կը յաջորդեն եւ ալ աւելի կը չեշտուի անհետեւական եւ հոգեբանական մեծ թշուառութիւնը: Ելցին փոխեց Պաշտպանութեան նախարարը, բայց նորն ալ ճարահատ է եւ կը դժգոհի որ 1998–ի պաշտպանութեան պիւտճէն 30%–ով կը նուազի:

ՊԱՒՆԻՈՅ թաղապետական ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան չաբաթավերջին եւ տեղի տալով միջազգային ճնշումներուն, ծայրայեղ ազգայնական Սերպերը որոշեցին մասնակցիլ: Համաձայնութիւն գոյացած է Պոսնիոյ սերպ դեկավարներուն, եուկոսլաւ նախագահ՝ Միլոսեւիչի եւ միջազգային հաւաքականութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ: Գարածիչ միշտ թաքստոցն է եւ իր կողմնակիցներն ալ կ'ամբաստանեն միջազգային հաւաքականութիւնը որ հալածանքի ձեռնարկած է անոր դէմ:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԻՊՐՈՍԻ ԳՐԱՒՈՒՄՈՎ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ ԱՆԳԱՐԱՆ

Կիպրոսի Հանրապետութեան Ռուսաստանէն գնած հրթիռները որոնք մեծ զայրոյթ պատճառած են Անգարայի, կը թուի որ նոր լարում կրնան առեղծել թուրքիոյու յարաբերութիւններու մարզին մէջ: Թուրքիա արգելք ըլլալու համար անոնց կղզի փոխադրութեան, վճռած է չթոյլատրել նեղուցներէն անցքը այն նաւերուն որոնց բեռցուած պիտի ըլլան հրթիռները· Նոյնիսկ կասկածներ ունենալով, կեցուցած ու քննութիւն կատարած էր եգիպտական երկու նաւերու մէջ:

Սեպտեմբեր 9–ին, նիւթը կրեմլինի բանբեր Ս· Եաստրչեմբսկիի մամուլի ասուլիսին օրակարգին վրայ գտնուած է: Ան խօսիւ քննադատած է Անգարան որ հրթիռներու վաճառքի հարցով ձգտուած վտանգաւոր վիճակ ստեղծած է շրջանին մէջ: Ան չեչուած է թէ կիպրոսի Ծոյները հրթիռ դնելու իրաւունքին տէր են: Ապա աւելցուցած. «միամտութիւն կ'ըլլայ կարծել որ Աթգարա կրնայ արգելք ըլլալ անոնց յանձնումին: Մենք անհամարիտ կարելիութիւն ունինք այդ հրթիռները յանձնելու»:

Կրեմլինի բանբերը ըսած է նաեւ թէ կղզիին ամբողջական զինաթափումի պարագային իր երկիրը պատրաստ է չեղեալ համարելու հրթիռներու վաճառքը, սակայն այդ զինաթափումին համար պայման է որ նախ թրքական զօրաբաժինները մեկնին: Կիպրոսի հելսինկիի չորջանին մէջ անոնց ներկայութիւնը ան ապօրինի նկատած է, աւելցնելով որ հարցը Ծոյներու հետ ստորագրած իրենց պայմանագիրը չէ, այլ կղզիին մէկ մասին զրաւումը թուրք զինուորներու կողմէ: Եւ նոյն այդ պատճառով ալ շրջանին մէջ ձգտուած կացութիւնը մեղմացնելու պատասխանատուն նկատած է Անգարան: Թուրք մամուլը արձագանգելով այս բոլորին, կը չեշտէ թէ հրթիռներու հարցին ծագումէն ի վեր, Ռուսաստանի կողմէ կատարուած ամէնէն խիստ յայտարարութիւններն էին անոնք:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հաւաքական խողխողումները Ալժերացիներու համար առօրեայ երեւոյթի վերածուած են: Ոչ ոք կը հաւատայ այլեւս իշխանութեան հաւաստումներուն թէ ահաբեկչութիւնը վերջին օրերը կ'ապրի եւ թէ խաղաղութիւնը հեռու չէ: Թերահաւատութիւնը կու գայ երկրին իշխանութեան հանդամանքէն· այդ դիրքին վրայ առաջին տեղը սպայակոյտինն է, երկրորդը՝ ապղեցութեան գանազան գործիներու: Առաջինը միշտ պատնէշի վրայ մնալու համար ամէն առիթով կ'ուրանայ կրօնական կազմակերպումներու քաղաքական օրինաւորութիւնը: Սակայն ատոր հետ չի յաջողիր վերջ դնել ահաբեկչական արարքներու:

Զինուորական դեկավարները բազմաթիւ օրէնքներ հաստատած են իրենց դիրքը ամուր պահելու համար: Արգիլած են զօրքին վնասներուն մասին լուրերը տարածել, ապա անկախ թերթերու պարտադրած են ապահովութեան սպասարկութեան բաներէն դեր կատարել պինալ խումբերու ահաբեկչութեան մասին: Այս վերջինը կը ծառայէ լուծեան մասնելու Փրկութեան Իսլամական ճակատին զօրքին կողմէ կատարուած զոհողութիւնները որոնց առաջին թիրախը պինուորականներն են ու պետութիւնը:

1990–92 տարիներուն Ալժէն եւ շրջակայ շրջանները ՓԻՄ–ի (Փրկութեան Իսլամական ճակատ) գլխաւոր ուժը կը հայթայթէին: Սակայն մինեւնոյն ատեն այդ նոյն շրջանները պաշտպանուած չէին ապահովութեան ուժերու զայրոյթին դէմ որ հետեւանք էր ՓԻՄ–ի սրտուած. իրենց նեցուկին. այդ շրջաններուն դէմ էր նաեւ ԺԻՄ–ն որ կը մերժէր ալժերական հարցին ժողովրդավարական լուծումի ամէն առաջարկ որ կը նախատեսէր համաձայնութեան եզրեր գտնել իշխանութեան եւ ՓԻՄ–ի միջեւ:

ԺԻՄ–ն այս կեցուածքով առնէթ ազատ իշխանութեան որ ժողովուրդին թելադրէ ՓԻՄ–ի եւ ԺԻՄ–յի նման նպատակներու տէր խումբեր ըլլալու հաւատքը:

Իրականութեան մէջ մինչեւ վերջին շրջանները չատ բան յայտնի չէր խալամական պինեալ խմբաւորումներուն մասին: Համաձայն գաղտնի սպասարկութիւններու պրպտումներուն, ԺԻՄ–ն գլխաւորաբար կազմուած է նախկին բանտարկեալներէ եւ պրեզ–կարդալ չզիացողներէ որոնց համար մահմետական կրօնքը կ'ամփոփուի երկու բառով· հաւատացեալներ եւ անհաւատներ: Անոնց ամէնէն արիւնալի արարքներէն մէկուն հեղինակ երիտասարդը Ալ Գափնի մեծ հիացող մը եղած է: Անոր նմանները կը բազկանայ խալամական խմբաւորումներու Հարուածելու ներկայի ուժը: Այդ երիտասարդները որոնք տնտեսական եւ ընկերային կեանքի մէջ դեր մը ունենալու հնտամուտ էին, նախ ծառայեցին ՓԻՄ–ին որ կ'ուզէր մաքրագործել բոլոր անոնք որոնք արգելք էին իշխանութեան իր ձգտումին: Սակայն այդ երիտասարդները չուտով ձեռնարկեցին գաղտնի գործունէութիւններու: Այդ իրավիճակին մէջ ՓԻՄ–ի գլխաւոր դէմ Ա· Մատանիի ապատարձակումը ապահովութեան տեսակէտէն ոչ մէկ դեր ունեցաւ: Առաջարկելէ ետք հրազադար մը Փրկութեան իսլամական բանակին, ԺԻՄ–յի այլախոհ գինեալ խումբերուն եւ իշխանութիւններու միջեւ, կը սպասուի որ ան ամէնէն մեծ կորուստները տուած շրջաններու բնակչութիւնը մղէ ԺԻՄ–յի դէմ ապստամբելու: Այս ենթադրութիւնը մտածել կու տայ որ գործակցութեան գաղտնի համաձայնութիւն մը կայ ՓԻՄ–ի շարքային ներկայացուցիչներուն եւ գինեալ ուժերուն միջեւ: Շարքայինները ատոր փոխարէն կրնան որեւէ ձեւով քաղաքական կեանքին մասնակցելու պահանջ ներկայացնել: Սակայն հաւանական չի թուիր որ իշխանութիւնը լայն զոհողութեամբ այդ նման պահանջի:

Առօրեայ կոտորածներուն նիւթը զգեցուցած է արաբական մամուլն ալ որուն ծանօթ անուններէն «Ալ Հայաթ» ընթեր վարկած կ'առաջարկէ· առաջինը նկատի ունի ալժերական ապահովութեան ուժերը որոնք կրնան վրէժի գործողութիւններու դիմած ըլլալ խալամական գինեալներու երկար տարիներ նեցուկ կանգնած խումբերու դէմ: Երկրորդ հաւանականութիւն մը կը նկատուի ինքնապաշտպանական խմբակները որոնք պիւղերու ապահովութեան հակելու կոչուած են ու վրէժ կը լուծեն ԺԻՄ–յէն, անոր չարքայիններուն ընտանիքները կոտորելով: Երրորդ վարկած մըն ալ կ'առընչուի հակախալամական երկու խմբաւորումներու եւ պետութեան համաձայնութեան մը· սակայն այս վերջիններուն տահմանափակ թիւը հաւանական չի դարձներ հաւաքական կոտորածներ:

«Ալ Հայաթ» եւս չատ ուրիշներու նման դրեթէ բնաւ լուրջ նկատում չունի պաշտօնական տեսակէտին հանդէպ որ կ'ըսէ թէ ահաբեկչական հոսանքները խնդրոյ առարկայ կոտորածներով իրարմէ վրէժ կը լուծեն: Թերթը համոզուած է որ ո՛վ որ ալ ըլլան արարքներու հեղինակները, անոնց գլխաւոր նպատակն է ընդդիմանալ ու խանգարել պետութեան կարգ մը պատասխանատուներուն եւ իսլամականներուն միջեւ ամէն երկխօսութիւն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱ – 98

ԳԵՐՄԱՆԻԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4-0

Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 10–ին, Հայաստանի Ֆութպոլի հաւաքականը Ֆրանսա – 98 համաշխարհային բաժակի զոման իր վերջին մրցումը կը խաղար Գերմանիոյ դէմ, Տորթմունտի մէջ:

Մարզադաշտը ծածանող հարիւրաւոր եռագոյններու առջեւ դաշտ իջած Հայաստանի խումբը հաւանաբար երթի մրցումին արդիւնքին (1 – 5) ալ պատճառած որոշ բարդոյթով բացարձակ պաշտպանողական խաղ մը ցուցադրեց եւ յաջողեցաւ առաջին կիսախաղը փակել 0–0 արդիւնքով, հակառակ Գերմանացիներու անվերջ գրոհներուն: Երկրորդ կիսախաղին ալ չուրջ 25 վայրկեան դիմադրելէ ետք հայ մարզիկները եւ մանաւանդ բերդապահ Պերեզովսքի որ մինչ այդ անթիւ հրաշքներ գործեց, չկրցան խուսափիլ հակառակորդին անհամեմատ գրոհներուն առելի քան տրամաբանական հետեւանքէն եւ 70–րդ վայրկեանին ստացան առաջին կոլը· այս վայրկեանէն սկսեալ, մէկ կողմէն՝ Գերմանացիները քաջալերուած, միւս կողմէն Հայաստանի խումբը՝ յուսախաբ, խաղը աւելի դիւրին դարձաւ հիւրընկալողներուն համար, որոնք աւելցուցին երեք այլ կոլեր, հաշիւը հասցնելով ծանր բայց տրամաբանական (մանաւանդ ի տես Հայաստանի հաւաքականին ցուցաբերած խաղին) 4 – 0–ի:

Այս խմբակին մէկ այլ խաղին, Ալպանիա 1 – 0 յաղթեց Հիւսիսային Իրլանտային:

Դասաւորումը կը գլխաւորէ Գերմանիա 19 կէտով, երկրորդ է Ուկրանիա 17 կէտով, իրենց կը յաջորդեն Փորթուկալ 16, Հայաստան 8, Հիւսիսային Իրլանտա 7, Ալպանիա 4 կէտերով:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ»

Հեղինակ՝ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
(Պէյրութ, 1996)

ԱԳԱՊԻ՝ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ՎԷՊՐ ԵՒ ԻՐ ԱՆԾԱՆՕԹ ՀԵՂԻՆԱԿԸ

Գրեց՝ ԳԱԲՐԻԷԼ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Ընթացիկ տարուան Փետրուար ամսուն, Պէյրութի հայ մամուլը առաջին արձագանգ մը տուած էր արդէն լիբանահայ մատենագէտ, բանասէր եւ կըրթական մշակ Ժիրայր Դանիէլեանի նոր թատիլ այս հատորին մասին՝ խանդավառ տողերով նկարագրելով այն բազմամարդ դիւնեճօնը, որ կայացած էր տեղւոյն «Թէքէեան» կեդրոնին մէջ, «Բանասիրական Որոնումներ»ուն լոյս ընծայման բարեբաստիկ առիթով։

Հիմա, երբ մեր սեղանին է հասած հետաքրքրական այս մատեանը, կ'արժէր պահ մը ուշադրութիւն սեւեռել հոն արծարծուող դրական – մշակութային հարցերուն վրայ ու ընթերցող լայն խաւի մը սեփականութիւնը դարձնել հեռուղական այն որոնումները, զորս յաջողած է արդիւնաւորել այս գրքին հեղինակը՝ բանասիրական կալուածին մէջ իր ցուցաբերած անդուլ եւ անխոնջ աշխատասիրութեան շնորհիւ։

Նորատիպ հատորը Ժիրայր Դանիէլեանի երրորդ գիրքն է, առաջինն ըլլալով Պէյրութի Հայկազեան Գոլէճի հայ մամուլի հաւաքածոներուն ցուցակը (1974, մեքենագիր եւ բազմագրուած), որուն կը յաջորդէր, 1984–ին, խիստ այժմէական դեղատիպ հատոր մը՝ «Հայ ճոր պարբերական մամուլը 1967–1981», որ մէկ կողմէ հայ մամուլի անառարկելի մասնագէտ մը կը չահեցնէր Սփիւռքին, միւս կողմէ ալ ու միանգամընդմիշտ՝ կ'ապացուցէր հեղինակին բանասէրի զօրաւոր ջիղը, որ յոգնիլ չի ճանչնար ընաւ ու իր պրպտումներն ու ճիգերը դիտէ արդիւնաւորել բացառաբար ակադեմական մերձեցումներով ու խղճամիտ եւ հմտնաւորեալ տեսութիւններով։

Իր վերջին գրքին հրատարակութենէն անցած էր արդէն աւելի քան 10 տարի։ Դանիէլեան, այս ժամանակամիջոցին թեքնիք մը ցուցաբերած էր դէպի կրթական ասպարէզը ու պաշտօնի կոչուած՝ ՀԲԸՄ–ի Ցովակիմեան – Մանուկեան եւ Դարուհի Ցակոբեան զոյգ վարժարաններէն ներս, որպէս տնօրէն։ Եւս առաւել՝ պատասխանատու խմբագիր նշանակուած էր «Շիրակ» դրական ամսագրին։ Պաշտօններ, զորս ճեռնհասօրէն ու նուիրումով կը վարէ ցայսօր։ Բայց ինչ որ ամէնէն էականն է, ան պիտի չարունակէր դրիչ չարժել բանասիրական ու մատենագիտական հարցերու շուրջ, պարբերաբար երեւնալով «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ին ու իր իսկ խմբագրած «Շիրակ»ի էջերէն, միշտ հետամուտ նո՛ր յայտնագործումներու, նո՛ր դիտերու։ Ահա, տարբեր առիթներով գրուած այդ յօդուածներն են որ եկած են մէկտեղուիլ ներկայ հատորին մէջ, կողքի մը տակ ամփոփելով առաւելաբար հայ մամուլին եւ ընդհանրապէս հայ բանասիրական կալուածին առընչուող նիւթերու երկար չարք մը, որ կրնայ չհագրգռել ոչ միայն այդ մարզին սակաւաթիւ մտաւորականները, այլեւ մեր մշակոյթով խանդավառ ընթերցող խաւը եւս։

368 էջնոց նորատիպ այս հատորը լոյսին եկած է «Ալեք Մանուկեան Մշակ· Հիմնադրամ»ի եւ Լիզպոնի «Կիւլպէնկեան» հիմնարկութեան հայկական բաժնի նիւթական յատկացումներով։ Հեղինակը զայն ձօնած է «Հայ լրագրութեան առջինեկին՝ Ազդարարի (1794 – 1796) լոյս ընծայման երկուհարիւրամեակին, եւ հայ լրագրութեան հիմնադիրին՝ Յարութիւն Քհնյ· Շմաւոնեանի մշտազալար յիշատակին»։ Յառաջաբանը կը պատկանի Հայաստանէն գրականագէտ Լեւոն Համբերեանի, որ «Բանասիրական որոնումներուն հրճուանքն ու տառապանքը» խորագրեալ իր գիրով կը չեշտէ բանասէրէն պահանջուած գլխաւոր յատկանիշները. «Անսպառ համբերատարութիւնից բացի, [ևս] պէտք է փաստի՝ հետերը իրիրելու, անվերջանալի ճշդումներ աներ աներու անհահանջ յամառութիւն, վերջապէս, բնաբական շեղումներից ազատ ստուգապատում գրելաձեւ»։

Ինչպէս գիտենք արդէն, գիրքը ամբողջութեամբ կ'պաղերսուի հայ մամուլին, տիպ ու տառին եւ անոր երախտաւորներուն։ Եւ հակառակ այս ընդհանուր թեմային, հեղինակը յարմար դատած է զայն բաժնել երեք անջատ ենթամասերու, բծախնդրօրէն դասաւորելով մէկտեղելի նիւթերը ու համախմբելով զանոնք առանձին խորագիրներու տակ։

Այսպէս, գրքին Ա· մասը կը կրէ «Էջեր հայ մամուլի եւ տպագրութեան պատմութենէն» վերագիրը (էջ 9–138)։ Այստեղ, Դանիէլեան կը փորձէ (ու լ վերջոյ կը յաջողի) դնել ինքնութիւնը հայ լրագրութեան առաջին պատմաբանին, որ ուրիշ մէկը չէ՝ եթէ ոչ «Բազմավէպ»ի անդրանիկ խմբագիր Հ· Գաբրիէլ Ալվազովսքին։ Հետաքրքրական է իմանալ, որ հայ պարբերական մամուլի պատմագրութեան սկզբնական քայլերը կ'առնուին հայերէն առաջին թերթին՝ «Ազդարար»ի լոյս ընծայումէն (1794, Մատրաս) աւելի քան 50 տարիներ յետոյ։ Արդարեւ, ամէնէն առաջ, 1850–ին է որ Վիէննայի Մխիթարեան հայրերէն Փիլիպպոս Վրդ· Ձամճեան՝ տեղւոյն «Եւրոպա» չաբաթաթերթին մէջ «Ազգային Լրագիրներուն ու Օրագիրներուն Պատմութիւնը» խորագրեալ յօդուածաշարք մը կը սկսորագրէ, ներկայացնելով 17 անուն հայերէն թերթ։ Աւելի ուշ, 1863–ին, Գրիգորիս Վրդ· Ալէքսեթճեան (յետագային՝ ընտրեալ կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ) իր հրատարակած «Թոչնիկ Պեզասեան» հանդէսին մէջ (Պոլիս) կը կատարէ նոյնանման փորձ մը, մինչ ճի՛շդ նոյն տարին՝ Լեն կը հետեւին հայագէտ – արեւելագէտ Վիքթոր Լանկլուան («Ռըվիւ տը լ'Օրիան»ի մէջ կու տայ 69 թերթի անուն) եւ Թադէոս Միհրդատեանց, որ Ֆրանսական մայրաքաղաքի «Փարիզ» կիսամսեային մէջ ընթերցողին կը ծանօթացնէ 77 անուն հայերէն թերթեր…։

Դանիէլեանի պրպտումները ցոյց կու տան սակայն, թէ վերոնշեալ յօդուածներէն աւելի առաջ, 1847–ին, Վենետիկի «Բազմավէպ»ին մէջ հրատարակուած անստորագիր դրութեամբ մը, թերթին խմբագիրը՝ Հ· Գաբրիէլ Ալվազովսքի կը հանդիսանայ հայ լրագրութեան առաջին պատմաբանը, որ խօսելով իրեն ժամանակակից հայերէն լրագիրներու մասին, ընթերցողին հանդամանօրէն կը ներկայացնէ ինը անուն հայատառ թերթեր։ Բայց այս ընդհանուր քաղուածքին մէջ ինչ որ աւելի հետաքրքրական է, այն է թէ վերոնշեալ չորս պատմագէտներէն միայն Ալէքթճեան վարպետն է որ իր յօդուածին մէջ կը յայտնաբերէ Մատրասի «Ազդարար»ը ու զայն կը համարի անդրանիկ հայ լրագիրը։ Հաստատում մը, որ յետագային չհերքուեցաւ ընաւ ու այսօր՝ նուիրականացած պատմական իրողութիւն մըն է արդէն։

Այլ առիթով մը, «Հայ պարբերական մամուլի հարցեր» դրութեամբ, Դանիէլեան հարկ կը սեպէ յստակացնել հայ մամուլի ընդհանուր թիւը։ Այդ առընչութեամբ, նախ կը բաղդատէ այս մարդին մատենագէտներուն կարծիքները (Գրիգին Լեւոնեան, Հ· Մկրտիչ Պօտուրեան, Արտաշէս Կարինեան, Ցովհ· Պետրոսեան, Ամալիա Կիրակոսեան, Արտաշէս Տէր–Ներսէսեան եւայլն) ու համաձայնութեան կը գտնուի անոնց՝ որոնք «մեր օրերուն կը համարձակին 4000–ի հասցընել ընդհանուր գումարը հայ պարբերաթերթերուն»։ Այնուհետեւ, Դանիէլեան կը յուցակագրէ եւ կը ծանօթացնէ անյայտ մնացած աւելի քան 100 պարբերաթերթի անուններ, որոնք տեղ չեն գտած մատենագիտական առկայ (մինչեւ 1978) ցուցակներուն մէջ։ Ան չի մոռնար աւելցընել նաեւ՝ թէ «հայ մամուլով զբաղող բանասէրներու ուշադրութեան պէտք է արժանանայ օտար լեզուներով լոյս տեսած ու տեսնող թերթերու պարագան, որոնց թիւը երբեմ արհամարհելի չէ։ Վերջին հաշուով, Հայերու կողմէ հրատարակուած պարբերաթերթերը, որոնց բովանդակութիւնը ալ եթէ արտացոլացումն է տուեալ շրջանի հայութեան մշակութային ու կենցաղային կեանքին, ոչ միայն կարելի չէ անտեսել, այլեւ, կը խորհիմ, անպայմանօրէն հարկ է զանոնք եւս ներգրաւել հայ "պարբերական մամուլ" հասկացողութեան մէջ, եւ հետեւաբար՝ հայ մամուլի ցանկերուն մէջ, ինչ որ կարգ մը բանասէրներ ըրած են ու կ'ընեն։ Այլ խօսքով, այդ օտար լեզուով լոյս տեսնող պարբերաթերթերուն տալ նոյն իրաւունքը, որ քոլորին կողմէ տրուած է հայատառ թրքերէն թերթերուն» (էջ 35)։

*«Ակնարկ Լիբանանահայ մամուլի պատմութեան» յօդուածով, հիմնուելով իր քաղած տեղեկութիւններուն վրայ, Ժ· Դանիէլեան կը վստահեցնէ թէ լիբանահայ առջինեկ թերթը 1913–ին Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանի Հայ Ուսանողական Միութեան նախաձեռնած «Միութիւն» ձեռագիր պարբերականն է, որմէ լոյս տեսած ըլլալ կը կարծուի վեց թիւ, ըստ խմբագիրներէն՝ երբեմն դաշնակցական գործիչ բժ· Երուանդ Խաթանասեանի անձնական վկայութեան։ Սոյն թերթէն օրինակներ չեն պահուած։ Ստոյդ է նաեւ, թէ առոր կը յաջորդէ Զահլէի «Լոյս» խմորատիպ երկէջեանի թերթիկը՝ Ցակոբ Մարթայեանի խմբագրութեամբ (ասիկա նոյնինքն հմուտ լեզուաբան եւ թրքագէտ Ցակոբ Տիլաչարն է, որ 1918–ին իբրեւ թրքական բանակի սպայ՝ Զահլէ կը գտնուէր)։ Լիբանահայոց երրորդ թերթն ալ կը հանդիսանայ Ճիլէյլի ամերիկեան որբանոցին «Հոսանք»ը (1921)։ Այսպիսով, ճշդելէ ետք առաջին երեք թերթերը, Դանիէլեան կու տայ լիբանահայ 35 պարբերականներու անունները, որոնք «ցարդ (նկատի ունի 1973 Թուականը – Լ· Շ·) ոչ մէկ յիշատակութեան արժանացած են մատենագիտական աշխատասիրութիւններու մէջ»։ Ասոնց մէջ սակայն, մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին անուններ, որոնց մասին գոյութիւն ունեցող տուեալները հակասական են տակաւին։ Օրինակ, Ժ· Դանիէլեան կը յիշատակէ «Նոր Բաստիլ» անունով ձեռագիր թերթ մը, հետեւեալ մանրամասնութիւններով՝ – «Կատմոս քերդ (Սուրիա), 1927 Օգոստոս։ Արաբերէն եւ հայերէն բովանդակութեամբ։ Յօդուածներ ստորագրած են՝ հնչակեան գործիչ Սարգիս Տխրունի, Յարութիւն Մատէեան եւ Հայկազուն Պօյաճեան՝ ծածկանուններով։ Մէկ քիւ» (տե՛ս էջ 85)։ *Մինչդեռ*, նորագոյն տեղեկութեամբ մը, մեր ճեռքին տակ գտնուող Արա· Տէր–Ներսէսեանի «Ս·Դ·Հ·Կ–ի մամուլը» հատորիկին մէջ (Պէյրութ, 1992), նոյն թերթը ներկայացուած է իբրեւ «Նոր Պասքիյ», հետեւեալ ծանօթագրութեամբ· – «Խմորատիպ։ Արուստ կղզի (Լիբանան)։ 1927–1928։ Հրատ· Ս· Տխրունի, արաբ հայրենասէրներու հետ» (տե՛ս· նչ· գրքոյկը, էջ 32)։*

Թէ՛ անունի, թէ՛ հրատարակութեան վայրի եւ թէ՛ տպագրութեան եղանակի հիմնովին տարբեր տուեալներ։

Նմանապէս, երկմտանք կը տեղծուի Ժ· Դանիէլեանի յիշատակած «Հնչակեան Մատեան» անունով հրատարակութեան պարագային ալ (Պէյրութ, 1952–1955, վեց պրակ, քանի Արտ· Տէր–Ներսէսեան ակնարկելով այդ «Մատեան»ին, վերոյիշեալ իր գրքոյկին մէջ կը գրէ· – «Թէեւ ամսաթիւ եւ տարեթիւ կը կրեն ամենիք, սակայն մամուլ չեն կրնար սեպուիլ։ Առանձին նիւթեր են, առանձին (մէկ) հեղինակի գործ։ Անոնց պարբերականութիւնը չի կրնար զանոնք պարբերական մամուլի մաս կազմել տալ» (տե՛ս· նչ· աշխատասիրութիւնը, էջ 6–7)։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

տեսնենք Յ. Վարդանեանի կեանքը եւ իր «Ազապի» վէպը, որ հակառակ տարիներու մոռացութեան, վերջերս վերստացաւ իր պատմական եւ գրական իսկական արժէքը: Յովսէփ Վարդանեանի մանկութեան, պատանեկութեան, ինչպէս նաեւ ծնողքին մասին շատ քիչ բան գիտենք, որովհետեւ իր կեանգրիները ընդհանրապէս հակասական տեղեկութիւններ կուտան իր ուսումնառութեան եւ մինչեւ 1836, իր ծաւալած գործունէութեան մասին: Անոնք մանաւորապէս ծանրացած են Յ. Վարդանեանի հրապարակագրական գործունէութեան եւ օսմանեան վարչական մեքենային մէջ իր ստանձնած զանազան պատասխանատու պաշտօններուն վրայ:

Ըստ վերջին տեղեկութեանց, Յովսէփ Վարդանեան ծնած է Պոլիս 1815–ին եւ իր նախնական կրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրի՝ Գումգաբու Թաղամասի Պէշճեան Մայր վարժարանին մէջ: Հազիւ 11 տարեկանը թեւակոխած՝ ան կը մտնէ Վիէննական Մխիթարեան Միաբանութեան խնամքին եւ 1826–ին կը մեկնի Վիէննայի մայրավանքը: 1830–ի Հոկտեմբերին կը վերադառնայ Պոլիս եւ Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ կից «Ընծայարան»ին մէջ կ'աշակերտէ ժամանակին նշանաւոր հայագէտներէն՝ Գրիգոր Փէշտիմալճեան պատուելիին: Երկու տարի ետք, կը մեկնի Պարտիզակ ու կ'ընդունուի Արմաշի գպրեվանքը ու կը գտնայ, «Տիրացու Յովսէփ»: Յ. Վարդանեան երկար չի մնար Արմաշի մէջ, կը վերադառնայ Պոլիս, ուր կ'ամուսնանայ եւրոպացի երիտասարդուհիի մը հետ կաթոլիկ ծիսակատարութեամբ: Ըստ երեւոյթի, ան կաթոլիկ ծնողքէ չէր սերած եւ ամուսնութեամբ է որ կաթոլիկ դարձած էր:

Յովսէփ Վարդանեան 1836–ին, Գէորգ Քհնյ. Արծրունիի մնօրէնութեան շրջանին, ուսուցչական պաշտօն ստանձնած է Պոլսոյ հայկական Թաղերէն՝ Խասգիւղի Ներսէսեան վարժարանին մէջ: Իսկ 1837–էն սկսեալ, շուրջ 25 տարի, աշխատած է օսմանեան Ծովային Նախարարութեան մէջ որպէս աւագ թարգման ու հեզհեզէ բարձրանալով, 1856–ին հասած՝ փաշայութեան աստիճանին: Ան կը տիրապետէր բազմաթիւ լեզուներու, հայերէն եւ թրքերէնի կողքին, գիտէր նաեւ արաբերէն, պարսկերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն: Հոս կ'արժէ յիշել, թէ Յովսէփ Վարդանեան, Ամասոն Թնկրեան եւ Առաքել Նուպարեան Օսմանեան կայսրութեան մէջ առաջին քրիստոնեաներն են, որ արժանացած են փաշայութեան տիտղոսին:

Յովսէփ Վարդանեան պետական ծառայութենէ զատ, հայ համայնքին մէջ նաեւ ունեցած է երկարամեայ բեղուն գործունէութիւն: Հետեւաբար, տեղին կ'ըլլայ տեսնել իր համայնքային գործունէութեան տարբեր երեսակները:

Եթէ նկատի չառնենք Յ. Վարդանեանի Ներսէսեան վարժարանին մէջ ունեցած կարճատեւ ուսուցչական պաշտօնավարութիւնը, կրնանք ըսել, թէ իր ազգային – համայնքային գործունէութիւնը փաստօրէն կը սկսի 1846–ին, «Համազգեաց» ընկերութեան գոյատեւումով, որուն 76 հիմնադիր անդամներէն մին հանդիսացած է ան: «Համազգեաց» ընկերութեան գլխաւոր նպատակն էր «Ազգասիրութիւն, եղբայրասիրութիւն, ուսումնասիրութիւն եւ յառաջդիմութիւն»: Ընկերութեան հիմնադիրները թէպէտ մեծ մասն հայ կաթոլիկ երիտասարդներէն էին, սակայն, իր դուռները բաց էին ընդհանուր Հայութեան առջեւ: «Համազգեաց» ընկերութեան անունը սերտօրէն կապուած է մեծ հայրենասէր, եղբայրութեան անմահ երգիչ՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի հետ, որ իր ամբողջ կեանքի տեւողութեան, ջանաց եղբայրութիւն քարոզել հայութեան բոլոր հատուածներուն մէջ:

Յովսէփ Վարդանեան մանաւորապէս յայտնի կու գայ իր հրապարակագրական փայլուն գործունէութեամբ: Ան 1852–ին կը հիմնէր «Մէճմուայի Հաւաքոյ» հայատառ թրքերէն թերթը, որ մինչեւ 1868–ի Մայիսը, իր խմբագրութեամբ անընդմէջ կը հրատարակուի, ապա թերթը կը փոխանցուի Յովակիմ Թիւլպէնճեանի: «Մէճմուայի Հաւաքոյ»ի գաղափարն թուականին չուրջ համաձայն չեն գրականագէտները: Մինաս Թէօկէօլեան կու տայ 1863 թուականը, որ ապահովաբար տպագրական վրիպակի մը արդիւնքն է, Հայկական Սովետական Համայնագիտարանը կու տայ 1872 թուականը, իսկ ըստ բանասէր Ժիրայր Դանիէլեանի, թերթը կը չարունակէ լոյս տեսնել մինչեւ 1877: Յովսէփ Վարդանեան 16 տարի «Մէճմուայի Հաւաքոյ»ի խմբագրութիւնը վարելէ ետք, թէպէտ կը հեռանայ անկէ, սակայն, չի հրաժարիր հրապարակագրութենէ եւ մինչեւ իր մահը կը չարունակէ ծառայել մամուլին: Տարբեր հայատառ թրքերէն թերթերու աշխատակցելէ ետք, հակառակ իր քայքայուած առողջութեան, 1877–ին կը ստանձնէ «Թէրճիւմանը էֆքեար»ի խմբագրապետութիւնը, զոր ճեղընհատութեամբ կը վարէ մինչեւ իր մահը (1879):

(*) Այս երեւոյթին հակառակն ալ կարելի է տեսնել Օսմանեան կայսրութեան տարածքին: Համշէնահայերը, որ ԺԸ. դարուն տեղի տալով իրենց վրայ ի գործ դրուած հալածանքներուն, կը ստիպուէին կրօնափոխ ըլլալ եւ ընդունիլ մահմետական հաւատքը, պահած են իրենց լեզուն: Այսօր, Սեւ Ծովի հարաւ արեւելեան ափերուն, կան նկատելի թիւով համշէնցիներ, որ դեռ կը գործածեն հայերէնի Համշէնի բարբառը:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՂՐԻՄԻ Ս. ԽԱՉ ՎԱՆՔ

Հայ պատմական դաղթօճախների պատմութեան մէջ իր կարեւոր ու գործօն տեղն է ունեցել Ղրիմի հայ գաղութը, որն իր արմատներով հասնում է մինչեւ տասերորդ դար: Յատկապէս Անիի թագաւորութեան անկումից յետոյ անեցի Հայերն ապաստան են գտել Ղրիմի թերակղզու վրայ, ուր մինչեւ օրս, ամէն քայլափոխին, կարելի է տեսնել երբեմնի եկեղեցաշէն ու տեղեծարար հայ հոգու վկայութիւններ: Ղրիմահայ գաղութի կարեւորագոյն հոգեւոր կենտրոնը եղել է Թէոդոսիայի մօտերքում գտնուղ Ս. Խաչ վանքը, որը հիմնուել է 1338 թուականին ւե չուրջ 500 տարիներ եղել է թէ առաջնորդանիստ վանք եւ թէ ուխտավայր: Դարեր չարունակ մեր հաւատաւոր նախնիները, ամէն տարի երկու անգամ, Ս. Աստուածածնի վերափոխման եւ Վերացման Ս. Խաչի տօները ուխտի են գնացել դէպի այդ սրբատեղին եւ իրենց աղօթքը վերառաքելով առ Բարձրեալն Աստուած՝ նորոգել են իրենց հաւատարմութեան ուխտը առ Աստուած եւ իրենց Մայր Եկեղեցին:

Վերջին հինգ տարիներին, երկար տասնամեակների հարկադրուած արգելքներից, վերստին վերականգնուել են ուխտագնացութիւնները դէպի այս պատմական սրբավայրը: Սակայն այս տարուայ, Օգոստոսի 17, Ս. Աստուածածնին վերափոխման տօնի օրուան ուխտագնացութիւնն ունէր մի նոր խորհուրդ, մի նոր հոգեւոր խանդավառութիւն, որովհետեւ այն վերակենդանութիւն առած Ղրիմի հայ գաղութի համար առաջին ուխտագնացութիւնն էր Հայաստանում քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակի նուիրուած ուխտագնացութեանց ծրագրի ծիրի մէջ:

Օգոստոս 15–ին իրրեւ ուխտաւորներ Ղրիմ ժամանեցին Ռոստովի Զալտրը դիւղի Հայ Եկեղեցուն կից մանկական – երիտասարդական երգի – պարի խումբը՝ առաջնորդութեամբ իրենց հոգեւոր հովիւ՝ Տ. Թադէոս քահանայի: Զալտրը հայկական գիւղի բնակիչների նախնիները այնտեղ են տեղափոխուել Ղրիմից տակաւին 18–րդ դարում եւ իրրեւ խորհրդանիշ այսօր Ռոստովի Ս. Խաչ եկեղեցում է գտնւում Ղրիմի Ս. Խաչ վանքից տարուած մի հնագոյն խաչքար:

Յաջորդ օրը կիեւից, Օդեսայից եւ Լվովից ժամանեցին նաեւ երիտասարդ ուխտաւորները, որոնք առաջնորդութեամբ Տ. Նաթան Եպիսկ. Յովհաննիսեանի իրենց ուխտագնացութիւնը պիտի չարունակեն դէպի Հայաստան:

Նոյն օրը Զալտրը դիւղի երգի – պարի խումբը համերգային մի ծրագիր ներկայացրեց հայ մեծահամբաւ ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսքու տուն թանգարանում:

Օգոստոս 17, Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի: Վաղ առաւօտից Ղրիմի տարբեր կողմերից ու նաեւ Ուկրանիայի մի քանի այլ քաղաքներից եկած ուխտաւորները խումբ–խումբ հաւաքուեցին Ս. Խաչ վանք տանող ճանապարհի սկզբին եւ Սրբազան Հօր ու Տ. Երեմիա եւ Տ. Թադէոս քահանաների առաջնորդութեամբ՝ «Առաւօտ լուսոյ» չարականի երգեցողութեամբ չարժուեցին դէպի վանք, ուր արդէն չատերը գրաղուած էին մատուղի նախապատրաստութեամբ: Օրուան պատարագիչն էր Թէոդոսիայի Հայոց հոգեւոր հովիւ՝ Տ. Երեմիա Քհնյ. Մակիեանը: Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեց Ռոստովի Զալտրը գիւղից ժամանած երգեցիկ խումբը: Մինչեւ պատարագիչ քահանայ հայրը գգեստաւորւում էր, Ուկրանիայի Հայոց թեմի բարեխնամ առաջնորդ Տ. Նաթան Եպիսկ. Յովհաննիսեանը իր չուրջը հաւաքելով ժողովրդին, ողջունեց յետոյ, նրանց խօսեց ուխտի եւ ուխտագնացութեան իմաստի ու խորհուրդի, այսօրուայ մեր կեանքում դրա կարեւորութեան եւ վերանորոգիչ զօրութեան մասին:

Այնուհետեւ, խաղողի օրհնութիւնից առաջ, Սրբազան Հայրը յատուկ պատչճի քարոզ ուներ, մէկ անգամ եւս ողջունելով եւ իր օրհնութիւնները բաչխելով իր հաւատաւոր հօտին:

Ս. Պատարագի աւարտից յետոյ վանքի ողջ շրջափակում խարոյկներ էին վառւում եւ եփւում էր մատաղը: Ժողովուրդը պար էր բռնել աւանդական դհոլ–զուռնայի քաղցր նուագի տակ: Մինչեւ ուշ երեկոյ չարունակուեց, իրաւամբ եղբայրական սիրոյ ճաշը:

Յաջորդ օրը, Օգոստոսի 18–ի առաւօտեան Օդեսայից եւ Կիեւից ուսանհինգ երիտասարդներ, իրրեւ ուխտաւոր, առաջնորդ Սրբազան Հօր գլխաւորութեամբ մեկնեցին Մայր Հայրենիք՝ Ս. Էջմիածնի կամարների տակ, Իջման Ս. Սեղանի առջեւ վերանորոգելու համար իրենց նախնեաց ուխտը:

1700–ԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Բանաստեղծութիւններ

ԶԱՐԵՀ ԽԱԽՈՒՆԻ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ, 1997

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

– Մտքէս անցաւ որ անոր համար մէկկէն ի մէկ բարկացար, ճամբան էրկանս ալ ըսի, անանկ չէ՞, Մխիթար էֆէնտի:

– Այնպէս է, հաստատեց ամուսինը:

– Իրաւունք ունիս, տիկին Սաթեն, չատ իրաւունք բարկանալու, ես ալ քու տեղդ ըլլայի կը բարկանայի... Թաղականի կնիկ է եղեր տէյի՝ Թող այդչափ ալ վերեւէն չթռչի...

– Մինակ թաղականի կնիկ չէ, թաղխորհրդի առենապետի կնիկն է, ճշդեց Մխիթարիկ:

– Ցանցանքը ժամկոչինն է որ աթոռը բերաւ հոն դրաւ, գոչեց Սաթեն, որ չափանց գոհ էր այս խնդիրը կրկին արծարծուելուն:

– Աղջէն այդ ժամկոչը աւանակին մէկն է, վճռեց Մխիթարիկ:

– Աչոր ազուոր դաս մը տրուի նէ՝ մարդ կ'ըլլայ:

– Հարկաւ Մարգար էֆէնտի պէտք եղածը պիտի ընէ, դիտել տուաւ Նըւարդ:

Մարգար էֆէնտի գժգոհ՝ իրեն ուղղուած այս հրաւէրէն՝ ձեռքովը անորոչ չարժում մը ըրաւ:

– Մարգար էֆէնտիին հոգն անգամ չէ որ իր կինը ժամերուն մէջ խաղք ու խայտառակ ըլլայ, գոչեց Սաթեն իր աթոռին վրայ բարկութեամբ չարժելով:

– Ձանըմ եղածը մեծ բան մը չերեւար կոր ինծի, արդարացուց ինքզինք խեղճ ամուսինը:

– Չէ՛, Մարգար էֆէնտի ասանկ մի ըսեր, բողոքեց, Նուարդ, եղածը չատ ծանր բան է... ժամուն մէջ ամէնուն ալ ուշադրութիւնը գրաւեց:

– Իրաւցնէ ծանր բան է, հաստատեց Մխիթարիկ էֆէնտին ալ:

– Դուն եթէ իմ տեղս ըլլայիր, ի՞նչ պիտի ընէիր, հարցուց Մարգար էֆէնտի իր բարեկամին:

– Ին առաջ, մէյ մը այդ ժամկոչը ճամբել կու տայի:

– Կեցցես, գոչեց տիկին Սաթեն:

– Բայց ես ո՛չ թաղական եմ, ո՛չ ալ եկեղեցիին գործերուն կը խառնուիմ:

– Ի՞նչ ըսել է, էֆէնտիմ, այսօրուան օրս թաղին երեւելիներէն ես, ժամկոչ մը ճամբելու չա՞փ ալ ազդեցութիւն չես կրնար ունենալ... դնա՛, թաղականներ գտիր, եղածը պատմէ՛, ոտք կոխէ՛ ու ժամկոչը անմիջապէս ճամբել տուր... Հէմ տաքը տաքին ընելու է որ ազուոր դաս մը ըլլայ:

– Եթէ այդ ժամկոչը հոս մնայ՝ ես այս թաղէն կ'ելլեմ, գոչեց Սաթեն դողդողալով ձայնով մը, ալ ի՞նչ երեսով փողոց պիտի ելլեմ պարտիմ...

– Խենթ խօսքեր մի՛ ըներ, բաւ ամուսինը, ժամկոչի մը համար թաղերնի՞ս պիտի փոխենք, տուներնիս տեղերնի՞ս պիտի ձդենք:

– Խենթի խելքը ապ է...

– Մի՛ յուզուիլ, տիկին, միջամտեց Մխիթարիկ, Մարգար էֆէնտի խնդիրը կը կարգադրէ:

– Աչոր մնայ նէ, բան մըն ալ չըներ:

– Մխիթարիկ էֆէնտի, մեսին երթաք թաղականներուն խօսիք նէ չըլլա՞ր, առաջարկեց Նուարդ:

– Հարկաւ կ'ըլլայ, ես պատրաստ եմ անմիջապէս երթալու պատասխանեց ամուսինը:

– Ձիշդ տեսնն է, դեռ թաղականները ժամը ըլլալու են. գացէ՛ք եկէք, մենք հոս ձեզի կը սպասենք:

– Ձաշը միասին կ'ընենք, բաւ Սաթեն, որ չափազանց գոհ էր այս կարգադրութենէն:

– Ա՛լ երթանք, բաւ Մխիթարիկ իր բարեկամին:

Մարգար էֆէնտի գժգոհ, սրտնեղած ոտքի ելաւ եւ հետեւեցաւ միւսին:

Եկեղեցին չատ հեռու չէր, եւ երկու բարեկամները տասը վայրկեան յետոյ մըտան խորհրդարանը, ուր, մէկ քանի թաղականներ՝ աւագերէցին հետ՝ պնակներու եւ դանձանակի հաչիւները կը կարգադրէին:

Բարեւուքի արարողութիւններէնետք, Մխիթարիկ հարցուց.

– Պօղոս էֆէնտին ո՞ւր է...

Պօղոս էֆէնտին թաղային խորհրդի առենապետն էր, տիկին Շաղիկի ամուսինը:

– Հոս էր քիչ մը առաջ, տիկնոջը հետ մեկնեցաւ պատասխանեց աւագերէցը, անպատճառ կ'ուզէ՞ք տեսնել զինքը:

– Չէ՛, մեր ըսելիքը ձեզի ալ կրնանք ըսել, պատասխանեց Մխիթարիկ:

– Հրամա՞ն մը ունիք:

– Քաւ լիցի, Մարգար էֆէնտի բողոք մը ունի...

Թաղականները երկիւղահառն զարմացումի չարժում մը ըրին: Մարգար էֆէնտի թաղին ջղջերէն էր, հարուստ վաճառական: Իր բողոքը ծանրակչիռ բան մը ըլլալու էր անչուշտ:

– Մարգար էֆէնտի, արդեօք ի՞նչ եղած է որ, հարցուց թաղականներէն մին, չփոթած կերպարանքով մը:

– Եղածը մեծ բան մը չէ, բայց չատ անվայել է, բաւ վաճառականը:

– Կ'աղաչեմ, խնդիրը բացատրեցէ՛ք:

– Էֆէնտիմ, միջամտեց Մխիթարիկ, Մարգար էֆէնտիի տիկինը այս առտու եկեղեցի կու գայ...

Եւ մանրամասնօրէն պատմեց ամբողջ իրողութիւնը, որ ծանօթ է արդէն մեզի:

Երբ պատմութիւնը աւարտեց, թաղականներէն մին յուզուած ձայնով մը բաւաւ.

– Յաւելի՛ բան, չա՛տ յաւելի, իրաւունք ունիք բարկանալու, բողոքելու:

(Շար. 4)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան լրեց ծնողաց եւ սիրելի եղբօր՝ Զօհրապի յիշատակին 1·000 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Խաչվերաց, Տօն է վերացման Սրբոյ Խաչին:

Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք ժամը 4-ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է Խաչի· Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ, «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս· ՓՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին:

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին,
Խաչվերացի Թափօր, Անդաստան՝
երեկոյեան ժամը 5-ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Տօն է Խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15. Մեռելոց:

Ժամը 11-ին Հոգեհանգիստ:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14-ին, վերացման Սրբոյ Խաչի· Խաչվերաց:

Հանդիսաւոր պատարագ կը կատարուի Ս· Սահակ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին:

Յաւարտ պատարագի, մեծահանդէս Անդաստան Խաչի՝ զարգարուած ուխտաւորով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ· ԹՈՇՃԵԱՆ

(Փարիզէն)

Նկատի ունենալ որ այդ օրը Հոգեհանգստեան պաշտօն չի կատարուիր:

ՅԱՐՈՒԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԻՒԼ· — Ռբէնէ Ամոյեան 400 Ֆր·:

***

ՄԱՐՍԻՒԼ· — Պերճ Վարժապետեան 400 Ֆր·:

***

ՓԱՐԻԶ· — Գեղամ Նիկողոսեան 200 Ֆր·:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հովդարձուքեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին անօքսիտեան գրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Չորեքշաբթի, Սեպտ· 17-ի առաւօտեան, ժամը 9-էն սկսեալ:

***

CROIX BLEUE — *VIENNE*
Ecole : Maison de la Culture —
9, rue du Cirque

RENTREE SCOLAIRE :

Mercredi 17 Septembre
MERCREDI : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 6ème).

RENTREE SCOLAIRE :

Samedi 20 Septembre
Samedi : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème);
— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC;
— Pour les 3ème et les 2d.

Goûter offert (possibilité de transport si nécessaire).

Attention : Pas de transport la semaine de la rentrée.

***

Ա Ն Թ Ո Ն Ի

Անթոնիի միօրեայ վարժարանին պատրաստութիւնները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին, ժամը 14-էն մինչեւ 17:

Կրնան արձանագրուիլ 5 - 14 տարեկան երախաները, իսկ երեկոյեան՝ չափահաս պատանիները:

- Հայերէն լեզու, խօսելու վարժութիւն,
- Երգ,
- Կրօնք,
- Պար,
- Թատրոն:

Մի՛ վարանիք ուղարկելու ձեր զաւակներն ու թոռները:

Արձանագրութիւն՝ նոյն օրը· -
9, rue Velpeau (métro Croix de Berny)
Tél. : 01 42 37 36 35

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15. avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաչանի մանուճիւղը խորապէս ազդուած իրենց երէց անդամուհի՝ Տիկին Արփինէ Փափազեանի մահէն, իրենց ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեն ողբացեալին ընտանիքին: Արփինէ Փափազեան երկար տարիներ ջերմօրէն եւ առատաձեռնօրէն օժանդակած է կազմակերպութեան գործունէութեան: Իր յիշատակին, մանուճիւղը 1·500 Ֆր· կը նուիրէ ԱՑԻ-ԼՑՖ·ԼՄ ձայնասփիւռի կայանին:

UGAB - MARSEILLE

VOYAGE EN ARMENIE

du 9 au 16 Octobre

Inauguration officielle de la 5ème Table de l'UGAB

PROGRAMME DU VOYAGE

— **Jeudi 9 Octobre :** Décollage de Marseille pour Paris. Accueil à l'arrivée et transfert à l'aéroport Charles de Gaulle 1. Enregistrement; 18h35 Envol pour Erevan. Arrivée à Erevan, accueil et transfert à l'hôtel.
— **Vendredi 10 Octobre :** Matinée **libre.**
— **Samedi 11 Octobre : INAUGURATION DE LA 5EME TABLE DE L'UGAB.** Déjeûner. Après-midi: les actions de l'UGAB en Arménie (visite de l'Université Américaine, Hôpital et sa section de la chirurgie réparatrice, Pioneer Balad...); Dîner à l'hôtel; Soirée: Opéra.
— **Du 12 au 16 Octobre :** Diverses excursions.

PRIX

ARMENIA 1****	Départ de Paris	Départ de Marseille
Prix/personne en chambre double	6200 F.	7200 F.
Prix/personne en chambre individuelle	6900 F.	7900 F.
ARMENIA 2*		
Prix/personne en chambre double	5500 F.	6500 F.
Prix/personne en chambre individuelle	5900 F.	6900 F.

Le prix comprend : Le tranfert aérien Marseille/Paris/Erevan et retour — L'hébergement à l'hôtel Armenia 1 ou 2, selon votre choix, en chambre double avec salle de bains et W-C privés — Les petits déjeuners à l'hôtel— Les dîners à l'hôtel — Les transferts Aéroport/Hôtel/Aéroport à Erevan — Les excursions guidées — Les repas pendant les excursions de la journée.
Le prix ne comprend pas : Les frais de visa (300 F.) — Les assurances assistance médicale et rapatriement — Les boissons alcoolisées pendant les repas.

—— **Ce programme n'est pas définitif et peut être modifié** ——

Les demandes sont très nombreuses. Pour nous permettre d'organiser au mieux votre voyage et d'assurer les vols Marseille/Paris Charles de Gaulle aller-retour, nous vous prions de vous inscrire en versant la somme de 1000 F par participant.

Réservations : UGAB-Paris — 01 45 20 03 18;
UGAB-Marseille — 04 91 22 10 45.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

ՅԳՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·201 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 73e ANNEE — N° 19.201

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 11/12)

ԵԼՑԻՆ ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻ ԿՈՎԿԱՍԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ

Ռուսաստանի փոխ – վարչապետ Ռ. Արդուլատիպով Սեպտ. 10–ին մամուլին յայտնած է որ կը նախապատրաստուի նախագահ Ելցինի հանդիպումը Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի ղեկավարներուն հետ: Հանդիպումը նպատակ պիտի ունենայ կովկասեան իրադրութիւնը կարգաւորելու ուղիներուն որոնումը: Փոխ – վարչապետին կարծիքով՝ կովկասեան խնդիրին լուծումին համար հարկաւոր են վերազգային կառոյցներ եւ առաջին հերթին անհրաժեշտ է մեկնիլ ամրծիթներու ամրողջականութեան պահպանումի սկզբունքէն»: Ան ընդգծած է որ կովկաս եւ Ռուսաստան անբաժանելի են եւ առանց Ռուսաստանի չըջանի հարցերը չեն լուծուիր: Խօսելով կովկասեան երկիրներու հետ Ռուսաստանի յարաբերութիւններուն մասին, փոխ–վարչապետը ըսած է որ Ռուսաստան չատ բան ըրած է Ադրբեջանի չահերը նկատի առնելու համար: Եւ թէ այդ երկրին հետ յարաբերութիւններու քաղաքականութիւնը դիտք է հաւասարակշիռ ըլլայ Ռուսաստան – Հայաստան յարաբերութիւններուն հետ: Արդուլատիպով այն կարծիքը ունի որ Կովկասի մէջ ամէնէն դրական քաղաքականութիւնը Ռուսաստան դիտք է վարէ Ադրբեջանի հետ:

*
**

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋ ՏՈՒԱԾ Ե. ԵԳՈՐԵԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԻՆ

Ազգ· Ժողովի երեսփոխանական ամէն բազմանդամ «Հանրապետութիւն» խմբակցութիւնը 115 ստորագրութիւն հաւաքելով արտակարգ նիստի դիմում ներկայացուցած էր: Այդ նիստը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 10–ին, օրակարգի վրայ ունենալով Պետական – իրաւական հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Եղուարդ Եգորեանի պաշտօնին վերջ տալու նիւթը: Աւտր պատճառը այն է որ Եգորեան Սեպտ· 9–ին, ութ այլ երեսփոխաններու հետ, յայտարարած է թէ ինք դադրի մաս կազմելէ «Հանրապետութիւն» խումբին եւ թէ իրենք նոր խումբ կազմեն: Թէր եւ դէմ ելոյթներէ եւսք քուէարկութեամբ 102 թէր եւ 39 դէմ քուէներով վերջ տրուած է Ե· Եգորեանի Պետական – իրաւական հարցերու յանձնաժողովի նախագահութեան: 135 երեսփոխան մասնակցած են քուէարկութեան:

*
**

ՎԵՐՋ ՏՐՈՒԱԾ Լ· ՃԳՆԱՒՈՐԵԱՆԻ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԻՆ

Վարչապետին կարգադրութեամբ Լ· Ճգնաւորեանէն առնուած է Ա· Խաչատրեան մեծ համերգասրահին մենաշնորհը· սրահը կրկին յանձնուած է Մշակոյթի նախարարութեան եւ «Հայպետֆիլհարմոնիա»յին: Այսպէսով, աւարտած կ'ըլլայ խմբավարին ու «Հայպետֆիլհարմոնիա»յի անօթեւան մնացած խումբերուն ճօթնամեայ ճակատումը:

Այս մասին Լ· Ճգնաւորեան Սեպտեմբեր 11–ին մամուլի ասուլիս մը տալով ըսած է թէ «հրաժարած է» երբ վարչապետին կարգադրութենէն ետք Մշակոյթի նախարարին հրամանով ալ վերջ տրուած է համերգասրահին ղեկավար անօրէնի իր պաշտօնին: Ան կը նախատեսէ որ վերջնական հրամանը պատճառ պիտի դառնայ մեծ թախումներու, ֆիլհարմոնիայի երգչախումբին ու Երեւանի սէնֆոնիք նուագախումբին քայքայման եւ մինչեւ 2001 ծրագրուած Հոգեւոր Համերգաշարքին խափանման: Սրահն ալ պիտի վերադառնայ նոյն ախտաւոր վիճակը որուն մատնուած էր 1989–էն առաջ:

*
**

«ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ» ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Սեպտեմբեր 9–ին Ազգ· Ժողովին մէջ յայտարարուած է երեսփոխանական նոր խումբ մը ստեղծումը: Ան պիտի գրաւի Հանրապետութեան ընկերային քաղաքականութեան հարցերով: Խումբին նախագահը Գեղամ Ղարիբջանեան ըսած է որ երկրին մէջ ընկերային ոլորտը անուշադրութեան մատնուած է, իրենց դրօնակութիւնը պիտի սրբագրէ այդ վիճակը: 11 հոգիէ բաղկացած խումբը հիմնական կը նկատէ խնայողական սըմտուկներու յանձնուած գումարներու իրացումին խնդիրը որուն մասին պիտի ձեռնարկուի օրինագիծի մշակումին, կորսուած գումարները վերադարձնելու հեռանկարով:

*
**

ՀԱՅ ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սեպտեմբեր 17–19 Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարարութեան նախաձեռնութեամբ տեղի կ'ունենայ ոսկերիչներու համագումար: Նպատակն է քննել թէ ներդրումի ինչ կարելիութիւններ կան Հայաստանի ոսկերչութեան զարգացումի հեռանկարներուն մէջ: Ոսկերչութեան, ադամանդի գործունէութիւնը 1997–ի առաջին կիսամեայքին ընդհանուր արտադրութեան 26,1%–ը կազմած է: «Ծողակն» գործատունը տարեկան մօտ 35–38 միլիոն տոլարի ապրանք կ'արտածէ դէպի արեւմտեան չուկայ:

*
**

ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ԴԷՊՔ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ

Ջրվէժի եւ Հրազդանի մէջ Օգոստոս 21–ին եւ Սեպտ· 5–ին սպանութեան դէպ եղած էին երեք հոգի: Ներքին եւ Ա– պահովութեան նախարարութեան քննիչները համոզուած որ երկու ա– բարքները նոյն ձեռքով գործուած են, պզպատումները չարունակած ու ձերբակալած են անցեալին երկու անգամ դատապարտուած երեք չարագործներ:

*
**

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԱՐԾԵՒՈՐՈՒՄԻՆ – ՊԱՏՃԱՌԸ

Պատասխանելով «Արմէնփրէս»ին, Ուկրանիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յանձին Երեւանի իր դեսպանին, Լ.Հ–ի նախագահական ընտրութիւնը ապօրինի համարող իր յայտարարութեան մասին հետեւեալ բացատրութիւնը տուած է· Ուկրանիա որ իր կարգին ունի Ղրիմի անջատուելու հարցը, կողմնակից ըլլալով խաղաղ կարգաւորման մը, ունեցած է մտահոգութիւնը թէ այդ ընտրութիւնը կրնայ ժխտական ազդեցութիւն ունենալ չրջանի խաղաղարար ընթացքին վրայ:

Ուկրանիոյ Երեւանի դեսպանը Ա.Լ· Բոժկո ըսած է նաեւ որ իրենք լաւատեսօրէն կը վերաբերին Մինսկի չրջանակին մէջ լուծում մը գտնելու չանքին:

*
**

ՇԻՐԱԿ – ԼՈՌԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Սեպտեմբեր 11–ին բացումը կատարուած է Շիրակ – Լոռի մշակութային հնգամեայ փառատօնին: Շիրակցի եւ Գիւմրեցիները դիմաւորած են Լոռիի պատուիրակութիւնը ու միասին ներկայ գտնուած մշակութային ձեռնարկներու: Շիրակցիներն ալ փոխադարձ այցի կ'երթան Լոռիի մարզ Սեպտեմբեր 16 եւ 17–ին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ-ԻՍՐԱՅԷԼ ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՎԵՏՐԻՆ ԱՂԷՏԱԼԻ ՈՐԱԿԵՑ ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 11–ին, ընկերվարականներու Մոնփելիէի խորհրդարանական օրերուն առթիւ է որ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը խիստ կերպով դատապարտեց Իսրայէլի վարչապետին վարած քաղաքականութիւնը, զոր չվարանեցաւ իսկ ազգասպան որակել: Ցարդ, արեւմտեան ոչ մէկ կառավարութիւն համարձակած էր այսքան ուժգնօրէն հնչեցնել իսրայէլեան պատասխանատուութիւնը կացութեան վատթարացման մէջ:

Հիւպէր Վեարին չեչտեց· – «Պ· Նեթանիահուի կառավարութիւնը ներդրութիւններով, նուաստացումներով, գրաւեալ հողամասերուն մէջ, Պաղեստինցիներու կացութիւնը տարաւ յուսահատութեան եւ ջղագրգռութեան անվախընթաց աստիճանի մը: Անիկա թոնիւս մը կու տայ ահաբեկչական ճիւղին համասի եւ իսլամական Ճիհատի մարդոց որոնք կը պայթարին Արաֆաթի ֆաղաքականութեան դէմ: Ֆաղաքականութիւն մը որ հորը կը փորէ Արաֆաթի հեղինակութեան եւ կը տապալէ խաղաղութեան ընթացքին անհրաժեշտ եւ անփոխարինելի ընկերակիցը»:

Դիտել կը տրուի որ կացութեան նման վերլուծում մը յատուկ չէ Ֆրանսայի եւ մինչեւ Ուաչինկթըն ալ նման տեսակէտներ կան, նորութիւնն այն է որ յայսօր ոչ ոք համարձակած էր նման բաներ ըսել հրապարակաւ:

Հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ, անշուշտ, նախ Ֆրանսայի մէջ, ուր ԴՐԻՖ–ը (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Խորհուրդ) յայտարարեց որ Վեարինի խօսքերը «հաւասարակշռութեան պակասէ» կը տառապին: Իսկ, Իսրայէլի Արտաքին նախարարը ըսաւ թէ «չչմած է» նման խօսքերէ եւ աւելցուց· – «նման արտայայտութիւններ չեն նպաստեր խաղաղութեան ընթացքին: Կը զարմանանք որ անոնք ըսուին, ի մասնաւորի այս միջոցին: Անհիմն ամբաստանութիւններ են որոնք նկատի չեն առներ ահաբեկչութիւնը որ կը հարուածէ անմեղ Իսրայէլցիները»: Ի դէպ, եւրոպացի դիւանագէտ մը ըսած է Վեարինի խօսքերուն առթիւ· – «Բարձրաձայն ըսաւ ինչ որ լռելեայն կը խորհինք»:

Տեղւոյն վրայ, տիկին Օլպրայթ չանց կողմերուն խօսք հասկընել: Արաֆաթի ըսաւ որ պայքարի ահաբեկչութեան դէմ եւ չանաց համոզել (դնկ երեւութապէս) Նեթանիահուն որ վերջ տայ հրէական նոր թաղամասեր եւ բնակութիւններ ստեղծելու, արեւելեան Երուսաղէմ (առանց դատապարտելու, սակայն) վերջ տայ չրջափակումին եւ յանձնէ Պաղեստինցիներուն այն գումարները որոնք իրենց կը պատկանին: Միացեալ – Նահանգներու նախարարուհին միշտ կը քարոզէ՝ «Հոդը խաղաղութեան դէմ» սկզբունքը, առանց սակայն դրական արդիւնքի մը յանդելու: Ծագկեպսակ մը դրած է Ռաբինի չիրիմին վրայ, որ կ'ըսէր· – «Պէտք է խաղաղութիւնը իրագործել այնպէս ընելով որ ահաբեկչութիւն չկայ եւ պայքարիլ ահաբեկչութեան դէմ այնպէս ընելով որ խաղաղութիւն չկայ»: Կը թուի որ տիկին Օլպրայթի առաքելութիւնը չէ յաջողած:

*
**

Փարիզի մէջ, Շիրաք ընդունելով Լիբանանի վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրին ըսած է որ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը, արաբական աշխարհի նկատմամբ ընդհանրապէս եւ Միջին–Արեւելքի ու մանաւանդ Լիբանանի, բնականաբար չէ փոխուած կառավարութեան փոփոխութեան հետեւանքով:

Լիբանանի վարչապետին հետ հարցազրոյց մըն ալ լոյս տեսած է Լիպերասիոնի (Սեպտ· 12) մէջ ուր Հարիրի կը չեչտէ որ տրամադիր են, դալիք երեք ամիսներու ընթացքին, խաղաղութեան հաստատման մը յանդիլ եթէ Իսրայէլ քաշուի Լիբանանէն եւ Կոլանէն, բայց, Իսրայէլ չուզեր այս փոխանակումը՝ հողամասեր խաղաղութեան եւ ապահովութեան փոխարէն:

*
**

Արաֆաթ հարցազրոյց մը չնորհած է Իւմանիթէի Թղթակիցին՝ Ֆրանսուազ Ժերմէն–Ռոպէնին, որու միջոցաւ կոչ կ'ընէ միջազգային հաւաքականութեան, որ պաշտպանէ խաղաղութեան ընթացքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿՐԹԱԿԱՆ նախարարին՝ Գլօտ Ալէկրի յաջորդական յայտարարութիւնները լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած են եւ մանաւանդ վերջին ելոյթին առթիւ, ուսումնական դասուն սենեակները չեն զսպեր իրենց զայրոյթը: Առաջին առթիւ, նախարարը ձաղկած էր դասատուներու բացակայութեան դրութիւնը (չհադործում հիւանդութեան պարագաներու եւլն·), այս անգամ ալ կը դատապարտէ ուսուցիչները որոնք իրենց վարժընթացներուն համար չեն օգտուիր արձակուրդներէն եւ դասատանդութեան ժամանակաչրջանը կը զոհեն: Հարց կը տրուի թէ Ալէկր չա՞փը կորնգուցած է թէ դիտումնաւոր կ'ընէ նման ցնցիչ յայտարարութիւններ բան մը փոխելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, անտարբեր չի թողուր: Դպրոցական դասամատերու առթիւ կ'ըսէ·– «Հո՛ս չեմ ուիֆ–էնտներ չնորհելու համար հարուստ ծնողքներու: Ձմրան վայրերու չահագրգռութիւնը երախաներէն վերջը կու գայ»: Ազգ· Ժողովին մէջ ալ, ազմկարար երեսփոխաններուն կ'ըսէ· – «Ամէն օր, ուսանողներու առջեւ կը խօսիմ, որոնք ընդհանրապէս մտիկ կ'ընեն», եւլն· եւլն·:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ երկմտած յայտարարեց թէ Թուրքիա պիտի ընդլայնէ յոյն–կիպրական նաւերու դէմ եղած արգելքը իր նաւահանգիստներուն մէջ, 1987–էն ի վեր, յոյն – կիպրացիներու կամ կիպրոս բնակողներու պատկանող նաւերուն: Վարչապետը յայտնած է նաեւ որ կզգիին բաժանումը կրնայ մնայուն ըլլալ եթէ Յունաստան, Կիպրոս եւ յոյն–կիպրացիները չարունակեն օգտագործել «Եւրոպական Միութիւնը եւ Ռուսաստանը» կզգիին մէջ իրենց նպատակներուն հասնելու համար:

ՍԿՈՎՏԻԱ 74,5% համեմատութեամբ դրական պատասխան տուաւ հանրաքուէին ուր կ'առաջարկուէր որոշ ինքնավարութիւն մը, սկսելով առանձին Մորհրդարանի մը ստեղծումով: Մորհրդարանը պիտի հաստատուի 2000–ին:

ԴԻՐՔԵՐՈՒ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ»

Հեղինակ՝ ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
(Պէյրութ, 1996)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յաջորդող էջերուն մէջ, առանձին յօդուածով մը, Ժ. Դանիէլեան կ'ուրուագծէ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան «Հասկ» պաշտօնաթերթին անցած ուղին (1932 – 82), անոր յինամեակին առիթով։ Կ'արժեւորէ դերը մանաւորաբար անոր առաջին խմբագրին՝ Բարսէղ Աթոռակիպ Կաթողիկոս Կիւլէսէրեանին եւ համանուն հայագիտական տարեգիրքի (Ա. Թիւր՝ 1948–ին) հիմնադիր՝ Գարեգին Ա. Յովսէփեանց Հայրապետին։ Իր եզրակացութիւնը հետեւեալն է. – «Կը մնայ յուսալ եւ մաղթել, որ ՀԱՄԿ ամսագիրը, նոր ուժերու, նոր աշխատակիցներու ներգրաւումով, վերստին վերածուի երջանկայիշատակ Բարսէղ Կաթողիկոսի «Ատոմ Հասկ»ին եւ վերստին դառնայ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի պատկերացուցած «Հաւաքարան հայ գիտական մտաւորականութեան»։

Անցնելով հայ գիրքի պատմութեան՝ Դանիէլեան նոր յայտնաբերումներ կը կատարէ Հայաստանի առաջին տպարանին եւ անոր առաջին հրատարակութիւններուն մասին։ Ծանօթ իրողութիւն է, թէ Հայաստանի հողին վրայ հաստատուած առաջին տպարանը կը հանդիսանայ Ս. Էջմիածնի տպարանը, բացուած՝ 1771–ին, Սիմէոն Երեւանցի Կաթողիկոսի օրօք։ Բայց ցարդ ակներեւ չէր թէ մը տիրած էր Մայր Աթոռի տպարանէն լոյս ընծայուած առաջին գիրքին անուան ու թուականին չուրջ։ Դանիէլեան ճշդումներ եւ ուղղումներ կատարելով այս մասին արտայայտուած բանասէրներու (Ռ. Իշխանեան, Թէոդիկ, Արտակ Եպիսկ. Սրմաթեանց եւայլն) դատումներուն մէջ, կ'եզրակացնէ թէ Ս. Էջմիածնի տպարանին երախայրիքը կը հանդիսանայ հիմնադիր հայրապետին «Գիրք Աղօթից որ կոչի Ձբօսարան Հոգեւոր» փոքրածաւալ գրքոյկը, լոյսին եկած՝ 1772–ին։ Անոր կը յաջորդէ միեւնոյն կաթողիկոսին պատրաստած հաստատոր մէկ «Տօնացոյց»ը, 1774–ին։

«Բանասիրական Որոնումներ»ու Բ. մասով (էջ 139–268), հեղինակը սեւեռումի կ'ենթարկէ «Հայ մամուլի եւ գիրի երախտաւորներ»ը։ Ու սկիզբէն եւէթ ան կը հմայէ մեզ իր յայտնաբերումներով եւ անսպասելի տեղեկութիւններով։

Արդարեւ, պէտք է ընդգծել չուռով, որ արկածախնդրական վէպի մը նման հետաքրքրութեամբ կարդացուող ուսումնասիրութիւն մըն է այս գլուխին առաջին ընդարձակ յօդուածը (չուրջ 60 էջ)՝ «Յովսէփ փաշա Վարդանեան՝ ականատուր լրագրող ու վիպագիրը» խորագրեալ, ուր յոյսին կու գայ «Ագապի» վէպին հեղինակ ու Ժ. դարու Պոլսոյ հայոց յառաջապահ սերունդի ամէնէն պայծառ ու հեղինակաւոր դէմքերէն մէկուն կեանքին ու ազգային գործունէութեան ընդհանուր նկարագիրը, զուգահեռաբար համադրելով անոր մասին ցարդ գոյութիւն ունեցող տեղեկութիւններն ու վկայութիւնները, հուսկ հարցատացնելով զանոնք առաջին անգամ օգտագործուող արխիւային նոր նիւթերով ու փաստաթուղթերով։

Ուսանած՝ Վիէննայի Մխիթարեանց վանքը, Յովսէփ փաշա Վարդանեան (1815–1879) չուրջ 25 տարի պաշտօնավարած է Օսմանեան արքունի նաւարանին մէջ, հասնելով ծովակալութեան Ա. թարգմանի («Պահրիյէ պաչ թերճիմանը») պատուաբեր դիրքին։ Այլ լեզուներու կողքին նաեւ հմուտ տաճկագէտ, Վարդան փաշա (յաճախ այսպէս կոչած են զինք) 1852–1868 Պոլսոյ մէջ կը հրատարակէ հայատառ թրքերէնով քաղաքական լուրջ լրագիր մը՝ «Մէճմուայի Հաւադիս», «խոհականութեամբ եւ հաւնութեամբ դիտելով աշխարհի քաղաքական եւ տնտեսական վերիվայրումները, դիւանական ու տնտեսական վիճակի յառաջընթացը, եւ զանոնք փոխանցելով իր պատկանած ժողովուրդին՝ անոր հասկցած լեզուով»։

Բեղուն գրչի տէր, միշտ հայատառ թրքերէնով առեղծագործելով, Վարդան փաշա 1851–ին կը հրատարակէ իր հռչակաւոր «Ագապի»ն, թուրք գրականութեան առաջին վէպը (հայերէնի թարգմանուած՝ բանասէր Գառնիկ Ստեփանեանի կողմէ ու երկիցս տպագրուած Երեւան, 1953–ին եւ 1979–ին։ Վէպին լատինատառ թրքերէն կրկնօրինակն ալ լոյս տեսած է Պոլիս, 1991–ին)։ «Ագապի»ին կը յաջորդեն այլ վէպեր եւս, որոնք այդ օրերուն բանագրանքի կ'ենթարկուին Վատիկանի Հովանին վայելող Անտոն Հասուն ուխտահռչակ պատրիարքին յատուկ կոնդակով։ Դանիէլեան հետեւեալ ձեւով կ'եզրափակէ իր տողերը այս վէպին մասին. «Եթէ հայերէնով գրուած ըլլար Ագապին, հայ գրականութեան արձակը չհամ պիտի ըլլար իրապաշտ «գլուխ–գործոց» մը, իսկ արեւմտահայ վիպագրութիւնը սկսած պիտի ըլլար երեմով, փոխանակ Յովհ. Հիսարեանի Մամբուհի եւ Խոսրով (1851) րոմանթիկ վէպով՝ գրուած եւրոպական րոմանթիկներու անմիջական ազդեցութեան տակ»։

Յաջորդող էջերը նոյնքան հետաքրքրական պատուհաններ կը բանան մեր առջեւ։ Այսպէս, «Ստեփան Ոսկանի ԱրԵԻԼՔ հանդէսի առեղծուածը» օգտակար տուեալներ կը մէկտեղէ՝ ժամանակագրական կարգով Ֆրանսահայոց երկրորդ թերթը հանդիսացող «Արեւելք» կիսամսեայ հանդէսին (1855 – 56) լոյս ընծայուած 15 թիւերուն մասին։ «Տիրան ՓԷԼԷԿեան, "Ճիհան" շաբաթաթերթ եւ վրիժառու Փափազեան» յօդուածը կ'անդրադառնայ Պոլսոյ «Սապահ» օսմաներէն նշանաւոր օրաթերթի խմբագրապետ Տ. Քէլէկեանի (1862 – 1915, եղեռնի զոհ) հրապարակագրական գործունէութեան անծանօթ մէկ երեսին, որ կը դրսեւորուի «Ճիհան» հայատառ թրքերէն չորթաթերթին հրատարակութեամբ՝ 1884–85 (ընդամէնը 32 թիւ)։ Դանիէլեան չեզոտը կը դնէ Քէլէկեանի լեզուագիտութեան վրայ ու կը յայտնէ թէ հայերէնի ու թրքերէնի կողքին ան լաւ կը տիրապետէր Ֆրանսերէնն եւ անգլերէնն լեզուներուն ալ՝ աշխատակցած ըլլալով Լոնտոնի անգլիական կարգ մը թերթերուն ու խմբագրելով Եգիպտոս հրատարակուող Ֆրանսերէն լրագիրներ։ «Ինչպէս 19–րդ դարու բազմաթիւ այլ երախտաւորներու պարագային, նոյնպէս ալ Տիրան Քէլէկեանի լրագրական – գրական շուրջ 25–ամեայ գործունէութիւնը՝ հայկական, թրքական ու եւրոպական շրջանակներու մէջ, յատկապէս ժամանակաշրջանի հայ – թուրք փոխյարաբերութիւններու լոյսին տակ, հարկ է որ աւելի համապարփակ եւ մանրազնին ուշադրութեան եւ ուսումնասիրութեան արժանանայ» կ'եզրափակէ ան (էջ 229)։

Այլ դրութեամբ մը, «Երուխանը հայ – թուրք յարաբերութիւններու մասին("Շահիդ" կիսամսեայ հանդէսի էջերէն)» խորագրեալ, լուսարձակի տակ կ'առնուի եղեռնի զոհ մեր դրագէտներէն՝ Երուխանի (Երուանդ Սրմաքէշխանլեան) բաւորապրած ազգային – քաղաքական բարեկամ յօդուածները, լոյս տեսած իր իսկ խմբագրութեամբ Վառնայի մէջ հրատարակուող «Շահիդ» հանդէսին մէջ, 1900–1901 թուականներուն (թերթը լոյս տեսած է ընդամէնը 20 թիւ)(*)։

Այս բաժինը կ'աւարտի Յակոբ Օշականի նախաեղեռնեան հրապարակագրական գործունէութեան անծանօթ մնացած մէկ երեսակին վերայայտնութեամբ եւ Շահան Շահնուրի «Նահանջը» վէպին գրաքննական առընչուող դրական ակնարկով մը։

Գրքին երրորդ եւ վերջին մասը (էջ 271–342) մէկտեղումն է տարբեր առիթներով (1971–1986) դրի առնուած դրախօսականներու եւ մատենագիտական ճշգրտումներու, որոնք առաւելաբար կը սեւեռին մամուլի եւ տիպ ու տառի աշխարհին վրայ։ Այստեղ, մեծապէս օգտաշատ աշխատանք մըն է Հայկ. Սով. Հանրապետարանի 7 – 8 – 9–րդ հատորներուն արեւմտահայ մամուլին վերաբերող բառայօդուածներուն մասին կատարուած ճշդումները, լրացումներն ու դիտողութիւնները, որոնք անհրաժեշտ էին նկատի առնուին յա՛տկապէս Հայաստանի մեր բանասէրներուն եւ մատենադէտներուն կողմէ։

Առ ի դիւրութիւն պրպտողներուն, դիրքը կ'աւարտի յիշատակուած անձնաւորութիւններու եւ պարբերաթերթերու լիակատար անձնատ ցանկերով։

***

Ժիրայր Դանիէլեանի նորատիպ հատորը, անկասկած, արժէքաւոր ներդրում մըն է մատենագիտական կալուածին մէջ ընդհանրապէս, ու հայ մամուլի պատմութեան համար՝ մասնաւորաբար։ Իր ծայրագեղօրէն բծախնդիր մօտեցումէ ձեռք առնուած հարցերուն նկատմամբ՝ ամբողջական վստահութիւն կը ներշնչեն ընթերցողին ու տեղ չեն թողուր տարակուսանքի կամ վերապահութեան, ինչ որ առանձինն արժանիք մըն է արդէն։ Մնաց որ իր գործածած դիտական ու միաժամանակ հանրամատչելի լեզուն ալ, միացած՝ դիւրահաղորդ ոճին, դիրքը ի սկզբանէ սիրելի կը դարձնէ մինչեւ ընթերցողին։

Ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ ըմպելիքի հայատառ մամուլը կ'ապրի իր երկդարեայ պատմութեան երաշտի եւ ընկրկումի պահերէն մին, երբ անոր պահպանութիւնը ոչ միայն առաջին կարեւորութիւնն է, այլ նաեւ արտասահմանի կամ Սփիւռքի մէջ հայագիտական ուսումնասիրութեան համար՝ անհրաժեշտ, Դանիէլեանի նման հեղինակներու ներդրումը կը դառնայ ոչ միայն ուրախալի, այլ նաեւ ակնկալելի։

ԻՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ» ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յառաջապահ լրագրող եւ մտաւորական Օրալ Զալըշլար շահեկան տողեր ստորագրած է «Ճումհուրիյէթ»ի Օգոստոս 17–ի թիւին մէջ, ուր ցաւ կը յայտնէ որ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները հետզհետէ կը նուազին եւ կորուստներու կ'ենթարկուին։ Ու յատկանշական հետեւեալ օրինակն ալ կու տայ. –

***

Ժողովրդավար ըմբռնումի ամէնէն զարգացած մակարդակի վրայ չափանիշները մէկն ալ փոքրամասնութիւններու նկատմամբ որդեգրուած ընթացքն է։ Ցեղային փոքրամասնութիւնները, դաւանական փոքրամասնութիւնները, կրօնական փոքրամասնութիւնները, էթնիք ու ազգային փոքրամասնութիւնները կը կազմեն դէմառերը փոքրամասնութիւններու դասակարգերը։

Եթէ երկրի մը մէջ փոքրամասնութիւններու նկատմամբ լայնախոհութիւն կը ցուցաբերուի, կը նշանակէ թէ այդ երկիրը զարգացած է։ Ժողովրդավարութիւնը ինքզինք կը մատնէ տարբեր ազգութիւններու վրայ կատարուած թշնամական յարձակումներով, իսկ չէզոքաթականները իրենք զիրենք կը մատնեն միւս կրօնքներու նկատմամբ ծայրայեղ բարկութեամբ։

...Մեր պատմութիւնն ալ փոքրամասնութիւններու դէմ կիրարկուած զոհողութիւններու դառն պատմութիւններով լեցուն է։ Ազգ դառնալու գործընթացը պատճառ դարձաւ, որ ազգային թշնամութիւններ ստեղծուին ու արիւնահեղութիւններ կատարուին։ Այս տեսակէտէն ո՛չ մէկ երկրի անցեալը մաքուր է։

Անցեալի պատմութիւնը այլեւս մեր ետին մնացած է։ Այս ցաւերն ու նախնական ութիւնները կրնանք քննադատել ու վերլուծել պարզապէս որպէս պատմութիւն։ Եւ բնաւ պարտաւոր չենք ընդունելու այն յեռադիմականները, որոնք կ'ուզեն մեզ տանիլ անցեալի մութ անկիւնները։

Ամէն դիւրութիւն պրպտողներուն, դիրքը կ'աւարտի յիշատակուած անձնաւորութիւններու եւ պարբերաթերթերու լիակատար անջատ ցանկերով։

***

Ժիրայր Դանիէլեանի նորատիպ հատորը, անկասկած, արժէքաւոր ներդրում մըն է մատենագիտական կալուածին մէջ ընդհանրապէս, ու հայ մամուլի պատմութեան համար՝ մասնաւորաբար։ Իր ծայրագեղօրէն բծախնդիր մօտեցումէ ձեռք առնուած հարցերուն նկատմամբ՝ ամբողջական վստահութիւն կը ներշնչեն ընթերցողին ու տեղ չեն թողուր տարակուսանքի կամ վերապահութեան, ինչ որ առանձինն արժանիք մըն է արդէն։ Մնաց որ իր գործածած դիտական ու միաժամանակ հանրամատչելի լեզուն ալ, միացած՝ դիւրահաղորդ ոճին, դիրքը ի սկզբանէ սիրելի կը դարձնէ մինչեւ ընթերցողին։

Ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ ըմպելիքի հայատառ մամուլը կ'ապրի իր երկդարեայ պատմութեան երաշտի եւ ընկրկումի պահերէն մին, երբ անոր պահպանութիւնը ոչ միայն առաջին կարեւորութիւնն է, այլ նաեւ արտասահմանի կամ Սփիւռքի մէջ հայագիտական ուսումնասիրութեան համար՝ անհրաժեշտ, Դանիէլեանի նման հեղինակներու ներդրումը կը դառնայ ոչ միայն ուրախալի, այլ նաեւ ակնկալելի։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

(*) Իր սոյն յօդուածին առիթով, տպատակի ծանօթագրութեանց մէջ, հեղինակը թիւրիմացաբար բացայայտ շփոթի մէջ է՝ երբ կը գրէ. «Թուրքիոյ սահմանակից՝ Պուլկարիան մեծ ցնցումներու տարիներուն (1894–96, 1915, 1922) կը հանդիսանայ ոչ միայն առաջին կարգի պատսպարան մը փախչող Հայերուն համար, այլեւ արտասահման կամ Սփիւռք կոչուող մեր նորագոյն իրականութեան ամէնէն աշխոյժ կեդրոններէն մէկը. Վառնայի, Ռուսճուգի, Ֆիլիպէի, Սոֆիայի, Փլովտիւի, Խասքովոյի, Շումենի, Փալովոյի, Պուրկասի. Բուսկի եւ Ալիվէնի հայագաղութներով (տե՛ս. էջ 233, ընդգծումները՝ Լ. Շ.)։ Պարզ է, որ Ֆիլիպէն ու Փլովտիւը միեւնոյն բաղաքին տարբեր անուանումներն են, այնպէս ինչպէս՝ Րուսէն եւ Ռուսճուկը...։

850-ԱՄԵԱՅ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՏԷՐԸ

Մոսկուայի մայրաքաղաքին 850–ամեակի փառաւոր նշումներուն առթիւ չեշտուեցաւ քաղաքապետ Լուժկովի հասկական տպաւորութիւնները կեղրոնացնող տիպարը: Ան փոքրամարմին, զբաղեցիկ, կարճահասակ ու կլորիկ, իր քաղաքցիներուն կողմէ անուանուած է «կարճ–թաթիկ Եուրի»: տասով հակապատկերը կը հանդիսանայ քաղաքին հիմնադիր իր անուանակիցին որուն տըրուած էր «երկար–թաթիկ» անունը:

60–ամեայ այս դէմքը 1996–ի քաղաքապետի ընտրութեան ստացաւ քուէներու 92%–ը: Անկէ ի վեր ուշադրաւ իր կեանքնականութեամբ ու ներուժով ան ամէն քանէ առաջ յայտնուեցաւ որպէս աշխոյժ գործի մարդ: Ինքն է որ 30–ական թուականներուն քանդուած Ս. Փրկիչ տաճարը վերաշինած է նոյնութեամբ, նաեւ քաղաքին առեւտրական հսկայական կեդրոնը, Լուժնիկի մարզադաշտին ապակեայ գմբէթը, եւլն.: Մոսկուացիները իրենց գնահատականները կ'ուղղեն ա–նոր, ուշադրաւ համեմատութեամբ մը. անոնք կ'ըսեն՝ «Լուժկով կը գործէ, միւսները կը խօսին»:

Եուրի Լուժկով բանուորի զաւակ մըն է. տարրաբան: Անկարեւոր գործատան մը տնօրէն կարգուած է, յետոյ բերուած է մայրաքաղաքին պատուհներու, բանկարեղէններու չուկան, որպէսզի քիչ մը կարգ կանոն դնէ հոն: 1991–ին հաժայնավար պահպանողականներու պետական հարուածի փորձին օրերուն ժողովրդավարներու եւ Ելցինի կողքին է: Անմիջապէս որ քաղաքապետի աթոռը կը զբաւէ, կը ձեռնարկէ ճամբաներու բարեւլաման, զբամական զբութեան մը կազմակերպումին, քաղաքին սեփականաշնորհման: Ամէն բան նպատակը կը հետապնդէ քաղաքին չահուն եւ նաեւ իրեն...:

Չեն ուշանար քննադատութիւնները. կը զանգատին ինքզինք պարտադրելու ա–նոր կեցուածքէն, անոր չուրջ ստուերա–յին ցանցի մը գոյութենէն, մինչեւ իսկ երբեմն պնդելով որ Մոսկուայի մա–ֆիային գլխաւոր դէմքն է ան: Ամէն անգամուն կը պաշտպանէ ինքզինք, կը չափ զատերը ու երբեք չի մոռնար հա–կանը. իրեն համար կարեւորագոյն բանն է հարստութեան բաշխումը, չքաւորնե–րուն արուած ընկերային նպաստները, մեթրոյի ձրի տոմսերը վինուորականներուն համար եւ բազմանդամ ընտանիքներու չնորհուած զեղչերը: Շատերու կարծիքը այն է թէ Լուժկով եթէ նոյնիսկ կը փայփայէ իր ծանօթներուն չահերը, կ'աշխատի նաեւ չքաւորներու համար եւ ատիկա է անոր մեծագոյն պաղտնիքը:

Մոսկուայի քաղաքապետը որ ոչ բացայայտ թեկնածու մը կը նկատուի Բ. Ելցինի յաջորդութեան, պիտի կրնա՞յ ներկայի իր յաջողութեամբ հանդիսանալ նպատակին: Ամէն առիթի ան կը պախարակէ նախարարներու խորհուրդը եւ գլխաւորաբար իրեն թշնամի Ա. Չուբայիսը: Այս վերջինը զինք կը քննադատէ Մոսկուայի սեփականաշնորհումներուն պատճառով: Որքան ալ կարեւոր ըլլայ Մոսկուայի 850–ամեակի մեծափառ նչումներուն մէջ Ե. Լուժկովի դերը, ան տակաւին նորօրեայ ցարը չէ Ռուսաստանի:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՈՒՐԻԱ ՑԱՁԱԽՈՐԴ ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՌԱԶՄԱՄԹԵՐՔԻ ՇՈՒԿԱՑԻՆ

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ուժերու հաւասարակշռութեան կարեւոր ապդակ մը կը ներկայանայ զինամթերքի առեւտուրի Ռուսաստան – Սուրիա յարաբերութիւնը: Վերջին տարիներուն այս երկու երկիրներուն զործակցութեան նուազումով այդ յարաբերութիւնը տկարացած էր: Այսօր քաղաքական չրջանակներու ուշադրութիւնը կը զրաւէ անոնց միջեւ բանակցութիւններու աշխուժացում մը որ ուղղուած է ռազմամթերքի սուրիական գնումներու: Ընդհանուր է համոզումը թէ երկու երկիրները քաղաքական, ռազմավարական եւ զրամական տեսանկիւնեներով համոզուած են իրենց մերձեցումին ներկայացուցած երկկողմանի չահուն: Այդ համոզումին առաջնորդող գլխաւոր պդպակները կը վերաբերին Իսրայէլի, Թուրքիոյ, Պարսից Ծոցին:

Նախ կայ խաղաղութեան հոլովոյթին կասեցումը եւ Սուրիոյ եւ Իսրայէլի միջեւ զինեալ բախումներու մնայուն վտանգը: Կայ իսրայէլեւթուրք պինուորական նոր դաչինքը որ չրջանին մէջ, յատկապէս Իրանի, Սուրիոյ, արաբական երկիրներու եւ Ռուսաստանի ապահովութեան եւ կենսական չահերուն վրայ ժխտական անդրադարձ կ'ունենայ: Ատոր հետ, այդ երկիրները, գլխաւորաբար Պարսկական Ծոցինները, իրենց պարտականութիւնը կը նկատեն զօրակցիլ Դամասկոսի, զինեալ ընդհարումներու հաւանական վտանգին պատճառով: Վախերուն եւին կան իսրայէլեւթուրք դաչինքը եւ Իրաքի հիւսիսակողմը Անգլոյի կատարած զինեալ հակաքիւրտ միջամտութիւնները: Արաբական երկիրներու նեցուկը Սուրիան պիտի զօրացնէ նէ որպէսզի կարենայ դէմ դնել իսրայէլեւթուրք զերակայութեան:

Սուրիա եւ Ռուսաստան համաձայնութեան յանդած են խորհրդային չրջանէն մնացած զրամական խնդիրի մը կարգադրութեան համար: Այդ խնդիրը կ'արգիլէր անոնց զինուորական գործակցութիւնը: Իրան եւ արաբական կարգ մը երկիրներ որոչիչ զեր կատարած են այս համաձայնութեան մէջ: Կ'ըսուի որ մինչեւ իսկ Թեհրան երաչխաւոր ներկայացած է Մոսկուայի առջեւ Դամասկոսի հարկաւոր վարկերուն համար որոնցմով ան զինամթերք պիտի դնէ: Ատոր փոխարէն Մոսկուա ալ պիտի ընդունի որ Սուրիա մաս առ մաս վճարէ իր հին պարտքը որ կ'ըսուի թէ կը հասնի 12 միլիառ տոլարի:

Վերջին հինգ տարուան ընթացքին Իսրայէլ անարգել կիրարկեց ռազմական իր ծրագիրները, վայելելով ԱՄՆ–ու ամբողջական նեցուկը: Իսկ Սուրիա այս ուղղութեամբ չատ սահմանափակ իրազործումներ ունեցաւ. այսօր կացութիւնը մօտ է հիմնովին փոխուելու: Կ'ըսուի թէ Դամասկոս, երեք միլիառ տոլարի ռազմանիւթ պիտի դնէ. սաւառնակ, օդային պաշտպանութեան կազմածներ եւ զրահակառքեր: Իսրայէլ արդէն հակազդած է, ըսելով որ այդ գնումները ուժերու հաւասարակշռութիւնը կը խախտեն չրջանին մէջ, սակայն Ուաչինկթըն աւելի հանդարտ մնացած է: ԱՄՆ չեն հաւատար ուժերու հաւասարակշռութեան այդ պատճառով խախտումին: Այսուհանդերձ, չատեր համաձայն են որ Սուրիա զարկ տալով իր ռազմամթերքի գնումներուն, կրնայ զգալի չափով սահմանափակել իսրայէլեան օդուժին չարժումի դաշտը:

Թ. Ա. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՑԹԵՐՈՒ ԱՆՑՈՐԴԸ

Գրեց՝ ԳԻՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Լոս–Անճըլըս, 1997

Ասկէ անկէ

ԱՄԻՆԷՆ ԱՊԱՀՈՎ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԸ

ՔԱ – կէ – Պէ–ի նախկին ճարտարապետ մը յայտնած է թէ իրեժնեւի ինքնաչարժը 100 մեթր հասողութեան հըրթիռ մը կրնար արձակել անթաղճալի կառքի մը վրայ: Տարբեր էր Ստալինի ապահովութեան համար ձեռք առնուած միջոցը: Անոր ինքնաչարժը օժտուած էր սարքաւորումով մը որ յարձակումի մը պարագային կրնար թունաւոր կազ արձակել ու չէզոքացնել 50 մեթր չառաւիղով չրջանակի մը մէջ գտնուղները: Հանճարեղ, այլ չատ վտանգաւոր այդ «զէնք»ին զոհ դարձած էին երկու մասնագէտներ որոնք սխալելով կազ արձակած էին:

***

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՓՈՐՈՒՀԻՆ

Իտալական թերթ մը ծանուցում մը հրատարակած էր. անով գերեզմանափոր մը կը փնտռուէր: Առաջին տասը դիմողները, յայտնի զարձաւ որ ոչ մէկ սէր ունէին դիակներու նկատմամբ. անոնք բոլորն ալ նուազած լինկան երը որպէս պարտադիր պայման, մասնակցեցան դիակ մը հողէն հանելու փորձին: Ի վերջոյ, պատասխանատուները ճարահատ, զործի առին կին մը:

***

ԵԼԵԿՏՐՈՆԻԿ ՔԻԹ ՄԸ

Հետազօտութեան գերմանական աչխատանոցէ մը յայտնուած է որ չօղոզած են էլեկտրոնիկ քիթ մը պատրաստել. ան արուեստին մէջ, նեխած կամ փտած ապրանքներ յայտնաբերելու համար, անոնց արձակած հոտէն: Օրինակ, այդ զործիքով կարելի է հոտած հաւկիթ մը զատել միւսներէն, արգելք ըլլալով որ ամբողջը նեխած նկատուի: Որեւէ պարագայի, անթաղճալի հոտերը էլեկտրոնիկ ազդանչաններու կը վերածուին, արգելք ըլլալով զործիքին բանեցուն:

***

ԳՈԳԱՑԻՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Անյիչատակ ժամանակներէ ի վեր Պուլիվիոյ, Փէրուի բնիկները սովորութիւն ունին գոգալի տերեւներ ծամելու: Գիտնականներ պոլիվիացի հետազօտողներու հետ ուսումնասիրած են այդ երեւոյթը, արեան քննութիւններ կատարելով կանոնաւոր կերպով գոգա ծամողներու վրայ: Եզրակացութիւնը այն եղած է որ գոգան այդ մարզոց յաւելեալ կենսունակութիւն կու տայ, կ'աչխուժացնէ չնչառական դրութիւնը եւ կը դիւրացնէ բարձրութեան վրայ աչխատանքը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

– Բոլոր յանցանքը ժամկոչինն է, զոչեց ուրիչ թաղական մը:

– Անկիրթ աւանակին մէկն է...

– Ապուշը այչափ ժամանակ հոս է, դեռ մարդիկը չի ճանչնար:

– Տէր հայր, այս մարդը ո՞րկէ զբաղիլը հանեցիր, զոչեց ուրիչ թաղական մը աւագերէցին դառնալով:

– Էֆէնտիս, այդ մարդը ես չբերի, Պօղոս էֆէնտիին յանձնարարութեամբ առնուեցաւ, պատասխանեց աւագերէցը:

– Չիմա խնդիրը ապդ չէ, մինչեւ Մինրանիկ, մենք եկած էինք պահանջելու որ այդ ժամկոչը պատժուի:

– Ատիկա մեր պարտականութիւնն է, բաւ թաղականներէն մին, բնականաբար իրեն խիստ պատիժ մը պիտի տանք:

– Մէկ ամպականը կտրելու, վար դնելու է, առաջարկեց ուրիչ մը:

– Ամէնէն կարճ ճամբան՝ կը վռընտենք կ'երթայ: Արդէն իրմէ ալ չատ զոհ չենք, առաջին անգամ չէ որ իրեն մասին բողոքներ կ'ըլլան կոր...

– Այո՛, ես ալ կը պահանջեմ որ այդ մարդը անմիջապէս ճամբուի, զոչեց Մարզար էֆէնտի:

– Ծօ՛, սա Վարդան աղբարը հոս կանչէ, զոչեց թաղականներէն մին, խօսքը ուղղելով դուրսը կեցող տիրացուի մը:

Տղան վազելով հեռացաւ:

Վայրկեան մը ետքը Վարդան մտաւ խորհրդարանէն ներս եւ խոնարհաբար բարեւ մը տալէ ետքը, երկու ձեռքը փոքրին վրայ, դլուխը կախ, կեցաւ: Ցետոյ, երկիւղածօրէն աչք մը պտըտցուց ներկաներուն վրայ, տեսաւ անոնց անժպիտ ու դաժան դէմքերը եւ զգաց թէ փոքրիկ մը կը պատրաստուէր իր դլխուն:

– Ծօ՛, ասօր ի՞նչ ես ըրեր, պայթեցաւ յանկարծ թաղականներէն մէկուն ձայնը:

– Ի՞նչ եմ ըրեր աղա, հարցուց Վարդան սարսափահար...

– Ծօ դուն մարդ չպիտի՞ ըլլաս, ասանկ է՞ պիտի մնաս:

– Աղա, ի՞նչ է յանցանքս, կմկմաց ժամկոչը:

– Էֆէնտի, թողէ՛ք ես հարցուփորձեմ, մինչամեց աւագերէցը եւ յետոյ Վարդանին դառնալով հարցուց.

– Այս առաու տիկին Շաղիկին աթոռը դո՞ւն տարիր:

– Հրամանք է տէր հայր:

– Ձտեսա՞ր թէ աթոռը ո՞ւր կը դնես կոր:

– Տեսայ...

– Ո՞վ կեցեր էր հոն:

– Սաթեն հանըմը կեցեր էր...

– Կը տեսնէ՞ք, չճանչնալով չէ ըրեր, դիտել տուաւ Մինրանիկ:

– Ծօ՛ աւանակ, ուրիչ տեղ չկա՞ր աթոռը դնելու եւ գացիր տիկին Սաթենի կեցած տեղը դրիր:

– Աղա, ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, տիկին Շաղիկը ասաց որ այնտեղ դնեմ:

– Ա՞ն մի ըսաւ...

– Հրամանք է...

– Հիչ տիկին Շաղիկը անանկ բան կ'ըսէ... ատա կը խօսիս կոր, անամօ՛թ...

– Ինչ վկայ որ տիկին Շաղիկը ասաց, պնդեց Վարդան հաստատ չեչտով մը:

– Դուրս կորսուէ՛ սրտեղէն, զոչեց թաղականներէն մին, ոտքի ելլելով:

– Աղա, ես... կմկմաց խեղճ ժամկոչը:

– Դո՛ւրս կ'ըսեմ կոր քեզի, պոռաց միւսը ձայնը աւելի բարձրացնելով ու թող չտալով որ յանցաւորը նոր բացատրութիւններ տայ:

Վարդան՝ չփոթած շլմորած՝ ետ ետ նահանջեց ու դուրս ելաւ խորհրդարանէն:

– Անկի՛րթ, անամօ՛թ, հէօտիւք, աւանակ..., չարունակեց թաղականը, մինչ արդէն այն որուն ուղղուած էին այդ փաղաքչական խօսքերը՝ աներեւոյթ եղած էր:

Ցետոյ դառնալով Մարզար էֆէնտիին, որուն դէմքը յաղթականօրէն կը ճառագայթէր, ըսաւ:

– Մեր կողմէ ներում խնդրեցէ՛ք տիկինէն այս եղած անպատեհութեան համար եւ ըսէ՛ք որ վազը առաւօտուն այդ ժամկոչը ճամբուած է:

– Շնորհակա՛լ եմ, պատասխանեց Մարզար էֆէնտի ոտքի ելլելով:

Եւ երկու բարեկամները մեկնեցան տուն վերադառնալու համար:

– Կը տեսնա՞ս, ըսաւ ճամբան Մինրանիկ իր բարեկամին, ժամկոչը բնա՛ւ յանցանք չունի, տիկին Շաղիկը ըսեր է որ աթոռը հոն դնէ, խեղճ մարդն ալ հնազանդեր է:

– Կը խնդրեմ այդ կէտը բնաւ մի ըսեր կնոջս, նորանոր խնդիրներ կը ծագին, պատասխանեց Մարզար էֆէնտի, ժամկոչը թո՛ղ ճամբեն եւ խնդիրը կը դոցուի:

– Իրաւունք ունիս, տիկին Սաթենին բան մը ըսելու չէ...:

Երբ տուն հասան, նոր դէպք մը կրկին յուզումի մատնած էր Մարզար էֆէնտիի կինը:

Նուաղդ քանի մը բառով պատմեց եղելութիւնը:

Հազիւ իրենք եկեղեցի երթալու համբայ եղած էին՝ ահա՛ Պօղոս էֆէնտի եւ տիկին Շաղիկ իրենց տան առջեւէն անցնելով կանգ առեր են:

– Տիկին Սաթե՛ն, ինչո՞ւ այսօր ժամէն չուտ մը փախաք, հարցուցեր է Շաղիկ:

– «Անհանդիստ եղայ», պատասխաներ է միւսը:

– «Այո, ոտքի վրայ մնացեր էիք», պատասխաներ է Շաղիկ, «ինծի ըսէիք նէ՝ ձեզի աթոռ մը բերել կու տայի...»

(Շար. 5)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կաբապետեան, Տիկին Սեզա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան երկուշաբթի (Մեռելոց), Սեպտեմբեր 15–ին, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՏԻԿԻՆ
ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ–Ի
(Ծնեալ՝ Եայլախանեան)

մահուան 32–րդ տարելիցին եւ իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ–Ի

մահուան 22–րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

– ԽԱՉՎԵՐԱՑ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին:

կը պատարագէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐԲ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ եւտ ժամը 4–ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Աղօթք:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15, Տօն է Խաչի· Յիշատակ Մեռելոց:

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ, «Յետ համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՓՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 14· Խաչվերաց: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին:

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,
Խաչվերացի Թափօր, Անդաստան՝
երեկոյեան ժամը 5–ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

***

Section AGNOUNI d'Asnières
REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մխիթարեան Ուխտէն՝ իրենց սիրելի Հայր Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեանի թարմ յիշատակին, փոխան ծաղիկի, Տէր եւ Տիկին Շարթ 1·000 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դասընթացքը կը սկսի Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան գրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Շաբաթ, Սեպտ· 17–ի առաւօտեան, ժամը 9–էն սկսեալ:

***

CROIX BLEUE — *VIENNE*
Ecole : Maison de la Culture — 9, rue du Cirque

RENTREE SCOLAIRE :

Mercredi 17 Septembre
MERCREDI : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 6ème).

RENTREE SCOLAIRE :

Samedi 20 Septembre
Samedi : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème);
— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC;
— Pour les 3ème et les 2d.

Goûter offert (possibilité de transport si nécessaire).

Attention : Pas de transport la semaine de la rentrée.

***

ՄԱՐՍԷՅԼ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր Դպրոցի Դասընթացքները կը վերսկսին

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ–Մեսրոպ Մշակ· կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ· – 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչէ Իսիի մանանճուղին մէօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ· 30, ժամը 19–էն 22·30, Իսիի Հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար:

***

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. — 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էյճն Բիւզանդ մանանճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Քօնոզեան ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն, կարօ Քօնոզեանի մահուան տխուր առիթով:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հովուատան մէջ, անցեալ Օգոստոս 2–ին պատահած հրդեհը, անել կացութեան առջեւ դրաւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի պատասխանատուները, որոնք նախատեսած էին ղպրոցին երրորդ դասարանի դասաւանդութիւնները կատարել վերոյիշեալ յարկէն ներս: Ուստի անոնք Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունէն օժանդակութիւն խնդրեցին:

Եռամսեան ժողովի մը ընթացքին ղպրոցին եւ եկեղեցիին ներկայացուցիչներուն հետ, Մշակոյթի Տունը չվարանեցաւ անհնակ մը տրամադրելու վերոյիշեալ պատրանի աշակերտներուն, որպէսզի դասաւանդութիւնները կատարուին իր յարկէն ներս:

Այս ժամանակաւոր գործնական կարգադրութիւնը, որ կ'ապահովէ մեր մայրենի լեզուի ուսուցումը, արտայայտութիւնն է գործակցութեան եւ համերաշխութեան ոգիի, որ միշտապէս կը տիրէ մեր կազմակերպութիւններուն միջեւ, որը պէտք է միշտ գերակայէ ամէնուրեք ազգային հիմնական արժէքները եւ հայ ինքնութիւնը պահպանելու պարագային:

ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
Ալֆորվիլ, Սեպտ. 11

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive la M.C.A. fait sa

RENTRÉE

le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants
(niveau primaire et collège*)
et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 —
Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation - Cours - Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano - Violon - Guitare
Solfège - Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation - Cours

* *Nouvelles activités.*

Reprise des émissions
sur AYP FM 99.5
le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՇԻՆ–ՓՐԱՆՍԱ–

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
1997 – 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30–ին.

– Հայերէն լեզու,
– Պաֆալօրէայի ճիւղութեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
– Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14–էն 18:

U G A B. — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

PELERINAGE ANNUEL

1954 — 1997

43ème Anniversaire
SAINT GREGOIRE A TALLARD

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 21 Septembre

sous l'égide de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et avec le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la Présidence de
Son Excellence Mgr LAGRANGE,
Evêque de Gap,
et **Son Excellence Mgr Daron GEREJIAN,**
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

— **10h30 : Une Messe** sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne, par Rév. Père **Vartavar KASPARIAN;**

En présence du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Serpotz Tatéos-Bartoughimeos.

— **13h : Un repas fraternel** réunira les pèlerins dans la salle polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent pas se rendre par leurs propres moyens. Les personnes qui se rendront par leurs propres moyens sont priées de s'inscrire par téléphone sous indiqué.

— **Départ à 7 heures précises :**

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

Marseille — Tél. : 04 91 77 84 70;
Beaumont — Tél. : 04 91 93 13 50;
Saint-Antoine —Tél:04 91 65 56 75;
Croix Bleue Arménienne —
Tél. : 04 91 93 30 08;
Toulon - Abris' Club —
Tél. : 04 94 27 10 51.

Pour toutes autres régions :
Ass. Culturelle des Arméniens de GAP
Tél. : 04 92 51 71 80 (heures de repas)
& 04 92 51 00 87.

Prix du trajet de Marseille :
Aller — Retour seul : 100 F.
Repas seul : 120 F.
Aller — Retour et repas : 220 F.

Pour la vente d'objets, demander l'autorisation à l'Ass. de GAP.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16
MARDI
16 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·202 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.202

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ՇԱՐԺԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 13/15)

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 12–ին Երեւան պատած է Լիբանանի խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը, Խորհրդարանի նախագահ Նապիհ Պէրրիի գլխաւորութեամբ:

Ջուարթնոց օդակայանը հիւրերը դիմաւորած են Ազգ· Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան, մշտական յանձնաժողովներու նախագահները, երեսփոխաններ եւ երկու երկիրներու դեսպանները:

Նոյն իրիկունը տեղի ունեցած է երկու Խորհրդարաններու նախագահներու աշխատանքային առաջին հանդիպումը, մինչ պաշտօնական հանդիպումները կը սկսին Սեպտ· 13–ին, Ազգ· Ժողով այցելութեամբ:

Հոս եւս Ն· Պէրրի եւ Բ. Արարքցեան տեսակցութիւն մը ունեցած են. համագործակցութեան ներուժին փոխադարձ փափաքները արտայայտութիւններէ ետք քննարկուած են երկու երկիրներուն տարածքային մէջ ապահովութեան եւ կայունութեան ապընչուող հարցեր, այդ կարգին ԼՂՀ–ի խաղաղութեան գործընթացին ներկայի փուլը: Ապա, Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահը Ազգ· Ժողովի «Ոսկեգօձ» դահլիճին մէջ ելոյթ ունեցած է հայ եւ Լիբանանցի գործարարներուն առջեւ, գլխաւորաբար նիւթ ունենալով միջխորհրդարանական եւ բարեկամական յարաբերութիւններու ծաւալման հեռանկարները, ի միջի այլոց յիշելով նաեւ որ Լիբանանի Խորհրդարանը 1995–ին յատուկ բանաձեւ մը ընդունած էր 1915–ի Հայոց ցեղասպանութիւնը դատապարտող:

Ն· Պէրրի ըրած է նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի հակամարտութիւններուն պատմականը, որոշ զուգահեռներ գծելով խորհրդարանականներու 1978–ին Լիբանանի մէջ կատարած ռազմական գործողութիւններուն եւ 1915–ի ցեղասպանութեան միջեւ:

Ելոյթին վերջաւորութեան Պէրրի այն համոզումը յայտնած է որ իր երկիրը կը յաղթահարէ տակաւ դժուարութիւնները չնորհիւ եղբայր Սուրիոյ եւ բարեկամ Հայաստանի ալ օժանդակութեամբ:

Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահը ուշի վերջ կ'ընդունուէր նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեանի եւ վարչապետ Ռ· Քոչարեանի կողմէ:

***

Ա· ՍԱԴՈՅԵԱՆ
ԵՒ Ա· ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ
ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱԾ

Ա· Սադոյեան եւ Ա· Բաղդասարեան ոնք Սեպտեմբեր 25–ի դէպքերէն ի վեր Քաքստոց մտած էին, Սեպտեմբեր 12–ին ներկայացած են դատախազութեան ու հանդիպում ունեցած գլխաւոր դատախազ Հ· Յակոբեանի հետ: Տեղեկացած են որ իրենց դէմ պահուած է զանազանային անկարգութիւններ կազմակերպելու մեղադրանքը:

***

ԵԼՑԻՆԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ
ԲԱԿՈՒԻ

Նախագահ Ելցին Սեպտեմբեր 12–ին Արտաքին Նախարար Պրիմակովի հետ քննարկած է արտաքին քաղաքականութեան հրատապ հարցերը ու չեչեան Ղարաբաղի հարցին լուծումին ուղղութեամբ ունեցած բանակցութիւնները: Ելոյթ մը ունենալով Ազգային Ժողովի առջեւ, Ելցին ընդգծած է Ռուսիոյ հետաքրքրութիւնը Կասպից ծովուն մէջ հանքային հարստութիւններու շահագործման նկատմամբ: Ան նշած է որ Ռուսիա կը պատրաստուի Ատրպէյճանի հետ կնքել «դարու պայմանագիրը» եւ որ Ռուսիոյ ընկերութիւնները 10 տոկոս բաժնեմասի տէր պիտի ըլլան: Ելցին ըսած է որ Ռուսիա կը հետեւի Ատրպէյճանի եւ Ադրբեջանի հակամարտութեան, որ կրնայ վերածուիլ պատերազմի եւ որ Ռուսիա կը ձգտի խաղաղ ճամբով լուծել հակամարտութիւնը: Ելցին նշած է որ Ռուսիա կը հետեւի նաեւ Ղարաբաղի հակամարտութեան եւ որ Մոսկուա կը ջանայ ապահովել որ Ատրպէյճան եւ Հայաստան չդիմեն զէնքի ուժի: Ելցին ըսած է որ Ռուսիա կը հետեւի նաեւ Վրաստանի հակամարտութեան եւ որ Մոսկուա կը ջանայ ապահովել որ Վրաստան եւ Աբխազիա չդիմեն զէնքի ուժի: Ելցին ըսած է որ Ռուսիա կը հետեւի նաեւ Թաճիկստանի հակամարտութեան եւ որ Մոսկուա կը ջանայ ապահովել որ Թաճիկստան չդիմէ զէնքի ուժի: Ելցին ըսած է որ Ռուսիա կը հետեւի նաեւ Մոլտովայի հակամարտութեան եւ որ Մոսկուա կը ջանայ ապահովել որ Մոլտովա չդիմէ զէնքի ուժի: Ելցին ըսած է որ Ռուսիա կը հետեւի նաեւ Ուքրանիոյ հակամարտութեան եւ որ Մոսկուա կը ջանայ ապահովել որ Ուքրանիա չդիմէ զէնքի ուժի: Ելցին ըսած է որ Ռուսիա կը հետեւի նաեւ Ղրղզստանի հակամարտութեան եւ որ Մոսկուա կը ջանայ ապահովել որ Ղրղզստան չդիմէ զէնքի ուժի: Ելցին ըսած է որ Ռուսիա կը հետեւի նաեւ Ուզպեքստանի հակամարտութեան եւ որ Մոսկուա կը ջանայ ապահովել որ Ուզպեքստան չդիմէ զէնքի ուժի: Ելցին ըսած է որ Ռուսիա կը հետեւի նաեւ Ղազախստանի հակամարտութեան եւ որ Մոսկուա կը ջանայ ապահովել որ Ղազախստան չդիմէ զէնքի ուժի: Ելցին ըսած է որ Ռուսիա կը հետեւի նաեւ Թուրքմենստանի հակամարտութեան եւ որ Մոսկուա կը ջանայ ապահովել որ Թուրքմեն

ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է ԴԱՏԸ ԵՐԲ ՊԱՇՏՊԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ ԿԱԿՈՍԻ

Անտեղի լաւատեսութիւն պիտի չըլլայ ըսել որ Հայաստանի մէջ անկախութեան հետ ծայր առած ուղղագրութեան վէճը վերջին փուլին մտած է իննեակի մը կողմէ ստորագրուած յայտարարութեամբ: Ան լոյս տեսաւ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի Յուլիս 5-ի թիւին մէջ որպէս պաշտպանութիւն արդի ուղղագրութեան: Գ. Զահուկեանի գլխաւորութեամբ զայն ստորագրող լեզուաբաններու խումբին օրհասականի այդ ճիչը արդէն բաւական պերճախօս էր անձնականին նեղլիկ կաղապարներով ձեւուած այդ դատին ելքին տեսակէտէն: Սակայն նոյն թերթին Սեպտեմբեր 3-ի թիւը այդ պերճախօսութիւնը վերածած է բաւական ստոյգ տուեալի: Վէճը որ կը տեւէր թեր ու դէմ կարծիքներու մամուլի ճակատումով, թերթին այդ թիւին մէջ առաջ եղած է ամբողջ էջ մը գրաւած չատ դիւտաւոր երկիծանքի մը: Թէ այդ հանդրուանէն անդին իննեակն ու անոր յաւը տանողներ ի՛նչպէս կրնան լուրջ դիրքերու վրայ դանուելու պատրանքը չարունակել, բաւական բարդ հարց է: Այսուհանդերձ, հաւանական պէտք է նկատել որ անոնք որոնք գիտութեան, պատմութեան, արամաբանութեան, ապացոյցի արժանաւորութեան դէմ գրեթէ հպարտութեամբ նիզակ ճօճեցին եօթը տարիէ ի վեր, գասալիք պիտի չըլլան Հ. Մովսիսեանի ծաւալուն երկիծանքով իրենց բաժին ինկած կակոսի դերէն եաքն ալ:

Հ. Մովսիսեան ստորագրութեան կը հետեւի «Մի անյայտ լեզուաբան» տողը: Գրութիւնը ունի «Այսպէս խօսեց իննեակը...» խորագիրը· յօդուածին տեղ գտած սիւնակները դրուած են «Բանավէճ» վերնագրին տակ: Հրատարակուած է խորհրդային ուղղագրութեամբ: Էջին 18 ենթախորագիրները, պարոնեանական չեչտ ոճով, արդէն նախաճաշակ մը կու տան պատմականութեան բնոյթին մասին, որեւէ ընթերցումի ախորժակը: Այդ ենթախորագիրները կ'ըսեն օրինակ՝ «Անոնք անցեալ են, մենք՝ ներկայ», «Անոնք պիղծ են, մենք՝ սուրբ», «Առա՛ջ" կը պոռանք, ետ-ետ կ'երթանք», «Մենք համատարած ենք, ներանք՝ ջրի տարած» եւայլն:

Առաջին պարբերութիւնէն կը կատարուի դերերու բաշխումը· կայ մեծամասնական դիրքերու տէր նկատուողներու խումբը որ խորհրդային բոլշեւիկներու նման կ'ուզէ ջախջախել միւսները եւ «հրապարակայնօրէն հանդէս գալ մեղշեւիկների դատապարտմամբ»: Առաջինները վերոյիշեալ, Յուլիս 5-ի, յայտարարութիւնն ալ որմէ ներշնչուած է Հ. Մովսիսեան, կը նկատուի «լեզուաբաններ» իւրատեսակ "բաղբիւրօ"յի յայտարարութիւն»:

Սահմանելէ եաք դիրքերը, հեղինակը առաջին քարը կը ձգէ որակումներու կալուածէն ներս· լեզուաբաններու իննեակը իր յայտարարութեամբ ինքզինք հակադրած է «մտաւորականներ մի խմբի»· առիթէ Հ. Մովսիսեան կ'եզրակացնէ թէ անոնք ուզած են ըսել որ իրենց ընդդիմախօսները լեզուաբան չեն· «քայց թէ իրենք իրենց մտաւորական համարո՞ւմ են արդեօք, թէ ոչ, այնքան էլ պարզ չէ»:

Քիչ մը անդին կը հերքուի «հայերէնի արդի ուղղագրութեան» պաշտպաններուն այս բանաձեւումը· արդի հայերէնը երկու ուղղագրութիւն ունի, կ'ըսէ Հ. Մովսիսեան· դասականը (կամ մաշտոցեան) եւ խորհրդայինը: Երբ կան երկուքն ալ այսօր գործածող զանգուածներ, անոնցմէ միայն մէկը բնորոշել որպէս «արդի»ն, անհեթեթ է հարկաւ· այդ պարագան ծածկելու համար ալ իննեակի կարգ մը համախոհներ կը յայտարարեն թէ «ըՍ փիւռէը ապագայ չունի, արեւմտահայերէնը գրեթէ մեռած է եւ նման պիղծ բաներ»: Այդ համախոհները «պատեհապաշտ ու ծախու գրչակ» համարելով, յօդուածագիրը լաւագոյն կը նկատէ արհամարհել զանոնք, չեչտելով միայն թէ «ես "արդի" կոչելու համար չ'արժի մերձաւորիդ մեռած յայտարարես»: «Արդի»ականները գիտակցաբար սխալ մեկնաբանած են լեզուի օրէնքն ալ, ըսելով որ պետական լեզուն միայն արեւելահայերէնն է, խորհրդային ուղղագրութեամբ: Մինչդեռ օրէնքը կ'ըսէ թէ պետական լեզուն «հայերէնն է», ինչ որ կը ներդրաւէ անոր բոլոր տարբերակները, բարբառներով, եւլն., իսկ պաշտօնական լեզուն՝ գրական հայերէնը (իր արեւելահայերէն եւ արեւմտահայերէն ճիւղերով): Երբ այս է իրականութիւնը, ի՞նչպէս չճայնակցիլ Հ. Մովսիսեանի, երբ կ'ըսէ· «դժուար է ենթադրել որ իմը լեզուաբան միասին չեն կարողացել ճիշդ ընթերցել լեզուի մասին չորս էջանոց օրէնքը»: Ապա նոյն գլխուն մէջ «ուղղագրական խառնաչփոթի» բուն պատասխանատուներն ալ կը մատնանշէ, գրելով՝ «Մանուկ Աբեղեանն ու Պօղոս Մակինցեանը ուզեցին նորօրեայ Մ. Մաշտոց ու Ս. Պարթեւ դառնալ եւ մեզ գցեցին կրակը (կամ գուցէ աւելի վատ բանի մէջ)»:

Մխանականութեան մերժումի յստակ կեցուածք նշմարելով Մաշտոցի վրիպած յաջորդներուն ներկայի համախոհներուն մօտ, յօդուածագիրը անոնց կը վերագրէ «յաւերժ պառակտուած» կարգախօսը· ապա կը ճշդէ· «"յաւերժ" միտչեւ որ Սփիւռքը մեռնի վերանայ, արեւմտահայերէնը, դասական ուղղագրութիւնը, դրա վերականգնման հարցն էլ հետը:

Այսինքն՝ ի՞նչ ենք անհանգստանում ու մեզ կոտորում: Բալէի Թրէերը վրայ են տալիս ու վերացնում Հայերիկն էլ, Հայաստանցն էլ, հայկական հարցն էլ, ուղղագրութեան հարցն էլ:

Մի ուրիշ, աւելի մարդկային լուծում էլ կայ: Անգլերէնը կը դառնայ համաշխարհային լեզու: Մենք հայերէնը կը մոռանանք, ուղղագրութեան հարցն էլ հետը: Ցետո՞յ ինչ որ անգլերէնի ուղղագրութիւնը մի հազար անգամ աւելի դըժուար է, բան մեր դասականը···»:

Յաջորդ գլուխը նիւթ ունի իննեակու պնդումը թէ Մաշտոցն մնացածին այլանդակումով պարտադրուածը՝ «գործող ուղղագրութիւնը» (ուր դասականը արդէն մեռած կը համարուի) «աւելի մաշտոցեան է», քանի որ կը համապատասխանէ մէկ հնչիւնին մէկ տառ մաշտոցեան սկզբունքին: Հոս ալ Հ. Մովսիսեան վէճին վերջ տալու համար, կը յիշեցնէ թէ յիշեալ սկզբունքով «ամենամաշտոցեանը վրացերէնի ու մանաւանդ ադրբեջաներէնի համակարգերն են, որոնք ի դէպ, շատ էլ "կը սազէին" արդի խորհրդահայերէնին···»:

Արեւմտահայերէնն խօսող Սփիւռքի Հայը անդիմանալու փոստ է արդարօրէն իննեակու այն միտքը թէ նոր ուղղագրութիւն ընդունիլ համապատասխան եղած է հայ ժողովուրդի մտաւոր եւ կրթական չահերուն: «Ըստ իննեակի՝ միայն Հայաստանցիները են "հայ ժողովուրդ"» կ'ըսէ Հ. Մովսիսեան, եզրակացնելով· «20-ական թուերին հէնց այդ "հայ ժողովուրդն" է այնքան անգրագէտ ու բութ եղել որ դասականի պէս "դժուար" ուղղագրութեան տակից դուրս գալ չէր կարող, ուստի պէտք էր նրան հրամցնել մի հեշտ, հեշտագին, հեշտամոլական ուղղագրութիւն: Իսկ սփիւռհայ ժողովուրդը թէ՛ աւելի գրագէտ էր, թէ՛ խելօք: Այսինքն, դա կարեւոր էլ չէ: Սփիւռհայերը հարուստ են եւ կուշտ· դա նրանց հերիք է: Իսկ մեզ՝ հեշտ ուղղագրութիւն»:

«Հէլը քեզ հայերում նայի՛, յետո՛յ խօսիր» խորագրուած պարբերութիւնը նըւիրուած է «հին ուղղագրութիւնն ալ միասնական չէ, կանոնակարգման կարիք ունի» նշումին որ միշտ իննեակեան աղբիւրէն կու գայ· «22, յետոյ էլ 40 թուերի "ռեֆորմ"ներով մենք մեզ գցել ենք, Սփիւռհահայերի վրայ էլ կարանք արխայիկ (հանդիսաւ, անխռով) ծիծաղանք», կ'ըսէ ոչ միայն անյայտ լեզուաբան, այլեւ անյայտ երկիծաբան Հ. Մովսիսեան ու կը չարունակէ, ակնարկելով դասականին ալ կանոնակարգումի կարիքին· «մենք դրանց ծառա՞ն ենք որ իրանց ուղղագրութիւնն էլ կանոնակարգենք: Թող գնան պետութիւն ստեղծեն, սահման պաշտպանեն, բանակ ունենան, տերմինաբանական կոմիտէից-բանից էլ հետը, որ մեր յոյսին չմնան»:

Յաջորդ պարբերութիւնը կը հպի վէճին ամէնէն լուրջ կէտին· «իննեակի ամենամեծ փորացաւն այն է, որ եթէ ուղղագրութիւնը փոխուի, իրենց գրած գրքերը "կ'անպէտեանան"»: Բայց, կ'ըսէ, անոնք անպէտ չեն նկատեր դասականով գրուածները· ուրեմն, ինչո՞ւ դասականը գործածողին համար խորհրդայինով գրուածը անպէտ ըլլայ: «Իսկ եթէ մի բան այդքան հեշտ պիտի անպէտեանայ, դեռ վրաց մի լացող էլ չենարուի, ուրեմն այդ բանն էն գլխից անպէտ է եղել, չենք նըկատել»:

Գրութեան վերջին սիւնակը կը խնդրականացնէ ներկայի «համատարած գրագիտութեան» պնդումը: Այդպէ՞ս է իրօք: «Եթէ հազիւ տառաճանաչ լինելը համարենք գրագիտութիւն, այո՛: Բայց ի՞նչ լեզուով է մեր այս ժողովուրդը "համատարած գրագէտ": Մի 70 տոկոսը հայերէն, մնացածը՝ ռուսերէն, մէկմէկ անգլերէն, վրացերէն, թուրքերէն, կատմակերպութիւնը աւելի կը միտի թեքնիք օժանդակութիւն բերելու, չինարարական աշխատանք տանելու (օրինակ՝ Սպիտակի քաղաքապետարանը, քանի քաղաքը զուրկ է, ցարդ, քաղաքապետարանէ), փոխանակութիւններ կատարելու պատրաստութեան համար (Ֆրանսայէն Հայաստան եւ Հայաստանէն Ֆրանսա), տեղւոյն վրայ դիւրութիւններ ընծայելու իր գրասենեակին մէջ, ինչպէս վերջերս երբ Ծերակոյտի խորհրդականներ գային եւ անոնց այցելութիւնը կազմակերպուեցաւ Արցախ (խումբին մէջ կար Սորպոնի դասախօս մը, մասնագէտ Անդրկովկասի) եւլն. եւլն.: Կը յիշէ նաեւ դժուարութիւնները, մանաւանդ նիւթական եւ բացը: Գիւմրիի Ֆրանսական դպրոցի չինութեան աշխատանքները լրանալու վրայ են եւ այդ ուղղութեամբ մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի տրուին Հոկտեմբեր 15-ին:

Եղան նաեւ հարցումներ, որոնց պատասխանեց Պ. Տէյիրմէնճեան, երբեմն ալ օգնութեան կը փութար Ալէն Մարսըրու: Այս ելոյթները քիչ մը այն պատուրութիւնը ձգեցին որ գրական չինչէ զեկուցումէ մը աւելի ջանք կը թափուէր արդարացնելու կազմակերպութեան գործունէութիւնը որ այնքան ալ յստակ չէր: Առարկութիւն եղաւ որ Ժ.Ի.Ի.Ա.-ն դլխաւորաբար կեդրոնացած է Հայաստանի վրայ, մինչ երբ ան կը հիմնուէր 1981-ին, նման նպատակ մը չկար: Պ. Տէյիրմէնճեան բացատրեց թէ պատճառը երկրաշարժը եղած է եւ յետագային պիտի փորձեն հաւասարակշռել:

*
**

Թղթակիցներուն յանձնուեցաւ նաեւ բովանդակալից թղթածրար մը ուր մանրամասնօրէն կը ներկայացուէր կազմակերպութեան պատմականն ու գործունէութիւնը եւ այդ առընչութեամբ նաեւ դնահատական նամակներու եւ մամուլի կտրօններու պատճէնները:

*Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց սակայն այն գլուխը որ խորագրուած էր՝ «Պատգայի հեռանկարները» եւ որոնց մասին կը խօսուի հետեւեալ կերպով՝ «Ներկայ պահուն Պատգայի ապագան ամպամած է: Ամենայն հաւանականութեամբ Պատգան պիտի ունենայ ընդամենը 2 հազար աշակերտ, որոնց համար պիտի գործեն 100 ուսուցիչներ: Ներկայ պահուն Պատգայի մէջ կան 1200 աշակերտներ եւ 60

սին չէր խօսուած, մինչ ծանօթացած էինք անցեալի եւ ներկայի գործունէութեան:

Պիտի անդրադառնանք մխայն երկու կէտերու որ յատկապէս մեզ հետաքրքրեցին, որպէս նորութիւն: Աղբարեւ, հոն կ'ըսուի որ համաձայնութիւն մը սա-ռագրուած է Ժ.Ի.Ի.Ա.–ի եւ Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի Ընկերակցութեան միջեւ, Սեր, յետագային (ա թերմ) ստեղծելու համար «Մշակութային եւ գործերու կեդրոն մը» (Centre culturel et d'affaires) ինչ որ բառական զգայացնց նորութիւն մըն է, նաեւ այդ երկու ճիւղերուն արտասովոր համակեցութեամբ:

Գանի մը տարի առաջ, լրիկ մնչիկ աւելի ճիշդ գաղատգողի փակուեցաւ Սեբի դարաւոր Մխիթարեան վարժարանը: Նախքան փակելը, տեսչութիւնը տարիէ իսկ չսեպեց հրապարակաւ պարզել իր տաղնապային պատճառները, ինչ որ, թերեւս, առիթ կու տար որ այս թեման գաղութին ալ ցնցուի եւ ճար մը որոնուի: Փակուելէն ետք ալ Մխիթարեան նութիւնն ալ լուսաբանութիւններ չտուաւ: Հիմա ալ, կրկին գաղտագողի, համաձայնագիր մը կնքուեր է «Մշակոյթի եւ գործերու» կեդրոնի մը վերածելու համար վարժարանը: Որո՞ւ հաւանութեամբ եւ հարց կու տանք Մխիթարեան Միաբանութեան, որ առնուազն բուն սեփականատէրն է (կրնան տեղական այլ պարտադրանքներ ըլլալ) թէ ո՞վ ունեցած է այս ծրագրին գաղափարը եւ ի՞նչ է այդ կեդրոնը: Ի դէպ, ճշդենք, որ մեր հարցումին պատասխանը կ'ակնկալենք Մխիթարեան Միաբանութենէն եւ ոչ յանձնաժողովէն:

Հետաքրքրներու կարգին, տեղեկացանք նաեւ թէ Ժ.Ի.Ի.Ա.–ն նեցուկ պիտի ըլլայ Jardin de Poésie–ին «Հայ բանաստեղծներու ծաղկաքաղ»ի մը հրատարակութեան համար: Այս ալ երկրորդ նորութիւն մը: Աղբարեւ, կասկածի չենք եթարկեր կազմակերպութեան ձեռնհասութիւնը տնտեսական, ճարտարապետական, թեքնիք, մատակարարման, բանակարգիչ, եւ նման ճիւղերու մէջ, բայց չենք պիտեր որ ձեռնհաս է նաեւ հայ բանաստեղծութեան մէջ օժանդակելու համար նման հատորի մը, «գնահատելի» եւ, անշուշտ անոր բովանդակութիւնը...:

Առայժմ չենք ուզեր աւելի ծանրանալ այս «հետանկրներուն» վրայ, քանի ապրելի տեղեկութիւններ ալ չունինք: Ու-րե՞մն: Wait and see:

Ա. Մ.

(*) Ժ.Ի.Ա.–ն անհրաժեշտ նկատած է փոխել իր սկզբնատառերը (որոնք Ալժերիոյ գիմեալ բանակին են) եւ զայն վերածել՝ Ժ.Ի.Ի.Ա.–ի, այսինքն «Միջարհեստական Միջազգային Հայկական Խմբակցութիւն»:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ինչպէս նախկին խորհրդային ողբերգութեան բոլոր երկիրները, Հունգարիա եւս թղթադրամներ հրապարակ կը հանէ, նոր չեզու համար դէպի ազատութիւն անցքը եւ նաեւ կանխելու համար զեղծարարութիւնները: Այս երեւոյթը հետաքրքրական պիտոդութիւններու պատճառ եղած է հունգարական մամուլին մէջ. Պուտափէշտի թերթերէն մէկուն մէջ լոյս տեսած պրութիւն մը կ'ամփոփէ գանգատը:

Ուշադրաւ է այն պարագան որ նոր թղթադրամներուն վրայ կը փոխուին մեծ դէմքերու նկարները: 1946–ի դրամներուն վրայ կան բանաստեղծներու, երաժիշտներու նկարներ. Փէթէօֆի, Պարթոք, եւլն.: Նորերուն վրայ անոնց տեղը զրաւած են քաղաքական դէմքեր. Թագաւոր, իշխան, պետութեան հիմնադիր: Անոնց նկարները գանուած էին նաեւ 1946–էն առաջուան դրամներուն վրայ: Այս պարագան զրել կու տայ յօդուածագիրին թէ առով Հունգարիան այլեւս չի ձգտիր «դիւրաբեկ ճակատագրով, բայց մեծ մշակոյթի տէր փոքր ազգ»ի մը պատկերին, այլ փոքր ազգի մը որ միշտ ուզած է բաժնել Եւրոպայի ճակատագիրը: Ասոր հետ երկրորդ կէտ մըն ալ ի. գարէն դէմքի բացակայութիւնն է դրամներուն վրայ: Ամէնէն «նոր» դէմքը հոն Քոսիւթինն է որ ապրած է 1802 – 1894 եւ եղած անկախութեան պայքարին խորհրդանիշը:

Մշակոյթին տեղ քաղաքականին երեւումը յայտնի կ'ըլլայ նաեւ պետական պիւտճէէն մշակոյթի յատկացուած մասին կրճատումէն: Ատիկա այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ յաջորդ հազարամեակին Հունգարիա Եւրոպայի մաս կազմելով, հարկը պիտի չզդայ մշակութային հարստութեամբ ներկայանալու:

«Բանաստեղծներու հրաժեշտը մեր թղթադրամներէն, ցոյց կու տայ որ չուկան կը փոխարինէ մեր արուեստը» կը գրէ յօդուածագիրը: Մշակոյթի չուկան, հակառակ քաղաքական մարդոց եւ գեղադէտներու լաւատես յայտարարութիւններուն, դլխիվայր չրջած է: Ոչինչ այլեւս առաջուան պէս պիտի ըլլայ, ինչպէս մշակոյթին համար յատկացուած պիւտճէէն, վարչակարգի փոփոխութեան նախորդած չրջանին:

ՔԱՂՀԱՆ

Ա Կ Ն Ա Ր Կ Ն Ե Ր

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՄԷՋ

Իսթանպուլի մէջ առաջին հայ վարժարանը բացուած է Լանկայի մօտիկ Հիսարտիվրի Սուրբ Նիկողայոս եկեղեցիին մէջ:

Ահա թէ ինչպէս:

Այս եկեղեցին այրուելէն վերջ, առանց պետական հրամանի, զաղտնի կը վերաշինուի 1660–ին:

Նշանաւոր Ապտի Զէլէպին, եղելութիւնը իմանալով, անմիջապէս Քէօմիւրճեան Երեմիա Չէլէպիին հրաման կը դրկէ, որպէսզի եկեղեցւոյ խորանը ամբողջապէս պատով մը ծածկեն եւ առանն ալ նատարաններ դնելով վարժարանի վերածեն:

Եւ այդպէս ալ կ'ըլլայ:

Երկու երեք տարի այդ վարժարանը կը չարունակուի, բայց վերջ ի վերջոյ կառավարութիւնը դարձեալ կ'իմանայ եւ բոլորովին կը փլցնէ վարժարանը:

Այս վարժարանէն յետոյ, Յովհաննէս Կոլոա Պաարիարք 1727–ին Սկիւտարի մէջ կը բանայ զպրոց մըն ալ որ մինչեւ 1900–ական թուականները անխափան կը չարունակուի Ս. Կարապետ անունով:

1763–ին Գալաթի մէջ, Մանկատուն կամ Դպրատուն անունով զպրոց մը –ծագկոց– կը բացուի, իսկ 1780–ի ժամանակակիցները Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցիին քով, Նալեան Յակոբ Պաարիարքի ջանքերով, վարժարանի մը հիմը կը դնեն, որ նոյնպէս մինչեւ 1900 թուականները անխափան կը չարունակուի:

1790–ին, Գումգապուի մէջ, Շնորհք Ամիրա կը հաստատէ Մայր Վարժարանը, որ յետոյ Պէզճեան Ամիրայի խնամքով ու ծախքով բոլորովին կը վերաշինուի եւ կը չարունակուի մինչեւ այսօր, Պէզճեան Մայր Վարժարան անունով (1820): Այս զպրոցին մէջ իրենց բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած են Գէորգ Դ. Կաթողիկոս, Խաչատուր Միսաքեան եւ Վարդան Փաշա:

Պէզճեանի մահուամբ, կը նեմանայ այս վարժարանին փառքը եւ անոր կը յաջորդէ 1836–ին Խասիւղի Ներսէսեանը, ուր կը յաճախեն վեց հարիւրի մօտ աշակերտներ եւ ուր կ'աւանդուին պիտութիւններ, եւ Ֆրանսերէն ու իտալերէն լեզուներ:

Նոյն թուականներուն կը ծաղկէր Սկիւտարի Ձեմարանը, իրրեւ դիւերօթիկ զպրոց: 1850–ին Սկիւտարի Ձեմարանը

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ՄԷՋ

Իսթանպուլի մէջ առաջին հայ վարժարանը բացուած է Լանկայի մօտիկ Հիսարտիվրի Սուրբ Նիկողայոս եկեղեցիին մէջ:

Ահա թէ ինչպէս:

Այս եկեղեցին այրուելէն վերջ, առանց պետական հրամանի, զաղտնի կը վերաշինուի 1660–ին:

Նշանաւոր Ապտի Զէլէպին, եղելութիւնը իմանալով, անմիջապէս Քէօմիւրճեան Երեմիա Չէլէպիին հրաման կը դրկէ, որպէսզի եկեղեցւոյ խորանը ամբողջապէս պատով մը ծածկեն եւ առանն ալ նատարաններ դնելով վարժարանի վերածեն:

Եւ այդպէս ալ կ'ըլլայ:

Երկու երեք տարի այդ վարժարանը կը չարունակուի, բայց վերջ ի վերջոյ կառավարութիւնը դարձեալ կ'իմանայ եւ բոլորովին կը փլցնէ վարժարանը:

Այս վարժարանէն յետոյ, Յովհաննէս Կոլոա Պաարիարք 1727–ին Սկիւտարի մէջ կը բանայ զպրոց մըն ալ որ մինչեւ 1900–ական թուականները անխափան կը չարունակուի Ս. Կարապետ անունով:

1763–ին Գալաթի մէջ, Մանկատուն կամ Դպրատուն անունով զպրոց մը –ծաղկոց– կը բացուի, իսկ 1780–ի ժամանակակիցները Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցիին քով, Նալեան Յակոբ Պաարիարքի ջանքերով, վարժարանի մը հիմը կը դնեն, որ նոյնպէս մինչեւ 1900 թուականները անխափան կը չարունակուի:

1790–ին, Գումգապուի մէջ, Շնորհք Ամիրա կը հաստատէ Մայր Վարժարանը, որ յետոյ Պէզճեան Ամիրայի խնամքով ու ծախքով բոլորովին կը վերաշինուի եւ կը չարունակուի մինչեւ այսօր, Պէզճեան Մայր Վարժարան անունով (1820): Այս զպրոցին մէջ իրենց բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած են Գէորգ Դ. Կաթողիկոս, Խաչատուր Միսաքեան եւ Վարդան Փաշա:

Պէզճեանի մահուամբ, կը նեմանայ այս վարժարանին փառքը եւ անոր կը յաջորդէ 1836–ին Խասիւղի Ներսէսեանը, ուր կը յաճախեն վեց հարիւրի մօտ աշակերտներ եւ ուր կ'աւանդուին պիտութիւններ, եւ Ֆրանսերէն ու իտալերէն լեզուներ:

Նոյն թուականներուն կը ծաղկէր Սկիւտարի Ձեմարանը, իրրեւ դիւերօթիկ զպրոց: 1850–ին Սկիւտարի Ձեմարանը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

•

– Հետաքրքիր է· հին ժամանակներում մարդիկ, ի՞նչ ժամացոյցներ են օգտագործել:

– Աւազէ ժամացոյցներ:

– Իսկ ո՞րտեղ էին արտադրւում այդ ժամացոյցները:

– Այն երկրներում, որտեղ անծայրածիր անապատներ կային:

– Իսկ այժմ ինչո՞ւ չեն արտադրւում:

– Հէնց այդ երկրները սոցիալիստական դարձան... Անապատի աւազն էլ կարուեց:

*
**

–Ինչո՞ւ կարեցիր միակ աքլորիդ վիզը:

– Բա ի՞նչ անէի: Քանի ամիս է, մեր անկախացած երկրի կառավարութիւնը ժամացոյցները մէկ ժամով առաջ գցելու որոշում է կայացրել, իսկ այս յիմար աքլորը չարունակում էր, Մոսկուայի ժամանակով կանչել:

փոխադրուեցաւ Ս. Փ. Ազգ. Հիւանդանոց, ուր հաստատուեցաւ նաեւ վարդապետանոց մը:

Իսկ Պէրպէրեան Վարժարանը հիմնուեցաւ 1876–ին, ուսուցչապետ Ռէթէոս Պէրպէրեանի կողմէ:

Իսթանպուլի մէջ առաջին հանրային հայ վարժարանին հիմնումէն մօտ հարիւր տարի յետոյ 1886–ին կ'իրականանայ կեդրոնական Վարժարանի գաղափարը: Կեդրոնականը եղաւ Իսթանպուլի կարեւորագոյն ազգային վարժարանը 19–րդ դարու վերջաւորութենէն մինչեւ մեր օրերը, նահապետի քանի մը կարճատեւ չրջաններ ունենալէ եւս:

1880–ական թուականներուն էր, որ Մխիթարեան Միաբանութիւնները Գալաթզիւղի եւ Պէյօղլուի ու Բանկալթրի մէջ հիմնեցին իրենց վարժարանները, ինչպէս նաեւ Պէյօղլուի Թաղային Խորհուրդը հիմնեց Ս. Էմմիածին անունով վարժարան մը: Եւ աւելի վերջ Խասեան վարժարանը եւ Ս. Խաչ Դպրեվանքը:

ԱՐԾԻԻ

«Մարմարա»

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Ա.

Այս վերջին բառերը յորդեցուցեր են արդէն լեցուն բաժակը, եւ տիկին Սաթեն քանի մը կծու ակնարկութիւններ ըրեր է եւ ի վերջոյ Պօղոս էֆէնտի եւ իր կինը ճամբանին չարունակեր են սրտնեղած:

– Դիտմամբ մենէ անցան որ այդ խօսքերը ընէ ձիթիկը, բաւ Սաթեն բարկացայ, վիս պզտիկ ձգելու համար... բայց թո՛ղ առնելիքը ըլլայ:

– Մենք արդէն ամէն բան կարգադրեցինք, պատասխանեց Մխիտարիկ:

– Ի՞նչ ըրիք...

– Թաղականները տեսանք, խօսեցանք, ժամկոչը կանչել տուինք, աղէկ մը լըացին...

– Ի՞նչ կ'ելլայ ատկէ, գոչեց տիկինը դժգոհ կերպարանքով:

– Վաղն առաւ ալ պիտի ճամբեն, աւելցուց Մարգար էֆէնտի, ա՛լ ի՞նչ կ'ուզես, մարդը չէին կրնար կամուրջին գլուխը կախել տալ:

– Իրաւ պիտի ճամբե՞ն...

– Հարկա՛ւ, մենք չըսած՝ իրենք որոշում տուին:

Ժամկոչ Վարդանի ճամբուելու պարագան բաւական մեծ ու բարերար ազդեցութիւն մը ըրաւ տիկին Սաթենեանի վրայ: Իր վիրաւորուած արժանապատուութեան համար ատիկա ամոքիչ սպեղանի մը նկատեց, բայց վէրքը կը կոտորար տակաւին:

–Թո՛ղ ճամբուի, անօթի մնայ որ պօյը տեսնայ, մոլտաց քթին տակէն:

Յետոյ, ամէնքը միասին սեղան նըստան:

Բ.

Երեք թաղականները իրենց գործը աւարտելէ ետքը մեկնեցան խորհրդարանէն:

– Երթանք տեղ մը նստինք բան մը խըմենք, առաջարկեց իրենցմէ մին, երբ փողոց ելան:

– Աւեղը ուշ է, դիտել տուաւ ուրիշ մը, իր ժամացոյցը նայելով, կէս օր եղեր է, տունը կը սպասեն, մանաւանդ որ հիւր ալ ունինք:

– Եթէ հիւր ունիս, առոր ըսելիք չըլլայ, ուրեմն մենք երկուքս կ'երթանք, չըլա՞ր Ռափիկ աղա:

Ան, որուն Ռափիկ աղա անունը տըւած էր իր ընկերը, յիսուն տարեկանի մօտ, գիրուկ, թաւ պեխերով ու խոշոր կլոր քիթով անձ մն էր: Ոսկերիչ էր եւ համեստ գիրքի տէր:

Երկու թաղականները իրենց ընկերէն բաժնուելով՝ ճամբանին չարունակեցին, եւ չուկային մէջ գտնուած մեծ քաղինօ մը մտան, ուր արդէն հաւաքուած էին թաղեցիները իրենց կիրակնօրեայ հանգիստը վայելելու համար:

– Մանուկ աղա, սանկ անկիւնը նըստի՞նք: Սեղանը պարապ է, առաջարկեց Ռափիկ իր ընկերոջ:

– Աղէկ կ'ըլլայ:

Մանուկ աղա աւելի երիտասարդ քան Ռափիկ, հազիւ քառասուն տարեկան, չոր, երկայնահասակ ու չղուտ մարդ մըն էր, որ կորովի նկարագրի տէր կը կարծուէր:

– Մեզի չիշ մը սիւզ բեր, հրամայեց Ռափիկ իր հրամանները ընդունելու եկող սպասաւորին, բայց մէկդի՛ն ըսաք ըլլան:

Յետոյ իր ընկերոջ դառնալով ըսաւ.

– Սա ժամկոչին խնդիրը դիս կը նեղացնէ կոր..., ուրկէ՞ մէջտեղ ելաւ:

– Նեղանալիք բան մը չկայ, վաղը առաւ կ'երթանք հաշիւը կը տեսնենք, 55 ղրուշ առնելիք ունի՝ կու տանք ու կը ճամբենք, պրծաւ գնաց, պատասխանեց Մանուկ վճռաբար:

– Աղէկ, բայց մարդը յանցաւոր չերեւար կոր:

– Ցանցաւոր ըլլայ չըլլայ, չենք կրնար Մարգար էֆէնտիի պէս էկեղեցւոյն խաթրը կոտրել ժամկոչի մը համար:

– Իսկի զատ ուրիշ խնդիր մըն ալ կայ:

– Ի՞նչ խնդիր:

– Եթէ Պօղոս էֆէնտին իմանայ ու դիտողութիւն ընէ... չըսեցի՞ք, աւագերէցը ըսաւ որ անոր հրամանով առնուեր է Վարդանը:

– Պօղոս էֆէնտին եթէ իմանայ որ Սաանեան էֆէնտիին դիմումին վրայ ժամկոչը ճամբեր ենք, բնաւ դիտողութիւն չըներ:

– Վերջապէս ինքն ալ թաղական խորհուրդին տանեցապետն է, պէտք է որ նախապէս դիտնայ մեր տուած որոշումը:

– Էյ, ինչպէ՞ս ընենք...

– Ինծի մնայ նէ՝ իրիկուան դէմ կ'երթանք Պօղոս էֆէնտիին խնդիրը կը բացատրենք, իր հաւանութիւնը կ'առնենք, անկէ ետքը ինչ որ պիտի ընենք, կ'ընենք:

– Ես վատահ եմ որ անիկա չպիտի հակառակի, քանի որ Մարգար էֆէնտին կայ խնդրին մէջ:

– Մենք գործը օրինաւոր տեսնենք, աւելի լաւ չըլլա՞ր:

Մանուկ աղա համոզուեցաւ այս բանաւոր առարկութեան եւ որոշեցին կէսօրէն ետքը ժամադիր ըլլալ եւ երթալ իրենց տանեցապետը տեսնել, իրերու կացութիւնը պարզելու համար:

Ռափիկ աղա այնքան լաւատես չէր որքան Մանուկ աղան, Պօղոս էֆէնտիի բռնելիք դիրքի մասին: Կը կասկածէր որ ընդդիմութեան մը պիտի բախէին եւ առով կացութիւնը ծանրակչիռ հանդամանք մը պիտի առնար:

– Մենք, դիտել տուաւ պաշտօնակցին, անմիջապէս յանձնաժողովին տանձնելու չէինք վաղը առաւտ Վարդան աղբարը ճամբելու համար:

(Շար. 6)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի եւ Շրջակայքի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 21–ին, յաւարտ պատարագի, ներկայացուցչական Ժողովի վարմեռ անդամ՝

ԱԼՊԷՌ ՏԷՄԷՐՃԵԱՆ-ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ազգացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Փափազեան ընտանիքներուն, Պանեհօ–Գաչանի մասնաճիւղի երէց անդամուհի՝ ընկերուհի Արփիճէ Փափազեանի մահուան առթիւ :

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

ԴԻՄՈՒԻՄ ՄԵՐ ԹՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Իսի–Լէ–Մուլինոյի նորակառոյց Թարգմանչաց վարժարանս իր դռները բացած է 4 Սեպտեմբեր 1997–ին : Ներկայիս 27 աշակերտներ կը յաճախեն վարժարան, այսինքն 10 աշակերտ աւելի՝ քան անցեալ տարի : Այս երկրորդ տարեշրջանին դասարան մը եւս բացուած է եւ այժմ մանկապրտէզի շրջանը ամբողջացած է երեք դասարաններով : Պաշտօնի կոչուած է նաեւ նոր ուսուցչուհի մը, որ պիտի դրաղի մանկապարտէզի երրորդ դասարանի աշակերտներուն Ֆրանսերէն լեզու սորվեցնելով, որպէսզի տարեկան եղող աշակերտները երբ յառաջիկայ տարի անցնին նախակրթարանի առաջին դասարանը (պատրաստական դասարան, Սէ–Փէ), լաւագոյնս դիմագրաւեն դասաւանդութիւնները, որոնք տեղի պիտի ունենան Ֆրանսայի Կրթական նախարարութեան պետական ծրագրին համաձայն : Արձանագրութիւնները միշտ կը շարունակուին եւ տարուան ընթացքին աշակերտներուն թիւը վստահաբար պիտի աւելնայ : Ամէն տարի դասարանի մը յաւելումով Թարգմանչաց Վարժարանը պիտի կարողանայ լրացնել Լիսէի շրջանը :

Սակայն վարժարանս դեռ շատ կարիքներ ունի, որոնց լրացման համար կը կարօտի մեր ժողովուրդի նիւթական աջակցութեան : Երեք յարկանի Թարգմանչաց Վարժարանը յետ եղեռնեան շրջանի միա՛կ հայկական վարժարանն է Ֆրանսական հողի վրայ, որ պետական չափանիշներու համաձայն հիմքէն սկսեալ կառուցուած է՝ ժողովուրդի օժանդակութեամբ : Սակայն կառուցելը բաւական չէ : Անհրաժեշտ է հոգալ անոր գործունէութեան ծախքերը, ստեղծել նիւթական յարմարութիւններ, որպէսզի ան կարողանայ իրագործել իր մանկավարժական առաքելութիւնը : Յետապային, երբ վարժարանը անցնի կառավարական հոգատարութեան տակ, այսինքն՝ դառնայ սուր ֆոնքրա, այն ատեն պիտի թեթեւնայ անշուշտ նիւթական հոգը : Մինչ այդ, բոլոր անոնք որոնք կը հաւատան հայ լեզուի եւ հայկական մշակոյթի դասաւանդման կարեւորութեան, ապագայ հայ սերունդի պատրաստութեան, պէտք է զօրավիգ կանգնին մեր վարժարանին, մանաւանդ այս առաջին տարիներուն, երբ կարիքները շատ են :

Ա՛ս այդ, կը դիմենք մեր ժողովուրդին, որ միակ սրտաբուխ ազգ՝ երբ գործ լուրջ է եւ վստահութեան արժանի :

Կը խնդրուի նուիրատուութիւնները ուղարկել հետեւեալ դպրոցի հասցէին. –
Association
de l'Ecole TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux.

Կանխավայելա շնորհակալութիւն նուիրատուներուն, որոնց անունները պիտի հրատարակուին :

Վարչութեան
Ատենապետ՝ ՏՈՒՔ. ՎԻԳԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Տնօրէնուհի՝ ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ–ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Բարեկենդան Վարագայ Սրբոյ Խաչին :

Այսօր նաեւ Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման 6–րդ տարեդարձն է :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին, յընթացս պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :

— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h):
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).

Date limite d'inscription : 30 Septembre.

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
RENTREE SCOLAIRE 1998

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa Méthode Audiovisuelle

4 Octobre — 31 Janvier 1998 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h.
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

par professeurs qualifiés : Le samedi de 12h à 14h.

L'ARMENIEN AU BAC PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS

par professeurs qualifiés

1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle;
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire;
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option : Etude des textes, thèmes et versions.

le Mardi et le Jeudi : 16h - 19h30.

RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h.).

Sous le haut patronage de Son Excellence
VAHAN PAPAZIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

Avec les parrainages de
Mstislav ROSTROPOVITCH — *Charles AZNAVOUR*

DIMANCHE 21 SEPTEMBRE
A 17 HEURES

CONCERT

à l'occasion de la FETE NATIONALE D'ARMENIE

Salle Cortot
78, rue Cardinet — Paris 17e (M° Malesherbes)

Avec le concours des **Jeunes Talents Arméniens des Conservatoires Supérieurs de Paris et de Londres**

Vahan MARDIROSSIAN	PIANO
David HAROUTUNIAN	VIOLON
Alexandre TCHAOUCHIAN	VIOLONCELLE

Au programme :
Oeuvres de *Schubert, Khatchatrian, Brahms, Haroutunian, Chostakovitch.*

Renseignements et réservations :
AMBASSADE D'ARMENIE — Service Culturel
9, rue Viète — 75017 PARIS — TEL. : 01 42 12 98 00.
Participation aux frais : 100 F. (50 F. étudiants et cartes)
Disponibles à l'Ambassade, puis, Salle Cortot le jour du concert à partir de 16h.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահը :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան միօրեայ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան դրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Ուրբաթ, Սեպտ. 17–ի առաւօտեան, ժամը 9–էն սկսեալ :

***

CROIX BLEUE — *VIENNE*
Ecole : Maison de la Culture –
9, rue du Cirque

RENTREE SCOLAIRE :

Mercredi 17 Septembre
MERCREDI : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 6ème).

RENTREE SCOLAIRE :

Samedi 20 Septembre
Samedi : De 14h à 17h
— 5 à 7 ans (dernière année de maternelle à CE1);
— 7 à 13 ans (CE2 à la 3ème);
— A partir de la 3ème et jusqu'au BAC;
— Pour les 3ème et les 2d.

Goûter offert (possibilité de transport si nécessaire).

Attention : Pas de transport la semaine de la rentrée.

***

ՄԱՐՍԷՅԼ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին
Ջորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին
Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e
Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. – 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63 :

***

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 19–էն 22·30, Իսիի հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար :

***

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. — 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՐԱՏՉ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·

Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)

1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՅՐ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·203

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

73e ANNEE — N° 19.203

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17

MERCREDI

17 SEPTEMBRE

1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Սեպտեմբեր 15–ին, Ազգ· Ժողովի կանխաս վերամուտը արտակարգ նիստով մը կը սկսէր, զլխաւոր օրակարգ ունենալով երիտասարդներու աշխատանքը:

Մարթին Օպրիի օրինագիծը կը նախատեսէ 350 հազար աշխատանք երեք տարուան վրայ:

Ըստ Աշխատանքի նախարարին 350 հազար երիտասարդներու համար կը ստեղծուին «վաղուան արհեստները» որոնք նոր պիտի ըլլան եւ ոչ խախուտ: Կը չեչտէ որ սխալելու իրաւունք չունին այլեւս եւ համոզուած կը թուի որ իր ծրագիրը լաւ է եթէ նոյնիսկ կատարեալ չէ: Ձիշդ է որ քանի տարի է բոլոր փորձերը գործազրկութեան դէմ չենն յաղած, այս նոր փորձն ալ կրնայ չյաղթել, բայց ժամանակն է որ ցոյց պիտի տայ: Հարկ է որ ընտրապայքարի ամբոխավարական խոստումի որպէս հետեւանք, նոր ձախողութիւն չարձանագրուի:

Այս աշխատանքները պիտի ստեղծուին 18–էն 25 (որոշ պարագաներու՝ 30) տարեկան երիտասարդներու համար հանրային մարզին մէջ: Հինգ տարուան պայմանագիր մը պիտի ստորագրուի, վճարումը պիտի ըլլայ սմիէքի հիման վրայ: Նիւթականը 80% համեմատութեամբ պիտի ապահովէ Պետութիւնը, 20%–ն ալ՝ աշխատանքը հայթայթողները (տեղական հաւաքականութիւններ, միութիւններ, հանրային հաստատութիւններ):

Առարկութիւններ կան անշուշտ: Բայց ընդհմութիւնն ալ նեղը մնացած է եւ մէկ ձայնով չարտայայտուիր: Եթէ մեծամասնութիւնը դէմ է ծրագրին եւ կը քննադատէ, մանաւանդ նոր պաշտօնարներու ստեղծումը, կան որ կը վանին բոլորովին դէմ արտայայտուելու եւ կ'ըսեն թէ քուէարկութեան առեն ձերնպահ պիտի մնան (օրինակ՝ Փիէր Մազո): Տարբեր է Փիէր Լըլուչի (ԷՖ – էֆ – էՖ, 9–րդ թաղամասի երեսփոխան) դիրքը: Ան կը չեչտէ որ այն միակ երկրները որոնք կը խորհին թէ Պետութիւնը կրնայ աշխատանք ստեղծել հըրոյարտակով Գուպան եւ Հիւսիսային Գորէան են:

***

Լիոնէլ Ժոսփէն հարցազրոյցի մը ընթացքին Մոնտէ (Սեպտ· 16) որոշ պէտ մտներ կը դնէ ձախի խոստումներու կապակցութեամբ: Կ'ըսէ, օրինակ, թէ 35 ժամ աշխատիլ եւ 39 ժամ վճարուիլ հակասնտեսական է (ինչ որ վրդոված է համագնալարները): Կը ծրագրէ հաւասարակշռել ընկերային հաշիւները 1999–ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅՆԹԱՊԻ ռօնավաճառին մէջ ռումբ մը պայթած է այն բաժինին առջեւ ուր Աստուածաչունչ եւ քրիստոնէութեան, հրէական կրօնքի այլ գիրքեր կը ծախուէին: 25 հոգի վիրաւորուած է: Վաճառորդը ըսած է որ քանի մը օր առաջ մօրուսաւոր երիտասարդներ ապտրարած են իրեն որ հրաժարի այդ կարգի գիրքեր ծախելէ: Ոստիկանութիւնը կը կասկածի որ կրօնամոլ ահաբեկչական կազմակերպութիւն մըն է արարքին հեղինակը: Այդ գիրքերուն վաճառորդը երիտասարդ մըն է որ 1995–ին քրիստոնեայ դարձած է:

ՀՐԵԱՅ ԵՐԵՔ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ տեղաւորուած են Երուսաղէմի պաղեստինեան չրջանը հակառակ Նեթանիահուի յանձնառութեան, քիչ մը առելի լարելով մթնոլորտը: Վարչապետը զատապարտեց պատահածը, բայց չհրահանգեց ոստիկանութեան որ պարպէ: Հին քաղաքին վրայ կ'իշխէ հակայ չէնք մը զոր գներ է ամերիկացի հրեայ միլիոնատէր՝ Մոսկովիցը: Զախ Մէրէյ չարժումի պարագլուխը՝ Սարիտ չի հաւատար Նեթանիահուի անմեղութեան նոր տեղեակութիւններուն առթիւ, վստահ է որ տեղեակ էր եւ թէ այդ երեք ընտանիքներու ժամանումը իր սպասարկութիւնները կարգադրած են: Իր կողքին, երիտասարդ աղջիկ մըն ալ կ'ամբաստանէ Մոսկովիցը որ պինկօ կը խաղայ խարչլեան կեանքերուն հետ եւ պատրուակներ կու տայ Համասին որ պիրենք չսպաննէ:

ԱԲԽԱԶ անջատողական հոզամասի ոստիկանութիւնը անցած է արիւազ – վրացական «սահմանագլուխը» եւ վեց Վրացիներ պատանդ առած:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ 11 հոգի մորթուած է չաբաթավերջին երկու պիւղերու մէջ եւ վերապրողներուն ալ ազդարարութիւն եղած է որ պօյքոթի ենթարկեն Հոկտեմբեր 23–ի թաղապետական ընտրութիւնները: Միւս կողմէ 17 իսլամապաշտներ ալ սպաննուած են վերջին օրերուն Ալժէ եւ Մասքարա:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ առաջին փոխ–վարչապետին՝ Անատոլի Զուբայիսի եւ Փինանական չրջանակներու «մեծ»երուն պատերազմը վերսկսած է եւ Զուբայիսի բաներերը յայտարարած է նաեւ թէ ան մահուան սպառնալիքներ ստացած է: Նիէզավիսիմայա Կազեթա կը զրէ թէ Զուբայիս Լենինի կը նմանի, կը չանայ ամբողջ Ռուսաստանը հակակչռել: Այս օրերուն ետին է երկրին ամէնէն զօրաւոր Փինանսի մարդոցմէն մէկը՝ Բերեզովսկի, մեծ թշնամին Զուբայիսի: «Պատերազմ»ին բուն դրդապատճառը սեփականաչնորհումներու հարցն է: Ամբան ընթացքին ռուս մեծ դրամատէրերը չանացած են ձեռք դնել ամէնէն հարուստ բերը ձեռնարկութիւններուն վրայ եւ ամէն անդամ Զուբայիս նախընտրութիւն տուած է ամէնէն աւելի բարձր գիներ առաջարկողներուն:

ԳԻՐՈՒԹԵԱՆ դէմ երկու դեղեր՝ Իդոմերիտը եւ Փոնտէրալը չուկայէն քաշուեցան որովհետեւ սրտի հիւանդութիւններ կը պատճառեն: Առաջինը հրապարակի վրայ է 12 տարի է, երկրորդը՝ 35 եւ աշխարհի մէջ 70 միլիոն անձեր գործածած են այդ դեղահատերը, որոնք ախորժակ կը կտրեն եւ Թոյլ կու տան որ անձը իր կչիռին %10–ը կորսնցնէ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Ֆրանս–2 կայանի ընտանութեան նոր տնօրէնը՝ Ալպէր տի Ռուա ճամբու դրած է Պրիւնօ Մաղիւրը որ Հոկտեմբեր 6–ին, այլեւս պիտի չպահովէ ժամը 20–ի լուրերուն հաղորդումը որ կը յանձնուի փոխն ի փոխ Պէաթրիս Շէօնպէրկի եւ Տանիէլ Պիլալեանի: Մաղիւր որ ամէնէն սիրուած եւ ժողովրդական դէմքն էր չի ծածկեր իր դառնութիւնը:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 15–ին, նախագահին գրասենեակը տուած անակնկալ մամուլի ասուլիսով մը, Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի ենթնամեայ գլխաւոր խորհրդականը՝ Ժիրայր Լիպարիտեան իր հրաժարականին լուրը հաղորդած է:

Իր յայտարարութեան մէջ, Ժ· Լիպարիտեան կ'ըսէ թէ նոյն օրը յաւուով ներկայացուցած է իր հրաժարականը նախագահին որ ընդունած է: Ան ի զօրու կը դառնայ Սեպտեմբերի վերջ կամ աւելի առաջ, այն պահուն երբ նախագահը նոր մէկը նշանակէ իր պաշտօնին:

Ժիրայր Լիպարիտեան չեչտած է թէ իր հրաժարականին պատճառը զուտ անձնական բնոյթ ունի, յիշելով որ 1991 Յունուարէն կ'աշխատի Հայաստան, ըսած է թէ ժամանակն է որ կրկին միանայ իր ընտանիքին: Ան իր խորին յարգանքը արտայայտած է Հայաստանի եւ Լ· Ղարաբաղի ժողովուրդին հանդէպ, երախտագիտութիւն յայտնած Լ· Տէր–Պետրոսեանի որ առիթ տուած է իրեն մասնակցելու երկրին պատմական զարգացումներուն, նաեւ այն վստահութեան համար զոր ցոյց տուած է իրեն նկատմամբ: Շնորհակալութիւն յայտնած է նաեւ Հայաստանի կառավարութեան, մամուլին, քաղաքական պարագլուխներուն ներառեալ ընդդիմադիր, դիւանագիտական մարմնին, նաեւ Սիփւռքի իր բազմաթիւ ընկերներուն որոնք գիտակցած են իր աշխատանքին կարեւորութեան եւ պատասխանատուութեան: Ժ· Լիպարիտեան համոզուած է նաեւ որ առիթներ կ'ըլլան որ իր օժանդակութիւնը չարունակէ բերել Հայաստանի անտեսական զարգացման եւ ապահովութեան: Արդէն նախընտրած Լ· Տէր–Պետրոսեան գինք նշանակած է դեսպան, յատուկ յանձնարարութիւններով, ինչ որ ընդունած է եւ այդ ձեւով, ըսած է, նախագահին տրամադրութեան տակ կ'ըլլայ այն բոլոր յանձնարարութիւններուն համար զոր պատչաճ կը համարի:

Եզրափակիչ խօսքին մէջ, Ժ· Լիպարիտեան կրկնած է որ իր հրաժարականը զուտ անձնական դրդապատճառներ ունի եւ այդ հարցին մէջ, Հայաստանի իր գործունէութեան ընթացքին ունեցած բանակցութիւններու գործընթացը որեւէ դեր չենն խաղացած: Շեչտած է·– «Իմ կապէս պէտք չէ փնտռել որեւէ քաղաքական հարց, որովհետեւ չկայ»:

Ժ· Լիպարիտեան տեղեկութիւններ տըւած է նաեւ վերջին օրերուն իր գործունէութեան մասին, Փարիզ, Ուաչինկթըն եւ Պոն կատարած այցելութիւններուն կապակցութեամբ: Հոն պարզած է Ղարաբաղի վերաբերեալ Հայաստանի դիրքը եւ նկատողութիւնները, Հայաստանի մօտեցումը Հայաստան – Ռուսաստան դաչինքի դրոյթներուն որոնք անհրաժեչտ են, ըստ իրեն, Հայաստանի համար եւ համապատասխան են երկրին շահերուն: Լիպարիտեան տեղեկացուցած է նաեւ որ Մինսկի խումբի երբեմն նախագահութեան անդամները Սեպտեմբեր 19–ին, պաչտօնական այցով կը ժամանեն չրջանը, 20–ին խորհրդակցական հանդիպում մը կ'ունենան Լ· Տէր–Պետրոսեանի հետ, 21–ին կը մասնակցին Հայաստանի անկախութեան տօնակատարութեան, 22–ին կ'այցելեն Ղարաբաղ, ապա՝ Բաքու:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՏԱՀՈԳ Է ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՑ ՀՐԹԻՌՆԵՐՈՎ

«Մխիթար» օրաթերթը Քեպտեմբեր 14 եւ 15–ի թիւերով երկրին որպէս լուրջ վտանգ կը ներկայացնէ Հայաստանի ու Սուրիոյ մէջ զետեղուած հրթիռները: Առաջին պարագային աղբիւրը Ազրբեջանի Արտաքին նախարարութեան փաստաթուղթերն են· անոնց համաձայն, Հայաստան 1993–96–ին Մոսկուայէն ձեռնած հրթիռները որոնք օժտուած են կորիւպային եւ քիմիական գլխանոցներով, զետեղած է Գիւմրիի ու Շուլիի մէջ: Սոռոյինները կրնան հարուածել Էրզրումը, Կարսը, Վանը, Արթուինը, իսկ երկրորդները՝ ազրբեջանական ամբողջ տարածքը, ներառեալ քարիւղի չրջանները:

Ազրբեջանի Արտաքին նախարարութիւնը չեչտած է թէ Հայաստանի նպատակն է այդ հրթիռներով արգելք ըլլալ ազրբեջանական քարիւղին Արեւմուտք հասնելուն: Նոյն աղբիւրէն մտահոգութիւն յայտնուած է յատկապէս Մինսկ–չաուրի Ջրամբարին համար: Ազրբեջանի մեծագոյն այդ Ջրամբարը որ 19 միլիառ խորանարդ մեթր տարողութիւն ունի եւ երկրին ուժանիւթի գլխաւոր հայթայթիչն է, հրթիռներուն թիրախ ըլլալու պարագային կ'ոդոզէ ազրբեջանական տարածքին 13%–ը: Ինդրոյ առարկայ Ջրամբարը կը գտնուի Լեռնային Ղարաբաղի հիւսիսակողմը, Ազրբեջան – Վրաստան սահմանին կից:

Ինչ կը վերաբերի Սուրիոյ առընչուած պնդումներուն, թերթը Սեպտեմբեր 15–ի թիւին մէջ աղբիւր ցոյց տալով ռուսական արբանեակներէ քաչուած լուսանկարներու վրայ կատարուած դնումներ, կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ մօտիկ զօտիի մը մէջ զետեղուած են Սքուտ հրթիռներու արդիական տեսակները որոնցմէ Սուրիա 120 հատ ունի: Իսրայէլեան թերթեր ալ լայն տեղ տուած են նիւթին:

***

Ցաջորդական այս լրատուութեան հետ թերթը տեղ տուած է նախկին դեսպան Շ· Էլէքտաղի մէկ գրութեան ուր Թուրքիոյ համար լուրջ սպառնալիք կը նկատուին սահմանակից երկիրներուն մէջ տեղուած հրթիռները որոնց թիրախ կրնան ըլլալ թրքական Ջրամբարներ, եւլն·: Յատկապէս Սուրիոյ կողմէ օգտագործելի հրթիռները, կ'ըսուի թէ, կրնան հարուածել երկրին նոյնիսկ արեւմտեան ոստաններուը, ինչպէս Պոլիսը: Նախկին դեսպանը օրէ օր չեչտուող այս սպառնալիքին դէմ երեք բան կը թելադրէ Անդարայի· զարկ տալ նման զինամթերքներու գործածութեան սահմանափակումին, միւս կողմէ՝ ամէն հաւանականութեան պատրաստ գտնուելու համար հարկաւոր պրպտումներով զարգացնել հրթիռներու թէքնոլոժին: Օգտակար կը նկատուի նաեւ որ Անդարա հետամուտ ըլլայ իր կարգին տիրանալու նման զինամթերքի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 15/16)

Ն· ՊԷՐՐԻ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ ԱՅՑԵԼԱԾ

Սեպտեմբեր 13–ին Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահ Ն· Պէրրի Բ· Ս–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅՐ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՓԱՆԻԿԻ ՄԵԾ ՍՈՒԳԸ

ԱՄԷՆՈՒՆ ԲԱՐԻ ՀԱՅՐԻԿԸ ՈՋ ԵՒՕ Է...

Արդար Հ. Կոմիտասի յիշատակը օրհնութեամբ

ՓԱՆԻԿ («Յառաջ»), Սեպտ. 11. –

Անոպասելի դոյժը կայծակի նման տիրացաւ Աչոցքէն Գիւմրի, Փանիկէն մինչեւ Տաշիր ու Երեւան, մինչեւ Ծաղկաձոր, ուր հոգեւոր առանձնութեան օրերը կ'անցընէին «Տիրամայր Հայաստանի» ճամբարի Հայ Քոյրերը, իրենց Սըբազան Առաջնորդի հետ:

Մեր չատ սիրելի Հայր Կոմիտասի սիրտը կանգ առած էր, անակնկալօրէն, Աչոցքի «Տիրամայր Նարեկի» հիւանդանոցին մէջ, ուր գացեր էր՝ բժշկական քննութեան մը ենթարկուելու:

Սեպտեմբեր 2, Երեքշաբթի դիւերը, ժամը 11:30–ին, սրտի երակներու աւօթային խցումի մը հետեւանքով, հակառակ չտապ օգնութեան սպասարկման բոլոր միջոցներուն, վերակենդանացումի արագ փորձերուն, բժշկապետին ու բժիշկներու վարպետ միջամտութեանց, Կամիլեան Հայր Մարիոյի ձեռքերուն մէջ, Փանիկի ժիր ժողովրդապետը կ'աւանդէր հոգին, հազիւ կէս ժամ տեւող հոգեվարքէ մը ետք:

Ազգին ու ժողովուրդին հոգեւոր ծառայութեան նուիրուած արտաչարժ ուղեւորութիւնները՝ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեան ոչ եւս էր:

Ու կը հնչէր Փանիկի եկեղեցւոյ զանգը, տխուր հեծկլտանքով լեցնելու Շիրակի դաշտավայրը, Արագածի սառոյտէն մինչեւ Սուրբ Ղազար սփռելու բօթը սրտաճմլիկ:

Սեպտ. 3, Ջորեքշաբթի, երեկոյեան դէմ, քահանայական չուրջառով պատուաւորուած, դագաղը կը ժամանէր Փանիկ. եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ դիւղին աղջիկները ծաղիկներ կը սփռէին առջեւէն: Արցունք կար բոլորին աչքերուն մէջ. Առաջնորդ Սրբազանն հազիւ կը զսպէր իր յուզմունքը:

Մաեր իմները փութացեր էին իրենց ցաւակցութիւնն յայտնելու, խմբուելով դագաղին չուրջ. Մարզային ու դիւղական իշխանութիւնները, զպրոցին տնօրէնը, հիւանդանոցին բժիշկներն ու բոյժքոյրերը, հարեւան դիւղերէն բարեկամներ:

Եկեղեցին արդէն լի էր յուզարկաւորներով. Ջահերը՝ վառ, խորանը մարմարեայ՝ իր չքեղութեամբ լուսազարդ, Փանիկի Տիրամայրը՝ վերեւէն սիրալիր հայեացքն էր ուղղած Հ. Կոմիտասին:

Առաջնորդը՝ Հ. Ներսէս Արք. Տէր-Ներսէսեան, իր փոխանորդ՝ Հ. Նշան Թ. Ծ. Վ. Գարաքէհէեան եւ ժողովրդապետ Հ. Մինաս Մուրատեան, երեքով կատարեցին քահանայութեան արարողութեան առաջին մասը: Սրբազանը՝ 1930–ական թուականներէն զասընկեր լուսահոգի եղբայրակցին՝ յուզմունքով ոգեկոչեց բազում արժանիքները հանգուցեալին եւ անոր կեանքի զրուագները ու համբուրեց Հ. Կոմիտասի ճակատը:

Արարողութեանը կը մասնակցէր հիւրարար Հայաստան գտնուող Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեանը, նախկին Առաջնորդ հիւս. Ամերիկայի ու Գանատայի հայ կաթողիկէ համայնքներուն:

Ժողովուրդն ամբողջ մեծ յարգանքով ողջունեց իր սիրելի հովիւը: Դիւերն ամբողջ, դիւացիներէն չատեր ազօթքով հսկեցին զագաղին չուրջ, Փանիկի Տիրամօր անոյշ հովանիին տակ:

Սեպտ. 4, կէսօրէ ետք՝ ժամը երեք: Փանիկի եկեղեցւոյն մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ ի հանգիստ հոգւոյ Հ. Կոմիտասի. եւ ապա՝ քահանայութեան արարողութեան երկրորդ մասը: Ժողովուրդը խտութեամբ հաւաքուած, լուռ կը հետեւի ազօթքներուն. արցունք, ծաղիկ ու խունկ կ'օծեն զագաղը:

Ներկայ է Շիրակի Մարզպետը՝ Պր. Արարատ Գոմցեան, փոխ–Մարզպետը՝ Պր. Պետրոս Մաքէեան եւ Մարզպետարանի Քարտուղար՝ Պր. Սէյրան Պետրոսեան, այլ պաշտօնակիցներով, որոնք սրտագին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն, յանուն Շիրակի Մարզի, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Սրբազան Առաջնորդին եւ անոր գործակից Հայրերուն: Որոշում կը տրուի թաղումը կատարել եկեղեցւոյ բակին մէջ, կանգնելով խաչքար–կոթող մը: Այլ ծրագրերը կը մշակուին, պետական իշխանութեանց հետ, թաղման կարգին համար, որ տեղի պիտի ունենայ վաղը:

Սեպտ. 5, կէսօրէ ետք՝ ժամը երկու:

Տաշնկ... Տաշնկ... ու դարձեալ կը հնչէ յամբօրէն փանիկի եկեղեցւոյ տրխուր զանգը, խուլ զօդանջով, սգաւորի յուզմունքով:

Եկեղեցին բակը լի է բազմահարիւր յուզարկաւորներով: Պայծառ արեւ մը կը չողայ, աշնանային ջերմութեամբ, կապոյտէն վար. Արագածի քառապատերն արդէն սպիտակ են հազուեր, երկուան փոթորիկէն ետք:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ցաւակցական հեռագրին վրայ, այսօր ահա անոր սուգի ողջոյնը կը բերէր Ս. Էջմիածնէն, Մայր Աթոռի Դիւանապետ Ներսէս Արք. Պոզապալեան: Շիրակի Թեմի կողմէն փութացեր էին Գիւմրիէն երկու քահանաներ՝ Տէր Շիրակ ու Տէր Արսէն, Հառիճավանքի վանահայրը, Մկրտչական եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու Հայաստանի ներկայացուցիչներ՝ Երեւանէն եւ Գիւմրիէն Վեր. Եուրի Աւանէսեան եւ Վեր. Ռուբիկ Փահլեւանեան, Վեր. Ռբն Լեւոնեանի ցաւակցական նամակով:

Հեռագրերով վշտակցութեան ջերմ ըզգացումներ կը յայտնէին Երեւանէն՝ Շահէ Արք. Ածէմեան, Պետական Համալսարանի աստուածաբանութեան ամպիոնի վարիչ, Վենետիկէն՝ Ս. Ղազարու Աբբահայր՝ Վարդան Ծ. Վ. Քէշիշեան, Հռոմէն՝ Մայր Արմինէ Մակարոսեան, Ընդհ. Մեծաւորուհի Ան. Ցղութեան Հայ Քոյրերու Միաբանութեան, Վենետիկի Համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան:

Սրտառուչ երկար նամակով՝ ցաւակցութիւն կը յայտնէր Հռոմի Արեւելեան Եկեղեցիներու Մորհրդաժողովի նախագահ՝ Ծիր. Աքիլլէ Սիլվեստրինի, որու կը զուգէր իր յուզմունքը Մոնս. Կ. Կուճերոթթի: Միրանաւորին նամակը՝ որ մեզ գնահատանքով կը ներբողէր լուսահոգի Հ. Կոմիտասի չինարար ու անձնուէր գործունէութիւնը, հանրութեան կարդաց նոյնինքն Առաջնորդը՝ Հ. Ներսէս Արք. Տէր–Ներսէսեան:

Մարզպետարանի իշխանութիւնները, ինչպէս երէկ, դարձեալ փութացեր էին, վերջին անդամ ողջունելու Փանիկի մեծ ու խոնարհ վաստակաւորը. հոն էին Աչոցքի ու Փանիկի հիւանդանոցներու անձնակազմերը, բժիշկներ, բոյժ–քոյրեր, ուսուցիչ–ուսուցչուհիներ, աշակերտներ՝ սեւ երիզներ կապած իրենց ձեռքերուն՝ չուրջն էին չարուեր դագաղին, ուրիշներ կը հսկէին կարգապահութեան, աղջիկները ծաղկեփունջեր կը զետեղէին: Յարգանքի տուրք կը մատուցէին՝ կրօնիք Գործերու Խորհրդի անունով՝ Պր. Սերգէյ Վարդանեան, Ճինիչեան Հիմնադրամի եւ Հայաստանի Աստուածաչնչային Ընկերակցութեան ներկայացուցիչներ, Մխիթարեան նախկին աշակերտներու կողմէ՝ Պր. Յովսէփ Սէֆերեան (Հնդկաստանի ներկայացուցիչ ի Հայաստան), Ան. Ցղութեան Հայ Քոյրերը՝ Ծաղկաձորէն, Գիւմրիէն, Տաւիշէն, Հեշտիայէն:

Պատարագի ընթացքին, զոր մատոյց Առաջնորդ Սրբազան Հայրը՝ Ներսէս Արքեպիսկ. Տէր–Ներսէսեան, յուզիչ խօսքերով ու արցունքով դրուատեց հանգուցեալի ազգանուէրը ու չինարար վաստակը, անցեալէն ու մանաւանդ 1991 թուականէն ասդին, ի Փանիկ: «Ամէն բան թողուց, ինչպէս Յիսուսի Առաքեալները, – ըսաւ Սրբազան Առաջնորդը, նկատի առնելով օրուան Աւետարանէն, – ու եկաւ Հայաստան, Փանիկ, նուիրուելու իր փոքրիկ եղբայրներու ծառայութեան»:

Շատ յուզիչ էր արարողութեան այն պահը՝ ուր, յանուն հանգուցեալին, ներկայ բոլոր հոգեւորականները հրաժեշտի ողջոյն կու տային սուրբ Եկեղեցւոյ, ազգային–եկեղեցական խորանին, քահանայական Հայրերուն ու բոլոր ժողովուրդին, ողբալի յայտարարելով՝ թէ ահա՛ նա կ'երթայ իր արարչին մօտ, աւարտած ըլլով իր երկրային ճանապարհորդութիւնը: Ու բոլորը կը բարձրանային խոր, համբուրելու Սուրբ Խաչն ու Աւետարանը, եւ ապա կ'ողջագուրուէին, փոխադարձելով վարդապետին:

Պոզապալեան Արք. յուզմունքով կ'երդէր «Ողջոյն»ներէն առաջինը, ու ազօթքներով կը մասնակցէր արարողութեան:

Ու թափօրը կ'երկարէր եկեղեցւոյ չուրջը, ողբաձայն չարականներով, սուխուր զանգին ընկերակցութեամբ, ու կանգ կ'առնէր բակին մէջտեղը, գանգակատան առջեւ ուր ծայր կու տային դամբանական ոգեկոչումները. նախ՝ Վեհափառ Հայրապետի Ս. Էջմիածնի ներկայացուցիչ՝ Ներսէս Արք. Պոզապալեան կը յիշէր իր անդրանիկ հանդիպումը Հ. Կոմիտասին, Լիբանանի Պիքֆայա գիւղի բարձունքին, ու հետզհետէ 1951 թուականէն մինչեւ Երեւան, Էջմիածին ու Փանիկ. ցաւակցութիւն կը յայտնէր նաեւ Հայաստանի Աստուածաչնչային Ընկերութեան եւ Ճինիչեան Հիմնադրամի Մորհուրդներուն կողմէ, որոնց անդամն էր լուսահոգին: Ապա՝ Շիրակի Թեմէ անունով՝ Արսէն Քհնյ. Սիմոնեանը, հոգեզուէչ զգացումներով եւ էֆեմէրիտ մաղթանքներով վեր կը հանէր Հ. Կոմիտասի համեղբայրական ու մխանական վերաբերումը Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ եւ անոր զաւակներուն հանդէպ: Հայ Աւետարանական ու Մկրտչական Եկեղեցիներու վշտակցութիւնը կը բերէր Վեր. Եուրի Աւանէսեան: Մխիթարեան նախկին աշակերտներու անունով՝ Պր. Յովսէփ Սեֆերեան, խանդավառ ու արեւաշող խօսքերով:

Ոգեկոչման պահը կը փակէր Շիրակի Մարզի փոխ–Մարզպետ, Պարոն Պետրոս Մաքէեան, նախկին նախագահ ամբողջ Արթիկի շրջանի, ինք եւս Փանիկցի եւ մտերիմ բարեկամ Հ. Կոմիտասի:

Թաղման արարողութեան վերջին պահուն, Ներսէս Արք. Պոզապալեան երգեց «Դո՛րձ, անձ իմ» չարականը, Առաջնորդ Հայրը օրհնեց հողը ու «Փառք ի բարձունս»ի երեքուն եղանակով ու զամբանին օրհնութեամբ լրացաւ արարողութիւնը, չատերու արցունքներն ալ թաղելով՝ լուսահոգի, չատ սիրելի, անմոռանալի Հ. Կոմիտասի աճիւններուն հետ:

Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ եկան զարդարել զամբանը՝ յանուն Փանիկի Եկեղեցւոյ Սպասաւորներուն, Դպրոցին, Հիւանդանոցին, Աչոցքի բժիշկներուն, Հայաստանի Աստուածաչնչային Ընկերակցութեան, Հայ Աւետարանական եւ Մկրտչական Եկեղեցիներուն, Ճինիչեան Հիմնադրամի Խորհուրդին, Ան. Ցղութեան Հայ Քոյրերուն եւ Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանին:

Վերանորոգ եկեղեցւոյ դիմաց, ընդմէջ նորակառոյց քարաչէն քահանայատան եւ աշակերտներու ժողովատեղին (վերջինս՝ դեռ անաւարտ, «Օրածորիս» անունով), եկաւ հանդչիլ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեանը, պարտէզի արեւմտեան պատին առջեւ. մինչ իր ձեռնարկով բարձրացած հիանալի հիւանդանոցը, իր ընտիր ու բարձրորակ սարքաւորումներով՝ կը հսկէ հիւսիսէն, որպէս ամուր բերդ ապագայ առողջ սերունդներու:

Մայրամուտի ոսկի չողերն եկան օծելու ծաղկազարդ դամբանը, մինչ յուղարկաւորները, հաւաքուած ակումբի սրահին մէջ, հոգեճաշով ու զգայուն ներբողներով կը զրուատէին հանգուցեալին անխոնջ վաստակը:

Անմոռաց յիշատակը օրհնեալ
արեւաշող ծաղիկ նման
ճառագայթէ Փանիկէն յաւիտեան,
Սիրելի Հ. Կոմիտաս Մանուկեան:

ՍԳԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

Ծնած է Կ. Պոլիս, 1921–ի Օգոստոսի 16–ին: Տնտեսական համեստ պայմաններով ապրող ծնողաց զաւակ, Նորայր անունով (դերդաստանի բուն հայրական ազգանունը՝ Ունճեան), կ'ունենայ քոյր մըն ալ, որ կ'ապրի Խոթանպուլ: Այլ հարազատներ ունի հոն ու Մարսէյլ:

Նորայր, այլ հասակակից ընկերներով կը մտնէ Վենետիկի Ս. Ղազար վանքը, 1930 թուի Հոկտեմբերին:

Բարձրագոյն երկրորդական ուսումը ներքին եւ կ'անզամակցի Մխիթարեան Միաբանութեան: Իր հարազատ դասընկերներն էին՝ Հ. Եփրեմ Տէր–Ղազարեան, Հ. Պօղոս Անանեան եւ Հ. Ներսէս Տէր–Ներսէսեան:

1940–47 թուականներուն, իր ընկերներով, կ'աշակերտի, Հռոմի մէջ, «Գրիգորեան» աշխարհահռչակ համալսարանին, երեք տարի՝ փիլիսոփայութիւն եւ չորս՝ աստուածաբանութիւն:

1947 Դեկտեմբերին կը ձեռնադրուի կուսակրօն արեղայ, ինքն ալ՝ Տէր–Ներսէսեան Արքեպիսկոպոսի նման՝ Տէր Սարգիս Արքեպիսկոպոս Տէր–Աբրահամեանէն, որ Կովկասի Հայ Կաթողիկէներու Առաջնորդն էր եղած, խորհրդային կարգերու հաստատումէն առաջ (1902 – 1918):

1948 – 1958, Հայր Կոմիտաս կը գործէ Լիբանանի մէջ, ուր Վենետիկի Մխիթարեանները մասնաճիւղ բացած էին, որպէս փոքր Ընծայարան:

1960–ին, իր դասընկերներով կը ստանայ Ծայրագոյն Վարդապետի աստիճան, Ուրուհոճեան Աբբահօր ձեռքերէն:

Մինչեւ 1964 կը պաշտօնավարէ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի մէջ, ուսումնական տեսուչի պաշտօնով: Կը հասցնէ փայլուն աշակերտներ, որոնք այսօր պատիւ կը բերեն՝ աշխարհի չորս ծագերուն, Պոլսէն Լոս–Անճելըս: Ապա մի քանի տարի կը ստանձնէ մատակարարման պատասխանատուութիւնները, Ս. Ղազարու մէջ ու չուրջը:

1973 – 1990 կը վարէ Ս. Ղազարի տպարանը, մեծ ձեռնհասութեամբ. այժմեական ծրագրերու հետամուտ՝ իր գործօն նկարագրով Մխիթարեան Տպարանը կը զարձնէ Վենետիկ քաղաքի ամէնէն արդիական ու փայլուն տպարաններէն մէկը: Կը հրատարակէ արժէքաւոր բազում գրքեր, դիզարուեստական բարձր որակով:

Այնուհետեւ չուրջ տարի մը կը պաշտօնավարէ Հալէպ, Մխիթարեան Վարժարանի սեմէն ներս ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ:

1991–ի Ապրիլին կու գայ Հայաստան եւ կը սահմանուի Արթիկի չրջանի Փանիկ հայ կաթողիկէ դիւղի ժողովրդապետ, հոգեւոր հովիւ:

Կը չէնցնէ եկեղեցին, նոր հիւանդանոցին հիմերը կը դնէ, կը կառուցէ ժողովրդապետարան ու դիւղի տղոց համար ժողովատեղի, որ տակաւին կը մնայ անաւարտ:

Գործունեայ, նկարագրով՝ չէն ու չատ սրամիտ, կ'առինքնէ ամբողջ ժողովուրդը, մեծապէս նպաստելով դիւղի հոգեւոր վերելքին:

Եւ ահա՛ անակնկալօրէն, Հ. Կոմիտաս կը հեռանայ այս աշխարհէն, իր սիրելի դիւղէն ու դիւղացիներէն, որոնց համակիրն էր զարձած՝ հայրական սիրով:

«Ազգին համար» – ինչպէս սովոր էր ըսել–, աշխատեցաւ մինչեւ վերջին չունչը, մեծ անձնուիրութեամբ:

Անդամ էր Հայաստանի Աստուածաչնչային Ընկերակցութեան եւ Ճինիչեան Հիմնադրամի Հայաստանի Խորհուրդներուն, իր գործակցութեամբ:

«ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՉԱՆԱԶԱՆ ՁՆՇՈՒՄՆԵՐՈՎ ԿԸ ՉԱՆԱՑ ՄԵԶ ԲՆԱԶՆՋԵԼ»

ՀԱՑ ԵՒ ՅՈՅՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻՆ

«Ենի Եիւզըլ» թերթի աշխատակից Զէյնէփ Զուհաճը Այպազ Օդոստոս 27–ին քաւական լայն տեղ յատկացուցած էր հայ եւ յոյն փոքրամասնութիւններու հարցերուն, որոնց դլխաւոր առանցքը կը կազմէ կալուածներու վրայ դրուած սահմանափակումը: Թղթակիցը կը նշէ, որ հայ եւ յոյն համայնքի ներկայացուցիչները այլեւս լռեցին Լոզանի դաշնադրած խտրականութիւնէն: «Տակաւին դրուած խտրականութիւնէն: «Տակաւին չեն մեռնուած ամէնուն կողմէ դնահատուած ընկերութեան մը ամբողջական անդամ նկատուելու, կը խուսափին արտայայտուելէ նոյնիսկ երբ երկրին քաղաքական դասը իր մեղայականը կը ներկայացնէ: Այնքան ծանր կը ճնշէ անոնց վրայ յանցապարտութեան, ամօթի

բուն կամ կը փոխանցուին պետական դանձին:

Յոյն համայնքի փաստաբաններէն Վասիլ Գարամանոխս օրինակներ կու տայ եւ կ'ըսէ, թէ միայն Զարիֆուս անուն Յոյնի մը վրայ արձանագրուած են աւելի քան 300 կալուածներ եւ կղզիներուն կէսը, որոնք մի առ մի եւս կ'առնուին, որովհետեւ Զարիֆուս ժառանգորդներ չունի:

1971–ին գերագոյն ատեանի կողմէ տրուած որոշումի մը համաձայն, ոչ թուրք հաստատութիւնները կալուածի չեն կրնար տիրանալ:

Այսօր հայ համայնքը աւելի քան 30 կալուածներ կորսնցուցած է, իսկ Յոյները՝ աւելի շատ: Միայն Պալըքլըի Յունաց հիւանդանոցին պատկանող 105 կալուածներ եւ Պուրկազ կղզիի կէսը այս ձեւով եղած է համայնքին ձեռքէն: Այսպիսի սահմանափակումներու պատճառաւ Հայեր եւ Յոյներ սկսած են արտագաղթել եւ այսօր երկրին մէջ մնացած է 80 հազար Հայ եւ 3 հազար Յոյն:

Թղթակիցը կ'եզրակացնէ.

– Իրականութեան մէջ այս համայնքները մեծ բան չեն ուզեր թուրք պետութենէն: Անոնք պարզապէս կ'ուզեն որ համայնքային հաստատութիւններու կացութիւնը ճշդող յստակ եւ նոր օրէնք մը քուէարկուի: Իսկ յոյն համայնքը կ'ըսէ. «Առկայ օրէնքները նոյնութեամբ թող գործադրուին, այդ ալ կը բաւէ»:

ԱՄԼԱՑՈՒՄԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ

Շուէյտի մէջ երեւան հանուած բռնի ամլացումներու թղթածրար մը մեծ զարմանք պատճառեց ամբողջ աշխարհին: Այդ գործողութիւնները կատարուած էին 1935–1976–ին, 60 հազար հոգիի վրայ որոնց մեծ մասը կիներ են: Մեկնակէտը այն է որ մտայնին կամ բարոյական թերութիւններու տէր նկատուած այդ անձերուն սերնդագործումը վտանգ կը հանդիսանար առողջ ընկերութեան մը:

Համարկումի մեծ կարողութեամբ հիացում առթած այդ երկիրը բոլորովին նոր դիմագիծով մը կը յայտնուի այսօր. իսկ այդ մարդիկը որոնք արժանի չեն սեռնուած ամէնուն կողմէ դնահատուած ընկերութեան մը ամբողջական անդամ նկատուելու, կը խուսափին արտայայտուելէ նոյնիսկ երբ երկրին քաղաքական դասը իր մեղայականը կը ներկայացնէ: Այնքան ծանր կը ճնշէ անոնց վրայ յանցապարտութեան, ամօթի պատգումը ու այնքան արմատապէս ներթացուցած են մակարոյծներ եղած ըլլալու պարագան:

Անոնք որոնք կը համարձակին խօսիլ այդ ցաւատիպ անցեալին մասին, կու տան իրենց ամլացումին չարժառիթները. բռնակի հանգամանան կոչուած սպայ մը կ'ըսէ թէ չատ անառակ պատանի մըն էր, դպրոցը խարդախութիւններ ըրած, եւլն.: 13 տարեկանին տարուած է դաստիարակիչ կեդրոն մը ուրկէ կարենալ արձակուելու համար պայման դրուած է որ ամլացուի: Մնողքը առանց հասկնալու խնդրին էութիւնը, համաձայն են: Կին մը կը պատմէ թէ ապօրինի երախայ մըն էր, ինչ որ 40–ական թուականներուն ամօթալի բան կը համարուէր, չանախակի փախուստներ կ'ունենար: Կ'ենթադրէ որ անբաղձալի յղութենէ մը խուսափելու համար դինք ամլացուցած են. նաեւ ընկերութեան մէջ իրեն նմանները չունենալու համար:

Այն լրագրողը, Մ. Զարէմպա, որ հրապարակած է հարցը, կը զարմանայ զոհերու մեծ մասին քով ըմբոստութեան բացակայութեան: Ընդհանուր է ամբողջ սերունդի մը երախտագիտութիւնը ընկերային – ժողովրդավար պետութեան նկատմամբ: Ան է որ 1925 – 50 տարիներուն երկրին ապահոված է բարգաւաճում մը աննախընթաց թափ մը: Ու առար մխիթար ամէն նախաձեռնութիւն, որքան ալ անընդունելի ըլլայ, հաչտ աչքով դիտուած է:

Շուէյտի խնդիրը արդիւնքը չէ եղած ցեղապաշտական տեսութեան մը. ան ներպատակ ունեցած է ստեղծել առաւելագոյն չափով առողջ հասարականութիւն մը: Հոն տեղ պէտք չէ ունենային մոլութիւններու տէր ծնողներու զաւակները, անուղղայ նկատուածները, եւայլն:

Այսուհանդերձ, լրագրողը կ'ըսէ թէ կապեր կային նացիներու եւ չուէտացի ընկերարաններու միջեւ, որոնք կողմնակից էին ընկերութեան բարւոքման սլոգան պարտադիր ամլացումին: 1942–ին չուէտական ընկերային հարցերու նախարարութիւնը հրահանգած էր որ ցանկագրուին երկրին բոլոր ցեխաններն ու գաւարկապորանները: Բոլորին ուղեղները չափուած էին: Կային հոգեբոյժեր որոնք մասնաւոր թերութեան մը տէր գաւարկապորտներու ամլացումը հարկաւոր կը նկատէին հակառակ անոր որ այդ մարդիկը հարապատ Շուէտացիներ էին:

Պատմարան կին մը որ կ'ուսումնասիրէ ամլացումի թղթածրարները, գտած է կրօնաւորի մը նամակը որով ան կը հրահանդէր աշակերտներէն մէկուն ամլացումը, այն պատճառաբանութեամբ որ կրօնքի դասը չէր սորվեր...: Մէկը ամլացումի վտանգի կ'ենթարկուէր նաեւ իր դրացիներուն կամ մէկ ուսուցիչին մատնութեամբ: Իրմէ կը պահանջուէր, որ թուէ Շուէտի թագաւորները, կամ ըսէ թէ ո՛ր նահանգին մէջ կը գտնուէր Մալմէօ քաղաքը: Եթէ չկարենար պէտք եղած պատասխանները տալ, կ'ամլացուէր: Այդ գործողութեան կ'առաջնորդէր նաեւ բարոյական չափանիշներու անտեսումը. չատ հզօր ազդակ էր նաեւ տրնտեսական պատճառաբանութիւնը: 1960–70 տասնամեակին կ'ամլացուէին բոլոր այն կիները որոնք կ'ուզէին վիժում բնել:

Մ. Զարէմպա կ'ըսէ թէ նոյնիսկ օրէնքին 1976–ին ընդունէն ետքն ալ ամլացման պարագաներ արձանագրուած են: Բազմաթիւ կիներ բողոք ներկայացուցած են որ առանց իրենց գիտութեան ամլացուած են ծննդաբերութեան մը ընթացքին:

Զարմանալի է կարդալ որ Զարէմպա ընդդիմադիրներ, քննադատողներ ալ ունի: Ընկերային – ժողովրդավարներու թերթը անոնցմէ է. կ'ըսէ թէ քօղարկուած նացիներ նկատելով ընկերային – ժողովրդավարները, ան կ'ուզէ վարկաբեկել համակարգը: Ամէն բան իր չրջանակին մէջ պէտք է դետեղուի:

Այսուհանդերձ, երեսփոխանական ընտրութիւններուն տարի մը միայն մնացած, երկրին դլխաւոր կուսակցութեան համար կաշառակերութեան խնդիրներու, անդործութեան մրցանիշ մակարդակի մը հետ յաւելեալ հարուած մը եղած է այս թղթածրարին հրապարակումը:

*
**

Նիւթին մասին ֆրանսական մօտեցում մը կը մերժէ ամէն պարտադրանք: 1996–ին հարց եղած է մտային անկարներու ամլացումը: Բարոյական հարցերու ազգ. Կոմիտէին նախագահը յայտնած է թէ անընդունելի է ամէն ամլացում երբ չկայ ենթակային կամքը: Միակ պարագան որ կ'արտօնէ ամլացումը, բժշկական ստիպողութիւնը կրնայ ըլլալ:

Այսուհանդերձ, չարաթաթերթի մը հրապարակումները թէ Ֆրանսայի մէջ տկարամիտներ բռնադատուած են ամլացումի, բաւական աղմուկի պատճառ եղած է: Կ'ըսուի թէ 15 հազար պարագաներ կան: Ցիշուածները կը վերաբերին երիտասարդուհիներու որոնց տկարութիւնը երբեմն հետեւանք է փիզիքական խանդարումի: Անոնց ամլացումին գլխաւոր պատճառը սեռային հակումներն են որոնք վախցուցած են ծնողքները ու դիմած են ամլացումի ապահով ճամբուն, հիմնապէս փրկուելու համար անբաղձալի հետեւանքներէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

– Ուրիշ ճար չկար, պատասխանեց Մանուկ կարուկ կերպով, եւ ժամկոչի մը համար չեմ ուզեր Մարզար էֆէնտիին ու Մխրանիկ էֆէնտիին հետ դէշ մարդ ըլլալ, հետեւաբար լաւագոյն էր խոսակցութիւնը ուրիշ նիւթի մը վրայ բերել:

– Այս առտուան թերթերը կարդացի՞ր, հարցուց:

– Աչքէ անցուցի, պատասխանեց Մանուկ օղիի գաւաթը պարպելով:

– Նոր բան մը կա՞յ...

– Վարչութիւնը նոր պատուիրակ մը պիտի ղրկէ եղեր Երուսաղէմ եւ...:

– Ձանըմ, վազ անցիր սա Երուսաղէմի խնդրէն, ա՛լ համբ փախաւ, գոչեց Ռափիկ, քաղաքական բան մը կա՞յ, ան նայինք...

– Ինկիլիզը նորէն քիւլահ մը հազրը կ'ընէ կոր, ամմա՝ նայինք որո՞ւն դլուխը պիտի անցընէ:

Ինկիլիզին անունը լսելուն պէս Ռափիկ աղայի դիմքը ճառագայթեց, ոգեւորուեցաւ:

Ինկիլիզը իր սիրական կուռքն էր, իր պաշտամունքին միակ առարկան: Ինկիլիզը ինչ ըսէ նէ՝ ան կ'ըլլայ, կը պատդամէր, ամէն անդամ որ քաղաքական կնճռոտ կացութեան մը առթիւ խօսք բացուէր: Ոսկերիչներու չուկային քաղաքական երկու մեծ բաժանումներուն – Ինկիլիզեան եւ Մոսկոֆեան – առաջնոյն պարագլուխներէն մէկէն էր Ռափիկ աղա, եւ այս պատճառով յաճախ բուռն վիճաբանութիւններ կ'ունենար Մոսկոֆեաններուն հետ:

– Է՛յ, ի՞նչ է եղեր, պատմէ՝ նայինք, հարցուց, հետաքրքիր, իր բարեկամին:

– Սըր Էտուարտ Կրէյ յայտարարեր է որ եթէ մերձաւոր Արեւելքի արդի կացութեան մէջ փոփոխութիւններ մըտցընելու հարկը չեչտուի եւ արտաքին միջամտութիւններ ի յայտ դան՝ Անգլիա, հաւատարիմ իր դարաւոր քաղաքականութեան, իր ուղղութիւնը պիտի որոշէ դէպքերու առնելիք հաւանական ընթացքին համապատասխան կերպով:

Ռափիկ աղա հակառակ Սըր Էտուարտ Կրէյի մասին ունեցած անսահման սքանչացումին, չկրցաւ որոշակի ըմբռնել յայտարարութեան խմաստը:

– Սա լրագիրը քովդ է նէ՝ ինծի տուր, ըսաւ Մանուկ աղային որ փութաց բռեկամին խնդիրը կատարելու:

– Շունչանորդին անանկ լաստիկլի խօսք մը ըրեր է որ, ըսաւ, մէջէն չելլուիր կոր:

– Ես ալ աղէկ մը չկրցայ հասկնալ, խոստովանեցաւ Մանուկ աղա:

– Քար մը կայ ամմա, որո՞ւ է...

Եւ Ռափիկ աղա մխրճուեցաւ քաղաքականութեան խորը եւ իչխաւ մինչեւ Ղրիմի պատերազմ:

– Ա՛լ երթանք, ընդմիջեց Մանուկ աղա ոտքի ելլելով, ժամը մէկն է...

– Վա՛յ, այդչա՞փ եղեր է:

Երկու թաղականները ժամադիր ըլլալով՝ իրիկուան դէմ կրկին միացան ու գացին Պօղոս էֆէնտիին բնակարանը, առտուան միջադէպը բացատրելու:

Թաղական խորհրդի առենապետը կը պատրաստուէր կնոջը հետ պտոյտի երթալու, այսուհանդերձ հիւրերը ընդունեցաւ, մանաւանդ որ այս վերջինները յայտարարեցին թէ՝ քանի մը վայրկեան միայն պիտի մնային:

– Վազը առտու ժամկոչ Վարդանը պիտի ճամբենք, ըսաւ Մանուկ աղա:

– Ինչո՞ւ, ինչ կայ որ, հարցուց առենապետը:

– Առանկ պէտք եղաւ... քու մեկնելէդ եաքը Սասանեան էֆէնտին ու Մխրանիկ էֆէնտին եկան, եւ իրեն դէմ բողոքներ ըրին:

– Բայց խնդիրը ի՞նչ է...

Մանուկ էֆէնտի մանրամասնօրէն պատմեց առտուան այցելութիւնը:

Պօղոս էֆէնտի ինքն գայթակղեցաւ պատահածին համար, մանաւանդ չատ յաւ զգաց որ անուղղակի կերպով վչտացուցած էին Մարգար էֆէնտին: Առանկ հարուստ եւ հրապարակին վրայ կարեւոր դիրք մը գրաւող անձ մը վչտացնել արդարեւ աննպատակ էր:

– Իրաւունք ունիք, ըսաւ, անմիջապէս ճամբելու է այդ ժամկոչը, Մարգար էֆէնտիէն ալ ներում խնդրելու է եղածին համար:

– Մենք արդէն ներում խնդրեցինք:

– Ես ալ պէտք է դինքը տեսնեմ ու նեղսում խնդրեմ:

– Աղէկ կ'ըլլայ... ուրեմն այսպէս ոչըսում տրուեցաւ: Ես արդէն վստահ էի որ դուն ալ Վարդանի ճամբուելուն պիտի չհակառակէիր, այսուհանդերձ չուզեցինք առանց քու դիտութեանդ բան մը ընել... ուրեմն ձեր պատչին արդելք չըլլանք, մնաք բարով:

Շաղիկ, որ մինչեւ այն ատեն լուռ ունկնդիրը եղած էր այս խոսակցութեան, յանկարծ ոտքի ելաւ ու իր ամուսնոյն դառնալով, գոչեց.

– Ժամկոչը տեղ մըն ալ չպիտի երթայ, հոն պիտի մնայ...

– Ինչո՞ւ համար, հարցուց Պօղոս էֆէնտի:

– Որովհետեւ ինք քնաւ յանցանք չունի, ես լսի որ աթոռը հոն գնէ ու ինք ալ հնազանդեցաւ:

– Ձիշդ ինքն ալ այնպէս պատմեց, ըսաւ Ռափիկ աղա որ մինչեւ այն ատեն խօսքի չէր խառնուած, բայց Մանուկ աղան քաչուեցաւ լսելու:

(Շար. 7)

(Շար. Ա. էջէն)

բարբեցեանի, դեսպաններու եւ պաշտօնատարներու հետ այցելած է Մինճեանկարերդ, ծաղկեպսակ դրած եղեռնի յուշարձանին ու մտած ցեղասպանութեան թանգարան: Ն. Պէրբի թանգարանին յանձնած է անցեալ Մայիս 3–ին 1915–ի ցեղասպանութեան մասին Լիբանանի Խորհրդարանին ընդունած բանաձեւին բնօրինակը: Յաջորդ օրն ալ այցելած է էջմիածին:

Սեպտ. 14–ին Ն. Պէրբի եւ Բ. Արարքցեան լրագրողներու հետ հանդիպում մը ունեցած են, ամփոփելու համար այցելութեան արդիւնքները: Ն. Պէրբի այդ հանդիպումին խօսելով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մասին, ըսած է թէ ի–րեն համար հիմնական լուծումը կրնայ յաջորդել տեղւոյն վրայ ՄԱԿ–ի հսկողութեան տակ կատարուելիք հանրաքուէի մը: Աւելցուցած է թէ եթէ այդ պարագային Ղարաբաղի ժողովուրդը անկախ ըլլալու կամքը արտայայտէ, Լիբանան անմիջապէս կը ճանչնայ անոր անկախութիւնը:

Խօսելով Հայաստան – Լիբանան դրացութեան հեռանկարներուն մասին, Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահը ըսած է թէ Հայաստան կրնայ օգտուիլ իր երկրին դրօսաշրջութեան եւ դրամատնային գործունէութեան փորձառութենէն:

*
**

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՋԱԽԱԽՔ ԱՑՑԵԼԱԾ

Սեպտեմբեր 14–ին Ջաւախք կատարած այցէն Թիֆլիս վերադարձած է Խորհրդարանի նախագահը Զ. Ժվանիա: Ա–խալցխայի մէջ մամուլի ասուլիսին ան յայտնած է որ տեղական խնդիրները ո–րոնց մասին խօսուեցաւ, բնորոշ են նաեւ երկրին միւս մասերուն եւ թէ հիմնական խնդիրը կեդրոնին չըլլաններուն հետ կապն է:

*
**

ՀԱՅԿ. ԿՈՆԵԱԿԸ ՄՐՑԱՆԱԿԱՒՈՐ

Տիրասպոլի կոնեակի գործատան 100–ամեակին առթիւ 50 երկիրներու մասնակցութեամբ կոնեակի մրցում մը տեղի ունեցած է: Հայկական Անի, Տօնական, Նայիրի, Կիլիկիա, Սպարապետ կոնեակները արժանացած են ոսկէ մետալներու: Սեպտեմբեր 28–30 կը նշուի Երեւանի կոնեակի գործատան 110–ամեակը ո–րուն առիթով եւս նման մրցում կը կազմակերպուի:

*
**

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՏԻՐԱՑԱԾ ԵՐԿՈՒ ԶՐԵԼԿՏՐԱԿԱՅԱՆԻ

Փոքր Ջրելկտրակայանները սեփականաշնորհելու մրցոյթին Բ. փուլին, Գորէգի չըլանէն Ֆրանսական ընկերութիւն մը տէր եղած է Կապանի «Ողջի 2» եւ «Ողջի 3» կայաններուն: Նախապատրաստական աշխատանքը կատարած է «Ուժանիւթ Հայաստանին» ոչ կառավարական Ֆրանսական կազմակերպութիւնը: Տարուած աշխատանքին կարեւոր մասնակցութիւն ունեցած է Ջրելկտրակայաններու փորձագէտ Օ. Պալասանեան:

*
**

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Լեհաստանի վրացւոյ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած ըմբշամարտի յունահռոմէական ոճի համաշխարհային ախոյեանութեան մրցաշարքին մասնակցած հայաստանցի հինգ մարզիկներէն միայն դիմբեցի Արմէն Զուղարեան (54 քգ.) յաջողած է պատուանդան բարձրանալ, որպէս երկրորդ եւ իրրեւ այդ արծաթէ մետալակիր. ան աւարտական խաղին 0–1 պարտուած է իր թուրք մրցակիցէն:

Տխուր երեւոյթ եղած է հաստատել որ Ամերիկայի ողիմպիականներուն Հայաստանի միակ ոսկի մետալը պատհովող ախոյեան Արմէն Նազարեան (58 քգ.) հանդէս եկած է Պուլկարիոյ կազմէն, անոր դրօշակին ներքեւ: Ան գրաւած է գ. տեղը: Կային նաեւ այլ հայ անուններ, ինչպէս Մխիթար Մանուկեան (63,5 քգ., Ղազախստանի հաւաքականէն) եւ Ալֆրէտ Տէր–Մկրտչեան (Գերմանիոյ կազմէն) որոնք համապատասխանաբար գրաւեցին 5–րդ եւ 3–րդ տեղերը:

Իր քրոջ պատակները իսր ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ՓԷՅ ՀԱԼՕՈՒԷՅԻ KAYE HOLLOWAY

(Ծնեալ՝ Գեղունի Հէֆիմեան)

Docteur en droit de la faculté de droit de Paris
Diplômée de l'Ecole des Sciences politiques et économiques de Londres
Licenciée ès Lettres de la Sorbonne
Membre du Comité Français de l'ASSOCIATION DE DROIT INTERNATIONAL

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 12–ին, 88 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 18, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ – Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Famille Tavitian
16, Place du Marché
92200 Neuilly-sur-Seine

*
**

Ողբացեալը՝ ծնեալ Գեղունի Հէքիմեան ծնած էր Տրապիզոն: Անգլիահպատակ, երկար տարիներէ ի վեր Փարիզ կ'ապրէր: Ծանօթ էր որպէս հեղինակութիւն մը միջազգային իրաւագիտութեան եւ քաղաքական դիւանագիտութեան մէջ, հնոր–հիւ դասախօսութիւններու եւ դոլոքնըրու որոնց մասնակցած էր բազմաթիւ երկիրներու մէջ, արեւմտեան թէ արեւելեան Եւրոպա:

Քէյ Հոլօուէյ հեղինակ էր նաեւ հատորներու.–

«Les Réserves dans les traités internationaux», «Modern Trends in Treaty Law», «Recents Developments in France», «Le Canada : Pourquoi l'impasse», *եւ իր վերջին հատորը՝* «Յուշերս» *լոյս կը տեսնէ քանի մը ամիսէն: Հեղինակի իր հանգամանքը եւ բրիտանական հպատակութիւնը թոյլ տուած են իրեն որ պաշտպան հանդիսանայ Հայ Դատին, որու օժանդակած է մասնակցելով բազմաթիւ նստաշրջաններու դարուս առաջին ցեղասպանութեան ճանաչման համար:*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :

— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).

Date limite d'inscription : 30 Septembre.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի

Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

–ՇԷՆ–ՓՐԱՆՍԱ–

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Հայաստան Հիմնադրամի Ղարաբաղի որբերուն (ըստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին փայլակ կիրակոսեանի թարմ յիշատակին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Բարեկենդան Վարագայ Սրբոյ Խաչին:

Այսօր նաեւ Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման 6–րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11–ին, յընթացս պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան եւ անսասանութեան համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ–Գաշանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ազա Պիպէրեանէ եւ 500 Ֆր. Նոր Սերունդէն, իր ողբացեալ անդամուհի՝ Արփիւճ Փափազեանի մահուան առթիւ:

*
**

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի, Կոնէօթ, Վիլլէ – լը – Պէլ, Սարսէլլ «Ասպղիկ» մասնաճիւղը Ցակոբ Թէսնեանի, մահուան առթիւ որպէս նուիրատուութիւն ընդամէնը 1.700 Ֆր. ստացած է հետեւեալ անձերէն. – Տիկին Սոնիա Շամլեան, Պ. Արման Շամլեան, Տիկին Սիրանոյշ Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Պառաւեան, Տիկին Քնարիկ Պառաւեան, Տիկին Ռոզ Գալճեան:

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ D'ISSY
organise

1) cours intensif d'arménien

pour les enfants francophones de 8 à 13 ans

les Mercredi matin de 9h à 12h
L'enseignement sera dispensé par la méthode audiovisuelle de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian*.

En une année scolaire les élèves seront capables de parler, lire et écrire arménien.

Ces cours débuteront le Mercredi, 1er Octobre à l'Ecole.

2) préparation au baccalauréat

Niveau pré-bac: les Mardi et les Jeudi de 16h à 17h30
Niveau bac: les Mardi et les Jeudi de 17h30 à 19h.
L'enseignement sera assuré par *M. M. Atamian*
Les cours débuteront le 16 Septembre

Pour tous ces cours
Renseignements et inscriptions :
ECOLE TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux;
Tél. : 01 46 45 60 55 (de 10h à 16h).

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան տարելիցի կապակցութեամբ Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանութիւնը նախաձեռնել է մի շարք մշակութային եւ պաշտօնական միջոցառումներ; այդ թուում.–

● Դասական երաժշտութեան համերգ՝ մասնակցութեամբ Հայաստանցի տաղանդաշատ երիտասարդ երաժիշտների Վահան Մարտիրոսեանի, Դաւիթ Յարութիւնեանի եւ Ալեքսանդր Զաուչեանի, Փարիզում Հայաստանի Հանրապետութեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան, Ս. Աթոռի Գործերի նախկին նախարար Վահան ՓԱՓԱԶԵԱՆ–ի, Շառլ ԱԶՆԱՒՈՒՐ–ի ու Մատիալաւ ՌՈՍՏՐՈՊՈՎԻՉ–ի հովանաւորութեամբ, (Սեպտեմբերի 21–ին, ժամը 17, Գորթօ դահլիճում, հասցէն՝ 78, ռիւ Գարտինէ, Փարիզ 17րդ),

● Սփիւռքահայ նկարիչ Կարոյի ըստեղծագործութիւնները ցուցահանդէս (Սեպտեմբերի 19–26, բացի շաբաթ եւ կիրակի օրերը, ժամը 17–20, ՀՀ դեսպանութեան չէնքում):

Նոյն միջոցառումների ծիրում՝ Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանատունը կազմակերպում է պաշտօնական ընդունելութիւն, Սեպտեմբերի 22–ին, ժամը 12·30–14·30, ՀՀ դեսպանութեան չէնքում, որին յատուկ դեսպանութիւն են հրաւիրուում բոլոր մեր այն հայրենակիցները, ովքեր կը կամենան Անկախութեան Տօնը նշել հայրենի դեսպանատանը:

ՖՐԱՆՍԱՑՈՒՄ
ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՄԼՈՑ ԾԱՌԱՑՈՒԹԻՒՆ

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
1997 – 1998

Մխօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30–ին.

– Հայերէն լեզու,
– Պահլաւօրէայի ճիւնութեան պատրաստութիւն,
– երգ,
– Պար,
– Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14–էն 18:

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան միջնակարգ Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան գրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Ուրբաթ, Սեպտ. 17–ի առաւօտեան, ժամը 9–էն սկսեալ:

*
**

ՄԱՐՍԷՅԼ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միջօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Ջորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. – 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
JEUDI
18 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·204 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.204

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ 4% կ'աւելցնէ, Ցունուար մկէն սկսեալ, ՍԷ-ԷՍ-ԺԷ-ն (ընկերային ընդհանրացած օժանդակութիւն, հաստատուած Ռոքարի օրով), 3,4%-էն ներկայիս հասցնելով 7,4%-ի: Ասոր փոխարէն աշխատաւորներու հիւանդութեան մնուկի սակը 4,75 նուազում պիտի արձանագրէ, ինչ որ նպաստաւոր կացութիւն մը պիտի ստեղծէ, զարկ տալու համար սպառումի եւ դնելու կարողութեան: Ցատուկ կարգադրութիւնները կը նախատեսուին թոշակառուներուն եւ զոհ ծպտուրկներուն համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ազգ· ժողովի ԷՒ-ՓԷ-ԷՒ խմբակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ ժան-Լուի Տըպրէ, այսինքն՝ Շիրաքի հաւատարիմը ընդդէմ Ֆրանք Պորոթրա-ի որ ՍԷկէնի չրջանակի նախընտրեալն էր: Ներքին նախկին նախարարը 81 ձայն ստացաւ մինչ Պորոթրա միայն 57: Ինգացողներ կան ոչ միայն ընկերվարականներուն մէջ այլեւ ԷՒ-ՓԷ-ԷՒ-ի եւ ԻՒ-ՏԷ-ՔԹ-ի, որովհետեւ Տըպրէ մեծ անճաւորութիւն մը չի նկատուիր որ մարդ վախցնէ:

ԿԻՊՐՈՍԻ թրքական համայնքի պատգուխը՝ Ռ· Տէնքթաչ կոչ ըրած է կիպրոսի նախագահ՝ Գլեփիտէսի որ մանաւանդ յանձնառու ըլլան, յանուն երկու ժողովուրդներուն (թուրք և յոյն) չառնակելու համար բանակցութիւնները «աւելի առողջ մթնոլորտի մը մէջ»: Ասելցուցած է որ պիտի չուզէ հարցին կարգադրութիւնը զինու զօրութեամբ:

ԱՐԱՖԱԹ ապաստան տուած է երիքսվի մէջ 11 սեֆարատ Հրեաներու որոնք պոտաքսուած են Երուսաղէմէն: Այլ ընտանիքներ ալ պիտի գան, որովհետեւ ապօրինի կերպով տեղաւորուած էին բնակարաններու մէջ որոնց մատակարարութիւնը յանձնուած է հրէական զօրծակալութեան: Սեֆարատները (միջերկրականեան երկիրներու Հրեաները) կը դժգոհին որ չատ գէշ վերաբերում կայ իրենց հանդէպ· «Խորայէլի Սեւերն ենք, կ'ըսեն, Աքենազներն ալ՝ Սպիտակները: Մեզ կ'ատեն»:

ԿԱԹՆԵՂԷՆՆԵՐԷՆ եաք (կաթ, կարագ, պանիր) կը յայտնուի որ կարմիր միսին եւ ձուկին մէջ ալ սիոքսին կայ, այսինքն խլիրդաթեր զօրաւոր թոյն մը: Ջըրանասյի Գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնն է որ հաղորդած էր առջի օր թէ սիոքսին կայ կաթին, կարագին եւ որոշ պանիրներու մէջ, այժմ հարցը ծանրացած կ'ատնէ:

ԳԱՀԻՐԷՆ 140 քիլոմեթր հիւսիս՝ Քաֆր-էլ-Շէյխի չրջանը, 29 պատանիներ մեռած են, 54 ուրիչներ ալ վիրաւորուած, կառքի արկածի մը հետեւանքով: Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան հանրակառքը որ երիտասարդ աշխատաւորներ (14-էն 17 տարեկան) կը փոխադրէր, գետակ մը ինկած է, վարորդը կորսնցուցած ըլլալով դեկին հակչիռը: Եգիպտական օրէնքով 14 տարեկանէն իսկ արտօնուած է աշխատիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 16/17)

Ր· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿԸ ՊՆԴԷ ՂԱՐԱԲԱՂ — ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Սեպտեմբեր 16-ին ընդունելով Գերմանիոյ խորհրդարանական խմբակը որ Հայաստանի իրաւրուէթան մօտէն ծանօթանալու նպատակով Երեւան կը գտնուէր, վարչապետ Ռ· Քոչարեան հանդիմանօրէն անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման հոլովոյթին եւ չրջանի ապահովութեան խնդիրներուն: Ան ըսած է թէ հակամարտութիւնը միայն քաղաքական լուծում կրնայ ունենալ եւ պէտք է բացառել նաթի գործօնին չհարկումը: Նոյն առեն չեշտած է որ ռանդ Ղարաբաղ — Ազրբէյճան ուղղակի բանակցութիւններու դժուար է գտնել երկու կողմէ ընդունելի լուծումներ:

*
**

ՀՐԱԶԴԱՆԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 16-ին յայտնի գարձած է որ Հրազդանի թիւ 73 ընտրատարածքի եւ բնտիրխանական երեք թեկնածուներն են Վ· Սիրադեղեան (ՀՀՇ), Աչոտ Մինասյէլեան (ՀԿԿ) եւ Ռուբէն Եղոբեան (անկուսակցական): Մինչեւ Հոկտեմբեր 1 պէտք է ատարտի երեսփոխանական թեկնածուներու արձանագրութիւնը:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ռալի-Էրոսի Վրաստանի բաց ախոյեանութեան, որ օրերս տեղի ունեցած է Գորիի մօտերը, մասնակցած են նաեւ հայ վարորդներ: Քանի հազար հանդիսականներու ներկայութեան, Ալպէր Գրիգորեան, Արսէն Սարգիսով եւ Եուրի Յակորեան դրաւած են խմբային առաջին տեղը, հակառակ անոր որ իրենց մրցակիցները աւելի լաւ կառքեր ունէին իրենց տրամադրութեան տակ: Բացի այս յաջողութենէն, անոնք անհատական դասաւորման մէջ ալ դրաւած են առաջին երեք տեղերը:

*
**

Քիքպոքսինգի Հայաստանի վարպետ, Եւրոպայի ախոյեան Արսէն Պաչաարեան այս օրերուն Լոս-Անճըլըսի մէջ վերջ դրած արհեստավարժ մրցաձեւերէն մէկուն՝ տրակա-ֆայթի մրցումներուն դարձած է աշխարհի ախոյեան: Ա· Պաչարեան (70 քգ·) աւարտական մրցումին յաղթած է մեքսիքացի իր մրցակիցին՝ Ֆերնանտօ Գալերասի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂ ԿԱՑ ԵԹԷ «ԴԱԺԱՆ» ՉԷ

Նիւ-Եորքի էլիս կղզիին ներգաղթի թանգարանը մերժեր է տեղ տալ 1915-ի եղեռնէն դրուագներ ներկայացնող լուսանկարներու: Այդ նոյն կղզիին վրայ 1892-էն 1954 գործած է ներգաղթի կեդրոնը ուրկէ անցնելով ԱՄՆ մուտք գործած են ամբողջ աշխարհէն մրիլիոնաւոր գաղթականներ: Այսօր վայրը խաղաթիղ զբօսաշրջական կարեւոր կեդրոններէն է· մեծ թիւով այցելուներ կ'ունենայ:

1915-ի լուսանկարներու տեղ տալու ներկայի մերժումով թանգարանը առաջին գժկամութիւնը չէ որ կ'արտայայտէ հայկականին հանդէպ, իր իսկ հանգամանքին հակասելու գնով: Նորութիւն կարելի է նկատել այս անգամուն տրրուած բացատրութիւնը· Հայերու ցեղասպանութեան լուսանկարները մերժուեր են որովհետեւ «չափազանց դաժանութիւն» կայ եղեր անոնց մէջ: Նաեւ պատճառաբանուեր է որ մերժումը դիտողութեան «ցնցում չպատճառելու» նպատակով է···: Շատ հաւանօրէն մերժումը պիտի դժուարանար եթէ 1915-էն թանգարանին տրուէին, օրինակ՝ ամերիկեան միսիոնարական խումբերու ջանքերով կատարուած որբահաւաքէն, կամ որբախնամ անոնց գործունէութիւններուն մասին վկայող լուսանկարներ···:

Ցեղասպանութիւն մը ծանօթացնելու, յիշեցնելու սահմանուած ատաղձին «դաժանութիւնը» մերժումի պատճառ նկատող կեցուածքը ամէնէն թափանցիկ ձեւով մէկ բան կը մատնէ· թէ խտրականութեան, գրաճնութեան անշեղ խաղաքականութիւնը կ'արհամարհէ նոյնիսկ ծիծաղելի ըլլալու պարագաներ: Ատով նոր տարածք մըն ալ կ'աւելցնայ 1915-ին նկատմամբ Արեւմուտքին ընդհանուր արժեւորումին որ մինչեւ այսօր կ'ամփոփուէր «արհամարհանք»ի գլուխին տակ: Իսկ էլիս կղզիի նոյն թանգարանը այդ մասին բաւական կէտ հաւաքած է արդէն, նիւթին մասին կէս-կատար, խղաթիւրուած, սխալ տեղեկատուութեամբ· բաներ որոնք այցելուներու ուշադրութիւնը գրաւած են:

Այդպէս էր օրինակ պարագան «Յառաջ»ի աշխատակից Վ· Մատթէոսեանի որ հոն փետրուարին տրուած այցելութեան մը ընթացքին նշմարած էր թէ 1915-ը ներկայացուած էր որպէս «Թուրքիոյ մէջ բրաուէթան նոր ալիք»ի մը սկիզբ Հայերու դէմ, իսկ այդ պիտէն վերապրողները, անոնց պատումը գետեղուած էին «Թուրքիա» մակագրութեան տակ: Աւելորդ էր փնտռել «ցեղասպանութիւն», «եղեռն»ի նման որակումներ «աւելի քան մէկ մրլիոն» մահացածներու նշումին գով (տե՛ս· «Յառաջ», Ապրիլ 24, 1997): *«Պատմութեան նենգափոխումը Ամերիկայի զոհն կը սկսի: Ինչո՞ւ տարրեր բան ակնկալել երբ զոհին նեղս կը մբանես»* հարցականով եզրակացուցեր էր Վ· Մատթէոսեան էլիս կղզիի թանգարանին մասին իր գրութիւնը:

Նոյնը չէ՞ պարագան այսօր եւս երբ այս անգամ Հայերու ցեղասպանութիւնը «դաժան» ըլլալու մեղքով կ'ամբաստանուի:

Հետաքրքրական պարագայ մըն ալ այդ առիթով ծագած վէճին մասին զբօսապարտէզներու տնօրէնութեան ներկայացուցիչին խօսքերը կը մատնեն· ան «չափազանցուած» նկատած է կատարուածին հանդէպ հայկական հակազդեցութիւնները ծագած վէճը· եաեւ աւելցուցած որ սխալ են այն ենթադրութիւնները որոնք Թուրքիոյ կողմէ ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարարութեան փոխանցուած խնդրանք կամ ապսպրանք կը տեսնեն մերժումին ետին:

Ո՛չ, անշուշտ ոչ մէկ կապ պէտք է ենթադրել այդ ուղղութեամբ. մեծ ենք յանցաւորը, մեր այն մէկուկէս միլիոն զոհերը են որոնք չեն կրցած ոչ դաժան ցեղասպանութեան մը զոհերը ըլլալ· ու փոխանակ ընդունելու մեր յանցանքը, յանդգնութիւնը կ'ունենանք տեղ պահանջելու էլիս կղզիի թանգարանէն, անտեսելով փափկազգած հոգիներու պատճառելիք մեր ցնցումը:

Գոնէ այս վէճը օրինակ ու դաս ծառայէր Ափրիկէի, Ասիոյ, այլ երկրամասերու զանգուածային զոհերուն, որպէսզի սխալը չգործէին «դաժանութեան» «վայրագութեան» փաստեր ձգելու իրենց ետին· որպէսզի տասնամեակներ ետք «հոգիներ ցնցել»ու յետ մահու դատապարտութիւնն ալ չկրէին:

Մէ՛ղք որ անոնք անտեղեակ այս ըրբութիւններուն, կը շարունակեն կրել հարուածներու, հալածանքներու դաժանագոյնը· ատով կը գրաւեն լրատիւրներու պաստառներ ու ալիքներ ալ, առանց դոյզն մտահոգութիւնը ունենալու հանրութեան հաւանական ցնցումներուն:

Եւ տակաւին, վստահաբար, 50 — 100 տարի ետք անոնցմէ վերապրողներու շառաւիղները էլիսեան մերժումի մը պարագային պիտի համարձակին վէճերով խոովել ներգաղթի, ցեղասպանութեան թանգարանի մը երբանկատ բծախնդրութիւնը:

Թ· ԱՐՓԻ

COMMUNIQUE DE PRESSE

A L'OCCASION du 6ème ANNIVERSAIRE de la REPUBLIQUE d'ARMENIE

La République d'Arménie fêtera, le 21 septembre prochain, le 6ème anniversaire de son accession à l'indépendance, et par là même au statut d'Etat-nation à part entière, membre de la Communauté internationale.

Indépendance dont chacun sait combien elle fut acquise de haute lutte, en dépit de l'appétit de ses voisins, petits ou grands...

Depuis, la République d'Arménie s'est dotée d'institutions démocratiques; elle élit son président au suffrage universel, elle se bat pour son développement économique.

Pourtant, indépendance n'y rime toujours pas avec intégrité territoriale. Le rattachement de la province arménienne du Nagorny Karabagh n'a pas encore trouvé de solution.

Au même moment, les majors pétrolières américaines... et françaises, les diplomaties occidentales et locales, négocient, chacune à leur façon, une place au soleil du nouvel eldorado de l'or noir : l'Azerbaïdjan.

Autant de raisons pour lesquelles il nous paraît important, en ce jour, d'apporter notre soutien à la jeune république totalement dépourvue de ressources naturelles à forte «valeur diplomatique ajoutée» qu'est l'Arménie, pour son malheur, et d'attirer l'attention sur les risques d'instabilité majeurs pesant actuellement sur la région caucasienne dans son ensemble.

Bon anniversaire donc, et longue vie !

ANDRE SANTINI
Ancien Ministre
Député-Maire d'Issy-les-Moulineaux
Vice-Président de l'Assemblée Nationale

ԿԵԴՐՈՆ-ՁԱԽԻ ԱՑԼԸՆՏՐՈՒՆՔԸ

Անցեալ Յուլիսին մահացաւ Ֆրանսուա Ֆիւրէ, մեր ժամանակներու կարեւորագոյն պատմաբաններէն մին: Անուանի են իր աշխատանքները Ֆրանսական յեղափոխութեան մասին: Հեղինակն է նաեւ «Պատրանքի մը անցեալը· փորձադրութիւն՝ Ի· դարու համայնավարական գաղափարին մասին» հատորին: Ամիսներ առաջ լրեն հետ հարցազրոյց մը կատարած էր Մասսիմօ Պոֆֆա, որուն Ֆիւրէ վերատեսութեան կ'ենթարկէ անցեալի միթոսները, կ'առաջադրէ թէ իսկական ձախը այն մէկն է՝ որ հակա-ամբողջատիրական պէտք է ըլլայ եւ՝ հաշուի նստի չուկայի դրութեան հետ ու զայն նկատի առնէ: Ֆիւրէ կ'արծարծէ հարցեր, որոնց դարպացումն ու ներկային վրայ ունեցած ազդեցութիւնը ոչ միայն լրենց աւարտին չեն հասած այլ՝ կը-նան նոր հոլովոյթներու ենթարկուիլ: Հարցազրոյցը իր այժմէականութիւնը կը պահէ, ինչպէս եւ չահեկանութիւնը ու թերեւս այդպէս չարունակէ երկար չը-ջանի մը համար, վերաբերելով Ի· դարու պատմական գլխաւոր փորձառութիւննե-րէն մէկուն, որ է՝ համայնավար կարգե-րուն անցքը դէպի դրամատիրութիւն:

Մինչեւ 1956 համայնավար չարքերուն մէջ գործելէ ետք, Ֆիւրէ կուսակցու-թիւնը կը լքէ չնթալից կերպով: Այս-պէս, մօտէն առընչուած ըլլալով պատ-մական եւ գաղափարախօսական գրու-թիւններուն եւ զարգացումներուն, իր վերլուծումները առարկայական մեծ ար-ժողութիւն կը ներկայացնեն, արմա-տապէս տարբերելով պարագայական այն մեկնաբանութիւններէն, որոնց կը պակ-սի ապրուածի չունչը:

Այն հարցումին թէ, տեղի ունեցող փո-փոխութիւններէն ետք, ինքզինք հաշ-տուած կը զգա՞յ յեա-համայնավար ձա-խին հետ եւ թէ իր մերժումին պատճառ-ները չքացա՞ծ են, Ֆիւրէ կը պատաս-խանէ թէ համայնավարութիւնը՝ իր կեանքին քաղաքական ամէնէն կարեւոր փորձառութիւնը եղած է եւ, իր վերջին դիրքին մէջ (վերը յիշատակուած), ձըգ-տած է բացատրել պատճառները չարե-րու վրայ անոր բանեցուցած հմայքին երբ, երկրորդ Մեծ Պատերազմի աւար-տին, իրենց համար համայնավարութիւնը միջոցը կը դառնար Ֆաշիզմին դէմ պայ-քարը չարունակելու: Ուստի, զրպարտա-ճառները աղնուական էին: Բայց եւ այնպէս, Ֆիւրէ չի կրնար դէթ չզա-տապարտել իր եւ իրեն նմաններուն կու-րութիւնը: Այն առեն, հարկ էր ընդու-նիլ եւ մոռնալ տեղի ունեցած դառաւա-րութիւնները, ստալինական սարսափը, պատերազմին առաջին երկու տարիները: Ֆիւրէ ինքզինք նաեւ բարոյապէս յան-ցաւոր կը զգայ, որովհետեւ իր սերուն-դը նեցուկ կանգնած է Խորհրդային Մի-ութեան, անոր պատմութեան ամէնէն դէշ չրջաններուն մէկուն ընթացքին: Հարկ է նկատի ունենալ որ համայնավա-րական վարչակարգերը համոզումի պե-րագոյն առաքինանք կարողացան իրագոր-ծել՝ իրենց ամենասարսափելի փուլերու ընթացքին: Նոյնն է պարագան Մաոյա-կան Չինաստանին: Այս բոլորը ըսելով, Ֆիւրէի աչքին համայնավարութիւնը Ի· դարու մեծագոյն խնդիրը կը մնայ, զըժ-ուարահասկնալի, որովհետեւ իր առթած յոյսերը յաճախ իր ազդեցական իրա-կանութիւնը կը քօղարկէին: Ֆիւրէի դիր-քը, երկար ժամանակի համար, հանդըր-տուէտ չէ եղած, որովհետեւ ինք յա-ռաջդիմութեան դինուորագրեալներէն ե-ղած է· մինչ, միւս կողմէ, յուսահա-տական՝ համայնավարութեան մասին եւրոպական ձախին ունեցած պատրանք-ներէն: Վերջերս, այդ խարկանքներու փարատումին բերմամբ, Ֆիւրէ աւելի հանդիստ կը զգայ: Բայց ոչ լիու կեր-պով, որովհետեւ ձախէն մաս մը կը չարունակէ համայնավար փորձառու-թեան ազդեցական նկարագիրը թերա-գնահատել: Այսօր երկու ձախ կայ· մին հակա-ամբողջատիրական եւ միւսը հակա-Ֆաշիստ: Ֆիւրէ ինքզինք առաջիններուն հակամէտ կը նկատէ:

Այսուհանդերձ, հակառակ որ Խորհըր-դային Միութիւնը եւ Արեւելեան Եւրո-պայի համայնավար վարչակարգերը վերջ գտան, յեա-համայնավարները կը չա-րունակեն ամէն կողմ վարկ ունենալ եւ մինչեւ իսկ կառավարութիւններու մաս կազմել: Ֆիւրէ այս պարագան հասկը-նալի կը զանէ որովհետեւ, կ'ըսէ, հա-մայնավարութիւնը անփառունակ ան-կում մը չունեցաւ: Անոր դոյութեան վեր-ջին տասնամեակները ամենապէշերը չե-ղան: Իր ամէնէն ողբերգական շրջանը կ'ներկայի երեսունականներն մինչեւ յիսու-նական թուականները: Հակառակն է այն ինչին որ տեղի ունեցաւ Ֆաշիզմի պա-րագային որ, ճիշդ իր փլուզումին առեն, իր ամէնէն հրէշային սարսափները ցոյց տուաւ: Բայց ասոր, համայնավարութիւ-նը անտեսական մարզին մէջ կրեց իր պարտութիւնը: Հետաքրքրական է նկա-տի ունենալ թէ Ֆաշիզմ եւ համայնա-վարութիւն իրենց իսկ դէնքերով պար-տուեցան. մին՝ ռազմականօրէն, միւսը՝ որովհետեւ, ինչպէս Ֆիւրէ պատ-կերային ձեւով կ'ըսէ, զոյգ մը կօշիկ կամ ինքնաշարժ արտադրելու աստիճա-նին չէր զանուեր: Ի վերջոյ, համայնա-վարութեան մահը համայնավարներուն իսկ ձեռքով իրագործուեցաւ: Գլխաւո-րաբար, Գորբաչովի: Սակայն, պէտք է աւելցնել իրողութիւնը որ, Արեւմուտքի մարզիկը զաղափար չունին աղէտներու այն ահաւորութեան մասին՝ զոր հա-մայնավարութիւնը Արեւելքի մէջ յա-ռաջացուց: Անոնք բոլորը ազգակներ են, որոնք նպաստեցին որ յեա-համայնա-վարները տեսակ մը անպարտութիւն վա-յելեն:

Բայց քաղաքական կուսակցութիւն մը, նոր սերունդի մը պատկանող ղեկավար-ներէ առաջնորդուած, պէ՞տք է, իսկա-պէս, իր անցեալին մասին հաշիւ տայ: Այս բանը պէտք է՞ պատմաբաններուն թողուլ: Ֆիւրէ կը պատասխանէ որ ե-թէ անոնք (նոր ղեկավարները) հաւա-տի կ'ուզեն ըլլալ, չեն կրնար այս պա-հանջքը անտեսել քանի որ, կամայ թէ ակամայ, այդ անցեալին ժառանգորդ-ներն են: Իրենց դիրքը կը նմանի Ժ· դարու Ֆրանսական ձախին, որմէ միշտ հաշիւ կը պահանջուէր իր ժագդպէն ծա-գումին եւ 1793-ի Սարսափի մասին: Այսօր, ինչպէս անցեալին, օրինաւոր է հարց տալ թէ յեա-համայնավարնե-րը վերջապէս հաշտուա՞ծ են ազատու-թեան հետ կամ թէ ազատութիւնը իս-կապէս իրենց գլխաւոր մտահոգութիւնը զարձա՞ծ է:

Ֆիւրէ յետոյ ուշադրաւ զուգահեռ մը կը զծէ ընկերվարութեան եւ ազատակա-նութեան միջեւ, մատնանշելով որ ա-նոնք նոյն խմորէն կը ծնին, որոնք յետոյ իրարու դէմ կռուեցան: Մէկը կամ մի-սը անհատապաշտ քաղաքակրթութեան մը կը պատկանին եւ՝ ընկերութեան նը-պատակէտ զարձուցած են անհատին նիւթական երջանկութեան ձեռքերու-մը: Սակայն իրարմէ տարբերութիւնը կը կայանայ անոր մէջ որ, մինչ ազատա-կանութիւնը համոզուած է որ անհատնե-րուն միջեւ ազատ մրցակցութենէն կը ծնի ընկերային ներդաշնակութիւնը, ըն-կերվարութիւնը չի հաւատար որ կարե-լի է իսկական հաւաքականութեան մը հասնիլ՝ առանց չուկայական ղրոյթը վչրելու:

Բայց, Ֆիւրէ կ'աւելցնէ, հաւատա-րութեան վրայ չեչտելը ընկերվարու-թեան համար բան մըն է՝ որմէ ան չի կրնար ձերբազատիլ, որովհետեւ ասիկա ժողովրդավար հաւաքականութիւնները բնորոշող չատ գօրաւոր զգացում մըն է, որոնք հիմնական երկու կերպերէ սիրա-պետուած են. կ'ուզեն զէ՛ սպառել եւ թէ՛ հաւասար ըլլալ: Խորքին մէջ ժո-ղովրդավար ընկերութիւններուն մէջ հա-րստութիւնը որպէս առաջատարութեան զրաւական կամ սիրաղոս չընկալուիը:

ՉԷ ԿԷՎԱՐԱ - ԱՊԱԳԱՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՂ ՀՈՒԻՐ

Այս տարի երեսնամեակն է Չէ Կէվարայի նահատակութեան:

Ո՞վ էր այս մարդը որ 1967-ի Հոկտեմբեր 9-ին, 39 տարեկանը հազիւ բոլո-րած, Պոլիվիոյ լեռներուն մէջ, արդէն ձերբակալուած ու ծանր վիրաւոր, ա-նանց դատի ու դատաստանի ընդհակա-հարուեցաւ պինուորականի մը կողմէ:

Չէ Կէվարան Լատին Ամերիկայի Զո-րավար Անդրանիկն էր:

Անդրանիկին նման, Չէն թրծուած էր հրաչալի անձնազոհութեան յատկանի-շով: Անոր նման օժտուած էր ֆէտա-յական բացառիկ ատաղնդով: Տեսա-պաշտ մարդիկ էին որոնք աշխատեցան դլուխ հանել ժողովրդական ազատագրա-կան պայքարը: Երկուքն ալ համոզուած էին սակայն որ վերջնական յաղթանակի միակ երաշխիքը ինքը՝ ժողովուրդն է յենած իր սեփական ուժերուն:

Կէվարան մղուած էր անխախտ հա-մոզումով որ մարդս կարող է «դադրիլ դերին ու դործիքը ըլլալէ միջավայրին ու դառնալ կերտիչը իր սեփական ճա-կատադրին»: Մարդն է որ իր մարմնա-կան, մտաւորական ու բարոյական ու-ժերով, ընկերութիւնը կը կազմէ: Եւ այ-սօր մարդս նուաճած է միջոցները վեր-ացընելու իր իսկ ստեղծած մահացու ու համատարած ընկերային ախտերը: Ի-մաստասէր Ժան-Փօլ Սարթրի կարծի-քովը, Չէն Ի· դարու «ամէնէն ամբող-ջական մարդն էր»: Տէր բարոյական ու մտաւորական վեհ սկզբունքներու, ողջ կեանքը նուիրեցնց իրագործելու ընկե-րային յառաջդիմութեան, ազատութեան, արդարութեան ու հաւասարութեան դա-ղափարները: Այսօր «յեա-արդիական» մտաւորականը առատօրէն կը վարձատ-րուի քարոզելու որ այս կարդի դաղա-փարներ նեխած մնացորդն են վարկա-բեկուած Լուսաւորութեան Դարէն բղ-խող պատրանային յաւակնութեանց: Կէ-վարայի ժառանգութիւնը, ուժեղ հակադ-ղեցութիւն մըն է ընդդէմ այսպիսի ան-կումային մտայնութեան: Ո՛չ անոր հա-մար որ անթերի են իր տեսութիւնները, այլ որովհետեւ այն ախտերը զոր վեր-լուծեց ու պայքարեցաւ դարմանելու, աւեր կը զործեն այսօր եւս:

Անոնք որ 1967-ին ծափահարեցին Չէի դնդակահարումը, այսօր կ'աշխատին թաղել իր զաղափարական ժառանգու-թիւնը ու իր յիշատակը վերածել դրամ դիզելու պատեհութեան: Եւրոպական չուկան լեցուն է Չէի անունը կրող ապ-րանքներով: Նահատակի մը այսպիսի դեհերիկ կերպով չարաչահումը կը պատ-չաճի Աչխարհի Նոր Համակարդին, ուր մարդկային ամէն վաճառք զդացում ու բա-րոյական ամէն սկզբունք կը վերածուի «ազատ չուկայ» նեստւելիք ապրանքի: Սակայն Կէվարայի վաւերական փայլը կարելի չէ թաղել դիզուած դրամներու կոյտին տակ:

Արկածալից կեանք մը

Չէ Կէվարան ծնած էր 1928 Յունիս 14-ին Արժանթինի Ռոսարիո քաղաքը, բա-րեկեցիկ ընտանիքի մը մէկ: Ապրեցաւ չատ աջչառու երեւոյթ մըն է ԱՄՆ-ու մէջ (եւ Ֆիւրէ միայն սեռերու մէջեւ ձա-կատումը չէ որ նկատի ունի), ուր այլ-եւս ընկերային կեանքին վերաբերող ոչ մէկ արարք կայ որ դատարան հասնելու վտանգին տակ չդտնուի: Ֆիւրէ այս-տեղ եւս կը տեսնէ քաղաքականութեան վտանգաւոր վերաբերումը: ԱՄՆ-ու մէջ, ընկերային կեանքին վերաբերող ամէնէն կարեւոր որոշումներէն ոմանք (օրինակ վիժումի պարագային), այլեւս Գերա-գոյն Ատեանին կողմէ է որ կը տրուին, այսինքն՝ ոչ ընտրովի ինք դատաւորնե-րէ, որովհետեւ ժողովրդական գերիշ-խանութիւնը չի յաջողիր, կամ չի յան-դգնիր, օրէնքներ հաստատել:

Իսկ եւրոպական ձախը նկատի առած, Ֆիւրէ կը մատնանչէ թէ ան ինքնիր մէջ իսկ բաժնուած է: Այսօր գրեթէ հաստ-տակաց ոչինչ կայ դերմանական եւ Ֆր-անսական ձախին միջեւ: Անորոչութեան զդացում մըն է որ կու տայ եւրոպական ընկերվարութիւնը: Բայց, համայնա-վարութեան աւարտը օգտակար եղաւ ա-ւելի ձախին քան թէ աջին որովհետեւ, այս իրագործութիւնը աջը զրկեց իր լաւագոյն զէնքէն, որ է՝ համայնավա-րութեան առթած վախին օգտագործումը: Ֆրանսական յեղափոխութենէն ի վեր, քաղաքականութիւնը երկու մեծ եւ ոչ աղնիւ կերպերէ միրապետուած է· ազին մօտ վախը, ձախին մօտ զդածուածու-թիւնը, վրդովումը: Անչուչտ, հակա-համայնավարները իրաւունք ունէին եւ աւելի յատկատես մարդիկ էին քան ի-րենց հակառակորդները: Բայց յետնա-հայեացքային այս արժանիքները քա-ղաքականութեան մէջ յարաբերական կը-չիռ մը կը ներկայացնեն: Այնքան որ այ-սօր, ժողովրդավարական ընկերութիւն-ներու մէջ, ակնկալուած հաւասարակըշ-ռութիւնը միշտ հակում ունի կեդրոն-ձախին չուրջ կազմուելու, մինչեւ իսկ երբ ազն է որ կը կառավարէ երկիրը: Ուստի, ինքնութեան տագնապ մը ներ-կայ է երկու կարգերու պարագային ալ եւ՝ պատահական չէ որ Եւրոպայի մէջ, կեդրոն-ձախը եւ կեդրոն-աջը իրարու չատ մօտեցած ըլլան: Թերեւս քիչ մը չատ:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

(Քաղուած՝ «Փանորամա»էն)

ԵՐԵԽԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ

Նորին Սրբութիւն Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեամբ Օգոստոսի 20-ին Երեւանում, Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանում բացուեց Հայաստանում քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելու 1700-ամեակին նուիրուած «Հայ Առաքելական Եկեղեցու Գանձեր» ցուցահանդէսը, որն ընդգրկում էր թանգարանում պահուող եկեղեցական մասունքներ, մասնատուփեր՝ կենաց խաչի մասունքով, ոսկեթել, արծաթաթել եւ մետաքսաթել ասեղնագործութեամբ եկեղեցական հանդերձանքներ, զարդեր, թելահիւս արտողական սպասք, որմնանկարներ, դեղանկարներ, արձաններ եւ այլն:

Բացման հանդիսաւոր արարողութեանը ներկայ էին քրիստոնէութիւնը պետական կրօն ընդունելու 1700-ամեակի տօնակատարութիւնների կազմակերպման պետական յանձնաժողովի նախագահ, Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանը, Հայաստանի թեմակալ առաջնորդներ եւ բարձրաստիճան հոգեւոր հայրեր, Սփիւռքից Հայաստան ժամանած բազում ուխտաւորնայ հատուկտացեալներ, մշակոյթի եւ արուեստի գործիչներ, մամուլի ներկայացուցիչներ:

Ցուցահանդէսի բացման եւ ներկաներին ուղղուած ողջոյնի խօսքով հանդէս եկաւ Թանգարանի տնօրէն Ալիքէդ Շահնազարեանը, որին յաջորդեց Վեհափառ Հայրապետի օրհնանքը: Բարձր գնահատելով թանգարանի կոլեկտիւի ջանքերն՝ ուղղուած հայ եկեղեցու գանձերն աւելի քան 80 տարի աչքի լոյսի պէս պահպանելուն, նա չեշտեց, որ «այս ստեղծագործութիւնները միայն պատմութիւն չեն, այլեւ ներկայիս գործող ուժ, որի հետ պէտք կարենանք հաղորդուել»:

Նա չեշտեց, որ այսօր մեր եկեղեցին եւ պետութիւնը սերտօրէն համագործակցում են, եւ ոչ ոք չի կարող բացատրել Հայոց պետութիւնը Հայոց եկեղեցուց: Եկեղեցին այն ուժն է, որը մեր ազգին տուել է քաջութիւն, արիութիւն, ամբողջականութիւն եւ մխիթարութիւն:

Նոյն օրը Վեհափառ Հայրապետը Գագիկ Յարութիւնեանի եւ իր ընտանեկան շրջանակի հետ այցելեց Հայաստանի Ազգային պատկերասրահում բացուած մեկ այլ՝ «Անհի հայ գեղանկարչութեան մէջ» ցուցահանդէսը՝ նոյնպէս նուիրուած Հայաստանում քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելու 1700-ամեակին: Ցուցահանդէսը ներկայացնում էր Գէորգ Բաշինջաղեանի, Վարդգէս Սուրէնեանցի, Մարտիրոս Սարեանի, Արշակ Ֆերթմանեանի ջրանկարչական գործերը, որոնցում պատկերուած էին Անիի եկեղեցիներն ու պատմական յուշարձանները:

Ցուցադրուած աշխատանքները դիտելուց եւ պատկերասրահի տնօրէն Շահէն Աշտարեանի մեկնաբանութիւնները լսելուց յետոյ Նորին Սրբութիւնը հանդէս եկաւ ցուցահանդէսի օրհնութեան խօսքով:

Մեծապէս կարեւորելով հայ մշակոյթի մեծ վարպետների հայրենանուէր աշխատանքը, Վեհափառ Հայրապետը հանդիսութեան մասնակիցներին կոչ արեց չարունակել նրանց աւանդոյթները, իրենց մասնակցութիւնը բերել հայրենիքի եւ նրա մշակոյթի վերակերտմանը:

Արտայայտելով իր գնահատանքը պատկերասրահի տնօրէնութեանն այդ նշանակալից ցուցահանդէսի կազմակերպման առթիւ, Նորին Սրբութիւնն ընդգծեց, որ «Անհի վերակենդանացաւ մեր ժողովրդի գիտակցութեան մէջ»:

ՄԱՄԼՈՑ ԴԻՒԱՆ
ՄԱՑՐ ԱԹՈՌԻ

Տիրացած էր կառավարական բարձր պաշտօնեաներու ու պատերազմի ընթացքին չհասած վարկը կրնար երաշխաւորել իր նախընտրած ապրելակերպը: Սակայն քանի աշխարհիս երեսին տառապող մարդ կը մնար, Չէն պիտի չհաշտուէր խաղալ կեանքի հետ: Խորհեցաւ հատատաց որ ամէն անհատ պարտ է «այնպէս մը մը-չակելու իր ղղացումները որ ընդվզի երբ մարդ սպանուի աշխարհի որեւէ անկիւնը եւ նոյնպէս անհանգիստ խանդավառուի երբ ազատութեան նոր դրօշ մը պարզուի աշխարհի որեւէ անկիւնը»:

Իրեն կը թուէր որ. «յառաջապահ աշխարհի զօրակցութիւնը Վիէթնամցիներուն, ունի այն դաժան հեղնանքի երեւոյթը որուն վկայ ենք երբ կարգանք թէ ինչպէս Հռոմի ժողովուրդը սուսերամարտիկը կը ծափահարէր: Չի բաւեր գոհին յաջողութիւն մաղթել. պէտք է իրենց ճակատագիրը բաժնել: Պիտի մասնակցինք իրենց պայքարին մինչեւ մահ կամ յաղթանակ»:

Հատատարիմ այս սկզբունքներուն, 1965-ին ծպտուած կ'անցնի Ափրիկէ, Մինչեւ Արեւելք, Վիէթնամ ու այլուր, միշտ ի խնդիր ազատագրական պայքարին: 1967-ին կը հասնի Պոլիվիա, ուր յոյս ունէր Ֆէտայական նոր շարժումի մը սկիզբ տալու: Փորձը սակայն վիժեցաւ Չէի եղերական մահով:

Կան առարկողներ որ Չէի կեանքն ու գործունէութիւնը վրիպանք մըն էին: Ընդհակառակն: Մասնակից ըլլալ միմիայն Պոլիսթայի բռնատիրութեան կործանումին, բաւարար փաստ պիտի ըլլար արդիւնաւոր կեանքի մը: Համեմատուած Լատին Ամերիկայի որեւէ ուրիշ երկրի, Գուպայի յեղափոխութիւնը հիմնականապէս բարեփոխեց 10 միլիոն ժողովուրդին կեանքը:

Գուպայի ազատագրութեան մասնակցելէ ետք, թողած է մատուռական պատկառելի պանճարան մը:

Չէ կը դրէր. «Այսօր առանց թագի թագաւորներ կան, ասոնք մեծաչնորհատէր տնտեսական հիմնարկներ են, իսկական տէրն ու տնօրէնը ամբողջ պետութիւններու եւ նոյնիսկ ամբողջ երկրամասերու: Այնքան հսկայական է իրենց կշիռը որ չատ մը հանրապետութիւններ ալ նեղս անկախ քաղաքական ուժ չէ մնացած»:

1997-ին, բացմաթիւ տնտեսական տուեալներ կը հաստատեն, այն որ Չէն դրեց 1964-ին: Այսօր 15 կազմակերպութիւններ տիրացած են համաշխարհային չուկայի քան ամէնէն կարեւոր ապրանքներու արտադրութեան ու առեւտուրին: Տէր են հացահատիկի արտադրութեան 90 տոկոսին, բրինձի՝ 70 տոկոսին, թէյի ու սուրճի 80 տոկոսին եւլն.: Այս կազմակերպութեանց զուգակից միջազգային դրամական հիմնարկութիւնները որոնք կը ներկայացուին իբր «միջազգային տնտեսական զարգացումի ու արդարութեան գործօնները», իրականութեան մէջ «դրամատիրական – զաղութատարական պետութիւններու կը ծառայեն»: Չէի մահուընէ 30 տարի ետք նոյն Ի – ԷՄ – Էֆ-ը, Համաշխարհային Դրամատունն ու այլ հիմնարկներն են որ կը պարտադրեն տնտեսական խստագոյն ծրագիրներ:

Չէն չընդունեցաւ որ անխուսափելի ճակատագիր է դրամատիրական կարգերու պարտադրած կեանքը: Համոզուած էր կարելիութեան համակարգի մը որ պահանջը մարդկութեան թէ՛ տնտեսական, թէ՛ ընկերային եւ թէ հոգեկան-մշակութային պահանջները:

Անոր այս ժառանգը իրագործած է մարդկութեան այն չերտը որ նոզկանք կը զգայ ի տես աղքատութեան ու հարստութեան բեւեռներուն որոնք գոյութիւն ունին այսօր: Սեփականութիւնն է անոնց որ ապագայ չունին ընկերութեան մը մէջ ուր չափանիշ վճռողը մենաշնորհատէրն է: Սեփականութիւնն է անոնց որոնք կը ճգնին տակաւ իրականացնել մարդկային աշխատանքն ու հնազոյն երազը՝ հաւասարութիւն, արդարութիւն ու խաղաղութիւն համայն մարդկութեան:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

– Ջուր ալ խաղք ու խայտառակ մէջտեղ կը ձգէք, պոռաց Շաղիկ, բարկութենէն կապարմիր կտրած:

– Դուն ինչո՞ւ իրար կ'անցնիս, քեզի համար ի՞նչ կայ, ըսաւ Պօղոս էֆէնտի:

– Ի՞նչ ըսել է, անոնց այդ բողոքները պիտի պզտիկ ձգելու համար է... կ'երեւայ թէ հանըմը բարկացեր է որ ինք առքի վրայ մնացեր է ու ես աթոռի վրայ նստեր եմ... Թող այդչափ խուռլուքիչ ըլլայ, անոր էրիկը հարուստ վաճառական է նէ՝ իմ էրիկս ալ այստեղի թաղ. Մորհուրդին առենապետն է, հարկաւ ժամուն մէջ ինծի աւելի պատիւ պիտի ընեն...

– Ճանըմ, դուն ալ ինչո՞ւ համար ատոռդ ճիշդ անոր կեցած տեղը դնել տուեր ես:

– Ջէյֆս ուր որ ուզէ նէ՝ հոն տեղ ըրնել կու տամ, ո՞վ կրնայ խառնուիլ...

– Պարապ տեղը ասանկ խնդիրներ հանեցիր մէջտեղ...

– Խնդիրի բան չկայ, զուք էք որ կարեւորութիւն կու տանք կոր, զործը կը մեծցնէք կոր:

– Ինչ որ է, կարճ կապենք, զոչեց Պօղոս էֆէնտի զրգռուած կերպարանքով մը, վաղը հաշիւը տեսէ՛ք ճամբեցէք այդ ժամկոչը:

– Կը մոռնա՞ս որ Վարդան աղբարը դուն ձեռքովդ բերիր եկեղեցին զրիր, ըսաւ Շաղիկ:

– Ի՞նչ ընեմ, դուն գլուխս փաթթեցիր այդ մարդը:

– Վարդանը իմ ո՛չ աղբարս է եւ ոչ ալ ազգականս, եկաւ աղաչեց, ոտքերս ինկաւ, ես ալ բարիք մը ընելու համար քեզի ըսի որ եկեղեցիին ժամկոչ ըրէ՛ քանի որ այն առեն հին ժամկոչն ալ հայրենիք գացած էր... խեղճ մարդը չատ չնորհքով իր զործը կը տեսնայ կոր... տիկին Սաթենը եթէ մեր ժամէն զոհ չէ՝ թող ուրիշ ժամ մը երթայ. ժամուն խըթըլըխը չկա՞յ եա...

Պօղոս էֆէնտի տեսաւ որ վիճաբանութիւնը չատ պիտի երկարի, ուստի իր պաշտօնակիցներուն դարձաւ եւ ըսաւ.

– Դուք վաղը առտու խորհրդարան գտնուեցէ՛ք, ես ալ կու գամ ու խնդիրը կը կարգադրենք:

Թաղականները մեկնեցան:

Ա՛լ անկէ ետքը տիկին Շաղիկի սեւեռուն զայրոյթը եղաւ ժամկոչ Վարդանի խնդիրը:

Պատրաստ միջոցին, իրիկուան կերակուրին, կերակուրէն ետքը, անկողնին մէջ, հետեւեալ առտու կանուխ, վերջապէս անընդհատ իր ամուսնոյն գլուխը տարաւ: Հետզհետէ ժամկոչին ճամբուիլը ահագին համեմատութիւններ կ'առնէր իր աչքին: Իրեն այնպէս կը թուէր որ բոլոր թաղին մէջ խաղք ու խայտառակ պիտի ըլլար, թէ իր թաղական Մորհրդի առաջնահեր կնոջ դիրքը պիտի կործանէր եւ ինչ որ ամէնէն սարսափելին էր, ծաղր ու ծանակ պիտի ըլլար տիկին Սաթենին առջեւ:

Ի զուր ամուսինըկը ջանար համոզել թէ ժամկոչին արտաքսումը որեւէ կերպով չէր կրնար արտաւորել դինքը եւ թէ մի՛սս կողմէ իր անձնական չահերը կը պահանջէին չվշտացնել Մարզար էֆէնտիին պէս մէկը որ առեւտրական հրապարակին վրայ կարեւոր դիրք մը կը զբաղէր:

Տիկին Շաղիկ անդրդուելի կը մնար իր յամառութեան մէջ ու տեղի չէր տար ամուսնոյն պատճառաբանութիւններուն:

Առտուն մինչ Պօղոս էֆէնտի կը հագուէր նախ եկեղեցի ու ապա զործին երթալու համար, կինը կը չարունակէր համոզել զայն որպէսզի ժամկոչ Վարդանը ճամբել չտայ:

– Զըլլար էֆէնտիմ, չըլլար, զոնէ քիչ ժամանակի համար հեռացնելու ենք ժամէն...

– Եթէ իմանամ որ ճամբեր էք, կը ձըգեմ մօրս տունը կ'երթամ ու ա՛լ մէկ մըն ալ ոտքս այստեղ չեմ դներ, զոչեց Շաղիկ զրգռութեան ծայրագոյն աստիճանին հասած:

– Զըլլայ նէ՝ Վարդանը զրկենք թո՛զ երթայ ներսում խնդրէ տիկին Սաթենէն, բաւ Պօղոս էֆէնտի իրրեւ խնդիրը աննշմարելի կերպով վերջացնելու միջոց մը:

Բայց այդ ալ անընդունելի դատուեցաւ կնոջը կողմէն:

– Վարդանը իմ հրամանովս աթոռը հոն զրաւ, ուստի պէտք չունի ներսում խօսելու, եթէ ներսում խնդրէ՝ իր բերնով ես ներսում խնդրած պիտի ըլլամ... կը մեռնիմ ատանկ բան մը չեմ ըներ:

– Ճանըմ, սա քուկին խօսքդ վերցուր մէջտեղէն, մի ըսեր որ քու հրամանովդ ըրիր, ուրիշն ալ կ'իմանայ ու եռքը անոնց ականջը կը հասնի...

– Թող հասնի, ի՞նչ կ'ըլլայ եղեր... կը կարծես որ այդ չըղրիկէն կը վախնա՞մ... քեզի պէս:

Վիճաբանութիւնը չարունակուեցաւ այսպէս, մինչեւ որ տիկին Շաղիկ յուզումէն, չղացրդուածութենէն, բարկութենէն սկսաւ լալ:

Պօղոս էֆէնտի չկրնայ հանդարտեցնել զայն ողջոյնի խօսքերով, անորոշ յանձնառութիւններով ու խոստումներով: Կինը լացը զադրեցուց եւ վճռական չեչտով մը բսաւ.

– Հիմա պիտի հագուիմ ու եռանիդ ժամ պիտի զամ եւ եթէ տեսնեմ որ Վարդան աղբարը ճամբուեր է, զպրոցը պիտի հանդիպիմ, աղջիկս առնեմ ու մօրս տունը պիտի երթամ... ալ ինչ կ'ուզես նէ ան ըրէ:

(Շար. 8)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Բարեկենդան վարագայ Սրբոյ Խաչին:

Այսօր նաեւ Հայաստանի անկախ ոսր Հանրապետութեան հռչակմանն 6-րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11-ին, յընթացս պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօ-յա Սատունի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գրիգորեան ընտանիքին, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Եզիազարեանի եւ զաւակներուն, Պարոն Ալպէռ Եղիազարեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Տիւլկերեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժապլ Օհանեանի, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տիւլկերեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Տ. Հերքոնի եւ ազգականական բոլոր պարագաներուն, իրենց հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին մահուան առթիւ:

ՍԵՆԵԱԿ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՒԻ

Բժշկական գերմանահայ ուսանողուհի մը համար որ հոս ամսուան վարձը չընթացք մը պէտք է ընէ Փարիզ (Փետր. 1-էն Մայիսի վերջ) կը փնտռուի վարձու սենեակ մը հայ ընտանիքի մը մօտ, կամ անկախ, նախընտրաբար Փարիզ (Նոթր-Տամ եկեղեցւոյ չրջանը):

Դիմել «Յառաջ»ի որ կը փոխանցէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիլի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՃՇՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիլի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Գալիպա / Գուլումեան ընտանիքներու զաւակներուն մկրտութեան առթիւ 200 Ֆր., Տիկին Արաբսի Սարգիսեանի մահուան առթիւ Գիլիճեան ընտանիք 100 Ֆր., Այրի Տիկին Թագուհի Գուլումեանի (Ծնեալ Տամլայեան) մահուան առթիւ Գուլումեան ընտանիք 500 Ֆր., Մամբրէ Գուլումեան ընտանիք և զաւակները 1·000 Ֆր., Տիկին Էլիզ Ներսէսեանի մահուան առթիւ Տիկին Գիլիճեան 100 Ֆր.: Տիկին Արապեան եւ Տիկին Արիստապէսեան 200 Ֆր.:

le Centre Culturel
SAINT MESROB

ECOLE DU SAMEDI

les cours reprennent pour les enfants de 5 à 12 ans
à partir du samedi 4 octobre
au 13, rue du Perche, Paris 3ème
dans les locaux de la paroisse Sainte-Croix
des Arméniens Catholiques
les samedi, de 14h à 17h
cours de langue arménienne, de cathéchisme et de chant.
Pour les inscriptions, s'adresser à la paroisse, tél. : 01. 44. 59. 23. 50.

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :

— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).

Date limite d'inscription : 30 Septembre.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive la M.C.A. fait sa
RENTRÉE
le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants (niveau primaire et collège*) et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 — Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation - Cours - Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano - Violon - Guitare
Solfège - Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation - Cours

* *Nouvelles activités.*

Reprise des émissions sur AYP FM 99.5 le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՎԱԼԱՆԱ

Վալանսի Սուրբ Սահակ եկեղեցւոյ հովարարձութեան կրթական յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ Դաւիթեան մխիթարեան Դպրոցի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան դպրոցին տնօրէնութեան գրասենեակը՝

12, rue de la Cécile — VALENCE

Ձորեքշաբթի, Սեպտ. 17-ի առաւօտեան, ժամը 9-էն սկսեալ:

*
**

ՄԱՐՍԷՑԼ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Մխօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997-98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Ձորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e
Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Գիւանատուն
Հեռ. – 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
RENTREE SCOLAIRE 1998

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa Méthode Audiovisuelle
4 Octobre — 31 Janvier 1998 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h.
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

par professeurs qualifiés : Le samedi de 12h à 14h.

L'ARMENIEN AU BAC
PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS

par professeurs qualifiés
1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle;
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire;
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option : Etude des textes, thèmes et versions.
le Mardi et le Jeudi : 16h - 19h30.
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h.).

UGAB-MARSEILLE

VOYAGE EN ARMENIE
du 9 au 16 Octobre

Inauguration officielle de la 5ème Table de l'UGAB

PROGRAMME DU VOYAGE

— **Jeudi 9 Octobre :** Décollage de Marseille pour Paris. Accueil à l'arrivée et transfert à l'aéroport Charles de Gaulle 1. Enregistrement; 18h35 Envol pour Erevan. Arrivée à Erevan, accueil et transfert à l'hôtel.
— **Vendredi 10 Octobre :** Matinée **libre.**
— **Samedi 11 Octobre : INAUGURATION DE LA 5EME TABLE DE L'UGAB.** Déjeûner. Après-midi: les actions de l'UGAB en Arménie (visite de l'Université Américaine, Hôpital et sa section de la chirurgie réparatrice, Pioneer Balad...); Dîner à l'hôtel; Soirée: Opéra.
— **Du 12 au 16 Octobre :** Diverses excursions.

PRIX

ARMENIA 1****	Départ de Paris	Départ de Marseille
Prix/personne en chambre double	6200 F.	7200 F.
Prix/personne en chambre individuelle	6900 F.	7900 F.
ARMENIA 2***		
Prix/personne en chambre double	5500 F.	6500 F.
Prix/personne en chambre individuelle	5900 F.	6900 F.

Le prix comprend : Le tranfert aérien Marseille/Paris/Erevan et retour — L'hébergement à l'hôtel Armenia 1 ou 2, selon votre choix, en chambre double avec salle de bains et W-C privés — Les petits déjeuners à l'hôtel— Les dîners à l'hôtel — Les transferts Aéroport/Hôtel/Aéroport à Erevan — Les excursions guidées — Les repas pendant les excursions de la journée.
Le prix ne comprend pas : Les frais de visa (300 F.) — Les assurances assistance médicale et rapatriement — Les boissons alcoolisées pendant les repas.

—— **Ce programme n'est pas définitif et peut être modifié** ——

Les demandes sont très nombreuses. Pour nous permettre d'organiser au mieux votre voyage et d'assurer les vols Marseille/Paris Charles de Gaulle aller-retour, nous vous prions de vous inscrire en versant la somme de 1000 F par participant.

Réservations : UGAB-Paris — 01 45 20 03 18;
UGAB-Marseille — 04 91 22 10 45.

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19
VENDREDI
19 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւոտ : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·205 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.205

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 17/18)

Վ. ՁԻՏԼՁԵԱՆ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳԻՐԸ ՅԱՆՁՆԱԾ

Եւրոպայի Միութեան մօտ Հայաստանի ներկայացուցչութեան ղեկավար պատակրդ եւ լիազօր դեսպան Վիկէն Ձիտլեան Սեպտեմբեր 11-ին հաւատարմագիրը յանձնած է նախագահ Ժ. Սանթէրի: Պաշտօնական արարողութեան ներկայ էին նաեւ դեսպանը ներկայացուցած է Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը, ապա խօսած Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման բանակցութիւններու մասին: Վ. Ձիտլեան Ժ. Սանթէրի փոխանցած է Երեւան այցելելու նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաւէրը որ ընդունուած է:

***

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

Ազգային Ժողովի փոխ-նախագահ Կ. Ռուբինեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը մասնակցած է Գահիրէի մէջ Սեպտեմբեր 11-ին բացուած մկրտրդարանական միութեան 98-րդ համագումարին: Սեպտեմբեր 14-ին ելոյթ ունեցած է Կ. Ռուբինեան, համաժողովին ընդհանուր նիստին: Կը մասնակցին 138 պետութիւններ:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆՈՒԷՐԸ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Սեպտ· 16-ին Մատենադարան այցելելով նկրած է Պաղտմէոսի 1482-ին տպուած «Աչխարհագրութիւն»ը, լատիներէն թարգմանութեամբ: Հազուագիւտ այդ հատորը Մոսկուա վերջին այցին իրեն նուիրած է «Գաղպրոմ»ի նախագահը, հայերուս կապի արդիւնաբերութեան մասնական ձեռնարկութիւն ստեղծելու պայմանագրին ստորագրութեան առթիւ: Այսօր աչխարհի վրայ միայն հինգ օրինակ կայ այդ գիրքէն որուն զարդերն ու գունաւոր 32 քարտէսները ձեռքի աչխատանք են: Հոն երկու գլուխ կայ Հայաստանին նուիրուած: Քարտէսներէն երկուքն ալ կը վերաբերին Փոքր եւ Մեծ Հայքերուն: Մատենադարանի տնօրէն Ս. Աբեղեանեան չնորհակալութիւն յայտնելով յիչած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի մէկ ալ նուէրը որ կրընդգրկէ քաղաքին մէկ իրեն նուիրուած ձեռագիր մըն էր:

***

ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱԴԱՄԱՆԴԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սեպտեմբեր 17-ին բացուած է հայ ոսկերիչներու եւ ադամանդագործներու առաջին համագումարը, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարարութեան: Բացման խօսքին մէջ նախարար Գ. Նապուլեան յայտարարած է որ իրենք կը տեսնան թէ Հայաստան բոլոր կարելիութիւնները ունի աչխարհի ոսկերչութեան կեդրոններէն մէկը դառնալու համար: Համագումարին կը մասնակցին տարբեր երկիրներէ մէկ տասնեակէ աւելի ոսկերիչներ եւ ադամանդագործներ: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Հայաստանի Պելժիոյ պատուակալ հիւպատոս Հայկ Արսլանեան, ինչպէս նաեւ Գոնատայի ոսկերիչներու նախագահ Փ. Աքելեան: Համագումարին ուղերձ մը յղած է վարչապետ Ռ. Քոչարեան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՆԴԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 16-ին Անդարայի մէկ ցուցասրահին մէջ բացուած է Հայաստանէն նկարիչներու գործերուն ցուցահանդէսը: Մինչեւ Սեպտեմբեր 24 կը ցուցադրուին Ե. Աբաջեանի, Դ. Աբրահամեանի, Գ. Աբրահամեանի, Ա. եւ Պ. Ակնունիի, Գ. Աւագեանի, Ա. Շուղարեանի եւ Հ. Գարապանեանի գործերը: Ձեռնարկը կազմակերպուած է որպէս պատասխան անցեալ Յունիս եւ Յուլիսին Երեւան տեղի ունեցած թուրք նկարիչներու ցուցահանդէսին:

***

«ՄԵՏԱՔՍԻ ՁԱՄԲԱՅ — 2000» ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 15-ին Պոլսոյ մէջ բացուած է «Մետաքսի ճամբայ — 2000» խորհրդաժողովը որուն մասնակցած է նաեւ Հայաստանի պատուիրակութիւնը: Բացումէն եաք տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը ուր ելոյթ ունեցած է Սեւծովեան Տնտեսական Գործակցութեան գործի մարդոց խորհուրդին Հայաստանի ներկայացուցիչ Ս. Խօզարեան: Ան յանդիման հաղորդակցութեան ուղիներու կարեւոր դերի մը Հայաստանի պարագային վրայ, ըսած է թէ Հայաստանի ճամբաները ապահով են ու բոլոր երկիրներուն՝ այդ կարգին նաեւ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի համար:

***

ՀԱՂՊԱՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Շուրջ 1500 տարեկան Հաղպատ պիւղին մէջ պատմութեան թանգարան մը կը կազմակերպուի, լաւագոյնս պատմելու համար Թ. — ԺԲ. դարերու անոր տաճարին մասին որ կը վայելէ ԻՒՆԷՍԿՕ-ի պահպանութիւնը: Տաճարը արդէն Հայաստանի պրօտեսթանտութեան գլխաւոր վայրերէն է որ այս տարի եւս ունեցած է հարիւրաւոր այցելուներ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԸ 166-ի դէմ 303 ձայնով քուէարկեց երիտասարդներու աչխատանքի Օպրի օրինագիծը: Թեր քուէարկեցին ընկերվարականները, համայնավարները եւ կանաչները: 18 էմ-փէ-էմ (որոնց մէջ Փաթրիք Տէվէճեան) եւ 19 իւ-Տէ-էֆ (որոնց մէջ Պառ, որ Շառէմ, Տ· Պօախս) ձեռնպահ մնացին:

ՕՍԼՈՅԻ մէջ 89 երկիրներ ստորագրեցին հականետատակ ականներու արգիլման ծրագրի համաձայնագիրը որ մկրտուած է «Տայանա դաչինք»: Միացեալ-Նահանգները մերժեցին միանալ· Գլինթըն փորձած է արդարացնել իր դիրքը ըսելով թէ դաչինքը չերաշխաւորեր ապահովութիւնը ամերիկեան զօրքերուն, բաշխուած աչխարհի ամէն կողմը: Ուսինկթընի այս դիրքը չատ դէշ տպաւորութիւն գործած է եւ Գլինթընի մէկ նախկին խորհրդականը լսած է այս առթիւ.-«Ներկայիս, Գլինթընը, Գասթրօն, Քաստֆին եւ Հելմսը ունինք ամբողջ աչխարհի դէմ»: Հականետատակ ականները մէկ զոհ կը խլեն ամէն 20 վայրկեանը: Կ'բսուի թէ 110 միլիոն ական

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱԼԻԵՐԱՅՈՒՄԻ ՎՏԱՆԳ ՄԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՄԱՐ

ԱՄՆ-ու Արտաքին Գործերու նախարար Մ. Օլպրայթի Մերձաւոր Արեւելք վերջին այցը պատճառ է որ միջազգային հանրային կարծիքը սեւեռի այդ շրջանին: Այդ կարծիքին կազմաւորումին մէջ բնականաբար կարեւոր դեր ունի մամուլը: Այդ մարզին իսրայէլեան ծանօթ «Հա'արէց»ը վերջին թիւերէն մէկուն մէկ էջով ուշադրութեան կը յանձնէ պաղեստինեան մահմետիզ հեռանկար մը· ան կը վերաբերի ալժերացումի վտանգին:

Երուսաղէմի վերջին մահափորձերէն եաք պաղեստինցիները ոչ մէկ բողոքի ցոյց ըրին: Ոչ ոք անհամաձայնութիւն արտայայտեց: Այս երեւոյթը պատճառ կ'ըլլայ որ լրագրողը յիչէ պաղեստինցիներուն անտանելի պայմանները· շրջափակում, անգործութիւն, ծայր աստիճան թշուառութիւն, յոյսի բացակայութիւն:

Առնոյմէ աւելի մեծ կը համարուի սահմանային պաղեստինցիներու ապառնացող նոր վտանգը· ատիկա յայտնի կ'ըլլայ անոնց միջեւ կրօնական հոսանքներու հզօրացումէն: Մինչդեռ 1960-ական թուականներէն ի վեր Պաղեստինի ազգային ազատագրական չարժումը միշտ լաիք յատկանիչով ներկայացած է: Կային անշուշտ կրօնամէտ խումբեր, բայց ատիկա անձնական հարց կը նկատուէր ու դուրս կը մնար ազգային ծրագիրներէն: Այսօր երբ պաղեստինցիները «Համաս»ի հզօրանալուն ձայն չեն հաներ ու նաեւ լուռ կը մնան մահափորձերուն առջեւ, կը դիմեն կրօնամոլ հակումներն ալ չեզոտելու վտանգին:

Անոնց ղեկավարութիւնը մօտ երկու ամիս առաջ արդէն լուրջ պայքար մը մղեց կաշառակերութեան ծաւալուն երեւոյթին դէմ: Նախարարներ հարցաքննուեցան Մարհրդարանին մէջ, ամանք հրաժարեցան, եւայլն: Իսկ Երուսաղէմի Ցուլիս 31-ի ռճրափորձը կոտրեց պաղեստինեան ղեկավարութեան ինքնասբարեկամը:

Դիտարկուած այս զարգացումը լրագրողը կը նմանցնէ Ալժերիոյ պարագային: Հոն ալ ՖԻՒ-ին նկատմամբ կառավարութիւնը լայնախոհ գանուեցաւ, ինչպէս այսօր Համասի յոյց տրուած լուռ համախոհութիւնը: Նոյն ձեւով հասկնալի է որ ներկայիս իսրայէլեան բանտերու դէմ պայքար տանողները վազը նոյն վայրագութեամբ հարուածեն այն պաղեստինցիները որոնք իրենց արժեւորումով հերետիկոսի կեանք կը վարեն:

Առ այժմ Համասի ղեկավարները կը խուսափին միջամուխ ըլլալէ Ռամալլահի ճաշարաններուն եւ դիշերային վրօսարաններուն անցուդարձին: Անոնց ներկայի թիրախը Իսրայէլն է, բայց իրենց ժողովրդականութիւնը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ· նման հեռեւանքի մը արգելք կըլլան ըլլալ իրենց ընկերութեան ապագայով մտահոգ պաղեստինցիները որոնք կը դատապարտեն Համասը: Իսրայէլ ալ իր բաժինը ունի կացութեան մէջ, անով որ իր ճնշումով նպաստած է Համասի վերելքին: Իսկ եթէ կոդմերը չփոխեն իրենց ընթացքը, վազը չրջանին մէջ կըլլայ ստեղծուիլ աւելի անել վիճակ մը որուն գլխաւոր ազդակը կ'ըլլայ կրօնամոլութեան աչխուժացումը իր բոլոր հետեւանքներով:

Լոնտոնի «Ալ Վաթան»ն ալ տեղ տըւած է պաղեստինի յեղափոխականներուն քաղաքական պետ Ռանթիսիի արտայայտութիւններուն որոնք կը վերաբերին կատարուած ոճրափորձերուն: Ան ոչ մէկ հաւաստք կ'ընծայէ խաղաղութեան հոլովոյթի մը ու պայքարը ազատագրումի միակ ճամբան կը նկատէ: Կ'ընդունի թէ Համասը ունի «ներքին» ու «արտաքին» անջատ թեւեր որոնք սակայն կ'ըսէ թէ մէկ ամբողջութեան կը պատկանին: Իսկ անոնք որոնք իսլամական դիմադրութեան սկզբունքին հետեւողները բազէ կը նկատեն, պէտք է դիտնան որ Համասի չարքերուն մէջ ազատներ գոյութիւն չունին:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը անխտիր պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաչիւներ ունին եւ անպատասխան կը ձգեն մինչեւ այդ թուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց դրկուած հաչուեցոյցը: Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգիրները կանխիկ վճարուին· հայ մամուլը բարեւցակամութիւնն ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնն ունենան հայերէն անկախ օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ քարի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1995 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՐԵՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՄԱՐՏԷՆ Ի ՎԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ:

72 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ եկամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագրութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չունին: Նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած իճճաբուխ նուէրները: Այս պայմաններուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վարչութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բաժանորդներէն որ ա'լ աւելի չդժուարացընեն մեր գործը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն ծամասնութիւն կազմող, բարեբախտաբար բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ո՛ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

Խորհրդային կաղապարներու բացակայութեան ներկայի չբջանին շատ ու շատ մարդեր գոյութեան ինքնուրոյն համակարգ մը գտած չեն տակաւին ու կը տատանին ըլլալուն–չըլլալուն միջեւ: Մի–ակ բացառութիւնը հաւանօրէն անտեսական ոլորտին կը պատկանի ուր չուկային տիրակալութիւնը փութաց լեցնել վերէն տրուած կաղապարները: Տարբեր հարց է թէ ի՛նչ է «արժէք»ը անհատասար, անոզոք ու վայրի այդ համակարգին որ թափ կու տայ աղքատին աւելի աղքատացումին, իսկ հարուստին աւելի պարարտացումին: Այս երեւոյթը յատկապէս չեշտակի է Հայաստանի նման երկիրներու մէջ որոնք նախանձելի, ուժանիւթի կարեւոր պաշարնե–րէ ալ զուրկ ըլլալով, բոլորովին կ'են–թարկուին չուկային օրէնքներուն: Եր–կիրները ուր յայտնապէս չեզածը այլ ապ–րանքներով փոխարինելու մտահոգու–թիւն ալ չկայ, կամ եթէ կայ, խօսքի մակարդակէն անդին չէ անցած:

Պարզ է որ նման պայմաններու մէջ առաւելաբար կը տուժէ այն մար–դը որ ո՛չ հայկն – ջուրին, ոչ ալ եղեկ–տրականութեան կամ փոխադրու–թեան կը վերաբերի: Որեւէ չօչափելի աղդեցութիւն չունի մարդոց առօրեային վրայ: Այս առումով, պերճանք նկատող–ներ անգամ պիտի ըլլան, կամ վստահօրէն կան արդէն, օրինակի համար մշակոյ–թը, մշակոյթի բնագաւառը:

Հայաստան այն երկիրներէն է որոնք այդ բնագաւառին համար նախապար ու նախապարութիւն ալ ունին: Դժուար պարտականութեան կոչուած նախարա–րութիւն մը պէտք է ըլլայ առիկա, քա–նի որ անհրաժեշտօրէն պէտք է զբաղի երկար ժամանակի առընչուած լրջա–դոյն հարցերով որոնց սակայն ո՛չ դո–յութեան տեղեակ է բազմութիւնը, ոչ ալ լուծումներու անհրաժեշտութեան:

«Պետական կառոյցներ» խորագրուած չարքին մէջ Մշակոյթի նախարարու–թիւնը մանրադէտ տակ գետեղած էջ մը տորագրած է Արմինէ Օհանեան («Ազգ», Սեպտ. 10): «Ցո՞ երթաս հայ մշակոյթ» խորագիրով ան կարելի հա–մապատկեր մը կու տայ միջուկէն աւե–լի լոզունգներով ու անցեալի փառաբա–նումով ապրող ոչ հայ, այլ՝ հայաստան–եան այդ բնագաւառէն: Նախ կը յիշե–ցնէ թէ անկախութեան չբջանին հոն տիրած է «չմիջամտել մշակութային հո–լովոյթների բնականոն զարգացմանը» պետական մտածողութիւնը. իսկ այդ մտածողութիւնը նախկին նախարարը մա–փոփած է «չխանգարել որ մեռնի, օգնել որ ծնուի» տարազով: Եւ եթէ մարդ ան–կախութեան տարիներուն առիթը ունե–ցած է չբջելու Երեւանի փողոցները, տես–նելու յուշափեղկերը, լսելու խուլցնող երգանման ճիչերն ու լչլչիները, բաւա–րար փաստին տէր է վստահ ըլլալու հա–մար որ ամենայն փութկոտութեամբ կը գործէ «չխանգարել որ մեռնի» կիսատա–րազը. թէ ե՛րբ ժամանակը կու գայ միւս կէսին՝ «օգնել որ ծնուի»ին, Աստ–ուած ալ չի գիտեր հաւանօրէն:

Ճիշդ է որ նիւթականը կարեւոր աղ–ձակ է, ինչպէս ժողովուրդի մը պահպա–նութիւնը, առողջութիւնը, նոյնպէս եւ մշակոյթը, մշակոյթի արժէքները կան–դուն պահելու տեսակէտէն: Ճիշդ է նա–եւ որ Հայաստան չատ հեռու է այդ աղ–ձակը կարեւոր ու օգտակար նպատակնե–րու արամադրելու կարողութենէն: Սա–կայն, ի՞նչպէս հասկնալ ըսուածը երբ Ա. Օհանեան կը գրէ թէ Մշակոյթի նա–խարարութիւնը տարեկան պետճէէն ըն–դամէնը 1,5 միլիառ դրամ կը տանայ որուն զերակշիռ մասը կու տայ որպէս աշխատավարձ, 6572 աշխատողներու: Տարեկան մօտ 150–200 միլիոն դրամ ա–զատ դումար կը մնայ մշակութային քաղաքականութիւն իրականացնելու հա–մար ինչ որ «ծիծաղելիօրէն չնչին է» երբ նկատի առնուի որ օփերայի ներկայա–յացում մը 15–18 միլիոն դրամ կ'արժէ, թատերական մը՝ 4–5 միլիոն դրամ: Այս կացութիւնը անչուշտ անկարելի կ'ընէ գահլիճներու, մշակոյթի չէնքերու նո–րոգութիւնը: Յօդուածագիրը կը թուէ մայր թատրոնի տանիքը, մարզահամեր–գային համալիրը, երիտասարդական պա–լատ, «Ռոսիա» սինեման, եւայլն: Բոլորն ալ կամայ–ակամայ ենթարկուած են «չխանգարել որ մեռնի» սկզբուն–քին...: Շէնքերուն հետ նոյն ճակատա–գիրը կը բաժնեն թանգարաններու գա–ցանմոյշներն ալ. հին իրեր, կտաւներ աչ–քի առջեւ քայքայուելու ճամբան բռո–նած են: Զկայ զանոնք տեսնելու գացող այցելու ալ:

Զանգուածներու, որոնց համար գըլ–խաւոր անհրաժեշտութիւնը հարստանալու մէջ կը կայանայ, սպասելի ալ չէ –գոնէ այս հանգրուանին– արուեստ հովա–նաւորելու երեւոյթ մը: «Հայ գործի մարդը դրամը ծախսում է ամէն ինչի վը–րայ, բայց ոչ հոգեւոր ոլորտում» կ'ըսէ Ա. Օհանեան, վախ յայտնելով որ օր մը մոռցուին հոգեւոր արժէքները պաշտե–լու, հնամեայ թատրոնով, գիր ու գրա–կանութեամբ հպարտ ըլլալու հայկական աւանդութիւնները:

Տարբեր չէ երկրին 1100 գրադարանե–րուն կացութիւնն ալ: Անոնց մեծ մասը արդէն յանձնուած է մարզերու, հա–մայնքներու: Կան պետական 13 թատ–րոններ, 1851 հոգինոց անձնակազմով: Միջին աշխատավարձը 5–6 հազար դը–րամ է: Անցեալի տարեկան երկու մի–լիոն ուէր հարիւր հազար հանդիսատեսի թիւը իջած է 340 հազարի: Ներկայի նա–խարար Արմէն Սմբատեանի համաձայն, յեսաղային պետական կը մնան հատուա–օրէն Սունդուկեան եւ Տրամաթիկական թատրոնները: Այլ հարց մըն է ընտ–րուած խաղացանկերու պարագան:

Մշակոյթի փոխ–նախարար Միքայէլ Ստամբոլցեան երեք մասով ամփոփած է չարժանկարի մարզին վիճակը: Պէտք է պահել արտադրութեան մակարդակը, ճամբայ բանալ հայկ. ժապաւէններու դէպի միջազգային փառատօներ եւ պահ–պանել «Հայֆիլմ»ի նիւթերը: Ներկա–յի չուկան ոչ մէկ կապ ունի այս կար–գի մտահոգութիւններու հետ: Յած մա–կարդակով, ժամն ապրանքը կ'իյնայ հոն, ինչպէս պոռնկապրական ժապաւէն–ները, 10 վայրկեանի մէկ խզբզուած նա–թիւրմորթեր եւայլն:

Շարժանկարի արահներէն ալ միայն չորսը պետական մնացած են, միւսները սեփականաշնորհուած. այս վերջիններ–էն երկուքը առեւտրական կեդրոնի վե–րածուած են, «Երեւան»ը միայն էրոթիկ ժապաւէն կը ցուցադրէ, միւսները փակ են, եւլն.: Ներածուած ժապաւէններու թիւը որ անցեալին տարեկան 300 էր, 1996–ին զերօ եղած է:

Ինչ կը վերաբերի կերպարուեստին, 5–6 պատկերասրահ բացուած է, բայց լուրջ դործունէութիւն չկայ: Մինչեւ 3–4 տարի առաջ երբ դուրսէն լուրջ հետա–քրքրութիւն կար խորհրդային արուես–տին, Հայաստան կերպարուեստի ժամն չուկայի վերածուած էր. «մեծ թուով գոր–ծեր աներպգել, դուրս բերուեցին երկ–րից». ո՛չ անշուշտ առանց ներսէն կարե–ւոր մեղսակցութեան որուն համար բա–ւարար միջնորդչէք էր քանի մը տոլա–րը, կամ արտաստհմանեան հրաւէր մը: Երկկուան հակոդութեան բացակայու–թիւնը այսօր վերածուած է հակառակ բեւեռին. Մշակութային Արժէքներու Պահպանութեան Վարչութիւնը նորէն դժդոհութեան առարկայ է, այս անգամ ալ գործերու վերադանգուած արժեւորու–մին համար: Պարզ այն պատճառով որ «Վարչութիւնը վարձատրւում է պե–տական գանձարանի մուծուած միջոցնե–րից: Բարձր է նաեւ տուրքի չափը՝ 20 տոկոս»:

Մշակոյթի գործիչներու մեծ համե–մատութեամբ արտահոսքն ալ մշակոյ–թին տրուած հարուած կը նկատուի. թէ–եւ այդ գործիչներէն Սփիւռքի մէջ յայտ–նուած խումբը դժուար է ըսել որ թուա–կանին հետ օրակական ուղիղ համեմա–տութիւն կը ներկայացնէ, Հայաստանի մշակոյթին որպէս վնաս ընկալուելու աս–տիճան:

Մշակոյթի նախարարութեան համա–կարգին մէջ գտածը Ա. Օհանեանի եզ–րակացնել կու տայ որ այցելածներէն «ամէնաանգործն ու ամէնաանիմաստը» այդ նախարարութիւնն է: 107 աշխա–տատեղով մեծադոյն կազմը ունի. կան 11 վարիչներ, վեց փոխ–նախարար: Ասով հանդերձ, անկէ որեւէ տուեալ ստանալ անկարելի է: «Աշխատողները գալիս են ժամը 10–ից յետոյ, իսկ կէսօրուայ ընդմիջումից վերջ սենեակները փակ են: Կարող ես երկու ժամ նստել փոխ–նա–խարարի կամ վարչութեան պետի սենեա–կում եւ հեռախօսը ոչ մի անգամ չի հնչի, դուռը ոչ մի անգամ չի բացուի»: Նախա–րարը աշխատակազմէն դժգոհ է. կ'աշ–խատի միայն իր բերած մէկ քարտին հետ որ ֆինանսական գործերու փոխ–նախա–րարն է: 10 ամիսէ ի վեր նախարար է, «սակայն, չգիտես ինչու, բատրային, եւ խոշոր կառուցուածքային փոփոխու–թիւններ չի արել»: Այս ու այլ հար–ցումներու միակ պատասխան – բացատ–րութիւնը այն է որ չէ հրաժարած տա–կաւին երաժշտանոցի տնօրէնի իր պաշ–տօնէն...: Կ'ըսէ թէ «հիւանդագին պրո–ցես է եւ ես արագ լուծումներ չեմ տա–լու»:

Համադրելէ ետք իր հաստատումները, Ա. Օհանեան հարց կու տայ թէ արդեօք չնչին դումարներով մշակոյթի բազմա–թիւ կէտեր պահելու փոխարէն, աւելի լաւ չէ՞ պահել միայն տասը հատ, բայց «պահել» իսկապէս:

Կարդալէ ետք «Ազգ»ի այս էջը, նման մտածումներէ աւելի անհրաժեշտ ու ա–ռաջնային կը դառնայ հարցումը թէ նա–խարար, նախարարութիւն, 107 հոգինոց անձնակազմ, պարապ սենեակներ ու չբ–հնչող հեռաձայններ արդարացնող ժա–մանակակից «ապրանք» կա՞յ Հայաս–տանի մէջ որուն մշակոյթ անունը տալ կարելի ըլլայ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՕՐԱԹԵՐԹԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ. – Օգոստոս 15–ի՝ չա–բաթավերջի իր թիւին մէջ Իսրայէլի ա–մենամեծ օրաթերթը՝ Մաարիվ, կէս էջ յատկացուցած է վրոփ. Եաիր Աւրոնի ընդարձակ մէկ գրութեան, ուր վրոփ. Վահան Տատրեանին վերջերս հայկա–կան ցեղասպանութեան նուիրուած երկու դիրքերը կը գրախօսուին: Դրուատելով հեղինակ Տատրեանի այս երկու դիրքե–րը, որոնք, ըստ իրեն, «պատմագիտա–կան հիմնական ներդրում մը» կը նե–կայացնեն, Աւրոն այս առիթը օգտա–գործելով կը ձաղկէ Իսրայէլի, այսինքն իր ուրոյն կառավարութիւնը, այդ կա–ռավարութեան Հայերու հանդէպ ցոյց տուած անտարբեր եւ մթնպատմական թըր–քասէր կեցուածքին համար:

Գրախօսականին խորագիրը՝ «Տակա–ւին կը փորձեն զոյն մոռացութեան մատ–նել», ինքնին պարատանք մըն է: Աւ–րոն դառնօրէն կը դանդատի, որ Իսրա–յէլ տակաւին կը մերժէ ճանաչել Հա–յերու ամենամեծ ազգային սուգի օրը եղող Ապրիլ 24–ի ոդեկոչման տխուր հանդիսութիւններուն: Անդրադառնալով Տատրեանի գրախօսուած գործերու ար–ժանիքներուն, հրեայ հեղինակը կը չեշտէ փորձ. Տատրեանի մէկ բացա–ռիկ յատկանիշը, այն է, որ ան իր գոր–ծերը կառնեցուցած է ամուր եւ հիմ–նական փաստաթուղթերու վրայ՝ պրպը–տելէ յետոյ ներպատական, յատկապէս Գեր–մանիոյ եւ Աւստրիոյ պետական արխիւ–ները. նոյնքան եւ նոյնիսկ աւելի կարե–ւոր է այն հանդամանքը, որ այդ փաս–տարկումները կ'ընդդրկեն նաեւ սուսերի թիւով պաշտօնական թրքական վաւե–րագրեր: Այս տեսակէտէն, կը պնդէ Աւրոն, «Տատրեան ամենաաւտ եւ կա–րեւոր, եթէ ոչ ամենակարեւոր հայ պատ–մագէտն է»: Շարունակելով իր յօդուա–ծը, հրեայ հեղինակը կը գրէ. «Մինչեւ Տատրեանի գիրքին հրատարակումը, հայ–կական ցեղասպանութեան մէջ Գերմա–նիոյ խաղացած դերը ըստ բաւականի չէր ուսումնասիրուած. այս գործով Տա–տրեան հարցը նոր լուսարձակով մը կը քննէ, բանալով նոր տեսադաշտ մը: Իր երկու գիրքերը կենսական նպաստներ են այն չարունակուող պայքարին որով կը փորձուի ներթափանցել մարդկային խիղ–ճը եւ վերահաստատել պատմական ի–րականութիւնը, որոնք կ'արհնչուին հայ–կական ողբերգութեան»:

Այս կապակցութեամբ Աւրոն իր գր–նահատանքը կը յայտնէ այն հրեայ մեծ առեւտրականին, որ ընդառաջելով իր մէկ հայ գործընկերին թելադրութեան, 100 օրինակները գնած է Տատրեանի մէկ գիրքէն եւ զանոնք նուիրած կարգ մը իս–րայէլեան ակադեմականներու եւ գրա–դարաններու եւ որոնց ցանկը ինքը պատ–րաստած էր:

Այս կապակցութեամբ կը յայտնուի, որ Իսրայէլի վարչապետին գրասենեակն ալ ստացած է օրինակ մը եւ փրոֆ. Տա–տրեանին չնորհակալութեան գիր մը ուղարկած:

Թուրքիոյ ուրացումի եւ ժխտումի գիրքը Աւրոն կը վերագրէ քեմալիզմի ստեղծած աւանդին, աւելցնով, որ մինչ Հայերը կը տարնապին իրենց «մոռցը–ւած ցեղասպանութեամբ», ուրիշներ ան–կարեկիր կերպով կը խօսին «ենթադըր–եալ» կամ «այսպէս կոչուած ցեղասպա–նութեան» մը մասին:

Վերջապէս տոքթ. Աւրոն կ'ափսոսայ, որ Իսրայէլի նոր սերունդը բոլորովին կ'անգիտանայ հայկական ցեղասպանու–թեան պատմական իրականութիւնը եւ սրտցաւօրէն կը չեշտէ, որ իր երկրի չատ մը զրադարանները լեցուած են թրքական քարոզչական մեքենային արտադրած ու–րացումի եւ ժխտումի գիրքերով. ասոր իրրեւ զարման ան կ'առաջարկէ որ Տա–տրեանի գիրքերը մուտք գործեն եւ տա–րածուին Իսրայէլի մէջ, եզրափակին–լով, որ «Իսրայէլացի ընթերցողին հա–մար այս երկու գիրքերը մեծ արժէք ունին, որովհետեւ այդ ճեւով ընթեր–ցողը Շօան (հրէական Ողջակիզումը) ա–ւելի լաւ պիտի կրնայ ըմբռնել. կարելի է նոյնիսկ ըսել, որ հակառակ Շօային ունեցած արժէքին, այս գործերը արժա–նի են ընթերցումի եւ գնահատանքի»:

ԳԷՈՐԳ ՀԻՆԴԼԵԱՆ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐ ՄԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Չինաստանի Համայնավար կուսակցու–թիւնը Սեպտեմբեր 12–ին բացումը կը կատարէր ԻԵ. համագումարին: Այդ թը–ւականին նախորդող չբջանին մամուլի էջերը կարեւոր փոփոխութիւններու են–թադրութիւններ կ'ընէին. այն տպաւո–րութիւնը կար որ որոշ ազատականացում մը տակնուվրայ պիտի ընէր չնկերային հաւասարակշռութիւնը: Այս տրամադրու–թիւնը ժողովրդավարութեան ապասում–ներու հետ, կուսակցութեան խմբագրա–կներուն հետաքրքրութիւն կը նկատուէր:

Մելիոնոց բնակչութեամբ երկրին կուսակցութիւնը օրէ օր կը տկարանայ յատկապէս գաւառական չբջանակներու մէջ ուր կուսակցական կազմակերպու–թիւնները չունին իրենց նախկին հեղի–նակութիւնը: Հարցախոյզի մը արդիւնք–ներուն համաձայն, անդամներու թիւը չատ գանդաղօրէն կ'աւելնայ. նորերն ալ յաճախ նախկին գինուորականներ կ'ըլ–լան: Կան տեղեր ուր ոչ մէկ նոր ան–դամ կ'արձանագրուի:

Այս կացութեան գլխաւոր պատճառ–ներէն կուսակցական չբխանաւորներու գործած ապօրինութիւններն են: Վերջերս կատարուած պատժիչ գործողութիւննե–րով բազմաթիւ պաշտօնատարներ կա–դադահական, վարչագիտական կամ դա–տական դատապարտումներ կրած են: Եղած են արտաքսումներ:

Կարեւոր է նաեւ համայնավար գեկա–վարներու տնտեսական մարզի գործու–նէութիւնը: Կան գիւղեր որոնց պատաս–խանատուներուն երկու երրորդը փոքրիկ գործատէրեր են: Անոնք իրենց պաշտօ–նէն աւելի ժամանակ կը յատկացնեն անձնական գործերու: Կը գրպին հողա–մշակութեամբ, առեւտուրով: Այդ մարդիկը իրենց կարողութեան ու գրաւած գիրքին առաւելութիւններով հասած են յաջողութեան:

Կան չբջաններ ալ ուր տնտեսական գործօնը ամբողջ խմբաւորումներ ստեղ–ծած է. անոնք մէկդի ձգած ժողովուր–դին ու հաւաքականութեան չահերը, կը մտածեն միայն իրենց բարեկեցութեան մասին: Անոնք յաճախ նաեւ կ'ընդդիմա–նան կառավարութեան, կը յարձակին կուսակցական իչխանութեան կ'ոտնա–կոխեն օրէնքները, կը մերժեն պար–տադրուած հարկերը եւ չեն հպատակիր ծնունդները ծրագրաւորելու կանոննե–րուն:

Այդ խմբաւորումները ստեղծած են նոյ–նիսկ կազմակերպչական իրենց կառոյ–ցը. ունին կանոնակարգ որ ամենայն

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

ՄԻՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Ֆրէզնոյի «Ցակոբեան» դպրոցին վրայ, Օգոստոս 30–ին եւ 31–ին, տեղի ունեցած է Մուսա լերան հերոսամարտին նուիրուած տօնախմբութիւնը, մասնակցութեամբ Գանատայէն, Կիլրոսէն, Ամերիկայի եւ Գալիֆորնիոյ զանազան քաղաքներէ եկած հայրենակիցներու եւ յարեկամներու: Շաբաթ օր, երեկոյեան, տեղի ունեցած է խրախճանք եւ տոնական պարերով համեմուած տօնախմբութիւնը: Կլերակի առաւօտեան պատարագած եւ քարոզած է Սահակ Քհնյ. Ալեքեան: Խօսք առած է նաեւ վեր. Ֆրաիր Աւագեան: Երեկոյեան, Փարոսի նիւ սրահին մէջ տեղի ունեցած է պարահանդէս մը, որուն ներկայ եղած են 400 հոգի:

*
**

ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԵՒՕՐԵԱՅ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՆ–ՖՐԱՆՍԻՍԿՕ

Սեպտեմբեր 5 – 7 Սան–Ֆրանսիսքոյի հայկական դաշտը այցելած է Թեմին առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան:

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 5–ին, Առաջնորդը այցելած է «Գառուգեան – Զաքարեան – Վասպուրական» ազգային վարժարան մը, ուր ներկայ եղած են 400 հոգի:

*
**

ԳՐԱԿԱՆ – ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնհէյլի Թէքէեան Մշակ. Միութեան կազմակերպութեամբ, Օգոստոս 24–ի երեկոյեան, տեղի ունեցած է գրական – երաժշտական երեկոյթ մը՝ «Հայ մի՛ջնադարեան բանաւոր զրոյցներ եւ աւանդութիւններ» թեմայով: Նիւթին չուրջ բանախօսած է Խորէն Պալեան, նոյն առեն մեկնաբանելով Խորենացիի, Մաշտոցի, Շնորհալիի, Յովհաննէս Երզնկացիի, Լամբրոնացիի չարականներէն եւ տագերէն նմոյշներ:

*
**

ԼԻՆՍԻ ՀԻՄՆԱՐԿԸ 475 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՆՈՒԻՐԱԾ Է ԱԶԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

Ուսումնական նոր տարեշրջանի նախօրեակին, Լինսի Հիմնարկը 475 հազար տոլարի նոր յատկացում մը կատարած է Լոս–Անճըլըսի ազգային վեց վարժարաններուն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՄՂՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹԷՔԷԵԱՆ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 23ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏԷ ԱՆՑՆՈՂ ԱՐԴԻՒՆԱՒՈՐ ՏԱՐԵԾՐՋԱՆԸ

— ■ —

«ՊԱԼԵԱՆ» ՄԱՄՈՒԼԻ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ ԿԱՐԾԱՆԱՆԱՆ ՅԱԿՈԲ ՓՕՂՈՍԵԱՆ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՇԷՆԵԱՆ

«ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՍԱՐԵԱՆ» ԲԱԺԱԿԸ ԿԸ ՍՏԱՆԱՑ ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ

Ամերիկայի եւ Գանատայի Թէքէեան Մշակութային Միութեան 23–րդ Պատգամաւորական Ժողովը յաջողութեամբ գումարուեցաւ Սեպտեմբեր 5 – 7 շաբթավերջին, հիւրընկալութեամբ Ֆիլատելֆիոյ մասնաճիւղին:

Միութեան Գանատայի եւ Ամերիկայի մասնաճիւղերէն պատգամաւորներ խանդավառիչ մթնոլորտի մը մէջ ներկայացուցին իրենց միամեայ գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական տեղեկագիրները, որոնք՝ կեդրոնական Վարչութեան տեղեկագրին հետ միասին պայծառ պատկերացումն էին Միութեան կրթական, մշակութային եւ հրատարակչական մարզերուն մէջ ծաւալած բազմաբնոյթ գործունէութիւններուն:

ԹՄՄիութիւնը Սփիւռքի մէջ սեփական կանաչերն է՝ Պէյրութի Վահան Թէքէեան ու Լոս–Անճըլըսի Արշակ Տիգրանեան վարժարաններուն՝ չուրջ 800 աշակերտներով, մշակութային կեդրոններու Գանատայի, Ամերիկայի, Լիբանանի մէջ եւ մասնաճիւղերու ցանցի մը: Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել հայրենիքին մէջ ԹՄՄ ուռճացումը, գործունէութեան ծաւալումն ու «Թէքէեան կեդրոն»ի քառամարկ չէնքին ամբողջացումը: Հայաստանի մէջ Միութեան ներկայութեան եւ գործունէութեան յաւելեալ վերլուծութիւնն են իր հովանաւորած երեք վարժարանները՝ Երեւանի, Կարբիի եւ Գիւմրիի մէջ, ինչպէս նաեւ «Պայքար» ամսագիրի հրատարակութիւնը եւ ԷՖ – ԷՄ 1 ռատիօկայանը:

Ժողովականները իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանեցին նորոգ հանդուցեալ, Հայաստանի ԹՄՄիութեան Կեդրոնական Վարչութեան նախագահ, արուեստագէտ Ֆրունզէ Դովլաթեանին եւ իր անուամբ հատուցեցին Մշակութային Հիմնադրամ:

Այս բոլոր գործունէութիւնները, ինչպէս նաեւ արդէն իրենց տարիներու ընթացքը ունեցող ծրագիրները նոր չանճանուութիւններու առջեւ կը դնեն թէքէեան անդամակցութիւնը:

Նկատի առնելով 1996 չրջանին Միութեան ծաւալած բեղուն գործունէութիւնը եւ ձեռք ձգած յաջողութիւնները, Պատգամաւորական Ժողովը՝

– բարձր գնահատեց Կեդրոնական Վարչութեան միամեայ չրջանի աշխատանքը, ինչպէս նաեւ չրջանառարտ Վարչութեանատենապետ՝ Վարդգէս Պալեանի ձեռնհաս գործունէութիւնը, որուն ցուցմունքներով տարուան ընթացքին կանոնաւորուեցան Միութեան համընդհանուր հաչուակալական դրութիւնը եւ հիմնադրամները, հաստատ հունի մէջ դնելով անոնց ապագայ ընթացքը·

– աղջունեց Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, ժողովուրդն ու պետականութիւնը ու իր զօրակցութիւնը յայտնեց Արցախի ազատագրական պայքարին եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին·

– գնահատեց Նիւ–Եորք — Նիւ–Ճըրզի մասնաճիւղի Գորիս – Սեւխանակերտ ճանապարհաշինութեան իր կատարած ներդրումը·

– Մեծ գնահատանքով արձանագրեց Մոնրէալի մասնաճիւղի Վարչութեան ճիգերը, որոնց չնորհիւ պարտապերծ կացուցանեց ինքզինք եւ այրեց իր վերջին պարտամուրհակը, արժանանալով «Տիգրան Մասարեան» մրցանակին·

– գնահատեց Լոս–Անճըլըսի «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի Հոգաբարձութեան ատենապետ Ճորճ Մանոսեանի տարիներու ճիգերը, յատկապէս վարժարանի ընդարձակման եւ վարժարանը նիւթական հաստատ հիմերու վրայ պահելու կապակցութեամբ·

– չնորհակալութիւն յայտնեց «Արմինիըն Միրըր Սփէթէյթըր», «Նոր Օր», «Ապագայ», Երեւանի «Ազգ» եւ գաղութի միւս բաբեկամ թերթերուն, ԹՄՄիութեան բոլոր ձեռնարկներուն ու գործունէութիւններուն չուրջ անաչառ կերպով արձագանգ հանդիսացած ըլլալնուն համար:

1996 տարեշրջանի «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան» մամլոյ մրցանակին արժանացան լրագրողներ Ցակոբ Պօղոսեանն ու Գրիգոր Շէնեանը, Լոս–Անճըլըսէն:

Վարչութեան անդամներուն լրացուցիչ ընտրութիւններէն ետք, ԹՄՄիութեան Կեդրոնական Վարչութեան 1997 – 98 տարեշրջանին կազմը մնաց անփոփոխ, առենապետութեամբ Վարդգէս Պալեանի:

ԹՄՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պոսթըն, Սեպտեմբեր 11

խստութեամբ կը կերպարկուի: Գրեթէ հակիչխանութիւն մը ձեւացած է որ ընդդիմութեան մէջ է տեղական իշխանութիւններու հետ: Կան չրջաններ ուր այս խմբաւորումները այնքան հզօրացած են որ յայտարարած են թէ իրենց միջեւ ծած բոլոր հարցերը իրենց խորհուրդին առջեւ պիտի լուծուին ու արգիլուած է դատարաններուն բողոք ներկայացնել, անոնցողները դատաճան կը նկատուին: Իսկ երբ այդ խմբակներուն պատկանողները զանազան միջոցներով չաղոին կուսակցական դիրքեր գրաւել, իրենց մի–ակ մտահոգութիւնը կ'ըլլայ իրենց շահերուն առաւելագոյն պաչպանութիւնը: Այլ խօսքով, դիւզացիին համար ոչինչ կը փոխուի: Սա կամ նա ձեւով, ան միշտ կը մնայ չահագործուածը եւ հետեւաբար մեծագոյն զժգոհը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

եւ տիկին Շաղիկ չառաչմամբ դուրս գոցելով, դուրս ելաւ սենեակէն:

– Ինչի խօսքեր, մոլտաց ամուսինը քեզի տակէն, նեղացած կերպարանքով մը:

Քանի մը վայրկեան եառքը Պօղոս էֆէնտի տունէն կըմեկնի դէպի եկեղեցի: Ժամկոչէ այս խնդիրը չափազանց կը նեղացնէր զինքը: Այնուհետեւ եթէ կնոջը ընդդիմութիւնը չըլլար, չատ դիւրաւ խնդիրը կը գոցուէր Վարդանը ճամբելով, բայց ահա հիմա այդ տեսակ կարզադրութիւն մը ամբողջ իր ընտանեկան յարկին խաղաղութիւնը պիտի վրդովէր: Պօղոս էֆէնտի զիտէր իր կնոջ յամառ բնութիւն եւ այս բանն էր որ երկիւղ կը պատճառէր իրեն: «Եթէ ճամբենք ա՛լ տարին տանէրկու ամիս Վարդան ազբօր խօսքը պիտի լսենք տանը մէջ», կը մտմտար փողոցը քալած մինչդեռ:

Պօղոս էֆէնտի չատ կարեւորութիւն չէր տար Շաղիկը մօրը տունը երթալու սպառնալիքին եւ կը զգար թէ պարզապէս պլըֆ մըն էր տիկնայն, բայց կ'երեւակայէր այն տեսարանները, որոնք պիտի պարզուէին Վարդան ազբօր ճամբուելէն եառքը, իր եւ կնոջը միջեւ ու այդ հեռապատկերը կը սարսափեցնէր զինքը:

Հոգեկան այս խռովքներուն մէջ Պօղոս էֆէնտի մտաւ խորհրդարան, ուր արդէն իրեն կը սպասէին Մանուկ եւ Ռափիկ աղաները:

– Արդեօք ո՞ւշ մնացի, ըսաւ ինքզինք չգմեղացնելու ձեւով մը:

– Չէ՛, փութաց պատասխանել Ռափիկ աղա, մենք ալ հիմա եկանք:

Մանուկ ժամացոյցը նայեցաւ եւ ըսաւ:

– Առենը ուշ է, ամէնքս ալ մեր զրաղմունքները ունինք, չուտով մը սա գործը լմնցնենք ու երթանք... Վարդանին հաչիւը նայեցանք, 54 զրուշ առնելիք ունի եղեր, զրամը տանք ու ճամբենք:

Պօղոս էֆէնտի մտածկոտ՝ չպատասխանեց:

– Կանչե՞մ Վարդանը, հարցուց Մանուկ:

– Կեցիր նախ խորհրդակցինք, ըսաւ Պօղոս էֆէնտի աճապարանքով զործ չըլլար, տեսնենք...

– Կարծեմ խորհրդակցութիւնը երկրուընչ կատարեցինք:

– Այո, բայց մեր միւս ընկերներուն կարծիքը չառնուեցաւ, զիտել տուաւ Պօղոս էֆէնտի:

– Ի՞նչ հարկ, Պօղոս էֆէնտի, թաղական խորհուրդը արդէն հինգ անդամներէ կը բաղկանայ՝ քանի որ երկուքը հրաժարած են, հետեւաբար մեր երեքին տուած որոշումը մեծամասնութեան որոշումն է:

– Այնպէս է, բայց... Թերեւս յետոյ մեր ընկերները դիտողութիւն կ'ընեն:

– Իրաւունք չունին:

– Անչուչա իրաւունք չունին, բայց ինչո՞ւ յետոյ խօսքի տեղի տանք, մէյ մըն ալ իրենց կարծիքն ալ առնենք:

– Գոնէ երկու ընկերոջ այդ զիտողութիւնը, որպէսզի կարենայինք իրենց իմաց տալ:

– Երկու չմտածեցի:

–Հիմա ապահովաբար տունը չեն, դործի գացած ըլլալու են...

– Վնաս չունի, թո՛ղ քանի մը օր եւս մնայ, ըսաւ Պօղոս էֆէնտի:

– Բայց ի՞նչ կ'ըսէք, խօսք տուինք Մարզար էֆէնտիին... անոր քովը պըզտի՞կ մնանք...

– Ես այսօր Մարզար էֆէնտին կը տեսնամ, հետը կը խօսիմ, դուք հոգ մի ընէք:

Մանուկ աղա հասկցաւ որ աւելորդ էր աւելի երկար ընդդիմանալ:

– Ռու կարծիքը ի՞նչ է հարցուց Ռափիկ աղային:

– Կարծեմ Պօղոս էֆէնտի իրաւունք ունի, պատասխանեց ոսկերիչը:

– Ուրեմն թո՛ղ անոր ըսածը ըլլայ:

Պօղոս էֆէնտի իր զրազումները պատրաստելով հեռացաւ խորհրդարանէն: Երբ փողոց ելաւ, լայնկեկ չունչ մը առաւ, կարծես ծանր բեռէ մը ազատած ըլլար: Անմիջական վտանգը անցուցած էր, գալով ապագային ժամանակ ունէր մտածելու թէ ի՛նչ զիրք պիտի բռնէր:

Իսկ Մանուկ աղա չատ զժգոհ մնաց իր առենապետին բռնած ընթացքէն:

– Տեսա՞ր մի հիմա եղածը, դուչեց Ռափիկ աղային, ի՞նչ պատասխան պիտի տանք Մարզար էֆէնտիին...

– Բայց Պօղոս էֆէնտին ալ քիչ մը իրաւունք ունի, միւս ընկերներուն ալ մէյ մը կարծիքը առնենք:

– Պարապ խօսք, էֆէնտին, երկու իր տունը զացինք նէ՝ մեզի բոլորովին համամիտ էր, բայց ես գիտեմ բուն խընդիրը ի՞նչ է... իր կնկանը խօսքերուն համոզուելը է ու այսպէս կ'ուզէ կոր մեզ խաղցնել... երկու չի տեսա՞ր տիկին Շաղիկը ինչպէ՞ս ժամկոչը կը պաչպանէր կոր... ատանկ խաղքութիւն կ'ըլլա՞յ, թաղ. խորհուրդը տիկին Շաղիկին կամքո՞վը զործ պիտի տեսնէ: Աբդէն այս Պօղոս էֆէնտին ալ խօսքը մէկկընիս, մամածակ մարդուն մէկն է, կնոջը խելքովը կը կառավարուի:

– Ճանըմ, ի՛նչ սիրտ կը հատցնես, մենք մէկդը բան մը չունինք ա՛:

– Ի՞նչ ըսել է, խօսք տուինք որ այս առտու Վարդանը պիտի ճամբենք:

– Հիմակ ալ կ'ըսենք որ Պօղոս էֆէնտին տարբեր որոշում տուաւ:

– Եթէ ես ժամկոչ մը ճամբելու զգեցութիւն չունիմ նէ՝ ինչո՞ւ երբեւ թաղական զամ այստեղ նստիմ... եղբա՛յր զործին մէկդը արժանապատուութեան խնդիր կայ, դուն չես ըմբռներ կոր:

(Շար. 9)

(Շար. Ա էջէն)

զեեզուած են 64 երկիրներու մէջ եւ կը-նան մէկ վայրկեանէն միւսը պայթիլ: Ինզրոյ առարկայ դլխաւոր երկիրներն են Անկոլա, Էրիթրէա, Մոզանպիք, Սոմալի, Սուտան, Աֆղանիստան, Իրաք եւ Պոսնիա:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԱՒԱՐՈՒԹԻՒՆԸ հասատակ Սէ-էմ-ժէ-ի սակին բարձրացուցած 3,4%էն 7,5%-ի: Ասոր փոխարէն աշխատաւորներու հիւանդութեան Ապահովադրէն սակը նուազում պիտի արձանագրէ Ցունուարէն սկսեալ, կրնայ նոյնիսկ բոլորովին ջնջուիլ: Սէ-էմ-ժէ-ի յաւելումը հետեւանք պիտի չունենայ թոչակառուներուն, զործազուրկերուն եւ պաշտօնեաներուն վրայ, բայց 18-էն 20 միլիառ պիտի արժէ խնայողներուն:

ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱղԷՄ նոր նոր տեղատարուած երեք հրեայ ընտանիքներու պարագան, ժամէ ժամ աւելի կը լրէ մթնոլորտը, քանի նեթանիահու չուզեր վինու զօրութեամբ պարպել չէնքը որու նոր սեփականատէրն է ամերիկացի միլիառատէրը Ս՛ոսկովից: Ափֆաթի կառաղութիւնը մեծ է որովհետեւ չի հաւատար որ Նեթանիահու անմեղ է այդ զործին մէջ:

ՖՐԱՆՍ-ԹԼԷՔՈՄ որոչեց նուազեցնել իր սակերը Հոկտ 1-էն սկսեալ: Ապագային հաղորդակցութիւնները 21% աւելի աժան պիտի արժեն, արտասահմանեան հաղորդակցութիւնները՝ 17,5%: Այս որոշումը հետեւանք է այն մրցակցութեան որ ծայր պիտի տայ 100 օրէն երբ մասնակի սեփականաշնորհումը տեղի ունենայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ Փարիզի Ակումբին (Գլէօպ տը Փարի) անդամ դարձաւ Սեպտեմբեր 17-ին, երբ Փարիզի մէջ համաձայնագիր մը առորագրուեցաւ Ակումբին նախագահին՝ Գր. Նուայէի եւ առաջին փոխ-վարչապետ Ա. Զուբայիսի միջեւ: Այս ակումբը կը համախմբէ հանրային երկկողմանի պարտամուրհակ ունեցող երկիրներու մեծ մասը եւ նպատակ ունի համակարգելու այդ երկիրներուն ոսզմավարութիւնը իրենց պարտական երկիրներուն նկատմամբ: Այս համաձայնագրէն, Ռուսաստան երկու ակընկալութիւն ունի: Մէկ կողմէն, Ռուսաստան որու պարտամուրհակները 140 միլիառ տոլարի կը հասնին (փոխառութիւնները եզած Խորհրդային միութեան կողմէ) կը յուսայ, այս անդամակցութեան չնորհիւ 500-էն 600 միլիոն տոլար տակաս զանձել տարեկան, ընդդէմ այսօրուան 150-էն 200 միլիոնին: Միւս կողմէ, այս կարգադրութիւնը ինքնաբերաբար ուրիշ մը կը տեղծէ՝ Լոնտոնի ակումբը, որ կը համախմբէ պարտատէրերը (ընդհանրապէս դրամատուներ):

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ վեց պարսիկ սպաներ սպաննուած են երեք դիմակաւոր անձերու կողմէ որոնք ուղղակի կրակած են անոնց վրայ, նախ սպաննելով փաքիստանցի վարորդը: Թեհրան վրդոված է եւ «պաշտօնական բացատրութիւններ» կը պահանջէ Իսլամապատէն:

ԺՈՐԺ ԿԷԹԱՐԻ, Ֆրանսական օդէկթի ծանօթ երգիչը, մեռաւ 82 տարեկանին, Մուժէնի (Ալփ-Մարիթիմ) մէջ: Ծրնած էր 1915-ին Ադեքսանդրիա (Եգիպտոս) յոյն ծնողքէ, բուն անունն էր Լամպրոս Վուրլու: Փարիզ եկած է 1934-ին առեւտրական ուսումներու համար, բայց կը հետեւէր Սիմոն դասընթացքներու թատրոնի, երգի եւ պարի 1937-ին, Միխթենկէթի կողքին բեմ կ'ելլէր, առաջին անդամ, Գափինօ տը Փարի:

ՏՕՎԻԻի մէջ բացուելիք (Սեպտ. 25/28) զրասէրնութեան ցուցահանդէսին հրաւէր չէ առացած Ֆրանսայի Զբօսաշրջութեան ենթանախարարուհի՝ Միշէլ Տէմէսին, որովհետեւ համայնավար է: Ընդհանուր անօրէնը կ'արդարացնէ իր ընթացքը ըսելով թէ Զինաստանէն, Գուպայէն եւ Հիւսիսային Գորէայէն զատ, միակ ցուցահանդէսը կ'ելլար որու բացումը համայնավար մը կատարէր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի եւ Շրջակայքի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութիւնը հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կու տայ Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, կիրակի, Սեպտեմբեր 21-ին, յաւարտ պատարագի, ներկայացուցչական ժողովի վարտեն անդամ՝

ԱԼՊԷՌ ՏԷՄԷՐՏԵԱՆ-ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 21, Բարեկենդան վարագայ Սրբոյ Խաչին:

Այսօր նաեւ Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման 6-րդ տարեդարձն է:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 11-ին, յընթացս պատարագի, Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի Հայաստանի Հանրապետութեան յաւերժութեան եւ անսասանութեան համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը (եւ ոչ՝ Պանեէօ-Գաչանի «Հ. Իսահակեան» մասնաճիւղը) չնորհակալութեամբ առացած է 1.000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ա. Պիպէրեանէ եւ 500 Ֆր. Նոր Սերունդէն, Պանեէօ-Գաչանի մասնաճիւղի անդամուհի՝ Արփինէ Փափագեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները Ապրիլ - Մայիս - Յունիս ամիսներուն. -

Պ. Վաղինակ Մխքճեան 2.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էմուար Վարդանեան 1.500 Ֆր., Տիկին Ժապլին Գէլէք, Տիկին Ազատ Քէօչկէրեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Պօնէ 250 Ֆր., Պ. Օննիկ Ժամկոչեան 200 Ֆր., Տիկին Մելինէ Աւագեան 500 Ֆր. Տիկին Պերճուհի Կիւմիւշեանի մահուան քառասունքին առիթով, եւ 500 Ֆր. Տիկին Անթուանէթ Վէպէրի մահուան առիթով: Պ. Աստուածեան 500 Ֆր. Պ. Սարոյեանի յիշատակին: Տէր եւ Տիկին Սարհատեան 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Փիէր Կարապետեան 500 Ֆր.: Եան'ց ակումբի Մայիս 31-ի երեկոյթին առացուած նուիրատուութիւններ. - Տէր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Էմուար Վարդանեան 5.000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զրբաշեան 1.500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Դաւթեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Աւետիսեան 1.000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Քէտիշլու, Օրիորդ Լիլիան Գուլումճեան 500-ական Ֆր.:

(Շար.)

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ՍԲՈՎԵԱՆ»

Մխիթեան Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997-98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10-ին
Յասակ-Մնսրոպ Մշակ. կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e
Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. - 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

*
**

ԼԻՈՆԻ

«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն, իսկ երթեւեկի ապահովութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ Եկեղեցւոյ Դիւանատունը. -
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

*
**

ԱՆԹՈՆԻ

Անթոնիի միօրեայ վարժարանին դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին, ժամը 14-էն մինչեւ 17:

Կրնան արձանագրուիլ 5 - 14 տարեկան երախաները, իսկ երեկոյեան՝ չափահաս պատանիները:

- *Հայերէն լեզու, խօսելու վարժութիւն,*
- *Երգ,*
- *Կրօնք,*
- *Պար,*
- *Թատրոն:*

Մի՛ վարանիք ուղարկելու մեր զաւակներն ու թոռները:

Արձանագրութիւն՝ նոյն օրը. -
9, rue Velpeau (métro Croix de Berny)
Tél. : 01 42 37 36 35

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍԱՉԻ Պօմոնի «Նայիլի» մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահը:

EXPOSITION

TREES AND DRAGON TALES
ARBRES ET CONTES DE DRAGON
Ծառեր
եւ վիշապի հեքեաթներ
Levon Der Bedrossian
Monotypes, Collages et Techniques mixtes
Du 1er Septembre
au 3 Octobre
WICE ArtSpace
20, Boulevard du Montparnasse,
75015 PARIS
Métro: Duroc ou Falguière
Du lundi au vendredi 9h - 17h
Tél. : 01 45 66 75 50.

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98
— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.
Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :
au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.
Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).
Date limite d'inscription : 30 Septembre.

SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
ASSISTANCE A L'AÉROPORT
ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
RÉSERVATION D'HÔTEL
LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
EXCURSIONS GUIDÉES
VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE
PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
À PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL
SERVICE FRET PARIS • EREVAN
SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30
EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES
A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 SEPTEMBRE
1997
LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·206 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.206

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ
Ա. ՏԱՆՆԱՄԵԱԿ

Թանգավառութեան ալիքներու մէջ հրապուած Հայաստանի անկախութիւնը 6 տարեկան է։ Ալիքները լայնօրէն հանդարտած ու որոշ չափով ալ բնոյթ փոխած են այսօր։ Անկախութիւնը կառոյցներու բաղձալի վերջակէտ եւ արդիւնք, ժպիտ, ծափ խլող երազը չէ այլեւս։ բարեբախտաբար։ Այլ, աշխարհի դերիչխան երկիրներուն մէջ իր տեղը վերադտած անոնցմէ մէկուն կայունացած վիճակը։ Կայունացած՝ որ չի նշանակեր աւարտած հոլովոյթ։ Հայաստանի ներկային ուրախութիւններուն, հպարտութիւններուն, յաջողութիւններուն քով տակաւին կան ծուռ հարցեր· լուծմանները յաճախ դժուար մտաշէլի հետեւութիւններով։

Վեցամեայ այս հաւանօրէն ամէնէն դժուար շրջանին կարեւորագոյն ձեռքբերումը եղաւ ներկայ կացութեան հետ հեռանկարներու զգացականը, անիրական թօթափած յատակացումը։

Ղարաբաղը իր գոհերով, զրկանքով, մինչազգային քաղաքական բեմին ճապկումներու հրամայականով սորվեցուց թէ Մոսկուայէն բան պահանջել չէ խելքը, այլ պահանջին տիրանալու ուժը, խմաստութիւնը, համբերութիւնը ունենալը։

Ճանապհումի փոխադարձ պակասով ու զգացականին տիրակալութեամբ սխալ արժեւորուած մարզ մըն ալ Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններուն առընչուածն էր։ Եզերայրութեան, հարազատութեան եզերով կարօտին, արցունքին մէջ խրած այդ շրջանակն ալ չատ աւելի առողջ է այսօր, իր առթած յուսախաբութիւններով, կազացող կողմերով եւ երկու հատուածին իրարմէ ունեցած անհամեմատելի ակնկալութիւններով։ Հոս ալ երազը տեղը ձգած է թերեւս քիչ մը չատ բիրտ իրականութեան· ան կը սահմանուի իրար ճանչնալու հսկայական պահանջի մը անդրադարձումով։ Այս առումով, նոյնիսկ տակաւին կանուխ է ճիշդ ու ամբողջական յարաբերութիւններու մասին խօսելու համար։ Ժամանակը բաւական գործ ունի կատարելիք մինչեւ որ իրար ճանչնալու հոլովոյթը յանգի փոխադարձ ընկալումի հանդրուանին։

Աւելի չուտ յստակացաւ երկրին ներքին կացութիւնը։ Իրատեսութեան պակասը կամ անհետացումը հոտարակաց թերին եղաւ թէ՛ իշխանութեան, թէ՛ ժողովուրդին։ Առաջինը չդիտցաւ դիմադրել աշխոյին տուած ամենազօրութեան պատրանքին· իսկ երկրորդը սուղ վճարեց իր միամտութիւնը որով կարծեց թէ անկախութիւն կը նշանակէ Մոսկուայէն հարկաւորը առնելու իրաւունք եւ չուզածը մերժելու ազատութիւն։ Հատարակայ այս թերութիւններուն բախտը ամէնէն դժուն արտայայտութիւնը դաւ յուսախաբութեան ծաւալուն ալիքով մը որ մեկնակէտը եղաւ հարիւր հազարաւորներու արտագաղթին։

Անկախութեան վեցերորդ տարեդարձին Հայաստանի ներկային կարելի չէ անդրադառնալ առանց այս գլխաւորին հետ բախմաթիւ այլ բնագաւառներու անբաղձալիները յիշելու· կան ընկերային անհաւասարութեան անդունդը, բանակին, կրօնական, կրթական, մշակութային կանոքին առընչուած հարցեր, անտեսուած, անիրաւուած զանգուածներ, ինչպէս՝ Աղէտի գօտին, եւլն·։ Բոլորը կը սպասեն լրջօրէն նկատի առնուելու։ Ու յապազումի ամէն օր նոր թափ կու տայ ազգային դրամագլուխին մաշումին։

Այսուհանդերձ, վեց տարուան հանդրուանը ամէնէն կարեւոր արդիւնքը արձանագրած է երազէն իրականութիւն անցքին յաջողութեամբ։ Կը մնայ ա՛յս շրջանակին մէջ անկախութեան յանձնառումը, ապահով քայլերով դիմելու համար դէպի առաջին տասնամեակ։

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՀԻՐԷի ԿԵԴՐՈՆԸ, Թահրիր հրապարակը, եգիպտական Թանղարանին մէջ ահաբեկչական ոճրափորձ մը գործուած է Սեպտ· 18–ին։ «Ալլահ Աքպար» (Աստուած մեծ է) պոռալով չորս ահաբեկիչներ Մոլոտով քոքթէյլներ նետած են զբօսաշրջիկներու հանրակառքի մը վրայ որ անմիջապէս կրակ առած է։ Մեռած են ինը զբօսաշրջիկներ եւ եգիպտացի վարորդը· կան նաեւ տասը վիրաւորներ չատ ծանր վիճակի մէջ։ Հրբացանաձգութիւն մը ծայր տուած է ապահովութեան ուժերու եւ ահաբեկիչներուն միջեւ։ Երկու ահաբեկիչներու ինքնութիւնը ճշդուած է, մէկը տակաւին մեր մըն է որ կը խնամուէր հիւանդանոցը ուրկէ փախած էր։ Ան 1993 Հոկտ· 26–ին երեք Ամերիկացի, մէկ Ֆրանսացի եւ մէկ Իտալացի սպաննած էր Սեմիրամիս պանդոկը։ Եգիպտոսի գլխաւոր եկամուտն է զբօսաշրջութիւնը եւ 18 ամիսէ ի վեր ոճրափորձ չէր գործուած զբօսաշրջիկներու դէմ։ Զանազան վարկածներ կան այս արարքին կապակցութեամբ որ իսլամապաշտներու գործը կը նկատուի, բայց հոն ալ զանազան ճիւղեր կան։ Զբօսաշրջութեան նախարարը, որ կը զրկէ Լիպերասիոնի Թղթակիցը, ծիծաղելի ըլլալէ չի վախնար, յայտարարած է որ մտային հիւանդներու գործն է եւ անմիջապէս պաշտօնանկ եղած է յիմարանոցին տնօրէնը։ Լոնտոնի մէջ, ձիհատի մէկ ճիւղը աղղարարած է որ ոչ ոք եգիպտոս երթայ զբօսաշրջութեան համար, բայց չէ ստանձնած արարքին պատասխանատուութիւնը։

ԷՈ – ՖՐԱՆՍ–ի տնօրէն նշանակուեցաւ Ժան–Սիրիլ Սփինեթթա, որ երեք տարի, մինչեւ 1993, վարած էր Էո – Էնթէրի տնօրէնութիւնը։ Նոր տնօրէնը կը յաջորդէ Գրիսթիան Պլանի որ իր հրաժարականը տուած էր, իբրեւ հետեւանք կառավարութեան մերժումին ընկերութիւնը սեփականաշնորհելու։

ԳՐՈՋՆիի կեդրոնը, Սեպտեմբեր 18–ին, դնդակահարուած են երկու անձեր ոմանք մահուան դատապարտուած էին իսլամական դատարանի մը կողմէ։ Սեպտեմբեր 4–ին ալ մարդասպանութեամբ ամբաստանուած զոյգ մը դնդակահարուած էր հրապարակին վրայ, ինչ որ մեծ ազմուկ հանած էր Մոսկուա եւ Ելցին դատապարտած էր այդ «միջնադարեան բարքերը»։ Չէչէնիան մաս կազմելով ռուսական Դաշնակցութեան, արարքը ապօրինի էր, բայց Չէչէնիոյ նախագահն ալ առարկած էր որ «Չէչէնիա Ռուսաստանի մէկ մասը չէ, անոր օրէնսդրութիւնը մեր հողամասին չի վերաբերիր»։ Այսուհանդերձ վոխ–վարչապետը՝ Ուդուդով յայտարարած է որ յետագայ բոլոր մահապատիժները հրապարակաւ չեն դործադրուիր։

ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ – ԵՐՈՒՍԱղԷՄի երեք հրեայ ընտանիքներու տեղաւորումը փոխարինուեցաւ կրօնական ուսանողներով ինչ որ չի կրնար մեղմացնել մթնոլորտը։ Ծանօթ է որ ամերիկացի միլիառատէր Մոսկովից չէնք մը գնած էր ուր տեղաւորուած էին երեք ընտանիքներ, մինչ Նեթանիահու յայտարարած էր որ նորերը պիտի չհաստատուին։ Ծանր բախտներ ալ տեղի ունեցած են խարխափներ ալ տեղի ունեցած են իսրայէլցի ընդդիմադիր երիտասարդներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ։ Մոսկովից ծրագրած է 70 բնակարանները չինել Ռաս–էլ–Ամուդ մզկիթներուն ճիշդ դիմացը։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ Խորհրդարանին մէջ, ընդդիմադիր դեմոկրատ կուսակցութեան մէկ երեսփոխանը չատ ծանրօրէն վիրաւորուած է բախումի մը ընթացքին ընկերվարական երեսփոխանի մը հետ, այս վերջինը կրակ բացած ըլլալով։

ԵՐԵՍՈՒՆ ԹՈՒՐՔԵՐ որոնք ծայրայեղ ձախ Տեւ–Սոլ եւ իր մրցակից խմբակցութիւնը կը պատկանին ձերբակալուած են Փարիզի 10–րդ թաղամասը (ռիւ տէ Փրթիք գ'էֆիւրի եւ Մարթէլ) չարթնացին, ծանր միջադէպերէ հետք։ Ոմանք դիպած կը մնային Սեպտեմբեր 18–ին։

ՊԱՐՍԻԿ ԼՐԱԳՐՈՂԸ, նաեւ գրպէտ՝ Ֆարամ Սարքսեան մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած է ըստ դերմանական Թակրաշփիկըլ Թերթին։ Ան, արգելափակուած էր Յունուար 27–էն ի վեր, օտար երկրի մը (Գերմանիա) ի նպաստ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 17/19)

Լ· ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԼՂՀ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Սեպտեմբեր 17–ին նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեան Հանդիպում ունեցած է Ա· Ղուկասեանի հետ որ որպէս նախագահ առաջին անգամ կ'այցելէր Երեւան։ Քննարկուած են Հայաստանի եւ ԼՂՀ–ի գործակցութեան հեռանկարները, համագործակցութեան կարգաւորման հարցերը եւ ԼՂՀ–ի ընկերա – տնտեսական կացութիւնը։

***

Ա· ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ·–
«ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՉԻ ԼԻՆԻ,
ՔԱՆԻ ԼՂՀ–Ն ՈՒԺԵՂ Է»

ԼՂՀ–ի նորընտիր նախագահ Արկադի Ղուկասեան Երեւանի մէջ պատասխանելով հարցումներու, ըսած է թէ մինչեւ այսօր յաջողած են Հայաստանի իշխանութիւններուն հետ համագործակցութեամբ գործել Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ, նոյնիսկ եթէ երբեմն կ'ըլլան տարբեր տեսակէտներ։ Ա· Ղուկասեան մեկնաբանելով ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Ս· Բաբայեանի յայտարարութիւնը թէ կրնան նոր բախումներու մէջ համուխ ընել ԼՂՀ–ն, ըսած է·– «Ամէն դէպքում ժողովուրդը եւ բանակը պէտք է պատրաստ լինեն ամենավատ տարբերակին։ Դա չի նշանակում թէ անպայման պէտք է պատերազմ լինի։ Բայց բանի մեծ պատրաստ ենք, բնական է, պատերազմ չի լինի»։

Սեպտեմբեր 18–ին նախագահը այցելած է Ազգ· Ժողով ուր հանդիպում ունեցած է Բ· Արարքցեանի հետ։

***

Լ· ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 17–ին Լ· Տէր–Պետրոսեան աշխատանքի հանդիպում ունեցած է Ռուսաստանի ժողովրդային տնտեսութեան Ակադեմիայի նախագահ Ա· Աղանբեկեանի, Ռուսաստանի դիտութեան Ակադեմիայի արտաքին տնտեսական հետազօտութեան Հիմնարկի տնօրէն Ստեփան Սիտարեանի եւ Թէքնոպանքի նախագահ, ռուսական դրամատուներու ըն–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

Հ. Ց. Դ. - Ի ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

*Ուրբաթ առաւ, Սեպտ· 19–ին, նոյն թուականը կրող Ֆրանսերէն հաղորդագրութիւն մը ստացանք Ֆրանսայի Հ· Ց· Դ· Կեդր· Կոմիտէէն, ուր ան կ'ըսէ թէ 1991 Սեպտ· 21–ի հանրաքուէին 6–րդ տարեդարձին առթիւ, Հ· Ց· Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ վերահաստատել իր անսասան նեցուկը Հայաստանի անկախութեան, ինչ որ միակ ընդունելի կարգավիճակն է հայ ժողովուրդին համար։ 70 տարիներու խորհրդային վարչակարգէ ետք, հայ ժողովուրդը պատմական որոշումը տուաւ տէր դառնալու իր ապագային անկախ պետութեան մը շրջագծերին մէջ։ Անկախութիւնը երազի վիճակէն կ'անցնէր իրականութեան։ Երազ մը որ արմատ ձգած է հայ ժողովուրդի արժանաւորութեան խորը, երազ մը որ առաջնորդած է Հ·Ց·Դ·–եան քաղաքականութիւնը 1918–20–ի անկախ Հանրապետութենէն ի վեր։ Անդրադառնալով, համայնավար Կուսակցութեան վանիին տակ այն կոչին որ կարդ մը մտաւորականներ ըրած են Ռուսաստանի եւ Բելառուսիոյ կողքին միանալու համար պատրաստուող նոր միութեան, Հ·Ց·Դ· Կեդր· Կոմիտէն նման նախաձեռնութիւն մը կը նկատէ պատմութեան իմաստին հակառակ ընթացող արարք մը։ Կը չեշտէ որ անկախութիւնը պէտք է համաքայլ ըլլայ ժողովրդավարութեան, ազատութեան եւ արդարութեան հետ։ Այդ արժէքներու հիման վրայ է որ հայկական ընկերութիւնը պէտք է յեղաշրջուի եթէ կ'ուզէ զարգանալ ամբողջ ազգին զօրակցութեամբ։ Ցոյս կը յայտնէ որ վարչապետ Ռ· Քոչարեանի մղումով, հայկական կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ ձեռք ձգելու համար բոլոր Հայերու նեցուկը եւ ամէն կարգադրութիւն ընէ համախմբելու համար ազգին ամբողջութիւնը ժողովրդավար, Եարդկային իրաւունքները եւ հիմնական ազատութիւնները յարգող ընկերութեան մը նոր ծրագրին շուրջ։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Եւրոպայի Բաժակակիրներու Բաժակի զոհան խաղերուն, Սեպտ· 18–ին, Քոփընհակէնի մէջ Երեւանի Արարատը 0 – 3 պարտուեցաւ տեղւոյն ակումբէն։ Դարձի մրցումը 15 օրէն, Երեւանի մէջ։

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

«ԱԼԵՔ ԵՒ ՌՈԶ ՓԻԼԻՊՈՍ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Ամերիկահայ ամէնօրեայ երրորդ վարժարանը կը հանդիսանայ Հոլիվուտի «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանը, հիմնուած՝ 1969–ին:

Հոլիվուտի հայկական գաղութի կազմաւորումը սկիզբ առած է 1961–ին, երբ մեծ թիւով Հայեր գաղթելով Լոս–Անճըլըսի շրջանը, կարեւոր հատուած մը հաստատուած է Հոլիվուտի մէջ: Գաղթի առաջին շրջանին՝ 1900–էն մինչեւ 1940–ական թուականները, Հայեր եկած են Ռուսաստանէն, Հայաստանէն եւ Միացեալ–Նահանգներու արեւելեան շրջաններէն: Երկրորդ շրջանին՝ 1949–էն 1956 թուականները, Աչքայլ ղլխաւորութեամբ, մօտ 5·000 Հայեր եկած են Գերմանիայէն եւ արեւելեան Եւրոպայի այլ երկիրներէն: Եկուորներու ստուար մեծամասնութիւնը հաստատուած է Հոլիվուտի շրջանը:

1960–ական թուականներու երկրորդ կէսին Հոլիվուտի նորակազմ գաղութը կը հաշուէր մօտ 15·000 Հայ, եկած՝ Պարսկաստանէն, Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն, Եգիպտոսէն, Յորդանանէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Իրաքէն եւայլն:

Գաղութին թիւին աճումով անհրաժեշտ կը դառնայ հայկական շաբաթօրեայ դպրոցի մը բացումը: Ծանօթ է որ 1950–ին, կարգ մը ազգայիններ հիմնած էին Մեսրոպեան շաբաթօրեայ դպրոցը, յետագային զայն ամէնօրեայ վարժարանի վերածելու նպատակով: Դպրոցը հետզհետէ իր դասաւանդութիւնները ընդարձակելով եւ յաջողութիւններ արձանագրելով, 1959–ին ունեցած էր 175 աշակերտներ եւ օրուան Ընտանեկան Մարմինը մղած էր գործնական քայլեր առնելու ապագայ ամէնօրեայ վարժարանի հիմնադրութեան կապակցութեամբ:

Արդ, երբ 1961–ի սկիզբները Հայերու թիւը ստուար աճ մը կ'արձանագրէ Հոլիվուտի մէջ, հայկական շաբաթօրեայ երկրորդ դպրոցի մը կարիքը կը զգացուի: Ուստի, ծնողքները ի մի համախմբուելով կ'ընտրեն խնամակալութիւն մը, որ 1962 Սեպտեմբերին հիմը կը դնէ Հոլիվուտի հայկական շաբաթօրեայ դպրոցին, որ 80–100 աշակերտներով իր գոյութիւնը կը պահէ մինչեւ 1969–ի Յունիսը:

Հոլիվուտի հայկական գաղութի բռնացումը եւ հաւատացեալներու յաճախակի պահանջները պատճառ կը հանդիսանան անհրաժեշտաբար հիմնելու Հոլիվուտի Հայց. Առաքելական եկեղեցին եւ ամէնօրեայ վարժարանը՝ 1969 Յունիսին: Կը նշանակուի ինը հոգինոց հոգաբարձութիւն մը, երկու տարուան չրջանով: Հոգաբարձութիւնը անմիջապէս գործի անցնելով, նոյն տարուան Սեպտեմբերին կը բանայ ամէնօրեայ վարժարանը 22 աշակերտներով –մանկապարտէզ եւ նախակրթարանի Ա. եւ Բ. կարգերը: Կրկմրըսի փողոցին վրայ վարձուած տան մը մէջ բացուած դպրոցը ունէր նախ շրջանի աւարտին ունեցած է 42 աշակերտներ:

Դպրոցի բացման հետ կը սկսին նաեւ Հոլիվուտի պարբերական պատարագները, վարձուած եկեղեցիներու մէջ: Օրուան առաջնորդական փոխանորդը՝ Սրբազան Տ. Վրդ. Լափաճեան, առանց նիւթական վարձատրութեան յօժարաբար կը ստանձնէ Հոլիվուտի Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ հովուութիւնը եւ դպրոցին կրթական վերատեսչութիւնը, մինչեւ 1971 Յունիս:

Երկրորդ տարեշրջանին դպրոցը կը տեղափոխուի նոր գնուած սեփական երկյարկանի տան մը մէջ, Ալեքսանդրիա փողոցին վրայ: Տարին կը փակուի 86 աշակերտներով:

1971 Յուլիսին, Ալեք Մանուկեանի 100·000 տոլարի նուիրատուութեամբ կը գնուի դպրոցին կից գտնուող տունը, որուն նորոգութեան եւ բարեզարդման բոլոր ծախքերը եւս կը հոգայ բարերարը: Այդ տարեշրջանին դպրոցը կ'ունենայ 120 աշակերտ:

1972 Թուականը բախտորոշ տարի մը կ'ըլլայ Հոլիվուտի ամէնօրեայ հայկական վարժարանին համար, չնորհիւ տիկին Ռոզ Փիլիպոսի իշխանական նուիրատուութեան, ի յիշատակ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Ալեք Փիլիպոսի:

Տիկին Ռոզ Թորոսեան–Փիլիպոս, երկու տարեկանին, իր ծնողքին հետ վտիտ եկած հաստատուած է Ֆրէզնօ: 1932–ին ամուսնացած է Ալեք Փիլիպոսի հետ: Իր ամուսնոյն մահէն ետք (1966), տակից անոր սիրոյն՝ մանուկներու եւ կրթութեան հանդէպ, 1972–ին արտասահման կատարած ճամբորդութեան մը ընթացքին որոշած է յաւերժացնել իր ամուսնոյն յիշատակը:

Ալեք Փիլիպոս ծնած է Խարբերդ: Փոքր տարիքէն հաստատուած է Ֆրէզնօ, ուր ստացած է իր ուսումը լրատարածութեան մէջ: Մասնակցած է հայկական կեանքին եւ եղած հիմնադիրներէն Հայ Կրթական Հիմնարկութեան: Հիմնած է Պըրքլիի համալսարանի հայագիտական ամպիոնը: Մեռած է 1966–ին:

Արդարեւ, 1972–ի ամառը տիկին Ռոզ Փիլիպոս, ընկերակցութեամբ ընտանեկան բարեկամներուն՝ Յակոբ եւ Աչխէն Քէչիչեանի, կը ճամբորդէ Հայաստան եւ Պէյրութ: Իր մէկ կ'արձնայ ազգայինին ոգին եւ կը սկսի մօտէն հետաքրքրուիլ հայութեամբ: Այս առընչութեամբ տիկին Ռոզ Փիլիպոս, ի մէջ այլոց ըսած է· «Պէյրութի մէջ Վեհափառը՝ Ամէնն Ա. Կաթողիկոս, մեզի հիանալի ընդոցներ տուաւ: Երբ հայ մարմիններու աճիւններուն առջեւ կ'աղօթէինք, Ատուած ներչնչեց զիս կառուցանելու յուշակոթող մը ամուսնոյս ի յիշատակ: Յակոբի, Աչխէնի եւ Վեհափառի խորհուրդներով որոշեցի Հոլիվուտի դպրոցը կառուցանել»:

1972 Նոյեմբերին տեղի կ'ունենայ ընդոցի երկյարկանի նորշէնքին հիմնարկէքը: Դպրոցը, ի յարգանս բարերարուհիին ամուսնոյն, կը կոչուի «Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարան: Շէնքին կառուցումը կ'աւարտի 1973–ի Ապրիլին եւ կը գործածուի իրրեւ դպրոց եւ եկեղեցի: Տարին կը փակուի 160 աշակերտներով:

1969–ին 22 աշակերտներով բացուած դպրոցը 1974–ին ունէր արդէն 285 աշակերտներ: Անհրաժեշտ էր ունենալ կրող, գիտակից եւ վարչական հմտութեամբ օժտուած տնօրէն մը: Պատասխանատու այդ պաշտօնը կը վստահուի Յակոբ Յակոբեանի, որ հոգատարձութեան եւ ուսուցչական կազմին հետ գործակցաբար կը յաջողի ո՛չ միայն յաղթահարել նիւթական եւ այլ դժուարութիւններ, այլեւ դպրոցը կ'աճի թէ՛ քանակով եւ թէ որակով:

«Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանը առաջին տասնամեակին կ'ունենայ աւելի քան 500 աշակերտ եւ կու տայ մինչեւ նախակրթարանի իր առաջին հունձքը:

Աշակերտութեան թիւը արագօրէն կ'աւելնայ, դասարաններու պակասը զգալի կը դառնայ եւ նոյն տաեն չէնքին երկրորդ յարկին վրայ գտնուող 200 հոգինոց մատուռը նեղ կու գայ ամող բազմութեան: Անհրաժեշտ էր դարման գտնել եւ հարթել դժուարութիւնները: Դպրոցական կալուածին եռեւի տունը ծախու էր: Հոգաբարձութիւնը ծանրաբեռնուած էր նիւթական հոգերով: Դարձեալ տիկին Ռոզ Փիլիպոս օգնութեան ձեռք կ'երկարէ եւ Մարիփոզա փողոցի չէնքը կը գնուի: Մատուռը կը փոխադրուի նոր գնուած չէնքը, մինչեւ եկեղեցիի մը կառուցումը:

Տիկին Ռոզ Փիլիպոս պաշտօնական իր առաջին այցելութիւնը դպրոցին կու տայ 1976–ի Դեկտեմբերին եւ կը հիանայ ի տես 460 աշակերտներուն:

1976–ին Ալեքսանդրիա փողոցին արեւելեան կողմի երեք չէնքերը կը գնուին, չնորհիւ բարեսիրական հաստատութիւններու եւ հաւատացեալ ժողովուրդի օժանդակութեան: Պատկան մարմինները կը լծուին եկեղեցաշինութեան աշխատանքին: 1977–ի Յունուար 22–ին տեղի կ'ունենայ հիմնաքարի ճաշը, որ կ'արձանագրէ նիւթական եւ բարոյական մեծ յաջողութիւն մը: Վահէ եւ Մարիամ Կարապետեան պատկառելի զուգարով մը կը մասնակցին հանդանակութեան, ստանձնելով նորակառոյց եկեղեցւոյ կնքահայրութիւնը: Եկեղեցին, ընդառաջելով կնքահօր փափաքին, կը կոչուի «Ս. Կարապետ»: Դպրոցի 10–մակին տարիք, հաստատութիւնը կը վերակոչուի «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարան:

Նիւթական պատճառներով ժամանակ մը կը դանդաղին եկեղեցւոյ շինութեան աշխատանքները: Օգնութեան կը հասնի պարսկահայ ամոլ մը՝ տէր եւ տիկին Վազգէն եւ Ֆլորա Շահվերտեան, նուիրելով 100·000 տոլար:

(Մնացեալը յաջորդով)

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

1700–ամեակի տարին կը ժամանայ, եւ տարի հետ, հետզհետէ կը մշակուին, կը զարգանան, եւ հանրութեան կը ներկայացուին բազմապիսի յայտագրերը, որոնք կ'ընդգրկեն մեր կեանքի զանազան երեսները՝ հոգեւոր, բարեգործական, մշակութային, գրական, երաժշտական եւ այլ բնագաւառներէն ներս:

Առաջին նախաձեռնութիւնը, որ պէտք էր ըլլար հոգեւոր տագարէն ներս, եւ տարի մէջ ալ, բարեգործական հին եւ վաղեմի ուսանդութեան մը վերակերտումը –ուխտագնացութիւնը: Եւ արդարեւ, 1700–ամեակի կապակցութեամբ, առաջին ձեռնարկը, ուխտաւորականը, սկսաւ Օգոստոս 14–ին, երբ առաջին ուխտաւորները հասան Ռումանիա, եւ Պուքրէշի Հայոց Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցւոյ մուտքին խմբ ողջունուեցան իրրեւ ուխտաւորներ, ուխտաւորք, ուխտի գաւակներ:

Ուխտաւորութեանց առաջին ալիքը մեր ուխտաւորները պիտի տանէր Ռումանիայէն Հայաստան, հայրենի երեք թեմերուն՝ Արարատեանին, Կոտայքին եւ Արմաւիրին այցի: Ուխտաւորներու առաջնորդն էր Յովհան Սրբազանը՝ յանձնախումբի առենապետը: Իր հետ էր նաեւ 1700–ամեակի վարիչ – քարտուղարը՝ Մեսրոպ Աբգ·:

Ուխտաւորները եղան Ռումանիոյ Հայոց երբեմնի փառքը հիւսող վանքերուն մէջ: Հաճկատարի մէջ մատուցուեցաւ ուխտի պատարագ, բարեպաշտներուն հրամցուեցաւ «ականջապուրը», եւ Ջամքայէն ալ ուխտաւորներու մոմերը սկսան վառուիլ, որպէսզի աշխարհ մը չըլլան ընելէ յետոյ, եւ հարիւր–հազար մոմերու վերածուած, լոյսի կատարեալ ովկեան Խոր Վիրապէն յառաջանան դէպի Ս. Էջմիածին, 17 Յունիս 2001 թ·:

Ուխտաւորները Հայաստանի մէջ ալ ընդունուեցան ջերմութեամբ: Հոն Ռումանիայէն եւ Ուկրանիայէն հասած ուխտաւորներուն միացան Լիբանանցիները, Հալէպցիները, Իրանահայերը, Գերմանացիները, Ամերիկահայն ու Գանատացին, Հիւսիսային Կովկասցին ու Անգլիացին: Հաճելի էր Երեւանի մէջ հանդիպիլ մեր ուխտաւորներուն, որոնք կը չրջէին հանրակառքերով, եւ ամէն մէկ հանրակառք, փոխանակ ունենալու Եղեգաւիթ, Աւան նշանակը, կը կրէր Հաճկատար, Մշոյ Ս· կարապետ, Գեղարդ···

Ուխտաւորներէն ոմանք առիթը ունեցան տեսնելու Արովեան քաղաքի մօտիկ, Առինջ գիւղի նորակերտ եկեղեցւոյ սուրբ սեղանին օծումը: Նո՛ր եկեղեցի է, Զվարթնոցի նման է, բայց բազալթ քարով կառուցուած է, դուրսն ու ներսը քանդակներ, եւ մէ՛կ հոգիի արտ փաթաքն է: Բայց այս եկեղեցին կառուցողը Գագիկ Թադեւոսը չէ· այս ալ Գագիկ է, բայց գիւղի պարզ տղայ մըն է, կաշմրուն, ամուր եւ տոկուն հայ եւ ըլուսասէր մը, Գագիկ Ծառուկեան: Ուխտաւորնի, Աստուած իր ուխտը ընդունակ ըլլէ: Ուրիշ ուխտաւորներ ալ բախտ ունեցան Օգոստոս 24 Կիրակի օրը վկան ըլլալու Տաճեւ գիւղի Ս· Մինաս եկեղեցին օծման, որ «ի հիմանէ նորոգեցաւ» չնորհիւ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան եւ ընծայուեցաւ գիւղի ժողովուրդին:

1700–ամեակի վարիչ քարտուղարը, Մեսրոպ Աբգեպիսկ· մասնակցեցաւ զոյգ օծումներուն, Կոտայքի Տ· Առաքել եպիսկոպոսի եւ Սիւնեաց թեմի Տ· Աբրահամ եպիսկոպոսի եւ այլ սրբազան հայրերու հետ միասին:

Մեսրոպ Սրբազան Հայաստան եղաւ Օգոստոս 19–էն մինչեւ 30, եւ ունեցաւ բազմաթիւ հանդիպումներ եւ խորհրդակցութիւններ, մի՛չտ 1700–ամեակի կապակցութեամբ: Ստորեւ կը ներկայացնենք ամփոփ պատկեր մը այդ հանդիպումներուն ու խորհրդակցութեանց մասին:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆՑ ԿԵՂՐՈՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Ուխտագնացութեանց կեդր· յանձնաժողովը իր կիսամեայ ժողովը գումարեց Երեւանի մէջ, Օգոստոս 23–ին, առնչութեամբ Տ· Յովհան Ս· Արքեպիսկոպոսի: Քննարկուեցան եւ հաստատուեցան յառաջիկայ տարիներու յայտագրերը, ի յատկապէս՝ 25 Մարտ – 7 Ապրիլ Լիբանան եւ Հայաստան, եւ 14 Օգոստոս – 28 Սեպտեմբեր Ֆրանսա եւ Հայաստան ուխտագնացութիւնները, Մը·չոյ Ս· Կարապետի փափագը, փոխանորդական ուխտաւորութեանց յայտագրիները: Յատուկ կարեւորութիւն տրուեցաւ Խոր Վիրապի չրջակայքին, Տրդատի անառաւի յայտագրին, ըստ որում յառաջիկայ տարիներուն ուխտաւորներուն կողմէ պիտի անկուին 1700 ծառեր: Ցոյս ունինք, որ այս յայտագիրը պիտի իրականանայ հայկական համագումարի «Ծառատունկ»ի ծրագրով: Այս ծրագրին համար Մեսրոպ Սրբազան հանդիպում ունեցաւ Հայաստանի «Ծառատունկ»ի պատասխանատու Պր· Արթիւր Հայրումեանի հետ:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

Ուրբաթ, Օգոստոս 22–ին հանդիպում մը տեղի ունեցաւ Հայաստանի Մշակոյթի, Սփիւռքի եւ Երիտասարդական Հարցերու նախարար Պր· Արմէն Սմբատեանի գրասենեակին մէջ, մասնակցութեամբ պետական եւ եկեղեցական յանձնաժողովներու ներկայացուցիչներուն, քննարկելու համար պետական պիւտճէի նախատեսութիւնները, «Հայոց Դարը» ֆիլմի մրցանքը, «Շուշանիկ» օփերայի տեղադրումը, երգի փառատօնը եւ այլ հարցեր:

ՎԱՆՔԵՐՈՒ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ծանօթ են ընթերցողները, յառաջիկայ հինգ տարիներուն, ծրագրուած է վերանորոգել չուրջ 49 եկեղեցիներ եւ վանքեր: Սոյն յոյժ կարեւոր ծրագրի իրագործման համար հանդիպումներ տեղի ունեցան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, պետական յանձնախումբի նախագահ Պր· Գագիկ Ցարուքեանեանի եւ այլոց հետ: Նպատակն է յատուկ գրասենեակի մը ստեղծումը Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի մէջ իր յատուկ պաշտօնութեամբ եւ գրասենեակային չարմարութիւններով: Սոյն գրասենեակը պիտի դեկավարէ չինարարական աշխատանքները՝ իր նախնական ծրագրումի հանգրուանէն մինչեւ իրագործումը: Նոյն այս նպատակով ալ Ուրբաթ, Օգոստոս 30–ին Սահմանադրական Դատարանի Պր· Գագիկ Ցարուքիւնեանի գրասենեակին մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցաւ ի ներկայութեան Մեսրոպ Աբգ· Աչճեանի, քարտուղար Պր· Էդիկ Ղազարեանի եւ ճարտարապետներ Թեւման Գէորգեանի, Ցակոբ Բաբախանեանի, Աչոտ Մանասեանի: Գրասենեակը չուտով պիտի սկսի իր աշխատանքներուն, հատնարար Հայաստանի Շինարարութեան նախարար Պր· Փիրումեանի դեկավարութեամբ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ

Մեսրոպ Սրբազան բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցաւ Երեւանի մէջ,

տեւելու եւ քննարկելու համար նոր հրատարակութեանց ծրագրերը: Սրբազանը Հալիփաքսում ունեցաւ տեղւոյն առաջնորդութեան պետական վարչութեան պետ տեղակալ, պետա-հրատարակչական մարմնի պատասխանատու Պր. Էդիկ Մարոյեանի հետ, միասնաբար քննարկելու համար պետական յանձնաժողովի հրատարակութիւնները: Առայժմ ընթացքի մէջ են հետեւեալ գրքերը –

ա. Հայաստան երկիր Դրախտավայր Հեղինակ՝ Հայկ Խաչատրեան, 100-է աւելի գունաւոր լուսանկարներով, բոլորն ալ գործ Զաւէն Սարգսեանի:

բ. Հայաստան Զբօսաշրջիկային հատոր, հեղինակուած Հայաստանի Հանրապետարանի գլխաւոր խմբագիր Կոստանդին Խուտաւերտեանի:

գ. Վեհափառ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հրատարակութիւնը ժ. դարու կաթուղէ ձեռագրի մը, հանդերձ ընդարձակ ուսումնասիրութեան մը, հետզհետէ Արտաշէս Մաթեւոսեանի:

դ. Հայկական ձարտարապետական Գոհարներ

Ներածութիւն Մ. Հասրաթեանի, 100-է աւելի վանքերու նկարները Զաւէն Սարգսեանի:

ՖԻԼՄԵՐՈՒ ԵՒ ՎԻՏԷՕՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

«Հաւատք, յոյս, սէր» ժապաւէնը, որուն սկնարիոն, դործ՝ Յովիկ Հախվերտեանի, մշակման ընթացքի մէջ է: Պր. Հախվերտեան եւ Պր. Յարութիւն Խաչատրեան արդէն լրիւ պատրաստած են ալխատանքային ծրագրերը, պիւտճէն եւ այլ մանրամասնութիւնները: Կիսամեւրպրական տոյս ֆիլմին հետ միասին պետական յանձնաժողովը պիտի յայտարարէ մրցանք մը՝ «Հայոց Դարձր» խաղարկային ֆիլմին մասին:

Սրբազան Հայրը բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցաւ ֆիլմարտադրիչներու եւ թեմադիրներու հետ, վաւերադրական տեսահոլովակ (վիտէօ) պատրաստութեան համար: Շուրջ 60 անուն տեսահոլովակներու առաջին խումբը արդէն իսկ ծրագրուած է եւ յառաջիկայ վեց ամիսներուն պիտի պատրաստուին հետեւեալ նիւթերով վիտէօներ –Արարատ, Պոլիկոտս Վկայ, Ս. Գրիգոր Տաթեւացի, Սուրբ Ս. Մուրատ-Բերկերեան Հայրերը, Շարական, Վարդավառ, Վերափոխում եւ Վահան Մամիկոնեան: Քննարկման մէջ է «Աղուիթա» թատերգութեան ներկայացումը: Ուրախ ենք նաեւ, որ Հայաստանի Ֆիլմադարանի պատասխանատու Պր. Գագիկ Զաքոյեան յանձն առաւ պատրաստել ցուցակը բոլոր այն վաւերագրական ֆիլմերուն, որոնք կը գտնուին ի բնոյ արամադրութեան տակ, օգտագործելու համար դասական ֆիլմերու պատրաստութեան մէջ: Առանձին նշանակութիւն ունէր նաեւ Սրբազան Հօր հանդիպումը Հայաստանի հեռատեսիլի կեդրոնին մէջ խումբ մը արուեստագէտներու հետ, ղեկաւորութեամբ այդ բաժնի վարիչ Տիգրան Ազգմալեանի եւ անոր օգնական Պր. Վլադիմիր Հայրապետեանի: Սոյն կեդրոնը իր արամադրութեան ներքեւ ունի շուրջ 600 ֆիլմ, որոնցմէ ոմանք կրնան օգտագործուիլ նոր ֆիլմերու պատրաստութեան մէջ: Տիգրան Ազգմալեան նոր դէմք մըն է այս վարչութեան մէջ, եւ արդէն իսկ խոստումնալից օդ կը զգաք հայ ֆիլմաշխարհին մէջ:

ՀԱՐԻՒՐ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ

Ծրագրուած է որ 2001 Յունիսին, երբ մեծ ուխտադնացութիւնը պիտի յառաջանայ Խոր Վիրապէն Ս. Էջմիածին, Հայ Եկեղեցւոյ Հայրերուն, սուրբերուն, մարտիրոսներուն, վկաներուն իւղանկարի պատկերները խաչվառանման դրօշներով պիտի առաջնորդեն ուխտաւորները: Այս հարիւր պատկերներէն շուրջ 20-ը արդէն իսկ պատրաստուած են հայրենի նկարիչներու կողմէ: Սոյն պատկերներու քննարկման համար հանդիպում մը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Օգոստոս 22-ին, նկարիչ Սամուէլ Պետրոսեանի արուեստանոցին մէջ, եւ ուր ելոյթներ ունեցան Մեսրոպ Սրբազան, Աբգարեան թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գաբեգին Արք. Ներսիսեան եւ նկարիչ Գրիգոր Յանճեան: Պր. Յանճեան մանրամասնութիւններ տուաւ ներկայ նկարիչներուն հայկական կրօնական նկարչական սղբունքներուն եւ յատկապէս Յովնաթանեան դպրոցին մասին: Սոյն հանդիպումը մեծապէս օգտակար պիտի հանդիսանայ որպէսզի մեր նկարիչները առաւել եւս հայեցիութիւն տան իրենց գործերուն, միաժամանակ յարդելով սրբապատկերներու դծագրութեան օրէնքները:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱՇԱՐ

Երկուշաբթի, Օգոստոս 25-ին, Սրբազան Հայրը հանդիպում մը ունեցաւ Հայաստանի տեղեկատուական վարչութեան պետին, Պր. Գարեգին Զուքասեանի հետ, ի ներկայութեան բազմաթիւ գործակիցներու: Հանդիպման ընթացքին քննարկուեցան Հայաստանի հարցերը հաղորդակցութեան արդիական միջոցներու կապակցութեամբ: Հակառակ ենթադրուածին, Հայաստան չատ ետ է մնացած այս կալուածէն ներս, Ադրբեջան, Իրան եւ Թուրքիա դրաւած են առիւծի բաժինը՝ չատ քիչ բան թողլով Հայաստանին: Կացութիւնը աւելի քան մտահոգիչ է, եւ Հայաստան յառաջիկայ 1-2 տարիներուն հսկայի քայլեր պէտք է առնէ՝ եթէ չուզեր բոլորովին զուրս մնալ հաղորդակցութեան նոր դարէն:

Սոյն վարչութեան ենթակայ է նաեւ Հայաստանի հեռատեսիլը, եւ ուրախ ենք որ պետութիւնը ամէն գիւրութիւն կ'ընծայէ որ Եկեղեցին կարենայ չարաթական յայտագրեր ունենալ Հայաստանի Հանրապետութեան հեռատեսիլին վրայ: Այս ուղղութեամբ Մեսրոպ Սրբազան հանդիպում ունեցաւ Քնարիկ Փիլոսեանի հետ եւ որոշուեցաւ յառաջ բերել ստեղծագործական խմբակ մը եւ մշակել հեռատեսիլի ընդարձակ յայտագիր մը՝ որ պիտի բովանդակէ 1700-ի լուրերը, վերլուծութիւններ եկեղեցիներու, ծէսեր, պատարագ, չարական, թեմական լուրեր, միջ-կրօնական լուրեր եւ թեմաներ, Հայ Եկեղեցւոյ պատմութիւն, Եկեղեցի եւ Պատմութիւն, սրբախօսութիւն, եւլն.: Քրիստոնէական դաստիարակութեան գրասենեակի պետ Տ. Վազգէն Վրդ. Մխիթարեան եւ Տ. Աշոտ Աբեղայ Մնացականեան կը պատրաստեն դլխաւոր թեմաները:

ՅՈՒՇԱՆՈՒԻԸՆԵՐ

Պատրաստութեան մէջ են բազմաթիւ յուշանուէրներ եւ 1700-ամեակի վերաբերեալ արուեստի գործեր: Անոնց չարքին, յատկապէս պէտք է յիշել պատի պորտերը, 1×2 մեթր եւ 1×1 մեթր տարածութեամբ, ինչպէս նաեւ 1×1 մեթր օպիւսոնի գործեր:

Նորիկ Ճոտոխեան կը պատրաստէ պետական քառանկիւնի յուշամեամալ մը, պրոնզէ:

Նախնական ծրագրեր կան՝ Հայաստանի պետական դրամատան միջոցաւ հրատարակելու համար հօթը յուշադրամներ: Իսկ Անթիլիասի մէջ (տպ. Տօնիկեանի մօտ) տպուեցաւ սրբանկարներու առաջին չարքը՝ հետեւեալ նիւթերով – Ծուղակի Զղջումը, Աստուածամայրը Յովհաննէս Մկրտիչի եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի հետ, Խրիմեան Հայրիկ, Տըրդատ Թագաւոր, Սուրբ Հռիփսիմէ, Ս. Գայեանէ, Աստուածամայրը, Խոտակերացս Ս. Նշանը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կը մկրտէ Տրդատ Արքան:

Սոյն սրբապատկերները, յոյսով ենք որ, պիտի լրացնեն կարեւոր բաց մը, եւ յատկապէս Հայաստանի մէջ փոխարինեն այն զանազան եւ զարմանազան պատկերները՝ որոնք կը խճողեն Էջմիածնի մուտքն ու Գեղարդը:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԳՐԱՄԵՆԵԱԿ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՆՔՆՈՒԻԹԻՒՆ

Հեղինակ՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ
Նկարիչ՝ Արշակ

Անթիլիաս, Լիբանան, 1996

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՇԷՆԵԱՆ Կ'ԱՐԺԱՆԱՆԱՆ ԹԱ. Մ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ «ՎԱՐԴԳԷՍ ԵՒ ՌԻԹԱ ՊԱԼԵԱՆ» 1996 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՄԱՄՈՒՈՅ ՄՐՑԱՆԱԿԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան 1996 տարեշրջանի «Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան» մամլոյ մրցանակը չնորհուեցաւ լրագրողներ Յակոբ Պօղոսեանին եւ Գրիգոր Շէնեանին: ԹՄՄ Լուսանկարչական «Պալեան» մրցանակի պատակաւ կազմի ատենապետ Երուանդ Ազատեան մրցանակը ծանուցանեց Միութեան 23-րդ պատմաւորական ժողովին, որ գումարուեցաւ Ֆիլատելֆիոյ մէջ, Սեպտեմբեր 6, 1997-ին:

Յակոբ Պօղոսեան ծնած է Լիբանան, 1936-ին: Աւարտած է ՀԲԸՄ Միութեան Յովակիմեան-Մանուկեան երկրորդական Վարժարանը, ու Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն վկայուած է որպէս Մագիստրոս Առեւտրական Գիտութիւններու:

1990-էն մինչեւ 1996-ի աւարտը, Պր. Պօղոսեան կը խմբագրէ Արեւմտեան Ամերիկայի ՌԱԿ-ի «Նոր Օր» պաշտօնաթերթը:

Լիբանանի մէջ Պր. Պօղոսեան ունեցած է հանրային աշխոյժ գործունէութիւն: Անոր նախաձրութիւնները եղած են դրականութիւնը, հայ ժողովուրդի պատմութիւնն ու լրագրութիւնը: Աչխատակցած է Յառաջ, Զարթօնք, Արարատ եւ Աշխարհ թերթերուն:

Լոս-Անճըլըսի մէջ հօթը տարուան ընթացքին աշխատանքի մը ընթացքին Պօղոսեան ստորագրած է աւելի քան 700 յօդուածներ՝ ազգային թէ միջազգային հարցերու շուրջ, որոնց մեծ մասը արտատպուած է Սիփիւռքի եւ Հայաստանի մամուլին մէջ: Վարած է հարիւրէ աւելի հարցազրոյցներ, որոնց չարքին՝ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, ինչպէս նաեւ գոնկրէսմաններու եւ քաղաքական անձնաւորութիւններու:

Պօղոսեանի ազգային – քաղաքական նիւթերը չօչափող յօդուածներն ու ելոյթները կը յատկանչուին իրենց հայրենասիրական վառ չունչով:

Գրիգոր Շէնեան ծնած է Պէյրութ, 1934-ին: Շրջանաւարտ է Անթիլիասի Դպրեվանքէն: 1976-ին ակամայ կը հաստատուի Լոս-Անճըլըս:

Պր. Շէնեան մանաւանդ հետաքրքրութիւն ցուցաբերած է ազգային եւ լրագրական մարզերէն ներս:

1955 – 56 սրբագրիչն է Նայիրի չաթաթներթին, 1962 – 64 կը խմբագրէ Այգ օրաթերթը, 1960 – 1976 կ'անդամակցի Սփիւռք չաթաթներթի խմբագրական կազմին, 1970 – 1976 երկիծական դրուագներով կ'աչխատակցի Ազդակ օրաթերթին ու 1976 – 1981 կ'աչխատակցի Ասպարէզին ու Նոր կեանքին: 1985-էն մինչեւ այսօր կը խմբագրէ եւ կը հրատարակէ Նոր կեանք չաթաթներթը, որուն համար կ'ապահովէ աչխատակցութիւնը Սփիւռքի քանի մը անուանի գրողներու եւ լրագրողներու:

1991-ին Պր. Շէնեան հրատարակած է Տիկին Ըսաւ Թէ···: իսկ 1993-ին՝ Ամուսինս Ըսաւ Թէ··· հատորները, որոնց հասոյթները նուիրած է հայրենի դրական կարիքներուն:

Պր. Շէնեան Լոս-Անճըլըսի Հայ Գրողներու Միութեան փոխ-ատենապետն է:

Այս մրցանակը հաստատուած է ուսուցչուհի-ընկերուհի տէր եւ Տիկին Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեանի կողմէ, եւ ամէն տարի կը տրամադրուի Թ.Մ.Մ Միութեան մօտ ստեղծուած համանուն Հիմնադրամին եկամուտէն: Մրցանակը փոխն ի փոխ կը տրուի՝ տարի մը հայատառ մամուլին ստացողը լրագրողներու եւ յաջորդ տարին՝ օտար լեզուով արտայայտուղ արժանի հայ լրագրողներու:

Թէքէեան Մշակութային Միութեան կեդրոնական Վարչութիւնը այս առթիւ չերմօրէն կը չնորհաւորէ Պարոնայք Յակոբ Պօղոսեանն ու Գրիգոր Շէնեանը եւ յաջողութիւն կը մաղթէ անոնց ապագայ գործունէութեան:

ԹԷՔԷՅԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պոսթըն, Սեպտեմբեր 11

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

Երկու թաղականները այսպէս խօսակցելով՝ իրենք ալ ճամբայ ելան իրենց գործին երթալու համար:

Ժամ մը եաքը տիկին Շաղիկ եկեղեցի կու գար: Որչափ ալ վստահ էր իր ամուսնոյն վրայ ունեցած ազդեցութեանը, այսու հանդերձ կասկածած էր որ Պօղոս էֆէնտի ապրուէր իր պաշտօնակիցներուն խօսքերէն ու ճամբէր ժամկոչը, ինչ որ իրեն համար գրեթէ մահու եւ կենաց խնդիր մը դարձած էր: Ուստի չկրնալով տարտամութեանց մէջ անցնել ամբողջ օրը, ելեր հադուեր ու եկեր էր անճամբ ատուգելու ամէն բան:

– Ժամկոչ ապրարը ո՞ւր է, հարցուց բանկալը նստող պաշտօնեային:

– Հոս ըլլալու է տիկին, պատասխանեց մարդը, արդեօք պէ՞տք ունիք իրեն:

– Կ'ուզէի մէյ մը տեսնել:

– Խորհրդարան հրամմեցէ՛ք, երթամ գինքը կանչեմ:

– Տիկին Շաղիկ մտաւ խորհրդարանը եւ բազմեցաւ իր ամուսնոյն առենապետական Թիկնաթոռին վրայ:

Վայրկեան մը եաքը Վարդան ապրար ներս կը մտնէր:

– Ծօ՛ Վարդան, ըսաւ Տիկին Շաղիկ քմծիծաղով մը, երկկ քեզի յանդիմանե՞ր են···:

– Հրամանք է, խանում, պատասխանեց ժամկոչը, աթոռին համար ապտները բարկացան:

– Էյ, դուն ի՞նչ ըսիր:

– Ասոյի որ ձեր հրամանով աթոռը Սաթեն խաթունին կեցած տեղը դրի:

– Ապրիս, չատ ազկ ըրեր ես··· ճըշմարտութիւնը խօսեր ես:

– Այո՛, բայց կը վախնամ որ դլխիս փորձանք մը բերեն: Մարդար էֆէնտին եկած էր, չատ բարկացած կ'երեւար:

– Բարկացեր է հէ՞, թող քիչ մը քացախ խմէ, ըսաւ Շաղիկ հեգնական ժպիտով մը, այս առաւու Պօղոս էֆէնտին հոս եկա՞ւ:

– Եկաւ, քիչ մը կեցաւ գնաց:

– Քեզի բան մը ըսա՞ւ···

– Չէ՛, խանում, բան չասաց:

Գոհունակութեան յաղթական ժպիտ մը երեցաւ տիկին Շաղիկի երեսին վրայ:

– Բայց ժամկոչը այս հարցումներէն մտատանջութեան մատնուած էր:

– Ոտքդ պզտնեմ Շաղիկ խանում, ա-ղանները լինձի բա՞ն մը պիտի ընեն, հարցուց ողորմուկ ձայնով մը:

– Մի՛ վախնար ծօ՛, քու մաղիդ թելին դպչող չըլլար, ես հոս կեցեր եմ:

– Ողջ ըլլաս:

– Մարդար էֆէնտին ուզեր է որ քեզ ճամբեն, բայց ես ղէմ կեցայ, թող չըտուի:

– Աստուած կեանք տայ ձեզի, Պօղոս էֆէնտիին···

Ու ժամկոչ Վարդան սկսաւ փառաբանութիւններ ընել իր պաշտպանուհիին:

Իր ալ ականջը հասեր էր որ գինքը պիտի ճամբէին ու առաւօտնէ ի վեր սրտադողդղ մատնուած էր, տիկնոջ խօսքերը գինքը հանդարտեցուցած էին:

– Քեզի բան մը ըսե՞մ, ազկ մարդ ըրէ, ըսաւ Տիկին Շաղիկ, կարելի է որ քեզի խորհուրդ տան որ երթաս տիկին Սաթենէն ներում խնդրես, երկուստեք համար···

– Եթէ պէտք է, կը խնդրեմ, ընդմիջեց ժամկոչը, ոտքը ձեռքը կ'իյնամ:

– Ընդհակառակն, դուշեց Շաղիկ, չըլլայ որ առանկ բան մը ընես, եթէ լսեմ որ դացեր ներում խնդրեր ես, անմիջապէս քեզ ճամբել կու տամ, դիտցած ըլլաս· արդէն Պօղոս էֆէնտիին ու միւս թաղականներուն մնար նէ՝ դուն հիմա ճամբուած պիտի ըլլայիր:

(Շար· 10)

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան 500 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Կարօ Յովսէփեանի՝ «Ordre National du Mérite» շքանշանի յանձնման առթիւ։

Նոյն առիթով Սոնիա Փիլիկեան կը նուիրէ 100-ական ֆր. «Յառաջ»ին եւ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան։

(Շար. Ա. էջէն)

կերակցութեան փոխ-նախագահ Գարեգին Թոսունեանի հետ։ Հանդիպումին մասնակցած են Հայաստանի Տնտեսութեան նախարարը եւ կեդրոնական Դրամատան նախագահը։ Քննարկուած են դրամատնային մարզի հայեցուածական զարգացման հարցեր։

***

Դ. ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Սեպտեմբեր 18-ին, մամուլի ասուլիսին ընթացքին Դ. Շահնազարեան երկրին յետագայ ժողովրդավարացումը կապած է երկու հիմնական խնդիրի· ապատ ու արդար ընտրական հիմնարկներու վերահաստատումը եւ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումը։ Ա՛յս երկրորդին եւ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան կապը նիւթ առնելով ան ըսած է որ Ղարաբաղի մասին բանակցութիւնները այնպէս կը թուի թէ ազդեցութիւն կրած են 1996 Սեպտեմբերի պատահարներէն, ապա յանգած Լիզպոնի որոշումին։ Շեշտելով որ 1994-95 շրջանին դիւանագիտական ճակատում դրեթէ չէ եղած, առոր պատճառ նկատած է ժողովրդավարական ու անտեսական բարեփոխումներով Հայաստանի առաջնային դերը Վրաստանի ու Ադրբեջանի համեմատութեամբ։ Սակայն նոյնը չէ ներկայի կացութիւնը։ «Հայաստանը այդ ուղղութիւններով էապէս ետ է մնացել Վրաստանից, չի բացառւում նաեւ մօտ ապագայում Ադրբեջանից» ըսած է Դ. Շահնազարեան։

Ըստ երեսփոխանին տեսակէտին, երկրին ներքին քաղաքականութեամբ պայմանաւորուած են արտաքին յաջողութիւնները։ Եթէ մօտ ապագային միջազգային հանրութիւնը հաւաստիանար ներ չունենայ թէ Հայաստանի մէջ ժողովրդավարական հիմնարկներու վերականգնումի հոլովոյթ մը կայ, Ղարաբաղի կարգաւորման հարցը կը չունակէ ընթանալ Լիզպոնի վեհաժողովին հիմերով։

Ինչ կը վերաբերի ներքին քաղաքականութեան իր տեսակէտին, Դ. Շահնազարեան կ'ըսէ թէ երկրին քաղաքական բաժանումը զազափարախօսական չէ· մէկ կողմը կան արդար ընտրութիւններու ձգտող, միւս կողմը՝ ընտրութիւններու վրայ ամբողջական հսկողութիւն սահմանող ուժեր։

***

ՌՈՒՍ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գործակցութեան, փոխադարձ օժանդակութեան հայեցուածս վերջին համաձայնագիրը որ ստորագրուեցաւ Մոսկուայի մէջ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի եւ Բ. Ելցինի կողմէ, բաւարար ծանր քննադատութիւններուն եւ դժգոհութեան պատճառ եղած էր։ Այս առընչութեամբ Ռուսաստանի Արտաքին նախարար Ե. Պրիմակով յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է։ Հոն կ'ըսուի թէ համաձայնագիրը փոխադարձ յարաբերութիւններու եւ չրջանի կայունացման համար մեծ նշանակութիւն ունի։ Նոյն առեն անհանգստութիւն կը պատճառեն յատկապէս Լեռնային Ղարաբաղի մէջ հակամարտութիւնը զէնքի ուժով լուծելու ուղղութեամբ հնչող ձայները։ Նախագահ Ելցինի տուած լիազօրութեամբ Ե. Պրիմակով կը չեշտէ թէ խնդրոյ առարկայ համաձայնագիրը ոչ միայն ուղղուած չէ Ադրբեջանի, այլեւ չի ծառայեր անոնց որոնք հանդէս կուգան անոր տարածքային ամբողջականութեան դէմ։ Ինչ կը վերաբերի ռուս-եւադրբեջանական յարաբերութիւններուն, Մոսկուա պատրաստ է զանոնք զարգացնելու եւ նաեւ նման համաձայնութիւններ կնքելու Ադրբեջանի հետ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրտէրեան 150 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Մարի Պօղոսեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ապրիլ – Մայիս – Յունիս ամիսներուն. –

Պ. Փերար Պօրձաքեան, Տէր եւ Տիկին Կիւմիւշեանտպեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Սապունճեան, Պ. Փաթրիք Ադամիկեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ադամիկեան, Տէր եւ Տիկին Քիլարեան, Օր. Գրիսթին Օհանեան, Օր. Նաթալի Գէպաճեան, Օր. Գոզլիւհանըքի, Տէր եւ Տիկին Փերսիչէթթի, Տէր եւ Տիկին Ալէն Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թոփճեան, Պ. Մօրիս Սէֆէրեան, Պ. Ալպէր Գասպարեան, Պ. Փիէր Քէօսէեան 500-ական Ֆր., Տիկին Ժանէթ Մանուկեան, Պ. Նազարէթ Մանուկեան 400-ական Ֆր., Օր. Վալերի Դուրիթեան, Պ. Սերժ Պլոյեան, Տիկին Նոյեմի Յարութիւնեան 300-ական Ֆր., Տիկին Գարակիւլեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աւետիսեան, Տիկին Սիլվի Օհանեան, Պ. Հերման Զիթիքեան 200-ական Ֆր.։ Տիկին Րեժին Քիլչճեան 300 Ֆր., Տիկին Հորվաթ Պէրպէրեանի յիշատակին։

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. –

Տէր եւ Տիկին Սերժ Միքայէլեան, Տիկին Գուրմճեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ազրումանեան 400 Ֆր., Պ. Վաղինակ Միքճեան, Տէր եւ Տիկին Սամաթեան 300-ական Ֆր., Օրիորդ Ղազարեան, Տիկին Աճէմեան, Տիկին Հերիփոյեան, Տէր եւ Տիկին Արա Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Կոնէկէն 100-ական Ֆր.։

***

Խաթուն Բաբթամեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Մարգարեան-Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանին. –

Տիկին Մարիամ Հարիչեան 200 Ֆր., Սուքիասեան ընտանիք 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 100 Ֆր.։

Տիկին Ժասմին Սամուէլեան 500 Ֆր.-ական։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻՒ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 28, կիրակի օր, Արնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան ժօղին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին, Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին։

Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն վարձանեալ Հոպեւորականաց եւ Հանգուցեալ սատարողաց ննջեցեալներու յիշատակին։

Աւանդական մատաղի օրհնութիւն։

Յաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝
Espace Charles Aznavour
սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուի չրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԼԻՈՆԻ
«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ»
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14-էն 16։

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն, իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով։

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ եկեղեցւոյ Դիւանատունը. –
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

***

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).

Date limite d'inscription : 30 Septembre.

***

Section AGNOUNI d'Asnières
REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

***

SOIREE DANSANTE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan
organisent
le Samedi 18 Octobre à partir de 20h30
UNE GRANDE SOIREE DANSANTE
avec l'*Orchestre G A ï D Z A G*
Buffet oriental
Salle des fêtes de Livry-Gargan
place François Mitterrand (RN 3)
Réservations aux :
01 43 85 90 12 ou 01 43 83 87 68.

***

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅԲԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին մէօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 19-էն 22·30, Իսիի Հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար։

***

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. — 45, rue de la Défense à Issy-les-Mouli-neaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
RENTREE SCOLAIRE 1998

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian
par sa Méthode Audiovisuelle
4 Octobre — 31 Janvier 1998 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h.
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

par professeurs qualifiés : Le samedi de 12h à 14h.

L'ARMENIEN AU BAC PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS

par professeurs qualifiés
1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle;
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire;
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option : Etude des textes, thèmes et versions.
le Mardi et le Jeudi : 16h - 19h30.
RENSEIGNEMENTS et INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18h.).

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
MARDI
23 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՍՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՀԱՅՐԱՔ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·207 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.207

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԷՏԻՍԻ մօտ (Ալժերիա) 53 ուղեւորներ եւս մոբիլուած են Սեպտեմբեր 19-էն 20 լուսնալիք վիժերը, առանց խնայելու կիները, մանուկները, ծերունիները, ընդհակառակն, անոնք կը կազմեն զոհերու մեծամասնութիւնը:

ՎԱՇՄԱՐԻ մէջ է որ, այս անգամ հանդիպում ունեցան վերման եւ Ֆրանսացի պետավարները: Հոս ալ Եւրօ-ի չուրջ մանուանդ, Շերաք եւ Ժոսփէն մէկ ձայնով խօսեցան: Առիթ մըն էր նաեւ հաստատելու համար Ֆրանքֆուրթերման սերտիր համաձայնութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻՆ իր մէկ գոլփան պիտի ընէ Սեպտ. 30-ին, հրապարակելով յայտարարութիւն մը նեղողութիւն խնդրելու համար Աստուծմէ եւ Հրեաներէն Ֆրանսայի եպիսկոպոսներու դիրքին համար պատերազմի ընթացքին: Հրեայ համայնքը հրաւիրուած է ներկայ ըլլալու այդ հանդիսութեան: Եկեղեցին արարողութիւն մըն ալ պիտի կազմակերպէ Տրանսիի արգելափակման կայանը: Եպիսկոպոսներու Ժողովին նախագահը՝ վերպ. Լուի-Մարի Պիլլէ յայտարարած էր «աւերն է որ Եկեղեցին առանձնէ իր զաւակներուն մեղքերը»: Այդ մեղքերը կը վերաբերին կաթոլիկ ընտանիներուն լռութեան հակասրէական օրէնքներուն դիմաց, Վիշիի օրով:

ԷՏ. ՊԱԼԱՏԻՒՐ նախկին մեծամասնութեան պարապուլեները համախմբած էր չաթաթավերջին (Սեպտ. 20) նոր ուղեծի մը ճշդելու համար: Պալատիւր այս առթիւ չեչտած է.- «կրկնակ ձախողութիւն մը կրեցինք, իշխանութիւնը կորսնցուցինք, բայց նաեւ քաղաքական մեր ինքնութիւնը կորսնցուցինք»: Լէոթար բայէ ի բայ ըսած է առանց անունը տալու որ Շերաքի կատարած Ապր. Ժողովի լուծումը ձախաւեր գործ մըն էր: Մեկէն ալ կը խորհի որ ընդդիմանալու համար պէտք է առաջարկելիք բան ունենալ:

ԼԷՀԱՍՏԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն առաջին արդիւնքներուն համաձայն, կաթողիկ աջը յաղթած է եւ իշխանութեան ղլուխ գտնուող նախկին համայնավարները երկրորդ դիրքի վրայ կը հասնին: Այս պայմաններուն մէջ, համակեցութիւն մը պիտի ստեղծուի ձախ նախագահի մը եւ աջ կառավարութեան մը միջեւ:

ՏՕվիլի զրօսաշրջութեան ցուցահանդէսին որ կը բացուի Սեպտեմբեր 25-ին, Զրօսաշրջութեան համայնավար նախարարուհին ի վերջոյ հրաւիրուեցաւ եւ կազմակերպիչն ալ՝ Ժ.-Ֆ. Ալեքսանդր հեռացուեցաւ: Ծանօթ է որ այս վերջինը չէր ուզած հրաւիրել տիկին Միչէլ Տէմէլինը այն պատճառաբանութեամբ որ համայնավար է, ինչ որ բողոքի տեղի տուած էր ամէն կողմ, կառավարութեան մէջ եւ ցուցահանդէսին մասնակցող ճամբորդական գործակալութեանց մօտ ալ:

ՀԱՄՊՈՒՐԿԻ չրջանային ընտրութիւններուն յաղթեց Քոհլի քրիստոնեայ ժողովրդային կուսակցութիւնը ինչ որ անսպասելի էր եւ ազդարարութիւն մը կը նկատուի ընդդիմութեան եւ Քոհլի մրցակիցին՝ Շրէօտէրի:

ՄԻԼՄԱՆՈՑԻ ԵՒ ՎԵՆԵՏԻԿԻ մէջ, Սեպտեմբեր 20-ին, հակայական ցոյցեր տեղի ունեցան երկրին անջատողականութեան դէմ, առիթքն՝ Ումպերթօ Պոսիի «Անկախ Փառանիա»ին: Լոմպարտիոյ մայրաքաղաքին մէջ ցուցարարները մէկ միլիոն էին եւ 80 հազար Տոճերու քաղաքը: Նշանաբանն էր՝ Իտալիան միացեալ կը յառաջանայ: Ցուցարարները կը բացագանչէին նաեւ Լուսիա Մաստրոթթոլի անունը: Այս կինը, Վենետիկի իր բնակարանի պատուհանէն կախած էր իտալական միութեան եռագոյն դրօշը եւ Ումպերթօ Պոսի նախատած էր դինք, երեսին պոռալով՝ այդ դրօշակը, տիկին, կրնաք արտաքնոցը կախել:

ԹՐԻՓՈԼիի (Լիբանան) մէջ, երկու իսլամապաշտ սիւննիներ սպանուած են ծայրայեղ մահմեդական հեռատեսիլ կայանի մը փակման զործողութեան ընթացքին եւ 74 հոգի ալ ձերբակալուած են: Առաջին անգամն է որ վարչապետ Հարիրի նման յարձակման մը կ'ենթարկի ապօրինի մեհյաններու դէմ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ծայրէ ծայր լեցուն ամփիթատրոնի մը մէջ, Սեպտեմբեր 20-ին, Լեւ Ռոխլին, Դումայի պաշտպանութեան յանձնախումբին նախագահը «բանակի պաշտպանութիւն» մկրտուած շարժում մը հիմնած է որու գլխաւոր հեռանկարն է Ելցինը հեռացնել իշխանութենէն, համայնավարներու օժանդակութեամբ: «Յոյշափ, կ'ըսէ, Ելցին իշխանութեան գլուխ ըլլայ Ռուսաստան ինքզինք կը քանդէ եւ դէպի իր կորուստը կ'երթայ»:

ԹԷՏ ԹԸՐՆԸՐ, ՍԻ-ԷՆ-ԷՆ հզօրագոյն լրատուութեան կայանին տէրն ու տնօրէնը, մէկ միլիառ տոլարի նուէր մը ըրած է ՄԱԿ-ի եւ կ'ուզէ որ այդ դրամը յատկացուի ամէնէն աղքատ երկիրներուն: Մեծահարուստ գործատէրը կը խոստովանի նաեւ թէ այդ դումարը իր ձեռնարկին միայն 9 ամիսներու չափը կը ներկայացնէ:

ԹԱՆ-ՆՈՒՆ ՏԸ ԼԻՓՔՈՎՍՔԻ մեռաւ 77 տարեկանին: Տը Կոլի նախկին նախարար, դիմադրական եւ «պատմական կօլիսա», կեանքի երկայնքին դիւանագիտական եւ խորհրդարանական գործունէութիւն ունեցած էր:

ԳԼԻՆԹՐՆ կրկին դատական փորձանքներ ունի, այս անգամ սեռային հալածանքի հարց չէ, այլ կապ ունի իր ընտրապայքարին վերաբերող նիւթական օժանդակութեանց հետ: Կը մեղադրուի որ ինք եւ փոխ-նախագահը՝ Ալ Կոր, Սպիտակ Տունէն հեռաձայն ըրած են մեծահարուստ կողմնակիցներու՝ դրամ ուղարկելու համար Դեմոկրատ կուսակցութեան բնտրապայքարին, ինչ որ արդիլուած էր:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 1 — 0 յաղթեց Լը Մանի: Այժմ դասաւորման մէջ 4-րդ տեղը կը զրաւէ 18 կէտով: Գլուխն է Լօրիան 22 կէտով եւ 22-րդ ու վերջին դիրքի վրայ կը մնայ Սէն Թ'Էթիէն 5 կէտով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 20/22)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Երեւան կատարած այցին ընթացքին, Սեպտեմբեր 18-ին, ԼՂՀ-ի նախագահ Ա. Ղուկասեան հարցազրոյց մը տուած է հեռատեսիլէն ու ըսած. «Ես կարծում եմ, ի վերջոյ, հակամարտութեան տասներորդ տարում տրուի դրա ճիշդ ախտորոշումը: Մինչ այժմ ոչ ոք չի ճշգրտել թէ ինչ բնոյթի հակամարտութիւն է սա եւ եթէ մենք չգիտենք ինչն է պէտք բուժել, ապա խնդիրը քնակաւօրէն պէտք է բերէր ներկայ ձգձգաժամին: Ի՞նչը պէտք է դերի խնդրի կարգաւորման հիմքում: Միջնորդները եւ Ադրբեջանը առաջարկում են վերականգնել սթաթու քուոն՝ հիմն ընդունելով 1988 թուականը: Սակայն 1988 թուականի սթաթու քուոն պատմութիւն է: Այս պարագայում մենք առաջարկում ենք վերադառնալ 18 թուականին, երբ Լեռնայինի Ղարաբաղը ճանաչուեց վիճելի տարածք: Եւ եթէ 18 թուականը պատմութիւն է, ապա 1988-ը եւս պատմութիւն է: Այլ խօսքերով՝ մենք առաջարկում ենք հիմք ընդունել այսօրուայ իրականութիւնը»:

Ադրբեջանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ դրսեւորուող քարոզչական ճիգերուն եւ անոնց հակազդումի քայլերուն վերաբերեալ ալ Ա. Ղուկասեան նշած է. «Ինչ վերաբերում է քարոզչութեանը, ապա դա նորութիւն չէ մեզ համար, Ալիեւը, եւ ընդհանրապէս Ադրբեջանը, այդ ոլորտում խիստ ակտիւ են: Բայց ես չեմ կարծում, որ այդ «տօնական» արշաւի մէջ նախադրեալներ կան, որ ամէն ինչ կը լուծուի Ադրբեջանի իշխանութիւնների կամեցած ձեւով: Սակայն պէտք է խոստովանել, որ Ադրբեջանը այդ քարոզչական աշխատանքների եւ ակտիւ քաղաքական գծի շնորհիւ կարողացել է որոշակի աստիճանով նժարի թաթը թեթեւ իր կողմը: Այսինքն՝ այսօր համաշխարհային հանրութիւնը, միջնորդները զգալի չափով աւելի շատ են հաշուի առնում Ադրբեջանի, քան թէ Լեռնայինի Ղարաբաղի տեսակէտները»:

ԼՂՀ նախագահը, խօսելով պատերազմական գործողութիւններու վերսկսման հաւանականութեան մասին, մասնաւորապէս ըսած է հետեւեալը.- «Ես համոզուած եմ, որ ռազմական — ստրատեգիական արդի պայմաններում եւ մեր բանակի ներկայ պատրաստուածութեան ու սպառազինութեան ներկայ վիճակում, մենք պատրաստ ենք ետ մղել յարձակողի ցանկացած յարձակում: Դա հնարաւորութիւն է տալիս լուծելու նաեւ միւս խնդիրները՝ Հանրապետութեան ժողովրդագրական, սոցիալական, տնտեսական, քաղաքական եւ այլն: Այսօր, ես կարծում եմ, որ մեր բանակը պատրաստ է յարձակումները ետ մղելուն, իսկ դա նշանակում է, որ յարձակում չի լինի: Կեանքը մեզ համոզեց նրանում, որ եթէ մենք ունենք ուժեղ բանակ, եթէ այդ բանակը եւ պետութիւնը միաժամանակ ուժեղ են ոգով, ապա այդ բանակը ի վիճակի է շատ բանի, եւ ոչ ոք պատերազմ չի սկսի այդ բանակի, ու նաեւ՝ այդ պետութեան դէմ: Մենք ունենք տեղեկատուութիւն այն մասին, որ Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը ինտենսիւ ջանքերով ամրացնում է բանակը, զինում է ժամանակակից զինատեսակներով: Երկրորդը՝ Ադրբեջանը պատրաստ չէ կառուցողական բանակցութիւնների: ԼՂՀ հարեւան պետութիւնը չի բացառում հակամարտութեան ուժային լուծումները: Դրա անուղղակի ապացոյցն է այն, որ Ադրբեջանը հրաժարւում է Լեռնայինի Ղարաբաղի ղեկավարութեան հետ ուղիղ շփումներից ու կապերից՝ բանակցային պրոցէսում ցուցաբերելով իր բացայայտ ոչ կառուցողական դիրքորոշումը:

Եւ հէնց այդ պատճառով, մէկ անգամ եւս ընդգծում եմ, մենք պէտք է պատրաստ լինենք ամենավատ տարբերակներին: Այլապէս դրական տեղաշարժեր տեղի չեն ունենայ» *չարունակած է ան:*

***

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԸ

Կառավարութեան Ընդունելութիւններու Տան մէջ Սեպտեմբեր 19-ին բացուած է «Հայաստան» Հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդին նիստը: Մասնակցած են նախագահը, Ապր. Ժողովի նախագահը, վարչապետը, ԼՂՀ նախագահը, Սահմանադրական դատարանի նախագահը, Գարեգին Ա. եւ Սիփիքէն ու Հայաստանէն խորհուրդին միւս անդամները:

***

ԲԱՑՈՒՄ՝ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ՀԱՆԴԱԿԱՑԱՐԱՆԻ

«Հայաստան» Հիմնադրամին հոգաբարձուներու խորհուրդի նիստին զուգահեռ, Սեպտեմբեր 18-ին բացումը կատարուած է Երեւանի Արտաշէս Շահինեան Ֆիզիք-մաթեմատիքի դպրոցին 120 հոգինոց վերանորոգուած հանդակացարանին: Նորոգութիւնը իրականացած է Զուիցերիայէն «Պօղոսեան եւ որդիներ»ու յատկացումով: Բացումին ներկայ եղած են հոգաբարձուներու խորհուրդի փոխնախագահ Գ. Յարութիւնեան, Հիմնադրամի գործադիր տնօրէնուհի Մ. Պետրոսեան, Ընկերային Ապահովութեան նախարարուհի Հ. Յակոբեան, կրթութեան եւ գիտութեան փոխ-նախարարները, Արարատէն եւ Արմաւիրի թեմերէն կրօնաւորներ, որդի Պօղոսեանը եւ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամի նախագահ Պետրոս Թերզեան: Հանդակացարանը աշակերտութեան տրամադրելի կ'ըլլայ Հոկտեմբեր 1-էն: Անոր ջեռուցման համակարգը նորոգուած է Ֆրանսահայ բարերար տիկին Վ. Փափազեանի նուիրատուութեամբ:

***

Պ. ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ ԾԵԾԱՒ ԻՐ ՆԱԽԿԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԻՑԸ

Սեպտեմբեր 18-ին, Ապր. Ժողովի չէնքին մէջ Պ. Հայրիկեան ձեռքի զաւազանով ծեծած է իր կուսակցութեան նախկին անդամ Արամազդ Զաքարեանը որ զինք լրատուութեամբ ամբաստանած է մամուլին մէջ: Հայրիկեան եւ Ն. Զէյնալվանդեան հանդիպելով Ա. Զաքարեանին, հարցուցած են թէ տրամադի՞ր է մամուլով ներողութիւն խնդրելու իրմէ. ժխտական պատասխան ստանալով, Պ. Հայրիկեան դոչած է. «դու ինձ մահուան ես դատապարտում լրտես կոչելով» *ու ապտակած է խօսակիցը աւելցնելով.* «եթէ դու ինձ լրտես կոչելով մահուան ես դատապարտում, ապա ես էլ քեզ կ'ոչնչացնեմ», *իր նպատակին դրծադրութեան անցնելով բերի հարուածներ տեղացնելով Ա. Զաքարեանի վրայ: Թէ զաւազանը ո՛րկէ յայտնուած է Հայրիկեանի ձեռքը, իր տուած բացատրութեամբ, զայն հետը առած է որովհետեւ նոյն առաւօտեան ոտքը ցաւիլ սկսած էր...: Ա. Զաքարեան դատի դիմած է Պ. Հայրիկեանի դէմ:*

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԿՈՉԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՒՐՆՋՈՒԹԵԱՄԲ

«Բակինակի Ռաբոչի» թերթը կը տեղեկացնէ թէ Կովկասի մահմեդականներուն

(Շար.ը Դ. Էջ)

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ

«ԱԼԵՔ ԵՒ ՌՈԶ ՓԻԼԻՊՈՍ» ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՋԵՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

1980, Նոյեմբեր 2–ին, Գարեգին Բ. Ամոռակից Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կ'օծէ Ս. Կարապետ եկեղեցին:

«Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանի աշակերտութեան թիւի օր ըստ օրէ աճը պատճառ կը դառնայ, որ պէտք պատկան մարմինները մտածեն բարձրագոյն կարգերու համար նոր դասարաններ աւելցնելու մասին: «Թրէյլեր»ներով կազմուած շարժական սենեակները անբաւարար էին եւ անյարմար՝ իրենց դասարան զործածելու համար: Խիստ անհրաժեշտ էր նոր չէնքի մը շինութիւնը: Դպրոցը արդէն իսկ նիւթական ծանր բեռան տակ կը դանուէր: Սակայն, հոգեբարձութիւնը հաւատալով կրթական գործի կարեւորութեան եւ վստահելով հայ ժողովուրդին տալու առաքինութեան, կը ձեռնարկէ նոր հանգանակութեան: Եւ ո՛վ բախտ, գարձեալ բարեբար ձեռք մը կը հասնի օգնութեան: Կրկին Պարսկաստանէն, աղնուահոգի բարերարներ՝ ակր եւ տիկին Յովհաննէս եւ Զեփիւռ Աբգարեան, 100·000 տոլար կը նուիրեն դպրոցին: Տիգրան Գարիկեան եւս 100·000 տոլար կը նուիրէ նոյն նպատակին:

Հոգեբարձութիւնը, քաջալերուած այս նուիրատուութիւններէն, կ'որոշէ կառուցանել քառայարկ չէնք մը: 1981 Սեպտեմբեր 15–ին տեղի կ'ունենայ «Աբգարեան» չէնքին պաշտօնական բացումը: Շէնքը բաղկացած է 24 ընդարձակ դասարաններէ եւ արդիական յարմարութիւններով օժտուած գրադարանէ եւ երկու տարբրալուծարաններէ:

Այս չէնքին կառուցումով «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանը հասած ու անյարմար չէնքերէ եւ չարժական դասասենեակներէ վեր բարձրանալով կը դառնայ մեր ժողովուրդին պատիւ բերող փառաւոր ուսումնարան մը Հոլիվուտի մէջ:

1981–ին «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանը կու տայ երկրորդականն բաժնի իր անդրանիկ շրջանաւարտները՝ 24 հոգի, որոնցմէ ութը դպրոցի գոյութեան 12 տարիներուն յաճախած էին հոն:

1983–ի Յունուար 14–ին կը բացուի դպրոցին առաջին տարրալուծարանը, որ նուիրատուներուն անունով կը կոչուի «Շաւարշ եւ Նազիկ Տէմիրճեան»:

1984 Ապրիլ 29–ին Հայ Կրթական Հիմնարկութեան նուիրատուութեամբ կը բացուի երկրորդ տարրալուծարան մը եւս:

Հիմնարկութեան բարեկամ եւ մտաւորական Բիւզանդ Կառնեան, որ վարժարանի սկզբնական շրջանին կազմակերպչական մարզին մէջ կարեւոր ներդրում ունեցած է եւ ատեն մըն ալ վարած կրթական վերատեսուչի պաշտօնը, կամաւոր կերպով, գործած է դպրոցին դրացարանին բարեզարդման բարերարը եւ հարիւրաւոր դիրքերով ճոխացած գրադարանը կոչուած է «Զապէլ եւ Բիւզանդ Կառնեան»:

1984–ին դպրոցը կը բոլորէ իր 15–ամեակը, 810 աշակերտներով:

1985–ի ուսումնական տարեվերջին Յակոբ Յակոբեան, 10 տարի պաշտօնավարելէ ետք, կը հրաժարի տնօրէնի իր պաշտօնէն: Տնօրէն մը՝ որ վարժարանին զարգացման ու յառաջդիմութեան մէջ մեծ ու երախտաշատ վաստակ ունեցած է եւ չնորհիւ վարչական իր հմտութեան դպրոցը կրթական մարզին մէջ կարեւոր նուաճումներ արձանագրած է:

Յակոբ Յակոբեանի հրաժարումը դիւրաւորութեան կը մատնէ օրուան հոգեբարձութիւնը: Նախորդ տնօրէնին գործը չարունակելու համար անհրաժեշտ էր գտնել հեղինակաւոր եւ պատրաստուած նոր տնօրէն մը, որպէսզի կարելի ըլլար բարձր պահել դպրոցին ձեռք ձգած վարկը համայնքին մէջ:

Այդ օրերուն, ամերիկեան համալսարանական եւ երկրորդական հիմնարկներու ուսուցչական փորձառութեամբ օժտուած, անցեալի Մոնթեթեպլլոյի Մեսրոպեան ազգային վարժարանին տնօրէնութիւնը վարած եւ ամերիկեան վարժարաններու կրթական ծրագիրներուն ու պայմաններուն, ինչպէս նաեւ գաղութի կեանքին քաջածանօթ անձնաւորութիւն մը, յանձին տոքթ. Օննիկ Քէշիշեանի, պատրաստակամութիւն կը յայտնէ ստանձնելու հայկական դպրոցի տնօրէնութիւնը, հրաժարելով ամերիկեան հաստատութեան մէջ իր ապահով պաշտօնէն:

Տոքթ. Օննիկ Քէշիշեան, «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը ստանձնելէ ետք կը վերամշակէ նախկին կրթական ծրագիրը, բարեփոխութեանց ենթարկելով զայն: Այսպէս, բարձրագոյն դասարաններուն մէջ կը մտցուին նոր ու յառաջացած դասանիւթեր, որոնք տարի կը ստեղծեն տարբեր մակարդակով դասարաններ ունենալու եւ աշակերտի կարողութեան համապատասխան ուսուցում կատարելու:

«Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգ. վարժարանը, 1988–1989 տարիներուն կ'օժտուի նոր կալուածով մը, չնորհիւ բարերարներու կողմէ կատարուած նուիրատուութիւններու: Այսպէս, Սաթենիկ եւ Ալաքսի Պարոնեան քոյրերու 50·000 տոլարի նուիրատուութեամբ մանկապարտէզը կոչուած է «Ռոզա Պարոնեան», ի յարգանս իրենց մօր՝ Ռոզայի, որ տարիներ վարած էր Գահիրէի «Գալուստեան» ազգային վարժարանի մանկապարտիզապանուհիի պաշտօնը:

Եկեղեցւոյ արեւելեան կողմի հողատարածին վրայ կառուցուած են չորս դասարաններ՝ Հ. Օ. Մ.–ուհի Մարի Փոստոյեանի կտակէն 100·000 տոլարի յատկացումով: Զորս դասարաններէ բաղկացած մանկամասուրը, ի յիշատակ նուիրատուին, կոչուած է «Հ. Օ. Մ.–ի Մայր Մասնաճիւղի Մարի Փոստոյեան մանկամասուր»: Շէնքին երկրորդ յարկը ունի սրահ մը, որ կարօ Սոզանալեանի նուիրատուութեամբ կոչուած է «Մարիամ Սոզանալեան» սրահ:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ 1988 Յունիս 26–ին կատարած է նորակառոյց - չէնքին բացման արարողութիւնը:

«Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանի հիմնադրութենէն ի վեր կրթական վերատեսուչի կամ տնօրէնի պաշտօններ վարած են հետեւեալները.

1969–էն 1971 Յունիս՝ Սմբատ Ծ. Վրդ. Լափաճեան, կրթական վերատեսուչ.

1971 Յուլիսէն Նոյեմբեր՝ Ոսկան Վրդ. Մխիթարեան, տեսուչ.

1972 Մարտէն Յունիս՝ Բիւզանդ Կառնեան, կրթական վերատեսուչ.

1972–73 տարեշրջան՝ Լիլի Մրիկեան, առաջին մնայուն տնօրէնուհին.

1973–74 տարեշրջան՝ Նարեկ Ա. Քհնյ. Շրիգեան, տնօրէն.

1974–85 տարեշրջան՝ Յակոբ Յակոբեան, տնօրէն.

1985–94 տարեշրջան՝ տոքթ. Օննիկ Քէշիշեան, տնօրէն.

1994–էն ի վեր՝ Վիգէն Եապուպեան, տնօրէն:

Հոլիվուտի «Ալեք եւ Ռոզ Փիլիպոս» ազգային վարժարանի հիմնադրութեան առաջին տարիներուն, դպրոցի բարեղաւճման եւ յառաջդիմութեան մէջ իրենց կարեւոր ներդրումը ունեցած են տէր եւ տիկին Հարմիկ եւ Թերեզա Յակոբեան, Սահակ Պալանեան, Էլիզ Նշիկեան, տիկին Սեդա Մանուկեան, Թորգոմ Փոսթաճեան, Բիւզանդ Կառնեան, տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Աչխէն Քէշիշեան, Յակոբ Տաքէսեան, Վահէ Կարապետեան եւ մանաւանդ՝ ժողովուրդը, իր լումայով եւ դպրոցին հանդէպ ունեցած հաւատքով:

ԱՐՋԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ ՁԵՌՔԷ ՁԵՌՔ ԿԱՆՑՆԻՆ

Իտալիոյ ազգային ախոյեանութիւնը, իր որակով, կը նկատուի Եւրոպայի ամէնէն հետաքրքրականը: Աչխարհի, մանաւանդ Հարաւային Ամերիկայի լաւագոյն խաղացողներէն ոմանք մաս կը կազմեն իտալական ակումբներու եւ կը վայելեն այդ մրցաշարքին մէջ. Պրազիլցիները, Արժանթինցիները:

Ակումբները ունին իրենց տրամադրութեան տակ մեծ գումարներ, չնորհիւ հարուստ գործատէրերու օժանդակութեան եւ մանաւանդ բազմահազար աբձանագրուած համակիրներու անդամավճարներուն ու չարք մը ախոյեաններու:

Իտալական ակումբները կրնան տէր գառնալ ամենաուշ խաղացողներու: Ցիշենք միայն Միլանոյի ակումբներուն մէջ վերջերս առնուած երկու Պրազիլցիները՝ Լէոնարտոն եւ Ռոնալտոն: Առաջինը փոխադրուեցաւ Փարի – Սէն – Ժերմէնէն Միլան Ա.Սէ., իսկ երկրորդը՝ Պարչելոնայէն Ինթէր Միլան: Այս գործողութեան համար կարեւոր գումարներ ձեռքէ ձեռք անցան: Կ'ըսուի թէ սպանական ակումբը ստացած է 180 միլիոն Ֆրանք՝ ազատ ձգելու համար Ռոնալտոն, որ պայմանագրուած էր իրեն հետ: Իսկ Փարի – Սէն – Ժերմէնը ստացած է 50 միլիոն:

*
**

Ռոնալտո կը նկատուի հոչակաւոր փէլէի յաջորդը, աչխարհի լաւագոյն յարձակողը, թէեւ իր վերջին ելոյթները, ջնդհանրապէս այդ համբաւին համապատասխան տպաւորութիւն մը չեն ձգած. ճիշդ է որ պէտք է վարժուի իր նոր շրջապատին:

Ռոնալտո մտած է ուրեմն ձորքայֆի ակումբին մէջ՝ ուր բարձր կարգի յառաջապահներու –յարձակողներու– թիւը վեց է, ներառեալ ձորքայֆը. խումբին մէջ երկու տեղ միայն կայ վեցին համար, ինչ որ կը նչանակէ թէ մրցակցութիւնը սուր պիտի ըլլայ մտնելու համար ախոյեանական կազմին մէջ: Մարզիչը պիտի որոշէ: Ինթէրի մարզիչը կը կոչուի Ժիժի Սիմոն, ծանօթ անուն մը իտալական ֆութպոլին մէջ:

*
**

Ձորքայֆին զատ, իտալական խումբերուն մէջ են Ֆրանսայի ազգային կազմին անդամներէն մէկ քանիներ եւ նաեւ՝ Ալէն Պօղոսեան՝ որ թեկնածու է մտնելու այդ կազմին մէջ:

Ներկայ մրցաշրջանին, Ալէն Պօղոսեան Նափոլիէն փոխադրուեցաւ ձենովայի Սամփտորիա ակումբը: Միջնադպահ մըն է:

Պօղոսեան ծնած է Ֆրանսայի Տիները քաղաքը, 1970 Հոկտ. 27–ին: Անդամակցած է Օլ. Մարսէյլի, որուն առաջին կազմին մէջ մասնակցած է ախոյեանական 28 մրցումներու: 1994–ին Մարսէյլէն փոխադրուած է Նափոլիի ակումբը՝ ուր խաղացած է երեք տարիներ: Անշուշտ, կարող մարզիկ մը որ կրնայ իր տեղը ունենալ Հայաստանի ազգային խումբին մէջ, ինչպէս Էրիք Աւետեան, որ կը չարունակէ չատ արդիւնաւէտ ըլլալ: Ան նչանակած է Հայաստանի երեք կոլերէն մէկը, Ալպանիոյ դէմ:

Ալէն Պօղոսեան մերժած է Հայաստանի Ֆութպոլի Դաչնակցութեան հրաւէրը: Մերժած է, որովհետեւ, քանի մը տարիներէ ի վեր, արդէն, յոյս կը տածէ մտնել Ֆրանսայի ազգային խումբին մէջ: Մինչեւ հիմա՝ ապարդիւն:

Հայանուն մարզիկը «Ֆրանս Ֆութպոլ»ի թղթակիցին ըսած է «Չեմ ուրանար ծագումս (ազգային), բայց այնքան ատեն որ պզտիկ յոյս մը ունիմ հրաւիրուելու Ֆրանսայի ազգային խումբին մէջ, չեմ փափաքիր այլ ընել Հայաստանի»:

*
**

Մինչ այդ Հայաստան վերջացնելու վրայ է աչխարհի բաժակի զտողական մրցումներու չարքը: Ինչպէս կարելի էր նախատեսել՝ յաղթեց Ալպանիոյ (3 – 0) երեւանի մէջ եւ պարտուեցաւ Եւրոպայի ախոյեան Գերմանիայէն (4 – 0): Շէյտենք որ հայ մարզիկները յաջողած են դիմադրել իրենց զօրաւոր մրցակիցներուն աւելի քան ճոթանասուն վայրկեաններ. անկէ յետոյ է որ կոլերու չարքը բացուած է Տորթմունտի մարզադաշտին վրայ. չուրջ քառասուն հազար հանդիսատեսներ ներկայ եղած են այս մրցման որոնց մէջ, հաւանաբար քանի մը հարիւր Գերմանահայեր:

Հայաստանի վերջին մրցումը՝ Ուկրանիոյ հետ, Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 11–ին: Մրցում մը, որ պիտի ճշդէ, մասամբ, Փորթուկալի ալ ճակատագիրը:

Գերմանիա հաւանական չաղթականն է այս խմբակին. պիտի որակուի: Իր վերջին մրցակիցն է Ալպանիան, Գերմանիոյ մէջ:

Ամբակին երկրորդ տեղին համար, որ կրնայ դուռ բանալ որակուելու, մրցակցութեան մէջ են Փորթուկալ եւ Ուկրանիա: Հայաստանի ձեռք բերելիք արդիւնքը Հոկտեմբեր 11–ին, կրնայ վնասել մէկուն կամ մէւսին: Մինչ այդ երկուքն ալ կրնան յուսալ: Հայաստան 9 չաղթ չորրորդ է խմբակին մէջ: Իր վերջ եւ ձգած է Հիւսիսային Իրլանտան եւ Ալպանիան:

*
**

Ծանօթ է որ 32 երկիրներ պիտի մասնակցին Ֆրանսայի մէջ յառաջիկայ ամառ (Յունիս 10 – Յուլիս 12) աչխարհի ախոյեանութեան աւարտական մրցաշարքին:

Որակուած երկիրներու թիւը հետզհետէ կը բարձրանայ: Ներկայիս, մասնակցելու իրաւունք ստացած են Ֆրանսայի եւ Պրազիլի կոդքին –առաջինը որակուած՝ իբրեւ կազմակերպիչ եւ երկրորդը՝ իբրեւ ախոյեան– հետեւեալ երկիրները.

Ափրիկէէն՝ Նիժերիա, Մարոք, Թունուզ, Գամբրուն, Հարաւ Ափրիկէ, Եւրոպայէն՝ Պուլկարիա, Ռումանիա, Նորվեկիա, Գերմանիա. Հարաւային Ամերիկայէն՝ Կոլոմպիա, Արժանթին, Փարակուէյ, Ճամայիքա:

Դժուար կացութեան մէջ են քանի մը կարեւոր երկիրներ՝ Իտալիա, Ռուսիա, Շուէտ, Ուրուկուայ, Հունգարիա. երկու վերջիններուն Փութպոլի մէջ նչանաւոր՝ իրենց անցեալով:

Չորրորդական մրցումները պէտք է վերջացած ըլլան Նոյեմբեր 29–ին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՄԷՆԷՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՔԱՂԱՔՆԵՐԷՆ

ԿՈԹՈՂԱԿԱՆ ՓՐԱԿԱՑԻ ԴԻՄԱՓՈԽՈՒՄԸ...

Միայն ամէնէն խստապահանջ վայելչասէրները երկիւղածութեամբ պիտի չըդիտէին Փրական, զրած է քննադատ մը: Եթէ կարելի ըլլար ճարտարապետութեան պատմութեան դասընթացք մը տալ մէկ ժամ քալելով, ատիկա պիտի ըլլար Փրակայի հին քաղաքին կեդրոնին մէջ: Իրօք, արեւմտեան ճարտարապետութեան աւանդը «կը տողանցէ» անոր միջնադարեան նեղ փողոցներէն. 18–րդ դարու պարոճ ոճով կառուցուած Ս. Նիքոլա եկեղեցին, Ս. Վիթուս տաճարին գոթական սրածայր աշտարակները, որոնք դէպի երկինք կը խոյանան 14–րդ դարու Զարլզ կամուրջին եւեւ գտնուող բլուրէն, 20–րդ դարու սկիզբը խորհրդապաշտ ոճով կառուցուած յարկաբաժինները, որոնք աչխարհի մէջ արոճի ճարտարապետութեան միակ օրինակներն են, նոյնիսկ Վենչեսլասի հրապարակը՝ քաղաքին «արդի» կեդրոնը իր զարդարային արուեստի (art nouveau) ոճով կառուցուած պալատներով, որ սեղմուած է նոր վիպերզական ոճով զբաղեցուած չէնքերու կողքին: Պատերազմի ժամանակներուն տառապած Ֆրանսայի ազգային խումբին մէջ, չեմ փափաքիր այլ ընել Հայաստանի»:

*
**

Մինչ այդ Հայաստան վերջացնելու վրայ է աչխարհի բաժակի զտողական մրցումներու չարքը: Ինչպէս կարելի էր նախատեսել՝ յաղթեց Ալպանիոյ (3 – 0) երեւանի մէջ եւ պարտուեցաւ Եւրոպայի ախոյեան Գերմանիայէն (4 – 0): Շէյտենք որ հայ մարզիկները յաջողած են դիմադրել իրենց զօրաւոր մրցակիցներուն աւելի քան ճոթանասուն վայրկեաններ. անկէ յետոյ է որ կոլերու չարքը բացուած է Տորթմունտի մարզադաշտին վրայ. չուրջ քառասուն հազար հանդիսատեսներ ներկայ եղած են այս մրցման որոնց մէջ, հաւանաբար քանի մը հարիւր Գերմանահայեր:

Հայաստանի վերջին մրցումը՝ Ուկրանիոյ հետ, Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 11–ին: Մրցում մը, որ պիտի ճշդէ, մասամբ, Փորթուկալի ալ ճակատագիրը:

Գերմանիա հաւանական չաղթականն է այս խմբակին. պիտի որակուի: Իր վերջին մրցակիցն է Ալպանիան, Գերմանիոյ մէջ:

Ամբակին երկրորդ տեղին համար, որ կրնայ դուռ բանալ որակուելու, մրցակցութեան մէջ են Փորթուկալ եւ Ուկրանիա: Հայաստանի ձեռք բերելիք արդիւնքը Հոկտեմբեր 11–ին, կրնայ վնասել մէկուն կամ մէւսին: Մինչ այդ երկուքն ալ կրնան յուսալ: Հայաստան 9 չաղթ չորրորդ է խմբակին մէջ: Իր վերջ եւ ձգած է Հիւսիսային Իրլանտան եւ Ալպանիան:

*
**

Ծանօթ է որ 32 երկիրներ պիտի մասնակցին Ֆրանսայի մէջ յառաջիկայ ամառ (Յունիս 10 – Յուլիս 12) աչխարհի ախոյեանութեան աւարտական մրցաշարքին:

Որակուած երկիրներու թիւը հետզհետէ կը բարձրանայ: Ներկայիս, մասնակցելու իրաւունք ստացած են Ֆրանսայի եւ Պրազիլի կոդքին –առաջինը որակուած՝ իբրեւ կազմակերպիչ եւ երկրորդը՝ իբրեւ ախոյեան– հետեւեալ երկիրները.

Ափրիկէէն՝ Նիժերիա, Մարոք, Թունուզ, Գամբրուն, Հարաւ Ափրիկէ, Եւրոպայէն՝ Պուլկարիա, Ռումանիա, Նորվեկիա, Գերմանիա. Հարաւային Ամերիկայէն՝ Կոլոմպիա, Արժանթին, Փարակուէյ, Ճամայիքա:

Դժուար կացութեան մէջ են քանի մը կարեւոր երկիրներ՝ Իտալիա, Ռուսիա, Շուէտ, Ուրուկուայ, Հունգարիա. երկու վերջիններուն Փութպոլի մէջ նչանաւոր՝ իրենց անցեալով:

Չորրորդական մրցումները պէտք է վերջացած ըլլան Նոյեմբեր 29–ին:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

եակները չարունակ այս արտասովոր վայրերը մեծ մասամբ վակուած էին արտաքին աշխարհին դիմաց: Սակայն 1989–ին, համաձնաւոր վարչակարգին տապալումէն ի վեր, աշխարհը կեդրոնական Եւրոպայի մէջ որեւէ քաղաքական եւ տնտեսական մեծ ուժի Փրական կ'այցելէ: Անցեալ տարի չուրջ 75 միլիոն այցելու ընդունած է քաղաքը: (Զբօսաշրջութիւնը 3·2 միլիառ տոլարի եկամուտ ապահոված է երկրին): Զանազան օտար ընկերութիւններ եւս ողողած են զայն՝ Ապեւելեան Եւրոպայի մէջ խոստմնալից չուկայի մը հեռանկարը փայփայելով: Իսկ այժմ, համաձնաւարութեան անկումէն չուրջ եօթը տարի ետք, անխուսափելի թախտմ մը ծայր տուած է. աղատ շուկայի ճնշ ու բարգաւաճումի ծրագիրները կը ծառանան աշխարհի ամէնէն պեղծիկ քաղաքներէն մէկուն պատմական եւ ճարտարապետական հարստութիւնը պահպանելու ճիգերուն դէմ: Միջնադարեան քարտմթիւ կոթողներ արդէն թաղուած են փողփղուն զանգուածներու տակ:

ԱՊԱԿԵՊԱՏ ԱՇՏԱՐԱԿՆԵՐ

Ներկայիս Փրական կեդրոնական Եւրոպայի քաղաքաշինութեան երկրորդ մեծագոյն վայրն է Պէրլինէն ետք, որ ը. Աշխարհամարտին ահաւոր կերպով ամրակոծուած էր: Ընկերութիւնները, որոնք կը փութան գործառնութիւններու ճեռնարկելու իր ծաղկումը ապրող Ջեխիոյ Հանրապետութեան մէջ, կը ձգտին իրենց «դրօշակները զետեղել» մայրաքաղաքին հնամեայ զեղատեսիլ կեդրոնին մէջ: Վերածնունդի ժամանակներէն մնացած են վերածուիլ բարձր վարձքով գրասենեակային հատուածութիւններու՝ տեղահան ընելով հազարաւոր տարեց բնակիչներ: Քաղաքին պատմական կեդրոնին մէջ, չուրջ 8,5 քառ. քմ. տարածութեան վրայ աւելի քան վեց հինարարական մեծ ծրագիրներ կ'իրագործուին: Յաւելեալ 10 ծրագիրներ արդէն պատրաստ են: Այս բոլորը կրնան ընդմիջա փոխել Փրակայի դիմագիծը:

Հինարարական աշխատանքներուն մեծ մասը դէպի երկինք կը բարձրացնէ ապակեպատ արդիական զանգուածներ, որոնք քաղաքին հնութիւններուն բաղդատած՝ անհրապոյր են: Սակայն կան նաեւ այնպիսի՛ իրագործումներ, որոնք աւելի տրպուրիչ են: Հինարարական ամէնէն ազմկալից կռիւը հաւանարար կը դառնայ 20–րդ դարու ամէնէն հռչակաւոր ճարտարապետներէն ամերիկացի Ֆրանք Կեհրիի չուրջ: 19–րդ դարու նորարար արուեստի ոճով կառուցուած զեղեցիկ բնակարաններով փողոցի մը անկիւնը, կեհրի հոլանտական ապահովագրական ընկերութեան մը կողմէ պատուէր ստացած էր նախագծել գրասենեակային համալիր մը: Անիկա, ըստ դիտակէտի, ճարտարապետական յանդուգն յղացքի մը ցնցիչ մէկ օրինակը կը թուի ըլլալ կամ պատմական համաչափութիւններու ծաղրական ծամածռութիւնը: Կեհրիի նախագծած համալիրը կը բաղկանար գրասենեակային երկու աշտարակներէ, որոնցմէ մէկը ուղղահայեաց կը կանգնի, իսկ միւսը բառացիօրէն անշնորհ կեցուածքով մը կը հակի անոր վրայ: Քընաղատեսներ անոր արտաքին պեղծոնէ պատերը կը նմանցնեն Փրակայի մերձակայ շրջաններուն յատուկ ժողովրդային զորշ բնակարաններուն, զորս կը նկարագրեն իբրեւ «նախատեսակի վանդակներ»: Ուրիշներ զայն կը նմանցընեն հարթած քաղաքացիի մը, որ ուշ դիշերին պինեատունէն տուն կը վերադառնայ:

Այսուհանդերձ կեհրիի յատակագծած համալիրը բարձրացած է մեծ մասամբ շնորհիւ Զեխիոյ նախագահ Վացլաւ Հաւէլի, որուն ընտանիքին պատկանող մէկ չէնքը կը պահուի վիճելի համալիրին վայրին կից: Թէեւ Հաւէլ որոշ առարկութիւններ ըրած է կառոյցին մասին՝ զայն կոչելով «ապակեայ թեքեւսոլիկը, որ կը հակի ուղիղ աշտարակին թեւերուն», սակայն կը պաշտպանէ զայն. – «Պէտք է ըսել, թէ հետաքրքական է. արդի ճարտարապետութեան լաւ օրինակ մըն է եւ ներքազգած կերպով կը պատշաճի շրջապատին», կ'ըսէ ան: Իրօք, համալիրին պաշտպանները զայն կը նկատեն փարթամ ու չքեղ քաղաքի մը դիմագիծին պատշաճ կառոյց մը:

Փրակայի դիմագիծը անխաթար պահելու ձգտող աւանդապահներուն աւելի մեծ «ճակատամարտեր» կը սպասեն: Գանատայի Ֆոր Սիդընս պանդոկներու ցանցը առաջարկած է 160 սենեակներէ բաղկացած պերճաշուք պանդոկ մը կառուցել Վլթաւա գետին վրայ, Զարլզ կամուրջին խոռոչաւոր կամարներէն եւ մրոտած արձաններէն միայն քանի մը քայլ հեռու: Պանդոկին սկզբնական ծրագիրը ապակիէի եւ պողպատէ այլ աշտարակ մըն էր, որ կրնար խանգարել գետեզերքին պատմական համայնապատկերը: Արուեստի պատմաբաններու միջամտութեամբ Ֆոր Սիդընսի ճարտարապետները տեղի տուին եւ համաձայնեցան յարմարիլ գետեզերքի դիմագիծին:

«ԱՐԲԱՆԵԱԿ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ»

Թէեւ բաւական ուշ, Փրակայի իշխանութիւնները այժմ կը փորձեն քիչ մը կարգուկանոնի ենթարկել քաղաքաշինութեան խառնափնթոր արշաւը, որ յաջորդեց անկախութեան: Փրակայի կեդրոնական մասին պատասխանատուները կը ձգտին անփոփոխ եւ կենդանի պահել հոն գտնուղ չէնքերուն բնոյթը, որ գրասենեակներու եւ բնակարաններու խառնուրդ մըն է: Ամէն օր դէպի այս չրջանը խուժող հազարաւոր զբօսաշրջիկներու կողքին, չուրջ 200 հազար քաղաքացիներ կ'աշխատին (քաղաքին աշխատաւորութեան մէկ երրորդը): Ստեղծուած զերծքը ճոզումը նուազեցնելու համար Փրակայի քաղաքապետը կը ծրագրէ ճնշումը թեթեւցնել հնամեայ «արքայական ճամբայ»ին վրայ, որ կ'երկարի Փրակայի դղեակէն եւ Զարլզ կամուրջին վրայով կ'անցնի հին քաղաքին հրապարակէն ու կը հասնի Վենգեսլաս հրապարակը: Քաղաքապետական փառատենչ ծրագիր մը կը միտի «արբանեակ կեդրոններ» տեղծել Փրակայի մերձակայ չրջաններուն մէջ: Անիկա տուրքերու կրճատումով, ինչպէս նաեւ այլ դիւրութիւններ ընծայելով բնակարանային եւ առեւտրական համալիրներ, պանդոկներ եւ համագումարներու յատուկ վայրեր կը միտի հաստատել հին քաղաքին մօտ:

Փրակայի քաղաքացիներէն չատերը վերոյիշեալ ծրագիրը արդէն հինգ տարի ուշացած կը նկատեն, ոչ միայն զրենք չրջապատող նորակառոյց հսկայական չէնքերուն, այլեւ՝ փոքրածաւալ վնասութիւններու պատճառով, զորս նոյնքան կ'առաջեն: Հոն ուր ժամանակին կը գործէր կաթի վաճառատուն մը, այժմ հաստատուած Մըք Տանըլտ'ս ճաշարանին մէկ ճիւղը, պատմական Զարլզ կամուրջէն միայն երեսուն քայլ անդին, ներգրաւելով պատանիներ եւ «արտադրեալով» ազգի կոյտեր: Այսուհանդերձ նոր մշակուած ծրագիրներէն ոչ մէկը կը մրցի համայնավար վարչակարգի օրերուն կառուցուած տղեղ զանգուածներուն հետ, որոնք սպիի նման կը ծածկեն Փրակայի քաղաքամէջը: Այնոնց չարքին է Ազգային Թատրոնի Նոր Բեմը, որ 1980–ական տարիներու սկիզբը կառուցուած ապակեայ մեծ «նաւուկ» մըն էր: Նման չէնքեր վկաներն են այն պարզ իրականութեան, թէ ճարտարապետական հեղեղը եւ անոր բերած տարակարծութիւնները մնայուն ներկայութիւն են Փրակայի պատմութեան մէջ: Նոյնիսկ Ս. Նիքոլա եկեղեցիին ճարտարապետական ոճը քննադատուած է, երբ կառուցուած է չուրջ երեք դար առաջ: Իսկ այսօր հազարաւոր զբօսաշրջիկները կը ժամանեն հոն իրենց ուղեցոյցներուն հետ՝ բոլորովին անտեղեակ մնալով այս պարբերական եկեղեցիին չարուցած երբեմնի տարակարծութիւններուն: Թերեւս կարելի է յուսալ, որ նորօրեայ ճարտարապետները նոյնքան բախտաւոր ըլլան...:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ–ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ԲԱՐՈՑԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհրդային չրջանին ոստիկանական վէպերը արգիլուած էին, այն պատճառաբանութեամբ որ քաղքենիական արկածախնդրութիւններ նիւթ կ'ընէին ու զուրկ էին գրական արժէքէ: 1950–էն ետք սակայն սկսան յայտնուիլ անոնք. թէեւ գաղափարական սահմանափակումներու մեծ թիւը արգելք կ'ըլլար խնդապէս հետաքրքրական գործեր արտադրելու: Ու արեւմտեաններուն նմանելու չանքը չատ յաճախ երգիծական կացութիւններու տեղ կու տար պատմութիւններուն մէջ: Օրինակ, տեղ մը կը պատմուէր թէ չանցաւորին մատի հետքերը կարելի չէր ստուգել, քանի որ արխիւներու չէնքը երկար աւեներ ի վեր հարկաւոր նորոգութիւնը չէր տեսած եւ պայթած չուրի խողովակ մը փճացուցեր էր բոլոր թղթածրարները: Ուրիշ տեղ մը կը ներկայացուէր ոստիկանի մը տխրութիւնը երբ ոճրագործի մը լուքնաչարժին ձեռք դնելէ ետք, չայորդ առաու կը նչմարէր որ դողցուեր էին անոր մեքաղեայ զարդերը:

Բարոյականը անպակաս ներկան է ոստիկանական ռուսական դէրքերու: Ճախ ակնարկութիւն կ'ընէայ դժոխքի, մեղքի, պատիժի մասին: Էչերով նիւթ կ'ընէան կրօնական համոզումները: Ասոք կ'ուղղուի Աստուծոյ, Քրիստոսի, կը մէջբերուին կրօնական դրուագներ: Սառաքեալներու իսօքերէն նչումներ կը դնուին անձնասպանութիւն գործած հերոսուհիի մը օրագրութեան էչերուն մէջ. իսկ անոր ընկերը խղճի խայթէն կը բաժնէ նոյն ճակատագիրը, եւլն.:

Ցօդուածագիր մը կը գրէ թէ ընթերցողը որ 4–5 դէրք կը կարդայ այս տեսակի, միեւնոյն առեն կը լրացնէ կրօնական իր գաստիարակութիւնը: Նոյն յօդուածագիրը դիտել կու տայ որ երկրին մէջ ուր այնքան դիւրին է մարդ սպաննել անպատիժ, դէրքերու մէջ ճիշդ հակառակը կը պատմուի:

Ռուսական ոստիկանական արդի դրականութիւնը լուծած է դրական հարց մըն ալ. ընթերութիւնը ներքին թշնամիներէ զատ, –մաֆիա, թմրեցուցիչի մաքսանենդներ, եւլն.–, պէտք ունի արտաքին թշնամիներու ալ որոնք սպառնալիք ներկայացնեն պետութեան: Անցեալին այդ դէրքին վրայ դրուած էին ՍԻ–Ա8–էՑ–ի մարդիկը, բայց անոնք իրենց չրջանը լրացուցին այլեւս: Այսօր պիրենք կը փոխարինեն իսլամական մոլեռանդները: Աարիկա ուչադրաւ զուգադիպութիւն մը կը մատնէ Զէչէնիոյ պատերազմին, չէչէն ահաբեկիչ Ռատուչեւի արարքներուն հետ: Ռուս հեղինակները բազմաթիւ պատումներ կը յօրինեն անոր մասին. իսկ ընթերցող զանգուածը հետաքրքրութեամբ կը կարդայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

– Բայց հանըմ, եթէ աղանները ըսեն, ես ինչպէ՞ս իրենց խօսքէն դուրս կրնամ ելլել:

– Դուն իմ խօսքս մտիկ պիտի ընես, հասկա՞ց, եթէ առանկ բան մը ըսեն՝ անմիջապէս ելիր ինծի եկուր...

– Գլխուս վրայ:

– Նորէն կը կրկնեմ կոր, եթէ խօսքս մտիկ չընես, եառքը զէչ կ'ըլլայ, չեմ խառնուիր:

– Վերը Աստուած՝ վարը դուն Շաղիկ խանում, ինչ որ ըսես ան պիտի ընեմ:

– Այն առեն մի վախնար, քեզի դպչող չըլլար, ես գիտեր եմ...

Տիկին Շաղիկ այս խօսքերը արտասանելէ ետք մեկնեցաւ եկեղեցիէն: Կինը ուրախութենէն կը տրտիկր, իր տարած յաղթութիւնը զինքը գինովցուցած էր ու կարող չէր հանդարտ մնալ: Ուղեց երթալ իր բարեկամներուն հաղորդել եղելութիւնը, պարծենալ, հպարտանալ:

Միւս կողմէ տիկին Սաթեն ալ վատահ էր թէ ժամկոչը ճամբուած է, այցելութիւններ կու տար թաղին մէջ եւ իր յաղթութիւնը կը հռչակէր:

– Տեսա՞ր եկեղեցիին մէջ երէկ առաուան եղածը, կը հարցնէր իր բարեկամուհիներուն:

Ոմանք տեսած էին եւ ուրիշներ ալ լսած. այնպէս որ ամէնքն ալ ծանօթ էին խնդրին:

– Շատ անվայել բան էր տիկին Շաղիկին ըրածը, կը պատասխանէին իրեն:

– Ըրաւ, բայց յետոյ ինք խաղք եղաւ...

– Ինչպէ՞ս...

– Էրիկս դնաց այս առաու իսկ վռընտել առաւ ժամկոչը:

– Իրա՞ւ կ'ըսես:

– Հապա՞... այդ՝ չըլթիկէն դասը պիտի չտայի՞...

– Էյ, ապրիս, տիկին Սաթեն, չա՛տ աղէկ ըրեր ես, թող երթայ սրբվի տէ ուրիշ առեն նորէն չընէ:

Այսպէս մինչեւ իրիկուն ամբողջ թաղին մէջ՝ տարածուեցաւ ժամկոչ Վարդանի խնդիրը, միայն թէ իրողութիւնը երկու տեսակ կը պատմուէր: Ըստ ոմանց՝ Վարդան մնացեր էր իր պաշտօնին մէջ, ըստ ուրիշներուն՝ ճամբուած էր:

Մէկ քանիներ իրողութիւնը ճշդելու համար եկեղեցի գացած էին ու տեղւոյն վրայ քննութիւն մը կատարած:

Իրիկունը երբ Մարզար էֆէնտի տուն դարձաւ, չատ ուրախ տրամադրութեան մէջ գտաւ իր կինը: Տիկին Սաթեն այլեւս իր արժանապատուութիւնը վերահաստատուած կը համարէր:

– Այս փոթորիկն ալ անցուցինք, մտածեց Մարզար էֆէնտի:

Կերակուրէն եառքը Մխրանիկ էֆէնտի եւ կինը այցելութեան եկան:

Հազիւ թէ նստած էին՝ տիկին Նուարդ ըսաւ.

– Ժամկոչը չէ ճամբուեր...

– Հէ՞, գոչեց տիկին Սաթեն, նստած տեղէն վեր ցատքելով... անկարելի բան է: Ո՞րկէ իմացար:

– Մխրանիկ էֆէնտին պատմեց:

– Սխալ ըլլալու է, մինչամեց Մարգար էֆէնտի, անպատճառ ճամբած են... խօսք տուին նէ՛:

– Մխրանիկ էֆէնտի դուք ո՞րկէ լսեցիք որ չէ ճամբուեր, հարցուց Սաթեն:

– Իրիկունը Ռափիկ աղան տեսայ, ան ըսաւ:

– Ուրեմն լուրը չիտակ է, դիտել տուաւ Սաթեն, յուզումէն դողահար ձայնով մը:

– Էֆէնտիմ, բացատրեց Մխրանիկ, այս առաու Մանուկ աղան եւ Ռափիկ աղան ժամ գացեր են Վարդանը ճամբելու, ինչպէս որ որոշած էին եւ իրենց ոչոումը Պօղոս էֆէնտիին ալ հաղորդած ու անոր հաւանութիւնը առած, բայց ա՛հա Պօղոս էֆէնտի կու գայ եւ կ'ըսէ որ պէտք է միւս թաղականներուն ալ հաւանութիւնը առնել: Թէեւ Մանուկ աղա կը պնդէ որ ժամկոչը անմիջապէս ճամբուի, սակայն անկարելի կ'ըլլայ Պօղոս էֆէնտին համոզել եւ խնդիրը կը մնայ յառաջիկայ Կիրակի օրուան...

– Ես ալ արդէն նոյն բանը ուրիչ տեղէ ալ լսեցի, թէեւ տարբեր կերպով, ըսաւ Նուարդ:

– Դուն ինչպէ՞ս լսեցիր, հարցուց Սաթեն, որուն յուզումը հետզհետէ կ'աւելնար:

– Թաղուկ հանըմը տեսայ՝ ան պատմեց որ Շաղիկը այսօր իրենց գացեր եւ ըսեր է որ թէեւ ժամկոչը պիտի ճամբեն եղեր, բայց ինք ոտք կոխեր է, թող չէ տուեր... ես քանի հոս կեցած եմ, այդ ժամկոչը չի ճամբուիր, ըսեր է:

Այս յայտնութիւնները բոլորովին կատղեցուցին տիկին Սաթենը, որ կասկարմիր կտրած իր ամուսնոյն վրայ դարձնաց պոռալով.

– Հիմա ի՞նչ պիտի ընես...

Մարգար՝ չուարած չփոթած, չէր գիտեր ի՞նչ պատասխանել կնոջը:

– Չխօսի՞ս, գոչեց այս վերջինը:

– Ճանըմ, կեցիր, իրար մի՛ անցնիր, խնդիրը աղէկ մը քննենք, հասկնանք...

– Ալ քննելիք հասկնալիք տեղը մնա՞ց, գոչեց Սաթեն, ես հիմա ի՞նչ երեսով թաղին մէջ պիտի պտըտիմ... ապուշի պէս ալ այսօր ելայ քանի մը տեղ այցելութիւն տուի եւ ըսի որ ժամկոչը այս առաու ճամբուած է: Հիմա որ չէ ճամբուեր, մարդիկը ի՞նչ պիտի ըսեն, պարզապէս վրաս պիտի խնդան: Եկեղեցիին մէջ եղածը չէր բաւեր, մէյ մըն ալ այս խաղքութիւնը...

– Ճանըմ, թող առաու ըլլայ տէ բան մը կ'ընենք:

– Ի՞նչ պիտի ընես...

– Ես ուղղակի Պօղոս էֆէնտին կը տեսնեմ, ժամկոչը ճամբել կու տամ, դուն հոգ մի՛ ըներ, ըսաւ Մարգար էֆէնտի վճռաբար:

(Շար. 11)

(Շար· Ա· էջէն)

հոգեւոր խորհուրդի դեկավար Ա· Փաշապէնն նամակով մը դիմած է ԱՄՆ–ու, Ռուսաստանի, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Չինաստանի դեկավարներուն, զանոնք հրաւիրելով ջանք չխնայելու Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման համար: Ան ըսած է որ մինչ Ադրբեջան հը–րաղաղը կ'օգտագործէ խաղաղութիւն հաստատելու, Հայաստան դրաւած տա–րածքներուն վրայ իր դիրքը ամրապնդելու աչխատանք կը տանի: Քննադատած է միջազգային հանրութիւնը որ առաջին օրէն չէ դատապարտած Հայաստանի յարձակումները եւ առով քաջալերած երեւանն ու Ստեփանակերտը ուր վերջերս նախագահի ընտրութեամբ ալ փաստը տրուեցաւ բառացի: Փաչապատդէ *յատուկ զգոհութիւն արտայայտած է Մոսկուայի հանդէպ որուն կեցուածքը հաչա չի նկատեր միջնորդի անոր դերին ու կոչ կ'ուղղէ որ փոխէ դիրքը:*

*
**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ճարտարապետութեան ազգ· թանգարանը եւ հիմնարկը 1700–ամեակին առթիւ թանգարանի սրահին մէջ կազմակերպած են «Հայաստանի քրիստոնէական ճարտարապետութիւնը» ցուցահանդէսը, Սեպտ· 26–էն: Կը ցուցադրուին միջնադարեան ճարտարապետութիւնի եւ խաչքարներ: Նիւթը Իտալիայէն Հրանտ Բամպակեանի նուիրած հատորն է, կազմուած՝ Միլանոյի Փոլիթէքնիք հիմնարկի հայ եւ իտալացի մասնագէտներու պատրաստած նիւթերէն· լուսանկար, քարտէս, եւլն·: Անոնք կ'ընդգրկեն Դ·–ԺԸ· դարերու հայ կրօնական ճարտարապետութեան զարգացման ընթացքը:

*
**

ՑԱՋՈՂԱԴՈՑՆ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

Սեպտեմբեր 17–ին վարչապետ Ռ· Քոչարեան տարուան լաւագոյն արդիւնքներու տէր մարզիկներուն յանձնած է պատուոյ պարգեւներ: Աչխարհի ու Եւրոպայի երկակի ախոյեան ազատ ոճի ըմբիշ Արայիկ Գէորգեան ստացած է ժիպուլի մը եւ 1,5 միլիոն դրամ: Գումարներ տրուած են ըմբիշներ կարէն Մնացականեանի եւ Վահան Ջուլարեանի, ճարտարկի վարպետ Վ· Յակոբեանի, ծանրաբարձ Տիգրան Մարտիրոսեանի, Ռաֆիկ Պետրոսեանի, Մակար Թահմիզեանի, մարզիչ Ռ· Գէօլէցեանի, Հ· Ենոքեանի, Յ· Խաչատրեանի եւ ուրիշներու: Ռ· Քոչարեան ելոյթով մը անդրադարձած է երկրի կեանքին մէջ մարզականին կարեւորութեան: Արայիկ Գէորգեան հանդէս եկած է չնորհակալութեան խօսքով եւ վարչապետին յանձնած է ըմբշամարտի ազգային հաւաքականին համազգեստը:

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Երեւանի Ողիմպիական ուսումնարանի տնօրէն, միջազգային կարգի մրցավար Դերենիկ Գաբրիէլեան ընտրուած է Հոկտեմբեր 16–22 Պուտափէչտի կռփամարտի աչխարհի ախոյենութեան մրցավար: Միջազգային Դաչնակցութիւնը բազմաթիւ թեկնածուներէ ընտրած է 27 հոգի:

*
**

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՆՈՒԷՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Չինաստանի երեւանի դեսպանը Սեպտեմբեր 16–ին կէս միլիոն դրամ (հազար տոլար) նուիրած է Լրագրողներու Միութեան: Անոր նախագահուհի Ա· Գէորգեան չնորհակալութիւն յայտնած է ու յայտարարած որ այսուհետեւ ուանդական կը դառնան Միութեան եւ դեսպանատան չփումները:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՇԱՆ·– *Տիկին Գարօղլանեան 300 Ֆր·:*

*
**

ՏԷՍԻՆ·– *Պ· Խոսրով Մարտիրոսեան 200 Ֆր·:*

*
**

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ·– *Տիկին Սոնա Մոմճեան 150 Ֆր·:*

*
**

ՍԱՆ–ՏԻԿՕ·– *Մուշեղ Երեւանեան 100 տոլար:*

ՍԷՆ ԼՈՒ֊Ս. ԳԷՈՐԳ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին՝

Հանդիսաւոր պատարագ ճեռամբ Վեհապետ Հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա· ԲՀՆՑ· ՏԷՏԷՒԱՆԻ

Մատաղօրհնութիւն: Արարողութեանց աւարտին թաղական խորհուրդը սիրոյ սեղանի մը չուրջ կը հրաւիրէ եւ կը հիւրասիրէ բոլոր ներկաները:

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը չը–նորհակալութեամբ ստացած է հեռաւեալ նուէրները Ապրիլ – Մայիս – Յունիս ամիսներուն·–

Տիկին Իզապէլ Բամոն եւ Տիկին Մելինէ Աւադեան 300–ական Ֆր· Տիկին Հորվաթ Պէրպէրեանի յիշատակին: Տէր եւ Տիկին Լմմանուէլ Ոսկերիչեան 200 Ֆր· Տիկին Եաիսարի մեծ–մօր յիշատակին: Տէր եւ Տիկին Տիրվէլէսեան 5·000 Ֆր·, Տիկին Ժանէթ Մանուսեան 2·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 2·000 Ֆր·, Պ· Հրաչ Գրմզեան 2·000 Ֆր·, Պ· Եղկիէլեան, Տօքթ· Սերժ Գազանճեան, Պ· Գրիսթիան Ջաուիկեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետեան 1·000–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գրիսթիան Փիլիպոսեան 300 Ֆր·:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօ–ա Սաուճի մասնաճիւղը, պատարագ եւ հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաչխատած ընկերուհիներու յիչատակին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 10–ին Պուլվար Օտտոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին անոնց յիչատակը յարգողները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, կէսօրէ ետք ժամը 4–ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խընդրուի ներկայ գտնուիլ:

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԿՈՉԸ

ԴԻՄՈՒԻՄ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Իսի–լէ–Մուլինոյի նորակառոյց Թարգմանչաց վարժարանն իր դռները բացած է 4 Սեպտեմբեր 1997–ին: Ներկայիս 27 աչակերտներ կը յաճախեն վարժարան, այսինքն 10 աչակերտ աւելի՝ քան անցեալ տարի: Այս երկրորդ տարեշրջանին դասարան մը եւս բացուած է եւ այժմ մանկապարտէզի շրջանը ամբողջացած է երեք դասարաններով: Պաչտօնի կոչուած է նաեւ նոր ուսուցչուհի մը, որ պիտի զբաղի մանկապարտէզի երրորդ դասարանի աչակերտներուն Ֆրանսերէնի լեզու սորվեցնելով, որպէսզի հինգ տարեկան եղող աչակերտները երբ յառաջիկայ տարի անցնին նախակրթարանի առաջին դասարանը (պատրաստական դասարան, Սէ–Փէ), լաւագոյնս զիմադրաւեն դասաւանդութիւններուն, որոնք տեղի պիտի ունենան Ֆրանսայի կրթական նախարարութեան պետական ծրագրին համաձայն: Արձանագրութիւնները միչտ կը չարունակուին եւ տարուան ընթացքին աչակերտներուն թիւը վստահաբար պիտի աւելնայ: Ամէն տարի դասարանի մը յաւելումով Թարգմանչաց Վարժարանը պիտի կարողանայ լրացնել Լիսէի չըրջանը:

Սակայն վարժարանս դեռ չատ կարիքներ ունի, որոնց լրացման համար կը կարօտի մեր ժողովուրդի նիւթական աջակցութեան: Երեք յարկանի Թարգմանչաց Վարժարանը յետ եղեռնեան չրջանի միա՛կ հայկական վարժարանն է Ֆրանսական հողի վրայ, որ պետական չափանիչներու համաձայն հիմքէն սկսեալ կառուցուած է՝ ժողովուրդի օժանդակութեամբ: Սակայն կառուցելը բաւական չէ: Անհրաժեշտ է հոգալ անոր գործունէութեան ծախքերը, սահեցնել նիւթական յարմարութիւնները, որպէսզի ան կարողանայ իրագործել իր մանկավարժական առաքելութիւնը: Յետագային, երբ վարժարանը անցնի կառավարական հոգատարութեան տակ, այսինքն՝ դառնայ սու fonipra, այն ատեն պիտի թեթեւնայ անչուշտ նիւթական հոգը: Մինչ այդ, բոլոր անոնք որոնք կը հաւատան հայ լեզուի եւ հայկական մչակոյթի դասաւանդման կարեւորութեան, ապագայ հայ սերունդի պատրաստութեան, պէտք է օրաւիղ կանգնին մեր վարժարանին, մանաւանդ այս առաջի՛ն տարիներուն, երբ կարիքները չատ են:

Առ այդ, կը դիմենք մեր ժողովուրդին, որ պիտի սրտաբուխ տայ՝ երբ գործը լուրջ է եւ վստահութեան արժանի:

Կը խնդրուի նուիրատուութիւնները ուղարկել չէքով, զպրոցի հասցէին·–

Association
de l'Ecole TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux.

Կանխայայտ չնորհակալութիւն նուիրատուներուն, որոնց անունները պիտի հրատարակուին:

Վարչութեան
Ատենապետ՝
ՏՈՔԹ· ՎԻԳԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Տնօրէնուհի՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ–ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30–ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը անխտիր պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաչիւներ ունին եւ անպատասխան կը ձգեն մինչեւ այդ թուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց ղրկուած հաչուեցոյցը: Մամուլի օրէնքէ է, որ բաժնեգիրները կանխիկ վճարուին· հայ մամուլը բարեացակամութիւնը ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդեպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնը ունենան հայերէն անկախ օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1995 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1–ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՐՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՄԱՐՏԷՆ Ի ՎԵՐ, ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵԻ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ:

72 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ եւ կամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագրութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չունին: Նաեւ բարգաւաճման փոնտին եղած իճիճաբուխ նուէրները: Այս պայմաններուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վարչութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բաժանորդներէն որ ա'լ աւելի չդժուարացընեն մեր գործը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն ձեռնհասնուրդ, բարեխնամ բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱՒԱԹՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս· Մեսրոպ Մչակ· Միութիւնը կը վերաբանայ իր չաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ· 4–ին: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան չաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17, Ս· Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ

13, rue du Perche, Paris 3ème

5–էն 12 տարեկան աչակերտներու համար: Արձանագրութեան համար, հեռաձայնել 01 44 59 23 50 *թիւին:*

*
**

ԼԻՈՆԻ

«ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի վերամուտն է Զօրեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զօրեքչաբթի առաւօտեան ժամը 9–էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14–էն 16:

Աչակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաչէն, իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ եկեղեցւոյ Դիւանատունը·–

295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
MERCREDI
24 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.43.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·208 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.208

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 22/23)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ
6–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Երեւան

Երեւանի Հանրապետութեան հրապարակին վրայ հանդիսաւոր կերպով նշուած է Անկախութեան 6–րդ տարեդարձը, ներկայութեամբ նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեանի, վարչապետ Ռ· Քոչարեանի, Ազգային Ժողովի նախագահ Բարգէն Ամբարձումեանի եւ իշխանութեան բարձրաստիճան դէմքերու: Հոն կուռ ելոյթով մը հանդէս եկած է Պաշտպանութեան նախարար Վ· Սարգսեան: Ան ըսած է թէ այս անգամ որոշուած է փոխանակ ռազմական չքերթի, տարեդարձը տօնել տօնահանդէսներու չարքով, որոնք կ'ունենան «Ոչ ոք չի մոռացուել, ոչինչ չի մոռացուել» նշանաբանը: Նախարարը ատիկա յուցանիչ նկատած է հայ ժողովուրդին արհաւիրքներու մէջէն անցնելէ եւք իսկ մշակոյթի մարզը չլքելու նախանձախնդրութեան: Ապա անդրադառնալով բանակի կազմութեան ու մըզուած մարտերուն, ոչ ոք եւ ոչինչ մոռնալու նշանաբանին յարիր արարք համարած է 25 հազար մարտիկ – վէրերան– ներու նոյն օրը յանձնուած Պաշտպանութեան նախարարութեան մեռելներն ու մարտական գործողութիւններու մասնակից վկայականները:

Ան ապա ըսած է· «Վազը, աւելի լաւ պայմաններում, դուք աւելի մեծ յարգանքի ու պատուի պէտք է արժանանաք: Նրանք, ովքեր տէր կանգնեցին այս երկրի ծանր վիճակին, պիտի դառնան այս երկրի լայն օրուայ տէրը: Ձեր երեխաները պիտի լինի այս երկրում ամենապաշխատունակ ապագան:

Եւ եթէ Աստուած չանի, մեզ նորից պատերազմ պարտադրեն, համոզուած եմ, որ նաեւ ձեր անկոտրում ոգով ու մարտական անգնահատելի փորձով, մենք մեր զոհուած ընկերների գործը կիսատ եւ մեր երեխաներին՝ անաւարտ գործ չենք թողնի»:

Աւելի եւք նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեան ըստ սովորութեան ծաղկեպսակ դնելած է Եռաբլուրի վրայ: Օրը ամբոխած է Հանրապետութեան հրապարակին վրայ տրուած մեծ համերգով մը:

Գիւմրի

Մարզպետարանին մէջ հաւաքուած համագումար Գիւմրեցիներու ներկայութեան տողանցած են արցախեան գոյամարտի եւ Հայաստանի անկախութեան համար մարտնչած Շերակցինները, պատերազմի վէրաւորները, ազգային բանակի մարտիկները, ուսանողներ եւ մարզիկներ: Եռագոյնի բարձրացման պատիւը տրուած է ծանրամարտիկ Աշխատուր Քոփանակեանին: Խումբ մը ազատամարտիկներու չնորհուած է Ա· եւ Բ· աստիճանի «Մարտական խաչ» եւ մետալներ: Կարգ մը չնորհումներ եղած են նահատակներու հարազատներուն: Ամբողջ օրը, ելոյթ ունեցած են մարզի եւ քաղաքի պետական համոյթները:

Իջեւան

Նշումներու առաջինը տեղի ունեցած է Կոթի, ուր Սեպտեմբեր 20–ին բացումը կատարուած է ինքնապաշտպանութեան կռիւներու ընթացքին նահատակուած 32 մարտիկներու յիշատակին բարձրացած խաչքար – յուշարձանին: Ի դէպ պինուրացուած 543 կոթեցիներէն աւելի քան 160–ը մասնակցած են պիտի 38 քիլոմեթր տատամանապօտիին վրայ ծաւալած ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն: Սեպտեմբեր 21–ին ալ Աչաջուր պիտի տեղի ունեցած է «Ոչ ոք չի մոռացուել, ոչինչ չի մոռացուել» նշանաբանով հանդիսութիւն: Ելոյթ ունեցողները նշած են որ 1992 եւ 1994 թուականներուն մարտի 354 քմ· տատմանապօտիին մէջ ծաւալած գործողութիւններու ընթացքին բանակին չարքայիններուն եւ մասնակցողներուն օգնութեան հասած կամաւորներու անձնուրաց սխրանքի շնորհիւ նորհիւ նորանկախ Հայաստանի հիւսիսարեւելեան զարպասը թշնամիին համար մնացած է անառիկ: Ցիշատակուած են 270 նահատակները:

Վաճառ

Անկախութեան 6–րդ տարեդարձը մեծ չուքով նշուած է զլխաւորաբար կեդրոնական հրապարակին վրայ տեղի ունեցած հանդիսութեամբ որուն մասնակցած են Լոռիի տարբեր մարզերէն բազմաթիւ ներկայացուցիչներ: Ութ մարտիկներու, որոնցմէ վեցին յետ մահու, շնորհուած են պետական պարգեւներ:

Էջմիածին

Նոյն օրը Էջմիածնի մայր տաճարին մէջ պատարագած է հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան թեմի առաջնորդ Վազէ Արք· Յովսէփեան· իսկ Գարեգին Ա· կաթողիկոսը Հայրապետական աղօթքի արարողութիւն: Ան պատգամած է գործով ու համայն հայութեան ուժերով զօրացնել հայրենիքը որուն չուրջ «տակաւին մութ ամպեր կան: Սակայն, չհետած է կաթողիկոսը, մենք եւք հայրենիքը կերտելու կոչուած ժողովուրդը»:

***

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 20–ին Լ· Տէր–Պետրոսեան ընդունած է Մինսկի խումբին նախագահները՝ Ե· Եուէլով (Ռուսաստան), Լ· Փասքօ (ԱՄՆ) եւ Ժ· Վոժէ (Ֆրանսա): Հանդիպումին որուն ընթացքին եռակ նախագահները Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման իրենց առաջարկները ներկայացուցած են, ներկայ գտնուած են Արտաքին նախարար Ա· Արզումանեան, Ժ· Լիպարիտեան, Արտաքին փոխնախարար Վ· Ոսկանեան:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀՅԴ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Ըստ անցեալ Ապրիլին գոյացած համաձայնութեան Հայաստանի նախագահին եւ Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի ներկայացուցիչներու միջեւ, հանդիպում մը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 20–ին որուն մասնակցած են Ազգ· Ժողովի նախագահ Բարգէն Արարքցեան, Արտաքին նախարար՝ Ալէք Արզումանեան, կառավարական աշխատակազմի ղեկավար Շահէն Կարամանուկեան եւ Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի անդամներ՝ Մարտուն Մաթեւոսեան, Մասիս Պաղտասարեան, Հայաստանի Հ· Յ·Դ· Գերագոյն Մարմնի անդամ Ռոլան Շառոյեան:

Քննարկուած են փոխադարձ չահագրգռութիւն ներկայացնող հարցեր:

Նոյն օրը վարչապետ Ռ· Քոչարեան հանդիպում ունեցած է Հ·Յ·Դ· Բիւրոյի անդամ Մ· Մաթեւոսեանի եւ Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի ներկայացուցիչ Ռ· Յակոբեանի հետ: Քննարկուած է կուսակցութեան Հայաստանի մէջ դործունէութեան իրաւական դաշտին կարգաւորման խնդիրը: Զրոյցին մասնակիցները անդրադարձած են նաեւ երկրին ներքին քաղաքական, տնտեսական կացութեան, Ղարաբաղեան հարցին յուծումին եւ Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններուն առընչուած չարք մը հարցերու:

***

ՍՓԻՒՌՔԻ ՆԵՐՈՒԺԸ ԿԱՐԵՒՈՐ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Սեպտեմբեր 20–ին վարչապետ Ռ· Քոչարեան ընդունելով «Հայաստան» Հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդին նիստին մասնակից խումբ մը Սփիւռքահայեր, զրոյց ունեցած է անոնց հետ: Վարչապետը չեչտած է յատկապէս թէ բարեգործութեամբ երկիրը չի կրնար զարգանալ· ան մեծ կարեւորութեամբ անդրադարձած է Սփիւռքէն Հայերու Հայաստանի տնտեսական վերելքին մասնակցութեան: Ռ· Քոչարեան նշած է որ Սփիւռքը իր ներուժով կրնայ կարեւոր դեր խաղալ Հայաստանի համար: «Ցաջողութեան կը հասնինք միայն այն դէպքում, եթէ աշխարհի ցանկացած անկիւնում ապրող հայ ընդունի որ Հայաստանը իր հայրենիքն է, իսկ մենք պարտաւոր ենք անել ամէն ինչ որ դուք զգաք այդ հոգածութիւնը» խոստացած է ան:

***

ՎԱԶԳԷՆ Ա· ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Գիւմրիի երկաթուղայիններու տանին մէջ Սեպտեմբեր 19–ին բացումը կատարուած է 380 հոդինոց Վազգէն Ա· վարժարանին, ներկայութեամբ Գարեգին Ա·ի: Երջանկայիշատակ կաթողիկոսը 1988–ի երկրաշարժէն եւք խոստացած էր օգնել քանդուած այդ չէնքին վերակառուցման· այսօր այդ գործը լրումին հասած է Հայ Օգնութեան Ֆոնտին տրամադրած դրամարներով:

***

ԼՂՀ–Ի ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՆԵՐԴՈՂՆԵՐՈՒ

Սեպտեմբեր 18–ին ԼՂՀ փոխ–վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեան ընդունած է Ռուսաստանէն Ա· Ազանբեգեանն ու Գարեգին Թոսունեանը: Զրոյցին մեծ կարեւորութեամբ նիւթ եղած է նոր արտադրութիւններու եւ աշխատանքի տեղերու ստեղծման նպատակով ԼՂՀ–ի տնտեսութեան մէջ արտասահմանէն ներդրում կատարելու խնդիրը: Այդ առընչութեամբ փոխ–վարչապետը ըսած է որ ստեղծուած է օրէնսդրական դաշտ որ թոյլ կուտայ արտօնեալ պայմաններ ընծայելու արտասահմանեան դրամագլուխին: Կողմերը քննած են նաեւ զարաբաղեան արտադրութիւնը Ռուսաստանի չուկայ հասցընելու կարելիութիւնները:

***

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ – 100

Ե· Չարենցի ծննդեան 100–ամեակի պետական յանձնաժողովի նիստ դումարուած է Սեպտեմբեր 19–ին: Ներկայ եղած են փոխ–նախագահ Ա· Սմբատեան, Հ· Մաթեւոսեան, Ե· Չրբաշեան, Հ· Թամրազեան, Հ· Բախչինեան, Լ· Յակոբեան եւ Գ· Տէր–Վարդանեան: Չարենցի 100–ամեակին նուիրուած աւելի քան 250 ձեռնարկներ տեղի ունեցած են 1997 Մարտէն ի վեր, Երեւան եւ այլ վայրերու մէջ: Անոնք կը չարունակուին Հոկտեմբեր եւ Նոյեմբերին ալ եւ կ'աւարտին բանաստեղծին տուն–թանգարանին կից փողոցին մէջ կատարուելիք տօնախմբութեամբ եւ հանդիսաւոր երեկոյթով: Մինչ այդ Գրականութեան եւ Արուեստի պետական թանգարանին մէջ կը բացուի Չարենցի ձեռագրերու, իսկ Ազգ· գրադարանին մէջ անոր պիրքերու ցուցահանդէսը: Նոյեմբեր 27–ին Էջմիածնի մէջ հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ· Շիրաք վերսկսաւ գաւառական իր չրջապտոյտները եւ Սեպտեմբեր 22–ին դնաց Թուռս: Նախագահը կը փորձէ չփում ստեղծել ժողովուրդին հետ, քանի երթալով առանձին է, ոչ միայն ընդդիմադիր կառավարութիւնով եւ Ազգ· Ժողովով մը, այլեւ իր իսկ կուսակիցները սկսան կռնակ դարձնել: Օպրի օրէնքին առեն Էմ–Փէ–Էմ եւ ԻԻ–ՏԻ–Էֆ 38 երեսփոխաններ ձեռնպահ մնացին փոխանակ դէմ քուէարկելու: Շիրաք իր ելոյթին մէջ, անուղղակի, դէմ արտայայտուեցաւ այդ օրէնքին, չատագովելով ոչ հանրային ձեռնարկներու ստեղծելիք աչխատանքը: Միւսը, ըսաւ, խարկանք է:

*

ԹՈՒՐՔԻԱ և ԻՍՐԱՑԷԼ որոչած են միացեալ ռազմափորձեր ընել Նոյեմբեր 16–20, Իսրայէլի եւ Կիպրոսի բացերը: ԱՄՆ որպէս դէտ պիտի մասնակցի: Հակառակ յատկապէս Անգարայի տուած ապահովութեան թէ ռազմափորձերը ուղղուած չեն որեւէ երրորդ երկրի մը, դլխաւորաբար Սուրիա եւ ամբողջ արաբական աչխարհը խորապէս վրդոված են:

*

ԱՄՄԱՆի մէջ հակիսրայէլեան ոճրավարձ մը գործուած է Սեպտ· 22–ին: Դեսպանատան երկու թիկնապահները վիրաւորուած են անձանօթներու կողմէ: Դէպքը աննախընթաց է 1994–ին Իսրայէլի եւ Յորդանանի ստորագրած հաչտութեան դաչինքէն ի վեր:

*

ԻՏԱԼԻՈՑ վարչապետը՝ Ռոմանօ Փրոտի, պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ: Ան ապահովութիւն տուած է, այս առթիւ, որ իր երկիրը ներկայ պիտի ըլլայ Եւրօ–ի ժամադրութեան եւ փափաք յայտնած է որ աչխատանքի մարզին մէջ, Իտալիա եւ Ֆրանսա միանարար նախաձեռնութիւններ առնեն:

*

ԴԱՆԻԱ վաւերացուցած է Սեպտ· 22–ին Սթրազպուրկի մէջ եւրոպական պայմանագրութիւնը ազգ· փոքրամասնութեանց պաչտպանութեան վերաբերեալ: Պարտադրանքներ ստեղծող իրաւական բնագիր մըն է զոր Քունաստան ստորագրած է նոյն օրը: Պայմանագրութիւնը ի զօրու կը դառնայ երբ 12 պետութիւնները վաւերացուցած ըլլան, յարդ 11 եւրոպական երկիրներու կողմէ վաւերացուցած է եւ ստորագրուած 25 ուրիչներու: Ցբանաս չէ ստորագրած, որովհետեւ չատ իրեն ազգային փոքրամասնութիւններ չունի իր հողամասին վրայ:

*

ՍԵՐԲԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւններուն Սեպտեմբերի ծայրայեղ աջի բզկտալի յառաջդիմութիւնը մտահոգիչ կը թուի յաջորդ Խորհրդարանի կազմութեան համար: Իշխանութեան գլուխ գտնուող Միլոսեւիչի ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ իր կողմնակիցները թէեւ գլուխը կը հանին 36%–ով, չատ մասնակի արդիւնքներու, բայց ապահով չէ որ բացարձակ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգեն: Բ· չրջանը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 5–ին· Միլոսեւիչ լաւատես է:

ԻՐԱ՛Ւ, ԱՅԴՔԱՆ ԱԺԱՐ՞Ն Է ԿԵԱՆՔԸ

Ենթակայի վիճակէն դերբէհանի դիր-քին անցած երկրի մը ամէնէն թանկա-գին սեփականութիւնը բանակն է· դերբէ-հանութիւնը, դոյութիւնը, ապագան պահպանելու մեծագոյն աղդակը: Իսկ երբ դերբէհանութիւնը հեռը բերած է պատերազմ մըն ալ, բոլորովին կը մեծ-նայ այդ աղդակին արժէքը, զայն ամէն կարգի ժխտականէ զերծ պահելու հրա-մայականը: Երկրի մը, ժողովուրդի մը համար այնքան պարզ, այլ վերջին ծայր կենսական այս իրականութիւնը Հայաս-տանի պարագային սկսած է ծանոթ պատկեր մը տալ, վերջին չրջանի կարգ մը հրապարակումներով: Աւելորդ է ը-սել որ այդ հրապարակումները մեծ մա-սով տեղ կը գտնեն ընդդիմադիր մամու-լին մէջ· սակայն այնքան լուրջ է հար-ցը, նոյնիսկ ծանրակչիռ, որ կարելի չէ որպէս իշխանութիւն քննադատելու, վարկաբեկելու ընթացիկ արտայայտու-թիւն նկատել ու զառնալ ուրիչ կողմ, ուրիչ նիւթերու: Այդէն, խնդրոյ առար-կայ հարցերուն լաւատեղեակ չրջանակ-ներ կը հաստատեն զրուածը· իսկ պատ-կան իշխանութիւններէ ալ մինչեւ այ-սօր հերքումի անդրադարձներ չեն ե-ղած: Այս ուղղութեամբ ուշագրաւ եւ յուսատու քայլ մըն էր պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեանի չարաթա-կան հեռատեսիլի ելոյթներուն առաջին մէկ-երկուքին արձագանգը որ տեղ դը-աւ հայաստանեան մամուլին մէջ: Սա-կայն, այնպէս կը թուի որ հիմնական փոփոխութիւն մը արձանագրուած չէ մահոդիչ երեւոյթներու մարզին մէջ:

«Այժմ»ի Օգոստոս 20–26–ի եւ Սեպտ· 3–9–ի թիւերուն մէջ երկու էջ յատկաց-ուած է մահերու պարագաներու· առա-ջինը կ'ամփոփէ չորս դէպք որոնք բա-նակը ունին որպէս վայր: Երկրորդը կը ներկայացնէ Գիւմրիի ներքին զործերու բաժինին առընչուած դէպք մը:

Առաջին դրութիւնը խորագրուած է «Յուզմունք են տալիս միայն դիակները»· ստորագրուած է Վահան Իշխանեանի կողմէ: Կը ներկայացուին պետական պարտականութեան ընթացքին մա-հացած չորս երիտասարդներու թղթա-ծրարները: Առաջինը կը կոչուի Արամ Բարսեղեան·1995 Հոկտ· ծառայելու զըր-կուած է Ղարաբաղ, ապա 10 ամիս եաք հայրը կանչուած ու յայտնուած է թէ տղան մահացած է: Տրուած բացատ-րութիւնը այն եղած է որ տղան հերթա-պահութեան ընթացքին զոհ եղած է «հա-կառակորդի կողմից արձակուած» դնդա-կէն: Սակայն թէ' դիակին վրայի կըտ-րուածները, թէ բժշկական տեղեկագի-րը թէ երիտասարդը 1–1,5 մեթրի մի-ջոցէն արձակուած դնդակի թիրախ ե-ղած է, մինչ հակառակորդի ամէնէն մօտ դիրքը 400 մ· հեռու է, հարպատանե-րուն այն համոզումը կը ներչնչեն որ Արամը սպաննուած է: Այդ համոզումը զօրացնող աղդակ կ'ըլլայ զինուոր երի-տասարդին նոթատետրին զրառումը ուր ան ընտանիքին կը հրահանգէ որ փոքր եղբայրը բանակ չղրկեն, թէ ինք կռիւ չէ տեսած, բայց չատ դիակ տեսած է, եւլն·: Իսկ ընկերոջը մօրը որուն իր մահէն ե-րկու օր առաջ յանձնած է իր նոթատետ-րը, կ'ըսէ նաեւ թէ վախ ունի որ իր «դլուխը կ'ուտեն»:

Այս պատահարէն թերեւս աւելի տար-ակուսելի է այն պարագան որ խնդիրը մա-մուլի հրապարակումի նիւթ կ'ըլլայ չուրջ տարի մը եաք, որովհետեւ ճշմարտու-թիւնը հաստատելու, յանցաւորը ճշդե-լու ծնողքին չանքերը արդիւնքի չեն յանդիլը:

Երկրորդ պարագան տարբեր վայրի, –Վարդենիս–, տարբեր պայմաններու մէջ կը կրկնէ դրեթէ նոյն պատումը: 1996 Մայիսին լուր կը տրուի Կարէն Ոսկան-եանի ծնողքին թէ իրենց զաւակը «կտու-րից ընկել է ու մահացել»: Դատական բը-ժիշկը կը տեղեկագրէ թէ երիտասար-դը հինգ հարուած ստացած է դլխուն եւ «ոչ մի տեղից էլ չի ընկել»: Մայրը տղուն ընկերներուն, բաժիններէն կը տե-ղեկանայ որ դիշերը ծեծած են տղան որ վեց ժամ յետոյ մահացած է: Ան կը թուէ նաեւ երեք այլ մահեր նոյն զօրաբաժ-նին մէջ, երկու ամսուան ընթացքին: Հոս եւս դատական քննութիւնը, հակառակ որ պաշտօնապէս զրուած է թէ «դատա-բժշկական եզրակացութիւնը հաւաստում է սպանութեան փաստը» աւելի քան տա-րիէ մը ի վեր կը ձգձգուի: Նոյնիսկ ան-կամ մը թղթածրարը փակուած է «յան-ցագործութեան դէպքի բացակայութեան պատճառով»:

Երրորդ դէպքը արձանագրուած է Գո-րիսի մէջ: Սօս Սարգսեան, Աբթիկէն, զինուորական դառնալու երազով մեկ-նած է ծառայութեան: Անցեալ Ապրի-լին աւարտելով նախապատրաստական դասընթացքը զացած է հարաւային սահ-մանը: Մայիսին անոր դիակը յանձնը-ւած է ծնողքին ու լսուած որ «պատահա-կանօրէն» անձնասպանութիւն գործած է: Երիտասարդին դիւզացիները անհա-ւանական նկատելով լսուածը, երկու հանրակառքով Երեւան եկած են բողո-քելու: Մայրը Գորիս, նոյն զօրանոցը երթալէ եաք լսած է· «ես այնտեղ տեսայ որ մեր երեխաները ոչ թէ հայրենիքին, այլ սպաների համար են ծառայում»: Պարզուած է որ տղան մահանալէն եր-կու օր առաջ ծեծուած է: Այս թղթա-ծրարն ալ յանձնուած է քննութեան: Իսկ մայրը որ երկու տղայ եւս ունի, որո-շած է զանոնք բանակ չղրկել:

Նոյն կեցուածքը ունի Յակոբեան ըն-տանիքն ալ որուն զաւակը Դեկտ· 1996–ին զօրակոչուած է, իսկ յաջորդ Յունի-սին հօրը յայտնուած թէ «որդին սպան-ցուել է մի զինուորի պատահական գնդա-կից»· սակայն դիմարանին մէջ ծնողքը մարմնին վրայ բռնութեան հետքեր տե-սած են· մատները կաս–կապոյտ, ծնօ-րը կոտրած, եւլն·: Նոյն ընտանիքին 5 որդիներէն առաջինն ալ 1995–ին զինուո-րական պարտականութեան ընթացքին դաժան կերպով ծեծուած ու վեց ամիս բուժուած է հիւանդանոցի մէջ: Մայրը վճռած է մնացեալ երեքը այլեւս բանակ չղրկել: «Ես էս քանակի համար էլ զին-ուոր չունեմ: Թող մի ինչ էլ գնայ Լե-ւոնի տղան ծառայի» կ'ըսէ ան· իսկ Վ· Իշխանեան զրուածը կ'աւարտէ զրե-լով· «Նա ուղղակի տեղեակ չէր որ Լ· Տէր–Պետրոսեանի որդին սպայական կո-չումով ծառայում է Պաշտպանութեան նախարարութիւնում եւ գեներալները ը-րան պատիւ են անում»:

*
**

Թերթին Սեպտ· 3–9 թիւին մէջ տեղ գտած այս կարգի Բ· էջը ունի «Երբ նա-խարարը կազդուրւում է Յունաստանում» խորագիրը եւ «Վ· Սարգսեան» ստորա-դրութիւնը: Դէպքը աւելի նոր է· Օգոս-տոս 11–ին Գիւմրիի ներքին զործերու բաժինէն ոստիկաններ իր բնակարանէն կ'առնեն, կը տանին 23–ամեայ Գալուստ Դիլանեանը, առանց որեւէ բացատրու-թեան կամ փաստաթուղթ ցոյց տալու: Ժամեր եաք հօրը կ'ըսեն որ տղան աւա-զակային յարձակման մասնակցած լը-լալու ամբաստանութեան տակ է եւ որ «վեց տարեկան երեխայի ցուցմունքը հա-մապատասխանում է Գալուստի արտա-բինին»: Պատահարին ու տղուն ճակա-տագրին տեղեկալու հօրը չանքերը ոչ մէկ արդիւնք կու տան: Յաջորդ օրը հայրը կը հրաւիրուի վարչութիւն: Ճամ-բան չրջանի վարչութեան պետի տեղա-կալը հարց կու տայ թէ «Գալուստը էս միա՞կ տղան է»: Հայրը վարչութիւն չը-հասած սրտի տագնապով հիւանդանոց կը փոխադրուի:

Տղուն յուղարկաւորութեան մարզպետ Արարատ Գոմցեան անձամբ կը խոստա-նայ հօրը որ ինքը 2–3 օրէն ամէն բան կը պարզաբանէ եւ կը յայտնէ մեղաւորնե-րը: Անկէ մինչեւ պատահարին դրի առ-նուած օրը, հակառակ որ 18 օր կ'անցնի, ոչ մէկ ձայն մարզպետէն: Հարազատ-ները կը լուսանկարեն երիտասարդին դի-ակը որուն վրայ յստակ կ'երեւին խոշ-խանդումի հետքեր: Հայրը միակ զաւ-կին մահէն եաք երկու անգամ կ'երթայ Երեւան ուր դլխաւոր դատախազութենէն կը խոստանան որ անաչառ քննութիւն կը կատարուի:

Գրութեան հեղինակը կ'ըսէ թէ Ներքին եւ Ապահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեան պարտ էր դէպքին վայրը մեկ-նել ու պարզել մանրամասնութիւնները· իսկ սպանութեան առընչուած ոստիկան-ներուն պաշտօնին, դոնէ առժամապէս, վերջ տար: Մինչդեռ ան «գերադասեց մեկնիլ Յունաստան հանգստի: Ոչ դա-դարեցրեց արձակուրդը այս արտակարգ պատահարի առընչութեամբ, ոչ էլ, երբ եւ նոյնիսկ գտնուում էր Հայաստանում, յի-շեցրեց իր գոյութեան մասին»: Ու այս անտարբերութիւնը Վ· Սարգսեանի են-թադրել կու տայ այլ անմեղ զոհեր ալ:

Դէպքերու չարանը, պատահարներուն հետ անոնց ղացուած հետաքրքրութեան, մարզարութեան երեւոյթով կ'առընչուի բանակի կազմութեան չրջանին արտա-յայտուած ծնողական դժգոհութիւննե-րուն: Քանի՛ քանի էջեր նուիրուեցան ի-րենց զաւակները պինուրական ծառա-յութենէն զերծ պահելու ծնողական փութկոտութեան որ ծանրօրէն քննա-դատուեցաւ: Կարդալ «Այժմ»ի վերոյիշ-եալ զոյգ թիւերուն մէջ տեղ զտած այս էջերը, այդ քննադատութիւնները անհիմ ու անարդար նկատելու տրամադրութիւն մը կը ստեղծէ: Բայց դժուար է որոշել թէ ո՛րն է աւելի ծանրակչիռը· իրենց զաւակը բանակ չղրկելու ծնողական վըճ-ռակամութի՞ւնը, թէ ստիպա արդարաց-նող կացութիւնները:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՕԾՄԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԸ ԳԻՒՄՐիի ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Գիւմրի («Յառաջ»)· –

Զանգերու քաղցրահնչիւն զարկե-րով բացուեցաւ հանդէսը, Կիրակի, Սեպտեմբեր 14–ին, երեկոյեան ժամը 5–ին, մինչ բանախօսները բեմ կը բարձ-րանային, օրուան հանդիսավար եւ Շի-րակի Մարզի մշակութային բաժնի վա-րիչ՝ Տիկին Յասմիկ Կիրակոսեանի հը-րաւէրով: Քառատձայն «Հայր Մեր»էն եաք, հանդիսավարը կ'առաջնորդուէր յարդարժան մեծարեալը:

Ամէնէն առաջ խօսք կը տրուէր Գա-րեգին Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ներկայացուցիչ եւ Շիրակի թեմի ա-ռաջնորդ՝ Գրիգորիս Արք· Բալեմեան-ի, որ եղբայրական սրտառուչ խօսքե-րով կը չնորհաւորէր յոբելեարը եւ կը կարդար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի օրհնութեան եւ դնահատանքի հայրապե-տական դիրը, ուղղուած յոբելեարին, որ յատնկայս՝ բոլոր ներկաներուն հետ՝ յարդալիր կ'ունկնդրէր Հայոց Հայրապե-տի չնորհաւորանքը, ուր ան կ'ըսէր ի մէջ այլոց·–

«Մենք անձամբ բաւատեղեակ ենք այն գրական, բանասիրական, ուսուցչական, խմբագրական բեղուն գործունէութեան, որ արժեւորած է Ձեր 50–ամեայ հոգե-ւորական կեանքը: Մխիթար Աբբահօր կը-տակին եւ օրինակին հետեւողաբար, Դուք եղաք հաւատաւոր եւ հաւատարիմ այն միաբաններէն մէկը, որ Վենետիկի մէջ Մխիթար Աբբահօր վառած երագին մէջ նոր իւղ աւելցուց:

«Ձեր գործունէութեան կարեւոր քա-ժիններէն մէկը գրաւեց «Բազմավէպ»ի խմբագրութիւնը, զոր երկար տարիներ կատարեցիք անձնուիրաբար եւ հմտօ-րէն: Հայ մատենագրութեան հոգեւոր գանձերուն թարգմանը հանդիսացաք «Բազմավէպ»ի էջերէն:

«Վերջին տարիները Դուք եղաք Առաջ-նորդը Վրաստանի եւ Հայաստանի կաթո-ղիկէ հայ համայնքներուն: Սկսաք վերա-կազմակերպել հայ կաթողիկէ համայնքին եկեղեցական կեանքը եւ Ձեր հոգեւոր սաւառը բերել մեր հայրենի ժողովուր-դի բրիստոնէական հաւատքի զօրացմա-նը»:

Հանդէսը կազմակերպուած էր Շիրա-կի Մարզպետարանի աջակցութեամբ:

Բացման խօսքը կը կարդար Հ· Նչան Թ· Ծ· Վրդ· Գարաքէհէեան՝ Առաջնոր-դական փոխանորդ Հայ Կաթողիկէ Ե-կեղեցւոյ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի: Յուզիչ ու մը-տերմիկ չեշտով, հակիրճ, կը գծէր յո-բելեար Հօր կեդրոնը, եւ ապրիլ մաղ-թանքներով խօսք կու տար օրուան բա-նախօսներուն:

Յոբելեարի դրական ու բանասիրական չխնամեայ վաստակը խանդավառօրէն կ'ողկոյէր՝ Մաշտոց Մատենադարանի հեղինակաւոր տնօրէն փրոֆ· Սէն Արե-չառեան, պատչաճ թուարկումներով, անձնական յուչերով խառն, եւ յատուկ իր ջերմ չնորհաւորանքին՝ կը նուիրէր, Մատենադարանի աշխատակիցներու ա-նունով, մանրանկարեալ դեղեցիկ մա-դաթ մը «Պահպանիչ» աղօթքի էջ մը, Նարեկացի եւ Մոր Վէրապի սրբավայ-րերու հողէն ու հնադոյն ձեռագիր մատ-եաններէ վերծանուած դեղատոմսերու մե-ծանով պատրաստուած: Կը նուիրէր նա-եւ Աստուածաչունչ Շ· Մնացականեանի պատ-րաստած «Հայրենները»ու արժէքաւոր աշխատասիրութիւնը որ պատչաճօրէն մակ-դրուած:

Յոբելեարի եկեղեցական–հոգեւոր դա-ւանութեան պատկերը կը գծէր, այս առթիւ Պէյրութէն ժամանած, Մանուկ Եպիսկ· Պաթմագեան, Ընդհ· փոխանորդ Լիբանանի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքա-կան Թեմի· ան կը բերէր նաեւ հայրա-կան մաղթանքն ու օրհնութիւնը Կաթո-ղիկէ Հայոց Հովուապետ՝ Յովհաննէս Պետրոս Ժ·Ը· Գասպարեան Կաթողիկոս-Պատրիարքի: Իր մաղթողական խօսքե-րուն կը հիւսէր ողջոյն սիրոյ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին:

Հայց· Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ՝ Վեր· Ռընէ Լեւոնեան չերմ չնորհաւորանքներով փառք կու տար Աստուծոյ, որ բազում չնորհներով օժտեր է յոբելեար Հայրը, եւ առիթ է ստեղծեր՝ միասնաբար աշխատելու հայ ժողովուրդի հոգեւոր – կրօնական վե-րածաղկումին ի նպաստ, Հայ Առաքե-լական Եկեղեցւոյ կողքին: Իրեն կ'ընկե-րանային Վեր· Եուրի Աւանէսեան ու Վեր· Ռուբիկ Փահլեւանեան:

Այնուհետեւ ներկաները յանկարա-կ'ունկնդրէին արեւելահայ թարգմանու-թիւնը Պապի՝ Յովհաննէս Պօղոս Բ·ի չը-նորհաւորագրին, որուն Վատիկանի պալատէն, անցեալ տարի, Օգոստոս 6-ին, յոբելենական ժամակատարութեանց առիթով:

Հանդէսին կը մասնակցէր Ժան–Փօլ Գոպէլ՝ Վատիկանի դեսպան – նուիրակ՝ Հայաստանի ու Վրաստանի, ջերմ չը-նորհաւորանքով:

Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհ· Քարտուղար՝ Հ· Գրիգոր Վրդ· Մի-քայէլեան կը ներկայացնէր Ս· Ղազարու Ընդհ· Աբբահօր կողմէ հասած չնոր-հաւորական երկար նամակը:

Հանդիսավար տիկին Յ· Կիրակոսեան կը կարդար Երեւանի Ազգային Գրադա-րանի տնօրէնութեան կողմէ ուղուած չնոր-հաւորադիրը, որ «Յակոբ Մեղապարտ»ի մեսրովբ կը պարգեւատրէր բազմավա-տակ յոբելեարը:

Ողջոյնի խօսքերը կը փակէր Շիրա-կի Մարզպետարանի քարտուղար եւ բազմամեայ մտերիմ բարեկամ յոբել-եար Աբք·ին, Պրն· Սէյրան Պետրոսեան, որ յանուն Մարզպետին եւ անոր աջակից եչխանութեանց, հանդէս կու գար ջեր-մագին չնորհաւորանքով:

Հատ ընդ մէջ այս բոլորին՝ կը հնչէ-ին Գիւմրիի Կամերային երգչախումբի կողմէ հիանալիօրէն ներկայացուած չորք մը ժողովրդական բազմաձայն երգեր, Կոմիտասի երգաշարէն, մասնաբար Ռո-

ՓՐԱԿԱՅԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ

Ճամբորդներու պաշտպան Ս. Քրիս-թաֆըը Վլթաւա գետին վրայ կ'իջեւէ՝ կորնգուցած իր թին: Ս. Ժողկֆը ա-ռանց ջրաչուշի մնացած է: Աստուա-ծամայրը լացակումած տեսք ունի, մա-սամբ որովհետեւ այլեւս չունի իր ոս-կեայ կանթեղը: Քրիստոսի խաչելութիւ-նը աւելի եւս ողբերգական երեւոյթ ու-նի. ժամանակին անոր յատակը ծած-կած 18 քկ. ծանրութեամբ ոսկեայ ար-ծիւն մեայն ժանիք մը մնացած է...:

Մարդն ու ժամանակը երբեմն աւերը զարծած են արձաններով եզերուած Զարլզ կամուրջին վրայ: Սակայն յատնապէս մարդը զրազած է իր զրպանները լեցնե-լով: Փրակայի զոհմական փառքը հե-ռզեհեակ կը մաշի սառհակներու եւ ըզ-րօսաշրջիկներու պատճառով:

Զարլզ կամուրջին երկայնքին երկինք խոյացող արձաններուն զրեթէ կէսը կոր-սընգուցած է իր մասներէն մէկը, ոսկեայ սերեւ մը կամ ձեռագործ լուսապսակ մը: Ասզաքարէ չինուած 14-րդ զարու այս կամուրջը այնքան ողողուած է սառհակ-ներով, որ այժմ կը զոնուի Արուեստա-զէտներու Միութեան տեւական հսկո-զութեան տակ:

Կամուրջ պահակներ կը չրջապատին Վլթաւա գետին վրայ նետուած այս կա-մուրջին վրայ՝ սառհակները վանելու հա-մար: Իսկ «տաղնապի» օրերուն, ինչ-պէս Նոր Տարուան դիշերը, կամուրջին 32 արձաններէն իւրաքանչիւրը երկու պահակ կ'ունենայ իր պատուանդանին տակ:

«Մեծ հարց է ասիկա: Իւրաքանչիւր զբօսաշրջիկ, որ Փրակա կ'այցելէ, կը ճալէ Զարլզ կամուրջին վրայ: Ճիշդ է, որ սառհակները կը զգուշացնենք, սա-կայն նաեւ հիմնական դաստիարակութիւն մը պէտք է փոխանցենք եւ մարդոց թե-լադրենք արձաններուն վրայ չնստիլ, որովհետեւ անոնք ազգային գանձեր են», կ'ըսէ կամուրջին ապահովութեան պա-տասխանատուներէն մէկը:

Ամէն քայլափոխ պողոտեան փոր-ձութիւնը առկայ է խաչերով, լուսա-դունդերով, սրածայր աշտարակներով եւ զանգակատուներով դէպի երկինք խոյա-ցող այս քաղաքին տարածքին: Աւելի քան 500 արձաններ, կոթողներ եւ յու-շատախտակներ ցանկապրուած են Փրա-կայի պատկերասրահին կողմէ, որ կը հսկէ քաղաքին մէջ ցրուած արուեստի զործերուն պահպանութեան: Անոնց ե-կու երրորդը կը զանուի զբօսայդինե-րու կամ բացօթեայ վայրերու մէջ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ԾԱԳԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ

Սառհակութիւնը անչուշտ հարց է դլխաւոր որեւէ քաղաքի պարագային: Սակայն համայնավար իշխանութեան ա-ւարտէն ետք չուկայի անտեսութեան վոխոխութիւնը, պրոնզէ, պղինձէ եւ ոսկիէ իրերու գիները բարձրացուցած է: Մինչ մամանակ «տատուածավախութիւն» ակած են քարոզել այն քաղաքագիները, որոնք կը ձզտին պաչտպանել տուրքերը:

Հնավաճառները կ'ըսեն, թէ 1989-էն ի վեր մեծապէ կտորներու գինը ինը ան-զամ բազմապատկուած է: Հմայ-նավար վարչակարգի օրերուն պետու-թիւնը կը ճշդէր գիները եւ զանոնք այնքան ցած կը պահէր, որ կէս քկ. պղինձը մի-այն քանի մը դահեկան կ'արժէր: Այ-սօր միեւնոյն ծանրութեամբ իր մը կըր-նայ աւելի քան մէկ տոլար արժել:

Զարլզ կամուրջին դէմ ամէնէն մեծ սրբապղծութիւնները պատահեցան դի-ներու հակակիւռին վերացումէն անմի-ջապէս ետք: Ինչելութեան արձանը իր ոսկեայ արծիւը կորնգուցած 1991-ի գիշեր մը: Սակայն յայտնապէս թռչունին ծան-րութիւնը պարտութեան մատնած էր զո-զը: Կողոպուտին յաջորդ օրը անցորդ մը զայն գտած էր կամուրջին մկղեղը: Այժմ անիկա պահուած է քաղաքին պատ-կերասրահներէն մէկուն մէջ:

Աստուածամօր ոսկեայ կանթեղին կո-րուստը տեղի ունեցաւ 1995-ին եւ Փրա-կայի մշակութային ժառանգութեանց պահապանները սկսան մտածել, թէ արդ-եօք պէտք էր ա՞յլ նիւթերով փոխարի-նէին թանկարժէք մետաղները: 1995-ի Դեկտեմբերին ոսկեայ վնասուած կանթեղ մը փոխարինած էր Աստուածամօր իսկա-կան կանթեղը, սակայն Նոր Տարուան օ-րը արդէն անհետացած էր:

Աւազակներ յաջողած են թափանցել Փրակայի ամէնէն խիստ հսկողութեան սահմաններէն ներս՝ կողոպտելով անոր չնորհալի պատկերին բազկացուցիչ զար-դերը, ինչպէս՝ անձրեւի կուրերը նե-ծծող գետնափոր ջրանցքներուն փոշիս-դուն կափարիչները: Անոնք նաեւ կոտ-րած են զբօսայդինները լուսաւորող բարձր սիւները, պղինձէ թելեր փնտռելով ա-նոնց մէջ...:

Ոստիկանութիւնը դրեթէ անկարելի կը նկատէ մէկ միլիոն բնակչութեամբ քա-ղաքին մէջ նման կողոպուտներ կան-խարգիլելը: Գողցուած իրերուն մաք-սանենգութեան դէմ պայքարելու նպա-տակով ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առած է մետաղի վաճառականնե-րը, հնավաճառները եւ «կիրակնօրեայ» չուկաները: Վերջերս անիկա նոյնիսկ յա-տուկ ուշադրութեամբ կը հետեւի էն-թէրնէթի վրայ կատարուող ծանուցում-ներուն՝ կասկածելի վաճառքներ հե-տապնդելու համար:

Չեխիոյ հանրապետութեան տարած-քին պրոնզէ ժանեկահիւս զարդեր եւ պղինձէ դանդակներ պոկուած են դի-ւղաններու Միութեան տեւական հսկո-զութեան տակ:

Կամուրջ պահակներ կը չրջապատին Վլթաւա գետին վրայ նետուած այս կա-մուրջին վրայ՝ սառհակները վանելու հա-մար: Իսկ «տաղնապի» օրերուն, ինչ-պէս Նոր Տարուան դիշերը, կամուրջին 32 արձաններէն իւրաքանչիւրը երկու պահակ կ'ունենայ իր պատուանդանին տակ:

«Մեծ հարց է ասիկա: Իւրաքանչիւր զբօսաշրջիկ, որ Փրակա կ'այցելէ, կը ճալէ Զարլզ կամուրջին վրայ: Ճիշդ է, որ սառհակները կը զգուշացնենք, սա-կայն նաեւ հիմնական դաստիարակութիւն մը պէտք է փոխանցենք եւ մարդոց թե-լադրենք արձաններուն վրայ չնստիլ, որովհետեւ անոնք ազգային գանձեր են», կ'ըսէ կամուրջին ապահովութեան պա-տասխանատուներէն մէկը:

Ամէն քայլափոխ պողոտեան փոր-ձութիւնը առկայ է խաչերով, լուսա-դունդերով, սրածայր աշտարակներով եւ զանգակատուներով դէպի երկինք խոյա-ցող այս քաղաքին տարածքին: Աւելի քան 500 արձաններ, կոթողներ եւ յու-շատախտակները ցանկապրուած են Փրա-կայի պատկերասրահին կողմէ, որ կը հսկէ քաղաքին մէջ ցրուած արուեստի զործերուն պահպանութեան: Անոնց ե-կու երրորդը կը զանուի զբօսայդինե-րու կամ բացօթեայ վայրերու մէջ:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ԾԱԳԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ

Սառհակութիւնը անչուշտ հարց է դլխաւոր որեւէ քաղաքի պարագային:

Սակայն համայնավար իշխանութեան ա-ւարտէն ետք չուկայի անտեսութեան վոխոխութիւնը, պրոնզէ, պղինձէ եւ ոսկիէ իրերու գիները բարձրացուցած է: Մինչ մամանակ «տատուածավախութիւն» ակած են քարոզել այն քաղաքագիները, որոնք կը ձզտին պաչտպանել տուրքերը:

Հնավաճառները կ'ըսեն, թէ 1989-էն ի վեր մեծապէ կտորներու գինը ինը ան-զամ բազմապատկուած է: Հմայ-նավար վարչակարգի օրերուն պետու-թիւնը կը ճշդէր գիները եւ զանոնք այնքան ցած կը պահէր, որ կէս քկ. պղինձը մի-այն քանի մը դահեկան կ'արժէր: Այ-սօր միեւնոյն ծանրութեամբ իր մը կըր-նայ աւելի քան մէկ տոլար արժել:

Զարլզ կամուրջին դէմ ամէնէն մեծ սրբապղծութիւնները պատահեցան դի-ներու հակակիւռին վերացումէն անմի-ջապէս ետք: Ինչելութեան արձանը իր ոսկեայ արծիւը կորնգուցած 1991-ի գիշեր մը: Սակայն յայտնապէս թռչունին ծան-րութիւնը պարտութեան մատնած էր զո-զը: Կողոպուտին յաջորդ օրը անցորդ մը զայն գտած էր կամուրջին մկղեղը: Այժմ անիկա պահուած է քաղաքին պատ-կերասրահներէն մէկուն մէջ:

Աստուածամօր ոսկեայ կանթեղին կո-րուստը տեղի ունեցաւ 1995-ին եւ Փրա-կայի մշակութային ժառանգութեանց պահապանները սկսան մտածել, թէ արդ-եօք պէտք էր ա՞յլ նիւթերով փոխարի-նէին թանկարժէք մետաղները: 1995-ի Դեկտեմբերին ոսկեայ վնասուած կանթեղ մը փոխարինած էր Աստուածամօր իսկա-կան կանթեղը, սակայն Նոր Տարուան օ-րը արդէն անհետացած էր:

Աւազակներ յաջողած են թափանցել Փրակայի ամէնէն խիստ հսկողութեան սահմաններէն ներս՝ կողոպտելով անոր չնորհալի պատկերին բազկացուցիչ զար-դերը, ինչպէս՝ անձրեւի կուրերը նե-ծծող գետնափոր ջրանցքներուն փոշիս-դուն կափարիչները: Անոնք նաեւ կոտ-րած են զբօսայդինները լուսաւորող բարձր սիւները, պղինձէ թելեր փնտռելով ա-նոնց մէջ...:

Ոստիկանութիւնը դրեթէ անկարելի կը նկատէ մէկ միլիոն բնակչութեամբ քա-ղաքին մէջ նման կողոպուտներ կան-խարգիլելը: Գողցուած իրերուն մաք-սանենգութեան դէմ պայքարելու նպա-տակով ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ առած է մետաղի վաճառականնե-րը, հնավաճառները եւ «կիրակնօրեայ» չուկաները: Վերջերս անիկա նոյնիսկ յա-տուկ ուշադրութեամբ կը հետեւի էն-թէրնէթի վրայ կատարուող ծանուցում-ներուն՝ կասկածելի վաճառքներ հե-տապնդելու համար:

Չեխիոյ հանրապետութեան տարած-քին պրոնզէ ժանեկահիւս զարդեր եւ պղինձէ դանդակներ պոկուած են դի-ւղաններու Միութեան տեւական հսկո-զութեան տակ:

ԳՂՁՈՒԹԻՆ ԳՂՁՈՒԹ

ԳՆԱԼԸԻ (Պոլիս) Ս. Գրիգոր Լուսա-ւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտ. 11-ին, հոգեւոր համերգ մը տեղի ունեցած է տեղւոյն Ներսէսեան զպրաց դասու ան-դամուհիներուն կողմէ: Երգչախումբը մարզած էր էջմիածնի «Ցայսմաւուրք» երգչախումբի վարիչ՝ Մխէրան Ղազէ-եան: Բացումը կատարած է Վաղարշակ զպիր Սերոբեան որ յայտնած է թէ այս տարի Գնալըի եկեղեցին կը բոլորէ իր 140-ամեակը: Երգչախումբը ներկա-յացուցած է ճոխ յայտապիր մը որու ա-ւարտին փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արք.:

***

ՊԻՒՅԻՒՔՏԷՐԷԻ (Պոլիս) եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 7-ին, Հոխիսխեանց Երաժշտասիրաց զպրաց դաս երգչա-խումբը ոծնած է իր տարեդարձը: Պա-տարագած ու քարոզած է Շահան Արք.: Արարողութեան աւարտին սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է պարտէզին մէջ: Օր-ուան հանդիսավարը եղած է Կարօ Սրկ. Թէրզեան: Ելոյթ ունեցած է Շահան Արք.: Գործարդուած է զեղարուեստա-կան յայտադիր մը, արտասանութիւննե-րով եւ երգերով: Ապա, խօսք առած է տոքթ. Արամ Ֆընտըք, որու յաջորդած է Ռ. Հատտէճեան: Հաւաքոյթը վերջ զտած է Եղիշէ Աբեղայ Ուչքունեանի հուսկ բանքով:

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԱՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

– Եւ եթէ ճամբել չուզէ՞...

– Անիկա իմ խօսքէս դուրս չի կրնար ելլել:

– Աղէկ գիտեմ որ բան մըն ալ պիտի վրնաս ընել, զարձեալ պզտիկ պիտի մնաս, ես ալ քեզի հետ խաղք ու խայտա-ռակ պիտի ըլլամ:

Եւ տիկին Սաթեն սկսաւ իր յաւէ-տենական արտունջները իր ամուսնոյն թուլ բնաւորութեան, անկարողութեան դէմ:

Միհրանիկ եւ Նուարդ չանացին հա-մոզել, հանդարտեցնել զինքը:

Երկու հիւրերը մեկնելէ ետքը, Սա-թեն զարձեալ փորձեց վիճաբանիլ ամուս-նոյն հետ, բայց այս վերջինը իսկոյն անկողին մտաւ եւ քնանալ կեղծեց, մինչ կինը, չզազրդուած ժամերով չէրցաւ աչքերը փակել:

Գ.

Մեր վերը, նախընթաց երկու գլուխ-ներուն մէջ պատմած դէպքերուն վը-րայ չարաթ մը անցած էր:

Աթոռին միջադէպին յաջորդ կիրակին էր:

Ութ օրը բաւական եղած էր ժամկո-չի խնդիրը օրուան հրատապ հարցը զար-ձընելու համար թաղին մէջ:

– Հակառակ Մարզար էֆէնտիի զի-մումին՝ Պօղոս էֆէնտի՝ յամառեր էր Վարդան աղբարը իր պաշօնին մէջ պա-հելու, անձնական չահի նկատումները զո-հելով ընտանեկան խաղաղութեան:

– Պէտք է Թաղական Խորհուրդը ամ-բողջութեամբ դումարուի եւ ժամկոչին մասին իր որոշումը տայ, ըսած էր Պօղոս էֆէնտի:

Եւ այդ ամբողջական դումարումը տե-ղի պիտի ունենար այս կիրակի օրը:

Թաղին երկու երեւելիներուն միջեւ ծա-զած պայքարը բնականաբար ընդհանուր խօսակցութեան նիւթ զարձած էր եւ նոյնիսկ երկու որոշ հոսանքներ առաջ եկած էին: Մարզարեան հոսանքը եւ Հակամարզարեան հոսանքը:

Թաղին մէջ կուսակցական երեսասար-դութիւն մը կար որ իր յատուկ խըմ-բագիրին ունէր «Լսարան Պայքար» ա-նունով: Այս լսարանի անդամներէն մին, կարդինալ Ազաճանեան, 35 մարտիրոս հայ կաթողիկէ հոգեւորականներ, ամէն-քըն ալ զոհեր՝ սառլինեան հալածանք-ներու, հուսկ՝ Փանիկի ժողովրդապետ եւ իր հոգեկից դասընկեր՝ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեան, անցեալ չարաթ վախ-ճանած անակնկալօրէն, ու Մայր Թերե-զան, ներկայ՝ Հայաստանի մէջ իր որ-բանոց-քոյրիկներով:

Ցաւարտ այս խօսքերուն, կը հնչէր Կոմիտասեան «Սուրբ-Սուրբ»ը, բայա-րիկ կատարումով վերոյիշեալ երգչա-խումբին:

Հանդէսը կը փակուէր «Պահպանիչ»ով, ըստ՝ Մաշտոցեան Մատենադարանի ըն-ծայատուր մագաղաթին:

Շնորհաւորական ծաղկեփունջեր եւ երկար ծափահարութիւններ՝ ի պատիւ յոբելեարին, վերջ կու տային այս զե-ղեցիկ երեկոյթին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԱՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Բ.

– Եւ եթէ ճամբել չուզէ՞...

– Անիկա իմ խօսքէս դուրս չի կրնար ելլել:

– Աղէկ գիտեմ որ բան մըն ալ պիտի վրնաս ընել, զարձեալ պզտիկ պիտի մնաս, ես ալ քեզի հետ խաղք ու խայտա-ռակ պիտի ըլլամ:

Եւ տիկին Սաթեն սկսաւ իր յաւէ-տենական արտունջները իր ամուսնոյն թուլ բնաւորութեան, անկարողութեան դէմ:

Միհրանիկ եւ Նուարդ չանացին հա-մոզել, հանդարտեցնել զինքը:

Երկու հիւրերը մեկնելէ ետքը, Սա-թեն զարձեալ փորձեց վիճաբանիլ ամուս-նոյն հետ, բայց այս վերջինը իսկոյն անկողին մտաւ եւ քնանալ կեղծեց, մինչ կինը, չզազրդուած ժամերով չէրցաւ աչքերը փակել:

Գ.

Մեր վերը, նախընթաց երկու գլուխ-ներուն մէջ պատմած դէպքերուն վը-րայ չարաթ մը անցած էր:

Աթոռին միջադէպին յաջորդ կիրակին էր:

Ութ օրը բաւական եղած էր ժամկո-չի խնդիրը օրուան հրատապ հարցը զար-ձընելու համար թաղին մէջ:

– Հակառակ Մարզար էֆէնտիի զի-մումին՝ Պօղոս էֆէնտի՝ յամառեր էր Վարդան աղբարը իր պաշօնին մէջ պա-հելու, անձնական չահի նկատումները զո-հելով ընտանեկան խաղաղութեան:

– Պէտք է Թաղական Խորհուրդը ամ-բողջութեամբ դումարուի եւ ժամկոչին մասին իր որոշումը տայ, ըսած էր Պօղոս էֆէնտի:

Եւ այդ ամբողջական դումարումը տե-ղի պիտի ունենար այս կիրակի օրը:

Թաղին երկու երեւելիներուն միջեւ ծա-զած պայքարը բնականաբար ընդհանուր խօսակցութեան նիւթ զարձած էր եւ նոյնիսկ երկու որոշ հոսանքներ առաջ եկած էին: Մարզարեան հոսանքը եւ Հակամարզարեան հոսանքը:

Թաղին մէջ կուսակցական երեսասար-դութիւն մը կար որ իր յատուկ խըմ-բագիրին ունէր «Լսարան Պայքար» ա-նունով: Այս լսարանի անդամներէն մին, կարդինալ Ազաճանեան, 35 մարտիրոս հայ կաթողիկէ հոգեւորականներ, ամէն-քըն ալ զոհեր՝ սառլինեան հալածանք-ներու, հուսկ՝ Փանիկի ժողովրդապետ եւ իր հոգեկից դասընկեր՝ Հ. Կոմիտաս Վրդ. Մանուկեան, անցեալ չարաթ վախ-ճանած անակնկալօրէն, ու Մայր Թերե-զան, ներկայ՝ Հայաստանի մէջ իր որ-բանոց-քոյրիկներով:

Ցաւարտ այս խօսքերուն, կը հնչէր Կոմիտասեան «Սուրբ-Սուրբ»ը, բայա-րիկ կատարումով վերոյիշեալ երգչա-խումբին:

Հանդէսը կը փակուէր «Պահպանիչ»ով, ըստ՝ Մաշտոցեան Մատենադարանի ըն-ծայատուր մագաղաթին:

Շնորհաւորական ծաղկեփունջեր եւ երկար ծափահարութիւններ՝ ի պատիւ յոբելեարին, վերջ կու տային այս զե-ղեցիկ երեկոյթին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՐՔ. ՏՅԷՐ-ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ (1906-1918 Առաջնորդ Հայ Կաթողիկէ Համայնքի՝ ցարական Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ), ապա՝ դաւաններու Հրապարակներէն: Քանի մը տարի առաջ Փրակայի Փլչէն պարտէ-ներէն կողոպտուեցաւ 1,5 մեթր բարձ-րութեամբ յաւերժահարսի մը արձանը, որ յայտնուեցաւ տեղւոյն հնավաճառի խանութներէն մէկուն մէջ: Յաճախորդ մը այդ մասին տեղեկացուց ոստիկա-նութեան, որ զայն յանձնեց Փրակայի պատկերասրահին: Հնավաճառը արձանը գնած էր 1200 տոլարի, մինչդեռ պատ-կերասրահին արուեստի գործերուն պա-տասխանատուին համաձայն, անիկա կ'արժէր 25 հազար տոլար:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

– Մենք պէտք է Մարզար էֆէնտին պաշտպանենք:

– Բայց մեր սկզբունքնե՞րը, դիտել տուաւ վեհերոտ անդամ մը:

– Մեր սկզբունքները կրնանք համա-ձայնեցնել մեր ընթացքին:

Եւ ընկեր Սուսերեանց իսկոյն Ակում-բին անդամները արտասովոր նիստի մը հրաւիրելով պարզեց իր տեսութիւնը:

Ժամկոչ Վարդան կը ներկայացնէր կը-ղերականութիւնը միացած բռնապետու-թեան՝ Պօղոս էֆէնտիի միջոցաւ:

Մարզար էֆէնտի ընդհակառակն ազա-տական ոգին էր որ կը կուսէր սկզբուն-քային զազափարի մը համար: Հարցը չատ լուրջ էր եւ թաղին ճակատագիրն էր որ պիտի որոշուէր այս պայքարով:

Ամէն գնով հարկ էր կռուիլ եւ յաղթա-նակը տանիլ, մանաւանդ որ առիթ մեծ հարուած մը տուած պիտի ըլլային հա-կառակորդ կուսակցութեան:

Սուսերեանցի տեսութիւնը չախչախիչ մեծամասնութեամբ ընդունուեցաւ:

Պայքար լսարանը եւ Շանթ Ակումբը եռանդով զործի սկսան: Ամէն մէկը մէյ-մէկ թռուցիկ հրատարակեց եւ ցրուեց թաղին մէջ:

– Կիրակի օր մեծ ցոյց պիտի ըլլայ, կը փափաչին երկու կուսակցութիւննե-րու անդամները:

Առաւն, սրճարաններու մէջ, ընդ-հանուր խօսակցութիւնը ժամկոչ Վար-դանի խնդիրն էր:

(Շար. 12)

ՏԷՍԻՆ, ՇԻԿԱԿՕ, ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆ

Պայէնտրեան եւ Վարդերեսեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՅԷՆԴՐԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 21-ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 10·45-ին Տէսինի Ս· Առաքածածին եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

DECINES, CHICAGO, SAINT-ETIENNE

Les familles Bayendrian et Varteressian ont la douleur de vous faire part du décès de

DIKRAN BAYENDRIAN

survenu le 21 Septembre, dans sa 90ème année.

Les obsèques seront célébrés le Mercredi 24 Septembre à 10 heures 45 en l'église apostolique arménienne Sainte-Marie de Décines.

Cet avis tient lieu de faire part.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27· Տօն է Սբր-բոյց Գէորգայ Ֆաջամարտիկ Զօրավար-բին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցո-ղին:

Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԱ· ԹՈՇՃԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ-Ս. ԳԷՈՐԳ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28-ին՝

Հանդիսաւոր պատարագ ձեռամբ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆԱ· ՏԷՏԷԵԱՆԻ

Մատաղօրհնութիւն: Արարողութեանց աւարտին թաղական խորհուրդը սիրոյ սեղանի մը չուրջ կը հրաւիրէ եւ կը հիւրասիրէ բոլոր ներկաները:

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ· 28, Կիրակի օր, Արնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին, Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հանգուցեալ սատարողաց ննջեցեալներու յիշատակին:

Աւանդական մատաղի օրհնութիւն:

Յաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝ Espace Charles Aznavour *սրահին մէջ:*

Սիրով կը հրաւիրուի չրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր· Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարգիսեանէ տիկին Արփիւէ Փափազեանի մահուան առթիւ:

***

Արփիւէ Փափազեանի մահուան առթիւ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Գալանի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·- Տիկին Ա-զատ Պօղոսեան, Տիկին Սթեփեան, Տէր եւ Տիկին Պէնատ 200-ական Ֆր·, Տիկին Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Գարաօղլան-եան 400-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Հա-քիմեան, Թադուհի եւ Շուշանիկ Մուսա-եան, Տէր եւ Տիկին Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 500-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Թէքնեճեան 1·000 Ֆր·:

TELEVISION

FRANCE 2

Dimanche 28 Septembre à 9 heures 30 :
Les plus beaux monastères arméniens.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 4-ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ-Լ
ժամանակակից երեք թատերականներ

● Ուրիշի համար

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 16-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, Rue Bleue, Paris 9e

● Ճամբուն վրայ

Կիրակի, Նոյեմբեր 2, ժամը 16-ին
Ալֆ Մանուկեան Մշակ· Կեդրոնը
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

● Ես-ի Մարդը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 16-ին
Հայ Ուսանողական Ոստանը
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

- ՇԸՆ-ՓՐԱՆՍԱ -

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լիոնայ Սառոյնի մասնաճիւղը, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կատայ իրմէ յատկապէս ժամեցուած ընկերուհիներուն, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 10-ին Պուլվար Օտոյի Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները:

L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ D'ISSY
organise

1) cours intensif d'arménien

pour les enfants francophones de 8 à 13 ans

les Mercredi matin de 9h à 12h

L'enseignement sera dispensé par la méthode audiovisuelle de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian*.

En une année scolaire les élèves seront capables de parler, lire et écrire arménien.

Ces cours débuteront le Mercredi, 1er Octobre à l'Ecole.

2) préparation au baccalauréat

Niveau pré-bac: les Mardi et les Jeudi de 16h à 17h30
Niveau bac: les Mardi et les Jeudi de 17h30 à 19h.
L'enseignement sera assuré par *M. M. Atamian*
Les cours débuteront le 16 Septembre

Pour tous ces cours
Renseignements et inscriptions :
ECOLE TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux;
Tél. : 01 46 45 60 55 (de 10h à 16h).

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive
la M.C.A. fait sa
RENTRÉE
le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants
(niveau primaire et collège*)
et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 —
Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation - Cours - Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano - Violon - Guitare
Solfège - Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation - Cours

* *Nouvelles activités.*

Reprise des émissions
sur AYP FM 99.5
le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise
son GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h
dans les Salons
du Casino de Charbonnières
«Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino

Soirée animée par les Orchestres
Daniel GIRAUD et *ARAX*

Vente des billets: 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h

— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

ՎԵՐԱՄՕՒԾ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս· Մեսրոպ Մշակ· Միութիւնը կը վերսկսի իր չաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ· 4-ին: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան չաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17, Ս· Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ
13, rue du Perche, Paris 3ème
5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:
Արձանագրութեան համար, հեռաձայնել 01 44 59 23 50 *թիւին:*

***

ԼԻՈՆԻ
«ՀԱՑԿԱԶԵԱՆ»
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9-էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն, իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Յատելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ Եկեղեցւոյ Գիւանատունը. -
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

***

Ա Ն Թ Ո Ն Ի
Անթոնիի միօրեայ վարժարանին դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1-ին, ժամը 14-էն մինչեւ 17:

Կրնան արձանագրուիլ 5 - 14 տարեկան երախաները, իսկ երեկոյեան՝ չափահաս պատանիները:
- Հայերէն լեզու, խօսելու վարժութիւն,
- Երգ,
- Կրօնք,
- Պար,
- Թատրոն:

Մի՛ վարանիք ուղարկելու ձեր զաւակներն ու թոռները:

Արձանագրութիւն՝ նոյն օրը· -
9, rue Velpeau (métro Croix de Berny)
Tél. : 01 42 37 36 35

***

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց
Մայր Եկեղեցւոյ
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997-98 ուսումնական տարուան մեր պարոցի դասընթացքները կը վերսկսին
Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10-ին
Սահակ-Մեսրոպ Մշակ· Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e
Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր Եկեղեցւոյ Գիւանատուն
Հեռ· - 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
JEUDI
25 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·209 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.209

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ալֆիի մօտ, Պենթալհա, ահաւոր ջարդ մը գործուած է Սեպտեմբեր 22-էն 23 լուսնալիք գիշերը: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն 85 մեռեալ եւ 67 վիրաւորներ կային, բայց օդնութեան հասնող փրկարար խումբի մէկ անդամը յայտարարած էր թէ 202 դիակներ յայտնաբերուած էին արդէն կրակի տրուած տուներէն: Ապահովութեան ուժերը արդէք հանդիսացած են որ լրագրողները Ալժէի հիւանդանոցը երթան ուր փոխադրուած են վիրաւորները, ջարդին վայրն ալ զինուորականները թոյլ չեն տուած թղթակիցներուն որ հրոյ ճարակ եղած տուներուն մօտենան: Ահաւոր սարսափ մը կը տիրէ: Մանուկներ, կիներ անխնայ կը մորթուին: Այս վերջին աղարքը ՖԻՄ-ն ալ (Իսլամական Փրկութեան ճակատ) դատապարտեց: Սեպտեմբեր 23-ին ալ ռումբ մը պայթած է Ալժէի ա-բեւելքը գտնուող Ռեղայայի մէկ սրճարանը, ուր երկու մեռեալ եւ հինգ վիրաւոր կայ: Սեպտեմբեր 24-ի անկախ օրաթերթերը լայն արձագանգ տուած են, ուելի քան 200 մեռեալի մասին խօսելով որոնք սպաննուած են վայրագօրէն, յաճախ կացինով:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՂԱՅԻ, գերմանաբնակ, նախկին պոլսեցի, որ Հայաստան մեկնած էր գործի հեռանկարով եւ որմէ չուրջ երկու ամիսէ ի վեր ոչ մէկ լուր ունէր ընտանիքը, դիակը գտնուած է Վրաստանի մէջ: Անյայտ է միչա անոր հայաստանցի գործընկերը է. Խաչատրեան:

30 ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ որոնք Փարիզ ձերբակալուած էին անցեալ չաբթու («Յառաջ», Սեպտ. 20/21) 14-ը քննութեան տակ առնուած են: Կասկած կայ որ կը պատկանին ընդդիմադիր մարքս – լենինեան ՏԿՎ-Սոլ (յեղափոխական ճամբա) չարժումին: Անոնց դէմ մեղադրանքն է անդամ ըլլալ «չարագործներու ընկերակցութեան մը որ յարաբերութեան մէջ է ահաբեկչական ձեռնարկի հետ»: Այս գործողութիւնը միատեղ պլուի հանած են Փարիզի ոստիկանապետութեան ոճրային ջոկատը եւ գերմանական ոստիկանութիւնները: Հետեւանք է մրցակից խմբակներու մէջեւ կատարուած հաչուեյարդարներու Օդոստոսին, Փարիզի մէջ: Սեպտ. 16-ին 19 հոգի դիպան էին: Ֆրանքֆուրթերման համագործակցութիւնը լաւ արդիւնք տուած է, ըստ լաւատեղեակ աղբիւրներու: Ձերբակալուած անձերը «ծայրայեղ» տարր կը նկատուին: Ըստ գատաւորին վրէժխնդրութեան գործողութիւններ կը պատրաստէին մրցակից խմբակին դէմ: Փարիզեան խումբին պատասխանատուն նկատուող՝ էօզկիւր Արսլան վրէժի գործողութիւն մը ծրագրած կ'ըլլայ, ինք ալ ծանօթ մը թիրախ ըլլալէ ետք, Օգոստոս 11-ին: Հիմնուած 1978-ին Թուրքիա, ՏԿՎ-Սոլ երկու ճիւղերու բաժնուած կ' ենթան եւ Քարաթաչ: Կ'ըսուի թէ Փարիզ ձերբակալուած անձերը կը պատկանին Քարաթաչ ճիւղին, հաստատուած Տուբաուն Քարաթաչի, չարժումին պատմական պարագլուխը: Մոնտրէալի աշխատակիցը կը գրէ թէ ծայրայեղ ձախը լայն տեղ կը գրաւէ Ֆրանսայի թուրք գաղութին մէջ: 400 հազար թուրք կայ որոնց 15 հազարը՝ Փարիզ: Ոստիկանութեան համար, ՏԿՎ-Սոլի պինտուրեալները «չատ լաւ կազմակերպուած» կը նկատուին: Պատասխանատուները չատ չարժուն են, միչտ կը ճամբորդեն Ֆրանսա, Պելժիա, Հոլանտա եւ ոչ մէկ տեղ երկու օրէն աւելի կը մնան:

ՈՒՄՊԼՐԹՕ ՊՈՍԻ կը չարունակէ ապրիլէն կարգալ Իտալիոյ մէջ, հակառակ այն հսկայ ցոյցերուն որոնք տեղի ունեցան Միլանօ եւ Վենետիկ Սեպտ. 20-ին անջատողական իր ծրագիրներուն դէմ: Ի պատասխան այդ ցոյցերուն որոշած է «Փատանիոյ Խորհրդարան»ը ընտրել Հոկտեմբեր 26-ին: 200 երեսփոխան կը նախատեսէ: Հիւսիսի Լիկայի իր կուսակցութեան գանգատն ճիւղերը հրաւիրուած են ձեռնհաս կազմակերպութեանց յանձնելու իրենց խորհրդանչանները որոնք «խելագարութեան փատաեր են» կը գրէ Իմանիթէ (Սեպտ. 24): Արդարեւ նչանաբաններն են՝ «Փատանիան Եւրոպայի համար», «Փատանիացի կաթողիկէներ», «Փատանիացի հսմայնավարներ» եւլն. եւլն.: Դեռ կան բոցավառ ճառերը Պոսիի որ օրինակ ալ կ'առնէ Սկովտիայէն եւ Կալլէսի երկրէն:

ԵՐԿԱԹՈՒՂիի գործադուլի չարժումներ կան Ֆրանսայի կարգ մը դիծերու եւ Փարիզի Սէն-Լազար կայարանի արուարձաններու վրայ: Ուղեվարձերը կը բողոքեն աչխատանքի պայմաններուն դէմ եւ դլխաւորաբար ճմրան ժամանակացոյցին: Սեպտեմբեր 24-ին, Սէն-Լազարի արուարձաններու երթեւեկը չատ անկանոն էր, որով դիծերու վրայ ոչ մէկ կառախումբ կար:

ՌՈՒԱՍԻի օդակայանը երկու նոր էջուդիներ եւս պիտի ունենայ, հակառակ մերձաւոր բնակիչներու տարած աչխատանքին առարքն առնելու համար օդակայանին ծաւալման, որ մեծ վնասներ կը ստեղծէ, աղմուկի տեսակէտէն մանաւանդ: Այդ առընչութեամբ ստեղծուած միութիւնը (Ատվոնար) որոչած է դանդաւածային ցոյց մը ընել, որպէս վերջին փորձ մը: Նախադահը բնաւ չի պարմանար որ կառավարութիւնը դժէ բնաբապայքարի իր խոստումը եւ Փոխադրութեանց համանախար նախարարն ալ արտօնէ այդ նոր չինութիւնները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 23/24)

ՍԱՀՄԱՆԱԳԻՆ ՄԻՋԱԴԵՊ

Սեպտեմբեր 21-ին, ժամը 22 — 22·30 Հայեւադրբեջանական սահմանի հիւսիսարեւելեան հատուածին վրայ կրակ բացուած է Իջեւանի վագաչէն բնակավայրի պաչտպանական դիրքերուն: Մարդկային զոհեր, վիրաւորներ չկան: Հայկական ուժերու պատասխան կրակոցնեբուն վրայ ադրբեջանցի նախայարձակնեբը լռած են:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿՈՐԻԶԱՅԻՆ ԶԷՆՔ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼՈՒ ՄՏԱԴԻՐ ՉԷ

Արտաքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցիչը հերքած է օտար գործակալութիւններու լրատուութիւնը թէ Հայաստան նպատակ ունի կորիզային իր զէնքերը պրտադրելու: Ա. Գասպարեան *ԻՖԱՌ-ԹԱՍ-ի թղթակիցին յայտնած է.* «Հայաստան ժամանակին ստորագրել է միջուկային զէնքը չտարածելու մասին պայմանագիրը եւ անշեղօրէն հետեւում է այդ փաստաթղթի տառին ու ոգուն»:

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԷՄ Է ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ԼՈՒԾՈՒՄԻ

Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարարէն ետք նոյն նախարարութեան բանբերն ալ կրկնած է թէ Մոսկուա վճռական դէմ է հակամարտութիւնը ռազմական մէջոցներով լուծելու Լեռնային Ղարաբաղի որոշ դեկավարներու յայտարարութիւններուն: Այդ յայտարարութիւնները ան հակասական նկատած է Մինսկի խումբին բանակցութիւններով տարուած աչխատանքին որուն նպատակն է հաչտարար լուծումը: Գ. Տարասով Լեռնային Ղարաբաղի դեկավարներու նոյն խմբակին վերագրած է կատարուած յայտարարութիւններէ զատ նաեւ «պատերազմի նախապատրաստելու մասին մտածելու» կեցուածքը:

*
**

ՎԱԶԳԵՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի ՄԱՄՈՒԼի ԱՍՈՒԼիՍը

Սեպտեմբեր 22-ին ԱԺՄ-ի պրասենեակին մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած է Վ. Մանուկեան: Ան անդրադարձած է 1988-ին սկսած Շարժումով իրագործուած կարգ մը սկզբունքներու, ինչպէս՝ արտաքին քաղաքականութեան մէջ դործնապատչառութեան, սեփական ուժին վստահութեան, ազատութեան, ժողովրդավարութեան եւլն. ապա ըսած է որ ներկայի իչխանութիւններու օրով մէկ – մէկ նահանջ կ'արձանագրուի այդ սկզբունքներէն, ինչ որ «մահ է մեր ժողովրդի եւ մեր պետութեան ապագայի համար»:

Արտայայտուելով 1996 Սեպտեմբերի նախագահական ընտրութեան յաջորդած պատահարներուն մասին, ԱԺՄ-ի նախագահը ըսած է թէ իրենց համար Սեպտ. 25-ին իչխանութիւնը գրաւելու հարց մը դոյութիւն չունէր. եթէ ունեցած ըլլար, թերեւս կարելի կ'ըլլար իրականացնել: Հարցը այն է թէ «մեր հասարակութիւնը կարողանալո՞ւ է ինքնուրոյն վճռել իր ճակատագիրը, թէ այն թելադրելու է գաւառական մտածողութեամբ մարդկանց մի խումբ: Ամսի 25-ին փորձ կատարուեց շտկել այդ վիճակը, մտցնել արդարութիւն: Մեզ չյաջողուեց» *բացատրած է ան:*

Ըսելով որ անցեալ մէկ տարուան ընթացքին պետութեան մէջ գրական ոչ մէկ տեղաչարժ արձանագրուած է, առաւել ծանրացնելը նկատած է ապագային մխանութեան ակարացումը որուն հետեւանքով կարելի չէ նոյնիսկ Ղարաբաղի հարցով իչխանութեան չուրջ համախմբուիլ, քանի որ այդ իչխանութիւնը կամայական է: Վ. Մանուկեան ելքը ընտրական ճամբով իչխանութեան փոփոխութեան մէջ նկատած է որպէսզի կարելի ըլլայ նոր իչխանութիւնը դնել ազգային եւ համամարդկային սկզբունքներու հիման վրայ:

Վ. Մանուկեան անօգուտ կը դատէ իր եւ իր կուսակիցներուն Ազգ. Ժողովի աչխատանքին մասնակցութիւնը, քանի որ ատիկա կացութեան փոփոխութիւն չի բերեր: Ան նաեւ կոչ ուղղած է բոլոր ազնիւ երեսփոխաններուն որ հրաժարին երեսփոխանական իրենց լիազօրագրերէն, որպէս Խորհրդարանը մերժելու միջոց: Ինչ կը վերաբերի իր լիազօրագրին, ըսած է թէ ինք երբեք չի գործածեր զայն, ուստի պէտք է անկէ հրաժարած համարուի:

Նախընտրական չրջանին ԱԺՄ-ի եւ ընդդիմութեան այլ կուսակցութիւններուն միացումով ստեղծուած Դաչինքը «մեռած է ըստ Վ. Մանուկեանի դատումին եւ քանակցութիւններ են ընթանում թաղման ծիսակատարութիւնը կատարելու մասին»:

*
**

ՅԱՋՈՐԴՈՒԹիՒՆ

Ֆրունզէ Դովլաթեանի մահով Հայկ. մանկավարժական հիմնարկի չարժանկարի եւ հեռատեսիլի ամպիոնի դեկավարի պաչտօնը ստանձնած է փրոֆ. Ալպէր Եաւրեան: Ան 20 տարիէ աւելի է որ կ'աչխատի նոյն հիմնարկին մէջ:

*
**

ԱՆԿԱԽՈՒԹեԱՆ ԼՈՆՏՈՆի ՆՇՈՒՄին, ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ Ա. ՍԱՐԳՍեԱՆ

Լոնտոնի մէջ Սեպտեմբեր 21-ի նչումին մասնակցած է նաեւ նախկին վարչապետ Արմէն Սարգսեան որ առողջական պատճառներով հրաժարած էր իր պաչտօնէն: Ան ողջոյնի խօսք ուղղած է Լոնտոնի հայ գաղութին ու ջերմ ընդունելութեան արժանացած: Ա. Սարգսեանի առողջական վիճակը օրէ օր կը բարւոքի ու ան ըսած է թէ պատրաստ է օգտակար ըլլալու Լոնտոնի գաղութին:

*
**

Ե. ԵԳՈՐԵԱՆի ԿԸ ՅԱՋՈՐԴԷ Վ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Ազգ. Ժողովի Սեպտ. 23-ի նիստին քէէներու մեծամասնութեամբ պետական իրաւական հարցերու յանձնաժողովին նախագահ ընտրուած է երեսփոխան, Լոռիի մարզպետ Վլադէն Խաչատրեան: Ան կը յաջորդէ Ե. Եգորեանի որուն պաչտօնին վերջ տրուած էր Հանրապետութիւն խմբակցութենէն հրաժարելէն ետք Խորհրդարանին մէջ կատարուած քուէարկութեամբ:

*
**

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎի ՊԱՏՕՒԻՐԱԿՈՒԹիՒՆԸ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿի ՄէՋ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին մասնակցելու համար Սեպտեմբեր 22-ին Սթրազպուրկ հասած է Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւն մը արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Ց. Խլիթեանի գլխաւորութեամբ: Վեհաժողովին ընթացքին իրաւական հարցերու եւ մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովին կը քննարկուի Հայաստանի անդամակցութեան հարցը:

Ville de Clamart

COMMUNIQUE DE PRESSE

Devant la situation préoccupante au Haut Karabagh, Jean-Pierre Foucher, Maire de Clamart, Député des Hauts-de-Seine, ainsi que la municipalité de Clamart rappellent que, à ce moment décisif de l'histoire de l'Arménie, les intérêts économiques ne sauraient prévaloir sur les droit des peuples à disposer eux-mêmes de leur destin et à vivre en paix et en sécurité sur leurs terres ancestrales.

Le Karabagh est, de par son histoire, une partie intégrale de l'Arménie. Jean-Pierre Foucher et le Conseil Municipal de Clamart espèrent que le gouvernement français, fidèle à ses principes de respect des droits des peuples, de liberté et de justice, mette tout en œuvre pour que le Haut Karabagh reste indépendant.

Conformément à sa ligne de conduite, Jean-Pierre Foucher agira pour que ce désir de justice soit satisfait et les droits du peuple du Haut Karabagh respectés.

Clamart, le 23 Septembre

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՅՍՊԷՍ ԿՈՉՈՒԱԾ «ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՌԵՖՈՐՄԻ» 75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՒԹԻՒ

75 տարի առաջ, 1922 թ. Մարտի 4–ին, Խորհրդային Հայաստանի ժողովրդական կոմիսարների Խորհուրդը Մանուկ Աբեղեանի ներկայացրած առաջարկութիւնների հիման վրայ «հրամայում է» զօրաժողովրդական մէջ դնել հայերէնի նոր ուղղագրութիւն:

Ճիշդ է, որ Աբեղեանի այս ծրագիրը 1913 թ. որպէս դեկուցում կարդացուել էր Հայոց գրերի գիւտի 1500–ամեակ տարեդարձի օրերին՝ ուղղագրութեան խնդիրներին նուիրուած ընդհանուր խորհրդակցութիւնում, բայց յարուցուած հարցերը ոչ մի արձագանգ չէին ունեցել եւ լռութեան էին մատնուել:

Եւ ահա հայ մտաւորականների կողմից փաստօրէն մերժուած այդ ծրագիրը նորից է արծարծում 1921–ին եւ նորից նոյն ճակատագրին է արժանանում, բայց ժամանակի լուժողկոմ Պօղոս Մակինցեանի սաղրանքներով դրծագրութեան մէջ է դրւում՝ հակառակ 1913–ին Մ. Աբեղեանի այն կարեւոր վերապահութեան, որ ուղղագրական որեւէ փոփոխութիւն պէտք է ընդունելի լինի արեւմտահայութեան համար, այլապէս ուղղագրութիւնը չպիտի փոխել:

Կատարածներից փրկուած, սակի ու հիւանդութիւնների ճիրաններում զալարուող ժողովրդի վզին բռնի փաթաթուեց ուղղագրութեան մի համակարգ, որ ըստ իրեն՝ Աբեղեանի, առնուազն մի քանամեակ էր պէտք այն իւրացնելու համար:

Փոթորկուեց ողջ հայ մտաւորականութիւնը՝ Երեւանից մինչեւ Կ. Պոլիս, Փարիզից՝ Նիւ–Եորք, Թեհրանից՝ Գահիրէ:: Առանց այն էլ միջպատերային քաղաքական պայմաններով տարանջատուած հայութեան սրտին մի մեծ սեպ խրուեց, որի ահագնութիւնը եւ կործանարար հետեւանքները այսօր, 75 տարուայ հեռանկարից, աւելի ակնբախ են:

Իր կեանքի վերջին օրերն ապրող մեծն Թումանեանը այդ «ռեֆորմ»ը անցկացնողներին դատապարտեց եւ զգաստանալու կոչ ուղղեց. «Ես որպէս հայ գրող եւ հայ գրողների Միութեան նախագահ՝ դալիս եմ յայտնելու իմ զարմանքը եւ դատելու էն վարմունքի դէմ, որ ունեցել է Հայաստանի ժողկոմը էս կարեւոր խնդրում: Պրն Մ. Աբեղեանը մի առաջարկ է արել ու դրել հրապարակ: Շատ լաւ: Բայց Հայաստանի լուսժողկոմը որտեղից է իմացել, թէ եւ Պ. Մ. Աբեղեանը, եւ ինքը՝ լուսժողկոմն էլ նրա հետ միասին, անսխալական են, որ առանց քննութեան ենթարկելու առաջարկը, հրամանագրում է ընդունել եւ միայն դրանով դրել ու ապագրել:

Պարոն Աբեղեանի առաջարկը ընդունելի է, թէ չէ, դա դեռ քննելի խնդիր է, հետեւաբար լուսժողկոմի հրամանն անընդունելի է: Եւ եթէ էապէս է, ապա նրան, լուսժողկոմին մնում է միայն ուղղել իր սրած սխալը, եւ վերացնել իր կարգադրութիւնը, խնդիրը համարել բաց եւ դնել քննութեան»:

Մեծ գրողին լաւ չեղաւ. «ամբոխները խելագարուած» էին: Եւ հրամանը դրծագրուեց քաղաքական չանթաժի ահաւոր պայմաններում. գործում էր՝ «Ով մեզ հետ չէ՝ մեր դէմ է» նշանաբանը: Լաւղներ չեղան նաեւ մալխասեաններին ու աճառեաններին, չօպանեաններին ու Մխիթարեան հայրերին. չէ՞ որ նրանք բուժուական դիտնականներ էին ու խառնարամոլ հակառակորդներ: Յետագայում ընդհանուր այս մոլագարութեան մէջ անգամ Մ. Աբեղեանը հարուածի տակ ընկաւ եւ վտարուեց համալսարանից:

Եւ հրամանը գործադրում էր,··· բայց ըստ ամենայնի չէր գործում, այլապէս հայերէնի աւանդական ուղղագրութեամբ չէին ստեղծուի Հայոց լեզուի մեծագոյն կոթողները՝ աննման Հրաչեայ Աճառեանի անդերազանց «Արմատական բառարանը» (ապակեփայ, 1926–35), և անկոտրում Ս. Մալխասեանի դարակազմիկ քառահատոր «Հայերէն բացատրական բառարան» (1944–45): Շատ աւելի ուշ՝ 1984–ին, Մաշտոցեան Մատենադարանի «Հայերէն ձեռագրերի մայր ցուցակը» հրատարակուեց նոյնպէս այդ ուղղագրութեամբ:

Եւ հրամանը գործադրում էր... իսկ ԿԳՒ–ի նկուղներում հայ մտաւորականը, ի դէմս Աճառեանի, չէր հրաժարում «հին» յորջորջուող ուղղագրութիւնից: (Այս բոլորից յետոյ այսօր կան բարձր կոչումներ կրող անձինք, որ Աճառեանին «նոր» ուղղագրութեան կողմնակից են յայտարարում: Նման արարքը դուք գնահատէք, յարգելի ընթերցողներ):

Հրամանը գործադրում էր... ի վերջոյ ուղղագրութեան «ռեֆորմ»ը հայերէնի համար օրինաչափ երեւոյթ համարողները 18 տարի յետոյ դիտակցեցին, որ «թագաւորը մերկ է» եւ մի կերպ դրութիւնը փրկելու համար 1940–ին ուղղագրութեան «մանակի ռեֆորմ» կատարեցին: Է՛, ի՞նչ կայ որ, լեզուն կարած ժողովրդի դլխին կարելի էր ամէն մի արհաւիրք բերել···

Մի 50 տարի էլ անցաւ···: Ի՞նչ կայ որ. «Ադէն ես եմ, բակլան խաշած եմ ցանում»: Բռնութիւն էր, մտերիմ ու առալինեան լեզուաբանութիւն էր, մի–անանական հոսանք եւ յետոյ շատ ուրիշ բաներ էին: Ժողովուրդը տնքում էր, բոլորը բոլորից լսելիայն բողոքում էին, բայց եւ, ուզած–չուզած մի կերպ յարմարւում էին, էլ ի՞նչ ուղղագրութիւն, էլ ի՞նչ մուղղագրութիւն. ապրել էր պէտք, դոյութիւն քաշ տալ էր պէտք, իսկ մտաւորականութեանը տարկացնելու համար՝ պաշտօն, կոչում ու տիտղոսներ:

Եկան անկախութեան ու ազատ խօսքի ժամանակները, փակ դռներն ու բերանները բացուեցին, վերականդնուեց ապդային դրօշը, զինանշանն ու օրհներգը: Եւ Հայրենիքում ու Սփիւռքում անհամբեր սպասւում էր նաեւ միասնական ուղղագրութեան անմիջական վերականդնումը, բայց իշխանութիւնները, ըստ երեւոյթին, քաջ դիտակցելով, որ դրչի մի հարուածով, «դեկրետ»ով խնդիրը չի կարելի լուծել, որ ուղղագրութիւն փոխելը մէկ օրուայ դործ չէ, այլ տարիների դործընթաց, Հայաստանի Դերագոյն Խորհրդի ընդունած «Լեզուի «օրէնք»ում (1993, Ապրիլի 17) իմաստնաբար դրանդեցին՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը նպաստում է հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացմանը»: Ուշադրութիւն դարձնէք՝ խօսքը ո՛չ թէ Հայաստանում դործող արդի ուղղագրութեանն է վերաբերում, այլ ընդհանրապէս հայերէնի (և՛ Հայաստանում, և՛ Սփիւռքում օդտադործուող) ուղղագրութեանը, որ է՝ մինչ 1922 թ. մեր ողջ ժողովրդի միասնական ուղղագրութիւնը: Այս պետականօրէնքով փաստօրէն չեղեալ է յայտարարել 1922–ի «դեկրետ» կոչեցեալը:

Բարեբախտաբար այսօր ժամանակները փոխուել են. աչխարհը արբնթաց վաղքի մէջ է, դիտատեխնիկական հսկայական առաջընթացը պահանջում է մեր ժողովրդի դոյատեւումը, մեր վաղուայ օրը ապահովելու համար բոլոր բնագաւառներում միաւորել Հայրենիք – Սփիւռք ուժերը, իսկ միաւորման ամենամեծ դործօնը լեզուն է իր ուղղագրութեան միասնութեամբ: Առարկել այս ճշմարտութեանը, նշանակում է արհեստականօրէն կասեցնել մեր առաջընթացը եւ, կամայ թէ ակամայ նպաստել համակարդչային տեխնիկայում լատինատառ հայերէնի օդտադործմանը, մի դործընթաց, որ, ցաւօք, արդէն սկսուած է: Ականջ՝ կանչի «ընկեր» Պօղոս Մակինցեան:

75 տարի առաջ Աբեւելահայն ու Արեւմտահայը իրար չատ լաւ էին հասկանում, դիրք ու լրագիր, նամակ ու վաստատթուղթ դրում էին նոյն ուղղագրութեամբ, ազգային կարեւորագոյն խնդիրները, հնարաւորութեան սահմաններում, աչխատում էին համատեղ լուծել: Ուրեմն՝ ի՞նչն է խանգարում, որ այսօր եւս մենք օգտուենք այդ յաւուկ դէնքից:

75 տարուայ անջրպետը մէկ օրում չես կարող վերացնել, չատ ջրեր են հոսել, չատ բան է փոխուել, Սփիւռք – Հայրենիք մերձեցման համար չատ դործօններ են պէտք, որոնցից ամենաառաջնայինը լեզուի դործօնն է եւ դրա մէջ, մասնաւորապէս, ուղղագրութիւնը, որ դրանդուած է «Լեզուի օրէնքում»: Իսկ պետական օրէնքը խաղ ու պար չէ, այն պէտք է կիրառել: Այս օրէնքը պարտադիր է ինչպէս տղերքս դրողի, այնպէս նաեւ Հայաստանի իրաւաքաղաքացու, այդ թւում, առաջին հերթին, մեր ուսուցիչների, մեր լրագրողների, անդամ, եթէ կ'ուղէք, տիտղոսաւոր լեզուաբանների համար: Աւելի քան չորս տարի է անցել «Լեզուի օրէնքի» ընդունման օրից, սակայն ո՛չ ակադեմիական չրջաններում, ո՛չ կրթութեան ու դիտութեան նախարարութիւնում եւ ոչ էլ այլ համապատասխան կառոյցներում, չնայած լեզուի տեսչութեան ահազանդումներին, մամուլի յիչեցումներին, ոչ մի դործնական քայլ չի կատարուել օրէնքի դործադրման համար, ընդհակառակը՝ նրանք իրենց դործունէութեամբ խոչընդոտել են ու մինչեւ այսօր էլ խոչընդոտում են Օրէնքի իրականացմանը:

Ուղղագրութեան «ռեֆորմ»ի «յորելեան»ի այս օրերին, համաչխարհային դիտութեան դլխապտոյտ նուաճումների պայմաններում, Հայաստանում քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակուելու 1700–ամեակի նախօրէին, փոխանակ մեր ուժերը քաղաքականութեան, անտեսութեան ու մչակոյթի բնագաւառներում միաւորելու, մեր դիտութեան որոչ այրեր, որ համակարդչային մեր դարում անդամ դրամեքենայից են վախենում եւ դեռեւս քարկոփկ են խաղում, իրար կրծքի խփելով, վանկարկում են՝ «Ես, դու, նա, սեւ սա–սա–նայ». ըստ որում՝ սատանայ է միասնական ուղղագրութեան իրաքանչիւր կողմնակից: Արժէ յիչել 20ական թուականներին այսպիսի մարդկանց ուղղուած բանաստեղծ Ագատ Վրացունու խօսքերը. «Լսի՛ր, իմ ընկե՛ր, յոռանջող ու դանդաղ քայլերով մի՛ քայլիր»:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթի 1997 թ. Յուլիսի 5–ի համարում տպագրուած մի խումբ լեզուաբանների հերթական «կոլեկտիւ» յայտարարութիւնը՝ «Ի պաչտպանութիւն հայերէնի արդի ուղղագրութեան», բառացիօրէն կրկնում է 75 տարուայ հնացած յանկերգը («Պատուի՛ր պատուի՛ր կարուսել···»): Կարդում ես այդ «Ճայտարարութիւն»ը եւ ակամայից մտածում, թէ արդեօ՞ք այդ մարդիկ չեն տեսնում մեր երկրում կատարուող փոփոխութիւնները. անտեղեա՞կ են ընդունուած «Լեզուի օրէնք»ին, չե՞ն դիտակցում դարերի բովում մեր ժողովրդի գոյատեւումը ապահովուած Հայոց Եկեղեցու իրաւունքների վերականդնումը, նոր ու աւանդական կուսակցութիւնների պահանջները: Պատասխանել «Ճայտարարութեան» մէկ կրկնուած հարցերին, նշանակում է խըճճուել անամէջ վէճերի մէջ, որ, թւում է, դրանք արծարծողների նպատակն է: Բաւական է աւելի քան հարիւր տարի տեւած վէճը, բաւական է չարաչահել ժողովրդի համբերութիւնը:

Եզրակացնենք, ս. թ. Յունուարի 18–ի «Ազգ» թերթում տպագրուած մեր յօդուածում դրել էինք, որ հայերէնի ուղղագրութեան հարցերի վերաբերեալ թերի ու դէմ այնքան հրապարակումներ են պատրաստուել, որ նորից այդ հարցերը արծարծելը մխիթարական աւելորդ է, եւ առաջարկել էինք Հայրենիք – Սփիւռք համատեղ ջանքերով միասնական ուղղագրութեան հասնելու գործնական միջոցառումներ մշակել, որովհետեւ անպայման երկուստեք համաձայնութեամբ կարելի է ընդունելի մի եզրակացութեան յանգել: Յապաղումը կործանարար է:

ԲԱԲԳԷՆ ԶՈՒՔԱՍԶԵԱՆ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»
Օգոստոս 29

ԳԱՍԹՐՈՅԷՆ ԵՏՔ

ՄԱՄՈՒԼՈՑ
ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՄԱՌՆԱՑԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Օգոստոս 1997

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, Պօ–Արաքս Մշակութային կապերու Միջազգային Կեդրոնի գործակցութեամբ, յաջողութեամբ բոլորեց այս ամառ իր 12րդ տարեշրջանը եւ հայութեամբ հարուստ ամառ մը եւս ապրեցաւ Հայ–Վենետիկ: 11 երկիրներէ հայագրիներ ժամադրեր էին Վենետիկի Համալսարանը՝ վերադարձնելու Մեծասքանչի բովին մէջ, մինչ բազմաթիւ օտարներ փութացեր էին ծանօթանալու նոր կամ խորացնելու իրենց ծանօթութիւնը հայութեան եւ հայ մշակոյթին հետ: Ընդամէնը 35 հոգի մասնակցեցան՝ լրենց հետ տանելով լեզուի եւ մշակոյթի լրենց պատրաստութեան համապատասխան կրկնապատկեալ պաշար մը, իսկ Հայերու բազմութիւնը՝ նաեւ ու մանաւանդ հայութեան վերանորոգ ուխտը:

Դասընթացքը, ըստ աւանդութեան, ունեցաւ հինգ մակարդակ: Ուսուցչական կազմը հետեւեալն էր. Աթէնքէն՝ Մարօ Քիւրքճեան, Պուէնոս–Այրէսէն՝ Յակոբ Կիւլլիճեան, Երեւանէն՝ Եռնովք Լազեան, Հալէպէն՝ Սալբի Գասպարեան, Ալիս Գուլումճեան, Փասատիզայէն՝ Րաֆֆի Սեթեան, Փարիզէն՝ Փիրայր Բարազեան, Պարկա Մանօք, Ռուբէն Նաճարեան, Արամ Քերովբեան: Վարիչն էր՝ Վենետիկէն Հ. Լեւոն Զէքիեան, քարտուղարութեամբ՝ Վենետիկէն Արսինէ Նազարեանի եւ Ռէննէն (Ֆրանսա) կարիկ Քարաջանեանի:

Դասաւանդութենէ զատ տեղի ունեցան օրգանական միութիւն մը կազմող հայագիտական դասախօսութիւններ, յատկապէս հրաւիրուած հիւր դասախօսներու կողմէ: Հիւր դասախօսներն էին՝ Փերուճիայի Համալսարանէն փրոֆ. Ճուսեպօ Տրայինա, Թրինեի Համալսարանէն՝ փրոֆ. Վալենթինա Գալցոլարի, Երեւանի Ամերիկեան Համալսարանէն փրոֆ. Վիրճիլ Սարոմեյեր, որոնց նիւթերու հետաքրքրութիւնը եւ անձնական հմտութիւնն ու ձեռնհասութիւնը ներկայներու ուշադրութիւնը գրաւեցին: Ժամանակակից հայ նկարչութեան մասին գեղատեսուած դասախօսութիւն մը ներկայացուց նաեւ Պ. Կարիկ Քարաջանեան:

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Sojourn at Ararat / Le Chant d'Ararat բեմական ներկայացումը՝ գոր բոլորովին սիրայօժար կերպով ներկայացուցին, երկու երեկոյ յաջորդաբար՝ անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, Փիրայր Բարազեան եւ Նորա Ամանի՝ որուն ընդօրինակ ծափեր խլելով ներկայ նաեւ օտար հոծ թատերասէրներուն կողմէ: Մասնաւոր յիշատակութիւն մը եւս՝ հայ հոգեւոր երգի հոգեպարար համերգին համար, զոր խումբ մը դասընթացողներ սարքեցին՝ Արամ Քերովբեանի բծախնդիր պատրաստութեամբ եւ ղեկավարութեամբ, նաեւ օտար հիւրերու ներկայութեան:

Երեք լիւս կրթաթոչակ տրամադրած էր Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկը, երկու լիւս կրթաթոչակ՝ դանաստարնակ Պրն. Տիրան Աւետեան, մասնակի երկու կրթաթոչակներ՝ Տիկին Անահիտ Տրէդեան – Տէր–Մինասեան և ոմն, հուսկ երկու կրթաթոչակ՝ Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Նախկին Սանուց Փարիզի Միութիւնը: Ինչպէս նախընթաց չորս տարիներու ընթացքին՝ այս տարի եւս վեց միլիոն իտալական լիռէթի նպաստ մը յատկացուած էր Միլանոյի Ս. Սրապեան Հիմնարկէն:

Պօ–Արաքս Մշակութային Ընկերակցութեան եւ դասընթացքի վարչութիւնը կը ծրագրէ նոր միջոցառումներ յառաջիկայ տարիներուն համար՝ լաւագոյն եւ առաւելագոյն չափերով կարենալ օժանդակելու համար հայ երիտասարդութեան կարիքներուն, վստահ՝ թէ պիտի վայելէ միշտ հայ գիտակից ու մշակութասէր հանրութեան նեցուկը:

1998–ի արձանագրութիւնները կը բացուին Մարտին: Պայմանները առանձին պիտի հաղորդուին: Դիմել անձամբ եւ գրաւոր կերպով հետեւեալ հասցէին՝ նըշանակելով հեռաձայնի եւ եթէ կայ, հեռապատճէնի (ֆաքս) ու էլեկտրոնային թոսթի թիւ մը. –

Corso Intensivo di Armeno —
Dipartimento Studi Eurasiatici —
S. Polo 2035 — 30125 Venezia (Italia):

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ
ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՄՊԻՈՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՈՒԻԼԻԼՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ
«ՍԻՐՏՍ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ»Ի
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլ Գոլէժի հանդիսասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 13–ին, տեղի ունեցած է Համպզպայնի Փասատինայի «Լեւոն Շանթ» թատերախումբին կողմէ Ուիլիըմ Սարոյեանի «Սիրտս լեռներուն մէջ» թատերգութեան ներկայացումը, անգլերէն: Առաջին ներկայացման ներկայ եղած է նաեւ թատերագրին որդին՝ Արամ Սարոյեան: Թատերախաղը բեմադրած է Սագօ Տատոյեան:

***

«ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ
ՓՈԽԱԴՐՈՒՄԱԾ Է ԻՐ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄԱԾ
ՆԱԽԿԻՆ ԴՊՐՈՑԱՎԱՅՐԸ

Աւելի քան մէկ միլիոն տոլար արժողութեամբ նորոգութիւններ կատարուելէ ետք Մոնթեպելլոյի «Մեսրոպեան» ազգային վարժարանը ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանին հաստատուած է իր նախկին սեփական դպրոցավայրը: Վարժարանը այժմ ունի նոր եւ հարուստ միջոցներ՝ դասարաններու մէջ համակարգիչներ, դասատիրարակչական տեսերիզներու դրադարան, հեռատեսիլներ, սերտարալիայէն ներածուած դրասեղաններ եւ այլ արդիական յարմարութիւններ:

***

ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ
ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
50 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Մոնթեպելլոյի «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 13–ին տեղի ունեցած է տեղահանուած Հայերու վերահանդիպման երեկոյթը: Միացեալ–Նահանգներու զանազան շրջաններէն շուրջ 850 Հայեր հաւաքուած են միասնաբար վերյիշելու դէպքերը, կերմանական բանակին կողմէ Ռուսիայէն, Ֆրանսայէն, Յունաստանէն եւ Ռումանիայէն տեղահանուած հազարաւոր Հայեր, որոնք մաս կը կազմէին տասնեակ հազարաւոր այլ տեղահանուածներու, ապրեցան Շէյթիկարթ քաղաքին մօտ գտնուող Ֆրանքըր Քայըրին ճամբարին մէջ, ստեղծելով իրենց ուրոյն ապրելակերպը: Բ. Աչխարհամարտէն ետք Որհ. Միութիւնը փորձեց ճամբարի Հայերը վերադարձնել Ռուսիա, սակայն, չնորհիւ Ամերիկայի նախագահին նոյն կնոջ՝ Էլիանոր Ռուզվելթի, կառավարութեան եւ ԱՆՋՍ–ի, տեղահանուած Հայերը կրցան 1947–էն սկսեալ գաղթել Միացեալ–Նահանգներ: Հանդիպման երեկոյթը ընթացած է յուշերու պատումով: Յուցադրուած են սեւ–ճերմակ լուսանկարներ, որոնք ներկայացուցած են Գերմանիոյ ճամբարներուն մէջ Հայերուն անցուցած կեանքը: Տեղահանութեան 50–ամեակին առթիւ հրատարակուած է նաեւ պատկերազարդ գրքոյկ մը:

***

Հ.Մ.Ը.Մ.–ի ՊԱՍՔԷԹՊՈԼԻ
ՄԻՋ–ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ
ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Սան–Ֆրանսիսքոյի մէջ, Օգոստոս 30 – Սեպտեմբեր 1 շաբաթավերջին տեղի ունեցած են Հ.Մ.Ը.Մ.–ի Սան–Ֆրանսիսքոյի պասքէթպոլի 17–րդ միջ–մասնաճիւղային մրցումները, մասնակցութեամբ 11 մասնաճիւղերէ 48 խումբերու: Եզրափակիչ մրցումները տեղի ունեցած են Սեպտեմբեր 1–ին եւ կատարուած է բաժակաբաշխումի արարողութիւնը: Շրջհատուրանքի խօսք արտասանած են տեղւոյն մասնաճիւղին առենապետ՝ Յարութ Տէյրմէնճեան, յանուն Շրջ. Վարչութեան Րաֆֆի Իսպէնեան եւ կեդր. Վարչութեան կողմէ Փիրայր Սարգիսեան:

***

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԵՐԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Լոս–Անճըլըսի «Արարատեան» մատուռին մէջ, Օգոստոս 15–ի առաւօտեան Ս. Աստուածածնի ոտնին առիթով, պատարագ մատուցուած է հայ տարեգիներուն հոգեւոր մխիթարութիւն պարգեւելու համար: Թեմին առաջնորդը՝ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեան, գնահատանքի խօսք ուղղած է հաւատացեալ ծերունիներուն, Տան անօրէնութեան, անճնակազմին եւ պաշտօնէութեան: Խօսք առած է նաեւ Գրիգոր Վրդ. Զիվձեան:

***

«ՎԱՀՐԱՄ ՀԱՃԵԱՆ»
ՄԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՋՕՆԸ

Կլէնտէյլի Եունայթըտ Կոմիւնիթի Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է փրոֆ. Սեւակ Արզումանեանի «Վահրամ Հաճեան» մենագրութեան գինեձօնը: Ցայտապիրը վարած է Մորէն Արամունի: Գիրքը ներկայացուցած են փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան եւ Պերճ Զէյթունցեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած են տոքթ. Կարպիս Տէր–Ելիսեան եւ Թոմ Տէր–Յովսէփեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ՝ չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Վահրամ Հաճեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գ.

Կ'ըսուէր թէ թաղականները իրարու մէջ համաձայն չէին եւ թէ անոնք ալ երկու խումբի բաժնուած էին:

Այս ընդհանուր իրարանցումին մէջ երկու հոգի կային՝ որոնք չափազանց զժգոհ էին խնդրին առած այս երեւոյթէն, ասոնցմէ մին Պօղոս էֆէնտին էր եւ միւսը Մարգար էֆէնտին:

Երբեք մտքերնէն չէին անցներ մէկ օրէն միւսը այսպէս երկու ընդդիմամարտ խմբակներու պարագլուխները ըլլալ թաղին մէջ, եւ սակայն այս պատահած էր եւ հիմա ճար չկար ընկրկելու, հարկ էր որ իրարու դէմ պայքար մղէին:

Թաղին կիներն ալ բնականաբար չհաղորդուած էին ժամկոչական խնդրով եւ անոնք ալ զանազան խմբակցութիւններ բաժնուած, որոնց գլխաւորներն էին Շաղիկեան եւ Սաթենեան խմբակները:

Այսպէս ուրեմն կիրակի առաւու մինչ Թաղական Խորհուրդը գումարուած նիստ կ'ընէր, անսովոր ոգեւորութիւն մը կար եկեղեցիին շրջակայ սրճարաններուն մէջ:

– Պարոն Թորգոմ, ի՞նչ նոր լուր ունիս...:

Այս բառերով ողջունուեցաւ ակնոցաւոր երիտասարդ մը որ աճապարանքով սրճարան մտած աչքը չորսդի ժուռ կ'ածէր մէկը փնտռելու ձեւով:

Պարոն Թորգոմ թաղին ազգային վարժարանի ուսուցիչներէն էր եւ մեծ եռանդով կը հետեւէր ներկայ պայքարին, իրրեւ ջերմ Պօղոսեան մը:

– Յոյժ պիտի ըլլայ, յոյժ, պոչեց ուսուցիչը իրմէ լուր հարցնողին:

– Ի՞նչ յոյժ...

– Պայքար լսարանին կողմէ մեծ յոյժ մը կազմակերպուած է... բայց ընկեր կայծունին ո՞ւր է:

– Ինչ մը առաջ հոս էր, հիմա դուրս ելաւ, պատասխանեց ներկաներէն մէկը:

Այս պատասխանին վրայ ուսուցիչը մեկնեցաւ:

– Ելլենք եկեղեցի երթանք սա յոյժը տեսնենք, ըսաւ հետաքրքիր մը:

– Աւելի աղէկ է հեռու մնանք այդ տեսակ խնդիրներէ... մեզի ի՞նչ:

Եւ սակայն փորձութիւնը չատ մեծ էր եւ ամէն մարդ եկեղեցիին բակը կը հաւաքուէր:

Դպրոցականներ, երիտասարդներ ու փոքրիկ մանուկներ լեցուած էին արդէն, երբ յանկարծ ներս մտաւ ընկեր Կայծունի, մէկ քանի բարեկամներէ շրջապատուած:

Իր մուտքը հետաքրքրութեամբ ողջունուեցաւ: Պայքար լսարանի ներկայացուցիչը առաջ անցաւ եւ բակին մէկ կողմը գտնուած հորի մը կափարիչին վրայ ելաւ: Բազմութիւնը իր շուրջը բոլորակ մը կազմեց:

– Թաղեցինե՛ր, պոչեց կայծունի, յանուն երիտասարդութեան է որ խօսք կ'առնեմ եւ կը յուսամ որ պիտի հաճիք լուրջ ուշադրութեամբ մտիկ ընելու ինծի:

«Թաղս չարաթէ մը ի վեր յուզող խընդիրը ծանօթ է ամէնուդ: Մենք ժողովուրդի զաւակներ, չէինք կրնար անտարբեր հանդիսականներ մնալ, չէինք կընար թոյլատրել որ ժողովուրդի զաւակ, համեստ պաշտօնեայ մը զոհուէր մենաշաւայութեան քմահաճոյքին:

«Մենք կու գանք այժմ յանուն ժողովուրդին բողոքելու»:

– Իրաւունք չունիս ժողովուրդին անունով խօսելու, ընդմիջեց երիտասարդ մը զաւազանը ճօճելով:

Շանթ ակումբի անդամներէն մէկն էր:

– Դուն լռէ՛, ըսին իրեն:

– Ինչո՞ւ պիտի լռէ, մէկ մտաւ ուրիշ մը, մենք ալ ժողովուրդ ենք...:

– Դուք ժողովուրդ չէք, դուք միմիայն պայքար լսարանը կը ներկայացնէք, իրաւունք չունիք յանուն ժողովուրդին խօսելու:

Վէճը հետզհետէ մեծցաւ, թաղականները դուրս ելան խորհրդարանէն եւ ջանացին ամբոխը հանդարտեցնել:

– Եղբայրներ դացէ՛ք, գրուեցէ՛ք, թողէք որ նիստը շարունակենք եւ որոշումները տանք, ըսաւ Պօղոս էֆէնտի:

– Չէ՛, չպիտի երթանք, հոս պիտի սպասենք, դոչեց ընկեր Սուսերեանց:

– Ի՞նչ բանի համար:

– Ժողովուրդին չահերը պաշտպանելու համար:

– Լա՛ւ, սպասեցէ՛ք, բայց աղմուկ մի հանէք, դոչեց ընկեր կայծունի, միեւնոյն տեղն կ'աղդարարեմ Թաղական Խորհուրդին որ ժողովուրդին կամքը յարգէ, ծանր դէպքերու տեղի չտալու համար...

– Ո՞ր ժողովուրդին կամքը պիտի յարգեն, պոռաց Սուսերեանց:

– Բուն ժողովուրդին կամքը:

– Բուն ժողովուրդը մենք ենք:

– Լռեցէ՛ք...

Կրկին աղմուկը մեծցաւ:

Մանուկ աղա, որ միւս թաղականներուն հետ եկած էր կարգապահութիւնը հաստատելու՝ զարձաւ ցուցարարներուն եւ դոչեց.

– Պարոննե՛ր, հաճեցէք հեռանալ բակէն, եկեղեցական արարողութիւնը սարտած է ու մ'ալ գործ չունիք այստեղ, թողէք որ հանդարտ միտքով մեր ժողովը կատարենք:

(Շար. 13)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սարհատեան եւ Զիլինկիրեան ընտանիքները, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին, Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ՑԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆ–Ի

(Ծնեալ՝ Մուրատեան)

մահուան քառասունքին

եւ Հօր ու մեծ–Հօր՝

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆ–Ի

մահուան 6–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Եղիս Մինթանճեան եւ զաւակները՝ Շաթէ և Վարուժան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հարազատին՝

ՍԱՐՕ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ–Ի

մահուան քառասունքին, նաեւ անոր ծնողաց Սեդրակ եւ Մարի Գարակէօզեանի, մօրաքրոջ եւ քեռայրին՝ Իսկուհի եւ Կարապիս Նիկողոսեանի յիշատակին, այս կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օսմոյի Լէօ–ա Սասունի մանուճիւղը, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 10–ին Պուլվար Օսմոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները:

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise
son GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h
dans les Salons
du Casino de Charbonnières
«Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino

Soirée animée par les Orchestres
Daniel GIRAUD et ARAX

Vente des billets: 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h

— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՆՄՈՐԱՆՍԻ՝– Տիկին Սօնա Մամճեան 250 ֆր.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերմէ «Ջ. Շանթ» մանուճիւղի բոլոր ընկերուհիները իրենց խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Պրն. Սիմոն Աւտոյեանին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Աւտոյեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Թիֆթիքճեանին, Պ. Մխաք Աւտոյեանին եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, հարսին, քրոջ եւ պզականին՝ ընկերուհի Ատրինէ Աւտոյեանի (ծնեալ՝ Վեմեան) մահուան առթիւ: Ողբացեալը մանուճիւղիս նախորդ չորս–ջանիներուն 40 տարիներ ժրաջան եւ եռիցադոյն անդամը եղած է:

Այս տխուր առթիւ եղած նուիրատուութիւններուն համար վարչութիւնս չորհակալութիւն կը յայտնէ: Նոյն առթիւ վարչութիւնս 500 ֆր. կը նուիրէ «Համազգայինի» պարոյին:

TELEVISION

FRANCE 2
Dimanche 28 Septembre à 9 heures 30 :
Les plus beaux monastères arméniens.

le Centre Culturel
SAINT MESROB

EXPOSITION DES OEUVRES DE

Haroutioun YEKMALIAN

PAYSAGES URBAINS

(Technique mixte: aquarelle
et graphisme à l'encre de Chine)
du 1er au 10 Octobre
Vernissage: le mercredi 1er octobre
à 18 heures 30.
Horaires de l'exposition :
En semaine: de 17h à 20h;
samedi 4 et dimanche 5 octobre:
de 15h à 20h.
Au Centre Culturel
SAINT MESROB
10ᵉbis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
— Entrée libre —

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :

au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9ᵉ

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 28, Կիրակի օր, Արնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին:

Հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հանգուցեալ սատարողաց ննջեցեալներու յիշատակին:

Ճաշկերոյթ պատարագի օրհնութիւն:

Ճաշկերոյթ պատարագի, սիրոյ սեղան՝
Espace Charles Aznavour
սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուի ընդհանուր հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու:

ՍԷՆ ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին՝

Հանդիսաւոր պատարագ ձեռամբ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԻՏԷԵԱՆԻ

Մատաղօրհնութիւն: Ապարոգութեանդ աւարտին թաղական խորհուրդը սիրոյ սեղանի մը շուրջ կը հրաւիրէ եւ կը հիւրասիրէ բոլոր ներկաները:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27· Տօն է Սբրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԱ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մանուճիւղին ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, կէսօրէ հաք ժամը 4–ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ–Գաչանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 ֆր. Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեանէ Արփիճ Փափազեանի յիշատակին, նաեւ Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեանէ 500 ֆր. տիկին Ա. Փափազեանի եւ տիկին Հանչէրեանի յիշատակին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերսկսի իր շաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ. 4–ին: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3ème

5–էն 12 տարեկան աշակերտներու համար: Արձանագրուելու համար, հեռաձայնել 01 44 59 23 50 թիւին:

⁂

Լիոնի

«ՀԱՑԿԱՋԵԱՆ»

ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի Հայկազեան Միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1, առաւօտեան ժամը 9–ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 9–էն 12, կէսօրէ վերջ՝ 14–էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ կէսօրուան ճաշէն, իսկ երթեւեկի սպասարկութիւն կարելի է նախատեսել ծնողքներու հետ համաձայնելով:

Ցաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել՝ եկեղեցւոյ Վարչանատունը.–

295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Սբրոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին
Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8ᵉ
Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ ձանձագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ.– 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

⁂

ԻՍԻ–ԼԷ–ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԵՒ ԳԼԱՄԱՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մանուճիւղին միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Երեքշաբթի, Սեպտ. 30, ժամը 19–էն 22·30, Իսիի հայ մշակոյթի տան մէջ, վեց տարեկանէն սկսեալ մանուկներուն, երիտասարդներուն եւ չափահասներուն համար:

⁂

La Croix Bleue des Arméniens de France (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au mardi 30 septembre. Les cours destinés tant aux enfants qu'aux adultes se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. — 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

— Préparation Bac;
— Niveau Bac;
— Adulte débutant;
— Adulte avancé.

Renseignements sur place aux heures de cours, au 01. 45. 29. 20. 18 ou auprès de Mme Guiragossian: 01. 46. 42. 45. 25 (le soir).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

⁂

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).
Date limite d'inscription : 30 Septembre.

⁂

Section AGNOUNI d'Asnières
REPRISE DES ACTIVITES

Samedi 27 Septembre
COCKTAIL — CEREMONIE
DE REMISE DE MEDAILLES
Salle Robert Lavergne à Asnières;
de 15h à 18h.

Du 3 au 6 Octobre
VOYAGE A LISBONNE.

⁂

SOIREE DANSANTE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

organisent
le Samedi 18 Octobre à partir de 20h30
UNE GRANDE SOIREE DANSANTE
avec l'*Orchestre G A ï D Z A G*
Buffet oriental
Salle des fêtes de Livry-Gargan
place François Mitterrand (RN 3)
Réservations aux :
01 43 85 90 12 ou 01 43 83 87 68.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26
VENDREDI
26 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԱՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73e ANNEE — N° 19.210 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·210

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՇԱՐԺԷՆՓԷՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 24/25)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՆԴԻՐԸ
ԿԸ ԿԱՐԳԱԽՈՐՈՒԻ՞
ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐԵՎԵՐՋ

ԻԹԱՆ — ԹԱՍ—ի հաղորդումին համաձայն Մինսկի խումբին նախագահներուն հետ այցելութեան ընթացքին Ֆրանսայի նախագահ Ժ· Վոժիէ յայտարարած էր որ իրենց խումբը մտադիր է մինչեւ տարեվերջ կարգաւորելու Ղարաբաղի հարցը: Նախագահ Հ· Ալիեւի հետ հանդիպումին Ժ· Վոժիէ յայտնած է թէ նախագահներն ալ պատրաստ են շարունակելու բանակցութիւնները այնքան ատեն որ հարկաւոր ըլլայ որոշ արձիւնքի հասնելու համար:

***

ՄԱՀ
Գ· ԹՈՆՈՒՆՑԻ

Սեպտեմբեր 22—ին յանկարծամահ եղած է ծանօթ դերասան եւ կինոդերասանի պետական թատրոնի վարչութեան նախագահ Գուրգէն Թոնունց: 75 տարեկան էր:

***

Ս· ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Սեպտեմբեր 23—ին, Ներքին գործոց եւ Ազգ· Ապահովութեան նախարար Սերժ Սարգսեան հանդիպում ունեցած է երիտասարդական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Նիւթ եղած է երիտասարդութեան հարցերով զբաղող կառոյցներու անբաւարար թիւը, յետոյ նախարարը պատասխանած է երիտասարդները յուզող մարզերու առնչուած հարցումներու:

***

ՉԱՐԵՆՑԵԱՆ ԷՋ ՄԸ
ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Ռուսաստանի Եարոսլաւ մարզին պետական դիւաններէն գտնուած է Չարենցի «Նա այրեց կապիտալը» խորագրով բանաստեղծութիւնը: Ան պահուած էր 1939—ին Վոլգեան ճամբարի կալանաւորներէն Հայկ Ներսիսեանի թղթածրարին մէջ: Բանաստեղծութիւնը գրկուած է ետեւան:

***

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ
ԼՂՀ—Ի ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Իսլամական Խորհրդաժողովը քննադատաբար արտայայտուած է ԼՂՀ—ի նախագահական ընտրութեան մասին: Ըստ ատենին ընտրութիւնը տեղի ունեցած է մինչդպրոցական օրինականութիւնը խախտելով, նաեւ հակասելով Մինսկի խումբին մշակած սկզբունքներուն: Ատենական մամուլին մէջ լոյս տեսած յայտարարութեան մէջ Ղարաբաղը ահազանգուած է որպէս «ադրբեջանական գրաւեալ տարածք» իսկ ընտրութիւնը «ապօրինական»:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Թեմ—Սթար եւ Վալանս 1—1 հատաւար արդիւնք մը արձանագրեցին 11—րդ օրուան մրցումներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ վերջնական լոյթ տուաւ 98—ի պիւտճէին որ պիտի ներկայացուի Ազգ· Ժողովին: Մօտ 15 միլիառ Ֆր·ի նոր տուրքեր կան, որոնց մէջ պիտի դանձուի ձեռնարկներէն եւ հինգ ընտանիքներէն, եկամուտի վրայ տուրքին դէղէը (միւվէ) կը չեչուի, պետական ծախքերը պէտք է նուազին, նաեւ կարգ մը նախարարութիւններու պիւտճէն, զլխաւորաբար՝ Պաշտպանութեան, Հանրային բացերը պէտք է 3%—ի իջնեն (ներքին արտադրութիւն) եւլն· եւլն·: Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ վնաս կրողը, անգամ մը եւս, միջին դասակարգը պիտի ըլլայ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, 478 հիւանդանոցներ «վտանգ» կը ներկայացնեն լուս Սիասնօ գ'Է Ավրնիր պարբերականին որ այս եղրակացութեան յանգած է երկու տարիներու մանրազնին քննութենէ մը ետք: Մատնանշուած գլխաւոր բաժանմունքները կը վերաբերին մանկաբարձութեան, վիրաբուժութեան, զգայապրկումի եւ դարձնումի: Այս յայտնութիւնները մեծ իրարանցում առեղծած են եւ կարգ մը հաստատութիւններ բողոք բարձրացուցած են, սխալները կը պնդեն, ուրիշներ կ'առարկեն թէ տեղեկագիրը նկատի ած ած է 1995—ի պայմանները, որոնք այսօր չկան եւլն· եւլն·: Ամէն պարագայի մէջ, ներկայացուած օրինակները մտահոգիչ են: Թերթը կու տայ ցանկը այն հիւանդանոցներուն «ուր ամէնէն աւելի կը մեռնին Ֆրանսայի մէջ»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, Սեպտեմբեր 25—ին, Մոսկուա մեկնեցաւ եռօրեայ այցելութեան մը համար, որու գլխաւոր նպատակները կը վերաբերին առեւտրական փոխանակութեանց, Ռուսաստանի բարենորոգումներուն եւ ՕԹԱՆ—ի: Փչուա թղթածրար մը կայ սակայն, այն է էֆիլիպր եւ այլ բարեխիղճական ընկերակցութեանց հինգ անդամներու անհետացումը կոլիկաս: Կ'ըսուի թէ պատանդ են Զէյէնիա: Մետրսէն սաւ Ֆրանքիէռ գիմում ըրած էր արդէն այս ուղղութեամբ Շիրաքի, որպէսզի միջամտէ եւ ճնշում բանեցնէ Մոսկուայի վրայ: Իր մէկ գործակիցը առեւանգուած էր Յուլիս 2—ին Նպզրան (Ինգուշիա) եւ Յուլիս 21—ին ՄՍՖ մէկ միլիոն տոլարի փրկագինի դիմում մը ատացած էր: Անկէ ի վեր ձայն չկայ:

ՖԻՍ—ի (Ալժերիոյ Փրկութեան Իսլամական ճակատ) բանակը հրադադարի հրահանգ տուաւ դեկոյցով մը որ հրապարակուեցաւ Սեպտեմբեր 24—ին: Ալժերական մամուլը անկիւնադարձ մը կը նկատէ այս նոր դիրքորոշումը, պայմանաւ որ արդիւնք ունենայ:

ՍԻՆ—ԼԱԶԱՐ կայարանի ուղեվարները 24 ժամէ 24 ժամ կ'երկարատգեն գործադուլի իրենց չարժումը եւ Սեպտեմբեր 25—ին երթեւեկը խանգարուած էր, ինչպէս նախորդ օրը: Դժգոհութիւնը միշտ կու պայ ճնշման ժամանակացոյցէն որ պէտք է գործադրուի չարթուն վերջ: Մարսէյլի մէջ ալ, հանրակառքերու գործադուլ մը կար Սեպտեմբեր 24—ին, իրեւ հետեւանք վարորդի մը դէմ գործուած յարձակման մը: Վարորդը թերացած էր չունով մուտք գործող անձի մը որ բերանակապ մը անցընէ չունին եւ իրրեւ պատասխան բուռն յարձակման մը ենթարկուած էր ենթակային կողմէ:

ՆԻԻ—ԵՈՐՔԻ Ագգ·ժողովին առջեւ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Վեդրին պաշտպանողականը ըրաւ ՄԱԿ—ի, չեչաելով թէ ինչ պարտք որ կայ անոր պէտք է վճարուի ամբողջութեամբ եւ առանց պայմանի (ակնարկութիւն Գլինթընի որ պարտքերը վճարելու համար նախապայմաններ կը դնէ): Կրկնեց որ Ֆրանսա միշտ կողմնակից է Ազահովութեան Խորհուրդի ընդլայնման (Ճափոնի եւ Գերմանիոյ անդամակցութեան):

ԹՐՔԱԿԱՆ զօրքերու 15 հազար հոգինոց միաւոր մը Սեպտեմբեր 23—ին հակաքիւրտ գործողութիւններու համար կրկին մտած է հիւսիսային Իրաք: Օգային ամրակոծումն ալ թիրախ առած է ՓՔՔ—ի բանակավայրերը: Թրքական ուժերը իրաքեան հողին վրայ յառաջացած են մինչեւ քսան քիլոմեթր: Գործողութիւնը հետեւանք է վերջերս Հաքեարիի մէջ ինը թուրք զինուորի մահուան որուն պատճառ եղած էր ՓՔՔ—ի կողմէ ակնապատուած ճամբայ մը: Քրտական աղբիւրներու համաձայն թրքական ուժերու հիւսիսային Իրաքի գործողութիւնները պատճառ եղած են նաեւ քիւրտ քաղաքացիներու մահուան:

ԹՈՒՐՔԵՒԻՍՐԱՑԻ ծովային ոազմափորձերը յետաձգուած են հաւանօրէն Նոյեմբերի վերջին չարթուան: Լուրը հաղորդուած է ԱՄՆ—ու ծովուժի պատասխանատուներուն կողմէ որոնք եւս ռազմափորձերուն պիտի մասնակցէին որպէս դէտ: Կը կարծուի թէ յետաձգումի որոշումը տրուած է Թուրքիոյ դիմումով, չվշտացնելու համար արաբական երկիրները որոնք խստիւ հակազդած էին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՊՈՒԱՆԱՏԱՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21-Ի ՏԱՔ ԱՊՈՒԻՐԻՆ ՊԱՂ ՁՈՒՐԸ, ԿԱՄ...

Ինչպէս սովորութիւն դարձած է այլեւս, այս անգամ եւս, Հայաստանի փաթիլի դեսպանատունը կարելիը ըրաւ անկախութեան տօնի նշումներով միացնելու խանդավառութեան պաշտօնական եւ ժողովրդական մասերը:

Նախ օրուան առթիւ դեսպանատան նախաձեռնութեամբ համերգ մը տրուեցաւ ուր հայաստանցի երեք երիտասարդ արուեստագէտներու նուագով խանդավառութեան առաջին ալիք մը ծաւալեցաւ: Այնքան ալ կարեւոր չէր ատոր համար ձեռնարկին զուտ երաժշտական արժէքը· կը բաւէր որ այդ օրը աւելի քան երբեք տասնամեակ ետք վերագտնուած Հայաստանի անկախութեան վեցերորդ տարեդարձն էր: Որքա՞ն կարօտ, արցունք, մորմոք ու անձկութիւն կապուած էր այդ երկու բառով տարազուած երազին· Հայաստանի անկախութիւն: Եւ բնական էր որ Գորբօ սրահը ծայրէ ծայր լեցուցած բազմութիւնը տասնամեակներու անհամբերութեան համազօր խանդավառութեամբ ծափահարէր յաջող արուեստագէտն ալ, նուագ յաջողն ալ:

Յաջորդ օրը դեսպանատունը եղաւ խնդակցութեան վայրը, պաշտօնականին ու անպաշտօնին նոյն համելի միասնութեամբ: Օտար երկիրներու պաշտօնական ներկայացուցիչներուն հետ շնորհաւորութեան հերթին էին հայ գաղութին կազմակերպութիւններէն, մամուլէն, հասատատութիւններէն ալ դէմքեր: Այդֆանով ալ չգոհանալով, դեսպանատունը յայտարարած էր թէ ընդունելութիւններու առաջին մասին աւարտէն ետք, պիտի հիւրընկալէր ներկայացուցչական, պաշտօնական ամէն հանգամանքէ զուրկ այցելուներ ալ: Իսկապէս յարմարագոյն կարգադրութիւն մը, հասարակաց խանդավառութիւններու հիշդ արժեւորումին համար:

Տպաւորութիւններու այս տարբ վերջակէտով պիտի փակուէր անկախութեան Զ· տարեդարձին փարիզեան երկօրեան եթէ անոր վրայ սառ ջուր չլեցներ 12 տոդնոց գրութիւն մը: Ան գետեղուած էր երկծալ փոքր էաբտի մը մէկ երեսին: Թարտ մը որուն ճակատին վրայ կար Հայաստանի Պետութեան գիւանձայնը, Fête Nationale de la République d'Arménie - 21 Septembre արձանագրութեամբ: Միւս երեսներուն վրայ ալ տեղ գտած էին նոյն տողերուն փրանսերէն եւ անգլերէն տարբերակները: Պարբերութիւն մըն էր, առնուած Ու· Սարոյեանի ծանօթ մէկ արտայայտութենէն ուր կը պանծացուի հայ ժողովուրդին տոկուն ճակարագիրը: Այդ էաբտը բաժնուեցաւ Սեպտ· 21—ի համերգին ու յաջորդ օրը դեսպանատան ընդունելութեան հարիւրաւոր ներկաներուն:

Թաբտին «հայերէն» երեսին 12 տողերը իբրեւ թէ գրուած են աբեւմտահայերէն եւ դասական ըլլալու ճիգ մատնող ուղղագրութեամբ մը: «Իբրեւ թէ»ն եւ «դասական ըլլալու ճիգ մատնող» բացատրութիւնները հիմ ունին այդ 12 տողին ուղղագրական եւ լեզուական 12 սխալները: Ամէնէն կարճ երկու նախադասութիւններ միայն սխալէ զերծ են:

Առաջին հակազդեցութիւնը, բնականաբար, ընդվզումն էր, ի տես ամէն առիթով «սրբազան», «պապենական», «ոսկեդիրիկ» որակուած ազգային մեր առաջին նուիրականութեան՝ հայերէն լեզուին եւ անոր մաշտոցեան ուղղագրութեան այդ աստիճան անարգ խայտառակումին· ան ալ հայկական պետականութեան գինանշանին շուրթին տակ: Կայիք ուրիշներ որոնց մօտ ընդվզումէն աւելի ծանր կշռեց դառնութիւնը, հանդէպ՝ արժանաւորութեան բացակայութեան որ ա՛յդ մակարդակին վրայ յայտնուած էր, այնքան բացառիկ առիթով մը:

Սակայն, եթէ ոչ աւելի լաւատես, աւելի գործնապաշտ մօտեցումի մը փորձը այլ բան կրնայ նշմարել, ափի մը մեծութեամբ այդ էաբտին հայերէն տողերուն ընդմէջէն: Արդեօք, այդ ձեւով նրպատակը հետապնդուած չէ՞ր ուղղագրութեան ազգային վէճին անաարկելի փաստ մը բերելու· ցոյց տալու որ 70 տարի խորհրդային «ուղղագրութիւն»ը գործածող մը 12 տող 10 տառասխալով միայն կրնար գրել· հետեւաբար, խելացութիւնը հրաժարիլն էր դասակարծին վերադառնալու պնդումէն, երկու չարեաց փոքրագոյնը ուենենալու իմաստութեամբ:

Գործնապաշտ նոյն մօտեցումը զարգացընելով նոյնիսկ կարելի է գնահատական խօսք ըսել երեւոյթին մասին: Ուղղագրութեան վէճին այնքա՞ն համոզիչ այս մասնակցութենէն զատ, դեսպանատուր հետատեսութիւնն ալ ունեցած էր կանխարգիլելու ուրիշ վէճ մը որ կրնայ օր մը ծագիլ, այս անգամ երկու լեզուները միացնելու հետանկարով: Չէ՞ որ արդէն կան նման անհեթեթութեան գիտական հանդերձ ձեւղներ: Մինչդեռ, տեսնելէ ետք Սեպտեմբեր 21—ի էաբտին «հայերէն»ը, ոչ ոք կրնայ յանդգնիլ լեզուական միութեան առաջարկ բերելու:

Ինչ կը վերաբերի Ուիլիըմ Սարոյեանին, բարի հսկան կը ներէ անշուշտ որ նման ազգօգուտ նպատակի մը համար իր անունն ալ 2—3 տառասխալով գրուած ըլլայ···:

Թ· ԱՐՓԻ

ՀԱԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃԱԿԱՏԸ

Ադրբեջանի քարիւղին քաղաքական հեռանկարները ԱՄՆ–ու աչխոյժ հետաքրքրութիւն մը կեդրոնացուցին Բաքուի վրայ: Քարիւղին ճամբով Ուաչինկթըն թէ՛ տնտեսական չատ չհասուր դրծառնութիւններու դլխաւոր կողմ կ'ըլլար եւ թէ աւանդարար ռուսական ազդեցութեան դօտի նկատուած կովկասեան չրջանին մէջ ներկայութեան առիթ կը դանէր: Ընդհանուր այս արժեւորումին մէջ մեկնարանուեցաւ Հայաստան – Ռուսաստան վերջին համաձայնագիրն ալ որ Մոսկուայի մէջ ստորագրուեցաւ նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի եւ Բ. Ելծինի կողմէ. յատկապէս հոն տեղ դրուած վինուորական դործակցութեան յօդուածը հայեւռուս ճակատի մը յայտարար նչանը նկատուեցաւ Բաքու – Ուաչինկթըն յարաբերութիւններու սերտացումին դէմ:

Ուժերու այսպէս կարդաւորուած համակարդը կռահել կու տայ ինչպէս Բաքու – Մոսկուա լարում մը որուն վատը եղան արդէն Ադրբեջանի նախագահի խորհրդական Գիւլիզադէի մեզադրանքն արտայայտութիւնները Մոսկուայի հասցէին, նոյնպէս ալ Երեւան – Ուաչինկթըն հակադրութիւն մը:

ԱՄՆ–ու արտաքին քաղաքականութեան մարդին մէջ հեղինակութիւն նկատուած երկու եռամսեաններու՝ ամառնային թիւերուն մէջ լոյս տեսած երկու յօդուածներ յատակօրէն ցոյց կու տան ոչ թէ հակադրութիւն, այլ ուղղակի բաւական բծախնդրութեամբ յարդարուած ճակատ մը Հայաստանի դէմ:

Առաջինը «Ֆորէյն Աֆէրզ»ն է որուն մէջ Զպիկնիեւ Պրզեզինսկի ստորագրութեամբ գրութիւն մը տեղ դտած է «Եւրասիոյ համար աչխարհամարտավարութիւն մը» խորագրուած գրութիւն մը: Տոզատակի ծանօթութեամբ մը կ'ըսուի թէ ան առնուած է հեղինակին «Ճատրակի մեծ տախտակը հատորէն»: Զ. Պրզեզինսկի ազդային ապահովութեան հարցերով նախագահի օդնական եղած է 1977–81: Ներկայիս Ճ. Հոփքինս համալսարանին մէջ արտաքին քաղաքականութեան դասախօս է, միեւնոյն ատեն խորհրդական՝ Մարտավարական եւ միջդդային ուսումնասիրութիւններու կեդրոնին:

Գրութիւնը կը ծանրանայ Եւրասիոյ մէջ նոր աչխարհառազմավարութիւն մը մչակելու կարեւորութեան վրայ, դլխաւոր նպատակ ունենալով ԱՄՆ–ու տիրական տեդը եւ դերը: Կը վերլուծուին տուեալ չրջանին մէջ կարեւոր ներուժի տէր նկատուած Չինաստանի, Հնդկաստանի տուեալները, հեռանկարները, ձախողի զարդացող ընթացքը եւ անջատ կը լուսի մը մէջ ձեռք կ'առնուի չրջանի հարաւային գօտին: Այդ չրջանին առընչուած առաջին հատատումը այն է որ կայուն իրավիճակի մը հեռանկարով, –յատկապէս Կովկասի եւ Կեդր. Ասիոյ մէջ–, ԱՄՆ պէտք է ուչադիր ըլլան Թուրքիան չկորնցնելու, միեւնոյն ատեն Իրանի հետ յարաբերութիւնները բարւոքելու ճամբաներ փնտռելով: Եթէ Թուրքիա եւրոպայէն դուրս ձդուի, ա՛լ աւելի պիտի հակի դէպի իսլամութիւն եւ մօտենայ Կեդր. Ասիոյ չրջաններուն: ԱՄՆ պէտք է ազդեցութիւն բանեցնէն Եւրոպայի վրայ, զայն մղելու որ Թուրքիան նկատէ եւրոպական պետութիւն մը, որպէսզի երկիրը դէպի իսլամականութիւն չդիմէ: Անդարայի հետ կասպեան ատդանին եւ Կեդր. Ասիոյ առընչուած հեռանկարներու մասին կանոնաւոր խորհրդակցութիւններու չնորհիւ ԱՄՆ–ու ռազմավարական գործակիցը ըլլալու արտօնութիւնը պիտի ունենայ Թուրքիա: ԱՄՆ նաեւ պէտք է զօրավիդ կանդնին որ Բաքուի քարիւղին խողովակաչարը կառուցուի դէպի Միջերկրականի Ջրգական ձկ'ճան նաւահանդիստը որպէս ուժանութի այդ պաչարներուն արտաբերման գլխաւոր ուղի:

ԱՄՆ–ու չահերուն հակառակ կը նկատուի Իրանի հետ թշնամութեան կատուի Իրանի հետ թշնամութեան կատուի տեւականացումն ալ: Հայաստանի հաւանական հոլովոյթ մը պէտք է հիմնուի անկայուն չրջապատի մը մէջ Իրանի կայունութեան ռազմավարական փոխադարձ չահուն ճանաչումին վրայ, երկու երկիրներուն կողմէ:

Երկրորդ եռամսեան «Նէյչընըլ Ինթերէսթ»ն է որուն Կովկասի եւ Կեդր. Ասիոյ Թղթակիցը Թոմըս Կոլց որ նաեւ Թղթակցութիւններ կը ղրկէ «Ուաչինկթըն Փոսթ»ին, «Նիւ–Եորք Թայմզ»ին, եւլն., կ'ըսուի թէ մօտ ատենէն պիտի հրատարակէ Ադրբեջանի մասին դիրք մը:

Ինը էջնոց յօդուածը կը սկսի անկախ Ադրբեջանի մայրաքաղաքին նկարադրականով: Սրճարաններով, վաճառատուներով, ակումբներով, եւլն., չատ եռուն կեանքի մը պատկերը կը դծուի նախ: Ուչադրաւ են քարիւղի միջազդային կեդրոնութիւնները եւ դեսպանատուները որոնց մէջ կը մասնանչուի իսրայէլեանին եւ իրանեանին ներկայութիւնը: Ապա բաւական մանրամասն պատմականը կ'ըլլայ անկախութեան վերամեայ ընթացքին:

Գրութեան գլխէն կէսէն անդին ամենայն խստութեամբ նիւթ կ'ըլլան Ադրբեջան – Հայաստան – Ղարաբաղ եռանկիւնը, անոնց յարաբերութիւնները եւ ԱՄՆ–ու քաղաքականութեան վրայ անդրադարձները: Կը բաւէ նչմարել թէ պատերազմին մէջ Ադրբեջանի բաժինը կը նկատուի պաչտպանողական, իսկ Հայերը չուրջ 25%–ը գրաւած են ադրբեջանական տարածքին, ներառեալ Ղարաբաղը: Գաղթականներու թիւ կը տրուի մէկ միլիոն եւ կը ժխտուի Հայաստանին կիրարկուած ադրբեջանական չրջափակումի մը տուեալը:

Մօսլէյ եռամսեան ամերիկեան քաղաքական չրջանակներու մէջ Հայկ. համադումարին եւ հայկ. լոպիական գործունէութեան մասին, Թ. Կոլց կը թուէ հայանպաստ կեդրոնածքի տէր ծերակուտականներու անունները: Կ'ըսուի ապա թէ Հայաստան եւ Ղարաբաղ Իսրայէլէն եռամսեան, ամերիկեան օժանդակութեան մեծադոյն բաժինը կը ստանան. 1992–էն ի վեր պաշտօնապէս տրուած 600 միլիոն տոլարին հետ կը յիչուին նաեւ ԱՄՆ–ու հայկական Սփիւռքին միջոցով ղրկուած կարեւոր դումարները: Այս բոլորը կը ներկայացուին որպէս ամերիկացի հարկատուին ղրպանէն վճարուած դրամներ, մինչ Գլինթըն 90' միլիոն տոլար մը չատացած է Բաքուի փոխանցել «եւեւի դանէն»: Ակնարկելով Ադրբեջանի տրուած ամէն եօթը տոլարին փոխարէն մէկ տոլար ալ Ղարաբաղին օժանդակելու մարդասիրականէն զատ քաղաքական նկատուած որոչումին, Թ. Կոլց կը մէջբերէ Ադրբեջանի Ուաչինկթընի դեսպանին հակադրեցութիւնը. ան ըսած է թէ ամէն եօթը Ադրբեջանցիէ մէկը ապաստանեալն կայութեան մէջ է իր երկրին մէջ, մինչ ոչ մէկ Ղարաբաղցի Հայ նոյն օրինավիճակը ունի այսօր:

Ադրբեջան դժգոհ է անչուչտ ամերիկեան օժանդակութեան այս ձեւի բաչխումէն, բայց երբ Մ. Օլպրայթ իր նչանակումէն եառ թելադրեց փոխել կացութիւնը, հայկական վերոյիչեալ երկու կազմակերպութիւնները ազմուկ յարուցանելով յայտնեցին հայկական չրջանակներու դժգոհութիւնը: Այնպէս որ թէական է թէ Արտաքին նախարարութիւնը պիտի յաջողի՞ կացութիւնը փոփոխութեան ենթարկել: Այս հարցականը կրնայ հետաքրքրութիւն պատճառել քաղաքական գործունէութիւն տանող հայկական կազմակերպութիւններու, բայց անոնք ճիշդ ճամբու վրայ չեն, ըստ յօդուածագիրին: Հայաստան աւելի խելացի ընթացք ունեցած պիտի ըլլար եթէ հետամուտ ըլլար յաւ յարաբերութիւններ մչակելու կարեւոր դրացիի մը հետ: Սակայն տարի չդոյութեան հետ 907 թիւ յօդուածը որով կը կարգադրուի ԱՄՆ – Հայաստան եւ Ադրբեջան օժանդակութիւնը, Գոնկրէսէն վարչապետի մը պաչտօնավարութեան առաջին 100 օրերը կարեւոր փորձաքար կը նկատուին անոր յետագայ գործունէութեան: Ցրանսական հարցախոյզներու 51% նպաստաւոր արդիւնքէն զատ Լ. Ժոսփէնի դրական արժեւորում ստացած է արտաքին չրջանակներէ ալ:

Մատրիտի «Էլ Մունտո»ն օրինակ, նախ կը մատնանչէ ընտրատարածքի խոստումներուն չարդուած կէտերը. սեփականաչնորհումներու ատարտ յայտարարուած էր, նորերու ձեռնարկուեցաւ. խոստացուած էր խտակեցութեան չրխիկ յարդելու համար դրամական միութեան հանրային պարտքը 3%–ի սահմանափակելու պահանջը. բայց դեղչուեցաւ մչակոյթի պիւտճէն: Յանձնառութիւն կար, Տըպրէի եւ Փասքուալի կողմէ պատրաստուած ներդաղթի օրէնքները չեղեալ յայտարարելու, բայց միայն սրբագրութիւններ եղան, եւլն.: Ասոր քով 4%–ի յաւելում ունեցաւ նուազագոյն աչխատավարձը, աչխատանքի ծրագիր մը պատրաստուեցաւ, կայ հին բնակարաններու նորոգութեան որոչումը, եւլն.: Ասոնց հետ հանրային կարծիքը դրական տպաւորած ազդակներ կը նկատուին Լ. Ժոսփէնի խոհեմ ընթացքը ու իր ըրածին, եւ չըրածին մասին պարբերէն տուած բացատրութիւնները: Այս առումով, Թերթը համեմատականի մըն ալ կը դիմէ նախորդին հետ, դրելով որ եթէ Ա. Ժիւպէ իր քաղաքականութիւնը ամէնէն ձախորդ ձեւով հրամցնողը եղաւ, Լ. Ժոսփէնն յայտնուեցաւ իրը ամէնէն լաւ յարդարումով ներկայացնողը:

Այսօր Ֆրանսացին ըմբռնած է թէ Եւրոպայի Միութիւնը չարժելու լայն տարածք մը չի ձգեր անդամ պետութիւններու դեկավարներուն որոնք իրարմէ չատ տարբեր միջոցներու դիմելու կարելիութիւնը չունին: Եւ աչակոդմեան ճակատը իսկ կը դնահատէ այս իրականութիւնը ընկալելու Ժոսփէնի արագութիւնն ու անկեղծութիւնը:

Սպանիոյ մէջ սկիզբը վախեր, վերապահութիւններ յայտնուած են, Ժ.–Փ. Շեվէնմանի Ներքին նախարար նչանակումով, հակահարեկչական պայքարին դէմ Ֆրանքեւսպանական գործակցութեան յատպայ փուլերուն համար: Բայց առաջին հարիւրօրեակին փորձառութիւնը ցոյց տուած է որ վախերը հիմ չունին:

Թերթը կ'եդրակացնէ թէ առաջին փորձաքարը արդէն Լ. Ժոսփէնի անձին մէջ պետական մարդու յատկանիչները յայտնաբերած է:

Այս մօտեցումէն եառ, բաւական խիստ դատումներով միւս բեւեռին վրայ կը յայտնուի «Ինթերնէյչընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ը: Թերթը Ժ.Փ. դարուն խրած մընացած ըլլալով կ'ամբաստանէ Ֆրանսան, ըսելով որ ոչ մէկ երկրի մէջ անցեալը այնքան օրհասար ներգործութիւն ունի, որքան հոն: Վարչապետին տնտեսական նոր քաղաքականութիւնը ոչինչով տարբեր կը նկատուի 200 տարի առաջուանէն երբ նոյնպէս Ֆրանսա կը մերժէր ընդունիլ տնտեսական փոփոխութիւնները: Կը չեշտուի Փարիզի հովանաւորող եւ պետական միջամտութեան ենթակայ տնտեսական նախընտրութիւնը եւ անկեւսափոխներու տնտեսական ազատականացումի, ազատ փոխանակութեան կողմնակից դիրքին տարբերութիւնը:

Ժ.Փ. դարուն յեղափոխութիւններու հրատապ չրջանին իսկ կարգ–կանոնը պահպանելու Ֆրանսայի մտասեւեռումը նախաքայլ կը համարուի այսօրուան «ընկերային բեկում»ին: Ինչպէս, կ'ըսուի, իրենց անցեալ դարու նախորդները, ներկայի Ֆրանսացիներն ալ, ձախակողմեան ըլլան թէ աչակողմեան, կ'ենթարկուին հատուածներու չահերուն. երկաթուղիի բանուորներուն, օդային պինդերու ընկերութիւններուն, հոդապործներուն, եւայլն: Այս համատեքստին զուգահեռ կը նկատուի Լ. Ժոսփէնի ընթացքը երբ կ'ըսէ թէ սեփականաչնորհումները դադեցնելով, նոր աչխատատեղիներու պայմանները տրամադրելով, աչխատանքի չաբաթական տեւողութիւնը կրճատելով կարելի է խուսափիլ փոփոխութիւններէ: Թերթը կը նախատեսէ որ ձեռնարկուած անտեսական միջոցները պիտի օդնեն երկրին կառուցային հակայական հարցերը քօղարկելու: Ոմանք կը հաստատեն թէ վարչապետը ի վերջոյ պիտի ձեռնարկէ քանի մը վարանոտ բարեփոխումներու եւ թէ տեսիլքները պիտի վստահին ընկերվարական կառավարութեան մը: Այսուհանդերձ, Ժոսփէն կը նկատուի դեկավար մը որ աւելի մօտիկ կանգնած է Ժ.Փ. դարուն, քան՝ ԻՍ.–ին:

ՔԱՂՀԱՆ

Լ. ԺՈՍՓԷՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՐԻՒՐՕՐԵԱԿԻՆ ԴՈՒՐՍԻ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

նոյն վերաբերումբ կ'արտայայտէ Բաքուի բոլոր կառավարութիւններուն հանդէպ անկախութեան վեց տարուան ընթացքին. անտարբերութենէ իսկ աւելի ժխտական կը նկատուի այդ վերաբերումը, ըլլալով ուղղակի «թշնամական»:

Գրութեան վերջին պարբերութիւններուն մէջ նիւթ կ'ըլլայ Ռուսաստանէն Հայաստանի տրուած զէնքերու տարբը եւ Ռ. Քոչարեանի վարչապետի պաչտօնին կոչուիլը: Զինամթերքի յանձնումը բրնաբարում կը նկատուի Մոսկուայի, Երեւանի եւ Բաքուի կողմէ ստորագրուած՝ «Ոչ հիւլէական զինամթերքի երրորդական Ուխտ»ին: Կոլց կ'աւելցնէ թէ ինդրոյ առարկայ զինամթերքին մաս կը կազմեն ռազմական հրթռայլեր եւ մանդանդ Սքուտ հրթիռներ որոնք կրնան հարուածել Բաքուն:

Ինչ կը վերաբերի Ռ. Քոչարեանի Հայաստանի վարչապետ նչանակումին, կը տրուի այն տեսակէտը որուն համաձայնութիւնն է որ բնած է թէ նպատակ չունի ադրբեջանական քարիւղի արտահանումը թողլատրելու, այնքան առեն որ ճանաչում չդտնէ Ադրբեջանէն իրենց օրինաւոր անջատումը: Ատոր եռին կը նչմարուի խղդովակաչարին չրջանին մէջ բուռն պատերազմ մը բռնկցնելու եւ ատով Ադրբեջանցիները չախչախիչ պարտութեան մատնելու հայկական նպատակ մը, չնորհիւ ռուսական զինամթերքին: Ասիկա պիտի յանգեցնէ անոր որ Բաքու պիտի մղուի Ալիեւը փոխարինելու Կովկասի մէջ ռուսական չահերուն աւելի հարկատու քաղաքական դէմքով մը:

Հակահայաստանեան յայտնապէս ամուր ճակատ մը որ նաեւ ունի ծայր ատիճան ադրբեջանամէտ, Թրքամէտ ըլլալու յատկանիչը: Համառօտ անդրադարձ մը անդամ բաւական է նչմարելու թէ քանի՛ Լիպպոն կրնայ կրկնուիլ յառաջիկայ բանակցութիւններուն:

Իսկապէս չատ փափուկ կացութիւն մը Հայաստանի արտաքին գործերու մարմնին համար որուն ճակատումներու դեմին ալ բաւական նեղցած է, հակառակ Ռուսաստանի հետ ստորագրուած վերջին համաձայնութեան: Կը բաւէ յիչել ռուսեւրամեան Միութեան անդամակցելու ուղղութեամբ հաւաքուած մեծ թիւով բողոքագրութիւններու պարագան, որուն առթիւ մինչեւ իսկ մէկ միլիոն ստորագրութեան մասին կը խօսուի: Իսկ միւս կողմէ Բաքու ամէն միջոցի կը դիմէ խոչընդոտելու համար Անդարայի հետ որեւէ մերձեցում որ կրնայ չունչ առնելու բացուածք մը ըլլալ Երեւանի համար: Նոյն միջոցին Մինսկի խումբին պատուիրակութիւնները կու գան ու կ'երթան կարգադրմամբ միշտ նոյն յանկերգներով:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՔԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԺԱՆԻՔԻ ՇՔԱՆՇԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻՆ

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 12–ին, Մարսէյլի հայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ Կարօ Յովսէփեանի կը յանձնուէր Ազգային Արժանիքի ասպետի կարգի շքանշանը, որուած Կրթական նախարարութեան կողմէ, մեծարելու համար թուաբանութեան դասատուն, նաեւ քաջալերելու համար անոր գործունէութիւնը հայ ազգային թէ մշակութային դեռնի վրայ:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, շուրջ 300 հոգիի ներկայութեան, որոնց մէջ կային բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, ինչպէս՝ Լիւսիէն Վէյկան, նախագահ Պուշ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի, Ռոլան Պլում, երեսփոխան եւ ներկայացուցիչ քաղաքապետ Ժ.–Գ. Կոստէնի, կի Թեսիէ, երեսփոխաններ Սիլվի Անտրիէօ, Միշէլ Տառէ, Թաղապետական խորհուրդի անդամ, քաղաքապետարանի Ա. կազմը, երեսփոխան Ռ. Միւզըլիէ եւլն.: Հոն կին նաեւ հայ գաղութի ներկայացուցիչներ ինչպէս Կոմիտաս Վրդ. Պօճկեքեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իղնատիոսեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէրտէրեան, Նշան Աշկր. Քհնյ. Գալուստեան, Մակար Աշկր. Քհնյ. Նաճարեան, Վարդեվառ Քհնյ. Գասպարեան, վեր. Ժոէլ Միքայէլեան եւ ուրիշներ:

Երեկոյթը վարեց Ժապ Աւետեան, ներկայացնելով Կարօ Յովսէփեանը, որմէ յետոյ Փիէր Ղազարեան անդրադարձաւ ենթակային կեանքին կարեւոր կէտերուն, համեմա ծագումին որպէս զաւակ Ալբիւեան սերունդէն վերապրած հայկական ընտանիքի մը՝ հաստատուած Սէն–Լու, Մարսէյլի արուարձանը: Ան պակերտած է Սեւրի Մխիթարեան Հայրերու Սամուէլ–Մուրատեան վարժարանը, ապա ունեցած համալսարանական դաստիարակութիւն: Կանուխէն իր զարծօն մասնակցութիւնը բերած է հայ գաղութի կազմակերպչական աշխատանքներու, անդամ դառնալով մշակութային, մարզական կազմակերպութիւններու, Նոր Սերունդի, հիմնադիրներէն եղած է Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան որու այժմու նախագահն է: Հայաստանի անկախութենէն յետոյ եղաւ «Հայաստան» Հիմնադրամի հարաւային Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Հայաստանի ու Ղարաբաղի օժանդակելու համար: 1995–էն ի վեր Մարսէյլի քաղաքապետարանի խորհուրդի անդամ է 13 եւ 14–րդ թաղամասերու: Նշեց նաեւ որ կանոնաւոր աշխատակիցն ու թղթակիցն է «Յառաջ»ի 25 տարիներէ ի վեր: Շեշտեց նաեւ թէ իր բնակավայրն է, միշտ պատրաստակամ, հանձնառու, աղնիւ:

Կարօ Յովսէփեան չնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն, ըսաւ թէ կը պատկանի երկու մշակոյթներու եւ կը ջանայ ծառայել երուքին, յիշեց նաեւ իր ողբացեալ հայրը եւ ընտանիքը: Ան ըսաւ թէ իրեն եղած պատիւը կը բաժնէ գաղութին հետ, Հայ Մշակոյթի Տունը իրեն համար եղած է գործունէութեան մենաշնորհեալ վայրը, «Յառաջ»ը հայ լեզուի, մշակոյթի, ինքնութեան բերդը, իր գաղափարներու բեմը, իր յանձնառութեանց բաժնեկիցը: Շքանշանը նուիրեց իր հօր, միակ բացական սա պահուն իր ընտանիքէն եւ անոր ընդմէջէն այն սերունդին որ գարուն սկիզբը ապրեցաւ ահաւոր ջարդերը, տեսաւ անապատին դժոխքը, ուր ինք ալ երկու ամիս առաջ ուխտադնացութիւն կատարած էր: Եւ աւելցուց թէ ան միշտ հաւատարիմ եղած է եւ պիտի չարունակէ ըլլալ այդ սերունդին ձգած անժամանցելի հոգեկան, մշակութային, ազգային արժէքներուն:

Յանուն Հայ Մշակոյթի Տան, ժերար Շարճեան ամփոփ դիծերով նշեց Կարօ Յովսէփեանի բերած նպաստը հայ գաղութին պաշտպանութեան եւ ընդհանրապէս հայ արժէքներուն:

Կարգացուեցան չնորհաւորական հեռագիրներ, Հայաստանի դեսպան՝ Վահան Փափազեանէ, Ալէն Տէքանէ (13–րդ եւ 14–րդ թաղամասերու քաղաքապետ): Հուսկ Րովէ. Գալուստեան հաստատեց կատակարանութեամբ՝ Կարօ Յովսէփեան Հայ է եւ այդ անբուժելի հիւանդութիւնն մըն է եւ ըսաւ, համոզուած եմ որ այդ պատուանշանը իրեն համար վերջակէտ մը չէ, այլ ընդհակառակն, նոր եռանդի մը մեկնակէտը:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ ճոխ սեղանի մը շուրջ: Ֆրանսահայ գաղութի արժանաւոր անձերը մեծարելու առիթները քիչ են, պէտք է գիտնալ գնահատել:

Ց. Գ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻԽՆ

ԱԽԱՆԴՈՑԹԻ ՀԱՄԱԶԱՅՆ

Ս. Թ. Սեպտեմբերի 1–ին ԼՂՀ–ում տեղի ունեցան ՀՀ յաջորդ վարչապետի ընտրութիւնները:

*
**

ՄՈՆՈՒՄԵՆՏԱԼ

Վազգէն Մանուկեանը չուտով կը հրատարակէ իր «Երրորդ ուժի՝ դնացքից թռչելու բացառման ժամանակը» աշխատութիւնը:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ

ՄՈՒՐԱՏ ՊԵԼԿԷԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ «ՐԱՏԻՔԱԼ»Ի ՄԷՋ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ծանօթ լրագրող Մուրատ Պելկէ, որ միաժամանակ կ'անդամակցի Հելսինքիի Հայրենակիցներու Միութեան, «Րատիքալ» (Սեպտ.13) թերթի ամէնօրեայ իր սիւնակին մէջ իր ակնարկը կը սեւեռէ Կովկասէ ներս պատահած ազգամիջեան երեք հակամարտութիւններուն վրայ, որոնք են՝ Ղարաբաղի, Աբխազիոյ եւ Չէչնիոյ հարցերը: Ան կ'ընէ հետեւեալ արժեւորումները:

*
**

Հելսինքիի Հայրենակիցներու Միութեան մեր հերթական նիստի ղլխաւոր նիւթն էր Պալքաններու հարցը, բայց հոն նմանապէս հետաքրքրուած էինք Կովկասի հարցերով: Ժողովին կը մասնակցէր ճիա, որ բանախօսութիւններ սարքած էր Վրաստանի մեր ամառնային ղպրոցին մէջ: Իրեն հետ երկար խօսեցանք կովկասեան իրադարձութիւններուն մասին: Կ'երեւի թէ թրքերէնի մէջ ընդունուած «Գաֆ տաղերն արքասը» բացատրութիւնը Կովկասէն (Գաֆգաս) ծնունդ առած է: Այս բացատրութիւնը ցոյց կու տայ բարձր լերան մը եւրն մը նացած խորհրդաւոր հողամաս մը, որ անհասանելի է:

Երբ Խորհրդային Միութիւնը փլուզումի ենթարկուեցաւ, Կովկասեաներու բոլոր չրջաններուն մէջ բախումներ պատահիլ սկսան: Նախ ճանչցանք Ղարաբաղը: Հայերը, որոնք նախկին արեւելեան կայսրութիւններու տեղաշրման քաղաքականութեան զոհ տեղաշրուած էին Ադրբեջանի կեդրոնական մէկ հողամասին վրայ, եւ որոնք հոն տեղաշրուելէ վերջ իւրացուցած էին այդ հողամասը, տուին պատերազմի առաջին ազդանշանը: Երբ մենք այդ կռմները երթալով կը չանայինք այդ պատերազմին մասին տեղեկութիւններ քաղել, լսեցինք որ վրացական զօրամիաւորումները Սուխումի մտած էին: Ակնկա տեսակէտով մը կը նշանակէր ըսել՝ «Թուրքերը Աստփազար մտան»: Բայց Սուխումին այն վայրն էր ուր արխազ փոքրամասնութիւնը մեծ բազմութիւն կը կազմէր: Հոն ալ պատերազմը սկսաւ Աբխազներու ու Վրացիներու միջեւ: Աւելի վերջ ալ Չէչնիոյ պատերազմը եկաւ աւելնալ անոնց վրայ: Եւ այս երրորդը սասկութեան տեսակէտէ միւսները չուքի մէջ թողուց: Ատիկա հասկնալի էր, որովհետեւ Չէչէնները կը կռուէին Ռուսերուն դէմ:

Եթէ այս երեք իրադարձութիւններուն նայինք, կը տեսնենք որ անոնք հասարակաց կէտեր ունին: Օրինակ, երեք պարագային ալ՝ մեր դիմաց ունինք փոքրամասնութիւններ, որոնք կարդ մը իրաւունքներու ձեռքբերման համար կռիւ կը մղեն մեծամասնութիւններու դէմ: Ղարաբաղի մէջ Հայերը փոքրամասնութիւն կը կազմէին, բայց նոյնիսկ եթէ բոլոր Հայերը քով քովի բերենք, դարձեալ որպէս փոքրամասնութիւն կը մնան Ազերիներու դիմաց: Չէչէնիան ու Ռուսաստանն ալ բացարձակապէս բաղդատելի չեն իրարու հետ, բայց եթէ այդ հարցին նայինք «որպէս հոն ապրող Ռուսեր», խնդիրը կը տեսնուի տարբեր տեսանկիւնէ մը: Աբխազներն ալ իրենց բնակած վայրերուն վրայ երբեք մեծամասնութիւն չէին եղած Վրացիներու նկատմամբ:

Կրնանք եզրակացնել ըսելով որ պատերազմներու նախաձեռնարկները այս երեք հողամասերուն վրայ ասպարէզ կարղացին թիւով աւելի ուժեղ մեծամասնութիւններու դէմ: Եւ անոնք, չատերու զարմանք պատճառելով յաղթանակեցին: Ադրբեջան Ղարաբաղի դիմաց, Վրաստան Աբխազներու (եւ աւելի առաջ ալ Օսէթներու) դիմաց, իսկ հսկայ Ռուսաստանն ալ Չէչէնիոյ դիմաց անճար մնացին:

Երեք պարագային ալ, ապստամբները նպատակը՝ հողերու տիրանալ էր: Անոնք այլեւս, պարզ իրաւունք մը չէր որ կը փնտռէին, այլ գերիչխանութիւն կ'ուզէին այն հողերուն վրայ զորս իրենց մայր հայրենիքը կը նկատէին:

Բոլոր բախումներու կարեւոր արդիւնքներէն մէկը զարձաւ «գաղթ»ը: Հողի համար մղուած պատերազմներուն անխուսափելի արդիւնքն է այս: Ղարաբաղի մէջ միայն Հայերը մնացին, իսկ ադրբեջանաբնակ Հայերն ու Հայաստանաբնակ Ադերիները, Աբխազիոյ մէջ բնակող Վրացիները չատ դէչ պայմաններու հետ այլեւս գաղթելու ստիպողութեան տակ մնացին: Չէչէնիոյ մէջ ալ այսօր գիւրին չէ ապրիլ որպէս Ռուս:

Տկարներու դէմ հզօրներու այս պարտութիւնը ունեցաւ ուրիչ զարմանալի հետեւանք մըն ալ: Պարտուած գեկավարները իրենց երկիրներուն մէջ չարունակեցին մնալ իշխանութեան գլուխը: Ալիեւ եկաւ բուն պարտութենէն վերջ, բայց դինուորական չօշափելի յաջողութիւն մը չկրցաւ արձանագրել: Շեվարնաձէ Սուխումի հարցին մէջ պարտուեցաւ, բայց բան չփոխուեցաւ: Ալիեւ եւ Շեվարնաձէ կը չարունակեն մնալ որպէս անմրցակից նախագահներ: Գոնէ առ այժմ:

Երկուքն ալ, տեսակէտով մը՝ նաեւ Բորիս Ելծին, նախկին Խորհ. Միութեան կարեւոր անձնաւորութիւններն էին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Գ.

– Իրաւունք չունիս այստեղէն վռնտելու, եկեղեցին ազգին կը պատկանի... եկեղեցին ժողովուրդին է, պոռաց տաքցած մը:

– Այն ատեն մենք կը ցրուինք ուրեմն, բայց Մանուկ աղա, որովհետեւ ճնշման ներքեւ չենք կրնար որոշում տալ:

Աղարեւ ամէնէն կարճ ճամբան այն էր խնդրին վերջ տալու համար:

Թաղականները, իրենց գլուխը ունենալով Պօղոս Էֆէնտին, դուրս ելան եկեղեցիէն, մինչ ցուցարարները կը պոռային.

– կեցցէ՛ ժողովուրդը, կեցցէ՛ աշխատաւոր գասակարդը, անկէ՛ բռնակալութիւնը, եւլն.:

– Տղա՛ք, ա՛լ երթանք, գոչեց ընկերը կայծունի իր չուրջիններուն դառնալով, եւ յաղթական պատերազմէ մը գարձող զօրավարի մը պէս ուղղուեցաւ դէպի Պայքար լսարանը, մղիչ ընկերը Սուսերեանցը իր խումբովը ոչ նուազ յաղթական օրը որոշումը տրուէր ու խնդիրը լմնար ժամկոչին ճամբուելովը:

Երկու խումբերը յաղթանակ տարած ըլլալու անոչչ պատրանքը ունէին, թէեւ իրականութեան մէջ այդ պատրանքը արդարացնող բան մը չէր պատահած, Թաղականները մեկնած էին առանց որոշում մը տալու:

Անհամաձայնութիւնը ծայր տուած էր Թաղական Խորհուրդին մէջ: Մանուկ աղա եւ ուրիչ Թաղական մը՝ Սարգիս Էֆէնտի՝ կը պահանջէին որ ժամկոչը անմիջապէս ճամբուէր եւ զոհացում տըրուէր Մարգար Էֆէնտիին:

Իսկ Պօղոս Էֆէնտի եւ ուրիչ Թաղական մը կ'ընդդիմանային ու պաշտպանը կը կանդնէին Վարդան աղբօր: Ռափիկ աղա բացարձակ չէզոքութիւն կը պահէր:

Մարգար Էֆէնտի երբ լմացաւ Թաղական Խորհուրդի ապարդիւն նիստը, սաստիկ զայրացաւ: Ինք կը սպասէր որ նոյն օրը որոշումը տրուէր ու խնդիրը լմնար ժամկոչին ճամբուելովը:

Տիկին Սաթեն գրեթէ հիւանդ եղած էր իր կրած յուզումներէն եւ երկու օրէ ի վեր իր մօրը տունը գացած էր: Մարգար Էֆէնտի դիտաւորութիւն ունէր իրիկուան դէմ երթալու եւ կինը տուն բերելու:

Բայց ահա ժամկոչին խնդիրը առկախ մնալուն համար խո՛ղճ մարդը չէր համարձակեր երթալ իր կինը բերելու: Վատահ էր որ Սաթենի առաջին հարցումը պիտի ըլլար.

– Ժամկոչը ճամբուեցա՞ւ:

Եւ եթէ «ո՛չ տակաւին» պատասխանէր, սոսկումով կ'երեւակայէր յառաջ գալիք փոթորիկը:

Մարգար Էֆէնտի կը մտածէր թէ այս կացութիւնը չէր կարելի տեւել, հարկ էր վճռական բան մը ընել, արմատական միջոցներու դիմել:

Մարգ ղրկեց եւ իր տունը հրաւիրեց Մանուկ աղան, որուն վրայ վստահութիւն ունէր եւ գիտէր թէ Թաղական Խորհուրդին մէջ անկեղծօրէն իր դատը կը պաշտպանէր:

– Սա ժամկոչին խնդիրը տակաւին պիտի տեւէ՞, հարցուց:

– Էֆէնտիս· ի՞նչ գիտնամ, պատասխանեց Թաղականը, պզտիկ խնդիր մը պարապ տեղը այսքան մեծցուցին եւ ձեր ալ սիրտը կոտրեցին...

– Բայց վերջապէս ինչո՞ւ համար Պօղոս Էֆէնտին այսչափ ընդդիմութիւն ցոյց կու տայ կոր...

– Իր կնկանը ձեռքը գործիք եղած է, անոր խօսքէն դուրս չի կրնար կոր ելլել:

– Ամօթ չէ՞ իրեն... էրիկ մարդու մը կը վայելէ՞ իր կնոջ խելքովը կառավարուիլ:

Մարգար էֆէնտի այս խօսքերը կ'ըսէր առանց անդրադառնալու որ ինքն ալ գրեթէ նոյն կերպով կը վարուէր այս խնդրին մէջ:

Պահ մը լռելէ ետք յանկարծ գոչեց·

– Ենթադրենք որ Պօղոս էֆէնտի իր կնոջ դրդումով այսպէս կը վարուի, իսկ դո՞ւք... դուք ալ անոր հրամաններուն կը հնազանդիք:

– Մարգար էֆէնտի, դուք լաւ գիտէք որ ես առաջին օրէն ժամկոչը ճամբելու կողմն էի եւ մինչեւ հիմակ ալ այնպէս եմ ու ասոր համար բաւական մեծ կակ վէճեր ալ ունեցանք Խորհրդարանին մէջ, բայց ես առանձին ի՛նչ կրնամ ընել...

– Լսեցի որ ուրիչ Թաղական մըն ալ քեզի համակարծիք է եղեր...

– Այո, բայց Թաղականին մէկն ալ Պօղոս էֆէնտիի կողմն է եւ որովհետեւ Ռափիկ աղան ալ բոլորովին չէզոք կը մնայ կոր, կարելի չէ բացարձակ մեծամասնութիւն կոդմել:

– Ո՞վ է տեսնեմ սա Պօղոս էֆէնտիին կողմը բռնողը:

– Էֆէնտիմ՝ Միւսիւ Գարեգինը... Գարեգին Կրիկեան:

– Նէճի՞ է այդ մարդը:

– Սամիկեան վաճառատան առաջին գրագիրն է:

– Սամիկեան Հաճի Յակո՞ր էֆէնտիին գով, գոչեց Մարգար էֆէնտի:

(Շար· 14)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Ադամեան ընտանիքէն 400 Ֆր. ի նպաստ իր զպրոցին, փոխան ծաղկեպսակի, տիկին Նորա Գազանճեանի մահուան առթիւ։

***

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է 200 ական Ֆր. Պ. Ազամ Անթապլեանէ եւ Տիկին Սեզարէ Հէքիմեանէ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱՐԱԹՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերսկսի իր շաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ. 4–ին։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3ème

5–էն 12 տարեկան աշակերտներու համար։ Աւելցնելով հեռաձայնել՝ 01 44 59 23 50 *թիւին։*

***

LYON

Rentrée scolaire
de l'Ecole hebdomadaire
HAÏGAZIAN
aura lieu :

MERCREDI 1er OCTOBRE à 9h

40, rue D'Arménie — 69003 Lyon

Les cours auront lieu de 9h à 12h et de 14h à 16h. Possibilité de cantine sur place et éventullement un ramassage scolaire par quartier à la charge des familles. Le regroupement par quartier permettra une réduction du coût pour les familles.

Renseignements et inscriptions :
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

***

ՄԱՐՍԷՅԼ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք, Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր զպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. – 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63։

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ
Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտ. 1–ին։

Արձանագրութիւնները պիտի կատարուին նոյն օրը, ժամը 14–էն սկսեալ։

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել զպրոց. –

4, rue Komitas, 94140 Alfortville
Tél. : 01 48 82 45 96 / 01 43 78 92 91.

***

ԱՆԹՈՆԻ

Անթոնիի միօրեայ վարժարանին դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1–ին, ժամը 14–էն մինչեւ 17։

Կրնան արձանագրուիլ 5 – 14 տարեկան երախաները, իսկ երեկոյեան՝ չափահաս պատանիները։

– *Հայերէն լեզու, խօսելու վարժութիւն,*
– *Երգ,*
– *Կրօնք,*
– *Պար,*
– *Թատրոն։*

Մի՛ վարանիք ուղարկելու ձեր զաւակներն ու թոռները։

Արձանագրութիւն՝ նոյն օրը. –
9, rue Velpeau (métro Croix de Berny)
Tél. : 01 42 37 36 35

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

Սեպտ. 28, Կիրակի օր, Արնուվիլի Վարպետ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան տօնին առթիւ Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՏԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին։

Հոգեհանգստեան մատուռը պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հանգուցեալ առաջնորդաց ննջեցեալներու յիշատակին։

Աւանդական մատաղի օրհնութիւն։

Յաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝
Espace Charles Aznavour
սրահին մէջ։

Սիրով կը հրաւիրուի չրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու։

ՍԷՆ ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 28–ին՝

Հանդիսաւոր պատարագ ձեռամբ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆԻ

Մատաղօրհնութիւն։ Ապրուստի անուան թաղական խորհուրդը սիրոյ սեղանի մը չուրջ կը հրաւիրէ եւ կը հիւրասիրէ բոլոր ներկաները։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27· Տօն է Սբրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԾԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԾ. ԹՈՇՃԵԱՆ

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.

Renseignements et inscriptions :
au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ

ԱԼԵՔՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
1997 – 1998

Միօրեայ Վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30–ին։

– Հայերէն լեզու,
– Պարալօրէայի ճիւնութեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
– Թատրոն։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14–էն 18։

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 Paris
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈՎԵՇԱՆԳԻՍՏ

ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուրվար Օտտոյի Լիոն Սաուճի մասնաճիւղը, պատրաստ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կատայ իրմէ յատկապէս ընկերութիւններու յիշատակին, Կիրակի, Սեպտեմբեր 28, ժամը 10–ին Պուրվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները։

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise
son GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h
dans les Salons
du Casino de Charbonnières
«Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino

Soirée animée par les Orchestres
Daniel GIRAUD et *ARAX*

Vente des billets: 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h

— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

TELEVISION

FRANCE 2
Dimanche 28 Septembre à 9 heures 30 :
Les plus beaux monastères arméniens.

le Centre Culturel
SAINT MESROB

EXPOSITION DES OEUVRES DE
Haroutioun YEKMALIAN
PAYSAGES URBAINS
(Technique mixte: aquarelle
et graphisme à l'encre de Chine)
du 1er au 10 Octobre
Vernissage: le mercredi 1er octobre
à 18 heures 30.

Horaires de l'exposition :
En semaine: de 17h à 20h;
samedi 4 et dimanche 5 octobre:
de 15h à 20h.

Au Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
— Entrée libre —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղն ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, կէսօրէ հաք ժամը 4–ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

***

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).
Date limite d'inscription : 30 Septembre.

***

SOIREE DANSANTE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

organisent
le Samedi 18 Octobre à partir de 20h30
UNE GRANDE SOIREE DANSANTE
avec l'*Orchestre G A ï D Z A G*

Buffet oriental
Salle des fêtes de Livry-Gargan
place François Mitterrand (RN 3)

Réservations aux :
01 43 85 90 12 ou 01 43 83 87 68.

SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
À PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·211 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 73e ANNEE — N° 19.211

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ԱՆԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՍՐԱՑԷԼԻ ԴԷՄ

Ուաշինկթընի «Երկաթեայ տիկինը»ը չը-կրցաւ մեղմել Իսրայէլի վարչապետին անզիջող կեցուածքը: Այս վերջինը նոյ-նիսկ չհնչ-չնորհք պատասխան չտուաւ տիկին Օլպրայթի կրկնակի պնդումներուն որ հրաժարի միակողմանի քայլե-րէ որոնք Պաղեստինցիներու կողմէ որ-պէս պրպտութիւն կ'ընկալուին: Ընդհա-կառակը· այն պահուն իսկ երբ Մ· Օլ-պրայթ կը մեկնէր մերձաւոր Արեւել-քէն, երեք հրեայ ընտանիքներ կը տե-ղաւորուէին արեւելեան Երուսաղէմի ա-րաբական թաղին մէջ չհնչ մը:

Ճիշդ է որ Նեթանիահու յայտարա-րեց թէ ներկայիս այդ չրջանին մէջ հր-էական թաղ մը կառուցանելու խնդիր չկայ· նոյնիսկ փափաք յայտնեց որ այդ երեք ընտանիքները դուրս հանուին անկէ: Սակայն, փաստաբաններու կար-ծիքը կը յայտնէր թէ անոնք ամենայն օրինաւորութեամբ տիրացած են այդ բնակարաններուն: Վարձած են ամերի-կարնակ հրեայ միլիոնատիրոջմէ մը որ միլլոց մը առաջ չհնչը գնած է գաղտ-նօրէն, պաղեստինցի ընտանիքէ մը:

Նոյն միջոցին վեց արաբ ընտանիքնե-րու կը հրահանգուէր պարպել նոյն չըր-ջանի իրենց տուները որոնք պիտի քան-դուէին առանց հարկաւոր արտօնագրին կառուցուած ըլլալով: Աւելորդ է նշել թէ տարիներէ ի վեր իսրայէլեան իշխա-նութիւնները կը մերժեն չինութեան ար-տօնագիր տալ:

Ի՞նչ է պատճառը որ Նեթանիահու կըր-ցած է այնքան դիւրութեամբ անտեսել ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարին յանձնա-րարութիւնները: «Հա՛արեց» թերթը կը բացատրէ որ պատճառը ԱՄՆ-ու անզօ-րացումն է Իսրայէլի դէմ: 1956-ին, Սուէզի չրանցքին խնդրին օրերուն նա-խագահ Այզընհաուըր մէկ հեռագիրը բա-ւած էր որ Պէն Կուրիոն Սինայէն քաշէ իրենց ուժերը: Այսօր անհերեւակայելի է նման բան մը: Ատոր առաջին պատ-ճառը այն է որ ամերիկեան Գոնկրէսը հանրապետական եւ ժողովրդավար թեւե-րով միշտ վերապահ է Արաբներուն հան-դէպ ու ոչ մէկ համակրանք ունի Ա-րաֆաթին: Տարբեր չէ Ծերակոյտին ալ կեցուածքը· եթէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի իր վճռակամութեան մասին Արաֆաթ լուրջ փաստեր չտայ, օժան-դակութեան դռները պիտի չփոխան-ցուի: Կայ նաեւ Գոնկրէսի ընտրութեան պարադան: Տարիէ մը տեղի կ'ունենայ ընտրութիւնը որմէ ետք վոխ-նախագահ Ալ կոր երկրաւոր ընտրապայքարի պի-տի ձեռնարկէ յաջորդելու համար Պ· Գլինթընի: Ուրեմն, ժամանակը չէ ժըխ-տական տրամադրութիւններ արթնցնելու մթնոլորտը հրեայ ընտրողներու մօտ:

Արդէն, Գլինթըն Իսրայէլի վրայ ազ-դեցութիւն բանեցնելու լուրջ լծակներ ալ չունի: 15-20 տարի առաջ օժանդակու-թեան դռները խնդրոյ առարկայ չը-նել իմաստ մը կ'ունենար: Այսօր՝ ոչ: Երկրին տարեկան արտադրութիւնը 65 միլիառ տոլարի մօտ է· այսինքն՝ աւե-լի, քան՝ Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Յոր-դանանի եւ Պաղեստինի ներքին արտադ-րութիւնը: Ատոր քով չատ կչիռ չի կրնար ունենալ երեք միլիառի ամերիկեան օ-ժանդակութիւնը: Մնաց որ տակէ ԱՄՆ ալ ոչ մէկ չահ կ'ունենան: 1968-էն ի վեր որուան այդ օժանդակութեան 1,8 միլիառը պինուորական բնոյթի է ու կը յատկացուի ԱՄՆ-էն Իսրայէլի գնելիք պինամթերքին: Բնական է որ ամերիկ-եան պինարդիւնաբերութիւնը ուզէ ինչքան կարելի է շատ պինամթերք ծախել Իսրայէլի, որ ունի 50 միլիոն տո-լար արժողութեամբ (300 միլիոն Ֆր·): Պայմանագիրը ստորագրուած է Սեպտ· 24-ին Թուրքիա, Պաշտպանութեան Թուրք նախարարութեան եւ Ֆրանսայի նաւա-տին չինարարութեանց առեւտրական ճիւ-ղին միջեւ: Հինգ նաւերը Սէրսէ տեսակի (500 Թոն, 50 մեթր երկայնք) այլեւս մաս չեն կազմեր Ֆրանսայի ծովային ուժին: Պիտի յանձնուին 1998-ին Թուրք ծովային ուժին, նորոգուելէ յետոյ:

ԹՈՒՐԲԻԱՆ երկրորդ անգամ ըլլալով

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 25/26)

ԱԺՄ-Ի ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Սեպտեմբեր 25-ին Ազգ· ժողովրդա-վարական Միութեան կազմակերպած հանրահաւաքին չուրջ երկու հազար հո-գիի ներկայութեան խօսք առած են նա-խագահ Վազգէն Մանուկեան, Դաւիթ Վարդանեան, ինչպէս նաեւ Հրանտ Մա-չառեան, Ալ· Պաղտասարեան եւ Արամ Սարգսեան: Վ· Մանուկեան քննադա-տելով իշխանութիւնները, ըսած է թէ ի-րենց նպատակը անոնց հեռացումն է, քա-նի որ յատկապէս անցեալ տարուան Սեպ-տեմբերի պատահարներէն ետք ժողովուր-դը պիտի չներէ իրեն բաժին հանուած նը-ւաստացումը: Ան աւելցուցած է թէ հայրենասիրութեան մասին խօսիլ, բա-նակին վստահութիւն ունենալ կարելի չէ երբ անոր ղեկավարները քննադատելի ընթացք կ'ունենան: Իրմէ ետք Դ· Վար-դանեան ալ չեշտած է որ երբ ներկայի չնկերային պայմաններուն մէջ կը չա-րունակէ մնալ ժողովուրդին կացութիւ-նը, կարելի պիտի չըլլայ պահպանել Ղա-րաբաղի նուաճումները:

Ժողովուրդին ընկերային ծանր վիճա-կը բարւոքելու նոյն նիւթով ելոյթ ու-նեցած են Հ· Ասլանեան, Ալ· Պաղտա-սարեան եւ Ա· Սարգսեան: Անոնք եւս ը-սած են թէ իրենց նպատակն է ժողովրդա-վար եւ օրինաւոր ճամբաներով վերջ տալ ներկայ իշխանութեան գործունէութեան, որուն համար իրենք հետամուտ են ընկե-րային արդարութեան համար պայքարող ժողովրդական կազմակերպութեան մը ստեղծումին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ հինգ ականախոյզ նաւեր պի-տի ծախէ Թուրքիոյ չուրջ 50 միլիոն տո-լար արժողութեամբ (300 միլիոն Ֆր·): Պայմանագիրը ստորագրուած է Սեպտ· 24-ին Թուրքիա, Պաշտպանութեան Թուրք նախարարութեան եւ Ֆրանսայի նաւա-տին չինարարութեանց առեւտրական ճիւ-ղին միջեւ: Հինգ նաւերը Սէրսէ տեսակի (500 Թոն, 50 մեթր երկայնք) այլեւս մաս չեն կազմեր Ֆրանսայի ծովային ուժին: Պիտի յանձնուին 1998-ին Թուրք ծովային ուժին, նորոգուելէ յետոյ:

ԹՈՒՐԲԻԱՆ երկրորդ անգամ ըլլալով

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՐ Կ'ԵՐԿԱՐԻ ՄԻՆՉԵՒ Ն.Ք. Գ. ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿ

Թուրք մամուլի ամէնէն տարածուն օ-րաթերթին՝ «Հիւրրիյէթ»ի Սեպտ· 25-ի թիւին յատնուածը նուիրուած է կրթա-կան համակարգին մէջ ազգային պատ-մութեան սխալ, ժամանակավրէպ ներ-կայացումին: Շեշտը դրուած է այն ե-րեւոյթին վրայ որ յատկապէս Աթա-թիւրքեան յեղաշրջումներու պատմու-թիւնը կ'աւանդուի որպէս թուականնե-րու, դէպքերու շարայարում մը, զուրկ՝ խորքի, մտայնութեան մտահոգութենէն: Կը ենթադատուի նաեւ պաշտօնական ըն-հանուր մօտեցումը որ ազգային պան-ծացումի նպատակը կը հետապնդէ, փո-խանակ շրջանի մը անցքերը նկատի առ-նելու, այդ ժամանակին ամբողջական տեւեալներով:

Զորս էջնոց յատնուածը լայն մէջ-բերումներ ունի 1994-ին նոյն նիւթերով գումարուած գիտաժողովի մը զեկուցում-ներէն ուր շատ լուրջ վերլուծումներ կան ու տեղին դիտողութիւններ: Էջերուն ան-ջատ անկիւններուն մէջ գետեղուած են պաշտօնական զեկոյցներէ, հրահանգնե-րէ հատուածներ, որպէս կատարուած ենթադատութեան փաստացի հիմ:

Հետաքրքրական է տեսնել նման ան-կիւնի մը մէջ, կրթական նախարարու-թենէն Անգարայի կուսակալութեան ղըր-կուած հրամանագիր մը, նախարարին ըս-տորագրութեամբ: Գրութիւնը կը կրէ 1983 Մարտ 21 թուականը: Ղրկուած է որպէսզի հարկաւոր «սրբագրութիւննե-ր»ը կատարուին ընդհանուր պատմութեան դպրոցական բարէսագիրբերուն մէջ:

Առաջարկուած սրբագրութիւնները կը բացատրուին հոն գտնուած անպատեհու-թիւններով: Կ'ըսուի· «*քարէոգրաֆիրքին քննութիւնը ցոյց տուած է որ անպատեհ է դպրոցներու մէջ անոր գործածութիւ-նը*»· իսկ բանի մը տող անդին կը տրուի սրբագրութեան հրահանգը· «*37-րդ էջի քարէոգրին եւ 5-րդ էջի "Ն·Ք· Գ· – Ա· հազարամեակներուն մերձաւոր արեւել-քը" խորագրուած քարէոգրն "Հայաս-տան", իսկ 12-րդ ու 14-րդ էջերու քար-էոգրներէն "Արմենիա" անունները պիտի ջնջուին*»:

Դժուար չէ ենթադրել որ «Հայաստան» կամ «Արմենիա» արձանագրութիւնները ջնջել տալու հրահանգով այդ անուննե-րով կոչուած երկիրը աշխարհի երեսէն սրբած ըլլալու գոհունակութեամբ բնա-ցած է նախարարը այդ գիշեր: Անշուշտ առանց անդրադառնալու որ նման ման-րուռով մը որքա՛ն մեծ մասնակցութիւն ունեցած է իր ժողովուրդին ընդ սերուն-դը կուրացնելու գործին: Մասնակցու-թիւն որ ամենայն լրջութեամբ մեղադ-րուած է, բարեբախտաբար, տասամեակ մը ետք, երբ այդ նախարարը, հաւանօ-րէն, կը սպասէր ազգանուէր իր գործու-նէութիւնը գնահատող դափնիներու:

Պատմութիւնը ապագան ճիշդ վարելու անսխալական ուղեցոյց նկատուած է միշտ· այս օրինակով ան կը հանդիպա-նայ նաեւ անուղղակի, այլ անվրէպ վրի-ժառու մը որուն այս անգամ չարքաշ մարտիկը եղած է Հայաստանը:

Թ· ԱՐՓԻ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վար-չութիւնը անխտիր պիտի դադրեցնէ թեր-թին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ ան-պատասխան կը ձգեն մինչեւ այդ թուա-կանը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ ի-րենց ղրկուած հաշուեցոյցը: Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգիրները *կանխիկ* վը-ճարուին· հայ մամուլը բարեացակամու-թիւնն ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հան-դէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գի-տակցութիւնն ունենան հայերէն անկախ օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուա-րութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1995 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵ-ԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻԲՐԵԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԱՆԱ-ՒԱՆԴ ԹՂԹԱՏԱՐԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ՍԱԿԵ-ՐՈՒ 50% ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՄԱՐՏԷՆ Ի ՎԵՐ, ԻՆՁՊԷՍ ՆԱԵԻ ԹՈՒՂԹԻ, ԸՆԿԵ-ՐԱՑԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ ԸՆԹԵՐ-ՑՈՂՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ:

72 տարիէ ի վեր «Յառաջ»ի միակ ե-կամուտը կ'ապահովեն բաժանորդագր-ութիւնները եւ ծանուցումները որոնց մեծ մասը առեւտրական բնոյթ ալ չու-նին: Նաեւ բարգաւանման փոնտին եղած իմքնաբուխ նուէրները: Այս պայմաննե-րուն տակ օրէ օր կը ծանրանայ վար-չութեան բեռը եւ կ'ակնկալենք մեր բա-ժանորդներէն որ ա՛լ աւելի չդժուարա-ցընեն մեր գործը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն –մե-ծամասնութիւն կազմող, բարեբախտա-բար– բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ԱՆԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՍՐԱՑԷԼԻ ԴԷՄ

Ուաշինկթընի «Երկաթեայ տիկինը»ը չը-կրցաւ մեղմել Իսրայէլի վարչապետին անզիջող կեցուածքը: Այս վերջինը նոյ-նիսկ չհնչ-չնորհք պատասխան չտուաւ տիկին Օլպրայթի կրկնակի պնդումներուն որ հրաժարի միակողմանի քայլե-րէ որոնք Պաղեստինցիներու կողմէ որ-պէս պրպտութիւն կ'ընկալուին: Ընդհա-կառակը· այն պահուն իսկ երբ Մ· Օլ-պրայթ կը մեկնէր մերձաւոր Արեւել-քէն, երեք հրեայ ընտանիքներ կը տե-ղաւորուէին արեւելեան Երուսաղէմի ա-րաբական թաղին մէջ չհնչ մը:

Ճիշդ է որ Նեթանիահու յայտարա-րեց թէ ներկայիս այդ չրջանին մէջ հր-էական թաղ մը կառուցանելու խնդիր չկայ· նոյնիսկ փափաք յայտնեց որ այդ երեք ընտանիքները դուրս հանուին անկէ: Սակայն, փաստաբաններու կար-ծիքը կը յայտնէր թէ անոնք ամենայն օրինաւորութեամբ տիրացած են այդ բնակարաններուն: Վարձած են ամերի-կարնակ հրեայ միլիոնատիրոջմէ մը որ միլլոց մը առաջ չհնչը գնած է գաղտ-նօրէն, պաղեստինցի ընտանիքէ մը:

Նոյն միջոցին վեց արաբ ընտանիքնե-րու կը հրահանգուէր պարպել նոյն չըր-ջանի իրենց տուները որոնք պիտի քան-դուէին առանց հարկաւոր արտօնագրին կառուցուած ըլլալով: Աւելորդ է նշել թէ տարիներէ ի վեր իսրայէլեան իշխա-նութիւնները կը մերժեն չինութեան ար-տօնագիր տալ:

Ի՞նչ է պատճառը որ Նեթանիահու կըր-ցած է այնքան դիւրութեամբ անտեսել ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարին յանձնա-րարութիւնները: «Հա՛արեց» թերթը կը բացատրէ որ պատճառը ԱՄՆ-ու անզօ-րացումն է Իսրայէլի դէմ: 1956-ին, Սուէզի չրանցքին խնդրին օրերուն նա-խագահ Այզընհաուըր մէկ հեռագիրը բա-ւած էր որ Պէն Կուրիոն Սինայէն քաշէ իրենց ուժերը: Այսօր անհերեւակայելի է նման բան մը: Ատոր առաջին պատ-ճառը այն է որ ամերիկեան Գոնկրէսը հանրապետական եւ ժողովրդավար թեւե-րով միշտ վերապահ է Արաբներուն հան-դէպ ու ոչ մէկ համակրանք ունի Ա-րաֆաթին: Տարբեր չէ Ծերակոյտին ալ կեցուածքը· եթէ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի իր վճռակամութեան մասին Արաֆաթ լուրջ փաստեր չտայ, օժան-դակութեան դռները պիտի չփոխան-ցուի: Կայ նաեւ Գոնկրէսի ընտրութեան պարադան: Տարիէ մը տեղի կ'ունենայ ընտրութիւնը որմէ ետք վոխ-նախագահ Ալ կոր երկրաւոր ընտրապայքարի պի-տի ձեռնարկէ յաջորդելու համար Պ· Գլինթընի: Ուրեմն, ժամանակը չէ ժըխ-տական տրամադրութիւններ արթնցնելու մթնոլորտը հրեայ ընտրողներու մօտ:

Արդէն, Գլինթըն Իսրայէլի վրայ ազ-դեցութիւն բանեցնելու լուրջ լծակներ ալ չունի: 15-20 տարի առաջ օժանդակու-թեան դռները խնդրոյ առարկայ չը-նել իմաստ մը կ'ունենար: Այսօր՝ ոչ: Երկրին տարեկան արտադրութիւնը 65 միլիառ տոլարի մօտ է· այսինքն՝ աւե-լի, քան՝ Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Յոր-դանանի եւ Պաղեստինի ներքին արտադ-րութիւնը: Ատոր քով չատ կչիռ չի կրնար ունենալ երեք միլիառի ամերիկեան օ-ժանդակութիւնը: Մնաց որ տակէ ԱՄՆ ալ ոչ մէկ չահ կ'ունենան: 1968-էն ի վեր որուան այդ օժանդակութեան 1,8 միլիառը պինուորական բնոյթի է ու կը յատկացուի ԱՄՆ-էն Իսրայէլի գնելիք պինամթերքին: Բնական է որ ամերիկ-եան պինարդիւնաբերութիւնը ուզէ ինչքան կարելի է շատ պինամթերք ծախել Իսրայէլի, որ ունի 50 միլիոն տո-լար արժողութեամբ (300 միլիոն Ֆր·): Պայմանագիրը ստորագրուած է Սեպտ· 24-ին Թուրքիա, Պաշտպանութեան Թուրք նախարարութեան եւ Ֆրանսայի նաւա-տին չինարարութեանց առեւտրական ճիւ-ղին միջեւ: Հինգ նաւերը Սէրսէ տեսակի (500 Թոն, 50 մեթր երկայնք) այլեւս մաս չեն կազմեր Ֆրանսայի ծովային ուժին: Պիտի յանձնուին 1998-ին Թուրք ծովային ուժին, նորոգուելէ յետոյ:

ԹՈՒՐԲԻԱՆ երկրորդ անգամ ըլլալով եան պինարդիւնաբերութիւնը ուզէ ինչքան կարելի է շատ պինամթերք ծախել Իսրայէլի, որ ունի 50 միլիոն տո-լար արժողութեամբ (300 միլիոն Ֆր·): Պայմանագիրը ստորագրուած է Սեպտ· 24-ին Թուրքիա, Պաշտպանութեան Թուրք նախարարութեան եւ Ֆրանսայի նաւա-տին չինարարութեանց առեւտրական ճիւ-ղին միջեւ: Հինգ նաւերը Սէրսէ տեսակի (500 Թոն, 50 մեթր երկայնք) այլեւս մաս չեն կազմեր Ֆրանսայի ծովային ուժին: Պիտի յանձնուին 1998-ին Թուրք ծովային ուժին, նորոգուելէ յետոյ:

ԹՈՒՐԲԻԱՆ երկրորդ անգամ ըլլալով դատապարտուեցաւ Մարդկային Իրա-ւանց Եւրոպական Առեանին կողմէ, Սեպտեմբեր 25-ին, Սթրազպուրկի մէջ, չարչարանքի ծանր հարցի մը կապակ-ցութեամբ: Այդ չարչարանքները կի-րարկուած են երիտասարդ քիւրտ կնոջ մը՝ Շիւքրան Այտընի վրայ, 1993 Յու-նիս 29-ին, երբ ենթական 17 տարեկան էր: Ոստիկաններ եկած են Թասիճ գիւ-ղի (Տէրիքի մօտ, հարաւ – արեւելեան Թուրքիա) իր բնակարանը եւ այն պատ-րուակով որ ընտանիքով փոխ-ի ան-դամներ ընդունած են, տարած են ոստի-կանատուն: Հոն աղջնակը, աչքերը կապ-ուած, չարչարանքի ենթարկուած է, բըռ-նաբարուած՝ ոստիկանի մը կողմէ, ապա երկու օր ետք ազատ ձգուած: Առեանը չատ ծանր վճիռ մը կարգացած է ու Թուր-քիան դատապարտած նաեւ 240 հազար Ֆրանքի վնասուց հատուցում մըն ալ վճարելու:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Տնտեսութեան նախարա-րը՝ Սթրոս-Քահն մտքերը հանդարտեց-նելու համար յայտարարած է (Լիպերա-սիոնի հարցազրոյց, Սեպտ· 26) որ 35 ժամ աշխատանքը՝ վճարուած 39 ժամ, կարելի միակ մեթոտը չէ: Կը կրկնէ որ այդպիսի բան ալ չեն ըսած, ըսած են մի-այն՝ աշխատավարձերը չեն կրնար նը-ւազիլ: Այս հարցը չատ կը ծեծուի եւ գործատիրութիւնն ալ կը սպառնայ չը-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ ԻՐԱԿԱ՞Ն Է ԼՂՀ-Ի ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ. – «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը Սեպտեմբեր 12-ի թիւին մէջ «Մոսկովեան լուրեր»էն (Սեպտ. 7 – 14) արտատպած է հետեւեալ հարցազրոյցը որ ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի հետ կատարած է Արա Թադեւոսեան:

*
**

– Ինչպէ՞ս էք գնահատում զարաբաղեան քաւակի մարտական պատրաստուածութեան աստիճանը:

– Բանակը զեռեւս հեռու է այնպիսի վիճակից, որն ինձ խէալական է թուում: Մարտունակութեան մակարդակը երեւում է ռազմադաշտում: Ես կ'առանձնացնէի մեր հակառական փորձն ու մարտական զրծողութիւնների ժամանակ մեր իւրայատուկ տակտիկան:

– Երկու տարի առաջ Դուք ասացիք, որ սպասում էք պատերազմի վերջնական ռաունդին:

– Այո, ասել եմ եւ հիմա էլ կարող եմ կրկնել, որ զա լինելու է չորրորդ եւ վերջին ռաունդը: Այսօր Ադրբեջանի առաջարկը ձեռք չի տալիս Զարաբաղցիներին, իսկ մեր առաջարկը՝ ազրբեջանական կողմին: Գոյութիւն ունի այսպիսի նրբութիւն. մօտաւորապէս մէկ տարի անց Ադրբեջանում կը սկսուեն նախագահական ընտրութիւնները եւ մինչ այդ, իմ կարծիքով, ոչ ոք իր վրայ պատասխանատուութիւն չի վերցնի: Ընտրութիւնները կ'ընթանան 1998-ի Սեպտեմբերին, տարուայ մնացորդը կը զնայ դիրքորոշման կանոնաւորմանը, իսկ յետոյ՝ ամեն է:

Ամէն ինչ, կարծում եմ, կը լուծուի 1999-ի գարնանը: Ադրբեջանը կամ զիջումների կը զնայ, կամ՝ պատերազմ կը սկսի: Այլ ճանապարհ չկայ: Մենք պատրաստուում ենք այդ պատերազմին:

– Պատերազմը կը լուծի՞ հարցը:

– Այո: Այս անգամ ամէն ինչ կ'որոշուի վերջնականապէս, կամ նրանք՝ մեզ, կամ մենք՝ նրանց: «Մենք նրանց» ասելով, ես ի նկատի չունեմ, որ մենք բանակի վրայ կը զնանք: Ուղղակի պէտք կը լինի վերջակէտ զնել: Ռամմական զրծողութիւնների ընթացքում քաղաքակէտները պէտք է ստորագրեն այն փաստաթղթերը, որոնց ընդունումն այսօր յաջողութեան չի հասել:

– Ի՞նչ պայմաններում էք դուք պատրաստ վերադարձներու գրաւեալ տարածքները:

– Անխմաստ է տարածքների մասին խօսք բացել այնքան ժամանակ, մինչեւ չպարզուի Լեռնային Զարաբաղի կարգավիճակը: Սա է՛լ ժողովրդի, է՛լ դիւանագիտութեան ամուր կարծիքն է: Այս թեմայով բանակցութիւններ կարելի է վարել միայն այն դէպքում, եթէ Բաքուն մոռանայ Լաչինն ու Քելբաջարը: Մենք պէտք է վստահ լինենք, որ մեր եւ Հայաստանի արանքում սեպ չկայ: Երբ Ադրբեջանը յիշատակում է այդ տարածքները եւ դեռ սուր է ճօճում Շուշիի վրայ, ինձ պարզ է դառնում, որ նա իրականում խնդրի կարգաւորմամբ մարտնդուած չէ:

– Այսինքն Քելբաջարի շրջանի վերադարձման մասին ընդհանրապէ՞ս խօսք չի գնում:

– Ձեր մտքով անցնո՞ւմ է պատերազմի չորրորդ ռաունդում պարտուելու հնարաւորութեան մասին:

– Զգիտես ինչու, մեր ժողովրդին միշտ վախկոտ են համարել, եւ մենք մի անգամ արդէն ապացուցել ենք հակառակը: Եթէ դու քո առջեւ նպատակ ես դրել եւ վստահ գնում ես մինչեւ վերջ, ապա չես պարտուի, թէկուզ ողջ աշխարհը դա ցանկանայ: 1991-92 թուականներին մենք կորցրինք Զարաբաղի տարածքի չուրջ կէսը, եւ բոլորը համոզուած էին, որ մենք պարտուել ենք, բայց մենք այդ ամէնը վերականգնեցինք: Մի հաւատացէք այն չէուկներին, թէ Զարաբաղը ծախել են: Զի լինի մի մարդ, որն ստորագրի նման փաստաթուղթ, իսկ եթէ ստորագրի էլ, ապա այդ թուղթը ոչ մի ուժ չի ունենայ:

– Ձեր մտքով անցնո՞ւմ է պատերազմի չորրորդ ռաունդում պարտուելու հնարաւորութեան մասին:

– Զգիտես ինչու, մեր ժողովրդին միշտ վախկոտ են համարել, եւ մենք մի անգամ արդէն ապացուցել ենք հակառակը: Եթէ դու քո առջեւ նպատակ ես դրել եւ վստահ գնում ես մինչեւ վերջ, ապա չես պարտուի, թէկուզ ողջ աշխարհը դա ցանկանայ: 1991-92 թուականներին մենք կորցրինք Զարաբաղի տարածքի չուրջ կէսը, եւ բոլորը համոզուած էին, որ մենք պարտուել ենք, բայց մենք այդ ամէնը վերականգնեցինք: Մի հաւատացէք այն չէուկներին, թէ Զարաբաղը ծախել են: Զի լինի մի մարդ, որն ստորագրի նման փաստաթուղթ, իսկ եթէ ստորագրի էլ, ապա այդ թուղթը ոչ մի ուժ չի ունենայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 6-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Հայաստանի անկախութեան 6-րդ տարեդարձը նշուեցաւ Նիսի մէջ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 21-ին: Առաւօտեան պատարագին, որուն երկեցողութեան մասնակցեան, հաւատարիմ դպրաց դասուն կողքին, Պարսամեան վարժարանէն շուրջ երկու տասնեակ աշակերտներ, կատարուեցաւ յատուկ պոհարանական ազօթաւոյութիւն, եւ շրջանիս հոգեւոր հովիւ Նարեկ Եպիսկ. Շաքարեանն ալ իր քարոզին մէջ վեր առաւ օրուան ոգեւորութիւնը:

Իսկ յետ միջօրէին, Պարսամեան բահին մէջ տեղի ունեցաւ տարեդարձի աւիսարհիկ հանդիսութիւն մը, որուն բացումը կատարուեցաւ Հայաստանի եւ Ֆրանսայի զոյգ փառերդներով, յաջորդարար երգուած՝ զարձեալ Պարսամեանի աշակերտութեան կողմէ, առաջնորդութեամբ Դիւցպտն Օհանեանի:

Ապա, օրուան խօսնակ Գասպար Գալանեան ընթերցումը ըրաւ Իսի-լէ-Մուլինոյի քաղաքապետ – երեսփոխան եւ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Անարէ Սանթինիի ուղերձին, քաղուածաբար՝ «Յառաջ»ի Սեպտ. 18-ի թիւէն, ու բացատրեց թէ օրուան հանդիսին դերակատարները պիտի ըլլային մանչ պատանիներ ու երիտասարդներ, իրր հայութեան ապագայի յոյս:

Նախ բեմ բարձրացաւ Կարօ Մարտիրոսեան եւ կարդաց Ֆրանսերէնէն ճառ մը(1) ընելով պատմականը այն պատահարներուն որոնք նախորդեցին Հայաստանի անկախացումին, ու տուաւ նաեւ մանրամասնութիւնները անկախութեան դրծընթացին ու հռչակման: Պարզեց ներկայի դժուարութիւնները, ձեռք բերուած յաջողութիւնները եւ ապագայ հեռանկարները, եւլն.:

Իրեն յաջորդեց Գարոլին Այվազեան, որ այս անգամ հայերէնով(2) բացատրեց կարեւորութիւնը ազատ ու անկախ հայկական պետութեան մը անհրաժեշտութեան, իրր երաշխիք ո՛չ միայն Հայաստանի բնակչութեան, այլեւ աշխարհագրիւ սփիւռքահայութեան գոյատեւման: Յիշեցնելով որ Հայաստան երկրագունդի վրայ գտնուող միակ հայկական պետութիւնն է, մաղթեց որ օր առաջ իրականանայ այն մեծ իդէալը, զոր ամէն Հայ իր սրտին խորը կը պահէ, եւ որ է մէ՛կ ժողովուրդ, մէ՛կ ազգ, մէ՛կ հայրենիք:

Ու կարդայ հատուած մը Վահան Թէքեանի նոյնիմաստ քերթուածէն, որ կը սկսի սա բառերով.

«Մնած օրէս մինչեւ այժմ իմ հայրենիք
ինձ հետ
Տարի ամէն տեղ, ամէ՛ն, աստղ մը
ինչպէս կը տանի···»:

Քանի որ հարցը կը վերաբերէր ազատութեան եւ անկախութեան, Թամար Էվրէն յուզիչ չէշտով արտասանեց Փօլ Էլիւարի նշանաւոր «Լիպէրթէ» քերթուածը: Ծրագրուած էր զուգահեռաբար արտասանել նաեւ Միքայէլ Նալպանտեանի «Ազատութիւն»ը, զոյց տալու համար որ Էլիւարէ գրեթէ դար մը առաջ, հայ ազատատենչ քերթող մըն ալ համանման զաղափարներ արտայայտած էր Ազատութեան մասին. բայց զժբախտաբար, երիտասարդը որ պիտի արտասանէր, վերջին պահուն հիւանդանալով, բացակայեցաւ:

Վերջին արտասանողն էր Առնօ Սրապեան, որ ընտրած էր Գէորգ Էմինի «Մենք» ոտանաւորը, որուն մէջ հեղինակը կը ներկայացնէ ցիրուցան վիճակը հայ ժողովուրդին, որուն մէկ ոտքը հայրենիքի մէջ է, միւս ոտքը աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնը, եւլն.:

Հանդէսը փակուեցաւ Անոյշ Մարտիրոսեանի կողմէ մեկնաբանուած երկու դեղեցիկ երգերով՝ Բարսեղ Կանաչեանի «Օրօր»ը եւ Կոմիտասի «Կաքաւիկ»ը: Դաշնակով կ'ընկերանար, ինչպէս միշտ, Մարժորի Կոհիմա: Անոյշ ունի սոփրանօ լիրիքի նուրբ ձայն եւ քաղցրանոյշ թէմպր, ինչ որ գնահատուեցաւ ներկաներուն որոտընդոստ ծափերով:

Կոկիկ, կարճ եւ ազդու հանդիսութիւն մը, որուն ղերակատար պատանիներն ու երիտասարդները ապացուցանեցին թէ իրենք ալ նոյնքան հազորդակից են հայ ժողովուրդի ցաւերուն, որքան իրենց երէցները:

Հարկ է յիշել թէ, հանդէսին յաջողութեան մէջ կարեւոր բաժին ունեցաւ դեռատի բեմադիր Օգսէն Կիւլիւեան, որ սիրայօժար մասնակցեցաւ փորձերուն եւ կրցաւ փոքր ինչ բեմական չէշտ տալ ճառախօսներուն եւ արտասանողներուն:

Տ. Հ.

(1) Խմբագրուած՝ Գասպար Գալանեան:

(2) Խմբագրուած՝ Տիգրան Հաճեանէ:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի մէջ, համապաղութային նահանգապետութեամբ եւ կազմակերպութեամբ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 21-ին տօնախմբուեցաւ Հայաստանի անկախութեան 6-րդ տարեդարձը: Շուրջ երեք հարիւր հոգի ներկայ եղան հանդիսութեան, Սէն-Ժան եկեղեցւոյ կամարնեռուն ներքեւ: Առաջին կարգին տեղ զբաւած էին Վալանսի քաղաքապետ՝ Փաթրիք Լապան, Տրոմի երեսփոխան՝ Միշէլ Ռիվասի, Պուր-լէ-Վալանսի քաղաքապետին Ա. կարգը՝ Ժաղ Գոլէթ, Վալանսի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ՝ Նուպար Քէչիչեան եւ Ժաղլէֆ Տէմիրճեան: Ժէրար Ծ. Վրդ. Թաշճեան որ հիւրաբար Վալանս կը զբաղուէր, եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեան իրենց ներկայութեամբ պատուեցին ձեռնարկը:

Բացման խօսքը արտասանեց եւ օրուան յայտագիրը յաջորդաբար ներկայացուց՝ Նինա Մուսայեան:

Հայկական փառերդէն՝ «Մեր Հայրենիք»էն յետոյ, բանախօսելու հրաւիրուեցաւ Մարսէյլէն՝ Կարօ Յովսէփեան: Իր խօսքը սկսաւ հայերէնով՝ «6 դար առանց անկախութեան. նոյն դարուն մէջ երկու անկախութիւն: Առաջինը՝ ամբողջ Արեւմտահայաստանը կորսնցնելէ յետոյ, երկրորդը՝ 70 տարիներու անհարազատ մեծատիրական վարչակարգէ մը դուրս գալով: Երկուքն ալ կերտուած՝ գոյապայքարով. Մայիս 28-ը Սարդարապատով, Սեպտեմբեր 21-ը՝ Արցախով: երկու թուականներ որոնք կը փաստեն հայ ժողովուրդի պատմութեան շարունակականութիւնը, որոնք կը կամրջեն Հայը սերունդէ սերունդ եւ որոնք մշտական կոչեր են՝ պետութեան կերտումի գաղափարին, իւրաքանչիւրիս գոյապայքարին, ազգային արժանապատուութեան»: Ապա, ցոյց տուաւ ի՛նչպէս վեց տարիէ ի վեր հակառակ երկրին աշխարհագրական զիրքին, ուժանիւթի ճգնաժամին, տնտեսական դժուարութիւններուն, ընկերային ծանր պայմաններուն եւ այլ ժխտականներուն կարելի եղաւ երկիր պահել, փոփոխութիւններ բերել, զարգացման ընթացք մը տալ որուն արդիւնքները բաւարար զառնալու համար դեռ կը կարօտին աշխատանքի եւ զոհողութիւններու: Կարօ Յովսէփեան իր խօսք աւարտին ըսաւ՝ «Նորանկախ պետութեան տօնն է: Պէտք չէ փնտռել դափնեկիրներ: Դափնեկիրը ժողովուրդն է որ համբերութեամբ կը տոկայ, բաղութեամբ կը դիմագրաւէ ամէն դժուարութիւն յուսալով թէ վաղը ուրիշ օր մը պիտի ըլլայ: Հայրենիքի զարգացումը, պաշտպանութիւնը, հառագայթումը պէտք է ըլլայ բոլորին ձիգերուն արգասիքը»: Ֆրանսերէնով կարճ ներածականէ մը յետոյ, աւելի չէշտը զբաւ Լեռնային Զարաբաղի Հանրապետութեան վրայ, որուն կը մերժուի, ըստ, ինքնորոշման իրաւունքը, իրաւունք մը որ ճանչցուած է միջազգային դեռնի վրայ եւ սակայն որուն կը հակադրեն տարածքային ամբողջականութիւնը, սահմաններու անրռնաբարելիութիւնը, ինչ որ անտանելի եւ անընդունելի հակասութիւն մըն է: Կարօ Յովսէփեան աւելցուց՝ «ԼՂՀ-ին կը մերժուի այն ինչ որ մեծ պետութիւնները ի վերջոյ շնորհեցին Սերպերուն, Պոսնիոյ, Խրուաթներուն, ինչպէս նաեւ Սլովենիոյ, Սլովաքիոյ եւ Չեխիոյ:

Ապա, խօսք առաւ Ազգ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի նախագահ Ռուբէն Ալեքսանեան որ ներկայացուց Ազգ. Միութեան գործունէութիւնը Վալանսի մէջ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առիթով Ազգ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի կողմէ կազմակերպուած ցուցահանդէսը որ տեղի պիտի ունենայ Հոկտեմբեր 4-էն 12 Նոյեմբեր, Ազգ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի շէնքին մէջ:

Ապա, Ազգ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի Պատանեաց Միութեան անդամներ Ռուբէն Ալեքսանեան եւ Ռաֆֆի Ալեքսանեան ներկայացուցին Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին առիթով պատրաստուած ցուցահանդէսին մասին տեսերիզ մը:

Ներկայ հայ ժողովուրդը չհապրղոդ հարցերուն, որքան իրենց երէցները:

Հարկ է յիշել թէ, հանդէսին յաջողութեան մէջ կարեւոր բաժին ունեցաւ դեռատի բեմադիր Օգսէն Կիւլիւեան, որ սիրայօժար մասնակցեցաւ փորձերուն եւ կրցաւ փոքր ինչ բեմական չէշտ տալ ճառախօսներուն եւ արտասանողներուն:

Տ. Հ.

(1) Խմբագրուած՝ Գասպար Գալանեան:

(2) Խմբագրուած՝ Տիգրան Հաճեանէ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Սպարպորոյի «Վահէ թընկըը» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 12–ին տեղի ունեցած է Զարենցի 100–ամեակին նուիրուած ձեռնարկը, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Թէքէեան մշակութային միութեան: Բացումը կատարած է առենապետ Հէրբրի Ամբակումեան, որ նախ ներկաներէն խնդրած է մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգել Ցրունգէ Դովլաթեանի յիշատակը: Ապա, ՌԱԿ–ի առենապետը՝ Ալեքսան Պալթայեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը՝ կարկէն Դալլաքեան տալով անոր հակիրճ կենսագրականը: Կ. Դալլաքեան ներկայացուցած է Զարենցի կեանքն ուղղական վատառակը, որմէ յետոյ Սունդուկեան թատրոնի դերասան Ազատ Գասպարեան արտասանած է Զարենցի քերթուածներէն յատկանշական կտորներ:

⁂

ՊՈԼՍՈՑ եկեղեցիներուն մէջ, մասնաւոր հանդիսութեամբ նշուած է Ս. Խաչի տօնը: Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13–էն իսկ, կատարուած են բոլոր արարողութիւնները նախապատրաստութեամբ Շահան Արք.ի: Կիրակի օրուան պատարագին յաջորդած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ Կիւլլէնկեան սրահին մէջ: Սեղանօրհնութենէն ետք, Պէյօղլուի եկեղեցւոյ դիւանապետ՝ Վաղարշակ Սրկ. Զիլեան բացումը կատարած է եւ բացատրած եկեղեցւոյ եւ դպրոցին դերը մեր հանրային կեանքին մէջ: Թաղային խորհուրդի տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է առենադպիր՝ Արէա Կիւլթաչեան, ապա Ներսէսեան – Երմոնեան վարժարանի տնօրէնուհին՝ տիկին Թագուհի Հալաճեան ընդարձակ տեղեկագրով մը բացատրութիւններ տուած է իր դպրոցին մասին: Պ. Նալպանտեան դիմած է ազգայիններուն որոնք լիազումար նուէրներով փակած են դպրոցին պիւտճէն: Գեղարուեստական բաժնի մը աւարտին, Շահան Արք. արտասանած է փակման խօսքը, զնահատելով թաղային խորհուրդի անդամներուն տարած աշխատանքը:

⁂

ՆԻՒ–ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Մայր տաճարին մէջ, Սեպտեմբեր 13–ին, հիւսիսային Ամերիկայի արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան կատակրօն քահանայ ձեռնադրած է Ս. Ներսէս ընծայարանի շրջանաւարտներէն՝ ակադեմական մը՝ Միքայէլ Սրկ. Ֆինճանեանը: Նորընծան վերանուանուեցաւ Դանիէլ: Ան վերջերս պաշտպանած էր «Արեւելեան եկեղեցապետական ուսմանց» տոքթորայի իր թեզը Հռոմի պապական արեւելեան Հիմնարկին մէջ: Ցաւարտ ատենաբարոզութեան ճաշ մը տրուած է:

ԿԱՊԻԿԸ ՎՇՏԱՑՆՈՂՆԵՐԸ

1871–ին երբ Տարուէն վերջակէտը կը դնէր մարդ արարածին յայտնութեան մասին իր ծանօթ տեսութեան, Նոյն ատեն վախ կը յայտնէր թէ չատերու հաճոյք պիտի չպատճառէր ան, քանի որ կ'ըսէր թէ մարդը սերած է ոչ նոյնքան զարգացած սեռէ մը: Արդարեւ, անոր տեսութենէն դար մը ետքն ալ դժգոհութիւնը կ'արդարացուի ամենայն ուժգնութեամբ: Ի՞նչպէս կարելի է որ մարդն ու կապիկը եղբայր ըլլան: Մորմին իսկ աւելորդ է որ բնութիւնը մարդը ստեղծած է դիպուածով. ոչ՝ նախապէս մշակուած ծրագրով մը: Անընդունելի է Արաբիին վերապրուած նման անզօրութիւն:

Ամն–ու մէջ ուր ամէնէն զանգուածային մերժումին առարկայ կ'ըլլայ Տարուինի տեսութիւնը, աշխուժօրէն կը գործէ ստեղծագործականներու կեդրոնը: Հոն պատրաստուած մասնագէտներու էջեր կը հրատարակուին 150 հազար տպաքանակով լուրջ թերթերու մէջ: Ստեղծագործականները բողոքականներ են ու բոնք տառացի կերպով կը կարդան Աստուածաշունչը եւ կը ջանան գիտական փաստերով հիմնաւորել հոն ըսուածները: Իրենց տեսակէտը պարզ է. Աստուած ստեղծած է տիեզերքը, չուրջ 10 հազար տարի առաջ, 24 ժամնոց վեց օրուան ընթացքին: Անոնք ամէն բան կ'ընեն եղափոխութեան թէզին պաշտպանելը լռութեան մատնելու համար, քանի որ անոնց հետքերով մարդ օրէ օր կը հեռանայ հաւատքէն ու կը կորսնցնէ բարոյական իր արժէքները:

Ստեղծագործականներու Սան–Տիէկոյի կեդրոնին տնօրէնը կ'ըսէ թէ մեծ փափաք ունին տեսնելու որ գիտութիւնը կը վերադառնայ իր ճշմարիտ դերին: Ամերիկա Աստուծոյ փառաբանումն է: Հիմնարկին նպատակն է պատրաստել ուժեր, հետազօտութիւններու եւ դասաւանդութեան համար ու անոնց միջոցով ամրացնել հաւատքը:

Այդ հիմնարկը 27 տարի առաջ հիմնուած է Հանրի Մօրիսի կողմէ որ այսօր 78 տարեկան է եւ հակառակ պեկտաբուութիւնը տղուն յանձնած ըլլալուն, միշտ ներկայ կ'ըլլայ: Իր հատորներուն ամէնէն ծանօթն է «Աստուածաշունչը պատասխան ունի»ն ուր կը պատասխանէ բոլոր անբացատրելիներուն. ե՞րբ ապրած էր Ադամ, ի՞նչպէս բոլոր կենդանիները կրցան մտնել Նոյեան տապանը, քրիստոնեայ մը ի՞նչպէս պէտք է անցընէ իր ազատ ժամերը, եւլն.: Տարին չուրջ 30 հազար այցելու կ'ունենայ հիմնարկը: Այցին աւարտին անոնք կը դիտեն անկիւն մը ուր քով քովի ներկայացուած են բարի գիտուններըՆեւտոն, Փասքալ, Փասթէօր, Լիննէ, Ֆարատէյ եւ միւսները՝ Տարուին, Մարքս, Ֆրոյտ, Հիթլէր եւ Ռոքֆէլլէր:

ԿԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ

ԳՊԻՏ

•

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ԱՐՁԱԿԱԳԻՐԸ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒՄ Է

Ասում են՝ ՀՀՇ–ի նախագահի պաշտօնը առանձնելուց յետոյ արձակագիր Վ. Սիրադեղեանը սկսել է աշխատել նոր՝ «Աբրա տեղակալ եւ Շամիրամ» դրքի վրայ:

⁂

ԲՈԼՈՐ ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԸ ՏԱՆՈՒՄ ԵՆ ԱՖՆԻՔ

Ապակենտրոն՝ Դաշնակցութեան կենտրոնը յայտնաբերելուն ուղղուած պեղումներին մասնակցելու համար Աֆինք ժամանեց նախ Թոպչը Քոչարեանը, իսկ այնուհետեւ՝ նաեւ Վազգէն Մանուկեանը: Հնագէտ Վահան Յովհաննիսեանը յայտնի պատճառներով առայժմ պեղումներին մասնակցել չի կարող:

⁂

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՈՒՄ Է

Անհասկնալի է, թէ ինչո՞ւ են մեր հայրենակիցները Գերմանիա մեկնում: Չէ՞ որ այնտեղ գործազուրկ են 6 միլիոն, իսկ մեզ մօտ՝ ընդամէնը 2 միլիոն մարդ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԻԵՏԻՔ
Պաշտօնաթերթ
Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան

Թիւ 5–8, Մայիս–Օգոստոս 1997

Պէյրութ, Լիբանան

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԷ

Գ.

– Հրամմեր էք...

– Առաջուց չըսէի՞ր ուրեմն, դոչեց Մարզար էֆէնտի զոհունակութեամբ, հիմա խնդիրը դիւրացաւ:

– Միւսիւ Գարեգինը կը ճանչնա՞ք ուրեմն:

– Չէ՛, ինքը ճանչնալու պէտք չունիմ, պատասխանեց Մարզար էֆէնտի արհամարհոտ ձեւով մը, բայց Սարիկեան էֆէնտին մտերիմ բարեկամս է, միասին գործ ալ ունինք, մէկ խօսքս կը բաւէ որպէսզի այդ Գարեգինին ականջէն քիչ մը քաշէ:

– Այդ տարբեր բան, ըսաւ Մանուկ աղա, միայն թէ Միւսիւ Գարեգինը քիչ մը տարօրինակ երիտասարդ է, ամէն խնդրի մէջ սկզբունքով կը վարուի եւ չատ դիւրաբեկ տեղի չի տար, մանաւանդ որ արժանապատուութեան զգացումն ալ չատ զօրաւոր է իր մէջ ... ուղղամիտ եւ պարկեշտ անձ մըն է, այս խնդրին մէջ թէեւ իրեն համակարծիք չեմ, բայց չիտակը խօսելու համար չատ կը յարգեմ դինքը, որովհետեւ վստահ եմ որ ամէն խնդրի մէջ անկեղծ համոզումով կը վարուի:

Հակառակորդի մը – մանաւանդ դիրքով ու նիւթական կարողութեամբ իրմէ չատ ստորին հակառակորդի մը– տրուած այս գովեստները անհաճոյ թուեցան Մարզար էֆէնտիի որ յայտնի սրտնեղութեամբ պատասխանեց.

– Կը տեսնենք թէ այդ անկեղծ համոզումները քանի փարա կ'արժեն... գալով Ռափիկ աղային՝ ինչ բարեւ ըրէ՝ եւ ըսէ որ իր բռնած ընթացքը չատ տարօրինակ կը գտնեմ... երբոր Միհրանիկ էֆէնտիին հետ եկանք Մորհրդարանը եղածին դէմ բողոքելու, մեզի համակարծիք երեւցաւ եւ ինքն ալ քեզի հետ խոստացաւ հետեւեալ առաւօտ ժամկոչը ճամբել:

– Ռափիկ աղան թոհաֆ մարդ մըն է, պատասխանեց Թաղականը, մէկու մը հետ աւրուիլ չուզեր, անոր համար այս տեսակ խնդիրներու մէջ որոշ դիրք մը չի բռներ:

– Բայց այդ ընթացքով թէ՛ դիս եւ թէ Պօղոս էֆէնտին դժգոհ կը ձգէ:

– Իրաւունք ունիք:

– Մինչդեռ եթէ երկուքէս մէկուն կողմը բռնէ՝ գոնէ անոր բարեկամութիւնը կը չահի:

– Շատ իրաւացի է ձեր դիտողութիւնը:

– Ու եթէ ինք քիչ մը խելք ունի՝ պէտք է որ իմ կողմս բռնէ, որովհետեւ իմ բարեկամութիւնս աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ իրեն քան թէ Պօղոս էֆէնտիինը:

– Շատ չիտակ է:

– Ատնք իրեն հասկցուր, Ռափիկ աղա կարծեմ ոսկերիչ է:

– Այո, պատասխանեց Մանուկ աղա:

– Կարողութիւն ունի՞...

– Մեծ բան մը չէ, օրէ կը վաստկի, օրէ կ'ուտէ:

– Ապրանք չունի՞...

– Չէ՛, բայց պէտք եղած ատեն ինչ ապրանք որ պէտք ըլլայ կը գտնէ:

– Այսինքն միջնորդութի՞ւն կ'ընէ:

– Այո՛, իր քովը գտնուած քարերը ոչինչ բաներ են: Բայց Մարզար էֆէնտի, ինչո՞ւ այդչափ կը հետաքրքրուիս այդ բաներով, արդեօք բանի մը պէ՞տք ունիք...

– Այո՛, կը փափաքէի կնոջս համար մատանի մը առնել, սանկ չնորհքով բան մը... Ռափիկ աղային վրայ կարելի՞ է վստահիլ:

– Կատարելապէս, գործի մէջ չատ պարկեշտ է ու երբեք իր յաճախորդները չի խաբեր:

– Ուրեմն եթէ քեզի ձանձրութիւն չըլլար, անգամ մը դինք հոս ղրկէ... բայց նախ ըսածներս չմոռնաս իրեն կրկնելու:

– Գլխուս վրայ:

Տեսակցութիւնը այլեւս վերջացած էր եւ Մանուկ աղա մեկնեցաւ Մարզար էֆէնտիին քովէն:

Վաճառականը որ զուտ կնոջական խնդիր մը նկատած էր Վարդան աղբօր պարտքն եւ մեծ կարեւորութիւն մը չէր տուած անոր ու տեսակ մը չհամոզութեամբ մէջամտած էր, հիմա ընդհակառակն բոլոր հոգիովը փարած էր այս գործին, որ զուտ արժանապատուութեան խնդիր մը դարձած էր իրեն համար:

– Ժամկոչ մը չկրնամ ճամբել տա՛լ, կը խորհէր ինքնիրեն, է՛ս, Մարզար էֆէնտի Սասունեան, ասկէ աւելի մեծ պզտիկութիւն, ասկէ աւելի նախատինք մըթէ կրնա՞յ ըլլալ... եթէ պէտք ըլլայ, հազար ոսկի պիտի ծախսեմ՝ այդ ժամկոչը պիտի չթողում:

Ինչ որ ամէնէն աւելի կը յուզէր Մարզար էֆէնտին՝ սա պարագան էր որ խընդիրը անեւրեւակայելի համեմատութիւն մը առած էր թաղին մէջ, օրուան հարցը դարձած էր եւ ամէն մարդ հետաքրքիր կը սպասէր տեսնելու համար թէ այս պայքարին մէջէն ո՞վ յաղթական պիտի ելլէր: Պարտուողը յայտնի էր որ իր ամբողջ համբաւը, պատիւն ու ազդեցութիւնը պիտի կորսնցնէր թաղին մէջ:

Մարզար էֆէնտի բոլոր ասոնք մըտքին առջեւ բերաւ, կշռեց, դատեց եւ ոչինչ վճռականօրէն նետուիլ կռուին մէջ:

Միայն թէ խոհեմ ու զգուշաւոր մարդ՝ ուզեց իր կողմը ունենալ յաղթութեան բոլոր միջոցները: Մանուկ աղայի հետ տեսակցած ատեն տեսաւ թէ ի՛նչ միջոցներ կը խորհէր Ռափիկ աղան իր կողմը չահելու եւ Միւսիւ Գարեգինը չեզոքացնելու համար: Բայց այսքանը բաւական չէր: Դեռ ձեռք առնելիք միջոցներ կային:

– Արդեօք ուղղակի Պատրիարքին երթա՞մ, մտածեց, եւ պահանջեմ որ ժամկոչը ճամբուի, բայց Պատրիարքը եթէ առարկէ որ ինք չի կրնար ատանկ խնդրի մը միջամտել, ես պզտիկ կը մնամ պարագայ մը ի՞նչպէս պէտք է անցընէ իր ազատ ժամերը, եւլն.: Տարին չուրջ 30 հազար այցելու կ'ունենայ հիմնարկը: Այցին աւարտին անոնք կը դիտեն անկիւն մը ուր քով քովի ներկայացուած են բարի գիտուններըՆեւտոն, Փասքալ, Փասթէօր, Լիննէ, Ֆարատէյ եւ միւսները՝ Տարուին, Մարքս, Ֆրոյտ, Հիթլէր եւ Ռոքֆէլլէր:

ՔԱՂՀԱՆ

(Շար. 15)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր անմոռանալի զաւկին՝ Հայկ Պապեհանի մահուան 34–րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Ա. Պապեհան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. Էջէն)

մանակցիլ Հոկտ. 10–ի ժողովին աշխատանքի մասին, եթէ այդ կէտը որպէս նախապայման մնայ:

ԻՏԱԼԻՈՑ կեդրոնը, Ազրիականի վրայ, Ափէնեաններու չքնաղ երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է, Սեպտ. 26–ին, Ուբրիա վաղ առաւօտեան 5,4 ուժով Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ: Ցնցումը մինչեւ Հռոմ զգալի եղած է: 3 մեռեալ եւ 20 վիրաւորներ կան, բայց, բանական խուճապ առեղծուած է:

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ կը չարունակէ ապահզ կարզալ բոլորին, սկսելով Միացեալ – Նահանգներէն: Սեպտ. 25–ին ալ յայտարարեց որ 300 նոր բնակարաններ պիտի շինուին Էֆրաթ, Ալբերտոնան, Բեթզհէմի մօտ, այսինքն արաբական չքնաղ, նոր զրպուածիններ պատճառելով: Ուշադրութիւնը հակազդած է յայտարարելով թէ տիկին Օլպրայթ կը պահէ որ այդ ծրագիրները խոտոր կը համեմատին այն մթնոլորտին հետ որ անհրաժեշտ է բանակցութիւնները վերսկսելու համար: Կը հաստատուի որ տիկին Օլպրայթ, Խորհրդ այցելութիւնը եւ թեղադրութիւնները ոչ մէկ բանի ծառայած են, ինչ որ անակնկալ մըն ալ պէտք չէ ըլլայ Միացեալ–Նահանգներուն համար:

ՓԱՐԻԶ – ՏԷՆԲԷՐՔ թէ – ժէ – վէ ճեպընթացը դիմէն եկաւ Սեպտեմբեր 25–ին, Պերկի մօտ: Ուղեվարը բաւական ծանրօրէն վիրաւորուած է, կան 10 վիրաւորներ ալ ճամբորդներուն մէջ, բայց թեթեւ:

ԹՈՄՔԱՆՅԻ Գամբլիանօ գիւղը Ապրիլէն ի վեր քնախառ բռնուած է եւ ոչ մէկ բացատրութիւն կը գտնուի: Գիւղը խորդենիի և այլ ծաղիկի պարտէզներ ունի: Արդէն ինը հոգի վարակուած է: Ենթական յանկարծ խոր քունի մէջ կ'ընկնայ, մօտ 15–16 ժամ առանց երազի, ապա տխրութեամբ կը համակուի:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Pour la 20ème année consécutive
la M.C.A. fait sa
RENTRÉE
le MERCREDI 1er OCTOBRE

LANGUE ARMENIENNE
Eveil au Langage
Cours d'Arménien enfants
(niveau primaire et collège*)
et adolescents
Préparation BAC 98 et 99 —
Conversation adultes

EVEIL IDENTITE ET CULTURE
Cours-Atelier créations pédagogiques

EXPRESSION / DANSE
Initiation - Cours - Danse académique
Gymnastique douce

MUSIQUE
Initiation musicale Jeunes enfants*
Piano - Violon - Guitare
Solfège - Musique d'ensemble*

ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

THEATRE*
Initiation - Cours

* *Nouvelles activités.*

Reprise des émissions
sur AYP FM 99.5
le 17 Septembre

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սեպտ. 28, կիրակի օր, Արնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, օրուան ժամին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին:

Հոգեհանգստեան մատնաւոր պաշտօն վախճանեալ հոգեւորականաց եւ հանգուցեալ սատարողաց ննջեցեալներու յիշատակին:

Աւանդական մատաղի օրհնութիւն:

Ցաւարտ պատարագի, սիրոյ սեղան՝
Espace Charles Aznavour
սրահին մէջ:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի հայութիւնը ներկայ գտնուելու եւ իր ուխտը կատարելու:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇԱՐԱԹՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերաբանայ իր շաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ. 4–ին: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14–էն 17, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3ème

5–էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրուելու համար, հեռաձայնել՝ 01 44 59 23 50 *թիւին:*

⁂

LYON

Rentrée scolaire
de l'Ecole hebdomadaire
HAÏGAZIAN
aura lieu :

MERCREDI 1er OCTOBRE à 9h
40, rue D'Arménie — 69003 Lyon

Les cours auront lieu de 9h à 12h et de 14h à 16h. Possibilité de cantine sur place et éventullement un ramassage scolaire par quartier à la charge des familles. Le regroupement par quartier permettra une réduction du coût pour les familles.

Renseignements et inscriptions :
295, rue André Philip,
Tél. : 04. 78. 60. 47. 18.

⁂

ՄԱՐՍԷՅԻ
Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Միօրեայ Հայ Վարժարան

Ուրախութեամբ կը յայտնենք Մարսէյլի Հայութեան, թէ 1997–98 ուսումնական տարուան մեր զպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 1
առաւօտեան ժամը 10–ին

Սահակ–Մեսրոպ Մշակ. կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել՝
Մայր եկեղեցւոյ Դիւանատուն
Հեռ. – 04 91 77 84 70
կամ 04 42 03 05 63:

⁂

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտ. 1–ին:

Արձանագրութիւնները պիտի կատարուին նոյն օրը, ժամը 14–էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել դպրոց. –
4, rue Komitas, 94140 Alfortville
Tél. : 01 48 82 45 96 / 01 43 78 92 91.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԸՆԹԵՐՑՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՍՈՂ

ՓԱՓԱՂ – Ի

դռնքերը կը յայտարարուին «Արքիական Արուեստի Մեծ Շուկան» (Foyer de l'Arche de la Défense, stand 177) մինչեւ կիրակի, Սեպտեմբեր 28:

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

***ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ** փարիզի մատնահանդիսին ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, կէսօրէ հաք ժամը 4–ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:*

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise
son GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h
dans les Salons
du Casino de Charbonnières
«Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino

Soirée animée par les Orchestres
Daniel GIRAUD et *ARAX*

Vente des billets: 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h
— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

le Centre Culturel
SAINT MESROB

EXPOSITION DES OEUVRES DE
Haroutioun YEKMALIAN
PAYSAGES URBAINS

(Technique mixte: aquarelle et graphisme à l'encre de Chine)
du 1er au 10 Octobre
Vernissage: le mercredi 1er octobre à 18 heures 30.

Horaires de l'exposition :
En semaine: de 17h à 20h;
samedi 4 et dimanche 5 octobre: de 15h à 20h.

Au Centre Culturel
SAINT MESROB
10bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
— Entrée libre —

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 4-ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԼԵԻՈՆ ՇԱՆԹ–Ի
ժամանակակից երեք թատերակներ

● Ուրբաթի համար

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 16–ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, Rue Bleue, Paris 9e

● Ճամբուն վրայ

Կիրակի, Նոյեմբեր 2, ժամը 16–ին
Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնը
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

● Եսի Մարդը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 16–ին
Հայ Ուսանողական Ասոցումը
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e

L'ECOLE ARMENIENNE
TARKMANTCHATZ D'ISSY
organise

1) cours intensif d'arménien
pour les enfants francophones de 8 à 13 ans
les Mercredi matin de 9h à 12h
L'enseignement sera dispensé par la méthode audiovisuelle de Mme *Hilda Kalfayan-Panossian*.
En une année scolaire les élèves seront capables de parler, lire et écrire arménien.
Ces cours débuteront le Mercredi, 1er Octobre à l'Ecole.

2) préparation au baccalauréat
Niveau pré-bac: les Mardi et les Jeudi de 16h à 17h30
Niveau bac: les Mardi et les Jeudi de 17h30 à 19h.
L'enseignement sera assuré par *M. M. Atamian*
Les cours débuteront le 16 Septembre

Pour tous ces cours
Renseignements et inscriptions :
ECOLE TARKMANTCHATZ
19-27, Sentier des Epinettes,
92130 Issy-les-Moulineaux;
Tél. : 01 46 45 60 55 (de 10h à 16h).

Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
RENTREE SCOLAIRE 1998

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones
L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan-Panossian par sa Méthode Audiovisuelle
4 Octobre — 31 Janvier 1998 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h à 12h.
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau
par professeurs qualifiés : Le samedi de 12h à 14h.

L'ARMENIEN AU BAC
PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS
par professeurs qualifiés
1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle;
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire;
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option : Etude des textes, thèmes et versions.
le Mardi et le Jeudi : 16h - 19h30.
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 20h).

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
MARDI
30 SEPTEMBRE
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

73ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·212 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 73e ANNEE — N° 19.212

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻԱ–ն (Իսլամական Ջիհատ Խումբ) առանձնեց Ալժերիոյ վերջին ջարդերու պատասխանատուութիւնը դեկոյդով մը զոր ստացած է Լոնտոնի արաբագիր Ալ Հայաթ թերթը: ԺԻԱ–ն կ'արդարացնէ իր սպանդները եւ հոսող արիւնը որովհետեւ անհատատ կը նկատէ բռնատէրերը (Ալժերիոյ իշխանութիւնները), նաեւ անոնց կողմնակիցները եւ այդ պատճառաւ կը հետապնդէ բռնատէրերու կողմնակիցները պիւղերու եւ անապատներու մէջ, կը քանդէ անոնց դաշտերը: Աչխարհ պէտք է դիտնայ, կ'ըսէ ԺԻԱ–ն, որ այս բոլոր սպանդները, ջարդերը, հրդեհները, բռնահկոյթիւններու տեղահանութիւնները մասամբ մըն են Ամառնոյ եւ կ'ազդարարէ որ ոչ երկխօսութիւն, ոչ հրադադար, ոչ ալ հաշտութիւն կարելի է նախատեսել: Միաժամանակ կը սպառնայ Ֆրանսայի.– «Ֆրանսայի կ'ուզենք մեր խօսքը եւ կ'ըսենք իրեն՝ չենք մոռցած եւ պիտի չմոռնանք օգնութիւնը զոր կուտաք անհատատներուն եւ պիտի չակատանք ձեղի դէմ մղած մեր պայքարին մէջ»: Ֆրանսան դլխաւոր թիրախն է իր բերած զօրակցութեան համար Ալժերիոյ իշխանութեան: ԺԻԱ–ն խնդրոյ առարկայ կ'ընէ նաեւ ՄԱԿ–ը՝ «զեկավարած անիծեալ Հրեաներու, Ամերիկայի եւ իր անզօր դինակիցներուն կողմէ»:

ՇԻՐԱՔ փարիզ վերադարձաւ Ռուսաստան կատարած իր եօթեայ այցելութենէն, զոր վերջացուց Ս. Պետերբուրգով, ուր խօսեցաւ համալսարանականներու առջեւ: Ֆրանսայի նախագահը երանի տուաւ 20–ամեայ առաջ երիտասարդներուն որոնք բախտն ունին նոր ժողովրդավարութիւն մը պատրաստելու, անցեալէն ազատած: Ելկինն առաջին կարգի արժանիքի չքանչանով պարգեւատրեց Շիրաքը, չքանչան մը որ ցարդ միայն Ելկինի չնորհուած էր:

ԻՆՏՈՆԷԶԻՈՅ մէջ, հրդեհները աւերը դրծած են եւ աւելի քան տասը հազար տրչէնները չէին կրցած մարել մինչեւ Սեպտ· 29: Ապականութիւնը եւ մշուշը որ տարածուած է ամբողջ չրջանին վրայ պատճառ եղան նաեւ որ Էսպիւս– Ա–300 մը չախչախուի Սումաթրայի հիւսիսը 234 հոգիով: Ոչ մէկը փրկուած է: Հրդեհները տարածուած են 900 հազար հեկտար անտառներու վրայ, ինչ որ կը համապատասխանէ 15 Ֆրանսական նահանգներու: Թռչունները կը մեռնին, մինչ բազմաթիւ են անոնք որոնք կը դանդաղին չնչահեղձութենէ: Այս աղէտներուն վրայ աւելցաւ նաեւ երկրաչարժ մը, Սեպտ· 28–ին, վեց աստիճանով Ռիխթերի (9) վրայ, որու հետեւանքով ալ աղջին հաչուեկչիռի մը համաձայն 17 մեռեալ կար եւ 300 վիրաւորներ:

35 ժամերու հարցը որոչ պատկառում մը ստեղծած է Ֆրանսական կառավարութեան ծոցը ուր դէմ առ դէմ են Մարքին Օպրի եւ Սթրօս–Քահն: Առաջինը ժամ առաջ կ'ուզէ որ կիրարկուի այդ դրութիւնը (35 ժամ վճարուած՝ 39), մինչ Տնտեսութեան եւ Պիւտճէի նախարարը դէմ է անմիջական օրէնքի մը եւ չուզեր ամպարել: Կը կրկնէ որ ընտրապայքարին առեն նման խոստում չէ եղած այլ ըսած է՝ 35 ժամ առանց աչխատավարձի նուազման (ինչ որ նոյն բանը ըսել է): Ժոսփէն պէտք է իրաւարարի դեր խաղայ, ինք որ հակառնտեսական որոշած էր նման օրէնք մը: Մարթին Օպրի կը պնդէ որ անմիջապէս որդեգրուի օրէնքը (լուա–գատը օրէնք մըն է որ կը ճշդէ բարենորոգման մը ընդհանուր վիճակն ու ակզբունքները եւ զործադրութեան ժամրամասնութիւնները կը թողու կարգադիր իշխանութեան):

ԱԶԳ· ՁԱԿԱՏԻ թեկնածուն է (թէեւ այդ պիտակին տակ չներկայացաւ) ժերար Ֆրէյօլ որ ընդհանուր խորհրդական ընտրուեցաւ Միւլհուզ – Հիւսիսի դահլիճը, Սեպտեմբեր 28–ին, ընդդէմ ընկերվարական թեկնածուին որ քաղաքին երեսփոխան–քաղաքապետն է: Զայնեբոլ 53,6%–ով Ֆրէյօլ հանդիսաւ մեծամասնութիւն մը ապահովեց: Նոյն օրը տեղի կ'ունենար Ազգ· ձակատի «Կապոյտ – Սպիտակ – Կարմիր» տարեկան դաշտահանդէսը, ուր լը Փէն ճաղկեց նոր ընդդիմութիւնը եւ քաղաքապետներուն երեսին նետեց Վիքթոր Հիւկոյի խօսք 1849–ին՝ «Անէութիւնն էք որ կը սպասէ քաոսին»:

ՍԻՏԻ ՊԼՎ ԱՊԻՍԻ չրջանը (Ալժերիա) 30 հոդի եւս մոբթուած են, որոնց մէջ 11 ուսուցչուհիներ իրենց աչակերտներուն աչքին առջեւ: Լուրը հաղորդած է Լը Մաթէն օրաթերթը Սեպտեմբեր 29–ին:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԻՏԱԼԻՍ. պատահած երկրաչարժը աւելի ծանր հետեւանքներ ունեցաւ քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը, առաջին ցնցումէն (Սեպտ· 26, ժամը 2·33) եառ: Ինը ժամ յետոյ երկրորդ ցնցում մը, աւելի զօրաւոր (5,8 Ռիխթերի վրայ) բաւական աւեր պիտի գործէր Ասիզէ ուր Ս. Ֆրանսուա մայր տաճարը մեծ վնասներ կը կրէր: Չիմապուէի Աչակերութիւնը կտոր–կտոր կ'ըլլար, մինչ Ճիոթթոյի 28 որմնանկարներն ալ լուրջ վնասներ կը կրէին: Անոնք, իրագործուած 1290–էն 95, իտալական նկարչութեան գագաթներէն կը նկատուին: Մեռեալներու թիւն ալ 11 էր եւ 150 վիրաւորներ կային:

ԵԼՑԻՆ առտուընէ, Սեպտեմբեր 26–ին, վէճի նիւթ դարձած օրէնք մը կրօնքներու վերաբերեալ եւ որուն առջին տարբերակին իր վէթօն դրած էր: Օրէնքը ծխակատարութեան ազատութիւն կը հռչակէ բոլոր կրօնքներուն համար, բայց կ'արգիլէ մարդոլսութիւնը անոնց համար որ նոր արմատ ձգած են (15 տարիէ ի վեր): Վատիկան հակազդեց ցաւ յայտնելով օրէնքին վաւերացման համար: Գլխաւոր թիրախն է կաթողիկէ Եկեղեցին:

ՊՈԼՈՆԻԱՅԻ (Իտալիա) մէջ, Պապը ներկայ եղաւ համերգի մը ուր իտալացի արուեստագէտներու կողքին, կ'երգէր Պոպ Տիլան, ինչ որ վէճի ալ նիւթ եղած էր քանի արուեստագէտը ծագումով Հրեայ է: Համերգը կը տրուէր հաղորդութեան համագումարին առթիւ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿի Սպայակոյտը բողոք ներկայացուցած է նախկին վարչապետ՝ Թանսու Զիլլէրի դէմ, բանակը նախատած ըլլալուն համար: Սեպտեմբեր 24–ին, տիկին Զիլլէր հեղնանքով արտայայտած է Եըլմազի մասին, զայն համբաստանելով որ «անպատուութիւնն ուներած է տասնապետ մը ըլլալու»: Միւս կողմէ, քանի մը ոսոիկաններ վիրաւորուած են Գոնիա, իսլամապաշտներու հետ բախումներու ընթացքին: Անոնք ցոյց կ'ընէին կրօնական ուսման երկրորդական դպրոցներու փակման դէմ:

ՍԿԿԵՆ ապահովութիւն առաւ որ միջոք չունի Հանրապետութեան նախագահին դէմ ցցուելու եթէ 2002–ին ան որոչէ կրկին ներկայանալ նախագահական ընտրութեան:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐԸ մէկ տարուան մէջ 300 հազար ընթերցող կորսընցուցած են, ինչ որ չատ ծանրակչիռ եւ լուրջ մըն է, արդէն տագնապ ապրող ամէնօրեայ մամուլին համար:

«ԱՐՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 27/29)

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Սեպտեմբեր 26–ին, կառավարութեան ընդունելութիւններու Տան մէջ տեղացի եւ արտասահմանեան մամուլի աւելի քան հարիւր ներկայացուցիչներու մօտ երկու ժամուան ատուլիս մը տուած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը: Ան պատասխանելով հարցումներու, չօշափած է Ղարաբաղի, Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի հետ յարաբերութիւններու, ընկերային հարցերու մարզերը:

Ջժուեելով Երեւանի եւ Սեփհանակերտի միջեւ տարակարծութիւններու դոյութիւնը, Լ· Տէր–Պետրոսեան բացատրած է թէ անոնք չեն վերաբերիր Ղարաբաղի ճակատագրին առընչուող տեսակէտին, այլ կարգադրման ընթացքին, կամ լուծումի մեթոտաբանութեան: Այսուհանդերձ, ան ըսած է թէ հակամարտութեան տարբերներուն ունենալով հանդերձ տարակարծութիւններ, լարուած պահեր, միշտ կարելի եղած է համագործակցիլ եւ ընդհանուր եզրեր գըտնել:

Նախագահը ըսած է թէ խնդրին կարգադրման համար ամէնէն յարմարը կը նկատէ աստիճանաւոր ընթացք մը եւ ոչ բոլոր հարցերուն նոյն հանգրուանին լուծումը: Ան չեչտելով որ միջազգային հանրութիւնը աւելի երկար առեն պիտի չհանդուրժէ ներկայի վիճակին, տուած է փոխադարձ զիջումներու իր տեսակէտը· Նախ՝ նահանջ ադրբեջանական հրակէտերէն որոնք չէզոքացուած են Ղարաբաղի պաչտպանութեան բանակին կողմէ, ապա դաղթականներու վերադարձը, միջազգային հաչտարար ուժերու չրջանի փոխադրութիւնը, չէզոք զօտիի մը ստեղծումը Ադրբեջանի եւ Ղարաբաղի միջեւ, յետոյ միայն Ղարաբաղի կարգավիճակին մասին բանակցութիւնները «երբ կողմերը պատրաստ ըլլան ատոր»:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ժ· Շիրաք Մոսկուա այցին ընթացքին Բ· Ելցինի հետ տեսակցութեան նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ: Երկու նախագահներն ալ կարեւոր նկատած են խնդրին լուծումին համար ՄԱԿ–ի եւ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի չրջանակներուն յետագայ գործակցութիւնը: Նիւթը տեղ դրաւած է երկու նախագահներու յայտարարութեան մէջ որ հրապարակուած է Կրեմլինէն: Նախագահ Շիրաք եւ նախագահ Ելցին որոչումներ յայտնած են այսուհետեւ եւս անհրաժեչտ չանքեր գործադրելու այս ուղղութեամբ:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ԿՐԱԿԱԾ

Սեպտեմբեր 26–ի երեկոյեան ադրբեջանական կողմէն մէկ ժամ տեւողութեամբ կրակ բացուած է Վայքի Խնճոյուտ դիւղին պաչտպանական դիրքերուն վրայ: Զոհ կամ վիրաւոր չկայ: Հայկական ուժերու փոխադարձութեամբ դադրած են կրակոցները:

*
**

Ա· ՍԱՐԳՍԵԱՆ՝ ՅԱՏՈՒԿ ԴԵՍՊԱՆ

Նախագահ Լ· Տէր–Պետրոսեանի Սեպտեմբեր 25–ին ստորագրած հրամանագրով Արմէն Սարգսեան նչանակուած է

ՂԱՐԱԲԱՂ ԵՒ ԳՈՐԲԱՉՈՎ

Օրերս լոյս տեսաւ Մ· Գորբաչովի յուչերուն Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը եւ այդ առիթով արդէն հեղինակը Ֆրանսա եկած է:

940 էջնոց հատորին մէջ, Գորբաչով 10 էջ ալ յատկացուցած է Ղարաբաղի: Համկիրճ պատմականը կ'ընէ Ղարաբաղի 85% հայ իր բնակչութեամբ եւ այն դէպքերուն որոնք ծայր տուին իր իշխանութեան օրերուն: Կ'անդրադառնայ Սվարտնաձէի եւ Զօրի Բալայեանի հետ իր հանդիպումին, Սումկայիթի, վնասուած լուծումին, առանց յատակ դիրքորոչման: Կ'անդրադառնանք յետագային:

ՍԷՆ–ՌԱՖԱԷԼ ԵՒ ԻՋԵՒԱՆ ԶՈՒԳՈՐԴ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Շաբաթ եւ կիրակի, Սեպտեմբեր 27–ին եւ 28–ին աչխարհական եւ կրօնական հանդիսութիւններով նուիրագործուեցաւ Ֆրանսայի Վառ Նահանգի Սէն–Ռաֆայէլ քաղաքի եւ Իջեւանի զուգորդութիւնը:

Շաբաթ առաւօտ, ժամը 11–ին, Սէն–Ռաֆայէլի քաղաքապետարանին մէջ է որ տեղի ունեցաւ պաչտօնական արարողութիւնը, կիրակի իրիկուն ալ ժամը 18–ին պատարագ մը կը մատուցուէր Սէն–Ռաֆայէլի մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Մանրամասնութիւնները՝ առանձին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ· ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Վալանսի Հայ Մարզականը 3 – 2 յաղթելէ ետք Լորիանի 3–րդ տեղը կը գրաւէ դասաւորման մէջ, 22 կէտով: Գլուխը անցաւ Թուլուզ 23 կէտով, 22–րդ եւ վերջին դիրքի վրայ կը մնայ Սէն Թիէթիէն 6 կէտով:

*
**

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇԻՐԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐ

Սեպտեմբեր 28–ին, Հ·Մ·Ը·Մ – Ֆրանս 2 – 2 արդիւնք մը արձանագրեց Մէկսն Պէնֆիքայի դէմ: Իսկ Բ· խումբը 3 – 0 յաղթեց Մէկսն Պէնֆիքայի Բ· խումբին:

յատուկ յանձնարարութիւններով դեսպան:

*
**

ԱՐՏԱՒԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ա· ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՆԻԻ–ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Հայաստանեան պատուիրակութիւն մը ՄԱԿ–ի 52–րդ նստաչրջանին մասնակցելու համար Նիւ–Եորք գացած է, գլխաւորութեամբ Արտաքին Նախարարին: Այդ առիթով նախարարը հանդիպումներ ունեցած է Պահրէյնի, Իսլանտայի, Մալտովայի, Կիպրոսի Արտաքին Նախարարներուն, ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախկին Նախարար Հ· Քիսինճըրի, Հրէական Կոմիտէի զեկավարութեան հետ: Նիւթ եղած են Հայաստանի հետ փոխյարաբերութիւնները, գործակցութեան հեռանկարները, եւն·:

*
**

ՍԵԻԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Սեպտեմբեր 23–ի չափումներով Սեւանի մակարդակը 1896·86 մեթր եղած է, անցեալ տարուան նոյն օրուան համեմատ 4 սմ· բարձրանալով: Աչնանայնկ համար լիճէն ջուրի արտահոսքին քանակը պիտի աւելնայ, բայց մասնագէտներու կարծիքով, տակա պիտի չիջեցնէ լիճին մակարդակը:

ԼՂՀ-Ի ՎՃՌԱԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՓԱՍՏ

Բնական պէտք է նկատել այն չեշտակի հետաքրքրութիւնը որ Մոսկուա ունի ԼՂՀ-ի նոր նախագահին մօտեցումնեբուն, ծրագիրներուն նկատմամբ. հետաքրքրութիւն որ արտայայտութիւն չի գտներ ուղղակի քաղաքական մարզին մէջ բացէ ի բաց, այլ մամուլի ճամբով: Աւտոր արդիւնքն են այն իրերայաջորդ հարցազրոյցները որոնք կը կատարուին Ա. Ղուկասեանի ու նաեւ անոր Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեանի հետ ռուսական գրաւոր թէ բանաւոր լրատուական անուններուն կողմէ: Ինչպէս հասանօրէն այլ մարզերու, ռուսականին ալ հետաքրքրութիւնը նախ հիմ ունի Ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման յետագայ փուլերը, անոնց հետեւանքները չըլլանի աշխարհաքաղաքական զարգացումներուն. ապա Մոսկուայի համար կայ կարգաւորումի հոլովոյթին ամէնէն մօտիկ դիրքը ունենալու հանդամանքը: Ամէնէն մօտիկ, եւ դրեթէ հակամարտութեան կողմերէն մէկը կամ առընչակից մըն է ան, քանի որ Ղարաբաղի հարցը ի վերջոյ հետեւանք է նոյն Մոսկուային կարգադրութեան, որպէս խորհրդային մայրաքաղաք:

«Նեզաւիսիմայա Կազեթա»յի Սեպտ. 10-ի թիւին հարցազրոյցն ալ որ արտատպուած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Սեպտ. 13-ի թիւին մէջ, Ա. Ղուկասեանը կը դրդէ խօսելու նախագահի պաշտօնին ընտրուած դեկավարի յետագայ ընթացքին մասին: Դժուար չէ հարցումներէն կռահել թէ բարդ կացութեան մէջ գտնուող նախագահ մը նեղը դնելու, կամ իրեն սպասող դժուարութիւնները մատնանշելու տրամադրութեամբ մը կատարուած է հարցազրոյցը:

Հակառակ ընկալուած սովորութեան, դրոյցով առաջին չօչափուած մարզը քաղաքականը չէ: Առաջին հարցումները նիւթ ունին տնտեսականը: Օրինակ, լրագրողը կը հարցնէ թէ հակառակ հրադադարին երբ ներդրումներու համար վտանգաւոր գօտի է Ղարաբաղը, գործի մարդիկ կ'ընդառաջե՞ն այդ վտանգին: Ա. Ղուկասեան կը պատասխանէ թէ իրենք պայքարի իրենց գլխաւոր բաժինը տարած ու հողը պաշտպանած են: Հիմա կարօտ են տնտեսական օգնութեան: Չի խօսեր թէ վտանգը կայ: Բայց իրենց ուշադրութեան կեդրոնացած է տնտեսական դումարներ չեն: «Կան բաւականաչափ հարուստ մարդիկ որոնց համար մեզ անհրաժեշտ միջոցները ոչինչ չեն նշանակում» կ'ըսէ: Ապա հարց կու տայ թէ երբ իրենք վտանգած են իրենց կեանքը, միւսները ինչո՞ւ նոյն բանը չընեն, գոնէ իրենց դրամով: Կ'աւելցնէ թէ հայազգի գործի մարդիկ Ֆրանսայէն, Գանատայէն, Զուիցերիայէն արդէն արտադրութեան կը ձեռնարկեն դիւղատնտեսութեան մարզին մէջ: «Հայազգի» գործի մարդոց մասին այս նշումը բաւական թափանցիկ կը դարձնէ թէ ո՛ր գանգուածն է նկատի առնուածը, կեանք վտանգելու արարքը դրամ վտանգելու հետ համեմատող արտայայտութեամբ:

Կը յաջորդէ Ռուսաստանի դիրքին արժեւորումին առաջնորդող հարցումը: Լ. Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահը սկիզբի չըլլանին բաղդատած, այսօր բաւական կրաւորական կը նկատէ Ռուսաստանի կեցուածքը: Մինչեւ իսկ կ'ըսէ թէ կ'ընդունի, կը կրկնէ ԱՄՆ-ու տեսակէտները: Ինք չի բաւականանար Մինսկի խումբի չըլլանակով. չփումներ կ'ուզէ ունենալ նաեւ ուրիշ երկիրներու եւ զլխաւորաբար Ռուսաստանի հետ:

Յօգելով ինքնորոշման իրաւունքին եւ տարածքի ամբողջականութեան հակասութեան բազմիցս կրկնուած նիւթին մասին, Ա. Ղուկասեան անդամ մը եւս կը չեշտէ իրատական կնճիռի մը գոյութիւնը: Կ'ըսէ թէ իրենք առաջարկած են հաքութի որ երկու տեսակէտներն ալ մէկդի ձգուին ու դէրօ կէտէն քննարկուի Ղարաբաղի կարգավիճակը, բայց ան պատրաստ չէ եւ մինչ կը պնդէ նախապայմաններու վրայ: Յետոյ կը յանդիմանայ «ինքնահռչակ» կամ «ինքնահռչակ» պետականներ կան: Մինչեւ այսօր պատրաստ չէ մայր ցուցակի յաջորդ հատորը (Ա.ր կ'ընդգրկէ ընդամէնը 300 հեռագիր): Ա-ռիթն էր յիշելու եւ հարց տալու թէ ո՛վ պիտի հեռնարկէ համաքրիստոնէական մշակոյթի համար խիստ կարեւոր այդ աշխատանքին: Այդ մտահոգութիւնը արդեօք բան մը կ'ըսէ՞ օրինակ՝ 1700-ամեակի բազմատան, յաճախ բազմադաւանք, բայց ոչ միշտ յարմարադոյն ձեռնարկները ծրագրողներուն...:

Լ. Զ.

ՀԱՑԵՐԷՆ ԱՆՎԱՒԵՐ ԲՆԱԳՐԵՐՈՒ ԳԻՏԱՀԱՒԱՔ ԺՐՆԵԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 18-20 Ժընեւի համալսարանին մէջ միջազգային գիտահաւաք մը տեղի ունեցաւ, նուիրուած՝ հայերէն անվաւեր բնագրերուն: Կազմակերպուած էր նոյն համալսարանին հայագիտական բաժնին եւ Լօզանի համալսարանին աստուածաչնչական դիտութիւններու Հիմնարկին գործակցութեամբ: Կազմակերպիչները՝ Ժընեւի հայագիտականէն Վալենթինա Գալցովայի Պուվիէ եւ Պերնար Ութիէ, Լօզանէն Ժան-Տանիէլ Քաէմթլի ջանք չէին խնայած վիտական պատշաճ մթնոլորտը ապահովելու համար: Մասնակիցներու մէջ տեղ տրուած էր յունարէն, սաորերէն, լատիներէն բնագիրներու մասնագէտներու որոնց համար հայերէն բնագրերը բաղդատական նիւթ էին եւ երբեմն նոյնիսկ հիմնական աղբիւր, յիշեալ լեզուներով գրուած ու կորսուած գործեր վերականգնելու կամ լրացնելու համար: Այս մէկը հաւաքին յաջողութեան ամէնէն կարեւոր պղտակներէն էր ու արժանի ընդօրինակութեան, այլ բնագաւառներու հայագէտներու կողմէ եւս նման ձեռնարկներ կազմակերպելու համար: Այդ հանդամանքին շնորհիւ կը ստեղծուէր մտքերու փոխանակութեան լուրջ մտնոլորտ մը ուր հայկական բնագրերը ձեռք կ'առնուէին բաղդատական լուրջ սկզբունքներու չըլլանակին մէջ, պատշաճ արժեւորումով:

Այս տեսակէտէն հետաքրքրական զեկուցումներ էին Պ. Ութիէի ներկայացուցածը Աբգար Թագաւորի առասպելին հայկական ընդարձակ տարբերակին մասին, փրոֆ. Սթոնինը, Թ.-Մ. ван Լինտի նիւթը՝ Եզեկիէլի տեսիլքին մասին որով ան լուրջ վերլուծումի առարկայ ըրաւ հայերէն անվաւեր այդ բնագիրը եւ նաեւ Նարեկացիէն հատուածներ ներկայացուց անդլերէն եւ հոլանտերէն թարգմանութեամբ: Այս չարքին մէջ պէտք է նշել Հայոցլեզիի Համալսարանէն Գրիսթոֆ Պիւրքարի զեկուցումը՝ Յովսէփի եւ Ասանէթի հայկ. տարբերակին ծագումին ու բնոյթին մասին: Ուշադրաւ էր Վ. Գալցովայի Պուվիէի ելոյթը իր հեռանկարային հանգամանքով. ան կ'առաջարկէր որ անվաւեր բնագրերու ցանկ ստեղծուի. ծրագիր մը որ անհրաժեշտ կը դարձնէ հայագիտութեան մարզի լուրջ մասնագէտներու ուժերը կեդրոնացնել: Սակայն, հարցը հոն է որ արտասահմանի հայագէտներ կարճատեւ այցերու ընթացքին չեն կրնար ձեռք առնել այդ ամբողջ նիւթը, իսկ Հայաստանի մասնագէտները նախ սակաւաթիւ են, ապա անկարող՝ ամբողջովին նուիրուելու իրենց նեղ մասնագիտական ասպարէզին, անբաւենպաստ պայմաններու պատճառով: Մտահոգող բանը չունի նոյնիսկ այն ձեռագիրներուն ցանկը որոնց մէջ պարականոն բնագիրները կան: Մինչեւ այսօր պատրաստ չէ մայր ցուցակի յաջորդ հատորը (Ա.ր կ'ընդգրկէ ընդամէնը 300 հեռագիր): Ա-ռիթն էր յիշելու եւ հարց տալու թէ ո՛վ պիտի ձեռնարկէ համաքրիստոնէական մշակոյթի համար խիստ կարեւոր այդ աշխատանքին: Այդ մտահոգութիւնը արդեօք բան մը կ'ըսէ՞ օրինակ՝ 1700-ամեակի բազմատան, յաճախ բազմադաւանք, բայց ոչ միշտ յարմարադոյն ձեռնարկները ծրագրողներուն...:

Լ. Զ.

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ»ՈՒ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԷՆ

«Առանց Սահմանի Լրագրողներ»ու տեղեկատուն կ'ամփոփէ բոլոր այն բռնաբարումները որոնք կը գործուին մամուլի ազատութեան ու լրագրողներու դէմ: Ամէն թիւի մէջ չուրջ 20 երկիրներու մէջ արձանագրուած այս կարգի պատահարներ կը տեղեկացուին հանրութեան: Այս երկիրներուն ցանկին վրայ յանճախակի ներկայութիւն են Ալժերիա, Զինաստան, Իրան, Թուրքիա, որոնց քով օրքան ալ զարմանալի ըլլայ, անկարելի չէ հանդիպիլ Ֆրանսայի նման անհաւանական նկատուած երկիրներու ալ:

Տեղեկատուն Սեպտեմբեր 22-ի թիւին մէջ մէկէ աւելի պարագաներով տեղ գտած է Թուրքիան: Նախ կը տրուի դերմանական անկախ լրագրողի մը պատահածը. ան գերմանական հեռատեսիլի կայանի մը համար տեսապրութիւններ ընելու նպատակով հասած է Պոլիս 0-գոտուս 31-ին, ուր կը տեղեկանայ թէ արտօնուած չէ մնալու Թրքական հողամասին վրայ: Ոչ մէկ պաշտօնական պատճառ կամ բացատրութիւն կը տրուի ու ստիպուած կը վերադառնայ Գերմանիա: Նախապէս գտնուած է Թուրքիա, տեսակցութիւններ կատարած ու ոչ մէկ հարց ունեցած սահմանին վրայ:

Սեպտեմբեր 2-ին քրտական հարցին խաղաղ լուծում մը գտնելու ջանքով երկրին Հարաւ-արեւելեան չըլլանը հասած արեւմուտքցի եւ Թուրք անձնաւորութիւններու այցին մասին տեղեկութիւն տալ փորձող երեք լրագրողներ որոնք քրտահէր մամուլին կը պատկանին, հսկողութեան տակ կ'առնուին: Ցաջորդ օրը ազատ կ'արձակուին: Նոյն օրը ոստիկանութիւնը կ'արգիլէ պատասխանատու թեան պոլսոյ մամուլի ասուլիսը ու հրսկողութեան տակ կ'առնէ երեք այլ լրագրողներ, միշտ քրտամէտ, կամ ձախակողմեան մամուլէն:

Շինութեան ձեռնարկատէր մըն ալ թիրախ առած է «Ճումհուրիյէթ» թերթին Տիյարպէքիրի գրասենեակը ուրկէ լրատուութիւն, կատարուած է իր ձեռնարկութեան կրած մէկ պատիժին մասին: Շինարարը երկու հոգիով խուժած է գրասենեակ ու պահանջած որ խմբագրութիւնը յայտնէ լուրին իր աղբիւրը, սպառնալով կոտրել-թափել. նաեւ քանի մը տարճանակը եւ փորձած ապտակել լրագրողը: Այս վերջինը բողոք ներկայացուցած է:

Թուրքիայէն կատարուած վերջին տեղեկատուութիւնը կը վերաբերի լրագրող Մ. Կէօքթէփէի մահուամբ ամբաստանուած չորս ոստիկանի: Անոնք վճիռը արուելէ առաջ ազատ արձակուած են: Երիտասարդ լրագրողը սպանուած էր 1996 Յունուարին Պոլսոյ մէջ. ան թղթակիցն էր ձախակողմեան «Իվրէնսէլ» օրաթերթին:

Ադրբեջանն ալ ներկայ է մամուլի ազատութեան դէմ չարժած երկիրներու չարքին մէջ: Բազմաթիւ լրագրողներու եւ երեք երեսփոխաններու մերժուած է Սեպտեմբեր 11-ին մուտք գործել Նախիջեւան, երբ անոնք կ'ըլլայ կը կատարէին հոն, երթալու համար նախկին նախագահ Ա. Էլչիպէյի դիւղը: Բաքու վերադառնալով երեսփոխաններէն մէկը բողոք ներկայացուցած է երկրին ներքին նախարարին որ ապօրինի նկատած է Նախիջեւանի ոստիկաններուն միջամտութիւնը:

Ռուսաստանի առընչուած երկու պատգաններ բաւական ծանրակչիռ բնոյթ ունին: Սեպտեմբեր 9-ին Լիփեցքի թերթի մը թղթակիցին դիակը գտնուած է Գոսմոս թատրոնին մօտը: «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» թերթը լուրը տալով կը դրէ թէ այդ վայրին մօտն է նաեւ այն սրճարանը ուր լրագրողը կը ժամադրուէր տեսակցութեան հրաւիրած անձերուն հետ: Ըստ գոհին գործակիցներուն, բռնութիւնը առընչուած է Վալերի Քրիվոչէեւի լրագրողի գործունէութեան:

Ռուսաստանի ազդեցութով տրուած դըժխաւոր նիւթը գրաւած է տեղեկատուին ամբողջ առաջին էջը: Կը վերաբերի ռուսական հեռատեսիլի աշխատակիցներու խմբակի մը վերջին անդամին որ բանտարկուած է Բելառուսիոյ մէջ: Անոր վերագրուած յանցանքն է Լիտուանիա-Բելառուսիա սահմանին վրայ ոգեւորութիւն մը կատարել: Անոր հետ ձերբակալուած են չարժաւարն ու տեսագրող գործակիցն ալ: Քանի մը օր ետք Մինսկի մէջ անոնց ի նպաստ արդիլուած ցոյց մը ընթացքին ալ 15-ի չափ լրագրողներ հսկողութեան տակ առնուած; ապա ազատ արձակուած են:

Նոյն սահմանին վրայ աւելի ուշ նոր տեսագրութիւններու ձեռնարկած երեք ռուս եւ մէկ բելառուս լրագրող նոյնպէս ձերբակալուած են, ամբաստանուելով սահմանը ապօրինի կերպով անցած ըլլալու յանցանքով: Օգոստոս 18-ին ալ նոյն կայանէն այլ լրագրող մը հսկողութեան տակ առնուած ու քանի մը օր ետք երկրէն արտաքսուած է, իշխանութիւնը քննադատող յայտադիրներ պատրաստելու ամբաստանութեամբ:

Հարցը հասած է մինչեւ նախագահ Ելցինի որ սպառնացած է Ռուսեւրելառուս Դաշինքը խնդրոյ առարկայ ընել ռուս լրագրողներու ցոյց տրուած վարմունքին դէմ: Իսկ բելառուս նախագահը Լուկաշէնկօ պատասխանած է թէ արժէքը չի տար սպառնալիքներուս: Այսուհանդերձ, բանտարկուած ռուս լրագրողները չուտով ազատ արձակուած են, բայց Պաւէլ Շէրմէթէ, որ կը սպասէ իր դատավարութեան, բայց որուն թուականն իսկ ճշդուած չէ տակաւին:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՄԱՐԴԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ

Ընդունելին կ'առընչուի հոգեմտնական կապերու, այն պայմանով որ իւրաքանչիւր կողմ ապրի իր ուզած ձեւով: Ատոր մէջ հիմնական կը նկատէ ԼՂՀ-ի ճանաչումը որպէս միջազգային իրաւունքի ենթակայ, աւելցնելով որ պատրաստ են այդ պարագային սահմանափակել ոմանչ լիազօրութիւններ. օրինակ ռազմական որեւէ դաշինքի մաս չկազմել, եւլն.: Եթէ կը պնդէ միջազգային իրաւունքի հանգամանքին մասին, ատիկա այն պատճառով է որ միայն ատով քաղաքական ապահովութեան երաշխիք կ'ունենան: Իսկ եթէ ենթարկուին Ադրբեջանի, «ճգնաժամային իրավիճակում, ինչպէս արդէն բազմիցս եղել է, համաշխարհային հանրակցութիւնը գտնելու է որ Հայերի զանգուածային կոտորածը Ադրբեջանի ներքին գործն է»:

Վերադառնալով զաղթականներու հարցին, Ա. Ղուկասեան հաւանական չի նկատեր այսօր ադրբեջանցի զաղթականներու վերադարձը Ղարաբաղ: Պատրաստ են զիրենք ընդունելու, անոնց համար կեանքի ապահովութեան երաշխիք ստեղծելու, բայց միայն եթէ նման պայմաններ կը ստեղծէ Ադրբեջանն ալ հայ զաղթականներու համար: Աւելորդ է ըսել թէ Բաքու ոչ իսկ նկատի կ'ունենայ այս կէտերը, այլ միայն կը կրկնէ տարածքները ետ առնելու պահանջքը:

Իրերայաջորդ եւ որոշ չափով կըրկնութիւններով ընթացող այս հարցազրոյցներով կարճ ժամանակուան մէջ բաւական յստակութեամբ յայտնուած է Ղարաբաղի նոր դեկավարութեան ուղեղիծը: Ասկէ ետք հետաքրքրականը տեսնել պիտի ըլլայ թէ որքանո՞վ ան ներդրողները կ'ունենայ կոմիտէներու յետագայ ընթացքին վրայ, եթէ ունենայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

«ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԱԻԱՕՒՂԻՆԵՐ»ՈՒ, ՄԱՔՍԱՑԻՆ ԵՒ ՑԱՐԱԿԻՑ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՈՒ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ...

Այս օրերուն Անգլիայէն պրօսաչրջիկներու առաջին խումբի մը Հայաստան ժամանումին առթիւ «Արմէնփրէս»ը ուշադրութիւն կը դարձնէ «Հայկական Աւիապուլինկներ»ով ճամբորդած այդ հիւրերուն կարծիքը առնել, անոնց տպաւորութիւնները քաղել ընկերութեան մատուցած սպասարկութեան մասին:

Օդանաւերուն նստարաններու կազմութեան, թռիչքի ընթացքին հրամցուած ճաշերու համեղութեան եւ անձնակազմին ազնիւ վերաբերմունքին մասին դրական արտայայտութիւններէ եթէ անմիջապէս անցած են հարցականներու, առաջարկներու բաժնին: Այսպէս, պրօսաչրջիկները իրենց գարմանքը յայտնած են թէ տես այն երկար ժամանակամիջոցին որ տարիք է օդանաւէն իջնելու ու օդակայանէն դուրս գալու համար: Ասոնք կը վերաբերի, ըստ «Արմէնփրէս»ի, մաքսային արարողութիւններուն, որոնք իրենց երկարութեամբ մեծ դժգոհութիւն կը պատճառեն: Անոնց մեծ գարմանք պատճառած է նաեւ մաքսային յայտարարագրի բովանդակութիւնը, ուր ճիշդ՝ հոն տեղ դրած հարցումներ: Անոնք դիտել տուած են թէ իր հետ գինք կամ թմրեցուցիչ բերող մէկը երբէք զանոնք պիտի չարձանագրէ հոն, ուրեմն ի՞նչ հարկ այդ հարցումներուն: Զանոնք չփոթի մատնած է նաեւ «զեղծիծաղներ ունէ՞ք, թէ չունէք» հարցումը, երբ անոնք չեն դիտցած թէ խօսքը իրենց ամէնօրեա՞յ զեղերուն մասին է, թէ քիլոներով բերուածներուն. յայտարարագրին մէջ տեղ դրած ուղղագրական սխալներն ալ չեն վրիպած անոնց ուշադրութենէն, սակայն, «Արմէնփրէս» կը ճշդէ թէ նշուածը մաքսային սպասարկութեանց գործունէութեան ոլորտին մէջ կ'իյնայ եւ ոչ թէ «Աւիատուլիներ»ուն:

Հայաստանի Օդային Ընկերութեան թերութիւնները, ըստ «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին, կու գան անոր գործակալնեբէն: Ան, որպէս օրինակ կը նշէ վերջերս Երեւան գումարուած հայ ոսկերիչներու համագումարին մասնակցելու համար Ամերիսամ – Երեւան թռիչքը առած կարգ մը ճամբորդներու պարագան. անոնք հակառակ որ «պիզնէս» դասակարգի տեղեր վերապահած էին, երթ ու դարձի համար, տեղաւորուած են սովորական տեղեր: Ու թղթակիցը կը խորհրդածէ թէ խորհրդային ժամանակներէն որեւէ ձեւով ճամբորդելու վարժուած հայաստանցիին համար ատիկա կըրնայ թուիլ չնչին մանրամասնութիւն մը բայց հակառակ կողմէ դիտուած, նման «մանրուք» հարցեր կը խրաչեցնեն Հայաստան ներդրումներ ընելու կոչուածները: Այս պարագային, պատահածը այն է որ, ընկերութեան Ամերիսամի գործակալները, վերապահուած տոմսեր չունենալով, առանց կեդրոնի տեղեկութեան, տոմսեր վաճառած են, եւ ճամբորդը օդանաւին մէջ ինքզինք գտած է նոյնիսկ «աւելորդ»ի կարգավիճակով:

Վերջապէս, «Արմէնփրէս» Հայաստանի Քաղաքացիական Օդուժի Վարչութենէն տեղեկացած է որ նման միջադէպերու առաջքն առնելու համար ստեղծուած է յատուկ յանձնաժողով մը, որ կ'առնչ անհրաժեշտ միջոցներ՝ նման անկանոնութիւններու հեղինակները բացայայտելու եւ անոնց հետ պատմանապիրները լուծելու համար:

Ներկայիս Ընկերութիւնը կ'աշխատի նոր օդանաւեր ձեռք բերելու ուղղութեամբ: Կ'ըսուի նաեւ թէ դէպի Հայաստան սկսող պրօսաչրջիկներու հոսքը կը թելադրէ արագացնել փոխադրական հանդուցակէտերու, մասնաւորապէս Լոնտոնի հետ Երեւանի օդային միացումը:

Տարբեր կրօնքներ, բայց մէկ Աստուած

Քրիստոնեայ, իսլամ, հրեայ՝ բոլորն ալ Աբրահամի զաւակներն են: Այս երեք կրօնքները իրարու շատ նման են, սակայն նոյն ատեն գոյութիւն ունին կարեւոր տարբերութիւններ:

⁂

● ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒՆ եւ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ պատմութեան մէկ մասը նոյնանման է: Աստուածաշունչին Հին Կտակարանը կը պատմէ, թէ ինչպէս Աստուած մարդոց ուղղեց իր խօսքը: Երկու կրօնքներն ալ նոյն Աստծուն կ'աղօթեն, մէկ Աստծոյ՝ ամէն ինչի արարիչին կը հաւատան:

Քրիստոնեաները կը հաւատան, որ Յիսուս Մեսիան է՝ Աստծոյ կողմէ ղրկուած բոլոր մարդոց համար: Հրեաները տակաւին կը սպասեն Մեսիային, որ աշխարհի վրայ արդարութիւն եւ խաղաղութիւն պիտի հաստատէ: Անոնց համար Յիսուս Մեսիան չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ Մեսիան չի կրնար խաչի մը վրայ մեռնիլ:

● ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ մէկ Աստծոյ կ'աղօթեն՝ քրիստոնեաներուն եւ հրեաներուն նման: Անոնք յաճախ պէտք է աղօթեն եւ բարիք գործեն: Մահմետականներուն (իսլամներուն) համար «Իբրեւ Աստուած՝ միայն Աստուած գոյութիւն ունի»: Աստուած միակն է, ամէնէն բարձրը, անմատչելին եւ խորհրդաւորը: Եւ Աստուած չի կրնար զաւակ ունենալ: Անոնց համար Մոհամէտ Աստուծոյ կողմէ ղրկուած մարգարէ մըն է: Սակայն Յիսուս ալ Մովսէսի պէս մեծ մարգարէ մըն է:

ՄԻԻՍ ԿՐՕՆՔՆԵՐԸ

Միլիոնաւոր մարդիկ իրենց կեանքին իմաստը կը գտնեն կրօնքի մը մէջ: Քրիստոնեաները, իսլամները եւ հրեաները մէկ Աստուծոյ կ'աղօթեն: Սակայն անոնք միակ հաւատացեալները չեն: Հինտուները եւ պուտտայականներն ալ բազմաթիւ են:

⁂

● ՀԻՆԴՈՒ կրօնքը աշխարհի ամէնէն հին կրօնքն է: Իւրաքանչիւր հինտու ազատ է իր աղօթքը ուղղելու իր նախընտրած աստծոյ: Անոնք կը հաւատան, թէ Աստուած ունի 330 միլիոն դէմք: Այս դէմքերէն ամէնէն ծանօթներէն են՝ Պրահմա, Վիչնու, Շիւա: Ամէն հինտու կը հաւատայ թէ արդէն ծնած է եւ մեռած բազմաթիւ անգամներ: Բազմաթիւ կեանքերէ ետք ան կը յուսայ աւելի մօտ ըլլալ աստուծոյ՝ իր խօսքերով, եւ վերածնելու կարիքը չունենալ: Մարդիկ հինտու կը ծնին եւ ոչ թէ հինտու կը դառնան:

● ՊՈՒՏՏԱՅԱԿԱՆՆԵՐԸ կը հետեւին Պուտտայի դաղափարախօսութեան: Անոնք կը հաւատան որ մէկ միջոցը վերջնականապէս ձերբազատելու տառապանքէն: Պուտտա մարգոց կ'ուսուցանէ, թէ կարելի է երջանկութիւնը գտնել խոհականով, երբ մարդիկ հեռանան դրամէն, բռնութենէն եւ ատելութենէն: Ամէն մարդ կրնայ պուտտայական դառնալ:

⁂

Այժմ աշխարհի մէջ գոյութիւն ունին 1,8 միլիառ քրիստոնեաներ, մօտաւորապէս 1 միլիառ մահմետական, 750 միլիոն հինտու (գլխաւորաբար Հնդկաստանի մէջ), 330 միլիոն պուտտայական (յատկապէս Ասիոյ մէջ), 18 միլիոն հրեայ:

ՄՈՒԽԻՆ ԲԵՐԱԾ ՇԱՀԸ

Վերջին տասը տարուան ընթացքին գրեթէ եռապատկուած է մաքսանենգուած ծխախոտի վաճառքը: Այդ երեւոյթին մեկնակէտը նոյնինքն ամենամեծ արտադրողներն են որոնք միլիառաւոր տոլարի ապրանք կու տան միջնորդներու, անոնք ալ այդ ապրանքը բազմաթիւ երկիրներու հրապարակը կը հասցնեն, շրջանցելով հարկերու գրասենեակները: Այս վերջին պարագան բնական է որ աւելի կ'ըլլայ հրապարակէն չատ աւելի աժանի ծախելու ծխախոտը:

Մեծ մասով, արտադրիչները կ'ուրանան թէ երեւոյթին մէջ մեղսակցութեան բաժին ունին: Կան սակայն խոստովանողներ ալ: Ամէնէն մեծ չուկայ ունեցողը ամերիկեան ծխիկներն են, որոնց մաքսանենգուած վաճառքը հարիւրաւոր միլիոն տոլարի չափ կ'ապահովէ: Իսկ այդ վաճառքին տեղ գտած երկիրներուն տուրքի կորուստը կը կարծուի որ 16 միլիառ տոլարի կը հասնի:

Ապօրինի վաճառքին յաւելումին պատճառը Ռուսաստանի եւ արեւելեան Եւրոպայի նոր ու հսկայական չուկաներուն բացումն է եւ Եւրոպայի մէջ մաքսային քննութիւններուն ջնջումը: Կ'ենթադրուի որ ԱՄՆ-էն արտասահմանեան երկիրներու ծախուած տարեկան հազար միլիառ ծխիկներէն 280 միլիառը մաքսանենգներու բաժին կը դառնայ. մինչդեռ 1989-ին այդ թիւը 100 միլիառ էր: Արտադրողներուն համար վաճառքի ձեւը տարբերութիւն չունի, քանի որ անոնք նոյն գինով կը յանձնեն ապրանքը:

Հարցը այնքան լայն տարողութիւն ըստացած է որ ամերիկեան հարկահաւաք սպասարկութիւններու համաձայն, արտադրողները յաճախ մեծ հեռաւորութիւն կը պահեն ծխախոտի մաքսանենգներէ, անկարելի դարձնելու համար մեղսակցութեան ամէն ամբաստանութիւն:

Ծխախոտի մաքսանենգուած վաճառքին եւրոպական բաժնի ապրանքը Զուիցերիոյ մէջ կը փոխանակուի, քանի որ հոն օրէնքը պատիժ չի սահմաններ այդ գործունէութեան: Եւրոպայի այլ երկիրներու մէջ գործի լծուած հետաքննողները կ'ըսեն թէ Զուիցերիոյ իշխանութիւնները ու ծխախոտի ընկերութիւնները չատ հազուադէպօրէն իրենց գործակցելու տրամադրութիւն կը յայտնեն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԹԱՂԱԿԱՆԻՆ ԿՆԻԿԸ

ՎԷՊ ՊՈԼՍԱՀԱՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գ.

Ցանկարծ յիշեց որ Քաղաքական Ժողովի անդամներէն մին, իրեն պէս, ջոջ վաճառական մը, իր մտերիմ բարեկամն էր եւ որոշեց անոր մօտ դիմում մը ընել:

– Թերթերուն մէջ ալ բան մը գրել տալու է, խորհեցաւ, վաղը Նշանիկը բերել տամ եւ լաւեմ որ առնիկ ակնարկութիւն մը պատրեցնէ...

Նշանիկ թերթի մը լրաբեր խմբագիրն էր եւ ծանօթ՝ Մարզար էֆէնտիին, որուն հետ հետաւոր ազգականութիւն մըն ալ ունէր, ազգականութիւն՝ զոր վաճառականը անգիտանալ կը ձեւացնէր եւ զոր Նշանիկ ամէն առթիւ կը յիշէր:

Հետեւեալ օրն իսկ վաճառականը ուղղուեցաւ իր բարեկամին՝ Քերովբէ էֆէնտիի Քրիստիկեանի գրասենեակը:

– Վա՛յ, Մարզար էֆէնտի, այս ի՞նչ հոգ փչեց, գոչեց Քերովբէ ոտքի ելլելով ու իր հիւրին թիկնաթոռ մը հրամցընելով:

– Ասկէ կ'անցնէի, մէյ մը վեր ելլեմ Քերովբէ էֆէնտին տեսեմ, միասին մէյ-մէյ սուրճ խմենք ըսի...

– Շատ աղէկ ըրիր...

– Զրպտած չե՞ս ա... գործիդ արդելք չըլլամ:

– Չէ, ճանըմ, պարապ նստեր էի, սլբտաս կը նեղանար, աղէկ որ եկար:

Եւ վաճառականը նստած տեղէն պոռաց դուրսը գտնուող ծառային:

– Արթի՛ն, երկու հատ ազուր սուրճ ըսէ մեզի, հեռը թող պաղ չուր ալ բերեն:

Երկու բարեկամները բաւական տեսակցելէ ետքը, օրուան քաղաքականութեան եւ առեւտրական հրապարակին մասին, Մարզար էֆէնտին յանկարծ ըսաւ.

– Աղէկ միտքս եկաւ, Քերովբէ էֆէնտի, քեզի խնդիրք մը ունիմ:

– Հրաման ըրէ՛, էֆէնտիս:

– Դուն Քաղաքական Ժողովի անդամ ես, անանկ չէ՞...

– Այնարժանապատիւ... ի՞նչ կայ որ:

– Կեցիր պատմեմ:

Եւ Մարզար էֆէնտի մանրամասնօրէն պատմեց ժամկոչ Վարդանի խնդիրը եւ անոր առած ահագին համեմատութիւնը թաղին մէջ:

– Եթէ գործը այս հանդամանքը չառնէր, հոգս անդամ չէ, եղբայրացուց Մարզար էֆէնտի, բայց հիմա ալ արժանապատուութեան խնդիր դարձաւ ինծի համար... այդ ժամկոչը հոգ չի կրնար մնալ...

– Այսպէս է, հաստատեց Քերովբէ էֆէնտի:

– Դուն ալ եթէ իմ տեղս ըլլայիր, այդպէս չպիտի վարուէի՞ր:

– Բնականաբար:

– Հիմա դուն իրրեւ Վարչութեան անդամ, չե՞ս կրնար այդ ժամկոչը հոնկէ վռնտել տալ:

Քերովբէ էֆէնտի պահ մը մտածեց, ճակատը չփեց եւ ըսաւ:

– Ի՞նչպէս կարելի է միջամտել երբ խնդիրը Վարչութեան սեղանին վրայ չէ:

– Ճանըմ, բերնէ բերան խմացած կ'ըլլաք եւ թաղին մէջ տիրող յուզումը հանդարտեցնելու համար Թաղական Խորհուրդին հրաման կ'ընէք որ Վարդան աղբաբը ճամբուի:

– Ըլլար, Մարզար էֆէնտի, չըլլար, մենք մեր կողմէ չենք կրնար միջամտել, ուրիշ ճամբայ մը գտնելու է...

– Մտածէ՝ տեսնենք, դուն ասանկ դործերու մէջ աւելի փորձառութիւն ունիս:

– Քերովբէ էֆէնտի սիկառէթ մը վառեց, մուխը դէպի ճեղունը արձակեց եւ ըսաւ.

– Թաղեցիներուն տրամադրութիւնը ի՞նչ է ժամկոչին ու Թաղական Խորհուրդին հանդէպ:

– Ամէնքն ալ այս եղած խաղբութիւնը կը դատապարտեն կոր...

– Նոյնիսկ կարծեմ ըսիք որ Թաղական Խորհուրդին մէջ ալ երկու անդամ ժամկոչին հակառակ են:

– Այո՛, հաստատեց Մարզար էֆէնտի, Մանուկ աղան եւ մէյ մըն ալ ուրիշ մը:

– Այն ատեն տեսէ՛ք ինչ կ'ընէք, թաղեցիները թող բողոքագիր մը մատուցանեն մեզի. միւս կողմէ այդ երկու թաղականները պատճառաբանեալ հրաժարական մը տան, այն ատեն Վարչութիւնը իրաւունք կ'ունենայ միջամտելու, քննութիւն կատարելու եւ պատ ու պատաշաճը տնօրինելու:

– Բայց ատով խնդիրը որչափ մեծցուցած պիտի ըլլանք:

– Ի՞նչ ընենք, ուրիշ կերպով մենք չենք կրնար միջամտել:

Երկու բարեկամները քիչ մը եւս չտունակեցին իրենց խօսակցութիւնը եւ Մարզար էֆէնտի հրաժեշտ առնելով մեկնեցաւ:

– Զըլլայ նէ անանկ կ'ընենք, կը խորհէր ճամբան, հանրագրութիւն մը պատրաստենք, ստորագրել տանք, հարկաւ քանի մը հարիւր ստորագրութիւն կը գտնանք հաւաքել...

Ճամբան նկատեց իր ազգական խմբագիրը որ աճապարանքով կ'երթար եւ իսկոյն յիշեց որ անոր ալ խօսելիք ունէր:

– Նշանի՛կ, Նշանի՛կ, պոռաց:

Խմբագիրը կեցաւ, տեսաւ Մարզար էֆէնտին ու վազեց եկաւ ժպտերես:

– Ի՞նչ ասանկ կը վազես կոր, բռաւ վաճառականը:

– Խմբագրատուն կ'երթայի կոր... ուշ մնացի:

– Սա մեր թաղին վրայ բան մը չգրե՞ս...

– Ի՞նչ կայ որ ձեր թաղին մէջ:

– Զարմանալի՛ բան, այս ի՞նչ տեսակ խմբագիր ես, ամբողջ թաղը տակնուվրայ եղած է եւ դուն լուր չունիս:

– Հաւատացէք որ բան մը չեմ իմացած, պատմեցէ՛ք տեսնեմ:

(Շար. 16)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէր եւ Տիկին ժապ եւ Սեպա Մուրատեան իրենց քեռայրին՝ Միշէլ Խարբուքլեանի ապաքինման առթիւ 3·000 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր եղբօր՝ կարօ Թաշճեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Մոնրէալէն Թագուհի Թաշճեան 200 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայկ Պալըգճեանի մահուան առթիւ, կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ընդհակալութեամբ ստացած է 1·000 Ֆր. Տիկին Արփի Շահինեանէ, Տիկին Անահիտ Պաղտասարեանէ եւ Պ. Վիգէն Պաղտասարեանէ:

***

Լիոնի «Մարգարեան եւ Փափազեան» ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար, վաղամեռիկ Կի Թորոսեանի մահուան առթիւ.-

Օր. Վալերի Ագըլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Պաչապէզեան 100 Ֆր.: Նոյն տխուր առթիւ Պ. Օննիկ Առաքելեան 1·000 Ֆր. եկեղեցւոյ: Տէր եւ Տիկին Թոպէր Տօնիկեան եւ Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան 300-ական ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Նոյեմբեր 29 եւ 30

6ème Grande Braderie de Noël

-ՀԷՆ-ՓՐԱՆՍԱ-

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՇՆՈՐԱԹՈՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ս. Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերսկսի իր չաբաթօրեայ վարժարանը Շաբաթ, Հոկտ. 4-ին: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան չաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17, Ս. Խաչ եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3ème

5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրութեան համար, հեռաձայնել՝ 01 44 59 23 50 *թիւին:*

***

Ա. Լ Ֆ Ո Ր Վ Ի Լ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի հայերէն լեզուի միօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Հոկտ. 1-ին:

Արձանագրութիւնները պիտի կատարուին նոյն օրը, ժամը 14-էն սկսեալ:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել դպրոց.-

4, rue Komitas, 94140 Alfortville
Tél. : 01 48 82 45 96 / 01 43 78 92 91.

le Centre Culturel SAINT MESROB

EXPOSITION DES OEUVRES DE

Haroutioun YEKMALIAN

PAYSAGES URBAINS

(Technique mixte: aquarelle et graphisme à l'encre de Chine)

du 1er au 10 Octobre

Vernissage: le mercredi 1er octobre à 18 heures 30.

Horaires de l'exposition :
En semaine: de 17h à 20h;
samedi 4 et dimanche 5 octobre: de 15h à 20h.

Au Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS
Métro: Cardinal Lemoine ou Monge
— Entrée libre —

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 4-ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ «ԴԻՄԱԿ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
եւ
ՀԱՅՑ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Լ Ը Ի Ո Ն Շ Ա Ն Թ-ի ժամանակակից երեք թատերականեր

● Ո ւ ր բ ի շ ի h ա մ ա ր

Կիրակի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 16-ին
Հայ Մշակոյթի Տուն
17, Rue Bleue, Paris 9e

● Ա ա մ բ ո ւ ն վ ր ա յ

Կիրակի, Նոյեմբեր 2, ժամը 16-ին
Ալէք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնը
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

● Ե ս-ի Մ ա ր դ ը

Կիրակի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 16-ին
Հայ Ուսանողական Ասոցումը
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REPAS

La Croix Bleue des Arméniens de France - Section d'Issy-les-Moulineaux organise un repas à l'intention des sympathisants et anciens élèves de l'Ecole arménienne, au Chalet de Vaupereux à Bièvres, le Dimanche 5 Octobre.

Un car partira de la Maison de la Culture, 45, rue de la Défense à 12 h 15, avec arrêt devant l'église apostolique arménienne à 12 h 30, 6, avenue Bourgain.

Les inscriptions seront prises par :
— *Alice* : 01 - 46 - 42 - 90 - 68;
— *Jacqueline* : 01 - 40 - 95 - 81 - 33;
— *Seta* : 01 - 46 - 45 - 11 - 15.

***

La Section «*Archalouys Tatheossian*» de Paris vous propose de découvrir les trésors de Séville, Cordoue et sa mosquée, de vous promener dans les jardins de l'Alhambra de Grenade lors d'un circuit de 8 jours à travers l'*ANDALOUSIE*, du 18 au 25 Octobre. Prix : 3.990 F.

Renseignements et inscriptions au :
— 01. 39. 83. 71. 19 (de 19h à 21h);
— 01. 64. 03. 53. 05 (de 10h à 18h);
— 01. 42. 46. 88. 36 (samedi 15h - 19h).
Date limite d'inscription : 30 Septembre.

***

SOIREE DANSANTE

La Croix Bleue des Arméniens de France, la FRA Nor Seround et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran Livry-Gargan

organisent
le Samedi 18 Octobre à partir de 20h30
UNE GRANDE SOIREE DANSANTE
avec l'*Orchestre G A ï D Z A G*
B u f f e t o r i e n t a l
Salle des fêtes de Livry-Gargan
place François Mitterrand (RN 3)

Réservations aux :
01 43 85 90 12 ou 01 43 83 87 68.

UGAB-LYON
grand bal d'automne

L'UGAB—Lyon organise
son GRAND BAL D'AUTOMNE
le Samedi 4 Octobre, à partir de 21h
dans les Salons
du Casino de Charbonnières
«Le Lyon Vert»— 200, ave du Casino

Soirée animée par les Orchestres Daniel GIRAUD et ARAX

Vente des billets: 04 78 35 06 56
Réservations assurées jusqu'à 22h

— Tenue correcte exigée —
Prix d'entrée : 100 F.

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՓԱՐԻԶ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ

1997 – 1998

Միօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Հոկտեմբեր 4, ժամը 14·30-ին.

– Հայերէն լեզու,
– Պահպանիչ ճաշակութեան պատրաստութիւն,
– Երգ,
– Պար,
– Թատրոն:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ, Սեպտեմբեր 27, ժամը 14-էն 18:

U G A B — 118, rue de Courcelles
75017 Paris
Tél. : 01. 42. 27. 12. 26.

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB — MARSEILLE
vous propose ses activités
pour l'ANNEE 1997-98

— Cours d'arménien;
— Cours de danse;
— Cours de théâtre;
— Cours de peinture;
— Cours de cuisine.

Toutes les activités se dérouleront d'Octobre à Juin.
Renseignements et inscriptions :
au 04 91 22 10 45
UGAB — 327, Bd Michelet, Marseille 9e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼԻ ԱՂՔԵՐՈՒ ԱՍԱՂԱՓԻՆ

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանառութ	600	(723,60)
Ծննդեան	600	(723,60)

Բոլոր աղքերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Է.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գինները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի աղքերու, Մինչդեռ Մէկ ԹԱՒՈՐԴ ՍԻՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մեռացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

73ème FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

26 Septembre — 6 Octobre

présence du

PAVILLON ARMÉNIE

HALL 6

organisé et tenu
par la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture

journée officielle de l'Arménie

Vendredi 3 Octobre, en présence de :
— M. Vahan PAPAZIAN, *Ambassadeur de la République d'Arménie en France*
— *M. le Ministre* Raphaël BAGHOYAN
— M Henry ROUX-ALEZAIS, *Président de la C.C.J.M.P.*
— M. Boris HARUTYUNIAN, *Président de l'E.D.I.P.A.* (*Arménie*)
— M. Gaguik ASATRIAN, *Président d'Uniservice* (*Arménie*)
et des personnalités locales

Programme :

12h — Accueil de la délégation et des personnalités — Visite du Pavillon Arménie;

12h30— Signature d'un protocole entre la C. C. Franco-Arménienne et l'Agence Promotion Investissements Etrangers en Arménie (E.D.I.P.A.);

13h — Déjeûner officiel (sur réservation);

15h30— Rencontre avec les chefs d'entreprises au Palais des Arts «*La Chambre de Commerce Franco-Arménienne et les investissements en Arménie*»;

18h30— Animation artistique — PAVILLON ARMENIE — HALL 6.